TUTU GEORGE GEORGESCU
AMINTIRI DINTR-UN SECOL

Editura Muzicală

© 2001, Tutu George Georgescu

Editura Muzicală. 2001 Ilustraţia de pe coperta I: Tutu, acasă. În anii '40.

Ilustraţiile reproduc fotografii din colecţia personală a autoarei

Volum realizat cu sprijinul Ministerului Culturii din România

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României: GEORGESCU, TUTU GEORGE

Amintiri dintr-un secol / Tutu George Georgescu Bucureşti. Editura Muzicală, 2001

424 pagini; 14 x20 cm.

ISBN 973 – 42 – 0281 – 2

Recunoştinţa şi mulţumirile mele se îndreaptă către *Măriuca Mirceo Vulcănescu*. *Ioana Surdulescu Opreanu*

Şi

Atena Scripcaru pentru contribuţia lor luminoasă şi sprijinul nepreţuit acordat la scrierea acestei cărţi

78 (498), Georgescu. G.

CUVÂNT ÎNAINTE

Întâi de toate trebuie să încep printr-o mărturisire pe care v-o datorez: eu nu am creier în cap! Am un caleidoscop. La fiecare „seism", cât de mic ar fi, dispoziţia imaginilor se transformă. Şi cum eu nu pot face imagini în culori, sunt obligată să recurg la cuvinte. Cuvinte care, la rândul lor, sunt ca nişte cai nebuni pe care nu pot să-i ţin în frâu. Am pierdut vederea aproape total, deci nu pot scrie, ci dictez.

Pentru prima oară în viaţa mea dictez unei casete care e perfidă, cu tot aspectul ei drăguţ şi nevinovat Fiţi indulgenţi în faţa acestei dezordini aparente, care în fond nu face decât să încerce să redea, aşa cum îmi vin, amintirile, sărind de la o epocă la alta, deseori fără legătură între ele.

Nu ştiu cărei categorii îi aparţin cedând inconştientei îndrăzneli de a dori să public, în acelaşi timp cu reeditarea biografiei lui George Georgescu, povestea lungii mele vieţi al cărei suflet este şi va rămâne el.

Fiind eu însămi povestitoarea acestor două cărţi ce se împletesc, am încercat – pe cât posibil – să nu evoc aceleaşi evenimente şi trăiri sub două titluri diferite. Consider însă că, prin alăturarea lor, nota documentar-sentimentală scoate mai bine în relief atât personalitatea lui George Georgescu, cât şi lumea în care am trăit Astfel, printr-o documentaţie amănunţită, cei interesaţi vor fi iniţiaţi în emoţionanta, dureroasa şi glorioasa lui carieră.

Această carte va arăta ca un album de fotografii, din care vor lipsi multe, prea multe imagini, deseori foarte importante, din noianul de întâmplări dintr-o existenţă ce atinge în curând un secol.

Tutu George Georgescu

Copilăria. La marginea Dunării. În refugiu la Iaşi. Seri cu Enescu. Regina Maria trecând în caleaşca. De la Notre Dame de Sion din Galaţi, la şcoala de călugăriţe din Paris.

Mereu am pendulat între soare şi lună; fiecare mi-a adus în dar o parte din comoara ce o tăinuiesc în adâncul inimii mele: Soarele, răscolitor imbold către izbândă. Luna, învăluindu-mă în lumina-i misterioasă, transformă totul în jurul meu într-un vis ameţitor.

Vorbind cu prieteni şi împărtăşindu-le marele zbucium din care cu greu reuşesc să mă smulg, devin o simplă şi modestă povestitoare a unei vieţi pe cât de mirifică pe atât de amăgitoare şi de dureroasă.

Aş fi vrut mereu să împodobesc totul ca o zână care atârnă de pomul de Crăciun încă o lumânărică, încă un glob, încă o steluţă… ca să-l facă cel mai frumos pom din lume.

Dar totul trece, scăpând din frâul voinţei noastre; falnicul „brad” îşi lasă crengile în jos, cetina se scutură, lumânărelele se înclină; dar simţim cum renaşte în noi încă o dorinţă intensă de a aduce anului ce va veni o izbândă mai trainică, mai neaşteptată, luptând cu noi înşine pentru a ieşi mai dârji şi a nu ne lăsa pradă piedicilor ce viaţa le pune în cale.

Nu accept renunţarea, cu niciun preţ!

Când vrei să contribui cu o flăcăruie cât de mică la marele incendiu al vieţii împotriva indiferenţei şi oboselii celui ce renunţă la luptă, nu trebuie niciodată să laşi braţele jos.

Totul este posibil când sufletul tău simte nevoia ca valurile iubirii să învăluie lumea

M-am născut în 1912, la Galaţi, la marginea Dunării care trece nepăsătoare, ajungând alene către mare până la portul Sulina, acolo unde în 12 septembrie 1887 se născuse George

Georgescu. Acest fluviu pare a fi însuşi simbolul destinului nostru de a ne întâlni şi a nu ne mai putea despărţi, aşa cum se împletesc undele Dunării, venind dinspre mine spre el, topindu-se în mare pentru totdeauna.

Tatăl meu, conu Iancu Oroveanu, mare moşier şi spaima judeţului, când a auzit că are o fată, nici n-a vrut s-o vadă pe mama şase săptămâni. Dispreţuitor, a impus numele de Florica, pe care îl detest cu timpul, dându-i oarecare satisfacţii de ordin estetic, a fost foarte mândru de mine. Aceste sentimente nu l-au dus la strângerea relaţiilor cu familia Marele vinovat a fost primul război mondial. Pe mama, pacostea a prins-o în Bucureşti, cu amândoi copiii – eu şi fratele meu cu cinci ani mai mare. Ne aflam în casa tatălui meu, de curând terminată, în strada Aurel Vlaicu. În această casă îmi amintesc primul meu pom de Crăciun la întoarcerea din refugiu. Eram fascinată de reflexele lumânărilor în jocul de oglinzi încrustate în lemnul uşilor înalte, cu două canaturi. Când totul a fost gata, cu guvernanta şi mama, ne-am coborât din odăile noastre de la etajul întâi, pe o scară monumentală de stejar, care, la jumătatea ei, dădea pe o terasă superbă cu vedere spre grădină. Bradul se afla în biblioteca tatii care avea pereţii acoperiţi cu piele de Córdoba Pe birou se afla o lampă de Gallé care, parcă prevestind dureroasa separare, a fost despicată ca de un diamant de raza de soare care a pătruns prin crăpătura dintre perdele.

Tata îşi răsucea ţigările singur. După război, era un miracol să găseşti faimoasa foiţă de *job*, care se vindea în cutii mari de tinichea neagră cu desene aurii. O astfel de cutie a fost darul mamei pentru tata, de Crăciun.

Înainte ca mama să iasă în oraş, două jupâniţe veneau să-i lege „coniţei" cizmuliţele înalte. Îngenuncheate, ele încrucişau printre copci şireturile nesfârşite.

Casa o părăsisem la începutul războiului. Am fost prinşi în iureşul populaţiei care fugea din capitală, înspăimântată de perspectiva ocupaţiei germane. Mama era singură cu noi în Bucureşti.

A fost ajutată de fratele ei în pregătirile pentru refugiu. Tata era ocupat cu treburile moşiei.

Exodul spre gară mi-a fost povestit mai târziu. Mulţimea care umplea Gara de Nord era de nedescris. Peste tot planşete şi disperare. Pe mine m-au băgat în tren pe geam, ca să nu fiu strivită. Coşuleţul cu mâncare era bine pregătit de mama Luasem cu noi cacao în termos, cozonac, prăjituri. În timpul războiului nu aveam să mai cunoaştem astfel de răsfăţuri.

La scurtă vreme, am aflat că tata fusese arestat de nemţi, trădat de nişte ţărani cărora le spusese că „nemţii o să ne ia şi cozile cailor". Le-a fost de-ajuns ocupanţilor să desluşească sentimentele tatii faţă de ei. L-au trimis direct în pivniţele Cercului Militar din Bucureşti unde jupâneasa mamei îi ducea mâncare. Tata a recunoscut, totuşi, că nemţii au adus multă ordine în sate. Un subofiţer călare supraveghea totul atent şi îi amenda pe cei care nu aveau podeţul făcut, iarba din şanţuri cosită, curtea măturată „Radioşanţ" povestea că nemţii ştiau şi câte ouă face o găină pe săptămână Ei, Doamne, iată că se putea face ordine chiar şi în acele vremuri necăjite!

Într-o scrisoare primită în mod miraculos la Iaşi. tata ne dădea multe amănunte despre viaţa lui la moşie. Femeile ai căror soţi erau pe front sau muriseră făceau faţă cu greu traiului. Tata a dat dispoziţie ca acestor femei să nu li se ia tain la moara lui, ci să li se asigure săptămânal o cantitate de cereale ca ajutor.

La Iaşi mai erau şi alte probleme – ruşii! Ruşii, din armata ţaristă în descompunere, mari amatori de băutură, nu prea o găseau, şi atunci furau copii, şi, drept răscumpărare, cereau alcool. Am auzit că dădeau şi un cal pentru „o tărie"! Cum casa noastră era despărţită de un grajd al ruşilor numai cu un gard, mama trăia cu teroarea că ruşii pot să mă fure.

Casă, foarte modestă, avea o prispă ca la ţară. cu stâlpi de care mă lega cu frânghia de rufe, ca să nu fug. Până când a găsit, ca prin minune, o guvernantă – franţuzoaică, rătăcită în urbea leşului, pe care a angajat-o ca să se ocupe de mine, să mă pieptene, să mă păzească, să vorbească cu mine, pentru că mama avea şi alte preocupări, cu casă, cu gospodăritul şi cu fratele meu care mergea la un fel de şcoală.

Mama era şi foarte bolnavă, aşa că guvernanta asta era o salvare

pentru dânsa. Din nefericire tânăra guvernantă nu ştia să mă pieptene. Aveam o claie de păr teribil de creţ, încât pieptănatul, o teroare pentru mine, mă făcea să ţip.

Din pridvor scrutam zarea şi când o vedeam pe guvernantă în capul străzii, îmi desfăceam frânghia cu care eram legată la gleznă şi fugeam la magazia de lemne, care avea o – să-i zicem – uşă făcută din câteva scânduri bătute în cuie, în formă de două cruci în X, cu un fel de clanţă amărâtă pe care puneam piciorul, apoi pe cruce, de pe cruce pe marginea acoperişului şi zdup! în nucul care era între poarta de intrare în curte şi această magazie de lemne. Nucul era superb şi era un adăpost pentru mine care dispăream în frunziş şi nu mă mai găsea nimeni. Guvernanta vine acasă, mă caută, mă caută prin odăi, eu, nicăieri. Disperată începe să plângă şi mama vine şi-o întreabă ce se întâmplă şi atunci îi spune: „Doamnă, vreau să vă spun că fetiţa a dispărut!" Când am văzut eu că se îngroaşă gluma şi că cercetările vor fi mai bine organizate, am profitat că mă căutau în casă, sub pat sau cine ştie pe unde credeau că m-am ascuns, şi am coborât din nuc şi zdup! în alt pom – un măr – care din nefericire avea o ramură uscată şi, când m-am repezit în ea ca să mă caţăr, s-a rupt, eu am căzut şi am început să plâng; plânsul meu s-a auzit şi pe urmă a venit bătaia Bătaia celebră şi bine meritată pentru spaima pe care le-am pricinuit-o şi pentru groaza pe care au trăit-o jumătate de oră până când m-au găsit

Numai de năzbâtii mă ţineam. Atunci mama îmi născocea tot soiul de ocupaţii. Într-un fel, îmi dădea şi un rost şi, în acelaşi timp, îmi propunea un fel de educaţie, de ordine, de fel de a servi, de a fi drăguţă cu ea, să învăţ s-o ajut Aveam foarte, foarte puţine lucruri, dar mama ţinea foarte mult ca masa să fie frumoasă, noi să fim curaţi şi călcaţi şi puşi la punct ca şi cum am fi trăit în oraş, la Bucureşti. Atunci puneam masa, dar eu eram abia-abia cu fruntea mai înaltă decât masa şi nu vedeam ce se întâmplă deasupra Puneam farfuriile şi pe urmă mă dădeam cu vreo patru-cinci paşi înapoi înspre uşă şi închideam un ochi, privind ca printr-un ochean ca să văd dacă farfuriile corespund la masă. Pe urmă veneau tacâmurile. Cum să le pun ca să fie exact la aceeaşi depărtare? Puneam mânuţele mele lângă farfurie şi în dreapta puneam cuţitul, iar în stânga furculiţa Pe urmă chestia cu paharul, era mai grav că trebuia să-l împing în faţa farfuriei şi astfel am rămas cu

această meticulozitate şi acuma încât nu pot să iau ceaiul, chiar singură în odaie, şi chiar cu beteşugurile mele, fără să-mi pun exact ceaşca cu farfurioara, cu cuţitul, cu linguriţa, cu tot ce trebuie, cu toate atributele şi cu tot protocolul unui ceai băut chiar în singurătate.

Mai venea la noi din când în când câte cineva în vizită o mătuşă de-a mea, măritată cu un frate de-al tatii, se cununase la Paris, la biserica Madeleine, ea era catolică şi avea în judeţul Olt o mică vilă pe care pompos o numea castel şi satul se numea Oporel, şi atunci noi eram impresionaţi pentru că pe hârtia de scris era imprimat *Clwteau d'Oporel* sub o panglică roz, aşa. cu funda încreţită ce înconjura acest vis sublim care era casa ei, departe de a fi un castel şi de a fi frumoasă!

Doamna Golgoteanu era o doamnă impozantă, cu păr mult. cu pălării mari (cu toate că era război şi mizerie, cucoanele nu puteau să iasă fără pălărie; nici nu se putea concepe aşa ceva!). A venit în vizită la noi. Eu trebuia să spăl paharele şi farfurioarele de cristal sau de sticlă (probabil că de cristal, căci cine avea sticlă pe vremea aceea, la rangul nostru de viaţă!) şi linguriţele cu care mama dăduse dulceaţa ca desert la sfârşitul mesei.

Ţineam aşa între mânuţele mele toate farfurioarele şi linguriţele pe o tăviţă mică, când se deschide uşa şi intră această doamnă, brună, înaltă, mare, cu păr mult, cu pălărie mare. Eu trag un ţipăt, pun mâinile pe cap şi uit că am în mână o comoară: patru sau trei farfurioare de dulceaţă, cu trei pahare şi o tăviţă. toate s-au făcut ţăndări, şi de groază nici nu ştiu ce am tăcut Am primit probabil pedeapsa, sau m-a iertat mama pentru că a înţeles care era situaţia

Exilul nostru la Iaşi ne-a privat de modul nostru de viaţă din Bucureşti. Cât eram de copii, am simţit această schimbare.

Mama ne îngrijea excepţional, înlocuind atribuţiile guvernantei şi jupânesei noastre. Ne ţinea îmbrăcaţi impecabil. Şosetele noastre erau lipite de pulpe, nu făceau „macaroane". Eforturile ei erau cu atât mai remarcabile cu cât sănătatea îi pricinuia mari neplăceri.

Preocuparea hranei era cea mai mare problemă Ni s-a întâmplat să mâncăm dintr-un ou toţi trei, înmuind bucăţile de pâine. Noroc de generozitatea moldovenească a gazdei noastre care avea o adoraţie pentru mama Deseori ne dădea mâncare făcută de ea. Într-o bună zi ne-am trezit cu cumnatul mamei care venea de la Galaţi. Mama

înnebunită de fericire, nu pregeta cu întrebările despre bunică, surori. Doamna Ştefaniu, gazda noastră mărini-moasă, a onorat această vizită oferindu-ne o oală cu sarmale. Mama ne-a servit cât trebuie şi şi-a luat privirea de la noi, preocupată de a afla cât mai multe veşti de la familia şi prietenii din Galaţi. Profitând de lipsa de supraveghere, trăgeam câte o sărmăluţă şi o mâneam repede. Şi încă una, şi încă una, până când m-a prins mama şi m-a oprit. Dar răul era deja făcut.

Peste noapte o indigestie gravă mi-a pricinuit o febră de 41 °C. Neavând medicamente, mama, înnebunită, a recurs la mijloace empirice înfăşurându-mă în cearşafuri ude ca să îmi scadă temperatura Tratamentul a avut succes, dar timp de 12 ani nu mai puteam gusta o frunză de varză fără să fac 41°. Aveam o idiosincrazie. Tot răul trece şi binele se strecoară.

Din Bucureşti veneau prieteni care ne aduceau mici răsfăţuri şi, câteodată, alimente de bază. Un bătrân prieten ne-a adus un săculeţ de orez. Mama l-a ascuns în gârliciul pivniţei. Pierre, fratele meu, încă de pe atunci făcuse o pasiune pentru creşterea găinilor. Se strecura în pivniţă şi făcea o gaură în săculeţ hrănindu-şi două puici Plymouth ce se rotunjeau pe zi ce trecea când să ne facă un pilaf, din unul din puii lui Pierre, ia orezul de unde nu-i! Sacul era gol. N-a suferit represalii pentru că era iubitul mamei. Represaliile erau păstrate pentru mine. El mă trăgea de păr. eu ţipam şi tot eu eram bătută.

Cea mai tandră amintire este povestea „îndreptării halviţei”. Primisem nuci. miere şi chiar „oblatten” – foile de aluat din care se face ostia, împărtăşanie la catolici. Mare eveniment! Mama făcea nugaua după un caiet de bucătărie trimis de bunica. Când să o taie, neregularităţile nucilor nu permiteau ca tăierea să fie făcută uniform, în linie dreaptă. Atunci, ne aşezam în faţa sobei cu uşa deschisă ca să vedem lumina jăratecului, mama se aşeza pe un scăunaş avându-ne pe noi de o parte şi de alta şi purcedeam la „îndreptarea halviţei” ca să-i dăm o formă geometrică. Cum era greu de tras o linie dreaptă printre nuci, îndreptam hal-viţa mâncând-o, spre marea noastră bucurie.

Dar n-a trecut multă vreme şi din Rusia a venit sora cea mică a mamei, care descoperise că are un cancer la sân şi suferea foarte mult. Era măritată cu un inginer francez – Alexandre Guiller – al cărui tată era posesorul marelui şantier naval de la Galaţi, împreună cu Fernic, al

cărui fiu era compozitorul Ionel Fernic, ce făcea serenade şi cântece care se cântau peste tot – un băiat seducător; a avut nefericirea să nu trăiască mult.

Bătrânul Fernic era un bărbat superb, cu o barbă albă impresionantă şi avea o soţie foarte frumoasă, care a fost ucisă de servitorul de încredere ca să-i fure bijuteriile. Astea se întâmplă însă în toate ţările lumii şi e trist când le trăieşti pe viu.

Luptele care se dădeau erau crâncene, susţinute eroic de Armata Română, nehrănită, neîmbrăcată. La Mărăşti. Mărăşeşti au ajuns tară bocanci în picioare. Sosirea generalului Berthelot la Iaşi a fost un balon de oxigen. I-a impresionat pe toţi prin competenţa şi căldura sa A adus cu el nu numai domolirea incerţi tudinilor şi îngrijorărilor noastre, dar şi asigurarea ieşirii din situaţia dureroasă în care ne aflam.

Cerul se însenina încet-încet ca să ajungem la victorie, graţie extraordinarei etici a Regelui Ferdinand. care a ştiut să-şi înfrângă sentimentele naturale ce-l legau de propria ţară. Germania, şi să răspundă cu bărbăţie jurământului făcut atunci când a devenit rege şi român. Lumina revărsată asupra României, în sfârşit întregite, pornea de la steaua noastră protectoare. Regina Maria. Nimeni din acea epocă nu a uitat devotamentul ei fără seamăn Mergea din spital în spital şi nu se temea nici de păduchele exan-tematic, nici de bolile care bântuiau; se aşeza pe marginea patu lui soldaţilor răniţi şi le vorbea, îi mângâia cu vorba, le atingea câteodată mâna şi îi îmbărbăta prin prezenţa ei luminoasă.

Exemplul ei l-a urmat Enescu, care pe vremea aceea avea 35 de ani, născut fiind în 1881, iar noi vorbim de 1916. Era şi el foarte tânăr, în plină splendoare fizică, cu un cap de medalie. Cânta ca un înger şi avea şi un instrument care îl ajuta, pentru că dacă era pianist, ar fi fost mai greu să se deplaseze cu pianul: astfel, având vioara la el, în orice moment putea pleca şi el din spital în spital ca să dea concerte pentru a înveseli şi a ridica moralul celor deznădăjduiţi, să-i întărească pe bolnavii aliaţi în momente de cumpănă Aşa că Enescu a rămas iar o figură legendară a războiului şi momentul în care a revenit în ţară a fost într-adevăr demn de semnalat.

O vară de-a noastră din partea familiei mamei mele. doamna

Marioara Ureche (fata lui V.A. Urechea), locuia în casa colonelului Baldovin, al doilea soţ al mamei ei. Era o casă splendidă. Într-un cartier foarte frumos, numai de case mari. A lui era cu verandă, cu două enorme sfere de granit gri. cu o grădină plină cu flori, iar în spatele casei o terasă cu un fel de părculeţ. În casa lor nu lipsea absolut nimic. Probabil că avea o moşie de unde putea să aducă diverse lucruri pe care populaţia laşului nu le mai găsea, oraşul fiind supraaglomerat din cauza invaziei refugiaţilor din Muntenia, plus ruşii, plus necesitatea de a hrăni atâtea spitale. Situaţia era foarte complicată, şi cum era greu de organizat în iureşul în care ne aflam, casa lui Baldovin apărea ca o adevărată oază. Acolo se făcea şi muzică: Enescu era nelipsit, şi mai veneau şi Alfred Alessandrescu – tânăr laureat al… Şcolii Canto-rum" din Paris, Socrate Barozzi, Bozini, Boskoff şi alţii.

La Iaşi, plimbându-ne pe strada ce ducea spre Copou. mama ne ţinea strâns de mână. Câteodată aveam norocul s-o vedem pe Regina Maria trecând în caleaşca, salutată cu frenezie şi cu lacrimi de fericire în ochi de către populaţie.

Vărul meu, Mircea, locuia la Baldovin cu mama lui. Tante Virginie – sora cea mare a mamei – şi cu tatăl său, marele inginer Emil Balaban (bădia Emil), preşedintele Şcolii de Poduri şi Şosele (Politehnica de atunci), director general al Căilor Ferate şi al Poştelor, având aşadar o situaţie socială foarte bună. cu posturi de mare răspundere, dar cu o leafă care îmi pare că era de 300 de franci pe lună Tante Virginie era însă o persoană foarte chibzuită, şi din bani puţini făcea minuni. De altfel era singura dintre surori care făcuse studii superioare; avea şi un glas frumos pe care şi-l cultivase luând lecţii cu faimoasa doamnă Leria, care era şi profesoara de canto a domniţei Elizabeta

Mircea era cu şapte ani mai mare decât mine. poet înnăscut şi atras de literatură şi filosofie – de cultură în general – înclinaţie moştenită de la taică-său. El era îndrăgostit de Regina Mana. Într-o zi, urcând noi pe această stradă din mijlocul oraşului. îl găsim cu ochii în lacrimi ţinându-se de frunte. Când ne-am apropiat de el întrebându-l ce are. ne-a spus: „Mă uitam după M.S.R.M. – adică Majestatea Sa Regina Maria – trecând în caleaşca şi n-am observat că este un felinar şi m-am lovit îngrozitor la frunte!" Şi mi-a arătat într-adevăr un cucui

din care curgea un pârâiaş de sânge ce cobora în sprânceană Era neconsolat chiar dacă această nenorocire o datora celei pentru care avea o mare adoraţie. Aceasta ca să mai ieşim puţin din atmosfera de dramă a războiului şi să mai trăim momente de simplitate de viaţă şi de curgere liniştită a ei. Marea salvare a omului este că poate să uite şi poate să trăiască lucruri mărunte care îl îndepărtează de problemele mari, îi dau tărie să poată merge mai departe, să reziste, să spere, să se înveselească, şi astfel să poată la un moment dat să fie de ajutor celor care sunt mai nevoiaşi decât el.

Într-o zi, mare surpriză şi emoţie! Suntem vestiţi că vărul mamei, Constantin Buşilă, Secretar de Stat la Ministerul Comunicaţiilor cu gradul de căpitan, se întorcea din Rusia, unde avusese misiunea să controleze şi în special să lămurească toate „mişculanţele" – dacă se poate spune aşa manevrelor necinstite – care se petreceau în defavoarea României: exista un transport de arme care veneau prin Rusia în ajutorul României. Aceste arme dispăreau pe parcurs. Cu ingeniozitatea lui bine cunoscută, tânărul căpitan a creat o linie sigură, alcătuită din ştafete postate din gară în gară, care comunicau prin morse plecarea trenului.

numărul vagonului şi toate detaliile necesare acestei situaţii, ca să poată fi găsit locul unde se petrecea acest furt, acest sabotaj. Şi într-adevăr a reuşit să descopere toată maşinaţia şi să refacă o linie sigură, prin care România a putut să beneficieze de ajutorul celor care trimiteau aceste arme. (Astăzi, citind *Missi*, cartea despre Regina Maria a lui Guy Gauthier, regăsesc această evocare a furtului armamentului nostru de către ruşi.)

Revederea lui Constantin Buşilă cu verişoara lui a fost redeşteptarea pasiunii ce dura din 1900, de la moartea bunicului, când bunica făcuse un glaucom din cauza plânsului, pasiune înfrântă de faptul că el nu-şi terminase studiile şi era mult prea tânăr ca să fondeze o căsnicie. Atunci a plecat să-şi facă studiile la Liège.

Între timp. mama s-a măritat, iar lui i s-au spulberat toate iluziile. La întoarcerea lui de la studii, cu diplome strălucite, a fost remarcat de marele inginer Anghel Saligny – Ministrul comunicaţiilor în acea vreme – care i-a arătat o mare încredere acordându-i supravegherea construirii portului Constanţa, cel mai important al

ţării noastre. După ce a terminat portul Constanţa, s-a stabilii în preajma lui Emil Balaban, care, împreună cu tante Virginie, îl consolau, încurajându-l să aştepte. Într-adevăr, a aşteptat până când mama, nemaiputând răbda neînţelegerile cu tata, a plecat la fratele ei, la una din proprietăţi.

Divorţul a durat câţiva ani, apoi, în sfârşit, a fost cerută în căsătorie de domnul Buşilă Mama a cumpărat casa generalului Candiano Popescu de la Sinaia, din faţa mănăstirii.

Spre marea mea durere, această casă a fost confiscată pe nedrept de sub protecţia ambasadei Suediei şi apoi a Italiei. Alesesem această cale pentru a o proteja de eventualele rechiziţii ale armatei sovietice. Dar prin autoritatea Anei Pauker, acest act a fost smuls de pe uşa de la intrare, casa fiind imediat ocupată de către un comandant sovietic. În 1947 am fost în audienţă la comandantul superior cu fotografiile copiilor (al meu şi ai Domnicăi Gerota, născută Cezianu, care era funcţionară a Ambasadei Suedeze). Mi s-a permis să petrec o lună în casă De atunci, pe acolo au trecut diverşi locatari care au maltratat casă, cum au putul De peste 20 de ani este locuită de două familii de medici care şi-au cumpărat case peste case, şi, cu posibilităţi materiale pe care eu nu le am, au reuşit să anuleze patru acţiuni judecătoreşti.

fiind şi astăzi în apel.

Dar mă întorc din nou în timpul războiului din 1916 când conacele boiereşti din Moldova sunt transformate în spitale. La Ghidigeni, proprietatea superbă a familiei bancherului Chriso-veloni, condusă cu măiestrie şi eleganţă de Sibyl Chrisoveloni – de origine englezoaică – se transformă toate saloanele de recepţie în spital unde, am mai spus-o, erau în special primite gradele superioare. Acolo veneau şi domniţele, fetele reginei. Viitoarea regină a Serbiei, Mignon, care era foarte tânără, şi Elizabeta aduceau pe lângă prezenţa lor augustă şi o îngrijire absolut deosebită, pentru că şi îngrijirea de simplă infirmieră este o chestiune de tradiţie, de educaţie şi de respect faţă de munca ta şi faţă de obligaţia pe care o ai pentru un bolnav, fie el om de rând sau general. Nu are importanţă: este bolnavul care trebuie îngrijit şi aceasta cere o educaţie şi o tradiţie de devotament lipsit de orice dorinţă de a fi lăudat sau preamărit că nu era nicio laudă să

îngrijeşti nişte oameni foarte bolnavi cu mijloace sanitare reduse la aproape nimic. Aceasta era dureroasa realitate.

Tot la moşia familiei Chrisoveloni s-a petrecut un lucru oribil: fiind izolaţi într-un parc şi oamenii fiind de obicei înconjuraţi – mai ales în Moldova – de dragostea ţăranilor, nu se gândeau că s-ar putea să existe şi să apară nişte tâlhari de codru care pândeau casele bogate pe care le studiau prin geamuri nopţi întregi, pentru a vedea cum se poate pătrunde spre a fura ceva Or, într-o seară, pe lângă bolnavi mai era şi societatea moldoveana care se adăpostise în aceste conace foarte spaţioase şi foarte bine îngrijite de mulţi servitori stilaţi. Printre invitaţi se afla Aristide Boskov, fratele marelui pianist care locuia la Paris. I se spunea Bos-kito. Şi într-o seară se aude un zgomot destul de neaşteptat care venea din pădure, se sparge geamul şi un glonte ajunge nu ştiu dacă în pulpa stângă sau dreaptă a lui Boskov, sfărâmându-i osul femural. Evident a fost imediat internat în spitalul acela de chirurgie (foarte activ, pentru că se tăiau mâini şi picioare cu a* *MM*

uşurinţă şi ou disperare, dar totuşi operaţiile trebuiau făcute, pen-iru că marii mutilaţi de război aveau întâietate şi erau îngrijiţi eu foarte multă dragoste şi pricepere, chiar dacă nu cu mijloace moderne: pe atunci nu era nimic modern, erau toate tradiţionale). Mai târziu, când eram eu puţin mai mare, l-am reîntâlnit pe Aris-tide Boskov la Galaţi: şchiopăta şi i se făcuse o operaţie pe femur punându-i-se o placă de metal, care înlocuia partea de os sfărâmată de glonţ.

Georges Boskov a făcut carieră la Paris însă avea un cusur, era foarte snob şi fiind un om foarte cultivat şi foarte fin era primit în toate saloanele pariziene în special cele titrate, cele cu titluri nobiliare, care i-au ruinat cariera pentru că s-a fărâmiţat în loc să se concentreze asupra muncii pianistice de concert şi de sală; s-a mulţumit cu aplauzele şi surâsurile frumoaselor doamne decol: taie care ascultau, cu o ureche distrată, mai mult murmurele de dragoste ale celor care se aplecau asupra umărului lor. decât muzica bietului pianist, care se chinuia să scoată un Chopin sau un Bach. sau ştiu eu ce mai putea să farmece acele saloane destul de superficiale, ca toate saloanele mondene.

Povestindu-vă viaţa mea pe care o compar cu o apă curgătoare ce străbate diferite locuri şi peisaje până la capătul drumului ei,

trebuie să mă întorc la 1918 când se termină războiul. Existenţa îşi reia ritmul normal şi viaţa noastră de familie va relega firul rupt, ca să poposească în vechea urbe de pe Dunăre, Galaţi.

Locuiam la bunica, pe strada Holban, perpendiculară pe strada Domnească. Stăteam cu Tante Măricel, una din surorile mamei, al cărei soţ a devenit co-directorul şantierelor navale de la Dunăre, împreună cu Alexandre Guiller la moartea tatălui său.

Am descoperit o viaţă de familie paşnică, afectuoasă îmi amintesc oblăduirea tandră a bunicii mele, Clara, căreia îi închin o amintire pe care nimic nu o poate şterge şi care a fost ca o melodie ce a întovărăşit toate clipele bucuroase sau grele, prin care am trecut Eram singura fată din familie – un pui de drac ce se urca în pomi, coborând pe streşini, tăcând năzbâtii neînchipuite. Găseam totuşi mângâierea şi liniştea pe scăunelul de lângă jilţul bunicii ce îmi povestea cu răbdare de înger aceleaşi poveşti pe care, probabil, orice copil le-a auzit, poveşti cu zâne şi balauri ce îmi păreau făcute anume pentru mine. Să fi schimbat bunica un cuvânt, că eu o opream: „Nu mi-ai spus aşa ieri!”

Băieţii mă obligau să fur vişine de pe creanga copacului vecinilor care atârna în curtea noastră

Odată m-am întins prea mult, mi-am pierdut echilibrul, m-am agăţat de o ulucă din gard. putrezită în anii de bejenie ai războiului. Ca o maimuţă, m-am agăţat de a doua ulucă, care s-a rupt şi ea M-am rostogolit pe un morman de buşteni destinaţi focului de iarnă. Vărul şi fratele meu m-au târât până în casă. unde bunica s-a ocupat de mine. Eram zgâriată şi plină de sânge. M-a dezbrăcat şi m-a pus în pătucul meu. Îmi punea miez de pâine înmuiat în vin alb peste cucuie. În toată casa se răspândise un miros de cârciumă Când s-a întors mama acasă din oraş. ca o furtună s-a aplecat asupra patului meu să vadă dacă mai trăiesc. Tot bunica a rămas lângă mine, cu vocea ei blândă Băieţii tăceau chitic. Dar mă răzbunam şi eu: le furam pantalonii scurţi care pentru mine erau lungi. Când mă căţăram pe pomi îi sfâşiam. Atunci mă scuturau de umeri. Cum erau cu cinci şi şapte ani mai mari ca mine. eu nu ajungeam decât să-i lovesc cu vârful ghetei în fluierul piciorului, făcându-i să renunţe la corecţiile ce voiau să-mi aplice.

În casă erau şi doi foşti cotoi: Ţurlea şi Toflea Aşa erau de mari şi grei că n-aş fi putut ridica în braţe nici măcar jumătate dintr-unul. Îi

trăgeam de ceafă până în colţul meu favorit de pe canapeaua turcească lor le povesteam la rândul meu basmele ascultate cu nesaţ până atunci. Tante Măricel, singura din familie cu veleităţi de politiciană. adora să aibă un post de conducere Crescută la Notre Dame de Sion, firea ei era mai mult romantică, iubind poezia, ştiind pe dinafară volume de Hugo şi Lamartine. aşa că această dorinţă de a conduce nu se potrivea cu temperamentul ei. În război condusese asociaţia Crucii Roşii care veghea asupra spitalelor oraşului, iar la armistiţiu devenise preşedinta Crucii Roşii.

Într-o bună zi, când se dăduseră dispoziţii ca trupele franceze să se retragă, un tânăr căpitan, îngrijit la spitalul mătuşii mele, a venit să-şi ia rămas bun şi să prezinte mulţumiri.

Pentru prima oară vedeam un ofiţer francez în faţa mea, tânăr, subţirel, în atrăgătoarea uniformă albastru deschis. Mintea mea s-a înflăcărat imediat şi am vrut să-mi exprim sentimentul profrancez care domnea în casa noastră, oferindu-i un beţişor pe care lipisem o hârtie. Pe ea desenasem cu creioanele mele colorate, pe o parte steagul românesc iar pe cealaltă pe cel francez.

Tânărul Boursier, poate o fi avut copii acasă, pentru că, strângându-mă în braţe, am putut să remarc lacrimi în ochii lui.

Ce ne facem că zburdălnicia mea era intolerabilă Urlam cât puteam în timp ce vărul meu, Dan, umplea cu probleme de algebră o tablă neagră atârnată pe perete, sub grijulia îndrumare a tatălui său. inginer, care voia să-l facă urmaşul lui profesional. Atunci, ca pedeapsă, mă puneau să stau în genunchi pe boabe de porumb. Dan, plimbându-se prin casă cu o vărguţă de liliac de care nu se despărţea niciodată, învăţa la lectura tatălui său *Iisus* de Panait Cema, poezie pe care eu, ascunsă sub masa acoperită cu catifea, o învăţasem pe de rost cu mult înaintea lui:

«*Nu*, *nu aceste reci piroane nu Te-au lipit atât de strâns pe lemn*.

Cât Te-au legat de-acest pământ nedemn, *nemărginirea rănilor umane*».

Marea decizie a fost înlăturarea mea din sânul familiei şi înscrierea mea ca cea mai mică internă la călugăriţele de la Notre Dame de Sion din Galaţi. Pe vremea aceea clădirea mi se părea frumoasă, ca un castel de basm, înconjurat de o grădină plină de flori.

O serie de saloane şi vorbitoare, exagerat de curate, dormitoarele cu zeci de paturi albe, aliniate, cu somiere de sârmă Dormitorul celor mici era străjuit în două colţuri opuse paturilor în care dormeau supraveghetoarele noastre, două călugăriţe. Deseori cădeam din pat, până când au trecut o chingă peste pătură, fixând-o cu ace de siguranţă de 10 centimetri.

Clopoţelul de dimineaţă ne trezea din somnul dulce. Dormitorul înalt era foarte prost încălzit – „ca după război". Trebuia să ne punem ciorapii, ghetuţele cu şireturi, jambierele îmbunghiate cu nasturi rotunzi. Apoi trebuia să trecem la spălat. Sala de toaletă era ca la călugăriţe: pe o masă lungă cu dulap dedesubt erau aliniate lighene cu apă călduţă în sertar, fiecare avea peria şi pieptenul. La capătul mesei se afla o călugăriţă care supraveghea locul bideurilor aşezate după un paravan. Apoi lua periile şi pieptenii, ne dădea un pătrăţel de hârtie şi căuta dacă a rămas un fir de păr în perie. Trebuia să-l scoatem cu pieptenul, să-l înfăşurăm în pătrăţelul de hârtie şi să-l aruncăm în coşul aflat la picioarele călugăriţei.

Această disciplină mi-a rămas şi azi.

Odată îmbrăcate şi paturile făcute, coboram în ordine la capelă pentru rugăciunea de dimineaţă. Era un colţ de paradis, cu bolţi înalte, până la cer, unde domnea Fecioara Maria, suavă şi aeriană. Treceam apoi la *refectorium*, perfect aliniate, îmbrăcate toate în uniformă, cu fustă plisată, cu guler de marinar, cu o cruciuliţă de sidef la gât

Apoi treceam în clase. Eu, numărând cei mai puţini ani din toată şcoala, nu eram încadrată Am învăţat să scriu, să citesc. Zilele treceau anevoios dar la capătul lor, cu litere de foc, sta scris SÂMBĂTĂ, când veneau părinţii să ne elibereze. Acasă îmi regăseam păpuşile, bunica, prăjiturelele. dar fantoma zilei de luni începea să mă obsedeze. Îmi inventam diferite boli: că mă durea burta, că mi-era rău şi nu pot să mă duc la şcoală. Mama. În ki-mono, cu un ton aspru, spunea: „Dacă te doare burta, să iei sare amară" Când auzeam această formulă, aş fi vrut să se deschidă pământul în faţa mea Dar, din umbră, păzea îngerul meu – bunicuţa – care venea cu o piesă de doi lei de argint cu profilul lui Carol I: „Înghite sarea că îţi dă bunica dulceaţă. Ia şi bănuţul ăsta". Pedeapsa cu un grad superior, pe care, din fericire, o trăiam mai rar, era porţia de ulei de ricin. Aceeaşi voce protectoare îmi da din

fişicurile ei o băncuţă de cinci franci, tot cu profilul regelui Carol I. De trimis la şcoală tot mă trimitea Am păstrat aceste monezi până în anii dureroşi pe care i-a trăit România Mă duceam la bancă şi îi schimbam contra lei păstrând până acum doar câteva băncuţe.

În grădina bunicii, ce mi se părea un parc. O rusoaică. Ivănoa-ia, ceruse voie să-şi facă un staul care adăpostea două vaci, din laptele cărora se bucura şi gospodăria noastră în timpul războiului.

Când trebuia tăiat un animal domestic se ascuţeau cuţitele. Laitmotivul lor era recunoscut de toate pisicile din cartier care veneau cu cozile în sus în pas alergător, aşteptând ospăţul. La plecarea Ivănoaiei, pe locurile îngrăşate de bălegarul vitelor, apăreau după ploaie, ca o zăpadă misterioasă, nişte ciuperci superbe pe care le culegeau băieţii. În zilele ce urmau, ne delectam cu ciulama de pui cu ciuperci. Tot ei s-au gândit să utilizeze terenul pentru a cultiva zarzavaturi. Evident, eu eram exclusă de la această activitate. Mai jignită, mai doritoare să mă arăt grozavă, m-am dus la bunica şi i-am cerut în taină să-mi dea nişte untură de porc. Bunica, foarte intrigată, m-a întrebat ce voiam să fac cu ea „Vreau să semăn şi eu în pământ ca să iasă purcei”.

Pe strada Holban, începând din Calea Domnească erau, mai ales la numerele tară soţ, case foarte frumoase, locuite de prieteni de-ai noştri. Una era casa lui Pencovici, al cărui fiu a intrat în diplomaţie şi s-a căsătorit cu fata superbului guvernator al Băncii Naţionale, Dimitrie Burileanu. Alta era casa consulului ultimului Ţar al Rusiei, Kardaniceff, al cărui nepot, Georgică, era cel mai bun prieten al nostru, mai vârstnic cu doi ani decât vărul meu Dan. O adora pe bunica mea Cânta la pian, era foarte cultivat şi puţin excentric. Verişoarele lui, cu acelaşi nume ca el – Jurja Negri Ieşti – erau muziciene, deştepte şi frumoase. Georgette s-a măritat cu Mircea Cancicov, mare avocat şi fost ministru de finanţe, care şi-a sfârşit viaţa la Aiud. Aceştia au fost naşii de botez ai fiicei mele Ioana A doua, Pierrette, s-a măritat cu Ivan Ghika Avea o casă superbă în apropierea lacului Brateş, lângă sora mamei mele, tante fi o. Acolo am fost lăsată odată să mă uit prin crăpătura uşii să văd invitaţii dansând vals şi galop.

Altă casă foarte mare a unui boier, Constantinidi, era încă ocupată de nemţi. Nu-mi amintesc exact, dar cred că erau nişte soldaţi

în retragere care demontau firele telefonice de pe stradă. Pentru mine era un prilej extraordinar să-i zgândăresc. L-am rugat pe Dan, vărul meu, să cânte la pian Marseilleza. Eu am deschis geamurile şi m-am aşezat pe pervaz, urlând cu toată forţa plămânilor mei primele măsuri din imnul mobilizator. Nemţii nu au reacţionat la manifestarea mea „antiboche", neînţelegând despre ce era vorba

Calea Domnească era într-adevăr o stradă falnică, unde se afla coşmarul vieţii mele: Notre Dame de Sion. Acolo locuiau bogătaşii oraşului, doctorul Istrate – tatăl cântăreţului de la Operă. Edgar Istrate –, doctorul Macri care avea o orgă în casă Fiica lui. Meme, foarte frumoasă, s-a măritat cu un nobil portughez. Martinio Nobre de Mello. profesor universitar, unul dintre cei mai seducători bărbaţi pe care i-am întâlnit. Dar una este faţa pe care o arăţi lumii, şi alta e cea de acasă pe care o arăţi nevestei. Mai târziu s-au despărţit când aveam vreo 10 – 12 ani şi era la modă charlestonul, el mi-a fost profesorul.

Graţie situaţiei sale materiale, ea a făcut o căsătorie de convenienţă cu „le Grand Veneur" (Maestrul de Vânătoare) al Casei Regale (Colonelul Drossu) cu care nu se potrivea deloc. Ca toată clasa noastră socială, a avut un sfârşit trist şi dureros.

Marea mea mândrie era încrederea ce mi-o acorda bunica, ea fiind total fără vedere din 1900. de la moartea bărbatului ei. care fusese inginer constructor de şosele. El nu ştia că suferă de diabet Lucrările lui în judeţul Covurlui trebuiau terminate în toamna aceea Era anotimpul fructelor şi cum restaurantele erau inexistente, s-a hrănit cu fructe ce i-au declanşat o hiperglicemie. S-a întors acasă cu trăsura, prăbuşit, slăbit. Cum nu prea se cunoşteau mijloacele de a combate diabetul, boala s-a transformat în tuberculoză galopantă şi în două luni minunata lor poveste de dragoste s-a terminat, lăsând-o pe bunica cu un băiat şi patru fete nemăritate. Cea mare era deja măritată cu inginerul Emil Balaban. Băiatul încă nu terminase studiile (Avea o personalitate greu de cârmuit El a construit cinematografele Trianon. Capitol şi cel din Lipscani, astăzi Ansamblul Rapsodia).

Eu o conduceam pe bunica la biserică, la vizitele din familie unde mă plictiseam de moarte, la verişoara ei. Haricleea. mama lui Constantin Buşilă a cărei casă se afla lângă cea a Elenei

Cuza, de care era foarte legată. Casa domnitorului Cuza, mai

încoace, a ajuns casă de *rendez-vous*. A fost o durere să văd că o astfel de locuinţă nu a putut fi ocrotită de statul român, când ştiu că domnitorul Alexandru Ioan Cuza a însemnat atât de mult în răsturnarea vechilor tipare româneşti şi pornirea pe un drum de modernitate. Astăzi însă s-a refăcut şi este „Muzeul Cuza".

Bunica îmi povestea despre moşia ei de la Urlaţi. Toate fetele de moşieri aveau în zestre şi robi, pe lângă metri de coliere de perle. Bucătarii erau ţigani. Ceaunul în care se făcea mămăliga pentru robi era atât de mare încât era nevoie de un cal care să întoarcă paletele.

Îmi amintesc de sărbătorile Paştelui, de sărbătorile Crăciunului, de coruri, de datini, de cozonacii care îmbătau casa cu mirosul lor. Atunci bucătăria se transforma într-un fel de laborator. O echipă de femei intra în acţiune. Doamne, de ar fi fost pe atunci roboţii de bucătărie de azi, cum ar fi putut să-mi rămână în amintire pregătirile şi preocupările de pe vremea aceea? Parcă văd piramidele de coji de ouă, căci cel puţin 20 de gălbenuşuri se puneau la un kilogram de cozonac (mă gândeam că spusele mele ar fi doar un fapt al imaginaţiei, dacă scumpul şi incomparabilul Păstorel Teodoreanu nu ar fi scris o carte de bucate întărind prin diferite reţete cele de mai sus). Îmi amintesc de cuptorul special construit pentru coacerea cozonacilor, în care se puneau 17 kilograme de lemne de foc (nici mai mult, nici mai puţin) se scotea jăratecul şi se testa căldura cu mâna: dacă numărai până la 10 şi simţeai că-ţi crapă unghiile, atunci se mătura cuptorul cu şomo-ioage de cârpă ude ca să scadă temperatura. Apoi se introduceau cozonacii, care la rândul lor trecuseră prin mai multe metamorfoze. Cei rotunzi erau copţi în vase având marginile înălţate cu hârtie albă, groasă, unsă cu unt, permiţându-le să crească în înălţime. Seria a doua de coacere în acelaşi cuptor revenea celor trei feluri de pască: cu brânză, cu smântână şi cu orez, care necesitau o temperatură mai mică a cuptorului. Din momentul în care aceste minuni apăreau în oficiu, începea perioada de mare tentaţie, căreia cu greu îi puteam rezista fără să ciupim măcar o bucăţică.

În timpul acestor pregătiri culinare, casa se împodobea cu pomul de Crăciun, cu tăvi de mere, covrigi şi nuci, după datină, în aşteptarea colindătorilor. Având în vedere consideraţia de care se bucura familia noastră, aveam bucuria de a primi corul liceului „Vasile

Alecsandri" care ne încânta prin calitatea vocală a elevilor şi prin alegerea colindelor.

Unde sunt curcanii şi guşile umplute? Şi să nu uităm „Pelincile Domnului", un obicei cu totul dispărut azi din practica pregătirilor de sărbători, marea preocupare a doamnelor, când se întâlneau, se învârtea în jurul calităţii şi culorii pelincilor. Uscate în cuptor, trebuia să rămână albe; şi vai de acelea care se îngălbeneau cât de puţin! în chiupuri aveam migdale rase, sirop cu miere, apă de flori, vanilie, cu care se stropea fiecare pelincă pudrată la urmă cu migdale, punându-se una peste alta Maldărul de foi care atingea câteodată un metru înălţime şi care se tasa, muindu-se, ajungea de mărimea unui tort obişnuit Niciodată nu voi mai regăsi îmbătătorul lor gust şi nici nu voi mai avea prilejul să le mai pot avea vreodată

Bunica se îmbrăca în negru pentru săptămâna mare şi toate doamnele se întruneau cu ceremonie, cu respect faţă de soţ şi soţul cu respect faţă de familie.

Viaţa era paşnică, era blândă, era agreabilă, sigur că mai puţin civilizată ca acum. Prima lampă de petrol solid care ne-a fost oferită la Galaţi a fost un eveniment aşa ca bomba atomică pentru epoca noastră. Pe urmă radioul, televizorul au venit la noi ca din altă planetă, pentru că eforturile noastre, adică posibilităţile noastre băneşti şi această moleşeală orientală nu ne-au dat bici ca să facem progrese mai mari şi mai rapide, şi să facem pasul de două ori mai lung, ca să recuperăm timpul pierdut

Toată averea bunicii s-a prăpădit în urma morţii bunicului şi orbirii ei.

Îmi pare rău că aceste amintiri atât de preţioase pentru mine, pentru unii poate inedite, nu le-am reţinut cu fidelitate, fiind copil.

Anii trec până în 1922 când, după patru ani de luptă cu avocaţii, cu judecătoriile, mama a obţinut divorţul. Astfel, a avut ioc căsătoria cu Constantin Buşilă. nenea Costică, zis în intimitate „Moco". A fost o bombă, pentru că el a păstrat o discreţie totală asupra acestui plan de viitor, ca să nu îngreuneze situaţia mamei, să provoace răzbunările tatii care a tăcut ca procesul să dureze patru ani. Mama a ieşit victorioasă cu amândoi copiii câştigaţi pentru ea în capitală începe o viaţă nouă. Stăteam temporar în strada Matei Millo nr. 2. În locuinţa

directorială a societăţii Electrica, o casă cu trei etaje, ultimul fiindu-ne rezervat nouă. Pierre mergea la liceul Gheorghe Lazăr iar eu, cu diverse guvernante franţuzoaice, una mai bizară decât cealaltă, rămâneam acasă şi dădeam examenele în particular la liceul Spiru Haret Dintre guvernante, cea mai excentrică era Mademoiselle Seack, de origine corsă, cu o mică slăbiciune pentru păhărel. Era micuţă, slabă, cu fuste lungi ca de călugăriţă, cu gulere sub bărbie. Niciodată nu lua un ac să coasă Dacă tivul de la fusta ci prea lungă se scămoşa, lua foarfecă şi tăia mustăţile. Eu, cu spiritul meu inutil de prevăzător, o întrebam care i-ar fi dorinţele în ziua când nu va mai fi pe pământ. Ea îmi răspundea fredonând: „Niciun câine nu rămâne neîngropat, darămite un om".

Fratele meu avea o pasiune pentru chimie. Laboratorul lui era instalat în odaia mea de rufe şi haine. Evident, emanaţiile ce ieşeau din retorte reuşeau deseori să topească materialele rochiilor, într-o seară Mademoiselle Seack se întorcea din promenada ei de zi liberă, puţin cam prea veselă. Ca să ajungă la dormitorul ei se ţinea de pereţi. Ce i-a trecut prin cap lui Pierre? A băgat gâtul unei retorte pe gaura cheii. La un moment dat o auzim pe Mademoiselle Seack înecându-se în tuse. „Opreşte-te că o omori. Nu poate să deschidă fereastra fiindcă e beată". A doua zi îmi arată cheia „Nu pot să înţeleg de ce cheia mea a ruginit peste noapte!" *A bon entendeur*, *salin*!

Cu o elveţiancă, Mademoiselle Beaumont, mergeam la toate expoziţiile de pictură şi la micile muzee abia înfiripate pe vremea aceea Pinacoteca se afla în partea de jos a Ateneului, chiar sub aulă, unde, mai târziu aveau să fie birourile Filarmonicii, devenită fundaţie regală Sala de expoziţii cea mai importantă era numită

Mozart Acolo am văzut numele unor pictori acum uitaţi: Chi-mon-Loghi, care decora casele bogaţilor cu zâne şi lacuri, Bordenache, Sârbu. Strâmbii. Băieşu. Bălţatu. Fratele mamei era un susţinător al artiştilor care atunci, ca întotdeauna, o duceau greu. Deodată a apărut curentul cubist Maxy, mirat să vadă cu câtă insistenţă îi priveam tablourile şi scriam impresii, s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

— Domnişoară, aş vrea să vă fac portretul cu un singur ochi.

Răspunsul meu a fost prompt:

— Vreţi să mă faceţi din profil?

— Ba nu, vreau un portret în toată regula

Tocmai admiram un tablou în ulei, reprezentând nişte muzicanţi ale căror picioare nu erau definite, ci lăsate sub forma unor vibraţii.

(Vărul meu, criticul de artă Radu Ionescu. primul doctor în muzeologie din Bucureşti, mi-a confirmat existenţa acestui tablou.)

Sub regimul comunist, Maxy ajunsese la posturi foarte înalte. Directorul Muzeului de Stat. Vă voi povesti, mai târziu, despic reîntâlnirea mea cu el.

În primăvara anului 1924 s-a petrecut un fapt mărunt, aparent fără importanţă, dar care acum poate fi considerat un semn al destinului – pe atunci, e drept, greu de descifrat.

Părinţii mei aveau abonamente pentru toate concertele Filarmonicii, într-o zi, neputând merge ei, am mers noi, Pierre şi cu mine. Era pentru prima dată că păşeam în Ateneu. Când a apărut, dirijorul – era Gabriel Pierne – a cerut voie publicului să aducă un omagiu memoriei soţiei prietenului său. dirijorul George Georgescu, rugând orchestra să execute marşul funebru din Simfonia III-a de Beethoven. Pe atunci mă întrebam „Oare cine o fi George Georgescu?"

Pe când mă pregăteam pentru examenul de capacitate, profesorul Dimitrie Gusti, prieten cu tatăl meu. aflând că părinţii mei vor ca eu să-mi desăvârşesc studiile în străinătate, mi-a spus: „Îţi interzic să pleci până nu ai parcurs toată literatura românească". Trebuie să spun că pentru acest lucru îi sunt recunoscătoare şi azi

Dar să nu uit nici pe cea care m-a pregătit pentru examenul de capacitate, profesoara mea Aurelia Teodorescu; ea mi-a dat gustul curiozităţii pentru literatură, pictură, sculptură Este foarte important ca un suflet de copil să fie format pe toate faţetele ca o piatră scumpă Jocul nu trebuie să-i lipsească, pentru că frăgezimea vârstei trebuie păstrată cu enormă grijă Un copil este atât de delicat, de fragil, încât trebuie menajat şi nu bruscat în sensibilitatea lui. Trebuie protejat cu afecţiune, din umbră: să se simtă dus de mână, nu împins; să se simtă asigurat de o prezenţă care-l susţine şi nu care i se impune.

*

După ce am trecut capacitatea la liceul Spiru Haret, nenea Costică a decis că trebuie să mă lustruiesc pentru anii ce veneau. M-a

lăsat internă la o şcoală veche şi celebră din Franţa ce se chema Victor Duruy (întemeietorul învăţământului obligatoriu). Sediul se afla pe Esplanada Invalizilor. Era o şcoală laică, mama evitând să mă lase pradă călugăriţelor catolice atât de dornice să convertească Şcoala de la Paris, neîncăpătoare, crease o anexă la Versailles într-un parc minunat, chiar pe aleea ce duce la palat. Erau cinci pavilioane, trei rezervate francezilor, două pentru străini. La mijloc se afla refectoriul unde aveau loc reuniunile şi spectacolele noastre. Fiecare pavilion avea directoarea lui. Erau două camere cu câte un pat pentru eleve, un salon şi o sală de studiu unde ne făceam lecţiile sub supravegherea directoarei.

Pavilionul avea două etaje a patru dormitoare cu patru paturi. Fiecare pat avea cabinetul lui de toaletă Mă încadrasem în pavilioanele pentru francezi pentru că voiam să merg la bacalaureat Purtam uniforme cu pălării mari şi pelerine lungi. Drumul de la pavilion la şcoală îl făceam pe jos. Educaţia era foarte bună, dar, în lipsa supravegherii, am fost surprinsă să descopăr anumite libertăţi în comportamentul fetelor. Ca amuzament, îmi amintesc de o elevă foarte drăguţă din Madagascar, care descoperise un june ce-i cânta serenade sub geamuri, pavilionul ei fiind spre stradă. Ea îi arunca bileţele cu pietricică în ele. Îşi dădeau întâlnire la colţul străzii, unde el îşi sufleca pantalonii, îşi punea pe cap pălăria unei fete şi o pelerină ce-l acoperea şi se încolona cu ea până la şcoală în zilele de cinema, lucrurile deveneau mai puţin naive, în pofida prezenţei supraveghetoarea Monique îşi găsea loc pe ultimul rând, în spatele ei aflându-se junele. În timpul filmului se preocupa foarte puţin de ce se petrecea pe ecran.

La sfârşitul trimestrului s-a făcut o serbare la care pavilionul nostru era distribuit în rolurile unei piese: *Jean-Marie* de Jules Terier, în versuri; o poveste tristă de dragoste neîmplinită între un tânăr sărac (eu) şi o fată crescută de bunic. Un prieten al acestuia a încurcat iţele. Eu mă înrolam în marină ca să plec în Mările Chinei ca să strâng bani, după ce ne jurasem că ne vom căsători la întoarcerea mea Un zvon nefericit răspândeşte vestea că vaporul meu a naufragiat, în consecinţă, Therese m-a crezut dispărut iar bunicul, pe patul de moarte, o încredinţează pe Therese a „mea" prietenului lui bătrân.

„Eu" mă întorc. Era sfârşit de toamnă, focul ardea în cămin.

Therese tricota în faţa focului. „Eu” eram îmbrăcat în marinai, cu beretă cu pompon roşu (costumele erau toate croite şi cusute de mine). împing geamul întredeschis şi intru ea un hoţ, aruncându-mă la picioarele Theresei. Înainte să-mi exprim bucuria revederii, ea, plângând, îmi povesteşte drama vieţii. „Eu”, zdrobit de durere, îi cer umil, înainte de despărţire, să mă lase să depun pe fruntea ei o sărutare de adio. Cortina cade pe aplauze frenetice. Se aud poşete ce se deschid, batiste ce se duc la ochi şi la nas. Eu devin vedetă felicitată de directoarea liceului. Înconjurată de fetele care nu ştiau cum să mă îmbrăţişeze.

Părinţii mei veneau din România pentru a petrece sărbătorile Crăciunului cu mine şi a-mi face surpriza de a-mi prezenta Ceas la de Azur. Am petrecut zilele de vacanţă la Nisa la Hotel Negresco – unul dintre cele mai vestite hoteluri de pe Coasta de Azur. Părinţii mei aveau prieteni de vârsta lor şi chiar mai vârstnici. Printre cei mai apropiaţi erau marele avocat Emanoil Pantazi, Amelie şi Nae Ştefănescu, directorul Băncii Româneşti, Liliane şi Emil Otulescu, mare avocat Toţi depăşeau cu multe decenii vârsta mea

Dar să nu uit nici pe cea care m-a pregătit pentru examenul de capacitate, profesoara mea Aurelia Teodorescu; ea mi-a dat gustul curiozităţii pentru literatură, pictură, sculptură Este foarte important ca un suflet de copil să fie format pe toate faţetele ca o piatră scumpă Jocul nu trebuie să-i lipsească, pentru că frăgezimea vârstei trebuie păstrată cu enormă grijă. Un copil este atât de delicat, de fragil. Încât trebuie menajat şi nu bruscat în sensibilitatea lui. Trebuie protejat cu afecţiune, din umbră: să se simtă dus de mână, nu împins; să se simtă asigurat de o prezenţă care-l susţine şi nu care i se impune.

*

După ce am trecut capacitatea la liceul Spiru Haret, nenea Costică a decis că trebuie să mă lustruiesc pentru anii ce veneau. M-a lăsat internă la o şcoală veche şi celebră din Franţa ce se chema Victor Duruy (întemeietorul învăţământului obligatoriu). Sediul se afla pe Esplanada Invalizilor. Era o şcoală laică, mama evitând să mă lase pradă călugăriţelor catolice atât de dornice să convertească Şcoala de la Paris, neîncăpătoare, crease o anexă la Versailles într-un parc minunat, chiar pe aleea ce duce la palat Erau cinci pavilioane, trei

rezervate francezilor, două pentru străini. La mijloc se afla refectoriul unde aveau loc reuniunile şi spectacolele noastre. Fiecare pavilion avea directoarea lui. Erau două camere cu câte un pat pentru eleve, un salon şi o sală de studiu unde ne făceam lecţiile sub supravegherea directoarei.

Pavilionul avea două etaje a patru dormitoare cu patru paturi. Fiecare pat avea cabinetul lui de toaletă Mă încadrasem în pavilioanele pentru francezi pentru că voiam să merg la bacalaureat Purtam uniforme cu pălării mari şi pelerine lungi. Drumul de la pavilion la şcoală îl făceam pe jos. Educaţia era foarte bună, dar, în lipsa supravegherii, am fost surprinsă să descopăr anumite libertăţi în comportamentul fetelor. Ca amuzament, îmi amintesc de o elevă foarte drăguţă din Madagascar, care descoperise un june ce-i cânta serenade sub geamuri, pavilionul ei fiind spre stradă. Ea îi arunca bileţele cu pietricică în ele. Îşi dădeau întâlnire la colţul străzii, unde el îşi sufleca pantalonii, îşi punea pe cap pălăria unei fete şi o pelerină ce-l acoperea şi se încolona cu ea până la şcoală. În zilele de cinema, lucrurile deveneau mai puţin naive, în pofida prezenţei supraveghetoarei. Monique îşi găsea loc pe ultimul rând, în spatele ei aflându-se junele. În timpul filmului se preocupa foarte puţin de ce se petrecea pe ecran.

La sfârşitul trimestrului s-a făcut o serbare la care pavilionul nostru era distribuit în rolurile unei piese: *Jean-Maric* de Jules Terier, în versuri; o poveste tristă de dragoste neîmplinită între un tânăr sărac (eu) şi o fată crescută de bunic. Un prieten al acestuia a încurcat iţele. Eu mă înrolam în marină ea să plec în Mările Chinei ca să strâng bani, după ce ne jurasem că ne vom căsători la întoarcerea mea. Un zvon nefericit răspândeşte vestea că vaporul meu a naufragiat, în consecinţă, Therese m-a crezut dispărut iar bunicul, pe patul de moarte, o încredinţează pe Therese a „mea" prietenului lui bătrân.

„Eu" mă întorc. Era sfârşit de toamnă, focul ardea în cămin. Therese tricota în faţa focului. „Eu" eram îmbrăcat în marinar, cu beretă cu pompon roşu (costumele erau toate croite şi cusute de mine). împing geamul întredeschis şi intru ca un hoţ, aruncându-mă la picioarele Theresei. Înainte să-mi exprim bucuria revederii, ea, plângând, îmi povesteşte drama vieţii. „Eu", zdrobit de durere, îi cer umil, înainte de despărţire, să mă lase să depun pe fruntea ei o

sărutare de adio. Cortina cade pe aplauze frenetice. Se aud poşete ce se deschid, batiste ce se duc la ochi şi la nas. Eu devin vedetă felicitată de directoarea liceului. Înconjurată de fetele care nu ştiau cum să mă îmbrăţişeze.

Părinţii mei veneau din România pentru a petrece sărbătorile Crăciunului cu mine şi a-mi face surpriza de a-mi prezenta Coasta de Azur. Am petrecut zilele de vacanţă la Nisa la Hotel Negresco – unul dintre cele mai vestite hoteluri de pe Coasta de Azur. Părinţii mei aveau prieteni de vârsta lor şi chiar mai vârstnici. Printre cei mai apropiaţi erau marele avocat Emanoil Pantazi, Amelie şi Nae Ştefănescu, directorul Băncii Româneşti, Liliane şi Emil Otulescu, mare avocat Toţi depăşeau cu multe decenii vârsta mea în saloanele de la Negresco se desfăşurau, în fiecare seară, mese de gală, cu două orchestre, una de negri, cealaltă de dans clasic. Doamnele şi domnişoarele primeau cadou păpuşi enorme la *cotillón*. De Anul Nou, găseam în odăi cutii de bomboane şi flori. Părinţii se distrau, dar pentru mine era un chin. Nenea Costică şi-a dat seama de izolarea mea şi a luat iniţiativa, discret, să angajeze un danseur monden. Pe vremea aceea, toate hotelurile de lux, unde veneau şi bătrâne singure, aveau tineri foarte frumoşi din America de Sud. Unul dintre ei vine la masă şi mă invită să dansez. Ochii mei ageri au surprins gestul tatălui meu care l-a plătit Niciodată nu m-am simţit mai jignită Am spus că nu mai vreau să dansez niciodată în aceste condiţii.

Într-o noapte mi-a fost foarte rău. A doua zi dimineaţă am văzut prin largile ferestre ce dădeau spre *Promenade desanglais* că lot pietrişul de pe plajă a fost aruncat de către valurile furioase pe trotuarele largi. Multe din pivniţele hotelurilor de pe promenadă fuseseră inundate. Întotdeauna am fost sensibilă la frământarea mării.

Nu era încă construit noul cazinou. Exista altul imens, asemănător celui de la Constanţa, cu picioarele în apă. Acolo bogătaşii lumii aruncau sume fabuloase pe postavul verde. Cred că, în lumea asta, largă şi mare, cu toate bogăţiile anumitor ţări, nu poţi găsi frumuseţea, luxul şi rafinamentul pe care le găseşti de-a lungul celor câteva zeci de kilometri ai Coastei de Azur.

E o înşiruire de basm care s-a îmbogăţit cu tehnica modernă a şoselelor, a luminilor şi odată cu izbucnirea postbelică, a turismului.

Vara nu mai găseşti loc de parcare. Hotelurile au răsărit ca prin minune, culminând cu feericul Monaco, o bijuterie arhitecturală Acolo mi-am petrecut ierni întregi, de data aceasta cu tovarăşul ales de mine. E aproape de neînţeles cum frumuseţea descoperită cu ochi de copil nu mi-a lăsat nicio amintire exal-lantă, din cauza izolării sufleteşti în care mă găseam atunci.

În timpul şcolii, când veneau părinţii mei să mă scoată sâmbăta din internat, mergeam seara la Opera Mare din Paris. Acolo am văzut de pildă *Aida* pentru prima oară Ţin minte că, la sfârşit, am plâns în hohote adânc mişcată de finalul tragic al tinerilor îndrăgostiţi atât de convingător interpretaţi de cei mai mari cântăreţi ai lumii.

Bineînţeles că mama şi cu mine purtam rochii lungi, iar tata era în frac. Aşa se îmbrăcau pe atunci toţi cei care mergeau la serile de abonament Este sigur că ţinuta vestimentară marchează şi ea o epocă

După spectacole, mergeam să supăm (să luăm cina târzie) la restaurantul *Les Capucines*. cel mai la modă pe atunci. Într-o seară, de la o masă vecină se ridică pe jumătate un domn înalt şi subţire, salutând-o foarte respectuos pe mama. La întrebarea mea „Cine este?" mama mi-a răspuns mirată: „Cum, nu ştii? Este maestrul George Georgescu!", răspuns care – atunci – m-a lăsat cu totul indiferentă.

Noul an a început cu o veste care m-a zguduit până în adâncul sufletului meu: Pierre. care petrecuse pentru prima oară sărbătorile Crăciunului la Roşieni împreună cu tata, ne anunţă că tata a murit subit în ziua de 2 ianuarie. Simt cu durere lipsa de tandreţe ce am trăit-o lângă tatăl meu. Cu toate acestea, pierderea lui a fost o veste cutremurătoare, ce nici mintea, nici inima n-a putut-o lămuri! Poate abia atunci am desluşit ce înseamnă legătura de sânge, legătura cu rădăcinile tale, cu ţara în care te-ai născut.

Odată vacanţa terminată, întoarcerea la Versailles îmi rezerva alte surprize: sertarul noptierei mele era plin cu declaraţii de dragoste de la fete; cearşafurile mele fuseseră brodate: în odaie erau flori peste tot! Am fost şocată văzând atitudinile bizare, neobişnuite pentru mine, ale unor colege. Atunci i-am scris fratelui meu despre şocul pe care l-am trăit, amintindu-i că nu mă lăsase să citesc cărţile lui Pierre Louis, *Afrodita* şi *Chanson de Bilithis* din biblioteca lui, precizându-i că aici nu mai aveam nevoie să le citesc, pentru că trăiam ilustrarea lor.

Mama, pusă la curent de către fratele meu, a luat primul Ori-ent-Express via Versailles şi m-a retras de la şcoală.

La Paris locuiam la „Hotel Continental", azi „Intercontinental" – americanizat – denumit „al împărătesei" pentru că fusese ales de Eugenie de Montijo care devenise soţia lui Napoleon al III-lea. Hotelul era somptuos, te pierdeai în saloanele imense.

Atunci am început căutarea unei şcoli, de data aceasta catolică. A nimerit-o mama pe cea mai snoabă din Paris, *Le Couvent des Oiseait*. *x* pe Rue de Ponthieu, paralelă cu Champs Élysées. Nu puteam fi înscrisă decât cu cel puţin trei recomandări de la familii nobile (măcar de după revoluţie – *secând empire*). Relaţiile internaţionale pe care le avea tatăl meu, legătura cu principele Ştirbey. rudele marchizei de Belloy – soacra principelui Brâncoveanu – mi-au uşurat împlinirea condiţiilor, obţinând o recomandare chiar şi de la cardinalul Parisului. Lala de Belloy, bunica băieţilor Brâncoveanu a fost extraordinar de ataşată de mine şi m-a ocrotit mult la Paris. Nepoatele marchizului de Belloy erau corespondentele mele ca şi Maria Ştirbey, care mai târziu va deveni doamna Nicu Costinescu. Va avea şi ea trei copii, trei băieţi. Niciodată nu ieşeam singură de la şcoală. „Corespondentele" erau persoanele de încredere agreate de mama şi puse pe lista şcolii, a călugăritelor, care verificau dacă într-adevăr sunt autorizate, sau nu. să mă însoţească în oraş. să dispună de timpul meu liber miercurile, sâmbetele sau duminicile.

Casele erau frumoase, lumea era elegantă, totul mi se potrivea şi nu mi-a modificat caracterul, nu m-a împins spre snobism, nici spre elitism, spre lumea de sus. Am rămas un om obişnuit totuşi, după o şedere prelungită la Paris. Eram sensibilă la frumuseţea lineară şi somptuoasă a străzilor Parisului cu monumentele, detaliile, fierul forjat de la balcoane, piatră, pieţele echilibrate şi frumoase. Cum spunea şi Gogu, să te plimbi prin Paris este ca o lecţie a frumuseţii, o învăţătură şi o sensibilizare la rafinament Hotelul particular unde se afla şcoala era o adevărată cutie de bijuterii, cu un parc foarte frumos.

La *Les Oiscaux* – o altă pacoste. Nu se învăţa nimic. Or, eu aveam o sete nebună de a şti, de a cunoaşte. împreună cu câteva colege, străine şi ele, ne-am grupat în jurul unei profesoare de istoria artelor, Mademoiselle Rigaud, o doamnă între două vârste pe care nu o voi uita

niciodată pentru înţelegerea ce ne-o arăta şi pentru străduinţa ce-şi da de a ne face un program turistico-cultural, bagaj cu care să plecăm mai bogaţi spre viaţă cu ea am făcut vechiul Paris, hotelurile particulare, bisericile, catedralele gotice din bazinul parizian cât şi Chartres, Rouen, Amiens.

Mi-am găsit un echilibru sufletesc, dar nu o adevărată bucurie a cunoaşterii, numai în domeniul artei, pe care nu ştiu dacă visasem să o găsesc la Paris. Dorul de ţară mă rodea într-atât. Încât slăbeam văzând cu ochii. Mama, prin corespondentele mele. a fost înştiinţată de tulburarea mea. Mi-a scris că, dacă nu mă îngraş, nu mai vine să mă viziteze de Paşti. Micul dejun era destul de rustic şi de copios. Înmuiam pâinea în lapte şi o devoram cu lacrimi în ochi, doar – doar m-oi îngraşă un pic. La radiografie văzusem că, din cauza slăbirii bruşte, aveam o ptoză stomacală Mademoiselle Rigaud, profesoara noastră, ne permitea mici nebunii precum fumatul. Evident, cumpăram ţigările cele mai ieftine şi mai tari – *Caporal*, *Gitanes*. Le pufăiam mai mult din fanfaronadă decât din plăcere. Seara, după cină, treceam la rugăciune, la capelă Urcam scările spre balconul unde ne aştepta la Mère Supérieure, Mère Marie Jeanne d'Ard, care ne săruta pe frunte urându-ne noapte bună Micul nostru grup de păcătoase înclina capul pentru ca ea să nu miroasă tutunul. Dar tot am fost descoperite. Noi n-am păţit nimic. Însă Mademoiselle Rigaud a fost dojenită, cu blândeţe, totuşi.

Acolo aveam o odaie singură, la ultimul etaj, cu vedere spre crestele pomilor. Pe cerul de safir catifelat al Parisului creştea şi descreştea o dată pe lună fascinantul astru al nopţii. La lumina lunii, ca să nu se vadă lampa în odaie, citeam pe furiş două cărţi – unicele cărţi aşa-zis „pornografice" la vremea aceea. Astăzi, ar putea să treacă aproape de Evanghelie. Era la *garçonne* şi *l'homme vierge*. Negăsind niciun farmec acestor lecturi, nu mi-am mai îngăduit să cad în ispită Un gând serios m-a străfulgeratacela de a profita realmente de marele noroc de a puica să-mi completez cunoştinţele, în acest oraş incomparabil. Am început sondajul pentru a găsi o şcoală după placul inimii mele. Am găsit Era faimosul curs „Dupanloup" – instituţie creată cu aproape 300 de ani în urmă de sora regelui Ludovic al XIV-lea. Această congregaţie aparţinea la origine ordinului… Les Dames de

Saint Maur". Erau adevărate misionare ale catolicismului.

Instituţia nu era axată atât pe cultură, cât pe răspândirea credinţei catolice, pe construire de aziluri pentru nefericiţi, mai ales din Asia, unde reuşiseră să aibă peste 100 de centre. Cursurile la Paris funcţionau într-un magnific parc... Parc des Princes", la Porte Molitor, pe o fostă proprietate a unei rude a ţarului Rusiei.

Directoarea Madame de Maisière, cu spirit de iniţiativă dar foarte dură, făcuse din această şcoală o bijuterie. Construise o capelă superbă unde domnea o orgă care a fost binecuvântată de însuşi cardinalul Parisului, cardinalul Verdier. Printr-o lege a Revoluţiei, călugăriţele nu aveau voie să poarte costumul religios; se îmbrăcau ca nişte guvernante, cu fustă lungă de culoare închisă. Purtau un inel de argint, semn că sunt logodnicele lui Iisus. Şcoala avea şi eleve externe şi interne (din care făceam parte şi eu). Aveam o odaie, pentru mine singură, care dădea spre o curte mică, plină cu flori. Pe un piedestal se afla discret statuia Fecioarei de la Lourdes. Noi, elevele, benéficiarii de cursuri foarte serioase, predate de profesori angajaţi din liceele reputate ale Parisului. Henri IV. Saint Louis, Charlemagne. Pentru franceză aveam chiar pe faimosul Desgranges şi o conferenţiară de la Sorbona, Madame Hochedé care ţinea cursuri splendide. Era foarte exigentă în structura lucrărilor. Cum eram mai puţin pregătită la algebră, luam lecţii particulare cu profesorul Gallé, mic şi foarte urât Tipicar şi eficient, mă făcea să depun eforturi cerebrale de care îmi amintesc şi astăzi. Trebuia să fac grafice cu creioane de diferite culori. Cel care mă emoţiona cel mai tare era profesorul de latină Mă duceam la curs numai pentru el, având în vedere că eu alesesem secţia *sciences-langues*. Cursurile lui erau un adevărat spectacol. Ne evoca cu atâta înflăcărare iubirea pasionată a Didonei, încât puteam să mă consider în faţa unui spectacol cu *Tristan şi Isolda*. Nu am găsit niciodată un echivalent în entuziasmul împărtăşirii şi dragostea de a transmite auditorului subiectul pe care îl trata, decât în persoana inegalabilului critic de artă René Huygh, care ne plimba prin pictura mondială, în special cea italiană, a Renaşterii – făcându-ne să plutim peste valurile deseori ameninţătoare ale vieţii. Lecţiile cu profesorul de matematică le făceam sub supravegherea unei călugăriţe, care, în acest timp, făcea rugăciuni şi tricota Toate aceste cursuri au rămas în

amintirea mea ca una din perioadele cele mai exaltante ale şederii mele la Paris, găsind în acel cadru tot ceea ce râvnea sufletul meu: rafinament, disciplină, frumuseţe, seriozitate, cultură.

Doamna de Maisieres a organizat, pentru un grup restrâns de nouă-zece eleve, un pelerinaj la Roma. care a culminat cu o audienţă la Papa Pius al XI-lea, care ne-a binecuvântat, dăruindu-ne câte un şirag de mătănii. Îmi aduc aminte cu plăcere de popasurile făcute tot atunci, de 1 Mai, la Veneţia, la Florenţa, la Milano, regăsind splendorile vizitate mai înainte, cu părinţii mei.

Şi iată-mă în cutremurătoarea zi a bacalaureatului. În amfiteatrul Pierre Curie din Sorbona, unde mă găseam foarte aproape de un prieten de a cărui prezenţă la Paris nu ştiam. Dan Pleşa Subiectul de franceză se referea la „regula celor trei unităţi*" ale clasicismului. Alesesem româna ca a doua limbă în afară de engleză; cel care mi-a corectat lucrarea era însuşi Monseniorul Vladimir Ghika, un om de o vastă cultură şi de o puternică credinţă în Dumnezeu, un adevărat misionar al catolicismului, care a murit şi el martirizat în închisorile comuniste şi care de curând a fost beatificat la fizică am avut „prisma". După câteva zile, întovărăşită de aceeaşi călugăriţă, m-am dus să-mi caut numele pe lista rezultatelor celor acceptaţi. Nu ştiu dacă l-am găsit, pentru că un val de nebunie cuprinsese „Cartierul Latin" (numit astfel pentru că este cartierul universităţilor, în care odinioară se ţineau cursurile în latineşte): o mulţime de studenţi şi elevi strigau cât îi ţinea gura: „*Formons le monome*! *Formons* le *mp-nome.*", alcătuind un enorm şir indian care ne-a înşfăcat în vâltoarea iureşului lui, ducându-ne spre Luxembourg. Mi-am pierdut aşa şi călugăriţa şi suflarea

Şi astfel s-a terminat visul meu parizian, întoarsă în România, am reintrat în atmosfera caldă a familiei. Curând l-am întâlnit pe omul care va deveni pasiunea vieţii mele, soţul meu. Adio parte a doua a bacalaureatului, adio clase de filosofie la care nu m-am mai prezentat, având preocupări de ordin sentimental. Ca să spun ca Danielle Darieux în primul ei

Tutu George Georges i film: „Nu mi-aş fi cedat locul nici ameninţată de o ghiulea de tun!"

Cu această întrerupere abruptă pun capăt episodului vieţii mele

de elevă la cursurile „Dupanloup”.

Acum câţiva ani, la sărbătorirea a 300 de ani de la înfiinţarea acestei şcoli, am participat şi eu, împreună cu două foste colege: Marie de Tomas şi sora unei călugăriţe, Françoise de Finances care se măritase cu marele avocat Isomy (apărătorul lui Pétain în procesul regretabil intentat de Charles de Gaulle marelui om victorios de la Verdun, care a sperat să poată salva Franţa creând la Vichy o fâşie de pământ neutră, cu riscul de a-şi sacrifica propriul renume. Din păcate, visele nu corespund cu realitatea!).

La această sărbătoare am avut un şoc îngrozitor fără să mai recunosc acel colţ de paradis orchestrat de bagheta magică a directoarei noastre. Capela era dărâmată, cursul era mixt. Domnea o debandadă, aproape un dezmăţ, ca în toate şcolile actuale. Frumoasa mea Capelă, în care intram smerită – cu toate că sunt ortodoxă, era cândva dominată de un Crist cu braţele deschise, parcă ar fi vrut să cuprindă lumea toată pentru a o consola. În Bucureşti regăsesc acelaşi Crist, în mic, la Capela din Parcul Filipescu ce aparţinea fostului spital, Saint Vincent de Paul” (devenit „Institutul de Endocrinologie Dr. C. Parhon”).

Dar noianul de ani care a trecut nu a schimbat cu nimic amintirile mele.

Primele seri dansante cu gramofon. „Desen în zece minute” cu Jean Steriadi. „Les deux princesses Brâncoveanu ont un nouveau nez. Imagini din Bucureştiul meu iubit. Apariţia Maestrului”.

Când m-am întors din Franţa, printre primele persoane pe care le-am cunoscut a fost Julie Ghica, născută de Reineck, o doamnă mică, foarte sportivă, adorabilă, cu relaţii peste tot. pe care toată lumea o iubea A avut pentru mine. Încă de când m-a cunoscut, o mare simpatie. Mă adoptase făcându-mă să cunosc băieţii cei mai drăguţi, cei mai *en vue*, din societatea bucureşteană, în frunte cu Tedi Calimachi. cu Pusi, cu Matei Brâncoveanu, cu toţi ceilalţi pe care vi i-am înşiruit, Catargi, Lahovary. Au fost prietenii mei de fiecare zi. Unii dintre ei, la vârsta adolescenţei, erau foarte îndrăgostiţi. Alţii erau numai curtenitori adorând să danseze, să joace tenis.

Îmi amintesc de prima recepţie la care am fost poftita, botezul nepoatei Didinei Cantacuzino, care a avut loc la Castelul Zamora de

lângă Buşteni. Acolo a întâlnit fratele meu pe Marie-Jeanne Argetoianu care s-a îndrăgostit de el, devenind peste câtva timp soţia lui. La Sinaia ne întâlneam la partide de tenis şi popice pe terenurile care erau chiar în grădina vilei noastre. Toate acestea se petreceau sub supravegherea mamei, atentă să nu ne abatem de la lucrurile îngăduite, care pe vremea aceea erau teribil de inocente. Şi astfel, aveam un grup cu care ne vedeam zilnic, de dimineaţa până noaptea târziu. Jucam tenis iar cei care nu puteam intra în partida de patru, jucam mahjong, era la modă; dacă nu, jucam popice.

După-amiezile dansam, citeam, plecam cu cele două sau trei maşini ale băieţilor. E vorba despre Pierre, fratele meu. de Ion Lahovary, fratele vitreg al lui Marie-Jeanne Argetoianu, Barbu Catargi şi Bişi, fratele lui. Grupul se lărgeşte cu Ela şi Bebe

Racoviţă, Lisette şi Jeanne, fetele ministrului Angelescu, Alexandru Gianni. Era să-l uit pe Georgel Mavrocordat, mai vârstnic decât noi, bun dansator şi un om foarte cultivat şi agreabil.

Terminându-se vacanţele, viaţa de la oraş ne-a deschis uşile spre un ritm nou.

Tot la noi, întâi au fost mici serate dansante cu un gramofon, pe urmă petrecerile s-au înnobilat cu un mic grup de jazz format din băieţii Berindei sau Albahari, dacă nu mă înşel.

Cele două nume mai scumpe ale prietenelor mele le-am lăsat la urmă. Erau Lila Procopiu, fiica doamnei de onoare a Reginei Maria şi Marie-Lilianne Costinescu. Ele au jucat un rol impoiv tant în viaţa mea.

Grupul nostru vesel din Sinaia forma o mare familie de tineri, cu aceleaşi sentimente, cu acelaşi fel de a fi. Numele cele mai scumpe, cele mai iubite de noi: Tedi Calimachi cu sora lui, Pusi, fermecătoare şi dulce, ce mai târziu mi-a servit de paravan la micile şi naivele întâlniri cu maestrul Georgescu, în micile plimbări cu maşina o invitam şi pe Pusi ca înger protector. Pe Tedi l-am pierdut primul din grupul nostru la o vârstă fragedă, la Atena Tedi locuia cu vara lui, Bălaşa Cantacuzino, în aceeaşi clădire, într-o cameră alăturată şi-au dat seama că Bălaşa şi-a uitat cheile în casă şi nu mai putea să intre. Tedi şi-a propus să iasă pe geamul camerei sale, să se ţină de pereţi şi să meargă pe cornişa blocului ca să intre pe geam în apartamentul ei şi să recupereze cheile. A avut un moment de ameţeală şi de la al nu ştiu câtelea etaj s-a

prăbuşit la picioarele Bălaşei, pe stradă, fărâmându-se de trotuar. A fost pentru noi un gol şi o durere atât de mare încât nici nu ne puteam dumiri cum s-a putut petrece aşa ceva Noi eram ca o singură fiinţă!

Cealaltă persoană foarte aproape de inima noastră era Matei Brâncoveanu, fiul din prima căsătorie al Principelui Constantin Brâncoveanu cu o doamnă grecoaică de la Alexandria, din Egipt, o femeie foarte bogată, cu bijuterii superbe. La moartea ei, marchiza de Belloy, născută Bibescu, mama lui Colette Cezianu, a vrut să-i căsătorească pe Prinţul Brâncoveanu şi pe Colette, pentru că aşa considera ea că e bine. A fost o lovitură în sufletul lui Matei, un sentimental şi sensibil, ce păstra o amintire extraordinară mamei sale pe care o pierduse când avea vreo şase ani. O învinovăţea pe Lala de Belloy că ea a stricat căsnicia, ori toate aceste lucruri sunt sentimente mai mult imaginare, la vârsta lui neputând aprecia situaţia

Din această căsătorie s-au născut trei băieţi, Constantin. Mihai şi George şi o fată, Elizabeta Astăzi, este singura supravieţuitoare şi se află la Paris, cu o situaţie profesională foarte bună Are întâlniri cu personalităţi importante din lumea politică, interviuri, articole; în sfârşit, este o persoană deosebită pe care am pierdut-o din braţe pentru că aşa e viaţa Curge şi duce cu ea tot, c-or fi crengi sau petale, duce cu ea aceste poveri parfumate sau neparfumate, le duce departe şi te desparte de cei de care te simţeai legat, de oamenii cei mai dragi… Matei era cel mai apropiat El, fiind orfan, o iubea nespus pe mama mea Era elegantă, parfumată, cum Colette nu era, pentru că ea se îmbrăca foarte sobru. Era foarte puţin cochetă pentru gustul lui Matei, obişnuit să trăiască în străinătate. Făcuse studiile în Elveţia, avea un mic castel pe marginea lacului – pe care Prinţul Brâncoveanu l-a vândut mai târziu. Matei venea la noi în casă ca un al treilea copil. La ţară, stătea la fratele meu. La Sinaia, era invitatul nostru. La Bucureşti ne vedeam aproape zilnic. Era tot atât de apropiat de mine cât şi de fratele meu. Ştiu că atât Colette cât şi Lala de Belloy ar fi vrut foarte mult o căsătorie între Matei şi mine. Matei fiind mai copilăros iar eu fiind o persoană mult mai responsabilă, mai matură, cu toate că el era doar cu câteva luni mai mic decât mine.

Domnul Berard, bun elenist, profesorul copiilor Brâncoveanu cei mici, locuia lângă frumoasa lor vilă de pe Şoseaua Jianu, într-un

pavilion separat, şi mă iniţia în cultura greacă antică, profitând să strecoare discrete aluzii în sensul dorit de Lala însă tot ce mă lega de Matei nu era interesul nici să devin principesă, nici bogată Ne iubeam ca doi tineri copii absolut nevinovaţi, fără niciun fel de compromisuri sau slăbiciuni: eram ca doi fraţi, şi n-aş fi putut niciodată să gândesc că o căsătorie ar fi putut fi posibilă între noi.

Datorită incontestabilei culturi de care Berard dădea dovadă şi a seriozităţii cu care îşi asumase rolul, m-am trezit într-o zi cu un pachet, venit de ia-o librărie din Paris, cuprinzând toată opera lui Euripide. Sofocle, Aristofan etc. Şi culmea! Erau în ediţie bilingvă. Parcă aş fi fost o elenistă! Cunoştinţele mele de limbă greacă se opreau la *alfa* şi *omega*.

Cursurile care îmi mergeau la inimă cu adevărat erau cele ale lui Leon Thevenin – directorul Institutului Francez – care venea la Tante Iri Procopiu ca să ne iniţieze, pe Lila şi pe mine, în marea comoară a literaturii franceze pe care, la Paris, nu am putut să o adâncesc din pricina lacunelor datorate trecerii de la cursurile româneşti la cultura franceză.

Lila mai urma. I mareară mine, cursurile de desen organizate de scumpul Jean Steriadi. pe care le numea „desen în zece minute". Lila, având oarecare talent, era fericită să le urmeze.

După scurtă vreme l-am cunoscut pe maestrul Georgescu. În casa Irinei Procopiu – doamna de onoare a reginei – se crease, spre marea noastră desfătare, un cerc literar numit „Paranteza" – denumire sugerată de faptul că puteai întrerupe autorul, exprimându-ţi impresiile despre operă la prima lectură. Pot să spun că aici lua parte crema literaturii româneşti: Ion Marin Sadoveanu. Victor Eftimiu, Sorbul. Camil Petrescu şi mulţi alţii. La aceste întruniri deseori era poftit şi maestrul George Georgescu. Într-una din zile. aşezându-se lângă mine pe treptele scării interioare şi răspunzând unor întrebări iscoditoare ale prietenilor săi. spuse că nu s-ar mai însura decât dacă ar găsi o fată ca mine. Cum eram obişnuită cu atâtea complimente care mi se tăceau, am luat-o mai degrabă ca o glumă decât ca o mărturisire.

Pornind de la aceste reuniuni literare, gândul meu fugea necontrolat spre neuitatele matinee de la Teatrul Naţional – al cărui director, pe atunci, era Corneliu Moldoveanu – matinee cu scene din

cele mai importante piese de teatru din literatura universală, interpretate de actorii cei mai buni, iniţiind astfel pe tineri la descoperirea marilor creaţii.

Corneliu Moldoveanu mă invita împreună cu copiii Arapu în loja sa. Erau trăiri pe care nu le-am uitat niciodată.

Ce bine şi util ar fi azi pentru tânăra generaţie să se revină la acel mod de a gândi.

Peste câtva timp, într-o dimineaţă însorită de primăvară, fata doamnei Procopiu şi cu mine ne hotărâm să facem o plimbare la Pădurea Băneasa, ca să adunăm nişte flori. Maestrul se oferă să ne ducă cu maşina lui. La întoarcere, am pus toate florile în pălăria lui şi am început să-l descoasem, rugându-l să ne vorbească despre viaţa lui. Pe drum ne-a istorisit despre copilăria lui singuratică şi tristă după plecarea mamei sale, între un tată care nu-i înţelegea vocaţia pentru muzică, şi o mamă vitregă prea aspră şi ne-a mai vorbit despre puternica lui dorinţă de împlinire, care i-a dat curajul să vină singur la Bucureşti, să înfrunte toate greutăţile şi să-şi împlinească visul. Atunci mi-am dat seama că am în faţa mea un om care are nevoie de multă afecţiune şi căldură sufletească, iar eu mă simţeam în stare să i le dăruiesc din toată inima

Sentimentul meu a mers crescând, îndurând vreme de doi ani suferinţa pricinuită de interdicţia impusă de mama de a-l mai vedea pe maestru. Rugase chiar pe amfitrioana… Parantezei" să nu-l mai invite pe el când mergeam eu, şi invers. Aşa încât abia după doi ani a avut loc nunta

Am amintit asta acum, doar ca să revin la Matei, care fiind atunci la Paris, luase bilete de tren ca să fie prezent la acel eveniment într-un moment de disperare wertheriană a rupt biletele şi nu s-a simţit capabil să asiste la această ruptură care părea foarte serioasă şi gravă pentru viaţa lui. L-am revăzut după ce noi ne-am întors din călătoria de nuntă şi am fost poftiţi la un *garden-party* minunat, la vila superbă a Prinţului Brâncoveanu, la Breaza, vila care avea pe colţul parcului o intrare monumentală, interiorul foarte spaţios, cu tapiserii şi pardoseli de marmură Ambianţa era cu totul şi cu totul neaşteptată pentru că toate casele lor erau mai sobre, mai puţin somptuoase decât ar fi trebuit să fie la un nume atât de mare pentru România şi la un om trăit

în înalta societate franceză, cu o soră care era Anna de Noailles de un mare răsunet în saloanele pariziene ale epocii, rivala Marthei Bibescu.

După un timp, Matei a cunoscut-o la noi în casă pe Muţi Arion a cărei mamă era născută Miclescu. Avea doi fraţi: Radu, diplomat, şi Basil, arhitect, adjunctul lui G.M. Cantacuzino în diverse proiecte importante din Bucureşti, precum şi la primul hotel de lux de la Mamaia – „Rex". Muţi era o fată mică, urâţică, cu un trup ca o tanagra Era foarte deşteaptă şi foarte sprintenă la minte, cu nişte ochi, nu mari, dar atât de vioi! Plecând la mare cu Matei şi cu Paul Penescu, prietenul său intim din acea vreme, formau un fel de trio bizar. Pe atunci, la mare la noi, totul era foarte primitiv; locuiau la ţărani, în case modeste. Se duceau când la Balcic, când la Mangalia, unde casele ţărăneşti erau lipsite de confort, şi făceau mici ieşiri în largul mării cu barcagii ruteni. Toată prietenia asta în trei era ciudată pentru că era foarte greu înţeleasă de multă lume din timpul nostru.

La un moment dat, în împrejurări cu totul şi cu totul neprevăzute. Matei a decis să se căsătorească cu Muţi, care, din momentul când a devenit Principesa Brâncoveanu, a luat numele de., Princesse Hélène" şi a suferit o operaţie estetică a nasului, care, găsea ea, era prea lung pentru mărimea trupului ei.

Din seria a doua de fraţi, Constantin se căsătorise cu Marina Ştirbey care aştepta un bébé. Bucureştiul, care avea întotdeauna *un moţ pourrire* (un cuvânt de duh), a spus: e amuzant că *„Ies deux princesses Brâncoveanu ont un nouveau-nez11*, ceea ce putea fi înţeles şi ca *„nouveau-né"* (cele două prinţese Brâncoveanu au câte un nou-nasfcutl), ceea ce a adus un întreg lanţ de comentarii amuzante.

Muţi, adică „Princesse Hélène", a avut şi ea doi copii: băiatul se ocupa mai mult de opere umanitare şi era foarte prieten cu băiatul lui Aga Kahn. Fata, Eugénie, era delicioasă, şi nu s-a căsătorit Nu reuşesc să-i văd niciodată. Pe Matei, care locuieşte acum la Téritet în Elveţia, lângă Montreux – l-am regăsit la moartea Hélènei care avusese o lungă suferinţă de diminuare a personalităţii, când nu mai ştia ce face şi începuse să aibă un comportament ciudat. Ei aveau şi un apartament foarte frumos, dar cam gol, pe Ile Saint-Louis, cu o scară dintr-o epocă istorică, de care se mândreau. îi vedeam foarte rar, pentru că mi se părea că amintirile trecutului nu mai corespund actualităţii. La

moartea lui Hélène m-am dus evident la biserica românească din strada Jean de Beauvais, ca să asist la slujbă, unde venise şi Matei, puţin mai îmbătrânit, dar foarte drăgălaş şi foarte elegant. Ne-am îmbrăţişat cu afecţiune şi ne-am despărţit ca să nu ne mai regăsim niciodată.

După căsătorie, obişnuiam să avem un *guestbook*, o carte de aur a casei, pe care o cumpărasem de la Florenţa Era de format mare, frumoasă, în piele, cu catarame metalice, cu reliefuri. Răsfoind-o după ani şi ani de zile, regăsesc cu plăcere scrisul rotund şi puţin dantelat al lui Matei care apare foarte des pe foile acestei cărţi de aur, ceea ce înseamnă că durerile tinereţii şi întorsătura luată de viaţă l-au făcut mai cuminte şi a acceptat situaţia aşa cum orice om civilizat trebuie s-o facă dacă are un sentiment profund şi cinstit faţă de o prietenă care nu i-a dorit decât binele.

Familia Mavrocordat avea diverse ramuri. Cea din Moldova reprezenta un loc de reuniuni foarte agreabile. Organizase vara un concurs de călărie la care participau atât femeile cât şi bărbaţii, unii fiind ofiţeri de carieră Grajdurile lor erau pline de cai de rasă superbi prezentându-se fălos.

Vedeta mare a doamnelor care călăreau era Pierrette Balaei. născută Giurgea-Negrileşti, o femeie nu frumoasă, dar atât de seducătoare, atât de dulce; era parcă născută din crupa calului, atât de bine călărea Sărea obstacole cu uşurinţă, iar la sfârşit când ajungea la potou, făcea un gest brusc cu capul şi-i zbura melonul şi părul ei blond se răspândea pe umeri într-un gest foarte teatral şi absolut seducător. Pierrette era într-adevăr o femeie adorabilă Sora ei, Georgette Cancicov, era nevasta fostului ministru de finanţe (care a murit la Aiud ca tatăl meu); mai era Paulette care era măritată cu un Ghica (dar care nu era Ghica. ci Ghioca), şi mai era una care tot un nume aşa avea, Jeanette.

Toate cântau la vioară, la violoncel; în sfârşit era o lume cu totul şi cu totul deosebită Dar aceasta era o ramură nebogată

Mavrocordaţii erau trei băieţi ai bătrânului Mavrocordat, Ale-cuţu, Titia şi Nicolas. Reşedinţa tatălui lor era la Dângeni. un conac stil *old american*, cu un lac, cu pomi centenari, cu peronul ale cărui trepte mari coborau spre parc, cu trandafiri care erau parcă de hârtie,

aşa erau de ireali, de frumoşi.

Alecuţu, foarte simpatic, nu făcuse nicio căsătorie, era ofiţer. Cred că a murit într-un accident Nu mai ştiu, e aşa de departe şi atâtea preocupări şi griji şi nevoi am avut pe sufletul şi pe spinarea mea, încât oamenii ăştia parcă au fost o frescă, nu oameni vii cu care am vorbit, cu care am dansat, cu care am râs, cu care am mâncat Eu nu călăream decât aşa, pentru plăcerea mea la ţară. dar nu ca să iau parte la o competiţie de calitatea asta, unde erau ofiţeri extraordinari, care puteau să participe la concursuri internaţionale.

Titia Mavrocordat era blond, falnic, se căsătorise cu Rose, care cred că s-a sinucis, iar Nicolas era cel mai blând, cel mai drăguţ, şi el foarte frumos, se căsătorise cu Jeana, o olteancă de la Craiova, născută Pop – mari moşieri craioveni, Craiova devenise un fel de „bancă" a fetelor frumoase şi bogate.

Jeana era plină de calităţi: întâi intelectuală, pe urmă o femeie de gust. O femeie ambiţioasă, o femeie de ordine, pe urmă o femeie pictoriţă. Fusese măritată cu Nindi Romalo, care la rândul lui, divorţând, s-a căsătorit cu fata lui Nae Ştefănescu, directorul general al Băncii Româneşti. Avea doi băieţi gemeni; au plecat în America graţie omului care l-a ajutat pe fratele meu să treacă frontiera clandestin, domnul Dinescu. Sora Floricăi Ştefănescu, Anişoara, era măritată cu ministrul Bujoi; au rămas aici şi au tăcut puşcărie şi au văzut pe dracul, că Bujoi a murit în puşcărie, fata a fost în închisoare, una a fugit în automobilul Baronului Stârcea, băiatul Mareşalului Palatului, cu care era probabil în flirt, era fosta soţie a lui Şerban (Bani) Ghica; a plecat în chichiţă (cum se zice, în cutia de la spate a maşinii) cu geamantane peste ea; a trecut graniţa şi pe urmă s-a măritat cu un englez. Are o herghelie în Canada şi o viaţă destul de zbuciumată, dar neinteresantă pentru povestea noastră Ceea ce urmăresc e să evoc cum se trăia în România, într-o anumită epocă, într-un anumit stil.

În Moldova şi în Bucovina viaţa era cu totul altfel decât în regat. În timpul revoluţiei bolşevice au venit mulţi nobili ruşi şi ucraineni, căutând adăpost în ţara vecină Această aventură a fost evocată în duioasa carte *qu'ils étaient blonds les blés d'Ukraine* în care autoarea ne povesteşte cu emoţie călduroasa primire pe care i-au făcut-o moldovenii.

Altă mare aventură a fost cea a contesei Benckendorf, fiica mareşalului ţarului care a fugit cu toată herghelia ei de trăpaşi americani, cu toate bijuteriile, până la Bucureşti. Deşi a dus o viaţă diferită de cea de la curtea ţarului, se adaptase perfect societăţii româneşti. Spre sfârşitul vieţii, epuizându-şi caii, banii şi bijuteriile, a găsit un discret sprijin material pe lângă bunul meu prieten Babo Stern, fiul avocatului ambasadelor Engleză şi. Americană, care îi înmâna periodic o anumită sumă într-o zi. ea îl aştepta pe Babo să iasă din baie când. Într-un număr din „L'Humanité" de pe masă citeşte despre asasinarea la Paris a unei persoane din înalta aristocraţie rusă Era vorba de propria ei fiică.

Dar să revenim la Jeana Pop (întotdeauna Moldova a fost steaua în România, eu trecut, cu tradiţie, cu mâncare bună. cu servitori mai stilaţi, cu rafinamente). Nicolas Mavrocordat avea un conac foarte frumos la Crasna Ilschi unde transformase casa care era destul de modestă Făcuse piscină, făcuse teren de tenis şi avea cai superbi. Şi ne-au invitat pe părinţii mei şi pe mine. probabil cu gândul ca la această reuniune foarte snoabă şi simandicoasă a Moldovei să întâlnesc pe un văr de al lui Nicolas, unul din băieţii Flondor. Neagoe, cel mare, se căsătorise cu Leni, fata ambasadorului Grigorcea Şerban, cel mai tânăr, era un om disponibil. Eh, ce s-au gândit ei, că probabil aş putea să scot din golul financiar în care se afla familia de viţă foarte veche şi de tradiţie, foarte agreabili şi civilizaţi. El începuse un castel şi n-avea bani să-l termine. Mergeam cu Jeana să-l ajutăm, să organizăm puţin decorul: mă urcam pe scară cu el să batem cuie. să atârnăm tablouri. În sfârşit, aveam o prietenie de la început foarte simpatică şi deschisă, care nu a dus la nimic pentru ca eu eram îndrăgostită de George Georgescu şi pentru mine tot contactul cu lumea din afară era o verificare a profunzimii şi seriozităţii sentimentului meu.

Şerban n-a reuşit să mă convingă să mă apropii de nobila familie a baronilor de Flondor, iar Jeana era atunci foarte picocupata de un tânăr conte Carlo Vasilco de Wittgenstein, un băiat foarte drăguţ, fin, ca toţi bucovinenii, discret, de o calitate care la noi în ţară nu se găseşte prea des. Bucovinenii au ceva special, O eleganţă naturală, o simplitate, poate şi o bonomie.

În această superbă Bucovină, „veselă grădină", plaiurile verzi te

înconjurau ca apele unui ocean. Ce minune pentru vite! Industria lactată era răspândită Şerban a avut o idee de geniu înfiinţând un centru de preparare a Schweitzerului, foarte frumos instalat A cerut comunităţii evreieşti din regiune să-i detaşeze un supraveghetor care să-l asigure că producţia se realizează în condiţii „cuşer" (*kascher*) asigurându-şi o piaţă de desfacere sigură în momentul când am ajuns la Crasna Ilschi, a fost o mică revoluţie. Eram singura propriu-zis tânără, pentru că toţi ceilalţi erau cu o jumătate de generaţie mai mari, chiar mai mult, poate, deci am făcut senzaţie.

Carlo era oarecum prins în mrejele maturei Jeana Mavro-cordat, pentru care am o amintire cât se poate de afectuoasă şi de sinceră Fiecare zi de curse se încheia cu un bal.

La Jeana trebuia să fii îmbrăcat în smoching, cu rochie lungă, mă rog, ca în Anglia, ca la palate, ca la castele în Franţa, adică o atmosferă deosebită, aleasă, nu de snobism, ci o nevoie de frumos şi de a pune în valoare femeia Erau nişte fiinţe copleşitor de atrăgătoare: Sonia Pulief. de care toţi bărbaţii erau îndrăgostiţi, avea un corp… un corp de aur! S-a dezbrăcat în costum de baie şi s-a aruncat în lac, a înotat şi când a ieşit din lacul acela sub clar de lună, parcă era o nimfa, o apariţie sublimă Vă spun: toţi bărbaţii erau topiţi după ea, o doamnă trecută deja de 30 de ani, or eu aveam 18.

Şi stând aşa pe o bancă şi visând la ce ar fi dacă ar fi maestrul acolo, vine Carlo şi mă întreabă: „Nu vă este frig? Să vă aduc un şal!" şi zic: „Poate că n-ar fi rău!" Şi se duce în casă şi revine cu un şal, mi-l pune pe umeri, se aşază, mai mult cade pe bancă, pune capul pe umărul meu şi plângând îmi spune: „Dar n-ai înţeles că te iubesc?" Eu am fost foarte mişcată de această sinceritate copilărească Parcă era un copilaş care îşi găseşte guvernanta şi vine cu capul în poalele ei plângând că i-a furat cineva o bomboană

Şi e poate unul din lucrurile pe care mi le reproşez, că am profitat poate de naivitatea lui şi de puritatea lui sufletească şi l-am încurajat, fără să-i dau siguranţa că aş face un pas definitiv ca să mă apropii de el. Titlul de conte de Wittgenstein nu mă cutremura deloc, el făcuse ingineria silvică – dar nu pentru asta ci, cum să spun? îmi plăcea, dar nu-l iubeam. Nu puteam gândi sau imagina viaţa lângă el. Nici lângă Şerban, nici lângă el. Şi el a insistat Era foarte gelos. Jeana

şi-a dat seama că ceva s-a schimbat, însă a luptat cât a putut, cele două săptămâni, cât eram noi acolo invitaţi.

Pe balconul casei, închis cu geamlâc, erau mese de zece persoane care se puneau cap la cap după numărul oaspeţilor invitaţi, în special la cină pentru că era mai frumos şi mai somptuos. Se puneau candelabre pe masă, feciori serveau, orchestra cânta în surdină… în sfârşit, era o atmosferă de vis. Bietul Carlo era pus pe acelaşi rând la masă cu mine, dar la capătul opus aşa că având el gâtul lung şi fiind foarte înalt şi subţire şi frumuşel, îşi întindea gâtul ca o lebădă ca să dea de ochii mei. Or eu, din când în când, îl zăream, dar mai mult nu. Dimineaţa, când ne sculam, la micul dejun, Jeana îl înhăţa şi se ducea la călărie cu el. Când eu mă duceam la tenis, ea îl lua la bazin; când mă duceam la bazin, îl lua la tenis şi nu-l lăsa nicio clipă Seara însă ne plimbam prin parc şi avea şi un prieten austriac, ofiţer, care şi el era titrai şi el îmi făcea curte, foarte admirativ. Era cu vorba elegantă, cu maniere, cu „sărut-mâna". Era un alt fel de a vedea viaţa, care mie îmi convenea foarte mult, nu din snobism, dar aşa mi-e caracterul: să nu fiu nici prea intimă, nici să fiu ispitită de o situaţii*, sau de o poziţie, sau de un rang. Dar eram foarte „*alumeuse*" şi dădeam ocazie ca toţi bărbaţii să se înflăcăreze în prezenţa mea

Şi a venit momentul în care Carlo mă presează să-i dau răspunsul definitiv, dacă da sau nu mă mărit cu el. Şi-i spun: „Carlo. Îmi pare foarte rău, dar nu mă mărit cu tine, pentru că eu iubesc pe altcineva!" Şi atunci i s-a făcut negru în faţa ochilor şi mi-a spus: „Ai păcătuit cu el? Atunci îl omor!" Zic: „Nu, n-am păcătuit cu el. sunt domnişoară, sunt Toarte cuminte, dar îl iubesc, şi pe tine nu te iubesc. Trebuie să-ţi spun brutal ca să înţelegi şi să-ţi iasă din minte acest gând nebun, pentru că nu suntem tăcuţi unul pentru altul. Avem temperamente mult prea diferite".

Îmi scria scrisori cu litere foarte nemţeşti pentru că avea educaţie germană şi erau de o duioşie, de o dragoste aşa de pură, aşa de feciorelnică. Încât şi acum la bătrâneţe îmi pare rău că l-am încurajat numai ca să am cât mai mulţi adoratori şi admiratori.

Şi iaca surpriza cea mare pe care mi-a făcut-o Jeana. ca o adevărată doamnă. Se anunţă la noi acasă în Bucureşti ca să-mi vorbească Am crezut că vrea să mă ciufulească, or. ea venise să pledeze

cauza lui Carlo. Şi i-am spus: „Draga mea, sunt foarte emoţionată de intervenţia ta, dar sentimentele mele pentru Carlo nu sunt atât de hotărâtoare încât să pot să spun „da" unei căsătorii care nu mă ispiteşte. Eu sunt îndrăgostită de altcineva şi familia îmi impune un timp de gândire pe care nu vreau să-l stric cu o hotărâre precipitată, care n-ar aduce fericire nici unuia nici celuilalt, şi ar strica poate o fericire mai mare pe care aş pierde-o".

Jeana a înţeles. La fel şi Carlo. A fost nenorocit Mie mi-a părut rău, dar am rămas buni prieteni.

*

Mai înainte de a continua povestea împletirii vieţilor noastre, am să amintesc câte ceva despre copilăria şi tinereţea celui pe care mi-l hărăzise destinul.

George Georgescu era de o discreţie absolută în tot ceea ce privea viaţa intimă a părinţilor lui, aşa că despre ei am ştiut întotdeauna extrem de puţine lucruri.

Câteva puncte bune, pozitive, în relaţiile cu tatăl lui, cu toată împotrivirea acestuia faţă de înclinaţiile şi pasiunea copilului pentru muzică Leonte Georgescu era totuşi ataşat de fiul său şi mândru să-l ia de mână şi să meargă împreună într-o reuniune de prieteni, la o plimbare de-a lungul Dunării, sau în oraş. Prezenţa. tatălui era singurul lucru sigur pe care se putea rezema acest copil singuratic.

Ca şef al vămilor portuare, tatăl lui era nevoit să se mute adesea dintr-un oraş în altul, ceea ce pentru copil însemna nu numai întreruperea anului şcolar, dar şi o totală lipsă de continuitate şi de stabilitate, lucruri atât de necesare evoluţiei lui la acea vârstă Lipsit de afecţiunea mamei sale adevărate care părăsise casa când el nu avea decât trei ani, copilul nu aprecia asprimea eu care a doua soţie a tatălui său încerca să-i dea o bună educaţie şi îi păstrase un adânc resentiment, pe care mai târziu am căutat să-l fac să şi-l schimbe, arătându-i că ea încerca să-l îndrepte, tocmai pentru că în fond îl iubea

Toate aceste trăiri succesive l-au determinat să părăsească căminul părintesc şi să se înscrie la Conservator la Bucureşti, unde începe lupta cu viaţa şi cu nevoile, toate învinse de pasiunea ce-l stăpânea şi care-l duce la absolvirea studiilor într-un timp redus – trei ani în loc de cinci obţinând *Diploma de Onoare* şi aflându-se la loc de

cinste în fotografia de sfârş t de an a absolvenţilor.

După terminarea Conservatorului, George Georgescu susţine primul său concert în sala Ateneului. La plecare, iată că se îndreaptă spre el o femeie micuţă şi subţire, cu ochi mari. strălucitori, plini de lacrimi: era mama lui! Nici ea nu ştiuse nimic de el, nici el de ea, de atâta amar de vreme.

Cum s-a putut oare să treacă 20 de ani fără ca o mamă să fi căutat să afle, să ştie, să pândească măcar trecerea copilului ei pe o stradă, pe-nserate sau dimineaţa ducându-se la şcoală? Să afle ce se întâmplă cu el? Sunt lucruri inexplicabile. Însă sunt puncte foarte importante pentru personalitatea lui George Georgescu care a ştiut să rămână drept, cinstit, devotat, dăruitor. discret şi bun.

Tatăl lui câştiga puţin. Evident că succesul avut şi titlul pe care l-a dobândit fiul său la sfârşitul cursurilor de la Conservator l-au măgulit şi l-au făcut să-şi strângă puţin cheltuielile personale ca să-i trimită nişte sume modeste dar totuşi nişte sume tic bani care aveau o importanţă pe atunci.

În timpul studiilor, Gogu a intrat să cânte în orchestra Grădina de Vară Oleteleşanu din strada Matei Millo care cobora între Teatrul Naţional şi actualul Palat al Telefoanelor de pe Calea Victoriei. Era terasa de vară cea mai în vogă, care atrăgea şi un public de calitate, dar şi un public mai de la marginea oraşului, aşa cum o vedem deseori amintită în piesele de teatru ale lui Caragiale, pline de haz şi de umor.

În această orchestră, sigur că nu putea să fie mulţumit de postul pe care îl avea. aşezat pe un scaun în faţa unui violoncel, cântând sub bagheta lui Grigoriu. În el clocotea o dorinţă de a se împlini în alt fel. de a se afirma, de a cuceri. Simţea în el absoluta nevoie de a spune mai mult, mai important, aşa cum, copil fiind, în diversele licee prin care trecuse îl atrăsese corul, pe care profesorii îl încurajau să-l dirijeze.

Acolo acumulase nişte noţiuni, ce cu timpul se clarificau, rămânând totuşi încă într-un abur neclar. Ştia însă că vrea ceva mai mult decât un simplu instrument

Într-o seară, şeful orchestrei nu poate dirija şi îl roagă pe el să-l înlocuiască. Aşadar, ia bagheta, bate cu beţişorul în pupitru pentru a capta atenţia orchestranţilor, şi începe! Se pare că el cunoştea mai mult decât Grigoriu textul şi fiecare respiraţie din diferitele piese

muzicale ce se executau. Şi astfel, seara aceea, a cărei dată, din nefericire, nu o cunosc a fost începutul dirijoral al lui George Georgescu.

(Nu vreau să fac niciun fel de paralelă, dar nu mă pot împiedica să vă spun că printre cărţile din bibliotecă am găsit o biografie despre Toscanini, scrisă destul de prost, tradusă şi mai prost, care sigur m-a ispitit s-o citesc, ca să cunosc mai multe detalii din viaţa lui măruntă dinainte de celebritate. Acolo am văzut că şi el fusese violoncelist într-o mică formaţie dintr-un orăşel de provincie din Toscana şi într-o seară, dirijorul îmbolnăvindu-se, el a luat bagheta şi a început să dirijeze. Şi mai este încă un detaliu în această carte: am impresia că profesorul lui de violoncel avea acelaşi nume cu Carini, cel care ajunsese profesor de contrabas la Conservatorul din Bucureşti.)

Acum revin la situaţia lui George Georgescu pe când era violoncelist şi din când în când şi şef de orchestră la Grigoriu. timp în care încearcă să dea lecţii. Se lupta destul de greu. Îşi aminteşte de primii bani câştigaţi, copil fiind, în corul bisericii, ca soprană, căci nu avea decât vreo 12 ani şi avea o voce foarte subţire şi clară. Prima lui leafă fusese doi franci şi pe urmă s-a făcut trei şi acest mare eveniment a fost sărbătorit în familie de taică-SU la Carul cu Bere, unde a băut probabil cu prietenii pentru 20 de lei.

Fără îndoială că singurătatea resimţită în copilărie l-a marcat poate pentru toată viaţa, cu toată aparenţa de sociabilitate şi comunicativitate, de convivialitate faţă de oamenii din jur, căci el era indiscutabil punctul de atracţie şi de haz ori de câte ori era poftit între intimi: era, pot să spun, personajul principal dintr-o adunare de prieteni. Ascultat întotdeauna cu dragoste, i se răspundea cu afecţiune, cu căldură; şi asta nu numai din partea femeilor – care au fost foarte mult atrase de dânsul – dar şi de oameni mai în vârstă, politicieni, de oameni de vază, care găseau în el nu numai pe maestrul de mai târziu – pentru care vor avea atâta admiraţie şi evlavie – dar şi pe omul apropiat, şi plăcut, pe care îl întâlneşti din ce în ce mai rar în zilele noastre. Evident avea prieteni: îşi făcuse foarte mulţi prieteni printre colegii de la Conservator, nu atât muzicieni cât oameni de teatru ca Ion Mă-nolescu sau marele Storin. A fost o epocă foarte glorioasă a Teatrului Naţional care putea să stea alături de foarte multe teatre

occidentale şi ca repertoriu dar în special ca valoare artistică.

Pe scena Teatrului Naţional se cânta şi operă şi se dădeau spectacole excepţionale cu piese din repertoriul mondial, cu nume foarte mari. Pe vremea aceea, veneau şi vedete străine, adică Bucureştiul luase un aspect de *mic Paris*, cu toate defectele enorme pe care le avea întâi de toate lipsă de aliniere, de perspective, de centralizări: este un oraş în care sunt atâtea clădiri minunate, niciodată puse în valoarea pe care o merită. Sunt prea înghesuite, sunt puse în unghiuri greşite, sunt acoperite de alte aşezăminte sau clădiri care n-au nici frumuseţe nici importanţă.

Calea Victoriei este o şerpuire în loc să fie o stradă dreaptă Evident, pe vremea aceea nu era lumină electrică, se aprindeau felinare şi totuşi *micul Paris* îşi merita numele.

Exista deja Ateneul Român în faţa Palatului Regal, construcţie măreaţă care poate să fie în orice capitală a lumii. O podoabă făcută de arhitectul francez Galleron şi mărită pe urmă tot de un francez, cu sala rotundă, frumoasă, cu aula toată în marmură roşie, cu coloane, cu patru scări în melc urcând spre patru balcoane circulare, de unde poţi să te apleci deasupra aulei. În partea opusă intrării, o scară centrală monumentală urcă drept şi apoi se desface spre dreapta şi stânga, puţin ca la Opera din Paris. Fie zis între noi. scara asta nu prea duce nicăieri, dar ideea şi efectul arhitectural există, şi frumuseţea la fel. Sala propriu-zisă a concertului numără aproximativ 900 de locuri, erau două loji rotunde în dreapta şi stânga scenei, după moda aceea cu baldachini, cu ciucuri, cu catifele, cu fotolii, cu oglinzi. De jur-împrejurul sălii erau două rânduri de loji despărţite prin felinare cu globuri ce se aprindeau şi dădeau o lumină deosebit de sărbătorească sălii. În fund era loja regală, mare. spaţioasă, cu cele două mici loje ale aghiotanţilor, cu scările coborând spre ieşire. Scena destul de profundă ca să primească, parcă presimţea, 100 de muzicieni.

Sub cupola foarte bogat ornamentată cu sculpturi şi reliefuri, o fâşie lată înconjurând toată sala era rezervată marii fresce a istoriei românilor. Au fost mari discuţii: familia Cantacuzino, în Paris, susţinea pe Puvis de Chavannes şi voia să facă el fresca Din punctul meu de vedere, ce fericire că asta nu s-a realizat, pentru că stilul acestui pictor

mie nu-mi place deloc. Abia mult mai târziu, pictorul Petrescu a executat această frescă, cu măreţie şi cu frumuseţe, cu priceperea unui pictor demn de toată admiraţia De-a lungul anilor, lucrarea lui a avut de suferit foarte multe schimbări, dintre care, cea mai cutremurătoare a fost aceea a venirii comuniştilor, care mă mir că n-au jupuit-o sau că n-au distrus-o complet, dar au acoperit-o cu un fel de pânză roşie pe care atârnau portretele membrilor Comitetului Central. Dar a venit şi vremea când a căzut echipa şi, în sfârşit, după diversele metamorfoze, fresca a fost refăcută ca mai înainte, hora evenimentelor importante ale istoriei româneşti încheindu-se cu încoronarea de la Alba-Iulia a Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria. În toată gloria şi splendoarea lor. Toate aceste schimbări ale Ateneului le-am urmărit cu durere şi emoţie.

Acesta este Ateneul care contribuie mult la aspectul de mic Paris al Bucureştiului. Şi casele erau foarte influenţate de stilul francez: casa lui Marghiloman era superbă pe bulevard, acolo unde s-a ridicat cinematograful Are – al asigurărilor româneşti – astăzi „Patria”, era marea fundaţie tăcută de Carol 1 – peste drum de Palatul Regal; era Athénée Palace, un hotel foarte frumos, foarte elegant; erau Palatul Poştelor. Palatul Justiţiei. Casa de Economii. Banca Naţională, o serie de falnice clădiri, foarte, foarte frumoase, sunt aşa de prost plasate şi aşa de dosnic puse. Încât ţi-e şi milă să vezi că un lucru frumos este stricat de lipsa de concepţie urbanistică care parcă nici nu se cunoştea în oraşul nostru.

Erau câteva bulevarde, erau superbe statui precum aceea din Piaţa Brătianu care preamărea pe Ion Brătianu. tatăl celor trei care au contribuit foarte mult la refacerea României şi punerea ei în rang de ţară occidentală; erau casele princiare ale Prinţului Cantacuzino, ale Prinţului Ghica, ale lui Cantacuzino Nababul – cea cu doi lei enormi, care a devenit pe urmă Muzeul George Enescu, în sfârşit, o serie întreagă de lucruri deosebite. Dar ce era foarte atrăgător pe lângă Hotel Bulevard, era Cercul Militar, o clădire foarte frumoasă, având o oarecare perspectivă, să zic, pentru că în faţă se alia un fel de piaţă şi nişte scări monumentale care duceau la o terasă, creând un spaţiu care punea în valoare construcţia

Peste drum de Cercul Militar se afla o clădire modestă. Însă ce

minuni ieşeau de acolo! Era faimoasa Cofetărie Capsa Grégoire Capsa era, după mamă, francez. Doamna de Montlebert era cred proprietara acestei cofetării unde se făcuse chiar un mic hotel, foarte mic, foarte modest; mai avea încă şi un mic adaos pe strada Edgar Quinet, cu restaurant. Cofetăria era în stil franţuzesc, cu lambriuri multe, cu un dalaj de marmură, cu vitrine splendide, cu mese rotunde de marmură roşie, eu scaune de stejar puţin sculptate şi cu împletitură de pai. O casieriţă celebră şi foarte simpatică, cu cocul în vârful capului, trona la cassă şi supraveghea chelnerii care serveau. Pe urmă erau cutiile în care se prezentau bomboanele, cele mai bune din Europa, după gustul meu, şi, după câte am gustat de-a lungul vieţii, nu sufereau comparaţie! Erau excelentissime. Nu ştiu de unde aduceau produsele de bază, dar ce ieşea din Cofetăria Capsa era absolut extraordinar. Cutii de lemn pirogravate cu numele *Grégoire Capsa* şi deasupra o coroană regală cu *fournisseur de la Cour Royale*. Mai erau şi cutiile pictate cu mâna şi căptuşite cu satin, ca un pat de curtezană, în care se aşezau tot felul de bunătăţi. La Capsa veneau doamnele distinse, coborând din căleşti sau cupeuri, domni amatori de femei elegante şi frumoase stăteau rezemaţi de bara de aramă strălucitoare din faţa geamurilor mari ale cofetăriei şi aşteptau momentul suprem în care se va deschide uşa cupeu lui şi foarte graţios va depăşi scăriţa de coborâre un picioruş elegant cu o gheata cu bumbi şi cu fuste cu falbalalele, pe dedesubt cu tot felul de dantele, de mătăsuri, de pliuri. Şi ridicând puţin fusta ca să nu se împiedice la ieşirea din cupeu se imagina mai mult decât se vedea, o gleznă fină, ceea ce producea un efect extraordinar bărbaţilor.

Când te gândeşti la ce văd oamenii azi pe stradă te îngrozeşti. Cât rafinament putea să fie la vremea aceea! Ca să intre la Capşa, nici nu-i trecea prin gând omului sub un oarecare nivel social. De pe trotuarul celălalt mai stătea să vadă şi el acest defileu de femei frumoase cu pălării imense, cu pene, cu flori, cu voalete, cu cocuri enorme (te întrebi de unde aveau atâta păr pe vremea aceea; acuma sunt toate tunse şi vai de capul lor). În sfârşit, ăsta era „micul Paris".

Mai erau şi restaurante de noapte cu orchestre; era Hotelul Continental care iarăşi era frumos, cu saloane de recepţie. Mai târziu orchestra Restaurantului Continental va avea ca solist pe unul din virtuozii inegalabili ai viorii, vestitul Grigoraş Dinicu (fiul lui Dimitrie

Dinicu. profesorul lui Gogu de la Conservator), pe care veneau să-l asculte şi să-l invidieze pentru măiestria lui, mari virtuozi ai lumii. Pablo Casals nici nu concepea să vină la Bucureşti fără să petreacă o seară la Continental ascultând pe Grigoraş. Era fiu şi nepot de muzicieni. Vestita „Ciocârlie" interpretată de el, ca şi „Hora Staccato" orchestrată de Pancho Vladigherov au contribuit la faima internaţională a acestui vrăjitor al arcuşului.

Lumea se plimba înspre actualele lacuri, care pe vremea aceea erau neamenajate, necultivate, neorganizate, unde marele profesor Mina Minovici clădise o casă în stil românesc cu un foişor unde se aflau, între coloane, mici clopoţei de limbuţă cărora era atârnată câte o pană de pasăre. Aşa că adierea de vânt cea mai firavă făcea să mişte penele, producând vibraţii sonore discrete şi plăcute – poate că erau şi acordaţi clopoţeii, mai ştii?

Acolo era marele *rendez-vous* al tuturor elegantelor Bucureştiului. Trăsuri vara, iama sănii cu valtrap, cu zurgălăi şi cu muscali. Un fel de viaţă patriarhală şi bogată în care părea că sărăcia, mizeria şi grijile nu există Acolo se întâlneau domnii care făceau curte doamnelor, acolo se sărutau mâinile, se vorbea, se flirta, şi, pe urmă, liniştit, plecau trăsurile spre domiciliul fiecăruia

Acesta era puţin din aspectul Bucureştiului de atunci din care nu a mai rămas nimic; s-a clădit mult şi oraşul şi-a schimbat cu totul înfăţişarea Dar prefer să mă abţin să-i comentez aspectul actual care îmi produce o profundă tristeţe.

Începuturile. Berlin. Student, violoncelist şi dirijor. O idilă fără urinări şi o dragoste imposibilă: Prinţesa Klisabeta. Prima căsătorie. Muzica, marea salvare. Cu Regina Maria, în 1. unica Nouă.

Dar iată că acum – suntem în anul 1910 – se pregăteşte o perspectivă nouă în gândul şi în sufletul lui George Georgescu. Unul din colegii lui din Conservator. Theodor Popovici, băiatul celui mai bun coafor pentru bărbaţi din Bucureşti, era. după mamă. german şi cunoştea limba, iar tată-său câştiga bine şi putea să-şi permită luxul să trimită băiatul să-şi continue şi să-şi perfecţioneze studiile la Berlin. Cum erau foarte legaţi. Theodor îi spune: „Geórgica, eu plec la Berlin şi îţi netezesc drumul şi când voi gândi eu că totul e pus la punct, să faci

pe dractf în patru şi să vii şi tu".

Plecarea lui Theodor Popovici se petrece foarte repede şi febra creşte în sângele lui Georgescu, care începe să se gândească cum să strângă bani să ajungă la Berlin. Şi i-a venit în gând să facă nişte concerte în oraşele care-i păstrau încă amintirea de copil în liceu şi chiar dacă nu a menţinut corespondenţa cu oamenii, s-a simţit întotdeauna „iubit" şi asta nu se uită

A fost La Galaţi, la Burdujeni. la Giurgiu, iar în Bucureşti a făcut un bi-concert de unde a strâns bani mărunţi dar preţioşi. Şi-a făcut geamantănaşul, şi-a pus puţinele lucruri pe care le avea, un rând de haine bune, ce îi era drag. A ajuns la Berlin spre seară, într-o odăiţă curată, modestă, ţinută de Frau Zimpel, o bătrânică cu coculeţ în vârful capului şi cu guler înalt de dantelă Ea l-a plăcut din prima clipă şi l-a adoptat ca pe propriul ei nepot.

Oricât de mare era Bucureştiul pentru un tânăr venit din provincie. Berlinul era impozant chiar şi pentru un om umblat. Şi ce s-a gândit dânsul: „Ia să fac şi eu un tur în Berlin să văd cum arată!" S-a uitat la un punct de reper foarte apropiat de casa unde locuia: un colţ de stradă cu faimoasa prăvălie a lui Meint care vindea cafeaua venită din toate colţurile lumii. A mers în dreapta, a mers în stânga, a spus: „Eh, am luat-o la dreapta, am luat-o la stânga, acum o să ştiu cum…" A dat de un bulevard, a dat de al doilea, a dat de al treilea, a dat de clădiri superbe, de lumini, de trotuare minunate, largi, curate, cu iarbă în jurul pomilor, cu vehicule strălucitoare. Dar… când să se gândească să se întoarcă acasă, mai vede un colţ de stradă cu Meint. Dar nu era strada lui. Noroc că notase adresa pe o bucată de hârtie şi după ce a umblat până pe la trei-patru dimineaţa a întâlnit un om şi i-a arătat adresa, căci nu ştia decât trei cuvinte nemţeşti. Omul a fost cumsecade, aproape că l-a dus de mână până acasă Acesta a fost primul lui contact cu Occidentul şi prima lui încercare care l-a pus în faţa unor noutăţi atât de neaşteptate încât s-a cam înspăimântat de ce-l va aştepta ducându-şi viaţa într-o urbe atât de importantă şi atât de înaintată din toate punctele de vedere.

Theodor îi recomandase soluţia cea mai bună: să ceri să fii elevul, dacă nu al celui mai bun, măcar al unuia dintre cei mai buni profesori de la Conservator. S-a nimerit să aleagă pe un domn deosebit

de distins, profesorul Hugo Becker. Un om nu prea înalt, cu un cioc mic, cum se purta pe vremea aceea. Dânsul l-a primit la el acasă. Într-o somptuoasa locuinţă, nu atât prin mărime cât prin calitatea lucrurilor, prin lemnăria bibliotecii, prin fotolii, prin covoare, prin eleganţa sobră Vorbind cu dânsul, nu ştiu cum s-or fi înţeles, probabil că Theodor tăcea pe traducătorul. Profesorul l-a rugat să-şi scoată violoncelul şi să cânte ceva L-a ascultat cu mare atenţie, l-a măsurat de sus până jos şi de jos până sus, şi i-a spus: „Băiatule, dumneata ai un foarte mare talent şi cânţi foarte bine, dar n-aş vrea să te jignesc, trebuie să uiţi tot ce ştii şi să înveţi totul de la început, pentru că tehnica este defectuoasă, felul de a gândi este poate altul decât cel al

„Hochschule für Musik*" şi dacă eşti de acord eu vreau să te am ca elev".

Vă închipuiţi ce era în sufletul lui Georgescu în momentul când a auzit propunerea profesorului. Nu ştia ce să facă, să sară în sus, să-l ia în braţe să-l sărute, dar era prea timid şi la locul lui ca să facă aşa ceva Ajuns acasă cu Theodor au început să discute şi n-au dormit toată noaptea de emoţie. În sfârşit, s-au dus să se înscrie la Conservator: au prezentat actele şi au început cursurile, care, evident, cereau un efort aproape peste măsura omenească, pentru că trebuia să uiţi ce ştii şi să înveţi altceva, care era cu totul şi cu totul nou. Totuşi, flacăra asta care-l ardea şi dorinţa de a reuşi l-au făcut să accepte noua situaţie şi să lucreze cu dârzenie, ore întregi la el acasă. De câte ori profesorul asculta elevii – aşa cum se procedează în orice şcoală – părea foarte satisfăcut de progresele rapide, de inteligenţa cu care erau percepute toate îndrumările ce le primea şi astfel, trecând anul, progresul era atât de vădit încât Hugo Becker are sentimentul că cinci ani de conservator vor fi prea lungi şi că băiatul va absolvi mult mai repede decât bănuia el că vor dura studiile.

Cum vă spun. soţul meu era un om foarte discret în privinţa sa Niciodată nu se lăuda, niciodată nu făcea caz de valoarea lui. pe care o cunoştea foarte bine, pentru că el ştia că este o valoare; însă nu o scotea din buzunar ca să ţi-o arunce în obraz. El stătea pe o poziţie civilizată, demnă, dar nu umilă.

În casă, Frau Zimpel îl proteja, cică, îi aducea micul dejun în odaie, şi pe o tăviţă pe care era probabil şi pâinea şi marmelada era

faimoasa cafea nemţească, reputat de proastă Adică o cafea abia colorată căreia lumea îi spunea Blümehenkaffee. De ce? Pentru că atunci când a sosit în Europa, toată lumea bună mânca în porţelanuri fine de Nimfenburg, de Saxa (sau altele cu acelaşi renume), toate pictate de mână şi în fundul ceştilor, acum create pentru mocca sau cafea, era întotdeauna câte o floricică, dacă modelul porţelanului serviciului de masă era cu flori. Cafeaua era atât de slabă încât se vedea prin transparenţă floricica De aceea au botezat-o Blümehenkaffee. Alături de ceaşca cu cafea, era o altă cănită cu apă caldă: „Dacă vi se pare prea tare"!!! spunea gazda plină de grijă (Cu timpul, au învăţat şi ei ce înseamnă cafeaua şi o făceau mai tare. Totuşi, acum nu pot să compar cafeaua germană cu cea austriacă sau cea italiană Nu mai vorbesc de cea americană, care se bea cu cana mare. de parcă bei apă caldă)

Asta era alintătura doamnei Zimpel care avea grijă de el: se uita dacă e bine îmbrăcat, dar nu era nevoie să i-o spună pentru că el reţinuse lecţia mamei vitrege, să aibă întotdeauna pantofii lustruiţi, curaţi. Nici acum, când ne-am căsătorit şi el avea deja peste 46 de ani, n-a ieşit odată din casă fără să-şi Instruiască personal pantofii. Avea tot felul de periuţe, de benzi de antilopă, de catifea, cu care lustruia mai mult sau mai puţin. Când vedea că lustrul pe care-l dă el nu era cel dorit, se ducea la lustragii, care existau în toate ţările civilizate chiar pe stradă Un fel de taburet pe care stătea lustragiul, un altul cu un lemn pe care-ţi fixai pantoful, un calapod în care-ţi prindeai tocul ca să nu mişte. Lustragiul îşi scotea dintr-o cutie mare de lemn tot felul de borcane cu creme colorate. Într-o dimineaţă, înainte să intre la repetiţia de la Ateneu, se gândeşte că are timp suficient să treacă pe la lustragiu să-i dea o făţuială nouă la pantofi şi-i spune: „Ascultă dragă, te rog, fă-i mai repede pentru că am repetiţie, mă grăbesc şi nu trebuie să fiu în întârziere!" Dar lustragiul, care îl cunoştea foarte bine îi răspunde: „Maestre, aici eu sunt maestru, eu dictez când e gata pantoful şi numai atunci ai să pleci când sunt eu mulţumit" După ce a râs în hohote l-a lăsat să-i lustruiască pantoful şi a luat-o pe urmă mai repede la picior ca să fie la ora exactă, căci niciodată n-a întârziat în viaţa lui la o repetiţie. Oamenii pe vremea aceea erau conştiincioşi, nu dădeau peste cap. nu se gândeau numai la câştig, se gândeau să facă un

lucru bine. Ce mult ar trebui să ştie tineretul că un lucru bine făcut înnobilează Dar sunt noţiuni pe care tehnicitatea asta nebună nu-ţi mai lasă timp să le gândeşti şi mai ales să realizezi că nu eşti numai din came şi din sânge, mai eşti şi din suflet. Sufletul acela trebuie hrănit eu lucruri mai frumoase, nu materiale ci spirituale…

Şi iată-l iarăşi la Berlin unde îşi ia diploma de conservator în trei ani. Profesorul lui făcea parte din cvartetul Henry Marteau, care era francez de origine, un cvartet cu o frumoasă reputaţie în Europa de Nord. Făcând turnee numeroase, erau foarte apreciaţi, foarte bine plătiţi. Erau nişte domni care au făcut cinste atât ţării lor cât şi muzicii pe care o interpretau.

O figură amuzantă de care Gogii Georgescu îşi amintea cu afecţiune şi humor era cea a domnului Holzapfel. portarul Conservatorului, protectorul ideilor studenţeşti, care şi el ţinea mult la Jorjescu al său". Într-o bună zi îi spune: „Grete nu poate să vină la *rendez-vous*, pentru că a avut o oră suplimentară la care nu se aştepta; şi în fond, de ce mai aştepţi pe Grete, că e Ana, care are nişte *Max nud Moritz*\ – şi face mâinile în formă de coşuleţe care pot cuprinde nişte mere destul de voluminoase, în dreptul pieptului şi e liberă şi poate oricând să meargă". Într-adevăr se întâlnesc, o ia de braţoletă şi pleacă cu ea la plimbare în pădure. Pe când era atârnată de gâtul lui mai tandru, deodată ea ţipă îngrozitor: „Mein Vater!" şi se smulge din braţele lui Gogu şi dispare fără urmă Nu ştiu dacă tatăl ei era în aceeaşi situaţie specială cu altcineva sau se plimba singur prin pădure. Asta nu pot să mai ştiu.

Să nu credeţi că viaţa lui Gogu la Conservator se petrecea numai în studiu şi întâlniri cu fetele. Viaţa lui era extrem de sobră din toate punctele de vedere: din lipsă de finanţe, ducea o viaţă cât se poate de modestă, mâncând aproape mai nimic – castravete acru cu pâine. Numai sâmbăta când ieşea cu prietena respectivă şi cu colegii, se duceau la restaurant şi luau câte o supă caldă sau ceva care să fie mai consistent Toate acestea fac parte din bucuriile vieţii studenţeşti, atunci când ai un ideal şi doreşti să-l atingi cât mai repede şi să te împlineşti atât cât îţi cere inima

Concomitent cu cursurile diverse pe care le audia la conservator, nu-i lipseau, ca şi la Bucureşti, cele ale marilor profesori

de dramă. Se găseau bilete foarte ieftine la teatre în ultimul rând de la galerie: Ia Teatrul Naţional jucau cei mai celebri actori ai vremii, un Paul Wegener şi alţii (nu-mi pot aduce aminte numele lor. totul se petrecea acum 100 de ani, pe când eu nici nu eram un norişor). Pentru el cursurile de dicţie, cursurile de interpretare erau lecţii de muzică E foarte importam: atunci când interpretezi o operă care în fond este un text cântat şi nu vorbit, trebuie să ai acelaşi control asupra respiraţiei tale. asupra emoţiilor tale, asupra intensităţii transmiterii sentimentului pe care ţi-l inspiră textul. Şi trebuie să spun că atât cât am auzit şi eu muzica în viaţa mea (şi am auzit enorm de multă: am oferit Bibliotecii Naţionale, în fosta Bursă din spatele Băncii Naţionale, metri de programe la care am asistat seară de seară timp de 32 de ani cât am avut fericirea să trăiesc lângă soţul meu. Şi chiar mai înainte, în familia noastră, urmăream spectacolele de operă, de concerte, de teatru, în toate ţările şi toate oraşele prin care treceam şi călătoream cu părinţii mei) şi mi-am dat seama că Gogu a ştiut să-şi apropie un lucru foarte important: timpul de respiraţie între fraze. Acest lucru a fost deseori remarcat în criticile despre interpretările lui. Am asistat şi eu la fiorul care trecea ca un fir electric şi parcă aprindea o lumină în persoanele care se aflau în sală Am trăit momente când am văzut cum oamenii erau electrizaţi de măiestria interpretativă a lui George Georgescu.

Mi-amintesc de o minunată interpretare, la Florenţa, pe când Teatro Comunale, unde se dădeau concertele mari ale oraşului, era în reparaţie şi spectacolele au fost transferate în Palazzo Vec-chio, pe scara cea monumentală din interior. Într-un decor absolut uluitor: cu picturi de Paolo Ucello, cu o statuie enormă a papei Benoît al VIII-lea de marmoră, cu plafoane încărcate de stucărie de aur. Dar era un frig nebun în sală şi pe un colţ de geam se vedea cerul şi cum era întuneric în sală pentru ca să se poată asculta muzica mai concentrat, vedeam un corn de lună. care parcă pândea să prindă şi el o părticică din minunea ce se petrecea în sala *del tinque cento*. Pe scenă puseseră calorifere electrice gigantice pe dreapta şi pe stânga, iar când maestrul termina una din bucăţile programului, îl aştepta secretarul cu căciulă şi eu palton şi i-l punea imediat pe umăr. să nu răcească şi în sfârşit trecea în camera unde-şi schimba hainele. Era cald acolo, tot aşa cu calorifere

electrice. În finalul concertului dirija o simfonie de Brahms în care la un moment dat în partea a II-a este un pasaj foarte tensionat, culminând în intensitate şi frumuseţe, urmat brusc de o pauză, care a durat exact timpul pe

Trn George Georgescu care-l aştepta publicul cu răsuflarea oprită Dar în momentul când maestrul a atacat din nou cu bagheta şi a reintrat în text, am simţit că lumea respiră adânc şi parcă toţi s-au luat de mână uitându-se unii la alţii cu acelaşi gând: ce încântare, ce superb este momentul acesta care nu a depăşit ca lungime nici aşteptarea reînceperii, nici prelungirea lui ca să nu pierzi emoţia pe care o acumulaseşi.

Acestea sigur că le-a avut instinctiv, le-a avut nativ, dar le-a şi învăţat prin toţi profesorii pe care i-a auzit în conservator dând lecţii ele dicţiune şi de interpretare a unor texte clasice, versuri lungi, proză dramatică: sunt exact ca o simfonie pe care o câiiţi cu cuvinte.

Şi cam asta este marea lui calitate, marele lui merit, că în toată modestia vieţii impusă de atâtea lipsuri, el nu a pierdut nici cea mai mică ocazie să trăiască o emoţie nouă, să înveţe ceva nou. să pună în desaga sensibilităţii şi inimii lui un ban de aur în plus. Şi. astfel, cursurile lui la Conservator şi studiul acasă îi împlineau peste măsură programul, aşa că numai sâmbăta şi duminica era relaxat şi putea să trăiască şi el ca un om tânăr.

O doamnă, contesa Wartensleben, avea un castel superb în preajma Berlinului şi obişnuia să ia în timpul vacanţei elevii din Conservator cei mai merituoşi, cu reputaţia de a fi cei mai buni. Evident, George Georgescu a fost unul dintre invitaţii acestei doamne, care poate fi comparată cu Regina Carmen Sylva: cultivata, poetă, ţinea riguros la buna creştere şi adora muzica Avea trei fete despre care cred că voi vorbi mai târziu. Spunând că-l invită pe George Georgescu e puţin zis, pentru că îl şi adoptă. Prin ea cunoaşte numeroase alte case de nobili, de oameni bogaţi şi aşa în *boule de neige* este introdus în societatea aleasă a Berlinului.

Tot în această epocă o cunoaşte pe Gertrude Hirschler, născută von Marx, o doamnă din societatea aleasă – nu nobiliară – a Berlinului, locuind în Tiergartenstrasse care era un fel de Avenue Foch a epocii. Casa lor avea lambriuri făcute după măsura tapiseriilor Aubusson pe

care le încadrau. Era o foarte, foarte briliantă pianistă ce făcea muzică de cameră. Soţul ei, evreu de origine, era maior în armata germană în rezervă

Rar întâlneşti un om de o delicate şi de o fineţe ca Theo Hirschler. Theo avea o adoraţie pentru soţia sa Trude, şi avea şi de ce, pentru că era o femeie completă, foarte elegantă, doamnă autentică. Avea blănuri superbe, pălării, echipaje, primea bine. Seratele ei muzicale erau reputate, soliştii internaţionali care treceau prin Berlin erau invitaţii ei, în casa lor era o viaţă de familie foarte legată, care părea sudată pentru totdeauna.

Cunoştinţa cu George Georgescu a fost probabil ceva deosebit la care ea nu se aştepta. Făceau muzică împreună, se vedeau des. soţul ei îl aprecia ca pe un artist de valoare. Din păcate, în 1914. la izbucnirea războiului, Germania avea nevoie de mai multe forţe pentru a întări armata şi Theo Hirschler este mobilizat. Deci plecând pe front, Gertrude rămânând singură, el îi încredinţează lui Gogu protecţia soţiei sale. Nu trebuie să uităm că viaţa ne rezervă surprize, muzica apropie oamenii, singurătatea şi problemele pe care le pune războiul sunt foarte greu de suportat. Ea se simte din ce în ce mai atrasă de George. Sentimentul devenind pasiune. Continuau să facă muzică Vremea trece, războiul se termină cu strivirea armatelor germane. Theo se întoarce acasă cu *Eisernerkreuz*, Crucea de Fier – una dintre cele mai mari distincţii ale armatei pentru eroism – şi nu are nevoie de multe explicaţii ca să-şi dea seama de drama care se petrece în sufletul soţiei lui. De o perfectă discreţie şi de o învăluitoare dragoste protectoare, Theo reia ritmul existenţei de dinainte de război.

Mult mai târziu, cu prilejul unui turneu în Germania, am aflat chiar de la Trude ce s-a întâmplat după ce a venit regimul nazist la putere. Evident evreii erau persecutaţi, şi Theo Hirschler nu a putut suporta ideea de a purta steaua lui David pe mânecă, de a nu mai putea intra în restaurante, de a avea bănci speciale, galbene, pe care puteau şedea evreii. Şi atunci, într-o seară când soţia lui se culcase, s-a dus în dormitor să stea de vorbă cu dânsa, a sărutat-o pe frunte, pe piept, pe umeri, şi s-a retras la el în odaie şi s-a omorât, ca în felul acesta ea să nu fie supusă la un regim pe care nu-l merita, căci ea era creştină Dragostea lui pentru soţie era atât de mare şi o punea atât de sus în

viaţa lui şi în sufletul lui, încât a preferat să se sinucidă decât să o vadă pedepsită din cauza lui, cruţând-o astfel de înjosiri nedrepte.

Este o dovadă de profundă şi mare dragoste a unui caracter deosebit Am pierdut în el un mare prieten. Mă înconjura cu atâta afecţiune! îmi spunea *Piipchen* – Păpuşică –, îmi făcea tot felul de mici atenţii. Ştia că-mi plac porţelanurile de Saxa îmi dădea miei figurine de ornat masa când ai oaspeţi. Îmi scria întotdeauna mă ţinea la curent cu tot ce se întâmplă; şi când ne-am întors la Berlin şi ne-a povestit Trude tragedia pe care a trăit-o, am fost zguduiţi şi ne-am simţit foarte aproape de suferinţa ei, redeşteptând în noi afecţiunea pe care i-o purtam lui Theo, pentru că acest om merita absolut orice!

Tot aici trebuie să menţionez pe unul din fidelii şi marii violoncel işti ai lumii care cântau cu ea Acesta era Pierre Fournier, cu care ne-am întâlnit după moartea ei: vorbea aşa de călduros de ea!

La sfârşitul studiilor, Hugo Becker îl cheamă în biroul lui pe Gogu Georgescu şi-i spune: „Dragul meu, aş vrea să-ţi propun ceva Eu vreau să mă retrag din cvartetul Marteau, am muncit destul în viaţa mea: Trebuie să lăsăm loc tinerilor şi sper că eşti de acord şi vei fi mulţumit să-mi iei locul, ca violoncelist".

Răspunsul lui n-a fost nici da, nici nu, era înmărmurit! Nici nu ştia cum îl mai cheamă, mai ales că în clasa lui era Enrico Mainardi, cu zece ani mai tânăr. Acesta va deveni una dintre marile stele violonceliste, cel puţin dacă nu mondiale, sigur europene. Cu toate acestea Hugo Becker l-a ales pe Georgescu, cunoscându-i seriozitatea, calitatea, sunetul, muzicalitatea, sensibilitatea de a percepe cea mai mică intenţie a colegului cu care cânta ştia să acompanieze, cânta cu suflet.

Ceea ce am spus de Contesa Wartensleben se petrecea în timpul studenţiei, dar odată ce a terminat studiile a început să cânte ca violoncelist angajat – se dădeau concerte în catedralele mari, unde artiştii erau foarte bine plătiţi, în valoare aur pe vremea aceea Această scurtă epocă de muzică de cameră în cvartet, i-a servit colosal în cariera de şef de orchestră. Pentru că un cvartet trebuie să fie absolut la unison, nu numai ca ritm – că nu se poate ca unul să cânte mai repede decât altul –, ci şi sufleteşte să ai aceleaşi intenţii de expresie, ca să fie o armonie perfectă, să fie nu patru, ci unul singur ca totul să

fie echilibrat: şi prin asta el a rămas cu uşurinţa de a acompania orice solist ar fi avut: cântăreţ, violonist, pianist, violoncelist Cei din ansamblul orchestral erau întotdeauna înmărmuriţi de părintească grijă pe care o avea ea să nu stingherească întru nimic intenţia solistului, chiar dacă expresia lui sau interpretarea lui nu erau în stilul în care era obişnuită lumea să asculte un anumit concert Fiecare artist are personalitatea lui. Asta nu înseamnă că interpretează mai prost sau mai bine, ci că are un stil propriu şi prin personalitatea lui impune publicului. Chiar dacă e nepriceput are un simţ special ca să aprecieze.

Această perioadă destul de lungă, de muzician de cameră, nu l-a împiedicat să urmărească cursurile de şef de orchestră şi de contrapunct de la conservator. Atunci domnea în lumea dirijorală un mare domn care se numea Arthur Nikisch, un om de o mare eleganţă în aparenţa exterioară, tot cu cioc. manşete şi gulere impecabil scrobite cum era moda Ieşea mult din frac lărgimea albă a manşetei cu butoni discreţi, cu briliant, făcuţi în aşa fel încât să nu bată la ochi, dar totuşi să fie eleganţi. Lângă el strălucea o altă mare stea, Richard Strauss, care, pe lângă harul său dirijoral, a revoluţionat muzica secolului prin compoziţii răscolitoare şi sonorităţi noi.

Richard Strauss, un domn puţin ursuz şi foarte serios, eu hazul lui când îl cunoşteai mai bine, nu era nici mic nici prea înalt. El compunea muzică de operă, poeme simfonice, lieduri. A făcut lucruri foarte grele şi de interpretat şi de ascultat la început, pentru că era o nebunie de acorduri, de sunete. Îmi pare rău de lipsa mea de cultură muzicală pentru că nu pot să vă explic tehnic tot aportul muzicii lui Strauss în modernism, în epoca Im. Nu ştiu din ce pricină, el urmărea activitatea tânărului Georgescu. probabil pentru că simţea că ieşea din comun.

Casele marilor bancheri, cum era cea a lui Mendelssohn-Bartholdy unde se făcea muzică de cea mai bună calitate, erau extrem de primitoare, iar acele seri au rămas de neuitat pentru George Georgescu, a cărui copilărie lipsită de tandreţea maternă – cum am mai spus – îl făcea sensibil la o asemenea primire caldă. Mai târziu, vom întâlni des şi mult pe cumnata acestui amfitrion, în Palazzo-ul ei din Florenţa, ea fiind protectoarea tandră şi duioasă a lui Gaspar Cassado, un minunat violoncelist catalan, prietenul nostru, cu care ne

înţelegeam admirabil. Avea o căldură umană întâlnită destul de rar printre artişti. De multe ori aceştia sunt prea încrezuţi, ori prea bogaţi, fiind preocupaţi numai de relaţii care să le întreţină aceste surse de venituri; sau au programe mult prea încărcate de concerte şi de alte obligaţii din cauza celebrităţii lor şi nu mai au timp pentru această comunicare simplă şi caldă de care orice om are nevoie. Cu timpul însă, şi aceste seri plăcute au dispărut din viaţa lui Gogu, tot mai împovărată de obligaţii profesionale.

În 1916 România intră în război împotriva Germaniei. George Georgescu. român fiind, este condus în lagărul politic de la Mohabit unde singura lui ocupaţie este cântatul la violoncel. În urma intervenţiei prietenilor din afară foarte influenţi, reuşeşte să fie eliberat condiţionat, fiind obligat să nu apară în concerte publice şi trebuind să treacă pe la *Polizeiamt*, de două ori pe zi, pentru aşi confirma prezenţa în acest timp continuă să facă muzică la el acasă cu aceeaşi ardoare, împreună cu Friederich Lamond – pianist, Hubermann – violonist, cu care încheagă chiar un cvartet Abuzând de orele de studiu, îşi forţează degetele obosindu-şi mâna peste măsură Datorită efortului prelungit ajunge la fatala „crampă de artist". O dramă capitală în viaţa lui de violoncelist.

După mult zbucium, în disperarea prin care trece, se aruncă cu elan nou spre şefia de orchestră, amintindu-şi de naivele debuturi din Bucureşti.

Richard Strauss şi A. Nikisch, care-l urmăriseră de-a lungul anilor de studiu la Conservatorul de la Berlin, l-au încurajat Rezultatul s-a confirmat rapid, Nikisch având chiar iniţiativa unui concert-concurs la care s-au prezentat trei candidaţi. Presa berlineză consemnează ca un eveniment artistic neobişnuit apariţia la pupitru a lui George Georgescu. Publicul reacţionează în acelaşi sens, remarcând cunoaşterea minuţioasă a partiturii care îi îngăduie o interpretare limpede şi sigură.

Acest prim pas biruitor în noua sa orientare îi dă curajul să-şi cheltuiască ultimul ban pentru a închiria orchestra filarmonică berlineză şi sala Beethoven pentru primul său concert în calitate de dirijor, ceea ce constituie un risc imens.

Trece de la violoncel la baghetă într-un moment politic total

nefavorabil, dar zarurile aruncate au dat „dublu şase”: presa berlineză exultă prezentând meritele tânărului dirijor, căruia îi prevede un viitor strălucit – „Talent, construcţie interpretativă, gestică explozivă, sensibilitate, impunând respect întregii orchestre. Niciodată orchestra nu a sunat atât de frumos” (*Allgemeine Zeitung*, 20 februarie 1919).

Iată alte câteva spicuiri entuziaste din ziarele berlineze în care critici exigenţi ca Heinrich Maurer nu îşi pot stăpâni aprecierile superlative: „avem în faţă dirijorul care ştie să interpreteze şi pe clasici şi pe moderni” (*Berliner Mittags Zeitung*) un dirijor mare, cu o concepţie plină de noblеţe” (*Die Post*). „Între dirijorii tineri, George Georgescu se face din ce în ce mai remarcat printr-un real şi viguros talent” (*Vossische Zeitung*); „Este un dirijor de prim rang. Construcţia sa interpretativă uimeşte”; „George Georgescu s-a aşezat ca o stâncă, se impune tuturor ca şi când ar fi de zece ani la pupitru. E o adevărată minune”.

Toate cronicile muzicale vorbesc de „tehnica ce o stăpâneşte”, de „căldura şi elanul său muzical”, de „interpretarea lui ei egantă. artistică, ce te învăluie şi te captivează”.

Remarcabil este şi concertul de debut al lui Claudio Arrau acompaniat de orchestra berlineză dirijată de George Georgescu: „… Am constatat odată mai mult la acest dirijor înnăscut o sensibilitate extremă, căutând să nu umbrească nicio clipă pe pianist; orchestra a fost pusă în valoare sub control vibrant – greu îl poate cineva imita – căci puţini sunt de talia lui George Georgescu. Câtă contopire desăvârşită în acompanierea concertului de Ceaikovski cu simţirea sa proprie!” (*Berliner Tageblatt*, 19 februarie 1919).

Afirmarea acestui „dirijor inegalabil, aşa de mult aşteptat”, tocmai prin pierderea violoncelistului atât de valoros – în urma imposibilităţii de a i se vindeca anchiloza degetelor – a adus în paginile criticii muzicale berlineze acel strigăt de reînviere a speranţei: „Le Roi est mort, Vive le Roi!”

Dar iată că în cronicile muzicale se strecoară un zvon alarmant despre eventualitatea plecării noului dirijor excepţional în patria sa: „Dacă este adevărat… aceasta va fi o mare pierdere, căci între şefii tineri şi-a câştigat foarte repede şi sigur un loc precumpănitor”.

Ecoul succeselor lui se face auzit şi în ţară. Şi cum războiul s-a

terminat, suntem în 1919, Dimitrie Dinicu insistă pe lângă colonelul E. Lupaşcu – însărcinat cu repatrierea prizonierilor români să-l convingă pe George Georgescu să se întoarcă în România, care are atâta nevoie de contribuţia lui la ridicarea nivelului cultural.

Şi iată de ce, tocmai când i se deschideau porţile cele mai luminoase, cele mai prielnice unei cariere de mare anvergură în străinătate, Gogu Georgescu s-a întors în ţară. Această putere magnetică a pământului şi dorinţa de a face pentru ţara ta tot ce poţi mai bun şi mai frumos, dăruindu-ţi tot sufletul şi toată fiinţa ca să aduci bucurie oamenilor şi în acelaşi timp să munceşti cu folos, este pentru caracterele integre mai hotărâtoare şi mai dătătoare de împlinire decât orice lauri, fie ei oricât de strălucitori.

Este sigur că ideea plecării la Berlin fusese o adevărată binecuvântare şi o şcoală de profundă transformare. Nu numai tehnica dobândită cu pasiune de la profesori de prim rang ca Nic-kisch, dar şi calitatea mediului în care George Georgescu şi-a petrecut aceşti zece ani au contribuit la desăvârşirea sa ca maestru în meşteşugul mult visat de şef de orchestră Acolo, lumea gândea altfel, calitatea oamenilor era diferită, contactele avute erau cu persoane preocupate într-adevăr de frumos, iar casele în care era primit cu braţele deschise l-au şlefuit, atât ca ţinută, cât şi în raporturile cu semenii, fără a fi nici umil, dar nici să se fălească cu relaţiile înalte pe care le avea. Interesant este faptul că era căutat, apreciat şi iubit. îl adoptaseră şi acest fapt este important.

O. Doamne, este atât de greu de urmărit o ordine cronologică a evenimentelor când nu-ţi aculţi decât amintirile şi pari a neglija fapte importante şi a pune în valoare unele de mai puţină importanţă din acest început de secol XX, când eu nu eram decât un copil şi când maestrul Georgescu apare în Bucureşti – după marile succese avute la Berlin – chemat de Dimitrie Dinicu să dea unul sau două concerte. Din cauza nebuniei pe care a provocat-o, zăpăcind publicul bucureştean prin prezenţa lui la pupitrul orchestrei, cele două concerte au devenit 10 – 12, cu săli arhipline!

Venea de la Berlin, capitala cea mai serioasă a muzicii, care se deosebeşte de Viena, pentru că aceasta din urmă face parte dintr-o lume specială, cu gusturi elegante, graţioase, uşoare, atât de sugestiv

exprimate de marele Richard Strauss, cu toate că el însuşi era german. La sfârşitul poveştii lui Till Eulenspiegel, în care, după spânzurarea bietului Till nebunul, muzica revine cu un fel de reverenţă care seamănă cu sfârşitul basmelor noastre din copilărie: „Şi încălecai pe-o şa şi vă spusei povestea aşa…". Dar eu nu mi-am încheiat povestea şi trebuie să mă reîntorc cu gândul la Bucureşti în seara de 4 ianuarie 1920.

Apariţia lui George Georgescu pe podiumul Ateneului a fost un eveniment remarcabil. Şi astăzi mai am norocul să mă întâlnesc cu oameni care l-au cunoscut întrucât acum am o vârstă înaintată – suntem în anul 2001 – la începutul carierei lui în Bucureşti, în 1920, eram un copil. La Paris sunt oameni care ating o sută de ani pe care i-am întâlnit întâmplător la Ambasadă pentru ziua devenită acuma *Ziua naţională* – *1 Decembrie* – şi, cum nu mai văd, m-am simţit îmbrăţişată spunându-mi-se cu emoţie: „Doamnă Georgescu, cât sunt de fericită să vă pot întâlni! Ce bucurie pentru noi să putem încă spune cuiva emoţiile pe care le-am trăit la apariţia Maestrului Georgescu pe podiumul Ateneului care a devenit un templu al muzicii".

Într-adevăr, apariţia tânărului Georgescu a fost o răsturnare totală a atmosferei, a climatului de muzică serioasă. Pe atunci, chiar în timpul concertului, domnii treceau din lojă în lojă să sărute mâna la cucoane, să facă curte. Or el, când a apărut la pupitru şi a văzut dezordinea asta în sală, cu lumea care se plimbă în loc să asculte, a bătut frumos cu bagheta în pupitru, s-a întors cu spatele la orchestră, şi-a încrucişat braţele, urmărind cu privirea pe cei care circulau din lojă în lojă. În fund, în loja regală se aflau Regele Ferdinand cu Regina Maria Ei au înţeles imediat ce-a vrut să însemne această privire autoritară şi decisă a Maestrului Georgescu, aşa că au început să aplaude; lumea a urmat pe Rege şi Regină şi de atunci n-a mai mişcat nimeni în Ateneu.

Îmi spuneau doamnele Irina Procopiu, sora ei – doamna Non-na Otescu – doamna Prodan, Nineta Kogălniceanu, Cella Laho-vary-Delavrancea (întâmplător avea aceeaşi vârstă cu bărbatul meu), frumoasa doamnă Elena Perticari, doamna de onoare a Reginei, doamnele pianiste, care au murit între timp, doamna Cio-mac, doamna Nadia Chebap, Florica Musicescu, spuneau: „Era o senzaţie! Aşa de

frumos, atât de subţire şi de zvelt!" La repetiţie, când lăsa publicul să intre în sală, mai ales studenţii şi copiii care urmau cursurile de muzică, îmbrăca o salopetă strânsă pe el, foarte simplă, neagră, şi gesturile lui erau atât de elegante, de mlădioase, de grăitoare încât fascina atât publicul cât şi orchestra

Dar a mai fascinat şi alte persoane, nu numai publicul din sală, şi a început o epocă de mari pasiuni care s-au dezlănţuit Cea mai importantă, care a culminat această epocă a fost întâlnirea cu sublima noastră zână blondă, Elizabeta, al doilea copil al cuplului regal Ferdinand-Maria, de o frumuseţe încremenitoare, un păr blond, mătăsos, învăluindu-i umerii, o privire caldă, o distincţie în trăsături. Venea la toate concertele. Ea lua lecţii de canto cu faimoasa profesoară – doamna Leria Aceasta a rugat pe maestru să asiste la o lecţie, pentru ca, pe urmă, el să devină o prezenţă permanentă Domniţa concedia cupeul regal şi plecau amândoi pe jos sau mergeau pe la Şosea şi se pierdeau prin alei îmbătându-se de mireasma teilor înfloriţi. Trăiau o idilă de primăvară plină de duioşie şi de pasiune, până când a venit data fatală în care Regina Maria, cu inteligenţă ascuţită, ştiind foarte bine să simtă pulsul politicii, s-a gândit că are posibilitatea să facă din copiii ei regine şi regi. Deci, „Mama Balcanilor", cum i s-a mai spus pe urmă, i-a căsătorit pe Carol cu Principesa Elena, fiica cea mai mare a Regelui Constantin al Greciei, pe Elizabeta cu Diadocul – urmaşul la tron al Regelui Greciei – şi pe Mignon, cea mică, Maria, drăgălaşă şi modestă, a măritat-o cu Regele Alexandru al Serbiei.

S-ar putea să mă repet şi aceasta se va vedea la citirea acestor casete foarte stângaci imprimate, ca să pot să fac un colaj, punând gândurile oarecum în ordine cronologică, dacă se poate, sau combinat, aşa ca să nu supere prea mult pe cititor şi să se găsească puţin pierdut în vâlvătaia evenimentelor care sosesc împrejurul Maestrului Georgescu.

Întâlnirea cu viitoarea regină a Greciei – Elizabeta – trebuia să aibă un sfârşit. Regina Maria – nu scăpa nimic ochilor ei pătrunzători şi ageri, de un albastru precum cerul senin de primăvară – şi-a dat seama de sentimentul pe care-l nutresc amândoi şi a considerat că cel ce trebuie să ia măsurile eroice este Gogu Georgescu, nicidecum fata ei, destul de voluntară şi foarte pasionată, şi atunci i-a spus: „Dragul meu

Georgescu, copiii regali nu au viaţa lor, au un destin. Destinul copiilor mei este să fie regi şi regine, deci noi plecăm la Paris ca să-i fac trusoul. Se va mărita cu Diadocul George al Grecie ştiu că eşti un om de cuvânt, după câte am văzut din relaţiile pe care le avem de când ai sosit în ţară şi ne vedem des şi în cercul intim al familiei, deci, nu te considerăm un străin, te considerăm ca pe unul de-ai noştri. Te rog să nu-i scrii, să nu-i telefonezi, să nu-i telegraf iezi, să nu-i răspunzi la scrisori pentru că e mai bine să sufere decât să stricăm ceva care poate că într-o zi va fi bine pentru ambele ţări – Grecia şi România".

Aşa că a plecat scumpa Elizabeta la Paris. Locuia la hotel „Ritz" în Place Vendôme, împreună cu maica ei, şi îi scria scrisori deznădăjduite, disperate, de o dragoste tinerească, care sfâşie şi muşcă şi doare. Iată una dintre ele:

Paris, „Hotel Ritz", Place Vendôme 28 iunie 1920

Frate Farmec.

*E târziu, târziu şi tot nu pot dormi. De undeva din depărtări răsună ritmul gol al unui bal. Cu râsete sâcâitoare şi cu o muzică monotonă care bate ca un ciocan neastâmpărat în sărmanul meu cap dureros. Nici noaptea nu-mi dă pace, nici somnul nu-mi aduce uitare iar dimineaţa când mă trezesc, mereu aceleaşi lacrimi nevărsate îmi ard ochii ca săgeţi de foc sub pleoapele obosite. Mereu aceeaşi chemare tăcută porneşte din suflet şi mă înăbuşă mereu. Mereu acelaşi chin mă copleşeşte de mi se ru*pe inimă, *de parcă-mi stoarce puterile şi-mi răpeşte voinţa. Mereu acelaşi dor mă mistuie şi mă schingiuieşte.*

Dar tu. Farmec, tu unde eşti? Ce faci? Unde-ţi sunt gândurile şi dorul? Şi cum îţi sporeşte munca? Nu uita că mi-am pus şi mândria şi nădejdea în săvârşirea ei!

Vreau să ştiu tot ce faci, tot ce se petrece în jurul tău şi în sufletul tău!

Pentru dragul lui Dumnezeu, ai milă şi scrie-mi! Scrie-mi! Nu pricepi că aşteptarea veştilor dă rost vieţii mele? Nu pricepi, cu ce nerăbdare, cu ce grijă voi aştepta în fiecare zi ce trece o vorbă, un semn de viaţă de la tine? Dă-te pradă bunătăţii tale frate drag şi scrie-mi curând şi mult şi lung şi des, scrie-mi toate, toate de parcă ţi le-ai povesti ţie însuţi. Nu uita. Farmec, că la mine vei găsi de-a pururi un liman pentru durerile tale şi o tovărăşie bună în clipele de bucurie.

…Ţie îţi scriu, fie, pentru că îmi zboară gândurile spre tine precum pasărea zboară spre cuibul său şi toi astfel ţie îţi scriu pentru că singur numai tu eşti în stare să simţi şi să pricepi ceea ce s-a ivit deodată şi mi-a prefăcut viaţa într-un vis urât. Într-o groază; într-un nor întunecat.

…Nu te-ai ferit de o lovitură, iar eu caut scăpare de la privirile înduioşate ale celor care îmi urează fericire! Cum ar căuta păcătosul scăpare din închisoare. Fericire! Doamne ce crudă ironie. Ce adânc pol răni cuvintele uşor rostite de cei care nu-şi dau seama. Frate, frate, mi se rupe inima. Tu mă pricepi, ştiu bine căci ai suferit şi tu, şi pe tine te-a pârlit văpaia pătimaşă, de aceea numai în durerea ta pot găsi adăpost chinului meu.

Întinde-mi mâinile căci mi-e frică. Mă tem de ce va veni. Întinde-mi mâinile tale, Farmec, amândouă şi taci, nu-mi vorbi, în cuvinte nu-mi stă niciun ajutor. Numai în tăcerea ta, în ochii tăi stă mângâierea mea.

Fii blagoslovit, Farmec…

Şi, astfel, cele două fiinţe tinere care erau atât de aproape încât parcă făceau una singură au fost smulse una din braţele celeilalte şi şi-a urmat fiecare destinul. Georgescu trebuia să ţină făgăduiala smulsă de Regina Maria, aşa cum îi jurase la plecare. A fost foarte greu, era o suferinţă de îndrăgostit: ca toţi îndrăgostiţii care plâng şi suferă, primeşte după două-trei zile o altă scrisoare:

Farmec, Farmec, ce faci? Ce gol ai pus între ieri şi azi! Ce noian ţi-a răpit mintea de nu-mi mai dai semn de viaţă? Mă vei învinovăţi de nerăbdare şi ai dreptate. Aşa e, căci aşteptarea îndelungată, zadarnică, roade. Roade mereu, roade adânc. Timpul trece, Farmec, trece ceas cu ceas, zi cu zi, iar eu fiind numai un simplu muritor încep să mă îndoiesc de făgăduinţele tale, tu fiind ca şi alţii, om între oameni, înzestrat de păcatele omeneşti.

Nu pune vină prea grea pe o fiinţă cu sufletul în robie. Fii milos cum este datoria celor care ţin puterea în mâna lor. Dar timpul trece. Zi cu zi se ivesc oameni noi, se dezvăluie taine şi se prăbuşesc visurile de altă dată. Şi cad din viaţa zilnică într-un necunoscut ca şi cum se îneacă o piatră în mare. Găsi-voi oare un punct de odihnă? Foarte curând poate voi fi iarăşi între voi. Rămâi cu bine, fie-ţi tăcerea semn de fericire şi de

pace.

Satana

Şi iată cum, o poveste sublimă de dragoste tinerească, a luat sfârşit, ea mult mai tânără decât el, iar el, în plină putere a iubirii şi a creaţiei. Şi-a dat cuvântul de onoare Reginei că nu va vorbi cu ea, că nu va coresponda cu ea şi şi-a ţinut făgăduiala Aceasta dovedea tăria lui de caracter, eleganţa şi cinstea lui. Ce ar fi putut urma? O vagă aventură care s-ar fi terminat totuşi printr-o despărţire definitivă: căsătoria Domniţei noastre cu George al Greciei! Aşa că în sufletul lui lasă durerea şi în viaţa lui îşi impune stăpânirea de sine.

Şi aşa a fost Au trecut zilele şi domniţa şi-a făcut intrarea în lume la Paris. Dansul nu-i plăcea, se simţea pângărită ţinută în braţe de necunoscuţi. Şi a venit momentul întoarcerii în ţară, pregătirile de nuntă, darurile care curgeau din toate judeţele, din toate regiunile ţării. Domniţa noastră, Cosânzeana noastră, se mărita

Era o poveste aşa de frumoasă pe care mi-o povestea bunica

Eram prea mică atunci ca să ştiu ce însemnau şi dragoste, şi monarhie, şi căsătorie, noţiuni cu totul în afara preocupărilor mele de copil.

Dar probabil că a fost destinul acestei frumoase femei să nu fie fericită pe deplin. Deci au plecat în Grecia, Diadocul cu Elisa-beta, şi au început o viaţă nouă, într-o familie destul de austeră, deosebită de stilul de viaţă al curţii noastre regale. Regele Constantin şi-a educat copiii foarte sever, cu respectul de părinţi, cu respectul pentru cuvântul dat, pentru datorie. Era un om aparte, foarte maiestuos şi tăcu ştiu că Domniţa nu ajunsese încă regină când a contractat o maladie groaznică – tifosul – într-o formă deosebit de puternică Din fiinţa sublimă, care arăta ca o zeiţă, a rămas o floare ofilită A pierdut copilul pe care-l purta de curând în pântec. Podoaba pletelor de aur care-i acopereau umerii i-a căzut, trupul ei se usca; pierea în fiecare zi. Credea că n-o să mai trăiască şi totuşi, printr-un miracol a fost salvată şi a putut să revină la viaţă o viaţă însă foarte *au ralenti*: în pat, obosită, sleită de puteri, înconjurată de atenţia tuturor, de delicateţea lui George, soţul cel mai drăguţ şi cald.

Prinţul Carol, fratele ei mai mare, era preşedintele activ al Fundaţiei „Principele Carol" unde era inclusă şi Filarmonica El i se

dăruia cu pasiune şi o susţinea cu foarte mult interes, căutând ea prin sfaturile primite de la Regele Ferdinand, foarte iubitor de muzică, să dea cât mai mult ajutor pentru ca această formaţie să devină o fală a ţării, mai ales când au avut norocul de a fi întâlnit un român ca George Georgescu, atât de dăruit cu har. care să poată să ducă faima orchestrei şi a numelui românesc peste hotare, aşa cum a dovedit-o în cei 50 de ani de activitate.

În această calitate. Prinţul Carol îl cheamă pe Gogu la dânsul. (îi spunea pe nume, în cercul de tineret, unde Carol apărea rar, având şi alte preocupări. În cercul „Ţambalagiilor" în care intrau mai mult muzicieni dar şi scriitori, conveniseră să-şi spună „frâie" spre a înlătura rigiditatea protocolului ca şi titlurile de „principe", „alteţă", „domniţă".) Aşa că îl cheamă pe Gogu la birourile fundaţiei şi-i spune:

— Gogule, uite ce este. Elizabeta a scăpat cu viaţă Nu eşti de părere să-i facem un dar care să o bucure?

Decizia Prinţului Carol a fost să deplaseze orchestra Filarmonicii împreună cu corul Societăţii... Cântarea României", al cărui dirijor cred că era pe vremea aceea Botez. Şi au plecat cu vaporul la Atena, via Constantinopol, unde au dat un prim concert A fost botezul orchestrei şi prima ieşire din graniţele ţării cu această formaţie, devenită deja internaţională prin structură şi printr-o disciplină nouă de armonizare. La Constantinopole au avut un succes nebun. Afişele arătând că orchestra are 130 de persoane, erau superbe, albe. cu litere mari. numele lui George Georgescu strălucea ca o stea Corul a fost la înălţime. După ce au fost primiţi foarte bine, plimbaţi, duşi la insula Prinkipo, la toate curiozităţile, au vizitat palatul sultanului, au văzut minunea aceea a răsăritului care rămâne unică

La Atena a avut loc un concert public, care s-a bucurat de acelaşi mare succes şi pe urmă un concert numai cu orchestra, la palat, concert cerut de către Regele Constantin şi Diadocul George, organizat în holul mare ce corespundea cu galeria unde erau odăile de culcare. S-au deschis uşile spre dormitorul Domniţei ca ea să poată auzi cât mai bine concertul. A urmat un dejun unde maestrul a fost poftit la masa regală Soţul meu spunea că erau căpşuni la masă şi s-a servit frişca în faţa regelui era un vas de argint pe care l-a luat în mână şi a pus zahăr peste frişca Privirea întrebătoare şi curioasă a lui Gogu l-a făcut pe

rege să-i spună:

„Te miră că pun atâta zahăr peste frişca?" Aceasta dovedeşte că nici regelui nu-i scăpa nimic din atitudinea celor din jurul lui.

S-a ici minat dejunul, s-au sculat de la masă şi Diadocul Geor-ge l-a luat de braţ pe Gogu şi au urcat la Domniţă, care fusese anunţată că vor veni să-i prezinte omagiile şi să-i sărute mâna Au intrat în dormitor. Lui George Georgescu i-a trebuit multă măiestrie să disimuleze impresia cumplită pe care i-a produs-o imaginea cu care s-a întâlnit. Un chip emaciat, pierdut între pernele dantelate şi un păr care abia începuse să răsară pe craniu. S-au apropiat de pat, au vorbit câteva cuvinte şi pe urmă Diadocul s-a retras, a închis uşa foarte discret şi foarte sensibil. Au rămas ei doi câteva momente, au vorbit de lucruri pe care nu mi le-a comunicat niciodată, dar. În final, în momentul în care el se retrăgea. Domniţa i-a luat mâna şi ţinându-i-o între palmele ei slăbite i-a şoptit: „Frate Gogule, acuma pot să mor, pentru că am atins pământ românesc".

Şi aşa s-au despărţit pentru o vreme pentru că în Grecia era un fel de circ: ba era monarhie, ba era republică, ba era revoluţie, o ţară cu mult neprevăzut Senina Grecie pe care o vedem noi asiăzi, cu cerul veşnic albastru, cu marii oameni care au dominat lumea şi încă continuă s-o facă prin înţelepciunea lor, prin cultură, prin sensibilitate, era o ţară neaşteptat de violentă în viaţa politică Iată monarhia răsturnată şi Domniţa venind în România N-aveau unde locui şi ca să fie departe de palat, să nu fie sub controlul mamei şi al tatălui, Regele Ferdinand şi Regina Maria, şi-au cumpărat vila construită de marele bancher Hrisoveloni pentru iubita lui, Marie-Angele Polizu, o casă foarte frumoasă pe Calea Victoriei, peste drum de palatul Alexandrinei Cantacuzino, coana Didina, preşedinta Societăţii Creştine Ortodoxe. Alături se afla o casă a cărei arhitectură era inspirată din stilul gotic, cu puţină cărămidă şi câteva ogive, devenită locuinţa lui Richard Schopckes, directorul băncii Marmoroş-Blank, casă dărâmată ulterior. Era colţul Căii Victoriei cu strada Sevastopol. Grădina acestui „pallazino" împreună cu cea foarte frumoasă a doamnei Marie-Angele dădeau spre un cimitir evreiesc cu farmecul lui, o curiozitate în singurătatea şi în simplitatea locului din centrul oraşului.

Domniţa s-a mutat în acea casă până şi-au construit un palat

care astăzi poartă numele de „Palatul Elizabeta” lăsat prin testament Regelui Mihai. Sub regimul comunist palatul a devenit casă de oaspeţi. După plecarea Domniţei, prima ei locuinţă a devenit sediul Rotary-club zis „Clubul miliardarilor”, apoi mai târziu restaurantul „Mărul de aur”.

În Piaţa Victoriei se afla palatul înzorzonat, roz ca o acadea, al Prinţului Sturdza, devenit Ministerul de Externe. Îşi avea farmecul lui, un iz orientalo-occidental, cu saloane aurii, cu parchete superbe, chiar dacă de modă veche. Brusc s-a decis odată dărâmarea lui şi a apărut ca prin minune, făcută de Duiliu Maiou, clădirea unde astăzi este sediul Guvernului. Peste drum era micul şi preţiosul Muzeu al lui Antipa, unicat în Europa la vremea aceea lângă ele se înălţa falnic Muzeul Tzigara-Samurcaş. transformat de regimul comunist, risipind comorile pe care le închidea între ziduri şi devenit Muzeul Partidului. S-a terminat şi cu partidul, a devenit Muzeul „Ţăranului”, profitând de o ameliorare în arhitectură, o lărgire, pardoseli de marmură. Se pare că a produs o mare impresie asupra publicului (sau cel puţin aşa mi s-a spus) „Cum, n-ai văzut Muzeul Ţăranului”? Dai vai. cum am ajuns la Bucureşti, am luat legătura cu una din fetele de la Muzeu de care sunt foarte legată, o fată plină de haz, destoinică şi muncitoare, şi m-am dus cu dânsa frumos îmbrăcate, ca pentru sărbătoare şi am intrat într-un muzeu atât de sărac, reprezentând atât de puţin adevărata creaţie populară românească. Încât am plecat de acolo foarte dezamăgită. Se pare că azi e sensibil ameliorat şi îmbogăţit

Dar să reiau firul întrerupt al revenirii Domniţei Elizabeta şi a Diadocului George în ţară, care nu reuşise să fie rege atunci. Explicaţia dintre Gogu şi Domniţă nu o cunosc, soţul meu era un om foarte discret

Evident că erau lucruri prea cunoscute pe care nu putea să le nege; am găsit la moartea lui, în *sale*, un pacheţel legat cu o panglică mică de mătase (care se chema pe vremea aceea „faveur”).

În el era o serie întreagă de scrisori de la Elizabeta, din care am putut să le aleg pe cele două pe care le-am înserat aici.

Ne întoarcem însă, acum, la viaţa personală a lui George Georgescu. În timpul cât Domniţa plecase să-şi urmeze destinul în Grecia, el făcea parte şi dintr-un grup literar (de data aceasta să zic şi mondeno-literar) care se numea „Floridorii”. El era „Orfeul Floridorilor*”, preşedinte de onoare, reprezentând armonia, muzica şi

frumuseţea. În casa lui Dinu Brătianu (fratele lui Ionel şi al lui Vintilă) doar o mică şi frumoasă locuinţă boierească la începutul Căii Dorobanţilor, între Romană şi strada Broşteanu, obişnuiau să facă foarte des întruniri de prieteni, dejunuri, mese; era o casă îndestulată Dinu Brătianu foarte bonom, iubea femeile frumoase. Soţia lui. Didi, născută Costinescu, o persoană absolut încântătoare, primea cu rafinament şi ştia să creeze o atmosferă plăcută din care ieşeai îmbogăţit şi mulţumit că te-ai întâlnit cu oameni aleşi. Dinu Brătianu mai avea activităţi personale şi anume: director general al Societăţii „Letea", cea mai mare fabrică de hârtie din ţară, cu sediul în Moldova, al cărei director tehnic era Ştefan Gereb (de origine maghiară). Cred că locuia la Timişoara Plecase de la Budapesta şi venise în România nu ştiu din ce motiv (dar aşa-i probabil soarta, să nu ştii de unde vine şi de ce vine).

Era căsătorit cu Gabriela, născută Schiller, şi ea de origine maghiară, frumoasă, elegantă, suplă ca o trestie, cu păr auriu, ceea ce i-a plăcut lui Gogu toată viaţa (aşa cum am mai spus-o în carte „gentleman prefer blondes and marry brunettes"). S-a născut, cred că de la prima vedere, un fel de curent între ei doi care i-a pus într-o situaţie foarte delicată, având în vedere că Gabriela era catolică, avea doi copii, un băiat şi o fată, era o femeie serioasă, cu principii şi foarte religioasă Aşa că lucrurile se complicau teribil. Pentru Gogu, să zic, mai puţin, pentru că rana cu marea aventură a inimii cu Elizabeta se cicatrizase şi intrase în momentul apelor care se liniştesc şi rămâne doar luciul în care se oglindeşte floarea, sau ramura, sau luna şi era, să zicem, cvasi îndrăgostit de o doamnă foarte, foarte drăguţă şi plină de farmec şi de o blândeţe feminină deosebită, de origine italiană: mama lui

Clody Berthola şi pe ea o chema Clotilda şi era posesoarea marelui hotel „Bulevard", care face colţul cu Bulevardul Elizabeta. peste drum de Cercul Militar. O femeie frumoasă, bogată, absolut pierdută în faţa lui George Georgescu, sperând într-o posibilă căsătorie; el n-a fost un vânător de zestre şi ezita, şi bine a făcut că a ezitat Adică, ştiu şi eu dacă a făcut bine? Pentru că a cunoscut-o pe Gabriela şi această femeie a fost destinul lui de nefericire. Ea a ţinut morţiş să divorţeze; toată lumea a sfătuit-o contrariul şi totuşi s-au

căsătorit.

Naşii au fost Principele Carol şi Domniţa Elena. Dar cum căsătoria era în luna mai, iar Elena, care aştepta naşterea în luna octombrie a lui Mihăiţă. viitorul rege al României, nu se putea prezenta în lume cu o înfăţişare să zicem mai puţin estetică şi atunci a înlocuit-o doamna ei de onoare, Nely Catargi. care i-a fost devotată suveranei până în ultima clipă (s-a stins recent la Paris, foarte în vârstă. În condiţii materiale precare, pentru că erau oameni de calitate, ce nu căutau avere, ci puneaţi preţ pe un comportament elegant şi moral).

După căsătorie, s-au mutat la generalul Rosetti. În strada Moxa de astăzi, într-un mic apartament mobilat, unde l-au primit pe Richard Strauss la prima lui vizită la Bucureşti. Acolo i-a adus pe copiii ei, pentru că Gogu iubea mult copiii şi îi înconjura cu atâta dragoste, cu blândeţe şi bucurie. Băiatul era mai frumuşel, fetiţa, Maria, mai urâţică, dar avea alte calităţi. Erau mici. cred că aveau 9 şi II ani.

Doctorul îi spusese Gabrielei, la ultima naştere, să nu mai încerce să aibă un alt copil pentru că îşi pune viaţa în pericol, având în vedere slăbiciunea ţesuturilor interne. Însă dragostea este nebună şi când a văzut atâta afecţiune pentru copii care nu sunt ai lui, ea a vrut să-i dăruiască propriul lui copil. Şi, într-adevăr, rămânând însărcinată, pe agenda ei notase că aproximativ în ziua de Sfântul Gheorghe se va naşte copilul. Or, a avut nefericirea să cadă pe mâinile unor doctori prea încrezători în puterea naturii şi nu au venit s-o ajute. Copilul a murit neputând fi expulzat Doctorii n-au intervenit să facă o cezariană să scoată copilul şi, după o lună de zile, timp în care a purtat acest făt mort în ea. a făcut o septicemie din care ultimele încercări ale medicilor nu au putut să o* mai salveze.

A fost operată pe viu. Urla ca o fiară, Gogu a plecat în stradă neputând suporta atâta durere şi când a auzit linişte s-a întors în odaie şi a găsit-o moartă

Şi iată cum cele mai strălucite astre pot să se întunece şi cum o viaţă tihnită şi plină de făgăduinţe se termină într-o tragedie fără seamăn, din care rămâi nu numai singur, dar şi descumpănit, pierdut…

Ceea ce l-a salvat din deznădejde a fost marea lui preocupare pentru muzică. Ea a fost salvarea lui şi într-adevăr viaţa lui. Şi cum era în 1922, în plină tinereţe, şi Filarmonica avea nevoie de foarte mult

devotament, toate momentele din viaţa lui erau dăruite acestei instituţii. I s-a mai dat şi direcţia Operei şi a fost ca un vânt puternic, care întorcea paginile repede-repede, şi care a schimbat înfăţişarea şi viaţa Operei. Devenise vibrantă, plină de noutăţi, de premiere, cu vedete minunate; s-au adus regizori din Viena. s-au comandat costumele pentru operele lui Wagner, era nu numai o revoluţie în muzică, ci o revoluţie estetică, scenică, care nu se cunoscuse până atunci. Fără să exagerez şi să măresc cu lupa activitatea şi realizările lui George Georgescu, trebuie să spun adevărul şi adevărul nu este decât unul singur: el a fost acela care a dăruit o viaţă nouă muzicii în Bucureşti.

Îmi povestea cu haz că atunci când a chemat-o pe Selma Kurz – celebra soprană – soţia celui mai mare ginecolog din Viena, ca să dea un concert la Eforie, unde sala era mai mare şi mai încăpătoare, a fost atâta îmbulzeală, atâta lume, atâtea flori, atâtea urlete şi ţipete în jurul acestei mari cântăreţe şi a celui care o acompania cu orchestra, încât cineva, împingând, i-a agăţat buzunarul. El, căutând să iasă din înghesuială, s-a trezit cu paltonul sfâşiat de sus până jos. Asta ca să vedeţi violenţa admirativă cu care erau primiţi oaspeţii din străinătate! Şi totuşi, din umbră, cu insistenţă, se ţeseau tot felul de intrigi, tot felul de grupuşoare îl criticau pe maestrul Georgescu, luând ampoare prin manifestările lui Nonna Otescu care a arătat în mai multe rânduri că era departe de a fi aşa cum voia să pară. Un invidios, om plin de talent, dar leneş, ce nu-şi dădea nici măcar osteneala să-şi înveţe partitura: „Ei, puică, lasă că Filarmonica e bună, eu dau cu bagheta în jos şi ei cântă şi eu mă iau după ei”. Dar era un om cult care a început să compună opera „De la Matei citire”, lucrare ce a rămas la actul al II-lea, dar e un document preţios în compoziţia românească Acest om a uneltit împreună cu societatea artiştilor (eu fiind copil atunci nu ştiu cum se numea pe vremea aceea, pentru că sunt atât de îmbibată de termeni comunişti, încât nu mai pot să-mi aduc aminte cum se chemau toate alcătuirile oficiale care se ocupau de bunul mers al unor instituţii). S-au făcut manifestaţii, Gogu a vrut să plece. Domniţa aţi văzut cum îl susţine şi spune în scrisoare: „Mi-am pus încrederea în tine, trebuie să mergi înainte!” Regele Ferdinand îi spunea că aşa e românul, inconstant, îndemnându-l să meargă înainte, încurajându-l ca

totul va fi bine.

Aşa că, mai târziu, la plecarea lui de la Operă, l-a urmat printre alţi directori, Tiberiu Brediceanu, tatăl lui Minai Brediceanu şi el fost director la Operă şi fost director la Filarmonică, un om deosebit prin cultură, educaţie şi o fineţe înnăscută, matematician, compozitor, dar mai ales un om deosebit Pe Tiberiu Brediceanu îl consideram, pot spune, un mare domn al compoziţiei noastre. Era foarte ceremonios, ţinând de şcoala veche. Marc culegător de folclor care concura cu Béla Bartók. Cu prilejul aniversării înfiinţării Operei Române, Tiberiu Brediceanu a făcut un program cu prezentarea retrospectivă a tuturor directorilor ei de până atunci şi cu realizările fiecăruia Cea mai bogată listă de premiere era din perioada de directorat a lui George Georgescu: umplea două pagini, pe când ceilalţi aveau doar câte două, trei, hai să zicem, şapte-opt, premiere pe an. Evident, pe vremea lor nu mai era concesiune, era Operă de Stat şi astfel, Tiberiu Brediceanu a avut această delicată iniţiativă de a pune punctul pe *i* privind strădania şi rezultatul muncii lui George Georgescu ca director al Operei în două-trei rânduri: poţi să aduni aproape 20 de ani cât a ocupat acest post

Mai târziu a fost iniţiatorul acelor concerte-lecţii conferinţe în care un muzicolog apreciat prezenta publicului atât personalitatea compozitorului cât şi valoarea lucrării muzicale analizată, explicând rolul fiecărui instrument prin multiple exemplificări. Aceste auziţii au avut mare succes şi mă întreb de ce nu au fost continuate sau cel puţin preluate acum. Tot la iniţiativa Maestrului Georgescu, programele concertelor Filarmonicii cuprindeau în paginile lor atât prezentarea compozitorului cât şi analiza minuţioasă a fiecărei piese ce urma să fie executată.

Ideile şi amintirile îmi revin atunci când mă lovesc de un cuvânt sau de un nume şi de îndată apare o imagine nouă şi se produce o dezordine totală în fond e ca la o mutare forţată în care arunci în camioane ce-ţi cade sub mână. ca să le pui la locul lor şi să orânduieşti totul cum o vrea Dumnezeu. Sper să-mi dea putere ca să pot să-mi împlinesc acest vis, să pot să-mi deschid inima căutând să-mi alin durerea jignirilor şi decepţiilor trăite în ultimii 32 de ani de căsătorie şi 34 de văduvie în care am căutat să port fruntea sus şi surâsul pe

buze şi să-mi păstrez o demnitate care nu-şi îngăduie nici cerşitul unei situaţii mai bune, nici protecţie, nici legături eu oamenii zilei. Şi pentru asta" îmi trebuie imensa putere de a fi eu şi de a nu fi un fel de jucărie în mâna oricui. Trebuie să spun că nu sunt mândră din fire, dar această atitudine am avut-o faţă de toate nefericitele momente pe care a trebuit să le trăiesc şi care au lăsat încă în sufletul meu un gust de amărăciune, o cicatrice încă sensibilă ca o adiere de vânt rece. Într-o seară de toamnă, nedecisă încă Mă gândesc că prin prea multe am trecut ca să ajung acum la bătrâneţe să fac un bilanţ din care aş vrea să iasă dintre nori din nou soarele, care mi-a încălzit viaţa şi care mi-a dat puterea să păstrez în amintirea mea şi în toată fibra fiinţei mele o dragoste care nu s-a modificat nici prin trecerea vremurilor, nici prin trecerea anilor, nici prin bucuriile inerente pe care ţi le oferă viaţa şi pe care nu le poţi refuza pentru că sunt ocazii în care eşti dator să primeşti bucurii. Viaţa e tăcută să trăieşti în bucurie, dar să munceşti ca să poţi să răzbeşti şi să apreciezi aceste daruri.

Faptul că orchestra Filarmonicii, pe lângă concertele simfonice proprii era şi orchestra Operei, însemna o muncă dublă, care în fond păgubea şi pe unii şi pe alţii. „Opera lirică" nu era departe de Ateneu, dar nu e uşor să-ţi transporţi instrumentele de colo colo, să le duci iama prin zăpadă, noaptea, dintr-un loc în altul. Cu foarte multă diplomaţie, George Georgescu a reuşit marea victorie, să despartă orchestra Filarmonicii de orchestra Operei. Pentru că şi asta era una din marile lui calităţi: ştia cum să ceară şi mai ales să obţină. Se ştia că el nu făcea concesii şi că ceea ce cerea nu era pentru avantajul lui ci al instituţiei pe care o reprezenta şi a cărei direcţie îi fusese încredinţată

Despărţirea celor două orchestre a fost un câştig şi pentru muzicienii care ieşeau acum şcoliţi din conservator, ceea ce mai înainte nu prea erau.

Aici fac o paranteză De altminteri citesc în memoriile lui Hector Berlioz cum de prin anii 1820 până prin anii 1840. când după mii de tulburări, de discuţii, de insuccese, de înfrângeri, de plictiseli, de intrigi, de speranţe spulberate. Îşi ia în sfârşit toate diplomele şi trece prin Roma şi se plimbă prin Italia, despre care crezi că este ţara muzicii şi că şi frunzele din pom cântă Ei bine. nu era deloc aşa cum se credea, pentru că orchestrele erau complet dezorganizate (ceea ce am

putut şi eu să constat în comparaţie cu organizarea teatrală sau de operă din celelalte ţări: cât de puţin disciplinaţi şi închegaţi erau cei din Italia în raport eu Germania şi chiar cu Franţa, unde se făceau lucruri foarte serioase, cu mult tipic şi severitate). Astfel că în turneele pe care le face Berlioz pentru prezentarea operelor sale, întâlneşte nişte grupări simfonice şi corale sub orice aşteptare posibilă: directorul corului nu ştia nici măcar să cânte la pian.

Dar să ne întoarcem în Bucureşti, unde contractul de concesiune a Operei era astfel alcătuit încât directorul îşi lua angajamentul să monteze cel puţin opt acte noi pe an. Or, Gogu s-a pus pe o muncă serioasă şi nu s-a încurcat cu opt acte: făcea câte 14.20, 24 de acte noi, spectacole de importanţă, creând pentru asta şi şcoala de balet, premiere wagneriene, muzică de Strauss, Mozart sau Ravel, lucrări grele, care necesitau şi un material uman deosebit dar şi chibzuinţă, pricepere şi dragoste de muncă.

Criza de la Operă a fost determinată de incapacitatea soliştilor de a mai corespunde vocal contractelor cu concesiunea Operei, încredinţată lui George Georgescu pe termen nelimitat. Baritonul Istrate, fiu de boier moldovean – medic, cu calităţi vocale naturale mai mult decât de studiu, era instigatorul acestei mici revolte. Direcţia administrativă era încredinţată lui Alexandru Buzes-cu, un om de cifre, directorul general al fabricii „Letea", om cu multă înţelegere artistică, soţul Aurei Buzescu, marea noastră tragediană pe care el o modela cu multă pricepere şi dragoste. Dau aceste detalii ca să se înţeleagă că măsurile disciplinare care se impuneau nu erau din pornire, ci bazate pe reala scădere a valorii vocale a cântăreţilor Istrate, Marinescu şi Vrăbiescu.

Edgar Istrate şi-a îngăduit o îndrăzneală nemaipomenită plătindu-şi clica la diferite nivele în sala Operei. Aceşti oameni au aplaudat furtunos, ostentativ, la terminarea unei arii. Istrate a făcut un pas înainte, a făcut semn orchestrei să se oprească şi a ţinut un discurs publicului: „Vedeţi ce succes am? Şi cu toate acestea direcţiunea Operei vrea să mă înlăture din cadrul artistic!"

Lumea a rămas indignată de zarva creată de acest *intermezzo* neaşteptat care a pus picătura de apă în paharul deja plin, determinându-l pe administrator să-l sancţioneze şi să-l suspende.

George Georgescu, aflându-se în turneu în ţările scandinave, nu avea niciun fel de răspundere cu privire la sancţiunile aplicate de administraţie.

Turneul Maestrului în Suedia fusese o adevărată senzaţie. În semn de admiraţie, după concert, studenţii deshămaseră caii pe care i-au înlocuit, trăgând ei înşişi până la hotel sania în care se afla dirijorul.

Revenind la Direcţia Operei din Bucureşti desigur că s-au făcut întruniri care să lămurească situaţia După câteva luni avea loc premiera operei *Salomeea* de Richard Strauss, având ca solistă pe Florica Cristoforeanu, aureolată de o glorie internaţională. Muzica lui Richard Strauss, care a revoluţionat muzica secolului, prezintă foarte multe dificultăţi artistice mai ales în cadrul unei instituţii care programa opere de *bel canto* foarte cunoscute şi aparent fără probleme. În ajunul premierei, George Georgescu era împreună cu tenorul Mircea Lazăr, un valoros artist, ce avea un fel de adoraţie faţă de maestrul lui şi-şi făcea o cinste să-l întovărăşească pe jos până acasă unde locuia, într-o odaie mobilată, la domnişoarele Igiroşeanu, peste drum de biserica „Nicu-laie Tabacu.

Probabil că în focul discuţiilor şi emoţiilor premierei din ziua următoare nu au băgat de seamă cele două siluete ce se furişau în umbră, pândind la colţul străzii despărţirea Maestrului de Lazăr.

Mereu elegant. Maestrul purta un baston cu măciulie de argint, după cum era moda Pe când se pregătea să-şi scoată cheia pentru a intra în casă, Istrate şi Emil Marinescu se năpustesc asupra lui căutând cu tot dinadinsul să-i smulgă bastonul, vrând probabil să-i spargă capul cu el. Maestrul se apăra cât putea de vajnic, căutând să-şi ţină mâna pe baston. Cum în noapte se apropiau nişte oameni răzleţi, acţiunea violentă trebuia să se termine cât mai repede. Atunci, inspirat, boierul Istrate abandonează bastonul şi trânteşte o palmă peste urechea Maestrului, făcând să-i sară pălăria, urlându-i o înjurătură şi lămurindu-l: „Na, satură-te, mai dirijează mâine *Salomeea*!”, luând-o apoi la sănătoasa şi pierzându-se în noapte.

Cum a ajuns în odaie, maestrul a chemat la telefon pe prietenul său, generalul Era clie Nicoleanu, care era şeful poliţiei Capitalei, figură pot spune legendară, pentru că lui îi revenea sarcina deschiderii

paradei din 10 Mai şi primul vals de la balurile de binefacere prezidate de Regina Maria, din al cărei Regiment de roşiori făcea parte.

— Nene Era clie, am fost atacat mişeleşte pe stradă de doi mari cântăreţi din Operă, care au vrut să-mi spargă timpanul şi să mă surzească, neavând timp pentru mai mult.

— Ţi-au furat ceva, portofel, brichetă sau alt obiect? Pentru că legea nu prevede sancţiuni pentru bătaie, ci numai pentru furt!

Lucrurile au rămas aparent aşa cum vi le-am expus, dar incidentul a făcut lesne turul Bucureştiului, mai ales că era vorba de „idolul Georgescu" şi în fond de un gest de o violenţă atât de vulgară cu care societatea nu era obişnuită Din fericire atacul nu a avut urmări nefaste şi, în seara premierei. Maestrul s-a prezentat la Operă să dirijeze *Salomeea*.

Ca la toate evenimentele cultural-muzicale. Regele şi Regina onorau cu prezenţa lor spectacolul. La apariţia Maestrului, s-au aprins luminile în sală. Regele şi Regina au aplaudat, publicul s-a ridicat în picioare urlând şi o ploaie de flori, venind din loji şi galerie, au acoperit pe muzicienii din fosă. A fost, desigur, o neaşteptată şi îmbucurătoare reacţie de simpatie ofilind astfel josnicia actului săvârşit de cei doi protagonişti.

Şi ca să terminăm definitiv cu aceste sinistre personaje voi adăuga o scenă insolită, petrecută cam după nouă ani de la această întâmplare şi doi ani de la căsătoria noastră Pe când coboram în salon să vestesc pe Gogu că-l cheamă cineva la telefon, întrezăresc pe fotolii pe cei doi eroi ai serii amintite.

Pe vremea aceea eram foarte tânără dar evenimentul a fost atât de comentat încât rămăsese în amintirea mea tot atât de viu. Ce-l mişca şi emoţiona pe Gogu era faptul că eu, născută sub zodia Leului, aveam reacţiuni violente căutând să-l apăr – cel puţin între patru ochi – de toate injustiţiile cu care era adesea confruntat Atunci, fără să mă gândesc mult, îi spun în franţuzeşte: „Dacă aceste personaje nu părăsesc casa imediat voi fi obligată să-i dau afară. Desigur, Istrate, franţuzit de acasă, şi cred că şi Marinescu, la acea epocă însurat cu o franţuzoaică, s-au lămurit îndată cu cine au de-a face şi au dispărut ca fumul, noi ne-maiauzind de ei niciodată

George Georgescu a avut motive foarte serioase de a se decide

să părăsească Filarmonica şi Opera Română şi să plece la Paris, unde putea să-şi găsească liniştea şi anturajul pe care-l merita, respectul, admiraţia şi prietenia pe care i le arăta toată lumea îşi găseşte un mic apartament în rue de Miromesnil în apropierea Élysée-ului. Gaveau îi trimite un pian. Cânta la el împreună cu prietenii săi, cu Thibaut, cu Cortot, cu Enescu care era în trecere, cu doamna Lefebure, cu personalităţi din epoca 1925 – 1926 când regăseşte prietenii din „Grupul celor şase" prezidat de marele animator Jean Cocteau. Se întâlnea cu Darius Milhaud, Georges Aurie, care mai târziu îşi aminteşte cu plăcere şi cu duioşie de acea epocă în care maestrul Georgescu aducea în grupul lor o notă de eleganţă şi de sensibilitate artistică în Paris, oraşul tuturor surprizelor, puteai deveni celebru tăcând cele mai mari năzbâtii posibile, în politică, plastică, sporturi sau muzică Orice grupare putea să ia fiinţă şi să se afirme, aşa ca Dadaismul de pildă Cei din „Grupul celor şase", după ce-i cântăriseră bine valoarea lui George Georgescu, au căutat prin toate mijloacele să facă din el o vedetă la modă însă, prin natura lui, el nu era aventuros şi riscul unei noi activităţi a fost mereu frânat de acea disciplină şi consecvenţă de a-şi urma adevărata lui fire, profund echilibrată şi, în acelaşi timp, cuceritor romantică

O regăseşte pe Maria Ventura care era atunci protejată, ca să nu spun mai mult, de Paul Boncour, o personalitate politică foarte *en vogue*. Devine prietenul intim al marii comediene Marie Belle care ar fi vrut să meargă până la căsătorie. A cunoscut foarte multe femei frumoase din societate. Însă nu merită să vorbim aici de latura de don Juan a lui George Georgescu deoarece viaţa lui a avut o linie mai mult severă şi serioasă decât frivolă.

De aproape patru decenii sunt fără el şi mai am norocul să întâlnesc câţiva oameni care l-au cunoscut şi care nu se pot împiedica să găsească cuvintele cele mai frumoase. Aşa îl evocă Kiesgen şi Valmalette, doi mari impresari parizieni, amintind cu emoţie serile de succese electrizante ale interpretărilor lui de neuitat şi chiar inegalabile, după spusele lor. Marcel Valmalette. tatăl, se retrăsese şi o lăsase pe Annie, care se ocupa şi de marele concurs „Marguerite Long-Jacques Thibaut" ce se desfăşura în sala Gaveau, unde se aflau birourile lui Valmalette. Maestrul era cooptat în juriu, ba la pian. ba la

vioară

Îl vedem în cercuri de elită Am scris în capitolul intitulat… Pe alte meridiane" din cartea biografică despre legăturile lui cu muzicienii, şi prietenia lui cu Gaveau, cu familia lui, cu care am rămas prieteni pe urmă După mulţi ani, ne duceam la dânşii (Jean, unul din fiii lui, foarte drăguţ, era însurat cu o englezoaică). Casa pe care o frecventa cu cea mai mare bucurie era a contesei Jeanne de Castelanne născută Talleyrand de Perigord. Mesele aveau loc în rue de Babylone, într-un hotel particular de toată eleganţa şi frumuseţea Avea portretul ei tăcut de Laszlo. De altminteri, o fotografie a unuia dintre tablourile care o reprezentau pe contesă, mai în vârstă şi încă frumoasă, i-a fost dedicată lui George Georgescu".

A trebuit s-o scot de pe perete deoarece expunerea la lumină făcea să pălească cerneala cu care îi făcuse dedicaţia. Cred că îl am în dulapul meu printre puţinele lucruri pe care le-am păstrat din trecut Acelaşi lucru s-a petrecut cu portretul Carmen Sylvei, de care mama era foarte ataşată, şi care, cu o duioşie fără seamăn, iscălise fotografia „Din ceruri". De ce „Din ceruri"? Pentru că Regina purta pe umerii ei, ţinând de mâini, pe unicul copil care după foarte scurtă vreme a şi murit Vizitând Peleşul reînti-nerit, ca în povestea *Frumoasa din Pădurea Adormită*, am regăsit fotografia de care vă vorbeam, agăţată de peretele ce ducea la capela personală. Trebuie să mărturisesc, am simţit o vie emoţie.

În acea perioadă „domnea" în Paris, cu o strălucire de adevărată stea, inegalabila Elvira Popescu, poate unica vedetă de teatru care a reuşit până în ultima zi a apariţiei ei pe scenă să ridice sala în picioare şi publicul să-i manifeste o adoraţie fără rezerve.

Toată această perioadă din Franţa corespunde şi cu plecarea temporară a regelui Carol care ba era rege, ba nu era rege. Locuia la Paris împreună cu doamna Lupescu. îi păstrase lui Gogu un sentiment nu numai de preţuire dar de mare afecţiune, care îl îndemna să-l cheme de câte ori aveau ocazia să facă un fel de mâncare naţională, de exemplu sarmale sau ciorbă de curcan de potroace. îi spunea: „Gogule, avem ceva bun de mâncare, vino să fim împreună!" Avea multe amintiri răscolitoare ale tinereţii, mesele cu familia regală, când Domniţa Elizabeta făcea în aşa fel încât felia din „plum pudding"-ul de

Crăciun în care era un bănuț de aur să ajungă la Gogu. Adică el rămăsese aproape de familia regală, care își repudiase fiul. Carol era cu femeia care l-a făcut să-și piardă tronul. Ei locuiau într-o casă pe Avenue Foch. Gogu era sfâșiat între ce ar trebui să facă și ce i-ar plăcea să facă Nu putea să-l refuze pe Carol.

Dar iată că sosește un tren în Gara de Est aducând în vagoanele lui o Femeie unică: aceasta era Regina Maria a României – hotărâtă să cucerească America, a doua oară. după Columb. Făcea un scurt popas la Paris pentru a-și îmbogăți garderoba România avea nevoie aproape tot atât de aprig, nu de o mână de ajutor ci de mai multe, cum e cazul azi. Maria, prima regină care traversa Oceanul spre Lumea Nouă, avusese intima încredere că și de data aceasta va putea fi o stea protectoare.

Nu uitase lupta dusă cu partidele politice românești din epoca 1918, când a avut puterea să îndepărteze piedicile și „Tigresa" a avut curajul să înfrunte „Tigrul", pe marele Clemenceau. moment care a marcat un început de viață nouă pentru România

Indignat la început să aibă ca partener de tratative o femeie, după ce a cunoscut-o pe superba noastră Regină și a realizat capacitățile ei politice de excepție, ar fi exclamat: „Această mare doamnă ar fi trebuit să fie primită cu onorurile unui Regiment în fruntea căruia să se afle însuși Mareșalul Foch".

Zvonurile sosirii trenului regal la Paris au trecut ca printr-un fir electric printre apropiații Coroanei, la gară prezentându-se un grup de tineri din care făcea parte și maestrul George Georgescu. Aceștia marcau prin prezența lor nu numai admirație, dar și respect și încredere în suverana lor.

Scurte frânturi de conversație cu cei prezenți îl aduc pe George Georgescu în fața Reginei, care, văzându-l, fără să-i lase timp de șovăire, îi propune să facă parte din suita ei, în călătoria proiectată în Continentul Transoceanic.

Grea cumpănă, când, repet, nu ești aventurier. Unde te duci? Ce faci? Cu ce bani și care va fi finalul?

Nu pot să dau nicio precizare de zi sau oră, dar îmbarcarea a avut loc la Le Havre. Pe vasul „Leviathan" se urca impozantă, frumoasă, seducătoarea Regina Maria, înconjurată de Doamna Simona Lahovary

(Simki), doamna ei de onoare, generali, aghiotanţii Zwiedinek şi Ilasievici, principele nepot de Hohenloe, George Georgescu.

O fotografie ce o consideram istorică şi pe care i-o încredinţasem cu multă grijă Ioanei, împreună cu multiplele albume de amintiri, s-a rătăcit (dar sper că nu fără urmă) la transportul mobilelor de la Bucureşti la Paris. În centrul fotografiei domnea într-un mare fotoliu Regina Maria cu un frumos mantou cu guler-şal de vulpe, înconjurată de mica ei suită Chiar de a doua zi, nu numai ca regină, dar-ca făptură omenească, devenise punctul de atracţie al vaporului. De la tenis la piscină, de la bicicletă la mai ştiu eu ce. Dacă ar fi fost loc de cai, poate că făcea şi un *steeple chase*.

Până când vaporul a fost detronat de avion, sosirea în America era o adevărată senzaţie: fanfare mditare, serpentine multicolore legau cheiurile de puntea vaporului într-o urzeală colorată pe care cădeau alene mii de contetti. Era prima oară când o regină punea piciorul pe pământ american.

Vă puteţi oare închipui debarcarea caravelelor în 1492, dacă ar fi existat cinematografie sau televiziune, nu mai vorbesc de sateliţi?

Viaţa oficială, cu întâlnirile obligatorii, umplea multe ceasuri din zi, primirile nu-ţi dădeau timp de răgaz. Nu pot să dau niciun fel de detaliu asupra activităţilor şi rezultatelor vizitei regale întrerupte brutal de prea dureroasa veste a înrăutăţirii sănătăţii bunului şi scumpului Rege Ferdinand care urma să se stingă din viaţă în vara anului 1927, fără ca luminoasa aureolă care îl întovărăşea să dispară

Cu toate că eram copil încă, nu voi putea şterge din mintea mea amintirea blândă şi ataşantă a persoanei lui.

În acest timp, maestrul Georgescu luase contact cu diverşi impresari, dintre care cu Judsohn, care era impresarul lui Toscanini.

Sondajele presei americane tăcute în sursele europene despre dirijorul român erau mai mult decât satisfăcătoare, culminând prin asigurarea scrisă de însuşi Richard Strauss, care suna cam aşa: „Puteţi conta pe el ca pe mine însumi". Nu se putea găsi o apreciere mai valoroasă

Şi totuşi nu se ivea la orizont nicio geană de lumină Judsohn îl asigură că America este ţara tuturor surprizelor şi cu toate că programele artiştilor sunt stabilite cu doi-trei ani înainte, nu ştii ce-ţi

va aduce ziua de mâine. Pe când erau instalaţi confortabil în faţa unui cămin, bând o ceaşcă de ceai cu scumpul prieten Radu Djuvara – ambasadorul nostru, ministru plenipotenţiar la Washington, feciorul aduce pe o tavă de argint o telegramă Deschizând-o. Radu i-o înmânează lui Gogu căruia, după citire, îi cade din mâini. Textul era mai mult decât surprinzător, părea o magie: „Toscanini ill" (bolnav). „Vă propunem să preluaţi seria de concerte în abonament, înlocuindu-l". Iscălit Judsohn.

Focul din cămin parcă răspândea suflu de gheaţă, aşa i se răciseră mâinile şi-i spuse lui Radu: „Nu pot să primesc, sunt un necunoscut aici şi mâine mi se poate prăbuşi cariera atât de strălucit începută în Europa. În faţa unui eventual insucces.

— Tu nu ştii cine eşti! Ia-ţi sabia şi la atac!"

Şi aşa a făcut. Concertele trebuiau să păstreze programul anunţat iniţial în abonament. Repertoriul lui Georgescu era vast şi cu temelii serioase. Primul concert a produs un adevărat cutremur. Am mărturie un bilet scris în grabă mamei sale la Bucureşti. Suna astfel: „La concertul meu de aseară se urla în sală cum rar se aude aici".

Un ziarist menţionează că ar fi avut senzaţia că a scăpat un tigru în sală, aşa vâlvă şi entuziasm se declanşase.

Evident, un eveniment atrage pe altul: de la o zi la alta apărea un monarh fără coroană care începea şi el să aibă un program asemănător vizitei oficiale de care vă vorbeam.

Pe cartoanele de invitaţie la recepţiile fastuoase care se dădeau în cinstea invitaţilor de onoare era menţionat „i-o meci Yvonne Printemps, Sacha Guitry and George Georgescu", vestiţii artişti francezi aflându-se şi ei în acel moment în America la acele recepţii, maestrul stătea alături de gazdă, cum cerea protocolul, pentru a saluta musafirii, scuturând nenumăratele mâini ce i se întindeau una după alta „How de you de? – „How de you de?" după care se simţea de parcă ar fi dirijat zece concerte

Toscanini îl luase în braţe, ceea ce reprezenta un adevărat miracol. Fetele lui, Vali şi Vanda, îl adoptaseră şi dacă n-ar fi fost iară frâul pe care şi-l punea de gât, poate se lăsa prins în mrejele adorabilei Vanda care părea foarte interesată de persoana seducătorului maestru.

Toscanini părea încântat şi bătea ritmul cu palmele când „copiii"

dansau *charleston* – la modă pe atunci.

Ani lungi au trecut, multiple evenimente prefac viaţa noastră între timp ne căsătorisem. Vanda se mărită cu Vladimir Horo-Tutu George Georgescu witz, care, după mine, era cel mai orbitor pianist. Şi el a trecut prin multe probleme grave.

În 1956 – 1960 ne reîntâlnim la New York cu fetele Toscanini. Bătrânul Arturo murise şi revederea cu Vanda, la strângerea de fonduri pentru Casa de pensii din New York alături de L. Bern-stein. ne aminteşte cum, în 1926. căuta şi acum tot fonduri de ajutorare.

Din această întâlnire mi-am dat seama că întâmplările din trecut îşi aveau importanţa lor. Emoţia sinceră şi bucuria regăsirii, au făcut ca timpul, anii. să se topească.

Dar atunci, în 1927, după succesele răsunătoare obţinute de George Georgescu atât la Opera din Washington, menţionate în critica din „Musical Courier" la Phyladelphia, cât şi la New York (povestite amănunţit în cartea biografiei lui), alte şi alte angajamente îi solicită prezenţa în Europa La 22 iunie 1929, ziarul „Chantecler" din Paris îşi încheie cronica muzicală vestind *urbi et orbi* decorarea maestrului George Georgescu cu „Legiunea de onoare": „Acest şef de orchestră este una din baghetele cele mai transcendente pe care ne-a fost dat să le cunoaştem. Iată o veste pe care, în sfârşit, o aplaudăm fără rezerve!"

În general, ziarele menţionează că „... Guvernul francez a distins pe marele şef de orchestră român nu numai pentru serviciile aduse muzicii noastre, dar şi celei universale, căreia ia închinat tot harul său".

De mult publicul nostru nu a mai auzit astfel de aclamaţii şi aplauze atât de susţinute. A fost un delir..."

Dar din nou simte că trebuie să dea răspuns apelului României, venit din partea lui Mugur, care era administrator sau director la Fundaţiile Regale: „Vino cu reţete tămăduitoare, Filarmonica se duce de râpă". Şi iarăşi pleacă, lăsând în urma lui o dâră de pulbere strălucitoare şi o amintire care nu s-a şters multă vreme, chiar peste zeci de ani de zile.

Aşadar, iată-l pe marele nostru dirijor revenind la Bucureşti în 1930 cu prilejul sărbătoririi împlinirii a zece ani de la înfiinţarea Filarmonicii.

„Maestre, da' nu găseşti că eşti prea în vârstă pentru Tutu?" „Nu,

ea e prea tânără pentru mine, dar nu pot să trăiesc fără ea!" „Bine, domnule, ia-o!"

Doresc să vă împărtăşesc tot ce am adunat în inima mea Dragostea adâncă, chinuitoare de la început, aceea a logodnei mele prelungite (adică nici nu pot să spun că era logodnă, pentru că era o promisiune neoficială între mine şi Gogu), doi ani de chinuri prin care mama m-a făcut să trec!

Scriam noaptea, sub plapumă, un fel de jurnal stângaci, căruia îi destăinuiam toate tainele mele. Gogu îmi dăruise un mic stilou de aur care se încărca cu cerneală roşie printr-o pompiţă Pe capacul lui gravase un minuscul „T". Mai mult zgâriam decât scriam în acel „jurnal" devenit astăzi indescifrabil pentru mine.

După terminarea spectacolelor de la operă, unde era director, Gogu trecea cu maşina „Pe la polul nord!" cum spunea şoferul lui. Un scurt claxon îmi vestea prezenţa lui.

Nu îndrăzneam să mă apropii de geam. doar aprindeam şi stingeam lumina de pe masa de noapte, ca un fel de semnal *Morse*. Adesea, îmi punea câte un bileţel scris cu creionul (sau un mărţişor, la vremea lui) într-o cutie mică de chibrituri, legată cu aţă de grilajul de fier al grădinii Finţescu din Bulevardul Dacia.

Mama cred că prinsese de veste şi îl pândea cu încăpăţânare. Aşa că multe bileţele probabil că au dispărut, doar puţine scăpând vigilenţei materne.

Când a fost criza mai acută primesc aceste înduioşătoare rânduri:

Liebes Herzelein.

Habe Mul mul liabe keine Sorge, ich verlade Dieh nicht, auch wenn die ganze Weltz. erplatz. en mochte. Ich liebe Dich, şi cu usta-basia pentru toţi cei ce se interesează.

Ich liebe Dich, ich vergdttere Dich und Du bist mein einziger, schoner Gedanke.

Dein Pussi

În acea chinuitoare durere în care mama m-a afundat, m-a înecat doi ani şi mai bine. nu mai înţelegeam de ce atâta chin şi de ce trebuie să fiu supusă acestei nenorocite aşteptări? Şi pe de altă parte îmi spuneam: Doamne, poate că este spre binele meu să îmi verific

propriile sentimente şi să reuşesc să pun în valoare importanţa şi profunzimea lor faţă de acest om (pe care, în fond, nici nu-l cunoşteam prea bine).

Îl ascultam la concerte: era o încântare să vezi un dirijor de mare alură, de o prezenţă fizică fermecătoare, de o frumuseţe clasică, de o graţie masculină extraordinar de expresivă.

Convorbirile cu el erau reduse la foarte puţine minute de intimitate, în care el era „maestrul*" iar eu eram „domnişoara", deoarece aşa ne-am adresat unul altuia tot timpul acestor doi ani şi jumătate în care făgăduisem mamei să nu-l văd. M-am ţinut de cuvânt aproape sută la sută. Era teribil!

Mi-aduc aminte că într-o zi, am fost luată de o durere de dinţi îngrozitoare (singura dată în viaţa mea şi mă întreb de unde putea să vină, pentru că şi acum, la vârsta mea, îi am aproape pe toţi!). Eram cu fratele meu, cu logodnica lui, Marie-Jeanne, şi cu alţi prieteni, şi ne-am dus în grup, foarte veseli, la un nenorocit de doctor de pe strada Batistei, stomatologul guvernantei, Miss Henderson, ce se ocupa de noi (dar de fapt nu se ocupa deloc şi, în prostia mea, n-am profitat destul pentru că vorbea o engleză foarte frumoasă, şi era o persoană fină, cultivată, bună pianistă; aşa sunt copiii, calcă pe avantajele care li se oferă în viaţă, pentru că ei cred că viaţa le aparţine şi pot dispune de ea). Şi ne-am dus la acel doctor care mi-a amorţit gâtlejul, jumătate din limbă şi omuşorul; şi ca să-mi scoată măseaua, mi-a pus un genunchi în piept, a apucat-o cu cleştele şi a tras aşa de brusc încât măseaua s-a spart, rădăcinile rămânând la locul lor!

Trebuia să plec cu mama la Galaţi, bunica fiind bolnavă Ei bine, eram în epoca cea mai grea a sentimentelor şi a interdicţiei materne de a vedea pe maestrul Georgescu şi am plecat la Galaţi cu durerea aceea infernală Nu puteam să înghit. Mergeam prin casă luând câte o pernă pe care o strângeam în braţe şi parcă vorbeam cu maestrul spunându-i: „De ce trebuie să sufăr atâta? De ce trebuie să mă chinui? Da' ce păcate am eu pe suflet ca să trebuiască să fiu supusă unei astfel de dureri?"

Şi, sentimentul ăsta inexplicabil de puternic, de violent şi neliniştitor era o durere fizică şi în acelaşi timp o sfâşiere sufletească care m-a întărit poate în credinţa că acesta este omul vieţii mele. Abia

acum. de curând, la bătrâneţe (mă tem c-am spus-o deja) am desluşit că horoscopul meu, în care se spunea că mă voi căsători cu un om văduv, mult mai în vârstă, a cărui preocupare va fi muzica şi a cărui reputaţie va depăşi cu mult limitele ţării lui, avea perfectă dreptate.

Va să zică, viaţa mea era absolut impusă de acest destin, cu toate succesele mele în societate, cu toată atracţia pe care o exercitam asupra bărbaţilor care erau în jurul meu, cu propunerile de căsătorie cele mai neaşteptate şi cele mai contradictorii ca valoare (unii erau tară importanţă, alţii erau extraordinari, oameni foarte bogaţi, titraţi; era chiar caraghios!). Pentru că îmi plăcea foarte mult să întreţin o flacără care începea să pâlpâie: şi. ca să n-o pierd, o încurajam. Oamenii credeau într-adevăr că au găsit persoana cea mai potrivită pentru ei şi atunci se lăsau duşi pe apele sentimentului şi veneau înspre mine cu un fel de atracţie puternică, cerându-mă în căsătorie. Or, eu n-aveam nicio altă intenţie decât să-mi împlinesc viaţa alături de maestrul Georgescu.

Dar nu voiam să pierd niciunul! Şi dacă m-aş fi oprit la vreunul din ei, îi pierdeam pe toţi, pentru că aşa e! Şi atunci trebuia „să joc foarte strâns", ca la un meci de tenis.

Au mai trecut câteva luni şi, la o serată la doamna Procopiu, maestrul Georgescu îmi spune: „Ce facem? Aş vrea să petrec măcar o zi de Crăciun cu tine". (Nici nu ştiu dacă îmi spunea „tu", pentru că mi-a dat o fotografie pe care mi-a luat-o mama. dar pe care ştiu foarte bine ce scria: „Domnişoarei Tutu Oro-veanu, o amintire din partea aceluia pe care, cu aceeaşi drăgălaşă încăpăţânare, îl numeşte Maestrul Georgescu". În fotografia pe care mi-a dat-o pe urmă, în copie şi de care nu mă despart niciodată, oriunde m-aş duce, apare întreg, cu un trenci pe el şi cu pălăria pusă aşa, pe o parte. Pe cea originală mama a prins-o, şi evident a subtilizat-o şi n-am mai văzut-o. Aşa ne spuneam pe alunei: eu lui „maestre" şi el mie cred că „domnişoară".)

În iarna aceea, părinţii mei, obligaţi să asiste la un congres de energetică la Paris, îmi propuseseră să merg cu ei, nu atât ca să-mi facă plăcere, ci mai mult ca să mă îndepărteze de maestrul meu iubit, pe care mama îmi interzisese să-l mai văd. Această interdicţie chinuitoare dura de doi ani. Eu am refuzat categoric să-i însoţesc (pe atunci nu era mare lucru să refuzi o călătorie la Paris). Dar tot atât de categoric

mama a dispus să plec la fratele meu – proaspăt căsătorit – la ţară, la Roşieni, lângă Caracal. Atunci am hotărât s-o trag pe sfoară pe mama, să mă răzbun pentru interdicţia pe care mi-o impusese şi care mă făcuse să sufăr atâta, recurgând la şiretlicul de a-l invita eu pe maestru de Crăciun la ţară. la noi.

În acel an – 1932 – se anunţase o iarnă grea, cu zăpadă abundentă.

Încântată de faptul că mama avusese ideea de a mă trimite la ţară. am luat primul tren ce trecea prin Piatra-Olt în Compartiment am avut neaşteptata surpriză de a-i descoperi pe Octavian Cloga – protectorul şi confidentul dragostei noastre – şi pe Ve-turia, soţia lui, care plecau la Viena Partizanii politici le încărcaseră braţele cu flori (care şi atunci erau aduse din Olanda): liliac alb bătut, mimoze, garoafe şi trandafiri, ei îndemnându-mă să le iau cu mine, deoarece până la Viena s-ar fi ofilit

Ajunsă la Roşieni, cu toată grija mea să le oblojesc, florile se cam zgribuliseră din cauza frigului de afară Acum, ce-o fi, să fie: odăile musafirilor erau toate dotate cu lavabouri, fiecare cu garnitura sa – cană, lighean şi găleată – de porţelan înflorat Repede apă caldă în găleţi, cu câteva pastile de aspirină şi am aşezat florile în grabă, alergând să ne desfacem geamantanele şi să pregătim masa După prânz, intrând în odaia cu flori, am rămas înmărmurită: aveam senzaţia că am intrat în paradis! Liliacul se înfoiase, răspândind o mireasmă ameţitoare. Am simţit că se petrece ceva neobişnuit, prevestitor de bucurie.

La moşie, gospodăria era complexă, cu grajduri, stupi, crescătorie de păsări. Conacul fusese modernizat prin construirea şemineurilor, în care se făcea foc seara Lumina flăcărilor dădea strălucire cărţilor legate în piele care umpleau rafturile bibliotecii.

S-a pus să cadă fulg peste fulg, acoperind dealuri şi văi. Îngheţând râurile şi troienind drumurile. Însă toate aceste piedici nu contează în faţa dragostei: grozăvia iernii nu l-a înspăimântat. Doar eu, în zăpăceala mea, am confundat ziua de Ajun cu prima zi de Crăciun pe care o fixasem pentru întâlnirea ce nu părea tăgăduitoare de dezlegări.

Stăteam liniştită în pat, ascultând trosnetele lemnelor în sobele bătrâneşti. Fratele şi cumnata mea plecaseră la vânătoare de iepuri „la

picior”.

În liniştea totală aud un claxon la poartă Am sărit din pat, mi-am pus un pieptăn în păr, o rochie pe trup. Am alergat la slugi să le spun să deschidă poarta, şi apoi. să meargă să cheme „vânătorii”, pentru că ne sosise Oaspetele.

A intrat în casă Era emoţionat Nu ca în preajma unui concert, ci ca un student în faţa juriului de profesori. Aici se dădea examenul pentru viaţă şi pentru viitor.

Nu se mai uita la casă Era fericit ca trecuse hopul cel mare.

Zăpada de afară parcă făcuse un zid de cetăţii le care ne despărţea de lume. Toată făptura noastră plutea, ca şi fulgii de nea din văzduh.

Înaintea prânzului alt claxon ne anunţă sosirea mult aşteptată de Crăciun a lui Marie-Liliane Costinescu, ea fiind în „secretul zeilor”. Când a dat cu ochii de maestru, a ridicat braţele în sus strigând: „Gogule, tu aici?”

Seara, nu se putea închipui ca un domn, curtezanul domnişoarei casei, să doarmă sub acelaşi acoperiş cu ea S-a decis să se comande prin telefon o odaie la unicul hotel din Caracal, unde îngrijitorul, din exces de zel, spălase podelele cu gaz. Noi. fete grijulii, i-am dat un *edredon* (o plapumă de fulgi) de mătase galbenă pe care trona provocator coroana de conte a familiei Talievici, a cărei progenitură era cumnata mea.

A doua zi. când se crăpa de ziuă, se auzi din nou claxonul, venise maestrul să ia micul dejun cu noi înainte de a pleca la Bucureşti.

Ca orice om care se respectă şi îşi iubeşte casă, fratele meu avea o carte de oaspeţi. Era albastră cu dungi aurii. Gogu a fost rugat să scrie un cuvânt care să marcheze trecerea lui prin partea locului. Au ţâşnit fără prea multă ezitare cinci linii de portativ, pe care, cu o linie fermă, a marcat primele măsuri din „Simfonia Destinului” de Beethoven. Să fi fost predestinare, sau punct final?

În vâltoarea fulgilor de nea, zăpada cădea, acoperind urmele roţilor maşinii care lua drumul lung şi anevoios spre Bucureşti înfruntând vitregia naturii.

Reîntoarsă şi eu la Bucureşti după două săptămâni, am făcut o criză foarte gravă de ficat, probabil o colecistită infecţioasă, din care

mă îndoiam că voi scăpa. Cât timp am fost bolnavă, o continuă horă de tineri pretendenţi veneau să-mi facă vizite, să mă vadă. Pe aceia, mama îi accepta, dar pe maestru, nu! Şi el trecea pe sub geamurile mele şi claxona şi ştiam că dacă opreşte este el: era singura alinare în suferinţa mea Eu răspundeam aprinzând şi stingând lumina ca să ştie că l-am auzit

Dintre toţi doctorii nenumăraţi care au venit, singurul care a găsit leacul a fost profesorul Amza Jianu, făcându-mi o injecţie îngrozitor de dureroasă care m-a vindecat

De îndată ce m-am făcut bine, de fericire am alergat la telefon, să-i dau vestea cea bună. Pe când vorbeam, m-a surprins mama Am crezut că mă înghite pământul! Dar când m-a întrebat: „Tot îl mai iubeşti?", am răspuns cu toată hotărârea: „Da, după cât mi-am verificat sentimentele, tot îl mai iubesc şi tot numai cu el m-aş mărita". „Ei bine, fie! Atunci ia-l!"

N-am mai aşteptat majoratul (pe atunci consfinţit abia la 21 de ani) şi a venit el cu florile de rigoare să mă ceară tatălui meu vitreg, care fusese pregătit sufleteşte de mama şi care îi spune: „Maestre, da' nu găseşti că eşti puţin prea în vârstă pentru

Tutu?" la care maestrul răspunde: „Nu, ea e prea tânără pentru mine, dar nu pot să trăiesc fără ea!" Atunci tata i-a spus: „Bine, domnule, ia-o!" şi l-a luat în braţe, l-a sărutat, m-a luat şi pe mine şi ne-am îmbrăţişat cu toţii şi am fixat logodna pentru 12 martie.

Inelul de logodnă pe care mi l-a adus era foarte frumos: un briliant superb (pentru care se împrumutase neavând cu ce să-l plătească; dar asta am aflat mai târziu). Din păcate inelul a fost pierdut – nu de mine.

După ce ne-am logodit, el a plecat într-un turneu în Polonia şi Germania, de unde în fiecare zi îmi telefona şi îmi scria

Pe urmă ne-am cununat pe 27 aprilie 1933, aşa după cum vă voi povesti mai departe.

Povestea noastră continuă cu o dată specială: Era sâmbătă 22 aprilie 1933 când ne-am prezentat, la ora 12. la Ofiţerul stării civile, care se afla atunci în Bucureşti, lângă Biserica „Sfântul Gheorghe". A fost o zi atât de aşteptată, atât de dorită, încât parcă nu-mi venea a crede că o trăiesc. Martori la această ceremonie oficială erau Ion Duca.

naşul nostru, Alexandru Mavrodi, un vechi liberal, directorul general al teatrelor. Paul Prodan, prieten de tinereţe al lui George Georgescu şi, evident, părinţii mei – mama şi tatăl meu vitreg, inginerul Constantin D. Buşilă

A venit momentul solemn în care Ofiţerul întreabă pe ginere dacă este de acord să se căsătorească cu domnişoara Oroveanu. la care Gogu, cu toate că se aştepta la această întrebare, se simte atât de emoţionat, încât scoate un „da" aşa de profund şi abia auzit de parcă era un bas răguşit A venit rândul meu. Eu am vrut să mă arăt mai tare, mai sigură pe mine, dar vocea mea era atât de piţigăiată şi „da"-ul meu a venit când parcă nimic din mine nu ar fi vrut să zică da! S-a terminat şi această ceremonie. Masa acasă era între intimi.

Ca să vină ziua cea mare, ziua cununiei religioase la Biserica Niculae Tabacii din Calea Victoriei, ctitorie ghiculească. aflată peste drum de Academia Română. O biserică mare, simplă, frumoasă, albă, cu un rond de crini foarte frumoşi, care nu înfloriseră încă, cu un cor minunat, evident angajat de la Operă, şi o lume cum rar se vede într-o biserică Nu mai găseai loc nici să răsufli, dar să te mişti! Era atât de multă lume încât s-a produs chiar un fapt destul de amuzant Strângând mâna Ambasadorului Marii Britanii. Sir Henri Paleret, Gogu i-a sărutat mâna, atât era de zăpăcit de atâtea sărutări de mâini şi de atâtea prezenţe feminine şi masculine. Ambasadorul trăgea mâna în jos, Gogu trăgea mâna în sus… în sfârşit, s-au lămurit lucrurile, au râs şi s-a terminat cu bine.

S-a apropiat momentul în care trebuia să vină şi mireasa, care a sosit în fine, toată în alb, întovărăşită de cavalerul şi domnişoara de onoare care ţineau trena, îmbrăcaţi în satin alb, din acelaşi material ca rochia mea. Erau copiii arhitectului Duiliu Marcu, preşedintele arhitecţilor din România, realizatorul casei părinţilor mei şi a mea. În momentul când corul ataca „Vino din Liban mireasă", Răzvan, băieţelul, de emoţie, mi-a călcat pe trenă. Simt că-mi zboară coafa cu beteală din fire de aur, care acoperea dantela de Bruxelles şi coroniţa de lămâiţă de pe cap, odată cu ele părul şi creierii din cap. Nu ştiu prin ce miracol a ridicat Răzvan piciorul de pe trenă, fără să se întâmple niciun dezastru. Am înaintat încet spre centrul bisericii, unde ne aştepta un sobor impresionant, în frunte cu mitropolitul Tit Simedrea

al Bucovinei, un om de o rară prestanţă şi de o frumoasă cultură, care a vrut cu tot dinadinsul să fie cel care cununa pe Maestrul Georgescu şi pe logodnica lui. Totul s-a petrecut bine. Surâs în dreapta, surâs în stânga, toată lumea admirativă, cu ochii pe noi. Crinii mă cam oboseau să-i ţin în braţe. Deodată simt o strângere puternică de mână Era Gogu, care-mi spunea: „Fii serioasă, cântă Folescu!" Se strecurase Folescu, marele nostru bas, cu vocea de aur. Folescu, „Boris-ul nostru", cântăreţ al Operei Române a vrut să ne onoreze cântând el însuşi „Tatăl nostru".

Mare emoţie. La sfârşitul ceremoniei, lumea s-a dus acasă, noi am ajuns la fotograf cu copiii, cu domnişoarele de onoare de o vârstă cam neobişnuită la noi în ţară, între trei ani şi jumătate şi doisprezece ani, cele cinci fetiţe ale Contelui de Hauteloque, consilierul principal al Ambasadei Franţei. Fetele erau îmbrăcate în rochii de tafta *vert-pomme* cu *beguin*. sandale, mănuşi de aceeaşi culoare şi bucheţele de trandafiri albi înfăşurate în dantelă scrobită Aveau ca parteneri cinci băieţi, unii din corpul diplomatic, alţii rude cu noi, îmbrăcaţi cu pantaloni în dungi, cu guler tare, cu cravată, cu *dinner jacket*. Erau foarte fercheşi, foarte emoţionaţi şi foarte mândri de aşa o misiune. Fotograful ne-a ţinut peste măsură de mult. Fetiţa cea mică, care avea trei ani şi jumătate, Guislaine, nu mai putea de somn şi de oboseală şi de dor de mămica ei, încât într-un moment dat, în maşină, îmi sare de gât şi-mi spune cu lacrimi fierbinţi pe obrăjori: „*Je m'ennuie* après *maman*" (Mi-e dor de mama).

Acasă, ce să vă spun, nu ştiu cum a ajuns maşina noastră în faţa uşii, pentru că tot Parcul Filipescu era un fel de parking generalizat: nu se mai găsea loc să arunci un ac. Casă, care se sfinţea în acea zi prin cununia noastră, abia fusese terminată Era atât de încărcată de lume şi de o lume deosebit de interesantă (astăzi s-ar putea spune *jet-society*), cu oamenii din guvern, poate chiar şi din opoziţia care era la fel, sau aproape la fel de iubită, ca şi cei de la putere, diplomaţi, persoane din lumea mare. din nobilime, profesori universitari, academicieni. Întâlneai toată seria de intelectuali, de personalităţi al căror nume nu pot să-l menţionez pentru că ar fi prea mult şi aş face un etalaj de memorie, pe care, nu îndrăznesc să spun că o mai am.

Cum s-a terminat nunta am şi plecat cu maşina la Sinaia Conducea Gogu Duduleanu, şoferul copilăriei mele. îl chema tot Gogu,

era fratele legătorului de cărţi cel mai iscusit din Bucureşti, căruia îi datora tatăl meu majoritatea legăturilor volumelor care, din nefericire, astăzi, au dispărut îi făgăduisem: „Gogule, tu mă vei duce la nuntă!”

Iată-ne în sfârşit singuri, când m-am simţit năpădită de o tandreţe protectoare căreia i-au urmat, după obiceiul maestrului, cuvinte spuse în nemţeşte: „*Jetzt bist Du enddlich gănzlich mein*” (Acum, eşti, în sfârşit, întreagă a mea). Şi aşa a fost! Ne-a dus Gogu Duduleanu la Sinaia şi a stat cu noi acolo aproape zece zile, timp în care mama m-a încărcat cu tot felul de răspunderi şi obligaţii. Odaia mea şi a eventualilor prieteni pe care i-aş fi invitat să stea vara la Sinaia trebuia transformată. Deci, chiar în săptămâna căsniciei mele am avut de lucru, şi lucru serios! Perdelele trebuiau potrivite, casa pusă la punct, trebuia să iau în mână frâiele menajului, să dau dispoziţii pentru *menu-un* Au venit câţiva prieteni din Bucureşti să ne facă vizită…

Şi după ce au trecut acele zece zile în care dimineaţa eram treziţi de răsunătorul clopot al mănăstirii din faţa vilei noastre, ne-am întors la Bucureşti, unde ne aşteptau hârtiile pregătite pentru călătoria cu maşina, automobilul, paşapoartele, facerea geamantanelor şi plecarea spre o viaţă nouă Aceeaşi viaţă nouă care semăna cu cea pe care am trăit-o cu părinţii mei când îi însoţeam la congrese în diferite ţări.

Dar acum, începea viaţa mea, viaţa noastră! După acei doi ani şi jumătate de lacrimi şi de oftări până mi-a dat mama „lumina verde” ca să mă căsătoresc cu Maestrul George Georgescu. am realizat ce răspundere enormă îmi luasem pe umerii mei tineri ca să fac faţă obligaţiilor importante şi marelui respect ce simţeam că-l datorez soţului meu. Era omul cel mai blând, cel mai binevoitor, cel mai deschis în faţa oricui ar fi venit să-i ceară ceva, dar păstrând întotdeauna o discreţie totală şi o bunăvoinţă atât de frumoasă, atât de simplă. Încât nu te simţeai inferior cerându-i ceva sau aşteptând ca maestrul Georgescu să-ţi împlinească cererea Nu, niciodată nu aveai sentimentul acesta în faţa lui.

A urmat plecarea cu maşina, dis-de-dimineaţă, traversarea grabnică a Văii Prahovei. Sinaia, Braşovul şi începutul călătoriei prin Transilvania în care după cum ştiţi natura e mai întârziată din cauza

munţilor care o înconjoară ca un scut. Şoselele neasfaltate, însă bune, erau străjuite de meri, care parcă-şi vorbiseră să înflorească odată cu trecerea noastră Ne-au primit ca un adevărat alai de nuntă, cu o frumuseţe albă, abia roz, care împodobea toată natura şi o transforma într-un paradis, sub un cer albastru, diafan, un soare strălucitor dar blând. Prima noapte am petrecut-o la „castel", la Ciucea „Castelul" era vila lui Octavian Goga, vechiul şi credinciosul nostru prieten dintotdeauna, păstrătorul secretului dragostei mele şi a maestrului, încurajatorul meu în momentele de disperare.

A doua zi am plecat spre Viena pe acelaşi itinerar clasic. Am luat dejunul la Budapesta La Viena ne aştepta un apartament la „Hotel Imperial". Faţă de cele mai bune şi frumoase hoteluri pe care le-am cunoscut, acesta rămâne unul dintre cele mai impresionante, mai ales pentru anul 1933. Azi concepţia de hotel de lux este alta, care-mi corespunde foarte puţin. „Imperialul" era într-adevăr imperial! Mult aurăret, însă discret, multe flori, foarte mult personal, toţi în bumbi. În nasturi de aur. liftierii eu chipi-urile mititele ţinute în şnururi aurite, zeci de portari, bagajişti, o lume care foşnea în jurul tău. Ajunşi în apartament am rămas în sfârşit singuri.

Unde sunt ceaiurile dansante, cu copii de vârsta mea. unde sunt partidele nebune de tenis, de popice, cu pauza de mahjong. care era la modă în timpul acela, unde sunt excursiile şi *picknickurile* cu două-trei maşini încărcate de tineri cu care spuneam snoave şi râdeam, până asfinţea soarele şi apoi ne întorceam cuminţi acasă? Toate s-au transformat într-o viaţă oficială, cu ţinută de rigoare, în rochie de seară şi frac cu decoraţii.

Încă din prima seară am avut locurile noastre în rândul întâi, chiar în spatele dirijorului Clemens Krauss, directorul Operei din Viena, intim prieten al lui Gogu. El devenise şi un bun şi scump prieten al meu. Era ca şi logodit cu Viorica Ursuleac, cântăreaţă de o mare reputaţie, cu un glas frumos. Ea va deveni soţia lui mai târziu. Şi astfel, seară de seară am fost la operă Vă închipuiţi ce era pentru mine, să ascult tot repertoriul lui Richard Strauss sau pe Glück sau alt compozitor de aceeaşi valoare şi severitate Stăteam acolo în banca mea, nu crâcneam. După spectacolul pe careconducea Clemens Krauss cu măiestrie, subtilitate şi o tehnicitate deosebită, un „Rosenkavalier"

incomparabil în lume ca fel de a realiza această operă de mare graţie şi mare fantezie a lui Richard Strauss, ne duceam la ei la masă unde începea partea tragică Eu vorbeam trei boabe nemţeşte şi Clemens (Mensi) nu vorbea altă limbă decât nemţeşte. A spus: „*Du*, *du solst Deutsch gut lernen*; *erste Sache solst du Gesellschaftliche Verpflichtungen lernen*". (Tu trebuie să înveţi bine germana; în primul rând să înveţi îndatoririle în societate).

Astea au fost primele două cuvinte pe care le-am învăţat de la profesorul meu Clemens Krauss. Adică „obligaţii în societate", „*Gesellschaftliche Verpflichtungen*". Vorbeam de una de alta, prietenia era extraordinar de plăcută. Urma să ne reîntâlnim la închiderea stagiunii, după o scurtă pauză de pregătire la Festivalul de la Salzburg la care pot să spun că eram nelipsiţi în fiecare vară. Atunci festivalul reprezenta *summum-i*\\ de eleganţă, de ţinută muzicală, de calitate vocală, de decor excepţional, în raiul tirolez cu Salzkammergutul plin de lacuri, de vile încărcate de flori, de castelaşe – da, acesta este diminutivul potrivit pentru arhitectura lor, de acea dulceaţă blândă a graiului austriac, de acele prăjituri cu frişca, de acele cafele extraordinare, de acea viaţă unică, în inima unei Europe destul de sobre. Am petrecut timpul între închiderea Operei şi plecarea la Salzburg cunoscându-i pe prietenii soţului meu, făcând vizitele de rigoare celor care locuiau în Viena sau erau în trecere pe acolo.

Am fost în muzee. Cel de la Viena toată lumea ştia cât este de superb, nu numai din punct de vedere arhitectural dar şi ca valoare artistică a exponatelor. De la antichitate, de la Egipt până la moderni, dar mai ales clasicii erau reprezentaţi cu un fast copleşitor, îmi vin în minte Hofburgul, Schönbrunn-ul, castelele din jur, Wachau, Mănăstirea Melck, toate căţărate pe stânci, viile pline de rod.

Ah, dar a fost o seară nemaipomenită, de neuitat, când ne-am dus în Ginzing, într-un mic restaurant, care devenise celebru prin filmul lui Willy Fritch, „Congresul dansează"; era vorba de vremea lui Franz-Josef când a avut loc congresul acela european şi, evident, s-a ales Viena, capitala muzicii şi a veseliei, capitala cea mai elegantă şi cea mai lipsită de protocol, cu toate că Franz-Josef era îngrozitor de protocolar. Acolo, în marele parc se afla restaurantul, cu o orchestră excelentă (nu ştiu dacă nu era *Damen Kapelle*, numai cu femei),

împărţit în mici loji, despărţite de un grilaj de lemn vopsit în alb pe care se căţărau diverse plante. Se servea un vin *heuriger*, adică vin din anul acela care avea un gust aproape dulce şi înţepător ca o şampanie în devenire, ca o domnişoară care de la primul ei bal intră în viaţa de femeie. Gogu îmi spune: „Ei, draga mea aici nu mai merge. Tu bei un pahar, eu beau un pahar. Nu mă tragi pe sfoară să nu bei!" Şi-am băut pahar după pahar, nu prea multe căci sticla nu era enormă, dar pentru mine a fost ca şi cum aş fi luat o baie de vin. Şoferul ne aştepta afară, drumul de la Grinzing coborând spre Viena era în serpentine, luna strălucea pe cer, pădurea îşi legăna crengile care mângâiau geamurile maşinii. Când ajungem la hotelul „Imperial" îi spun lui Gogu: „Mie mi-e rău, ţine-mă de braţ!" m-am trântit îmbrăcată direct pe pat şi-am adormit buştean. Eram beată-moartă prima şi ultima oară din viaţa mea.

Dar, iată cum prinsă în valurile acestui ocean de amintiri am ajuns abia acum să vorbesc de un lucru foarte important. Gogu. În răstimpul cât am stat la Viena, era vicepreşedinte la Concursul internaţional de pian şi vioară la care concura şi Dinu Lipatti. Dinu s-a prezentat superb, dar cum e în viaţă, un tânăr pe nume Bronislav Kohn, polonez, a luat premiul I şi Dinu premiul II. Cu tot zbuciumul soţului meu, cu toate intervenţiile lui Clemens Krauss, nu s-a putut schimba decizia juriului şi aşa a rămas. Rezultatul care a fost? Dinu Lipatti s-a afirmat ca unul din marii pianişti ai epocii, iar despre domnul Bronislav Kohn nu s-a mai auzit vorbindu-se. De ce? Asta e soarta artiştilor! Niciodată nu poţi să contezi pe longevitatea unui moment de succes. Iar excelenţa creaţiei nu poate fi încremenită în niciun tipar.

Una din zilele importante din programul nostru oficial a fost vizita la Modling, lângă Viena, ca să salutăm pe Domniţa noastră, Ileana, fiica cea mai tânără a Reginei Maria, măritată cu arhiducele Anton de Habsburg, un bărbat foarte frumos. Erau căsătoriţi de un an. Asistasem la Sinaia, la nuntă, în Castelul Peleş. Arhiducesa Ileana avusese primul ei copil, Ştefan, cu nişte greutăţi la naştere care depăşesc orice imaginaţie: 72 de ore de dureri şi de zbateri! Copilul era acuma de câteva luni. L-am fotografiat stând pe marginea terasei, pe o pernă întâlnirea a fost amicală, caldă, amintiri din copilărie, din

tinereţe, de când eu nu ştiam că am să pot să fiu vreodată atât de aproape de familia regală

O vizită foarte importantă, din toate punctele de vedere, a fost revederea cu preafrumoasa şi pasionanta doamnă Alma Mahler, recăsătorită cu scriitorul Werfel. Era posesoarea unei superbe proprietăţi pe Grinzing. Biblioteca şi studioul de lucru ale marelui Mahler erau rezervate numai şi numai doamnei Mahler, singura care avea voie să şteargă praful acolo. Ea schimba florile, se ocupa de acel spaţiu în exclusivitate. Nimeni nu avea voie să intre acolo. Era o femeie foarte frumoasă cu o viaţă zbuciumată şi plină de amoruri pasionale. Fusese prietena marelui pictor Kokoschka, ale cărui tablouri figurează la loc de cinste în muzeul modern Guggenheim din New York. A fost măritată şi cu marele arhitect Walter Gropius; mai fusese şi prietena altui scriitor. Casa ei primea întotdeauna pe oamenii cei mai străluciţi ai epocii. Acolo am avut norocul să cunosc pe marii paneuropeni Cunen-hov Callergi şi Wells. Altă dată a venit Ştefan Zweig, un om extraordinar de drăguţ. La Salzburg întâlneam mai ales pe Zweig şi pe Hugo Wolf, compozitorul de lieduri.

Întâmplarea face ca la Neapole să ne reîntâlnim cu Alma Mahler şi cu Werfel. căruia îi apăruse o emoţionantă carte, *Cântecul Ciocârliei*, unde evocă cutremurătorul destin al unei ciobăniţe pe nume Bernadette, care a avut viziunea Maicii Domnului în grota de la Lourdes. Am fost atât de tulburată de acea lectură, încât, de acord cu Gogu, ne jurasem că vom merge la Lourdes, devenit cel mai important loc de pelerinaj.

Pe urmă i-am mai întâlnit pe cei doi şi în America, apoi şi în Portugalia Pe ceilalţi i-am mai pierdut pe parcurs pentru că viaţa de artist este foarte frumoasă, dar nu ai timp să stai la taclale când ai o agendă – cum se spune acum – „intensă”: repetiţii peste repetiţii, dejunuri, dineuri, recepţii oficiale, banchete, alte spectacole la care te simţi obligat să asişti şi-ţi face şi plăcere să mergi, cum a fost o seară de neuitat în castelul lui Max Reinhart, vrăjitorul neîntrecut al unor spectacole Salzburgheze. Aşa că viaţa socială şi relaţiile de prietenie sunt foarte greu de menţinut în condiţiile unui artist aflat veşnic peste tot şi nicăieri. Soliştii sunt şi mai nefericiţi pentru că ei stau o seară într-un loc, cântă şi pleacă Şeful de orchestră mai are norocul să

rămână patru-cinci zile pentru repetiţii şi una şi-o mai permite pentru vacanţă Totuşi nu are timp suficient să se bucure de nesfârşite ore de caldă prietenie, de regăsire, reînnodând legăturile din trecut Te mulţumeşti să duci în sufletul tău amintirea lot.

Tot aşa l-am cunoscut pe marele pianist Paul Wittgenstein, care în timpul primului război mondial pierduse mâna dreaptă cu pasiunea lui pentru pian, s-a încăpăţânat să-şi refacă repertoriul pianistic numai pentru mâna stângă la omagiu, Ravel. Strauss şi Prokofiev i-au dedicat lucrări pentru mâna stângă pe care le cânta strălucitor. Era de o voinţă şi de o putere nemaipomenită şi respingea orice ajutor din partea familiei, a surorilor cu care locuia într-o casă enormă, cu alură de palat. Nu voia nici să i se taie friptura în farfurie, cravata voia să şi-o înnoade singur la gât. Era un om foarte nervos şi foarte agreabil în acelaşi timp. A fost invitat şi la noi, la Bucureşti, să dea concerte. Şi cu el ne vedeam, ne revedeam şi ne redespărţeam.

E foarte greu când ţi se spune „ai cunoscut atâta lume". Ce poţi să afli, să împărtăşeşti din viaţa unui om eu care te vezi două ceasuri, într-un cadru oficial, la banchete, cu tot felul de conversaţii, cu întâlniri de oameni care veneau din toate colţurile lumii? Era foarte greu să legi prietenii, să te apuci să scrii scrisori. Cine are timp să scrie atâtea scrisori? Cine are timp să-ţi răspundă? Când primeşti o scrisoare te bucuri până la lacrimi şi o pui de-o parte şi, când ai un moment de răgaz, răspunzi. Dar asta nu înseamnă că eşti în intimitatea adevărată a acestor oameni. Te bucuri doar de atenţia specială ce ţi-o acordă, de bucuria ce o au de a te primi în casa lor, de a te face să întâlneşti şi alte personalităţi. Toate acestea ne-au atras atâtea invidii!

Dar la Viena aveam prieteni într-adevăr apropiaţi, între care şi prietenele primei soţii a lui Gogu. Una dintre ele avea copii. Soţul ei, bancher, murise la Bucureşti. Mormântul lui este alături de mormântul primei soţii a bărbatului meu. Aveam prieteni medici, chirurgi, pianişti.

Ah, uitasem să vorbesc de cel mai interesant şi mai mare. Emil Sauer, care era acuma bătrân, foarte bătrân chiar. Se recăsătorise cu o mexicană mititică, tânără, frumuşică Aveau un copil. Când a venit Gogu să dea un concert la Viena, ea a dat o recepţie excepţional de elegantă în apartamentele ei din centrul Vienei şi aşa ne-am văzut, dar iarăşi viaţa ne-a despărţit. Şi aşa, mereu, te strângi în braţe cu cei dragi, te

bucuri de ei o clipă şi iar te desprinzi, îţi iei zborul spre alte orizonturi, spre alţi oameni, spre alţi sori şi alte decoruri.

Aşa trec zilele… şi aşa trece viaţa… şi aduni amintiri minunate care fac din nopţile de nesomn o frumoasă desfăşurare de imagini pe care le depeni cum ai scutura petalele unui trandafir care-ţi lasă nu numai în aer. dar şi pe vârful degetelor acel parfum inefabil al florii delicate.

Gustul publicului, atât de modificat de urmările primului şi ale celui de al doilea război mondial, a făcut ca foarte multe lucruri să nu mai semene cu zilele senine, frumoase, elegante, cu un protocol flexibil, dar care dovedea un oarecare respect pentru om, pentru valori, pentru emoţii pe care trebuie să le pui şi pe ele la locul lor. Nu poţi să treci peste orice, cum se trece astăzi. Acest blestemat de televizor, care-ţi aduce toate catastrofele şi toate nenorocirile lumii, te face să nici nu mai ştii dacă e vorba de ieri, de azi sau de mâine, pentru că totul seamănă, totul e cutremurător, e urât. e crud, criminal, copleşitor, catastrofal. Nu mai ai sentimentul că omul e respectat, nici că persoana care reprezintă o valoare reală îşi are locul ei bine fixat şi că nimeni n-ar îndrăzni să i-o ia înainte sau să-l dea la o parte, să-i pricinuiască vreun rău sau s-o lezeze.

Întorşi în ţară după cele trei luni cât a durat acea minunată „călătorie de nuntă", maestrul este aşteptat la Sinaia să dirijeze concertul festiv cu prilejul împlinirii unei jumătăţi de secol a Castelului Peleş.

Sărbătorirea semicentenarului castelului construit la dorinţa Regelui Carol I era un mic eveniment european la care erau întrunite multe capete încoronate, descendenţi de familii regale, şefi de state, politicieni, personalităţi, un întreg parter de elite.

Pe drum, în apropiere de Ploieşti, maestrul aflat la volanul automobilului său, pune o frână bruscă. Maşina derapează pe caldarâmul lunecos şi se izbeşte de un stâlp de telegraf, doborându-l. Maestrul este aruncat din maşină pe o grămadă de bolovani aflaţi la marginea şoselei. Lovindu-se la cap îşi pierde cunoştinţa… Este imediat transportat la spitalul cel mai apropiat unde doctorul Dan Berceanu, chemat în mare grabă din Bucureşti, îi dă primele îngrijiri.

De îndată ce îşi revine, aşa, cu capul înfăşurat în pansamente ca

un turban, ne continuăm drumul în altă maşină trimisă în întâmpinarea noastră de către părinţii mei, care ne aşteptau la Sinaia şi fuseseră anunţaţi telefonic de accident în automobil, urmărindu-l cum se simte, la un moment dat îl văd că se crispează şi face nişte mişcări convulsive. Îngrijorată. îl întreb ce are. „Repetam finalul simfoniei pe care trebuie să o dirijez, ca să-mi verific memoria", îmi răspunde, liniştindu-mă. Adâncit în muzică, nu se mai gândea prin ce trecuse cu puţin timp înainte.

La sosirea noastră în curtea frumoasei vile care se află chiar peste drum de intrarea Mănăstirii Sinaia, în drum spre Peleş (vilă care aparţinuse iniţial vajnicului general Candiano Popescu şi acum se afla în proprietatea mamei mele), era mare forfotă de lume: diplomaţi, fotografi, prieteni veniseră să se informeze de sănătatea noastră: se zvonise că muriserăm amândoi. În faţa casei se opreşte brusc o maşină sport, din care coboară Marele Voievod de Alba-Iulia, trimis de Regele Carol al II-lea; venise să-i aducă Maestrului salutările Regelui şi încurajările lui, având în vedere afecţiunea ce i-o purta în seara următoare a avut loc marele concert la Peleş. A fost un spectacol grandios. Cu capul încă înfăşurat în bandaje. Maestrul a dirijat concertul cu acelaşi brio, de parcă nu se întâmplase nimic cu două zile mai înainte. La sfârşitul concertului. În ovaţii şi aplauze, întregul parter regal a făcut un pas spre el. O singură persoană s-a abţinut să se apropie: aceea era frumoasa Domniţă Elizabeta, Regina Greciei.

Ultima întrevedere cu Jean (I.G.) Duca. Un ceai la Bran cu Regina Maria. Martha Bibescu şi seratele de la Palat. Destinul familiei Brâncoveanu. Principesa Alexandrina Cantacuzino şi Dispensarul Florească. Eforie. Ferma din Tunari.

În toamna aceluiaşi an, cu ocazia plecării noastre la Monte Carlo, unde Gogu era invitat pentru luna concertelor de gală ale „Coastei de Azur", ne gândisem să ne luăm rămas bun de la naşul nostru, Jean Duca, reunindu-ne la un prânz intim, ca să nu-i răpim prea mult din timpul lui de muncă

Sosise Nadia, soţia lui, într-o rochie neagră cu o muselină de culoare în jurul gâtului, fragilă, delicată, şi bătrânul nostru prieten Alecu Mavrodi. Cu toţii aşteptam nerăbdători pe Conu Jean care, sosind

cu mare întârziere, pentru care şi-a cerut scuze, ne spune pe un ton grav: „Copii, mi-am semnat sentinţa de moarte: Regele şi Titulescu au insistat imperativ să desfiinţez Garda de Fier!”

În timpul prânzului soţul meu a profitat să-i spună lui I.G. Duca: „Dragă nene Jean, am să te rog ceva” „Spune”. „Să mă scuteşti de concesiunea Operei”. Jean Duca a rămas perplex. „De când fac politică, şi ştii bine că am fost la liberali cel mai tânăr ministru din România, cât eram la putere, n-am auzit pe unul să vină să-mi spună să-l *scot* de undeva ci din contră să-l pun undeva De ce vrei să pleci de la Operă?”

„De ce? M-am căsătorit, vreau să-mi trăiesc viaţa mea de şef de orchestră, vreau să profit de prezenţa soţiei mele; ea e tânără, să trăiască şi ea partea frumoasă a vieţii, să putem călători mai mult, să mă ocup mai mult de Filarmonică La Operă sunt destui oameni de valoare, are cine mă înlocui. Opera merge, nu mă sfiesc s-o spun, că am pus-o bine pe roate şi de asta te rog să-mi acorzi această favoare”.

Era în 19 noiembrie 1933. dată dureroasă pentru noi, marcanţi ultima zi în care l-am mai văzut în viaţă pe acest minunat om şi precizez că aveam în cartea noastră de oaspeţi iscălitura lui şi a Nadiei. Astăzi realizez cât de preţioasă a fost pentru noi această carte, care marca multe momente importante din viaţa noastră în ea era şi o ciudată însemnare de la o vizită a Generalului Ion Antonescu, venit la un dejun în momentul în care intrase în dizgraţia Regelui Carol al II-lea, sub semnătură adăugase „decapitatul”!

Şi, astfel, am mai întors o foaie de viaţă Gogu a continuat să lupte pentru Filarmonică, pentru ca Opera să-şi aibă orchestra proprie. A epurat şi a luat elemente bune, a lăsat elementele necesare Operei, care avea nevoie de o orchestră completă S-au găsit şi locuri de muncă, s-a liniştit şi zarva acelui du-te-vino de la Piaţa Valter Mărăcineanu la Ateneu, căratul lăzilor cu contrabas! şi harpe, şi toate lucrurile acestea au fost spre binele celor două instituţii. Pe urmă a mai muncit foarte abil şi greu ca să poată să despartă Filarmonica de orchestra de muzică populară care-şi avea sediul tot la Ateneu. Orchestra de muzică populară era alcătuită câteodată din elemente nici măcar „notiste” dacă se poate spune, şi aducea o notă de lipsă de eleganţă, de ţinută, de limbaj, de prezenţă fizică, în sfârşit să nu mai insist prin ce, erau la un nivel care nu cadra cu frumuseţea localului, cu importanţa instituţiei şi

cu personalitatea directorului general al Filarmonicii. Şi a reuşit şi asta, dându-le independenţă şi local propriu.

Când m-am logodit cu Gogu, Wilson, ambasadorul Americii, ministru plenipotenţiar pe vremea aceea, a dat o masă în cinstea noastră la fel ne-a onorat şi Ivan Ducici, reprezentantul diplomatic al Iugoslaviei, marele poet iugoslav care a scris *Comoara împăratului*. Ministrul plenipotenţiar al Turciei avea o deosebită consideraţie şi admiraţie pentru cuplul nostru, sărbătorindu-ne la un dineu dedicat nouă Ne primeau la rang de cinste şi se simţeau onoraţi să ne aibă la o recepţie. Bănuiesc, sau poate doar mi s-a părut, că frumoasa soţie a lui Sufi era puţin amorezată de bărbatul meu: când îi săruta mâna, ea îl privea galeş. Dar lucrurile astea sunt inórente într-o societate în care ai o viaţă socială intensă. România era o ţară care te îmbia la flirt, la dragoste, femeile erau superbe. Seratele de la Ministerul de Externe. În fostul palat Sturdza, la ambasade, la Crucea Roşie, unde erau prezidate de Regina Maria, la alte reuniuni prezidate de doamna Vintilă Brătianu, născută Stolojan, erau ocazii mari de fast Balurile de binefacere ale asociaţiei „Principele Mircea" aveau loc în minunatul „Cerc Militar", unde la venirea Reginei soldaţi din regimentul ci de Roşiori stăteau de strajă pe fiecare treaptă a monumentalei scări, salutând cu sabia ridicată. În semn de omagiu, pe cea mai frumoasă regină din Europa Maria a fost steaua noastră Odată cu dispariţia ei, lumina strălucitoare de pe cer parcă se stinsese. Acestei mari regine îi datorăm România Mare de la I Decembrie 1918, fără să uităm în primul rând sacrificiul atâtor vieţi tinere, ale soldaţilor noştri morţi pe câmpul de luptă La Regină erau reuniuni unde se făcea muzică Regina îi spunea lui Gogii când vine un solist bun, să i-l aducă la Palat.

Era o plăcere la Cotroceni, în sala aceea rotundă, deşi mobila era puţin cam *tape-ă-l'oeil*, cu mult aurăret pe lemn, în comparaţie cu sobrietatea şi cu eleganţa Mogoşoaiei, dar prezenţa Reginei Maria, atât de fermecătoare, înnobila absolut totul şi nu mai vedeai decât privirea ei, surâsul acela irezistibil, acea măreţie dulce şi apropiată Avea întotdeauna un cuvânt amabil să spună fiecărui invitat. Întotdeauna un subiect de conversaţie apropiat de personalitatea fiecăruia Pentru mine avea o simpatie deosebita. Mă urmărea la Operă Aveam lojile faţă în faţă – dânsa era în partea stângă a scenei şi loja directorală a Operei

era în partea dreaptă. Abia eram logodită. Gogu plecat în turneu, cred, în Polonia şi la Operă avea loc premiera cu *Bijuteriile madonei*, dirijată de Nonna Otescu. Eu aveam inelul de la Gogu pe deget şi eram, firește, fascinată de frumuseţea briliantului, care mie mi se părea cel mai frumos din lume. Regina a remarcat şi îi spune doamnei de onoare cu accentul ei foarte marcat englezesc: „Se vede că e logodită de curând pentru că tot timpul îşi priveşte inelul". Nimic nu – i scăpa când m-a dus Gogu să mă prezinte Reginei, mi-a luat obrajii în palme, i-a mângâiat şi a spus: „Oh, parcă este o prăji tură cu frişca, îţi vine s-o ciupeşti de obraji şi s-o mângâi". În toate ocaziile s-a dovedit extrem de prietenoasă şi de drăguţă. Când mergeam la Bran la ea să luăm ceaiul, era în grădină pavilionul deschis pe o parte, care avea chiar şi un mic cămin în care putea să se facă foc pentru că seara întotdeauna era umed. Înfloreau acolo straturi întregi de dălii, de diverse dimensiuni – dălii mai mici, dălii enorme – şi întotdeauna plecam de la ea cu un buchet pe care mi-l oferea foarte graţios. Gogu a întrebat-o: „Cum ajungeţi dumneavoastră să aveţi flori atât de frumoase şi de mari?" „Oh, spunea dânsa cu accentul ei englezesc, în fiecare primăvară fac masacrul inocenţilor!" Adică rupea mugurii ca să nu împiedice dezvoltarea celei mai mari şi mai importante flori de pe tijă, care lua dimensiuni incredibile. Cu umezeala şi cu răcoarea de la Bran obţinea un mozaic de flori superb

Interiorul castelului Bran era aranjat de Regină cu foarte mult gust. împreună cu Balcieul era socotit între cele mai frumoase castele. De altminteri editase o broşură, *Casele mele de vis*. *Salcie*, *Cotroceni şi Bran*. La moartea ei. ceruse ca inima să-i fie dusă la Balcic. Când am pierdut Cadrilaterul, Regele Carol a dispus să fie luată inima Reginei şi dusă la Bran, zidind-o într-o stânca în care pusese un grilaj de fier cu semnul Mariei, o cruce făcută din patru M-uri dispuse în direcţia celor patru puncte cardinale, realizând astfel o dantelă din fier forjat. Când m-am dus mai târziu şi am întrebat pe paznic unde este inima Reginei, mi-a răspuns: „Doamnă, a dispărut!" Am aflat ulterior că este la Muzeul Naţional de Istorie. Acestui muzeu i-am dăruit, după moartea Im Gogu. mulajul mâinii lui stângi, realizat de sculptorul Baraschi. Nu i-am dat niciodată de urmă Acelaşi destin l-a avut şi bustul Maestrului turnat în bronz după opera Miliţei Petraşcu şi oferii scumpei lui Filarmonici cu

ocazia centenarului naşterii lui.

Dar nu ştiu unde au ajuns, pentru că în România nu se prea respectă darurile făcute şi nici sumele alocate premiilor. Aşa s-a întâmplat şi cu premiul de 2.000.000 de lei pe care Ion Oroveanu, tatăl meu, îl oferise Academiei Române prin anul 1925 pentru cea mai bună lucrare tipărită din domeniul medicinei. În primul an, premiul l-a primit un oarecare mare doctor. În al doilea an tot aşa, pe urmă doi, pe urmă trei şi pe urmă a dispărut şi numele, şi premiul, şi banii, şi s-a terminat în anul 1948, toate bunurile Academiei au trecut în proprietatea statului.

Prin mariajul meu, eu am trăit printre aleşii lui Dumnezeu, pentru că am fost înconjurată de geniile acestea muzicale extraordinare pe care am avut ocazia să le revăd în filmul festivalului „Sviatoslav Riehter" la comemorarea morţii lui, festivalul marilor pianişti. Evident, niciunul dintre marii interpreţi nu poate fi comparai cu altul.

Acest festival s-a petrecut în auditoriul Louvre-ului din curtea pătrată care este nou amenajată de câţiva ani. Am fost cuprinsă de emoţie, alegând din enormul şir de nume celebre pe cei care îmi sensibilizaseră existenţa Am constatat cu un sentiment de mulţumire că mai mult de jumătate din cei aleşi să figureze în acest film documentar trecuseră prin casa noastră şi fuseseră primiţi cu dragoste. Viaţa desparte fizic dar nu desparte sufleteşte. De câte ori aveam ocazia să ne reîntâlnim în lume, era ca şi cum ne-am fi despărţit în ajun. Şi acest sentiment mi-a dat încredere. Aceste efluvii, aceste valuri de sunete care veneau din sălile de concert spre public ne învăluiau, ne îmbătau. ne duceau pe alte tărâmuri, ne făceau să ne gândim la un Dumnezeu care trebuie să existe undeva. Altfel ar fi imposibil ca dintre-atâta lume urâtă şi rea să răsară aceşti luceferi care ne aduc un fel de balsam care vindecă, înalţă şi te face mai bun.

*

Citisem, cu ani în urmă, despre principesa Martha Bibescu o carte scrisă de Guislain de Diesbach. Şi eu am făcut parte din viaţa acelei societăţi, am trăit în aceeaşi epocă, ne-am întâlnit în aceleaşi saloane, în aceleaşi împrejurări. Pot să mă laud că am fost contemporane. Se făcea remarcată prin frumuseţea ei, cultura,

răspunsurile tăioase şi originale la toate atacurile, sau laudele, sau convorbirile ce le avea cu oameni foarte interesanţi din Europa, străini sau români. Cu toate calităţile ei, dacă nu ar fi fost soţia lui Georges-Valentin Bibescu poate că n-ar fi avut norocul să devină aşa de celebră, să pătrundă oficial în atâtea cercuri, însă nu s-a mărginit să fie doar Principesa Bibescu, a fost Martha Bibescu prin ea însăşi.

Autorul acestei biografii scrie cât era de ambiţioasă, cât era de doritoare de a fi întotdeauna în rândul întâi, ceea ce nu era greu prin frumuseţea ei. Francezul spune că frumuseţea atrage dar inima te fixează. Nu ştiu dacă avea atâta inimă câtă inteligenţă. Avea o memorie strălucită, era o persoană cultă, ambiţioasă Avea atâtea calităţi încât îşi merita foarte bine locul. Evident că ambiţia ei a dus-o poate pe nişte căi pe care, cu timpul, ajungi să le regreţi. Dar n-o s-o judec eu pe Martha Bibescu. Nu mi-aş permite!

Martha era *une marieuse* (îi plăcea să găsească pereche celor necăsătoriţi şi să le binecuvânteze legământul); organizase viaţa lui Costi Brâncoveanu, băiatul cel mare al Colettei Brâncoveanu – născută Cesianu. El era foarte îndrăgostit de Sanda Nanu dar Martha i-a impus o căsătorie *de raison*, oferindu-i un nume frumos şi o persoană deosebită, care era Marina Ştirbey, nepoata de frate a lui Barbu. Marina era mai vârstnică decât el şi avea eu totul alte preocupări: era în aviaţie şi cred că avea chiar un grad. Costi nu avea o personalitate la fel de puternică Nunta a avut loc la Mogoşoaia în plină iarnă Martha avea sensul decorului şi al rafinamentului. Aleea care ducea de la şoseaua principală era scurtă, bordată de nişte pomi, între care se puseseră căpiţe de fân. În momentul când cuplul tinerilor căsătoriţi urmat de alaiul invitaţilor s-a îndreptat de la biserică spre palat, toate aceste căpiţe au fost aprinse. Dintr-odată. aleea s-a luminat ea Champs Ely-sees de Crăciun. În plină strălucire, în plină nebunie. Uşile palatului s-au deschis, ofiţerii de aviaţie – colegii Marinei – au scos săbiile de la brâu ridicându-le şi le-au încrucişat. Mirii au trecut pe sub ele. A fost un moment emoţionant De altfel şi palatul se potrivea foarte bine cu acest fel de a sărbători evenimentul.

Pe Martha n-am putut s-o prea văd, pentru că era foarte multă lume, şi spun drept că eram preocupată mai mult de frumuseţea ansamblului, de simplitatea şi în acelaşi timp de grandoarea acestui

decor. Ea are marele merit de a fi refăcut acest Palat Brâncovenesc pe care îl găsise într-o stare deplorabilă

Şi pentru că suntem la capitolul Marina Bibescu, să caut să evoc ultima imagine avută, „caracterizând-o puţin defavorabil, ca o femeie dăruită de viaţă cu frumuseţe, cu posibilităţi intelectuale, cu harul de a scrie (devenind membră a Academiei Belgiene), cu bogăţia de care dispunea, cu farmecul pe care îl avea şi în special cu fascinaţia pe care o avea asupra bărbaţilor. Când intra într-un salon era imediat remarcată Ei bine, o astfel de femeie nu trebuia să aibă această ambiţie bolnăvicioasă, până la viciu, de a fi importantă, de a fi persoana cea mai remarcată în cercul ei. să fie aleasa regilor, adorata împăraţilor, să fie pe primul plan politic şi alte astfel de lucruri pe care, poate unde firea mea e total opusă acestei lăcomii de grandoare, eu nu le înţeleg.

Era o mare recepţie la Palatul din Calea Victoriei, dată de Carol al II-lea. după ce s-a întors din Anglia, de la încoronarea Regelui George al VI-lea Sigur, când a văzut tot protocolul acela englezesc care funcţionează de secole (şi avea şi el ţăcăneala lui cu grandorile şi cu uniformele şi cu parada), a venit cu un protocol de vreo 31 de puncte scrise, pe care ni le-a impus atât guvernului cât şi nouă, persoanelor, să zicem, semioficiale, care trebuia să ne prezentăm la palat într-o anumită ţinută: ofiţerii trebuia să aibă broderiile nu ştiu cum, chipiurile aşa, pămătuf pe coif: femeile să aibă rochii lungi, decoltate, să poarte mănuşi de *glacé cure* urcau peste cot De unde să găseşti în momentul acela mănuşi de felul ăsta, nu se mai purtau de pe vremea bunicii! Noroc că eram foarte, foarte legată de Marie Mi rea, văduva pictorului Mirea, cea mai bună prietenă a lui Omi Argetoianu (mama lui Constantin Argetoianu, născută Oteteleşanu). Fusese la vremea ei foarte frumoasă, graţioasă şi elegantă şi mai păstrase în sertarele scrinurilor ei aceste mănuşi salvatoare, de *glacé*, albe, înalte; însă moda pe vremea aceea era să ai mâna mică şi fină, nu o mână de sportiv, de femeie care stă cu mâinile pe volan şi nu le mai are fine şi cu gropiţe ca în epoca fericită a picturii din secolul XVIII. Şi ea mi-a dat imediat mănuşi. Dar cum să intre mâna mea? Pe vremea aceea aveam şi eu mâini delicate şi nu făceam treaba pe care o fac astăzi. Însă aveam deschizătoare de degete de mănuşi care lărgeau spaţiul în care trebuia să se introducă degetele. Şi astfel am reuşit să am „mănuşi *glacé*" după

protocolul impus de Regele Carol al II-lea, ca să mă pot prezenta la Palat.

Ceea ce n-a prevăzut regele, el care era aşa de deştept, este că reconstruind Palatul nu şi-a dat seama că temeliile erau sub nivelul străzii, aşa că pe ploaie se aduna apa ea într-o albie şi când coborai din maşină riscai să ai trena sau tivul rochiei în apă. În orice caz, pantofii, ceea ce era foarte neplăcut. Martha Bibescu era evident invitată şi cred că pusese ochii pe Carol al II-lea. Aveam impresia, nu ştiu din ce motiv, că el nu era foarte atras de persoana ei. Ea purta o rochie albă, superbele smaralde bibesciene şi respira foarte pasionat şi graţios un mie buchet de violete de Parma. Se învârtea ea o pisică după şoarece, să fie veşnic în preajma lui Carol şi să poată, hap, să pună gheara pe el. Or Regele, cu o abilitate de motan şiret, scăpa de sub unda ei – ca să spunem aşa, cu umor – malefică, încât ea n-a putut să-i vorbească toată seara.

Asta-i ultima imagine a Marthei Bibescu pe care o am: pe urmă a venit toată nenorocirea pe capul nostru şi cine se mai gândea la Martha Bibescu şi la seratele de la Palat. S-a terminat cu gloria falnicei Veneţii şi am ajuns nişte amărâţi care nu ne gândeam decât cum să începem ziua de mâine.

Totuşi să revenim la Martha care pe o parte era Lahovary şi pe o parte, după mamă, era Mavrocordat Prinţi fanarioţi de calitate, având o bogăţie foarte mare, case frumoase şi proprietăţi lângă Bucureşti. Una dintre ele, cea a Mavrocordaţilor, cred că a devenit ferma Academici unde aveau o crescătorie superbă de viţei. Asta spun pentru că am avut ca pretendent pe Georgel Mavrocordat, fiul doamnei Blarenberg. sora doamnei Filipescu. a cărei casă este acum Restaurantul Universitarilor. Vedeţi, o lume care a dispărut!

*

Toată familia Brâncoveanu a fost animată de dorinţa de a ridica poporul prin cultură, prin danii şi prin strădanii numeroase.

Domnitorul Constantin Brâncoveanu, ca să nu fie sperjur, lepădându-se de credinţa sa, a preferat să fie ucis împreună cu cei patru fii ai săi, în 1714. Asupra descendenţilor acestei familii s-a abătut parcă un blestem, pentru că niciunul dintre cei pe care i-am cunoscut nu a fost fericit Poate Costi, deşi s-a căsătorit contra voinţei lui,

aparent – sau poate chiar şi în realitate – era fericit A avut doi copii, pe Constantin şi pe Mihai. În momentul când Marina era însărcinată cu Mihai, au decis să fugă împreună cu un grup de prieteni, între care şi sora lui Rogalski, dar au fost trădaţi. În momentul în care tocmai venea o mică corabie să-i ia, au fost prinşi de Securitate, judecaţi şi aruncaţi în închisoare. Singura care s-a bucurat de o hotărâre judecătorească mai blândă a fost Marina, beneficiind de legea Beranger care îi permitea să nu facă închisoare, fiind însărcinată.

Constantin (Costi) a fost condamnat la un an închisoare şi a stat cinci. A ieşit la 30 de ani, fără dinţi în gură. Nevasta lui cu cei doi copii locuiau într-un pod lângă Biserica Schitu Măgurea-nu, la ultimul etaj, cu podeaua de scânduri negeluite, într-o mizerie cumplită, cred că nici lumină nu aveau.

Marina avea o soră, Sanda, măritată cu arhitectul George Cantacuzino, un om foarte distins şi foarte cultivat, apreciat ca arhitect de mare valoare. Sanda era plecată în Anglia, iar el era la închisoare. Mama lui, prinţesa Cantacuzino, locuia şi ea pe acelaşi palier. Urcai pe o scară infernală. Blocul de la colţul străzii Berthelot cu Popa Tatu avea două intrări atât de asemănătoare, încât, dacă nu eram atentă, greşeam şi urcam pe cealaltă scară. Mă duceam la ei pentru că nu aveau cu ce se hrăni. Duceam o prăjitură, o friptură, un cozonac, şi mai ales voie bună

Eh, s-a întors Costi din puşcărie, după atâta chin şi vai, şi a ajuns cazangiu. Dar meseria de cazangiu era aproape ca o pedeapsă, mai rea decât puşcăria, pentru că odată aflat în interiorul cilindrelor acelea de aramă, trebuia să bată nituri cu ciocanul manual. Tot zgomotul acela îi intra în urechi. Era slăbit, scheletic. Rudele lor din Anglia şi din Franţa au cotizat toţi şi şi-au pus toată influenţa ca să-i scoată din România, să plece în străinătate. A fost o luptă foarte grea şi lungă Costi fusese luat de către

Grégoire Stoenescu (nepotul marelui pictor Eustaţiu Stoenescu. portretistul, care a făcut o carieră strălucită în America) pentru. refacerea frescei din Biserica Domniţa Bălaşa – ctitorie Brâncovenească Muncea ca vai de capul lui, îi curgeau vopsele pe obraz, dar astfel putea să câştige un bănuţ cu care să-şi asigure existenţa şi poate chiar s-o ajute puţin pe maica lui.

Costi n-a putut să iasă din ţară din cauza situaţiei lui politice. Pe

Marina, cu cei doi copii şi pe Elizabeta, sora băieţilor, i-am dus la aeroport, eu cu Gogu. Ultimul prânz în ţară, înainte de plecare, l-au luat la noi acasă Am fotografii cu tot grupul înainte de plecare. Gogu îi dăduse una şi lui Mihai, care era foarte amator de muzică: venea la toate concertele şi la repetiţii, cu un permis special. La vamă au vrut să-i oprească fotografia Sora lui Costi, Elizabeta (Lizi), are acuma o situaţie bună în Franţa, în jurnalistică şi relaţii politico-diplomatice. Atunci, la plecare, avea o ulcică din Obor. Era o amintire, doar cu valoare sentimentală. Au vrut să i-o oprească, dar de astă dată mi-am arătat colţii vameşului şi i-a lăsat ulcica şi au plecat, împrăştiindu-se care încotro.

Când a ajuns şi Costi în Anglia, a putut să cumpere – graţie cumnatei sale – o foarte mică locuinţă, inconfortabilă Aflând de la Constantin, băiatul cel mare (care fusese coleg cu Ioana la Cambridge) că eu sunt în Anglia, m-au invitat la masă Căsuţa se afla pe un vârf de deal, cu un singur tovarăş, vântul. Te credeai retrăind minunatul roman la *răscruce de vânturi*. Şi astfel se adaugă un nou inel în lanţul început în tinereţea mea atât de legată de Matei.

I-am găsit stând foarte înduioşător, în genunchi, pe jos amândoi, podeaua de scândură pe care o bătuseră ei înşişi o izolaseră de pământ cu un strat de jurnale pe care le netezeau cu grijă Pe perete era fotografia lui Gogu, iar la măsuţa improvizată am avut surpriza să mănânc în farfurii istorice, cu coroana princiară a Ştirbeylor, ultimele patru farfurii rămase din serviciu. Era ultima „avere" şi singura pe care au putut să o scoată din ţară Acolo s-a scurs viaţa lor, în dragoste calmă şi armonie.

„Ei dorm sub lespedea de piatră aşteptând reînvierea" scrie în cavoul familiei din parcul palatului Mogoşoaia.

Despre Matei, prietenul din tinereţe, fiul cel mare din prima căsătorie a Prinţului, am amintit mai înainte. Bazil Arion. fratele soţiei lui – Elena Arion – era arhitect şi lucra cu G.M. Canta-cuzino. împreună au construit primul hotel de mare lux la Mamaia, „Hotel Rex". Matei şi-a făcut studiile în Elveţia, beneficiind, atunci, de o situaţie materială strălucită moştenită de la mama lui şi care s-a spulberat treptat…

Iată, pe scurt, numai o mică, mică părticică din viaţa acestei familii Brâncoveanu care ar fi trebuit să aibă, cel puţin în ţara noastră,

un loc de cinste.

În momentul când construcţia casei mele din strada Washington nr. 9 a fost gata, Grigore şi Nuşeta Gafencu ne-au propus să o închirieze. Propunerea lor ne-a ispitit pentru că punea capăt grijilor noastre: aveam numai datorii la casă din cauza antreprenorului care furase un sfert din fondurile destinate construcţiei. Atunci fusesem salvată de excepţionalul inginer Emil Prager, recunoscut ca unul dintre cei mai mari constructori ai timpului. Era foarte legat de tatăl meu vitreg ce îi încredinţase construirea multor instituţii de prestigiu din Bucureşti. Prager nu a vrut niciodată să primească bani, terminând casa în scurtă vreme şi considerând aceasta ca un dar de nuntă

Pe urmă au fost oarecari ezitări din partea familiei Gafencu, care s-au soldat cu renunţarea la închirierea casei şi cum locuinţa lui Gogu din strada Spătarului fusese cumpărată de la Lenuţa Olmazu, casă ce nu-mi plăcea deloc, ne-am mutat noi în casa cea nouă

După doi ani de zile am fost poftiţi de Nuşeta şi Grigore la inaugurarea superbei vile în stil italian (cu *calcio vecehio* şi un bazin în grădină) pe care şi-o construiseră pe strada Pictor Mirea, lângă Arcul de Triumf. Nuşeta îşi făcuse acolo un mare atelier pentru că era sculptoriţă în casă aveau lucruri foarte frumoase, tablouri (un Guardi sau Canaletto – nu mai ştiu bine) şi covoare de mare preţ. După moartea lui Grigore, prietenia dintre ea şi mine a rămas aceeaşi. Mă duceam câteodată la ea şi scotea dintr-un scrin un pachet de scrisori primite de la diverşi oameni care o iubiseră. Cele mai frumoase erau de la Gafencu, pe care mi le citea cu emoţie.

Astfel de destăinuiri am mai primit de la alte două femei care mi-au marcat viaţa.

Una a fost Veturia Goga, care fusese măritată cu un prelat, Triteanu, iar Goga, ca să poată să o divorţeze – pentru că o iubea foarte tare şi scrisorile lui erau teribil de înflăcărate, aşa cum i se cade unui poet –, l-a numit pe Triteanu episcop de Roman (rang pentru care e necesar să fii celibatar), ca să-l consoleze de pierderea soţiei. Iar ea a devenit fidela protectoare a lui Tavi, o femeie deosebit de abilă şi de inteligentă.

O altă corespondenţă amoroasă mi-a citit-o naşa mea, Nadia Duca. Era de la Jean Duca: el era la a treia căsătorie când a luat-o pe

firava şi delicata floare care era Nadia, spre deosebire de celelalte două. Ea primise scrisorile când el era în marile turnee politice în străinătate, la congrese, la Livorno, în mari fierberi cu problemele europene. România fiind primită la loc de cinste şi cuvântul ei contând, mai ales reprezentată de o minte atât de rafinată şi cultivată ca a lui Jean Duca Nu era frumos, ci foarte distins, un om ce nu putea să treacă neobservat şi de care nu puteai să nu te ataşezi, să nu-l admiri şi să nu-l preţuieşti.

Inspirându-le probabil încredere, am fost confidenta amorurilor acestor femei, fapt ce m-a tuşat şi m-a apropiat foarte mult de ele.

Şi bărbaţii mi-au făcut confidenţe! Cu Grigore Gafencu eram în relaţii de prietenie încă dinainte de căsătoria mea, cu mult înaintea numirii lui ca ambasador la Moscova, eveniment pe care mi l-a anunţat imediat Când s-a întors din Rusia, una din puţinele vizite neoficiale pe care le-a făcut a fost la mine, să-mi spună că se îndrăgostise de o rusoaică şi că avusese foarte mari temeri că dacă n-ar fi plecat în momentul acela, s-ar fi putut ajunge chiar până la arestarea lui.

N-am insistat asupra detaliilor, dar am fost foarte mişcată ca un om de vază ca el, cu situaţia lui, cu preocupările lui, a avut încredere că găseşte în mine reazem şi înţelegere.

Situaţia infernală pe care a găsit-o în România l-a împins să părăsească ţara împreună cu Nuşeta, lăsând aici tot ce avea preţios şi valoros.

Trecuse mai întâi prin Elveţia, unde scrisese o carte de mare răsunet şi se stabilise pe urmă la Paris, unde devenise una dintre principalele personalităţi ale românilor din exil.

Locuia la Contesa della Serra pe Rue de Rivoli, aproape de Place de la Concorde, dar din nefericire la etajul patru, fără ascensor.

Îmi amintesc o scenă foarte emoţionantă la care poate am făcut aluzie în enumerarea multiplelor întâmplări din viaţa mea: Grigore Gafencu luptase în războiul de întregire şi fusese decorat cu „Ordinul Minai Viteazul" – decoraţie de mare distincţie, căreia el îi dădea şi mai multă strălucire prin prestanţa lui: pe lângă o înălţime morală şi fizică deosebite şi o frumuseţe băi bătească atrăgătoare, era şi un om de o inteligenţă sclipitoare şi un ziarist de mâna întâi. Pe vremea când era senator şi trebuia să ţină un discurs important la senat, a insistat să vin

şi eu în sală să-l ascult. La ieşire, văzându-mă, era atât de fericit de succesul avut şi bucuros de prezenţa mea, încât a vrut să marcheze momentul oferindu-mi ceva Cum se afla înconjurat din toate părţile de lume, s-a pipăit pe haine şi a dat de decoraţia *Ordinului Mihai Viteazul*, pe care şi-a scos-o cu un gest spontan şi mi-a dăruit-o cu o bucurie de copil.

Mi se adresau cuvinte admirative, de apreciere, dar sarcina de a fi soţia maestrului Georgescu implica şi o renunţare la tot ce era plăcut şi tineresc. Era normal să devin responsabilă „Responsabilă" cum spune Saint-Exupéry în minunata lui povestire *Le petit prince*: „Toate rozele se aseamănă Atunci când te ocupi de una singură în special şi o cureţi de omizi, dar laşi totuşi una – pentru fluturi – o stropeşti şi îi vorbeşti, acea roză, acel trandafir, devine trandafirul tău şi eşti responsabil de el".

Eu eram responsabilă de maestrul Georgescu. Voiam să-i îndepărtez toate nimicurile plicticoase ale vieţii. Toate telefoanele, toate scrisorile la care lui nu-i făcea nicio plăcere să răspundă pentru că nu era – cum v-am mai spus – un *écrivassier*. Prieteniile lui le ţinea în inimă, nu le uita deloc, dar nu-i plăcea să răspundă la scrisori. Mie însă îmi scria mai mult decât numeroase, nu pentru că eram departe, ci chiar dacă eram în acelaşi oraş. În aceeaşi casă şi în aceeaşi odaie, găseam câte un bileţel, o scrisoare, pe care mi le lăsa. Odată, eu care bâjbâiam în nemţeşte, mă găsesc în faţa unui bileţel, de astă dată scris cu cerneală: „*Wenn der Unterschied zwieschen Gestern und Heute* se *unsogbar gross ist*, *muss ich michfragen was Morgen sein wird*: *Wahnsinn*!" (Când deosebirea dintre ieri şi azi este atât de nespus de mare, trebuie să mă întreb ce va fi oare mâine: „Nebunie") sau alt bileţel scris cu creionul, trimis prin Ştefan Gheorghiu. de la Sinaia la Bucureşti – unde nu-mi terminasem treburile: „Hai, vino mai repede! îmi lipseşti ca flămândului pâinea, ca astmaticului aerul, ca însetatului apa!"). Le scria cel mai adesea cu creionul care se pare că nu are harul cernelii, să dăinuiască timpului, şi mi-e tare teamă că tot depozitul de mărturisiri de momente de viaţă pe care le-am depus la Academie vor rămâne nişte coli goale. Nici nu vreau să-mi imaginez că şi această parte din viaţa mea se va destrăma aşa cum s-a întâmplat cu tot ce m-am străduit să fac. De când eram copil, de când eram mică, am vrut

să fac ceva care să iasă din obişnuit; dar nu ca să mă fălesc, să mă pun în valoare, ca să se spună „uite ce grozavă e fata noastră, sau nepoata noastră sau copila noastră!" Nu. Era ceva care pornea dinlăuntrul meu şi nu puteam să înlătur această dorinţă de a face ceva, de a fi utilă, de a ieşi din făgaşul obişnuit, de a face un lucru cum trebuie. Aveam ca exemplu pe bunica Bunica mea era superbă dar îşi pierduse vederea în urma unui diagnostic greşit pus de către oftalmologul din Galaţi, la momentul morţii soţului ei, în 1900. A avut glaucom iar el o trata de iri-dociclită, deci un tratament total opus. Pe această fiinţă niciodată n-am văzut-o revoltându-se, ci supunându-se şi fiind sufletul casei. Ea era cea care dirija şi avea încredere în mine chiar aşa mică, de şase-şapte ani, să o duc pe străzile Galaţiului. Acuma Galaţiul nu este New York dar, totuşi, pentru un copil. şi pentru o femeie în vârstă şi fără vedere, era un oraş cu pericole, cu străzi foarte largi, o circulaţie amestecată de automobile şi trăsuri, ceea ce era mult mai grav, pentru că maşina are frâne dar calul e mai greu să fie frânat ca să te ocolească sau să nu te lovească.

Cu toată viaţa mea frumoasă, am avut de luptat cu foarte multe adversităţi. N-aş vrea să par ingrată faţă de destinul meu. care mi-a dăruit momente extraordinare! Dar, erau şi momente care răneau sufletul şi îmbogăţeau mintea iar când părinţii mei au decis să mă trimită la scoală în străinătate nu a fost pentru a mă îndepărta de cămin, ci ca să am o educaţie într-un cadru elevat, să am o vedere deschisă asupra lumii, asupra diverselor culturi. Chiar dacă n-am fost o persoană de carte, un „şoarece de bibliotecă", am avut în sufletul meu întotdeauna un elan pentru a şti cât mai multe, a cunoaşte chiar un lucru care era dincolo de înţelegerea mea Mă interesa faptul că un creier a putut să gândească şi să realizeze o maşină nouă, o invenţie nouă, o tehnică nouă. În sfârşit, un pas înainte pentru binele omenirii şi pentru descătuşarea omului – sclavul mizeriei, mizeriei fizice şi lipsei de speranţă Cel mai trist lucru care poate să i se întâmple unui om normal, este acela de a nu avea imbold, de a nu avea puterea de a depăşi limita impusă de viaţă şi de a merge mai departe, dar nu numai în scopul de a se îmbogăţi interior, ci şi de a realiza ceva. care îl ridică şi pe el, dar ajută şi pe cei din jur.

După căsătoria mea. am trecut prin momente foarte penibile din

punct de vedere al vieţii de familie. Intenţia şi dorinţa de a avea copii au fost la început împiedicate, timp de câţiva am. zădărnicite, de ceva mai puternic decât dorinţa noastră. Toate acele sarcini erau toxice, îmi dădeau o stare foarte proastă care punea în cumpănă dorinţa de a avea un copil cu orice risc. Important era să am un copil sănătos şi echilibrat. Şi atunci trebuia să renunţ la acest vis sublim de a avea copilul nostru, copilul omului pe care l-ai aşteptat atâta timp. pe care simţeai că-ţi era hărăzit dinainte să te naşti. Şi m-am văzut, deodată, tânără lipsită de orice rost, de orice posibilitate de a trăi o viaţă împlinită îmi reveneau în minte zilele pe care le petrecusem la Crucea Roşie. Atunci fusesem, ca domnişoară. Înscrisă ca infirmieră voluntară şi lucrasem cu alte trei fete din societate: Marie Jeane Argetoianu, Dina Cocea şi domnişoara Coceaşu. rudă cu vestitul aviator; eram patru fete care mergeam la spitalul Colţea ca să urmăm diversele clase de iniţiere. Am refuzat să merg la cea de maternitate pentru că mă îngrozea să văd suferinţa unei femei care aduce pe lume un copil. Nu ştiu de ce am avut un fel de respect faţă de această clipă minunată şi extraordinară, aceea de a da viaţă din trupul tău. Am preferat să rămână ca o taină învăluită în ceaţă, care nu împiedică lumina, dar împiedică ochii să pătrundă misterul creaţiei, misterul vieţii.

Am ajuns să mă întreb ce fac eu cu tinereţea mea, numai baluri,*cocktailu ri*, numai concerte! Trebuie să fac ceva mai interesant

Prin tatăl meu (Moco) eram în legătură cu oameni deosebiţi şi ce mă preocupa foarte mult era introducerea în şcoli a unor discipline cultural-sociale atât de importante în structurarea unei ţări. Şi am găsit! Excepţionalul om. Petre Andrei, care fusese ministrul culturii şi pe urmă ministrul învăţământului, la un moment dat mi-a făcut o propunere la care am rămas uluită: să iau locul Principesei Cantacuzino la direcţia instituţiei întemeiată de ea, „Asociaţia Femeilor Ortodoxe Române", ea fiind înaintată în vârstă Am sărit în sus ca o săgeată: cum puteam eu, la vârsta mea, la nepregătuea mea, să pot să înlocuiesc o femeie care şi-a pus sufletul, banii, viaţa, interesul ei, în această înfăptuire extraordinară

Am cunoscut această persoană excepţională, Principesa Alexandrina Cantacuzino, care a rămas un exemplu de disciplină, de creativitate, de hărnicie şi seriozitate. A avut iniţiativa să facă

monumentul de la Mărăşeşti. A dat viaţă la trei băieţi. Unul din ei a ajuns chiar academician, Gogu, care era arheolog. Frumosul Alexandru, legionarul, se căsătorise cu superba fată a doctorului Milcoveanu. La nuntă erau ca rupţi dintr-o frescă Cel de al treilea, un neisprăvit, pe care prietenii îl numeau „Baccara" – nu ştiu dacă pentru că iubea jocul sau nu. părea neserios în comparaţie cu cei doi care erau foarte aşezaţi.

Coana Didina Cantacuzino era mică. grăsulie, urâţică, clar de o putere de muncă şi de o voinţă fantastică, trecând peste toate greutăţile ce le întâmpina într-o ţară care se străduia să se orienteze spre o viaţă nouă M-am dus la ea şi i-am spus: „Coană Di-dino, eu vreau să fac ceva, dar mi-e groază să mă împiedic de tot felul de obligaţii juridice. Nu vreau aşa ceva Eu vreau să lucie/. N-aţi putea să mă ajutaţi?" Şi mi-a răspuns: „Cum, dar le iau sub aripa mea protectoare la societăţile mele şi te ajut să-ţi conduci viitorul dispensar Florească pe care vrei să-l creezi".

Era un cartier foarte sărac, mărginaş cartierelor cele mai luxoase din Bucureşti – Parcurile Filipescu, Momand şi Bonaparte. Acolo Didina Cantacuzino crease o serie de grădiniţe de copii, tot prin această organizaţie a „Ortodoxelor". Una dintre ele era chiar peste drum de Banca Populară

Grădiniţa de copii din Calea Florească nr. 40, numită *Eşme-ralda Manu* devenise model de grădiniţă pentru acea epocă. Trebuie să spun că a avut şi norocul să fie încredinţată unei doamne. Elena Nicolaide, înzestrată cu pregătire în acest domeniu şi cu putere de muncă De un devotament excepţional, ea era directoarea acestei grădiniţe, care număra vreo 40 – 50 de copii. Îmi povestea că la începuturi Calea Florească nu era nici pavată, nu avea nici trotuar şi că la poarta grădiniţei atârnase un felinar ca să poată să ştie încotro să-şi ducă paşii când se lăsa noaptea: altfel s-ar fi rătăcit prin glod şi mizerii. Era neînchipuit de greu.

Această grădiniţă era clasică, cu un hol mare. cu clase pe dreapta şi pe stânga, cu locuinţa directoarei, cu o curte mare împrejmuită de uluci, în care ea pusese pomi fructiferi ca să aibă copiii fructe de mâncat, şi umbră înfrumuseţase locul cu rânduri de irişi şi păstra o curăţenie şi o disciplină extraordinare. Peste drum de grădiniţa „Esmeralda Manu" se alia Banca Populară Florească, unde am cunoscut

pe directorul ei, inginerul Arsenic Stinghe, un om încă tânăr probabil, din clasa socială mijlocie. Pentru mine, poate că părul lui alb mă făcea să-l cred mai vârstnic Organizase un centru de pompe funebre pentru populaţia săracă din cartierele Herăstrău, Floreasca şi Tei, care erau cele mai mizerabile. Semănau cu oraşele din India Erau locuite de oameni care aveau o haină şi o cămaşă, sau o rochie pentru patru fete: când ieşea una, celelalte stăteau în casă. Noroaie, gunoaie, lipsă de canalizare, băltoace, şi nu mai vorbesc de boli! Ce mai: „Groapa Floreasca".

Tot acest peisaj m-a atras şi m-a îndârjit, mi-a dat ca un fel de bici, m-a făcut să-mi spun că trebuie să vin în ajutorul acestor nefericiţi. Şi tinereţea învinge întotdeauna!

Am chibzuit că e bine să mă sfătuiesc cu inginerul Arsenie Stinghe, vechi locuitor al cartierului, ca să mă îndrume unde aş putea să-mi deschid dispensarul. Parcă aştepta să-i cer acest lucru! Atât de prompt mi-a răspuns: „Vă dau un etaj din Banca mea!"

Am vizitat localul şi am decis punerea lui la punct, Stinghe oferindu-se să ia totul asupra lui.

Instalat la al treilea etaj al clădirii Băncii Populare, dispensarul era format dintr-o sală mare de consultaţii, o sală de aşteptare şi două săli mici; pe astea le-am transformat – una într-un depozit de medicamente, iar cealaltă în sală de sterilizare, cu tot ce trebuia ca să nu am niciun fel de risc pe parcursul tratamentelor. Pe urmă am început să caut o infirmieră, pentru că singură nu puteam să fac tot. Aceasta a fost plătită de către Principesa Alexandrina Cantacuzino, care ne-a oferit foarte discret, fără niciun fel de obligaţie, acoperirea lefii acestei surori de asistenţă socială, tânără şi foarte drăguţă, care m-a ajutat mult Coordonarea întregului dispensar cădea exclusiv în sarcina mea Pe urmă am „pescuit" doctorii. Ce faci, cum să ajuţi omul dacă n-are cine să te ajute? Am strâns şase medici care, cum spune neamţul *mir*: „*u l. icbe* – de dragul meu; au acceptat să vină gratuit o dată pe săptămână, cu excepţia doctorului Epaminonda Tomorug, specialist în sifilis şi bolile ce se numesc „lumeşti", care necesitau tratamente de două ori pe săptămână. Toţi aceşti băieţi, aflaţi la începutul carierei lor de medici, alcătuiau un grup de tineri extraordinari format dintr-un chirurg, un ORL-ist, un internist, un

nutriţionist, un urolog, un medic specialist TBC, care veneau cu religiozitate să-şi îndeplinească angajamentul.

Apoi ce-am gândit eu? Tot prin Arsenie Stinghe. mi-am făcut biroul şi am vopsit odaia aşa cum am vrut eu, într-o culoare foarte palidă ca să nu fie un alb rece de spital. Mi-am făcut un dulap ca să pun fişele, m-am dus la o tipografie şi am făcut fişe speciale cu numele „Dispensarul Floreasca" în care aveam cartoane ce se completau cu numele pacienţilor. Şi pe urmă. am început să trăiesc clipele emoţionante ale unui debut de carieră Nu ştia nimeni ce era acela „Dispensar", ce li se va cere, ce li se va da Nu avea nimeni încredere. Şi totuşi, timid, a venit într-o zi o persoană care a fost bine primită; a mai venit o a doua, şi a treia, până când ajunsesem să fim năpădiţi de tot felul de fiinţe grăitoare, care veneau ca în filmele în care vezi populaţii africane sau indiene. Veneau bolnavi, prăpădiţi, dezorientaţi, murdari. Evident, mare lucru nu puteam face ca să îmbunătăţim starea fizică exterioară, pentru că nu aveam niciun fel de subvenţie şi eu personal nu eram destul de bogată ca să pot ameliora condiţiile precare ale acestei populaţii.

Dar a trebuit să caut să creez acestor oameni maximum de avantaje: de exemplu, acela de a nu plăti medicamentele. Cum să fac să nimeresc farmacia care să lucreze cu conştiinciozitate şi să-mi facă cele mai mari reduceri, cu preţurile cele mai mici. Pe vremea aceea erau puţine medicamente tip. Reţetele se lucrau în laboratoare la indicaţia medicilor. Aşa că era destul de primitiv, pe la începutul medicinii moderne.

Atunci m-am dus la cinci-şase farmacişti din cartier şi am ajuns la cel mai hoţ, cum s-ar zice (pentru că toţi farmaciştii sunt mari hoţi) la faimosul „La Cerb", în Calea Victoriei, unde era domnul Vasiliu, unul dintre farmaciştii de mare reputaţie ai Bucureştiului (tatăl mai multor băieţi, care au devenit foarte importanţi: ingineri, doctori, arhitecţi, şi a cărui soţie era. cred. colegă de facultate cu o mătuşă de-a mea). Mi-a făcut şi el un fel de listă de preţuri la medicamentele oarecum tip pe care i le-am prezentat, ca să pot să verific dacă nu sunt trasă pe sfoară

Pentru uşurinţa celor care veneau să se îngrijească la dispensarul nostru am ales o farmacistă din Calea Floreasca – dacă nu mă înşel – sau din Calea Dorobanţi, care mi-a spus că de la o anumită

cifra de reţete îmi face o reducere de 40%, ceea ce era o victorie. A mers bine. Totul decurgea mulţumitor, doctorii erau entuziaşti. Eu nu-i vedeam la mine acasă decât o dată de Crăciun, când ministrul sănătăţii alterna între profesorul Petre Tomescu (un om minunai care şi el din nefericire a murit în închisoare la Aiud) şi iubitul şi scumpul doctor Ion Costinescu, frumosul şi delicatul om încântător, care mi-a dat foarte mare sprijin şi mare încredere. Avea bucuria de a vedea o fată tânără, de 23 de ani, preocupată de astfel de probleme. M-au ajutat enorm şi chiar s-au gândit să-mi dea o gratificaţie de 60.000 de lei (cred că era importantă suma pe vremea aceea) ca să pot să dau un cadou de Crăciun medicilor, când îi chemam la mine la pom şi le făceam cu Maestrul o masă frumoasă Aveau fiecare un mic dar şi un plic în care se găsea a şasea parte din suma de 60.000 de lei ca mulţumire din partea Ministerului Sănătăţii pentru munca şi fidelitatea pe care o dării iau acestui dispensar. În cartea de aur aveam şi iscălitura lor.

Bărbatul meu era un om foarte sănătos, dar într-o zi s-a îmbolnăvit şi doctorul i-a prescris o limonadă... Roger" (care cred că se dă la copii). Ce să fac. ce să fac? Haide să mă duc aici, în strada Duiliu Zamfirescu, unde era o farmacie, să fac reţeta şi să i-o aduc repede acasă Am plătit-o 5 lei. şi mi-am spus: ia stai domnule, s-o verific puţin pe doamna Nacu asta, să vedem ce-i poate pielea Cât îmi cere ea pe o limonadă „Roger"? Iau reţeta refăcută la dispensar, cu parafa medicului. îi pun ştampila Dispensarului şi mă duc la doamna Nacu, care îmi cere 8 lei (cu toată reducerea de 40% pe care mi-o propusese dacă depăşeam numărul de reţete stabilit). Rămân încremenită de lipsa de cooperare şi de corectitudine de care dădea dovadă această femeie. Pentru că este o crimă când vezi că totul e gratuit şi că se zbate toată lumea ca să ajute pe cei sărmani şi mai în nevoie decât mulţi alţii, să profiţi de ocazie şi să furi. să ciupeşti şi să minţi. Furioasă, îmi spun: „Nu se poate, trebuie să găsesc altă cale".

Preşedintele şi animatorul Eforiei spitalelor civile era profesorul Mezincescu, un om mai în vârstă, care a căscat ochii mari când m-a văzut venind; nu mă cunoştea, dar ştia despre cine e vorba şi mi-a spus: „Doamna mea, dar noi suntem aici ca să-i ajutăm pe cei săraci, eu nu vă las să vă mai duceţi la farmacie. Vă veţi duce în apropierea cartierului unde activaţi, la Spitalul Co-lentina, unde noi vă

vom face reţeta necalculând manopera: veţi plăti deci numai costul medicamentelor de bază".

Eu, încântată, mă duc la farmacie, le explic despre ce este vorba, ei îmi spun preţul şi... am rămas absolut zăpăcită! Nicio doctorie – cu excepţia bismutului pentru examenele radiografice în cazul bolilor de stomac care era 10 lei, pentru că era foarte scump – nu depăşea 70 de bani! Or, reţeta doamnei cu limonada „Roger", pentru care mi-a cerut 8 lei. mi s-a părut, şi mai mare crimă Mie mi-a fost ruşine să plătesc 20 de bani şi 30 de bani o reţetă şi am stabilit cu şefa farmaciei că vom face pe categorii pentru că, în fond, bolile excepţionale sunt rare şi bolile obişnuite sunt uşor de pus pe categorii. Şi am făcut reţete tip pentru stomac, răceală, gripă, intestine, rinichi, diverse alte manifestări ale bolilor şi am dat fiecărei categorii o culoare.

Reţeta era cu antetul dispensarului şi culoarea însemna pic tul. Erau 30 de bani, 50 de bani până la un leu, iar plata o făceam când se aduna o sumă mai mare. Vă închipuiţi că la preţul acesta treceau multe luni până să merite să mă deplasez şi să plătesc 100 de lei. sau aşa ceva

S-a simţit nevoia de a face un triaj foarte serios pentru verificarea copiilor între 13 şi 17 ani ce sufereau de nişte boli care trebuiau vindecate chiar de la început ca să nu degenereze. Unele erau glandulare, cu afecţiuni ganglionare. altele erau pulmonare, altele erau afecţiuni ale oaselor şi trebuia să trimitem pe cei cu plămânii delicaţi la munte, iar pe cei cu afecţiuni de natură reumatică sau cărora le făcea bine o cură de soare, la mare.

Astfel s-au afişat la dispensar liste cu ordinea în care trebuiau să se prezinte copiii din cartiere: întâi cei din Florească, apoi din Tei, din Herăstrău. Se prezentau câte 10 – 15 copii pe zi, consultaţi de o echipă de doi-trei medici, stabilind dacă era cazul ca unii dintre ei să fie trimişi la spital pentru un examen mai amănunţit (radiografii etc.). Se punea însă problema financiară şi a organizării acestor colonii de vară Pentru asta m-am înhămat la o muncă absolut nebună, însă, iar am găsit sprijin la prieteni: ministrul comunicaţiilor era Frânasovici. Bazil Ştefănescu, adică secretarul lui, mi-era prieten, ca şi Vică Alexandrini (fratele viitorului ministru de finanţe la liberali) mâna lui dreaptă, erau încântaţi să mă susţină. Ministrul mi-a acordat gratuitate pe calea ferată pentru un număr oarecare de copii. Eu a trebuit să mă zbat, nici

nu ştiu cum am reuşit să am numărul corespunzător de locuri de cazare care să primească atâţia copii şi să fiu şi sigură că sunt îngrijiţi, acceptând să fie întovărăşiţi de o însoţitoare pe care o delegam eu.

Pentru aceasta m-am gândit că-mi trebuie bani. De unde să-i scot? Eu nu ştiu să cerşesc, nu-mi place să mă duc şi să am aerul că cer bani şi că nu-i utilizez în scopul pentru care i-am solicitat (am văzut foarte multă lume strângând bani pentru Crucea Roşie şi scoţând cu acul de pălărie banii din cutia în care adunaseră fonduri) aşa că nu voiam să existe niciun fel de umbră, de îndoială, asupra corectitudinii mele.

Atunci am iniţiat mai multe dineuri de gală la Athénée Palace, cu invitaţii scrise personal de mâna mea ca să nu vină oricine. Aşadar erau oameni cât se poate de distinşi care jucau un rol important în viaţa publică şi politică românească, plus diplomaţi. Meniul era «alcătuit corect, cu numere de atracţie: odată erau doi dansatori, apoi o paradă de modă, altă dată decorul era numai cu baloane pe masă şi cu lumânări. De câte ori am avut nevoie de colectare de fonduri mi-au venit idei noi, care să schimbe atmosfera Dar şi acolo m-am trezit cu oameni incorecţi. Nu mi-am putut închipui că la o masă dată în folosul unei societăţi de binefacere, mă vor fura la şampanie. Toată lumea bea şampanie şi când am luat socotelile, pe lista de băuturi erau trecute numai două sticle. Vă las să judecaţi: asta se întâmpla chiar pe vremea aceea, când România era bogată şi oamenii nu erau aşa de pervertiţi! Dar acest lucru a fost pentru mine o foarte mare lovitură pentru că îmi place să cred în oameni. Şi nu ştiu cum am avut nenorocul acesta, de câte ori am ajutat oameni. (Şi am ajutat foarte mulţi care, întâlnindu-mă pe stradă, îmi spun: „Doamnă, vă aduceţi aminte când m-aţi salvat pe mine şi pe soţul meu?”

„Cu ce doamnă, cu ce?” „Mi-aţi adus nişte doctorii din străinătate, extraordinare, soţul meu avea cancer la ficat şi aţi adus meti-onină” – un medicament la modă pe atunci. Altul cu plămânii, altul cu nu ştiu ce.) I-am ajutat fără să trag vreun folos şi chiar fără să-mi aduc aminte de numele lor. Am făcut-o pur şi simplu ca să vin în ajutor.

Bolnavii noştri erau încântaţi că Spitalul Colentina, unul dintre cele mai mari din Bucureşti, era foarte aproape de Calea Floreasca, iar

eu încântată că am reuşit ceva nemaipomenit

Mai târziu, când această iniţiativă luase o oarecare anvergură, m-am gândit să corelez viaţa dispensarului cu viaţa grădiniţei de copii de peste drum şi în colaborare cu această minunată doamnă Elena Nicolaide, să facem ceva modern pentru aceşti copii. Adică un *menu* bazat pe regim de calorii, nişte şezlonguri foarte modeste cu pânză, ca să se poată odihni copiii, căci erau sub vârsta şcolară şi aveau nevoie de un moment de odihnă la mijlocul zilei. De la minister am primit 60 de pături, căci acum aveam 60 de copii.

M-am dus la primarul general al Capitalei (*general à la suite* Victor Dombrovschi, zis „Verdeaţă" şi pentru intimi „Coca", un om de suflet, plin de haz şi foarte activ) şi i-am spus: „Ai terenul grajdurilor de cai aparţinând lui Negroponte. Văd că s-a golit; nu ştiu ce s-a întâmplat cu Negroponte, dar văd că nu mai are cai, grajdurile au rămas în paragină, curtea se umple de scaieţi. N-ar fi bine să facem o şcoală de orientare profesională utilizând boxele cailor ca ateliere şi podurile de fân ca dormitoare?" Mi-a răspuns: „Eşti o minune, ai nişte idei nemaipomenite, adu hârtia încoace". îi dau cererea, memoriul, pe care iscăleşte eu iscălitura lui foarte mare „Se aprobă şi se va susţine".

Dar acest vis nu s-a putut împlini pentru că se apropia dezastrul din 1944 când s-au năruit toate visele noastre, s-a năruit viaţa noastră, s-a năruit ţara noastră, acea dată de groază care ar trebui scrisă nu cu litere de cerneală, ci de sânge: „23 august" şi a trebuit să renunţ la această minunată iniţiativă.

Victor Eftimiu spunea că dacă s-ar termina cu povestea asta ar scrie o carte intitulată *Comunismul*. *Tristeţea lumii*. Şi cred că muncă absolut nebună, însă, iar am găsit sprijin la prieteni: ministrul comunicaţiilor era Frânasovici. Bazil Ştefănescu, adică secretarul lui, mi-era prieten, ca şi Vică Alexandrini (fratele viitorului ministru de finanţe la liberali) mâna lui dreaptă, erau încântaţi să mă susţină. Ministrul mi-a acordat gratuitate pe calea ferată pentru un număr oarecare de copii. Eu a trebuit să mă zbat, nici nu ştiu cum am reuşit să am numărul corespunzător de locuri de cazare care să primească atâţia copii şi să fiu şi sigură că sunt îngrijiţi, acceptând să fie întovărăşiţi de o însoţitoare pe care o delegam eu.

Pentru aceasta m-am gândit că-mi trebuie bani. De unde să-i

scot? Eu nu ştiu să cerşesc, nu-mi place să mă duc şi să am aerul că cer bani şi că nu-i utilizez în scopul pentru care i-am solicitat (am văzut foarte multă lume strângând bani pentru Crucea Roşie şi scoţând cu acul de pălărie banii din cutia în care adunaseră fonduri) aşa că nu voiam să existe niciun fel de umbră, de îndoială, asupra corectitudinii mele.

Atunci am iniţiat mai multe dineuri de gală la Athénée Palace, cu invitaţii scrise personal de mâna mea ca să nu vină oricine. Aşadar erau oameni cât se poate de distinşi care jucau un rol important în viaţa publică şi politică românească, plus diplomaţi. Meniul era-alcătuit corect, cu numere de atracţie: odată erau doi dansatori, apoi o paradă de modă, altă dată decorul era numai cu baloane pe masă şi cu lumânări. De câte ori am avut nevoie de colectare de fonduri mi-au venit idei noi, care să schimbe atmosfera. Dar şi acolo m-am trezit cu oameni incorecţi. Nu mi-am putut închipui că la o masă dată în folosul unei societăţi de binefacere, mă vor fura la şampanie. Toată lumea bea şampanie şi când am luat socotelile, pe lista de băuturi erau trecute numai două sticle. Vă las să judecaţi: asta se întâmpla chiar pe vremea aceea, când România era bogată şi oamenii nu erau aşa de pervertiţi! Dar acest lucru a fost pentru mine o foarte mare lovitură pentru că îmi place să cred în oameni. Şi nu ştiu cum am avut nenorocul acesta, de câte ori am ajutat oameni. (Şi am ajutat foarte mulţi care, întâlnindu-mă pe stradă, îmi spun: „Doamnă, vă aduceţi aminte când m-aţi salvat pe mine şi pe soţul meu?”

„Cu ce doamnă, cu ce?” „Mi-aţi adus nişte doctorii din străinătate, extraordinare, soţul meu avea cancer la ficat şi aţi adus meti-onină” – un medicament la modă pe atunci. Altul cu plămânii, altul cu nu ştiu ce.) I-am ajutat fără să trag vreun folos şi chiar fără să-mi aduc aminte de numele lor. Am făcut-o pur şi simplu ca să vin în ajutor.

Bolnavii noştri erau încântaţi că Spitalul Colentina, unul dintre cele mai mari din Bucureşti, era foarte aproape de Calea Florească, iar eu încântată că am reuşit ceva nemaipomenit

Mai târziu, când această iniţiativă luase o oarecare anvergură, m-am gândit să corelez viaţa dispensarului cu viaţa grădiniţei de copii de peste drum şi în colaborare cu această minunată doamnă Elena

Nicolaide, să facem ceva modern pentru aceşti copii. Adică un *menu* bazat pe regim de calorii, nişte şezlonguri foarte modeste cu pânză, ca să se poată odihni copiii, căci erau sub vârsta şcolară şi aveau nevoie de un moment de odihnă la mijlocul zilei. De la minister am primit 60 de pături, căci acum aveam 60 de copii.

M-am dus la primarul general al Capitalei (*general à la suite* Victor Dombrovschi, zis „Verdeaţă" şi pentru intimi „Coca", un om de suflet, plin de haz şi foarte activ) şi i-am spus: „Ai terenul grajdurilor de cai aparţinând lui Negroponte. Văd că s-a golit; nu ştiu ce s-a întâmplat cu Negroponte, dar văd că nu mai are cai. grajdurile au rămas în paragină, curtea se umple de scaieţi. N-ar fi bine să facem o şcoală de orientare profesională utilizând boxele cailor ca ateliere şi podurile de fân ca dormitoare?" Mi-a răspuns: „Eşti o minune, ai nişte idei nemaipomenite, adu hârtia încoace". Îi dau cererea, memoriul, pe care iscăleşte cu iscălitura lui foarte mare „Se aprobă şi se va susţine".

Dar acest vis nu s-a putut împlini pentru că se apropia dezastrul din 1944 când s-au năruit toate visele noastre, s-a năruit viaţa noastră, s-a năruit ţara noastră, acea dată de groază care ar trebui scrisă nu cu litere de cerneală, ci de sânge: „23 august" şi a trebuit să renunţ la această minunată iniţiativă

Victor Eftimiu spunea că dacă s-ar termina cu povestea asta ar scrie o carte intitulată *Comunismul*, *Tristeţea lumii*. Şi cred că acest titlu ar fi rezumat foarte bine toată această alcătuire, toată această epocă şi concepţie politică. N-am să comentez pentru că nu sunt în măsură nici să schimb, nici să ameliorez această stare, nici să o judec, dar am un suflet care nu uită şi un trup care-şi aduce aminte de toate loviturile primite.

Aşa că s-a dus şcoala mea de orientare profesională şi toate iluziile noastre. Trebuia să scap de dispensar, pentru că eram „bestie moşierească", eram „animal", eram „duşmana poporului", boieroaică, moşieriţă şi ce să fac? Ce să fac? Mă duc, alerg la doamna doctor Bagdasar, ministrul sănătăţii, o femeie deosebită, soţia marelui neurochirurg de la Spitalul Central – să mă sfătuiască „Salvaţi-mă. luaţi pentru un timp protecţia acestui dispensar, pentru că dacă lipseşte cumva vreun bisturiu sau vreo pătură sau vreo seringă, intru la puşcărie cu titlul pe care-l am de *bestie moşierească*". A fost

înţelegătoare, dar foarte greu am convins-o. Am tăcut nişte acte prin care îi predam Ministerului dispensarul, fără a preciza pentru cât timp, explicând că din motive de sănătate nu pot să mă mai ocup de el. Şi aşa am scăpat cu obraz curat pentru că era o situaţie mai mult decât periculoasă şi asta mai ales cu toate surprizele pe care le-am avut la întorsătura pe care a luat-o destinul României după 23 august 1944.

*

Colonelul Dimănceanu. un om de ispravă, foarte devotat Regelui Minai, se zbătuse mult timp să facă la Eforie un complex sportiv format din piscină şi terenuri pentru diferite activităţi. Cu puţinii bani de care dispunea îşi clădise o casă pe faleză, în faţa mării, micuţă, dar adorabilă, din lemn, iar numele vilei era scris cu litere mari „nă DU-ŞA-LA" (făcută cu mari năduşeli).

Eforturile erau în proporţie cu cerinţele şi cu timpul respectiv. Trei oameni s-au dedicat acestei localităţi, foarte dragă mie: doctorul Hoening (căsătorit cu fata generalului Văitoianu, Silvia, cu un superb spital pe strada Mincu, unde a avut onoarea să se nască Ioana, fiica noastră), Aristide Blank – fiul marelui bancher, şi Tudor Don. Se întreceau în transformarea cât mai plăcută a acestei pustietăţi plină de scaieţi, într-o mică staţiune fermecătoare. Construiau hoteluri pe marginea mării şi o serie de vile miei. albe cu jaluzele albastre. Cea mai frumoasă şi mai mare aparţinea lui Blank. La jumătatea falezei exista un restaurant unde se servea foarte simplu, dar cu mult rafinament

O alee lungă pornea din dreptul barului, prin faţa hotelului Neptun străjuit de bolţi acoperite cu rogojini, împotriva soarelui foarte puternic din timpul zilei.

Mai târziu Regele care] al II-lea îşi făcuse o locuinţă, „Cetatea de Nisip". Nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată loeuind-o. Cu timpul terenurile s-au transformat în parcuri pentru nudişti. Mai departe, mergând spre Tuzla, mă năpădesc zeci de amintiri duioase din viaţa mea cu Ioana la cea mai fragedă vârstă.

Tuzla era un sat de pescari adunat în jurul farului. De-a lungul litoralului existau o serie de vile construite în dreptul satului Mangalia, a cărui culoare locală era deosebită: toate casele, joase, aveau curţile împrejmuite cu ziduri mici de piatră. Acolo familiile Hurmuzescu şi Dorel Dumitrescu – administratorul Băncii Naţionale – şi mulţi alţii îşi

aveau vilele lor. În pustietatea de atunci, litoralul mi se părea ca un adevărat miracol, ca o insulă din Pacific unde lipseau doar palmierii. Departe, spre Bulgaria, ajungeai la Balcic – unde Regina Maria îşi făcuse castelul ei de vis.

Tatăl meu, regele electricităţii din România, crease o unică uzină ce deservea tot litoralul. Amiralul Bălănescu ne-a invitat pentru inaugurarea uzinei pe un crucişător unde au venit: primul ministru Armand Călinescu cu soţia lui, Ghelmegeanu, ministru al comunicaţiilor şi multe alte personalităţi din judeţul Constanţa, marcând astfel acest eveniment.

Plimbarea a fost pe o mare agitată, cu valuri mari, care transformaseră crucişătorul într-o floare de nufăr ce plutea peste valuri. La coborâre nu ştiam de ce să ne ţinem din cauza răului de mare. La acest eveniment pentru Balcic, când se aştepta momentul să se dea lumină, la căderea serii, se strânseseră în piaţa mare toţi puradeii de turci şi femei cu basmale şi şalvari, parcă trăiam un basm din *1001 de nopţi*. În momentul când s-au aprins becurile s-a declanşat o hărmălaie nemaipomenită, provocată de turci care au început să strige, sărind în sus ca mingile.

Masa pusă în aer liber, sub primele ghirlande de becuri, a fost un adevărat eveniment Unul din oaspeţi a avut năstruşnica idee să arunce nişte oase de pui câinilor ce rânjeau la noi, năpustindu-se, cât pe ce să răstoarne masa, aşa de mulţi se adunaseră.

A doua zi, soarele, atotcuceritor, domnea peste întinderile mişcătoare ale mării şi peste auritele linişti ale nisipurilor ajungând până la Ecrene.

*

Era 21 iulie, ziua Sfântului Ilie.

Eram tineri căsătoriţi, ne aflam la ţară şi era vremea culesului fructelor în pârg, când poştaşul ne aduce o telegramă anunţând moartea tatălui lui Gogu la Galaţi.

A fost o veste zguduitoare, atât de neaşteptată. Relaţiile tată-fiu erau respectuoase, dar viaţa nu-i apropia pentru că ştiţi bine, nici cei care trăiesc chiar în aceeaşi casă nu ajung să fie prea apropiaţi unul de altul. Au fiecare ţeluri diferite, preocupări, ambiţii diferite.

Bătrânul trăia la Galaţi, îşi vorbeau din când în când, iar de scris

îşi scriau mai rar. Am pornit cât mai repede spre oraşul unde mă născusem şi am asistat la înmormântarea bătrânului Leonte Georgescu, acel bărbat frumos cu ochi albaştri ca genţiana munţilor, subţire, înalt, neschimbat Nu mai era animat de surâsul cu care-l întâmpina întotdeauna pe fiul său, nici de privirea aceea plină de mândrie când spunea: „Băietu meu".

Înmormântarea a fost pentru mine ceva cu totul nou, pentru că la vârsta mea nu avusesem ocazia să merg prea des la astfel de ceremonii. Leonte Georgescu fusese un erou, decorat în campania din Bulgaria din 1913, unde trecuse pe lângă moarte de mai multe ori, scăpând cu viaţă după tifos, cu boală, cu internări; iar când a venit în România, şi-a continuat activitatea lui de funcţionar. A primit toate onorurile militare, iar decoraţiile pentru faptele de vitejie pe front erau pe o pernuţă de catifea cu toată modestia, toată simplitatea, ceremonia avea o solemnitate gravă şi importantă, în care lumea îşi amintea că „tu ai adus prinosul tău de fidelitate către ţară, ai luptat cu vitejie, cu demnitate şi cu dragoste în toate acţiunile tale". Muzica militară era prezentă pentru onor.

De la Galaţi am pornit în pelerinaj la Sulina, unde ne-au mâncat ţânţarii. Era o mizerie cumplită: adunam nişte balegi de animale lăsate pe marginea şoselei şi înconjuram masa la care ne luam frugala cină şi le aprindeam, ca fumul să îndepărteze ţânţarii. Am stat puţine zile, care trebuie să mărturisesc, poate că pe Gogu l-au răscolit, dar mie nu mi-au lăsat niciun fel de impresie, pentru că nu mă lega nimic de acest oraş.

Şi astfel a trecut acel 21 iulie 1934.

*

La un moment dat, când Gogu a cerut să plece de la Operă, a primit o indemnizaţie cu care ne-am gândit să luăm o mică fermă la Tunari. Acolo unde se intersectează şoseaua Bucureşti – ploieşti cu linia de centură care leagă Otopeni de Tunari, era o cârciumioară care se chema „La Potou". Nu departe, la dreapta, era un teren pe care fusese construită cazarma falnică a regimentului de geniu, al cărui comandant era Generalul Orezeanu.

Am cumpărat acest teren din care am făcut o mică fermă Am muncit enorm ca să fac plăcere lui Gogu. El avea nevoie de destindere,

avea nevoie de aer curat şi de liniştea naturii, să audă câinii lătrând (pe acea vreme nu erau atâţia câini pe toate străzile, ca acum), să vadă pomi înflorind şi să culeagă din pom, cu mâna lui, cireaşă, mărul, para sau pruna, după anotimp, ceea ce în Bucureşti era mai greu. Evident, nu era frumos, terenul fiind neamenajat; era doar o casă în formă de avion, un turn de apă, o locuinţă pentru personal şi un fel de grăjduleţ pe care l-am mărit. Am făcut nişte sere, am adus lalele din Olanda Am chemat un grădinar – al cărui tată era în orchestra Filarmonicii. Am crezut că va fi devotat, dar mi-a furat toate cepele olandeze şi le-a înlocuit cu unele proaste şi degenerate. Am adus pomi fructiferi de cea mai bună calitate de la Principele Ştirbey şi Ambrozie Fischer de la Cluj.

Tilea, care avea în Bucureşti o casă superbă pe aleea Pangrati (devenită mai târziu reşedinţa ambasadorului Angliei), era un om foarte bogat Avea cariere de marmură şi mi-a făcut cadou trei vagoane de blocuri mici (pe care cioplitorii nu au ştiut să le prelucreze, aşa că am pierdut foarte mult material). Pe gazonul pe care l-am semănat, l-am udat, l-am plivit şi l-am tăvălugii – credeam că înnebunesc de atâta muncă – am pus aceste dale de marmură, ca să-l mai înveselesc, am plantat trandafiri, bujori şi tot felul de plante perene, dând viaţă prin culoare mieii grădini. Nu puteam să plantez pomi, pentru că nu aveam posibilitatea să aduc pomi ornamentali maturi şi umbroşi. Trebuia să ne restrângem şi să ne obişnuim cu oarecare severitate, cu o stăpânire perfectă a fanteziei şi să ne mulţumim cu ce avem.

În sfârşit, casa am aranjat-o, spre fericire, cu mobilă, cu creioane, cu canapele, cu ce am putut mai drăguţ şi mai economicos. Aveam dormitorul sus, unde erau vreo trei-patru odăiţe pe care le-am transformat într-una singură Domina de la etaj. Aveam un balcon în faţă şi o odaie mare de dulapuri. Nu ne-am dat seama şi nici lucrătorul – zidarul – care trebuia să termine tencuiala, nu şi-a dat seama că bârnele nu mai aveau susţinere şi, într-o zi. fiind noi din fericire la Bucureşti şi uşile deschise înspre odaie şi date de perete, grădinarul şi paznicul fermei au auzit un zgomot enorm ca de o bombă care cade. S-au precipitat să vadă ce se întâmplă şi au constatat că tot plafonul căzuse şi bârna cea mare de la tavan se rezema pe uşă, că dacă n-ar fi fost uşa deschisă ar fi căzut pe pat, exact unde capetele noastre

odihneau pe pernă Dacă am fi fost acolo, ne găseau transformaţi în foi de hârtie. Aşa că am scăpat de la moarte printr-un miracol absolut neprevăzut.

Aveam la fermă un amărât de cal, Mişu, care ducea produsele – câte erau – la piaţă la Obor, însoţit de grădinar sau de bucătăreasă într-o bună zi, Mişu a fost furat Pe atunci erau puşti care vindeau ziare pe străzi, cu câte o foaie de „ediţii speciale" strigând cât îi ţinea gura:

„FURTUL SENZAŢIONAL DIN GRAJDURILE MAESTRULUI GEORGESCU!" (Era vorba de bietul Mişu chiorul!) în cele din urmă, Mişu a fost regăsit.

Ferma a mers aşa, până a venit regimul comunist, când doamna Gabriela Deleanu s-a văzut obligată să refuze Maestrului cartela de pâine, pentru că stăpâneşte un „teren agricol". Or. termenul de „teren agricol" era cu totul impropriu, nu se putea aplica fermei noastre unde nu era agricultură deloc, erau doar pomi fructiferi. Dar ce te faci când n-are cine să le audă?

Am căutat aşadar o soluţie şi, tacit, am dat ferma în grija lui Mihail Sadoveanu, bucuros să ne poată veni în ajutor (evident, nu urma să ne dea niciun ban). La fermă erau şi câteva vaci care dădeau lapte. Ginerele lui Sadoveanu a pus ca administrator un sas din Braşov. Acesta avea grijă să smântânească laptele înainte să-l ducă la vânzare. Într-o zi, controlul economic a verificat laptele şi a constatat că e smântânit. În loc să i se spună că laptele e de la ferma lui Mihail Sadoveanu – un nume pe atunci respectat nu numai literar ci şi politic – i s-a dat controlorului numele maestrului George Georgescu. Aşa încât, ne-am trezit cu un proces economic şi cu o duioasă condamnare de un an închisoare „pentru sabotaj". Vestea a circulat rapid în Bucureşti, trezind interesul încântătorului Ionel Teodoreanu, scriitor şi avocat. De îndată s-a oferit să-l apere pe Maestrul Georgescu în faţa tribunalului. Pledoaria a fost superbă, briliantă, convingătoare şi plină de haz – aşa cum era şi el (din păcate au trecut prea mulţi ani ca să-mi pot aminti argumentaţia lui). Aşa a scăpat bietul Gogu din ghearele puşcăriei, ajutat de procurorul Barbu Brezianu.

Jenat de ce se întâmplase, Sadoveanu a preferat să nu mai beneficieze de această mică proprietate, de care am putut dispune din nou. Am închiriat-o directorului general de la „Ford".

Aşteptam tocmai sosirea copilului nostru. Când m-am dus să încasez chiria, am avut „plăcuta surpriză" să văd că stabilizarea nu-mi permitea să plătesc nici taxiul cu care mă deplasasem!

Pe urmă a urmat ce a urmat!

Iar eu m-am îndreptat spre moşia mea părintească din Romanaţi, o poveste lungă, de care voi vorbi mai târziu.

Istoria unei stânjenitoare invitaţii în U.R.S.S. Regele Carol, doamna Lupescu şi domnul Urdăreanu. Întâlniri cu Regina-Mamă. Povestea unei case. Vremuri tulburi.

Prin 1936, România se bucura de strădaniile şi de personalitatea lui Nicolae Titulescu, cel care fusese ales de două ori Preşedintele Societăţii Naţiunilor. Acesta considera că relaţiile noastre cu Rusia (devenită URSS) trebuiau reluate în primul rând pe plan cultural.

Aşa cum am văzut de multe ori în istorie, în trecut, calitatea intelectuală, calitatea creativă, e mult mai importantă decât forţa armată Ea aduce şi legături mai strânse şi interes mai aproape de inima oamenilor care sunt sensibili la o bucurie de această natură Astfel, în 1936, apărea la Bucureşti primul ambasador sovietic cu numele de Ostrovski. Era un domn destul de interesant, un fel de Yul Brinner, ras în cap, cu ochii puţin piezişi, dar fără *sex-appeal*-ul vedetei.

Ostrovski se mutase în casa fostului director general al *wagon-lits-mwov* din România, o casă frumoasă pe Şoseaua Kiseleff, unde ne-a poftit pentru că propunerile venite din partea Ministerului Culturii sovietic cereau ca dirijorul George Georgescu să facă deschiderea amicalo-culturală dintre ţările noastre. Era un program vast şi, drept să spun, foarte îndrăzneţ.

Trecuseră aproape 20 de ani de la revoluţia rusă care se făcuse într-o ţară cu o viaţă culturală şi artistico-socială reputată în omenirea întreagă pentru bogăţia ei, pentru fast şi pentru calitate. Ostrovski ne cheamă la masă Mai venise şi consilierul lui, domnul Vinogradov (care n-avea nimic de-a face cu Vinogradov cel de mai târziu, care conducea destinele Rusiei sovietice la un moment dat), un bărbat frumos; a făcut multe ravagii în Bucureşti şi chiar un mare scandal cu soţia ambasadorului Poloniei, Miroslav Arşişevski, scandal care a produs o dramă teribilă în căsnicia lor. Miroslav era un om delicat şi fin. Soţia

lui, Nata. şa. rusoaică la origine, fusese pe vremea ţarilor o femeie foarte căutată în anumite societăţi, pentru anumite scopuri şi anumite ore. Dar el fiind un delicat, un sensibil, a şters cu buretele trecutul şi a luat-o în căsătorie. O femeie frumoasă puţin prea înaltă faţă de el. care era mic de talie. Aveau o Ambasadă splendidă, dădeau recepţii minunate. Pentru ziua naţională invitatele erau rugate să vină îmbrăcate ori în roşu, ori în alb, ori în alb cu roşu, şi toate florile din casă erau albe şi roşii, culorile Poloniei.

Ostrovski ne spune: „Maestre şi doamnă, aveţi de străbătut 16 oraşe de la Urali până la Marea Caspică şi de la Baku până la Leningrad şi trebuie să vă rog să fiţi foarte atenţi la tot ce trebuie să luaţi în geamantanele dumneavoastră pentru că în momentul de faţă în Rusia nu se găseşte nimic! Vă luaţi săpun, pastă de dinţi, perie, prosop, cămăşi, rufe suficiente".

Ne-am uitat unul la altul foarte miraţi, dar căutând să fim cât mai necrispaţi şi Ostrovski cu ochii lui, aşa pieziş, şi cu chelia cea strălucitoare (trebuie să vă spun că era simpatic şi cred că era un om foarte deştept) îmi spune: „Doamnă, veniţi în biroul meu să vă arăt harta".

În clipa aceea am trăit unul din rarele mele momente de spaimă, în care am crezut că este sfârşitul pământului şi sfârşitul vieţii mele. Încăperea era mică, iar masa de lucru disproporţionat de mare pentru încăpere. Pe tot peretele din faţă, cât ţinea de la stânga la dreapta şi de sus până jos, se întindea harta acestei caracatiţe îngrozitor de mari care se numea Rusia sovietică: de la Pacific până în Polonia, de la Marea Neagră şi până la Golful Botnik. Când am văzut această hartă şi că el închide uşile glisante ale biroului mi-am spus: „S-a terminat cu mine, ăsta are o trapă, mă bagă aici în trapă şi dispar". Nici nu ştiu dacă am văzut harta în faţa mea, că mi se învârtea totul pe dinaintea ochilor ca o giruetă de pe casă când bate vântul. El mi-a explicat oraşele prin care treceam şi până la urmă omul a fost extraordinar de corect, a redeschis uşile glisante şi am revenit în salon, unde soţul meu bea cafeaua liniştit cu Vinogradov.

N-au trecut multe zile şi a izbucnit un mare tămbălău. un mare scandal, o mare problemă Carol al II-lea îl ia din scurt pe Titulescu spunându-i:

— Cum le-ai gândit să faci aşa ceva? Niciodată Gogu Georgescu n-o să plece în Rusia!

— Dar, Sire, gândiţi-vă că-mi dărâmaţi munca de doi sau trei ani de zile la Societatea Naţiunilor, unde l-am convins pe Litvinov, cum am putut noi mai bine, realizând apropierea între Rusia şi România, apropiere absolut necesară ţării noastre. Rusia e o vecină mult prea puternică, mult prea importantă, un regim mult prea periculos, ca să nu fim în relaţii normale, politice, diplomatice, cu ea

— Nici să nu mai insişti – veni răspunsul.

Titulescu, care avea obiceiul să se culce târziu şi să se scoale târziu, nu mai respecta ora lui de somn de dimineaţă, avea fir direct cu Peleşul unde era Regele, care-l sună:

— Titulescu, ce-ai făcut?

— Sire, mai gândiţi-vă!

— Nu se poate!

Atunci Titulescu l-a chemat pe Gogu şi i-a spus:

— Carol nu vrea să audă, du-te tu la el şi convinge-l!

Se duce Gogu în audienţă la Regele Carol al II-lea şi-i spune:

— Sire, ce facem cu propunerea asta, uitaţi-vă la contractele pe care mi le-au trimis: hârtie cu cartoane aurite cu stema sovietică, *laissez-passer-ului* pentru soţia mea şi pentru mine ca să putem trece prin toate ţările Uniunii Sovietice, adică să avem protecţia lor asupra noastră, din gentileţe pentru satisfacerea dorinţelor pe care le-am putea avea pe parcursul acestei lungi şi importante călătorii într-o vreme de iarnă

Dar Regele îi spune:

— Uite ce e, dragă Gogule, nu pleci în Rusia Ăştia mi-au omorât familia şi nu te duci în Rusia! Faci parte din Casa Regală Filarmonica este Fundaţie regală, eu sunt şeful activ. Ca preşedinte al acestei fundaţii din care faci parte, eu nu te las să pleci!

Ei, ce te faci nenicule, cum s-ar zice, pentru că, cu Regele Carol nu era de glumit, cu Titulescu nu era de vorbit, cu Litvinov n-am avut cinstea să avem vreodată vreo întâlnire, dar geamantanele erau aproape făcute, pregătirea sufletească era să zicem şi ea la punct şi ce să facă, ce să facă? Şi-a legat un fel de bandaj de gât şi şi-a pus braţul în bandulieră şi a anunţat orchestra Filarmonicii că nu poate să vină la

repetiţii, nu poate pregăti concertul pentru că are o criză acută de reumatism şi nu poate dirija A anunţat la Ambasada sovietică faptul că, din pricina bolii, nu poate să răspundă obligaţiilor pe care şi le luase şi călătoria proiectată trebuie să se anuleze pe motive de sănătate.

Ostrovski a înţeles (şi cred că a înţeles tot) şi n-a insistat. A mai trecut un an şi ceva şi Ambasada revine cu o nouă invitaţie şi cu un număr sporit de oraşe. Carol al II-lea păstrase aceeaşi atitudine; Titulescu, disperat, telefona insistând cu veşnicul: „Sire, gândiţi-vă!" „Sire, aşa şi pe dincolo". Răspunsul lui Carol fiind invariabil: „Nimic, nimic, Titulescule, nu se poate, scurt!"

Şi atunci a căzut iar beleaua pe Georgescu, care de data asta a făcut pe şchiopul ca să nu plece. Deci concluzia pe care a tras-o Ambasada sovietică a fost că boala este de natură politică şi că maestrul Georgescu nu are niciun fel de răspundere şi execută nişte dispoziţii politico-regale. În faţa acestora Ambasada a avut abilitatea să nu arate niciun fel de animozitate. Pe domnul Ostrovski l-am poftit la masă şi am semnătura lui pe cartea de aur. A fost foarte corect, foarte amabil, iar scrisoarea către vămile sovietice a rămas în posesia noastră, lucru care a fost foarte important mai târziu.

Aceste două poziţii politice diferite faţă de Rusia sovietică au coincis cu înlăturarea lui Titulescu de la Guvern. Oare să fi fost o simplă coincidenţă?

Trebuie să priveşti evenimentele de la distanţă ca să le judeci la justa lor valoare. Tatăl meu vitreg, inginerul Buşită, se zbătuse să smulgă din mâinile nemţilor „Societatea Electrica", reuşind s-o facă cea mai importantă sursă energetică a ţării. Regele Carol (de fapt mai mult „duduia") juca cărţi cu Malaxa, cu Puiu Dumitrescu şi cu diverşi alţi indivizi dubioşi ca moralitate. împreună cu un belgian, Cartier, au uneltit ca „Societatea Electrica" să cadă în mâini străine iar Constantin Buşilă să nu mai fie directorul ei. Acesta era un act de răzbunare al lui Carol, determinat de prietenia dintre prinţul Barbu Ştirbey şi tatăl meu. Carol avea în inima lui o ură bine fondată împotriva lui Ştirbey. Părinţii mei, trebuind să părăsească locuinţa din strada Matei Millo, unde se aflau şi birourile societăţii, şi apartamentul nostru, şi fiind nevoiţi să aibă o locuinţă proprie, au apelat la eternul Duiliu Marcu, care a făcut planurile casei din Aleea Modrogan. Între timp, locuiau cu

chirie în casa profesorului Finţescu din Bulevardul Dacia, colţ cu Aurel Vlaicu, unde a avut loc logodna mea

Cu toată răcirea relaţiilor dintre Gogu şi Rege, într-o seară când ne aflam la acea mică fermă din Tunari, ne trezim cu un telefon care-l chema pe Gogu. Doamna Lupescu îi spune: „Am auzit că ai o fermă lângă Bucureşti şi că e foarte frumos la tine. Aş vrea să venim cu câţiva prieteni să petrecem seara acolo". Eh, ce te faci, cum să-i răspunzi: „Nu, cucoană, nu veni la mine"? Era imposibil.

Ne-am sfătuit, ne-am învârtit, ne-am răsucit şi am chemat pe cei care ştiam că erau apropiaţi de doamna Lupescu, pe generalul Dombrovschi. un om plin de haz, care umplea casă, tonic, cu veselie şi topea orice moment tensionat, pe Dan Berceanu, doctorul ce o cunoscuse pe doamna Lupescu când încă nu era prietena Regelui. S-a strâns un grup de vreo 14 persoane. Dintr-o întâmplare fericită seara a fost extraordinar de plăcută şi de veselă. Dan Berceanu şi cu Gogu s-au întrecut în glume şi viţuri de toate felurile. Pe vremea aceea n-aveam nici radio, n-aveam televizor, nu exista aşa ceva

Dar eu în casa doamnei Lupescu nu am intrat niciodată şi nici ea nu s-a mai invitat la noi. N-am căutat să ştiu de ce. Am văzut-o de două ori, o dată s-a nimerit să fiu prin protocol plasată în aceeaşi lojă cu ea, la o paradă de 10 Mai, în care Regele Carol, cu mantia albă a Ordinului Mihai Viteazul, pe un cal superb, deschidea parada într-un mod absolut senzaţional. Curios, era o femeie care te frapa şi totuşi nu era frumoasă: avea nişte ochi de un albastru violet, cu părul roşu, cu dinţi de lup, cu o faţă puţin cam pistruiată Avea un ten strălucitor pe care l-am verificat într-o seară când, nefiind la lumina soarelui, unele defecte de piele se observau mai puţin. Eram invitaţi la Lenuţa Leonte, soţia marelui chirurg Titică Leonte, care locuia în strada Banului, colţ cu Calea Victoriei, lângă Palatul Ştirbey. Lenuţa era. O frumuseţe de femeie cu părul acaju, cu trăsături fine, fermecătoare. În momentul acela era foarte îndrăgostită de Georges-Valentin Bibescu.

O primise pe doamna Lupescu, care probabil se autoinvitase şi care a venit dublată de doamna Max Auschnit, românca, fata procurorului Pordea de la Cluj. O femeie de o frumuseţe de star de Hollywood, micuţă, graţioasă, bogată Auschnit o acoperea de coliere de smarald şi de rubine, de rochii superbe de la Paris. Noi am venit mai

târziu de la un spectacol sau de la o masă şi, întâmplător, într-unul din saloane, vedem două siluete în alb, una blondă şi una roşcată Erau doamna Lupescu şi doamna Auschnit Ei bine, toată frumuseţea doamnei Auschnit era umbrită de strălucirea acestei doamne Lupescu.

În urma unor evenimente foarte grave pentru ţară, Carol al II-lea a fost forţat să abdice. În toamna anului 1940. Regele şi doamna Lupescu au plecat din ţară împreună S-a nimerit ca trenul să treacă prin punctul de frontieră de lângă Băile Herculane. unde eram poftită de unchiul meu şi de mătuşa mea la hotelul „Ferdinand", de modă veche, dar superb, cu balcoane mari, cu odăi spaţioase, cu paturi cu baldachin. Eram cu cumnata mea. Am luat maşina de la Văleni, şi pe drum, când treceam Cerna, am fost opriţi de poliţie. Sub ochii noştri a fost arestat generalul Marinescu, şeful poliţiei capitalei, şeful Siguranţei, care voia să fugă din ţară Zvonurile, fatal, au venit imediat, că trenul eu care plecase Carol era încărcat cu o grămadă de comori, că a fost mitraliat de legionari şi Carol a trebuit să se culce pe culoar, pe jos. ca să nu-l atingă gloanţele. Dar alaiul a trecut nepăsător şi a ajuns la destinaţie, la Paris. Acolo şi-a dus viaţa pe care şi-a dorit-o. În chefuri, în băuturi, în jocuri de cărţi, în desfrâu. cu cheltuieli enorme acoperite cu bani pe care nu ştiu de unde îi procura Au trecut de la Paris la Lisabona, de la Lisabona la Cascais unde era punctul cel mai retras şi mai elegant al coastei Atlantice. Nu i-am mai văzut niciodată Am aflat de moartea lui. am aflat de viaţa imposibilă pe care i-o făcea doamna Lupescu. Într-o seară, noi fiind invitaţi de marchizul de Foi, soţul Elvirei Popescu, la „Maxim's", vedem un domn bine îmbrăcat rezemându-se într-un baston noduros. Avea faţa ciupită, urâtă, chiar neplăcut de privit El întovărăşea o doamnă care i-a făcut nişte semne foarte amicale lui Gogu. Era doamna Lupescu cu amantul ei *en titre*, domnul Urdăreanu, zis şi Murdăreanu, mareşalul curţii regelui Carol, a cărui casă în stil francez există lângă actualul Minister de Externe din Aleea Alexandru, în Parcul Filipescu.

Nu-mi amintesc să se fi dus Gogu să-i spună „bună seara". Acestea sunt amintiri pe care le evoc ca pe un fapt istoric.

În cartea *Convorbiri cu Regele Mihai* a lui Mircea Ciobanu, apărută la câţiva ani după revoluţie, Regele Mihai vorbeşte cu multă durere de suferinţa permanentă pricinuită lui de această femeie

nefastă pentru România şi pentru viaţa lor, care l-a despărţit dureros de mama lui, Regina-mamă Elena, o doamnă extraordinar de distinsă, de nobilă, demnă şi modestă. Crescută temeinic, de o familie bine închegată, a fost izgonită în mod brutal de către Carol. A fost dureros pentru noi toţi şi cumplit pentru copilaşul acesta de câţiva anişori, scos de pe tron. După ce fusese rege, nu mai era nimica. Mai târziu, Carol îl făcuse „Voievod de Alba Iulia". Totuşi, noi n-am putut să rupem legătura cu Regina Elena, Regina-mamă, pentru că era o persoană mult prea deosebită. Merita să rişti orice ca să păstrezi legătura cu ea. Îşi cumpărase o casă la Florenţa, pe colina Fiesole. *Villa Sparta* avea un balcon mare, care domina toată valea Toscanei cu toate cupolele, toate splendorile şi turlele Florenţei, cu păduri de portocali mereu în floare. Era o casă extraordinar de bine ţinută, ca la călugăriţe. Totul strălucitor, frumos. Deşi se servea masa, trebuia să mănânci înainte de a te duce la ea. Altfel rămâneai flămând, aşa puţin dădea de mâncare, căci voia să rămână subţire.

Mi-aduc aminte de faptul că atunci când o vedeam, mai ales în regiunea Dolomiţilor, avusesem nişte accidente de sănătate, sarcina destul de greu de suportat care îmi dădea o stare foarte greu de acceptat Mâneam în dezordine, mă cam îngrăşasem, şi Regina, care era foarte grijulie pentru silueta ei, îi spune soţului meu, punând mâna pe braţul lui: „Ai grijă de soţia dumitale să slăbească, pentru că e păcat la vârsta ei să-şi piardă şarmul tinereţii".

Şi într-adevăr, foarte impresionată de grija pe care o avea Regina pentru mine, m-am pus pe un regim drastic, mâncând suficient, dar foarte controlat; şi ajutată fiind de tinereţe, am slăbit foarte uşor, dar abia după o lună şi ceva de trudă, în care mâneam invariabil acelaşi *menu*: dimineaţa, cafea cu lapte şi un corn cu un pic de unt; la prânz o salată fiartă cu o friptură la grătar şi piure de mere, iar seara, un ceai cu puţină brânză. Şi aşa am reuşit să revin la silueta mea obişnuită, care nu era cea a unui manechin din zilele de astăzi, dar era agreabilă la privit.

Regina ne trimitea întotdeauna şoferul la „Hotel Anglo-Americano", recomandat de ea, aproape de „Grădina Boboli". Aveam un apartament adorabil, ca la ţară, cu cămin în care făceam foc seara când se răcorea Acest mare hotel nu era de fapt un hotel, ci era

un fel de vilă mai mare. Sufrageria era acoperită de un luminator. Pe o masă rotundă, în centru, se expuneau toate fructele exotice, toate prăjiturelele, toate atracţiile posibile şi imaginabile ale unui restaurant de calitate. La Florenţa, soţul meu a dirijat pentru prima oară în Italia, în versiunea originală, opera *Boris Godunov* de Musorgski. Când era „Maggio-musicale", Regina asista la concert, discret în timpul verii, în momentul în care Regele Mihai era autorizat să-şi vadă mama timp de o lună pe an, atunci ei alegeau ori Cortina D'Ampezzo, ori lacul Di Braes, ori lacul di Carezza, în regiunea Dolomiţilor. Regina, săraca. Îşi vărsa focul şi se simţea fericită să poată vorbi unor persoane în care avea încredere şi cărora se putea destăinui. Îmi amintesc cu strângere de inimă, de clipele în care-mi spunea: „Crede-mă că nu mă culc o noapte fără să mă gândesc la Sinaia, la casa noastră, la căsnicia noastră, la tot ce am lăsat în urmă Trebuie să-ţi mărturisesc că eu l-am iubit pe omul acesta foarte tare. Despărţirea de el a fost sfâşietoare, pentru că pierdeam o iubire mare şi pierdeam şi copilul care mi-a fost smuls din braţe*".

Regina ne-a făcut o mărturisire şocantă, o spun aici chiar dacă mi-e ruşine de ce am auzit atunci. Mi-a spus: „Îţi închipui că în momentul tratativelor de despărţire, Carol mi-a trimis prin marele Iorga propunerea să primesc bani ca să plec din ţară! Mie să mi-l trimită pe Iorga să-mi dea bani ca să plec din ţară! Ai putea să-ţi închipui aşa ceva?" O spunea ca o fetiţă în culmea disperării căreia i se smulge ceea ce avea mai preţios în viaţă – iubirea ei. Cum a putut să se preteze Iorga la aşa o grozăvie, să se ducă la Regina ţării şi să-i propună bani să plece? Doar nu era servitoarea sau metresa Regelui, era mama viitorului rege al ţării, era soţia Regelui ţării! Cum se poate aşa ceva? Sunt lucruri care te înmărmuresc şi nu poţi să le accepţi oricâţi ani ar trece!

După ce a murit Gogu şi eu mă duceam încă la Florenţa, invitată de prieteni. Regina mi-a transmis să nu-i mai telefonez, ci să iau legătura cu Nelly Catargi, doamna ei de onoare. Avea sentimentul că telefonul îi era interceptat de comunişti. V-am povestit că Nelly Catargi fusese naşă la nunta lui Gogu cu Gabriela, în locul Reginei, care în 1923 îl aştepta pe Mihai.

*

Între timp, situaţia familială s-a schimbat: fratele meu, luat de un fel de frenezie necontrolată, pentru o doamnă care nu merita decât să te ocupi de ea între cinci şi şapte, a divorţat de Marie-Jeanne cu care avea doi copii, se adorau şi se înţelegeau foarte bine. A sacrificat un cămin în care găsea absolut tot: iubire, îngrijire, eleganţă, siguranţă şi tot ce vrei. Marie-Jeanne era fiica lui Argetoianu, căruia i se spunea în intimitate „Baba" (nu ştiu de ce, probabil pentru că era destul de gras şi scurt în picioare şi cu puţină imaginaţie, dacă-i puneam frişca pe cap putea să semene cu o *babă* – savarină în limba franceză).

El avea o mare bogăţie: moşia de la Breasta la vremea ei, ne povestea bătrâna Omi – mama lui Argetoianu, o boieroaică care se plimba prin parc cu mitene, mănuşi împletite, fără degete, şi cu o umbreluţă de dantelă de Bruxelles, cu rochii cu *falbăla* pe care le ridica graţios să nu se murdărească – moşia cuprindea o terasă imensă, de sute de metri, care domina Valea Jiului, cu o superbă seră în care avea palmieri. Palmieri în România, la 30 de grade minus, iarna! Primăvara îi aducea cu boii, îi trăgea pe nişte sănii pe rotiţe şi îi repuneau în curte. Avea o biserică făcută de ei, avea un sat… satul italienilor", construit de bătrânul general Argetoianu şi de familia Oteteleşanu. ca să-i găzduiască pe italieni, despre care se ştie că sunt specialişti în zidărie.

Moşia Marie-Jeannei era lângă Maglavit. Aparţinuse bunicii ei, contesa Talievici şi apoi mamei ei, Clémence.

În 1937, Argetoianu notează în amintirile sale: „Astăzi am avut o zi grea A venit Marie-Jeanne să-mi spună că divorţează".

Până atunci, când stăteam la ţară, locuiam la fratele meu; eram foarte legată de soţia lui şi am suferit văzând că o nefericită aventură a spulberat o fericire, o căsnicie, printr-o despărţire brutală Sufletul meu refuza să accepte situaţia la urmare, m-am decis, de acord cu soţul meu, să-mi fac propria gospodărie.

Ce îndepărtată îmi pare acea zi din 1938 când am luat hotărârea nebunească de a-mi construi un conac al meu. În ziua aceea, tata îl trage deoparte pe Gogu şi-i spune: „Dragă, nevastă-ta a înnebunit! Ce se apucă să facă casă acuma, când bale războiul la uşă?" Şi el îi răspunde: „Ce să-i fac? Dacă asta e plăcerea ei şi situaţia e de aşa natură N-am putut să mă împotrivesc! Am văzut-o că pleacă cu atâta elan, cu atâta dragoste, eu atâta dorinţă de a avea o casă a noastră pe

moşia ei!” Şi şi-au spus: „Ei bine, ea pune ţăruşii, dar la ţăruşi o să rămână”.

Şi-am început cu nişte oameni extraordinari. Pe unul dintre ei îl chema Florea Badea, un ţăran iscusit, ambiţios, meticulos până la obsesie; nu ar fi făcut nimic superficial. Nu exista să bată un cui într-un perete care se măcina: dădea jos tencuiala până dădea de zid, o pregătea cu tot ce trebuie, bătea cuiul cum trebuie, punea scândura rânduită superb. Se pricepea la toate, chiar şi la electricitate puţin. Şi a venit cu cinci băieţi, finii lui din Teleorman, recomandaţi de un prieten care avea moşie mare în Bărăgan şi Teleorman, Angliei Capră, a cărui fată Dori, frumoasă şi blondă ca o englezoaică, era măritată cu moşierul Iacovache Noica, vărul marelui filosof Constantin Noica. Mi-a trimis pe aceşti oameni, de încredere, toţi tineri. Florea avea vârsta mai. ca să zic, în jur de 26 de ani, avea un cap mare de dulău. aşa. nişte mâini mari, nişte picioare mari. Finii lui, pe care îi învăţase meseria de zidar şi de lemnar şi tot ce trebuie pentru construcţii, aveau 17 – 18 ani.

Eu începusem să-mi adun materialul pentru viitorul conac. Evident că am început prin dependinţe, patul, magazie, casă de oameni. Acuma, marea dramă era căutarea materialului lemnos, pentru că patului se face în general din lemn de salcâm, foarte rezistent, betonul ţăranului. Şi cum să te duci în timp de neliniște să cauţi la depărtări foarte mari? Regiunea cu reputaţi salcâmi înalţi şi drepţi era la Apele Vii, departe de mine, la peste 40 de kilometri. Cu cine să mă duc, că n-aveam om, n-aveam logofăt, n-aveam pe nimeni, eram singură, pierdută, locuiam la unchiul meu care avea o casă bine aranjată, cu bucătar, cu servitori, cu fete cu şorţurile scrobite, cu toate marafeturile, cu doi câini de mare rasă pe care-i spăla bine în curte, cu săpunuri speciale, în sfârşit, avea hazul lui unchiul meu. Eh, era el cum era, dar avea hazul lui! Şi avea un cârciumar la Caracal, domnul Papidon, cu mustaţa în furculiţă, cu melon pe cap, mic, îndesat, cu obrajii roz, cu nasul puţin cam roşu, de băutor. Noi îl botezaserăm domnul Cupidon. Şi am pornit la drum cu Cupidon şi cumnata mea, Marioara ex-Comăneanu.

Comăneanu, bătrânul, era un fel de Taras Bulba, un fel de senior din *Pe aripile vântului*, un tip care reprezenta dragostea de pământ

Pământul era viaţa lui şi ducea o activitate fantastică, însă folosea metode învechite: nu-i plăcea inventarul modern de polidiscuri, de secerători-legători, de batoze, de nu ştiu ce, nu, nu, nu intrau în capul lui. El trebuia să lucreze aşa cum prinsese de la bunicul său cu zilieri, cu oameni: avea 300 de angajaţi vara, trei cuptoare de pâine, chelari, cărora le dădea de mâncare şunci întregi afumate, ciorbe, fasole, mă rog, era un belşug la ei! Frigiderele erau întotdeauna cu cel puţin 12 pui şi găini jumulite şi aranjate, pentru că dacă vine cineva la masă, să poată fi gătite imediat Avea Oltul alături, avea mreană, avea peşte, avea tot ce vrei, era foarte bine, şi o vie nemaipomenit de bună, vinul pe care mi-l dădea din când în când şi-l puneam eu la gheţar mai târziu, se transforma într-un fel de băutură nemaipomenită, în care se simţea pământul sau atmosfera care-i era prielnică vinului.

Dar cum am ajuns eu la adunarea materialului lemnos pentru patul? Toamna începuse peste noapte cu potop de ploaie! Şosele desfundate, maşina se afunda în gloduri.

În faţa acestei păduri, întovărăşind proprietarul plantaţiei, marcam de zor, cu toporişca, salcâmii ce trebuiau tăiaţi. Şi trebuiau mulţi! înainte de prânz, iar s-a pus ploaia pe noi! Melonul lui Cupidon se transformase în streaşină. Mustaţa i se defrizase!

Treaba terminată, spre marea mea mirare, am fost poftiţi la masă de proprietarul pădurii. Mirare, cunoscând zgârcenia oltenilor! Pe masă ţuica de rigoare, lipia caldă scoasă din ţăst şi… ostropel de pui. Ostropelul ăla, ce să vă mai spun, n-am văzut niciodată aşa ceva urât Puii nu erau jumuliţi cum trebuie, le mai vedeai câte un tulei negru de pană rămas în pulpă, răscrăcăraţi aşa, tendoanele netăiate cum ar fi trebuit ca să stea adunate, un fel de zeamă roşcovană cu usturoi care te trăsnea Marioara Comăneanu face un semn dispreţuitor spre tava cu mâncare şi spune: „Nu mănânc din asta, te rog să-mi faci jumări din şase ouă!” Eu înţepenisem, mă gândeam că ne poftesc aşa cu dragă inimă, ne poftesc boiereşte şi asta spune „pas, eu nu mănânc mâncarea ta de lături!” Mi s-a părut destul de greu de înghiţit, dar acela ori n-a băgat de seamă, ori avea şi el o nevastă ţâfnoasă şi era obişnuit, nu ştiu, nu a făcut nicio remarcă asupra acestei întâmplări.

Am cumpărat salcâmii, i-am însemnat, i-am numărat, am dat acontul şi au început să vină materialele… Mă întorc la Florea Badea

Este cum e ţăranul român; dar ăsta, Florea, era un om extraordinar: reuşea să cioplească lemnul de parcă-ar fi fost scos din fabrica de cherestea Comandasem cărămizi; cărămizile nu se puteau face la noi pentru că pământul nu era favorabil, trebuia să le fac la Slătioara, la vreo 40 de kilometri de mine, pe marginea Oltului, înainte de Slatina Treceam prin faţa conacului celebru al Generalului Argeşeanu, care a avut un sfârşit tragic, omorât de legionari, după ce, la rândul lui, dăduse ordin să fie omorâţi legionarii, după asasinarea lui Călinescu în dureroasa şi sângeroasa epocă de scurtă revoluţie, dar eu urmări foarte grave pentru sufletul nostru şi pentru ţara noastră Alături era moşia lui Ion Marian, fratele ministrului agriculturii. Totul era perfect organizat la ferma lui. (în clipele acelea n-ar fi putut bănui că avea să sufere de foame în închisoare mai târziu.) Mă duc aşadar să comand cărămizile, îmi trebuiau nu ştiu câte, 30 – 35.000 de cărămizi. Nu era joacă, conacul trebuia să fie ceva foarte frumos şi foarte bine făcut, ca să nu spună bărbatul meu că are nevastă tânără şi proastă, ci să fie aşa ceva care să-l lase cu gura căscată când vine. Aveam ambiţia asta! în sfârşit, comand cărămizile, deşi era foarte greu să te deplasezi şi se făceau cuptoarele pe marginea Oltului, ca să fie cărămidă foarte bine arsă, învelite toate eu un fel de căptuşeală de lut, care ţinea căldura ca într-o sobă de teracotă. Se pune Dumnezeu pe un potop de ploaie şi se umflă Oltul şi-mi ia toate cărămizile mele arse şi le duce pe apa Oltului, şi vine Oltul până la mine şi-mi îneacă moşia, grâul, snopii, şi-mi îneacă lanurile din care ieşeau mândre căpşoarele albastre ale florilor de in

Era o spaimă îngrozitoare. M-am urcat călare cu logofătul pe care nu puteam să-l urmez pe acelaşi drum. pentru că apa venea spumegând până la marginea pădurii, care urca sus pe deal până la casă. Orăcăiau toate broaştele moşiei. Nu riscam să-mi ia casa. dar mi-a luat tot ce aveam pe moşie şi doi ani de zile anumite porţiuni – tarlale, cum se numesc în Oltenia – erau aşa de împotmolite de snopii aduşi de puterea apei, încât formau nişte movile enorme, care încolţiseră şi nu puteai decât să le scoţi cu mâna Nici nu ştiam cum să procedez ca să ies la socoteală cu această teribilă problemă Tractorul nici vorbă să poată intra, din cauza movilelor de grâu.

Eh, s-a retras şi Oltul, s-au uscat şi lacrimile mele, şi durerea din

suflet, şi disperarea, şi banii pierduţi, şi timpul irosit, şi iară du-te la oameni, şi iară comandă cărămizi, iară arde-le.

Pe atunci se lucra cu învoitori – puţine erau tractoarele – toţi proprietarii căutau învoitori în comunele unde se găseau bucăţile de pământ rămase după împroprietăririle din 1918.

La moartea tatălui meu, în 1928, fratele meu şi-a luat partea leului, adică moşia cumpărată în bloc de el, eu pădure de gârniţă. mie lăsându-mi echivalentul suprafeţei lui, dar petece răspândite în diverse locuri.

Alergam ca nebuna să treier ba în Şopârliţa. ba la Băluţa peste Olteţ, ba la Greci, ba la Văleni…

În sfârşit, vin cărămizile şi începe construcţia casei. Eu locuiam cum am spus. la unchiul meu, plecam la 5.30 dimineaţa să fiu pe şantier. Când s-a pus prima temelie la casă, se aud clopotele de la biserică sunând alarma: recrutarea şi prezentarea ţăranilor la regimentul respectiv pentru încorporare. Curtea era plină de oameni, forfotă, soţiile veneau disperate, plângând, cu basmale negre ca nişte ciori, ca să-şi ia bărbaţii. Logofătul tatii, Marin Şopârleanu, de 40 de ani pe moşia tatii, venise la mine ea angajat. În loc să mă sprijine, că mă vedea acolo în fond un copil, care habar n-aveam ce înseamnă să conduci o moşie, mi-a spus: „Coniţă, eu plec că am trei feciori şi doi nepoţi care pleacă la armată Mă duc acasă să nu vă fie cu supărare, dar eu mă duc acasă” şi şi-a scos ghetele din picioare ca să meargă mai repede şi le-a pus pe umăr şi dă-i… Avea o viteză la mers. de făcea drumul Văleni-Caracal, 20 de kilometri, parcă era motocicletă

Şi pleacă toţi bărbaţii şi rămân numai cu Florea Badea, cu soarele care apunea, cu vântul serii care răscolea un fel de praf nisipos, de secetă, şi cu disperare, aşa, că nu ştiam ce va fi ziua de mâine. Dar ne-am sfătuit cu Florea. ne-am dus în sat. am căutat copii şi am adunat vreo zece. Erau micuţi şi Florea le făcuse scări ca să poată să ridice cărămidă la ziduri. Mie mi-a făcut o jumătate de cub din scândură în care cu mâinile mele am făcut tot cimentul pentru betonul ce trebuia armat pentru temelia casei.

În Bucureşti se dărâmau vechi clădiri pentru construirea noii Bănci Naţionale. Se scosese fierul forjat de la geamurile acestora, trântindu-l pe trotuare. Mi-a fulgerat un gând… să cumpăr parte din

acest material în vederea împodobirii casei de la ţară

Eh, pentru asta am găsit un camion care, din fericire, mergea în direcţia mea în el am pus materialele de fier necesare construcţiei, rulouri de carton gudronat şi hai înapoi… „iar la munca cea mare”!

Măsoară spaţiul pe care-l va acoperi fierul forjat la ferestrele de la dormitorul nostru şi sufragerie, apoi cheamă potcovarul satului din Greci, un ţigan isteţ şi priceput: cu Florea alături, am început să combinăm bucăţile de fier armonizându-le în aşa fel încât să obţinem un model echilibrat şi frumos. Munca de sudură a revenit potcovarului, ceea ce nu a fost uşor, fiind o premieră pentru el.

Aveam şi armătură adusă din Bucureşti, cu cât chin, cu câtă jale, cu câte amărăciuni, cu câtă bătaie de cap, nu pot să vă spun… S-ar putea scrie un roman de coşmar cât a fost munca mea de cumplită! Femeie singură, să te zbaţi prin toate ministerele, din cauză că totul era rezervat pentru armată; nu se găsea fier, nu se găseau cuie, nu se găsea sârmă! Şi totul trebuia căutat nu atât cu bacşiş, cât cu oarecari relaţii şi cu un surâs cât mai fermecător. Şi vorba aceea, luptam cu tinereţea mea care învingea deseori foarte multe dificultăţi.

În această perioadă îngrozitoare am scos-o la capăt cu copiii din sat care au reuşit să ridice unul câte două, alţii câte trei cărămizi, şi astfel să clădească încet-încet zidurile. A mers aşa de repede! Trebuie să spun că Florea îşi disciplinase nepoţii, finii, era ca la armată, mergea totul şnur, nu crâcnea unul, nu se îmbăta niciunul, nu fugea după fete, era o disciplină de regiment iar copiii se comportau foarte bine. Eh, acuma trebuie să faci podelele, să faci uşile, să le vopseşti. Uşile din casă le-am ars cu maşina de gaz şi le-am ceruit; n-am pus parchet, am pus scândură frumoasă şi bună, pe care am dat-o singură cu vopsea de nuc ca să fie culoarea închisă Reuşisem să fac un cămin după un model dintr-un film cu Mickey Mouse care-mi plăcuse. Dădusem bacşiş operatorului de la cinematograf să-mi taie din film bucăţica asta pe care ulterior am mărit-o la un fotograf. Şi de două ori am dărâmat-o fiindcă nu-mi reuşiseră proporţiile; şi în sfârşit, a treia oară ieşise un cămin, „să dai cu căciula după câini”, cum s-ar zice; o splendoare, cu o boltă rotunjită, cu o pardoseală de cărămidă pusă pe muchie, cu o mică etajeră de lemn, cu hota rotunjită, care mergea înspre tavan. Holul avea 17 metri lungime, pe 7, 80 metri lăţime, cu bârne de lemn

proptite pe console. Pe pereţi erau aplice din fier forjat făcute de ţiganii din Tomeni.

Gogu şi părinţii mei au sosit pentru sfeştania casei, eveniment ce părea să fie făgăduiala unei mari fericiri.

Caut să-mi amintesc surpriza resimţită de ai mei în faţa incredibilei mele realizări!

În aşteptarea lor aveam inima cât un purice. Pregătisem totul cu minuţiozitate: de la Costică, feciorul-bucătar adus de departe, din Pleşoi, pe care-l îmbrăcasem ca pe un ginere, cu veston alb peste jiletca roşie, cămaşă albă şi cravată neagră, învăţat să întâmpine oaspeţii ţinând în mână tava cu pâine şi cu sare, şi până la mesele încărcate, împodobite cu vase în care pusesem primele lalele, aduse de Costică din sat

Chiar în dimineaţa în care avea loc sfinţirea casei, am auzit la radio cuvintele rostite de generalul Ion Antonescu: „Ostaşi, vă ordon: treceţi Prutul!” Era 22 iunie 1941! începuse războiul…

Am fost cuprinşi de înfiorare la gândul grozăviei ce ne aştepta, a noilor jertfe ce vom face! Şi totuşi, trebuia să mergem înainte, cu fruntea sus!

Oare din ce lut suntem făcuţi ca să trecem prin atâtea încercări, pendulând între durere şi speranţă, cu iluzia redobândirii unei părţi din trupul ţării noastre smulsă cu vrăjmăşie secole de-a rândul, ori de câte ori o recuceream cu sacrificii imense?

Privind înapoi, în puţinii ani pe care i-am petrecut la ţară, pe pământul meu, ale cărui limite nici măcar nu le cunoşteam (în principiu, fratele meu administra moşia) am trăit clipe pe care azi nu cred că le-aş mai putea trăi: de exemplu, grindini parţiale, care mi-au transformat într-un covor de zăpadă 60 de hectare de mazăre, pe care trebuia să o cosesc în zori, a doua zi; două revărsări ale Oltului, cu inundaţii care au distrus toată recolta de pe vale; atâtea probleme grave pe care trebuia să le rezolv pentru construirea conacului. La un moment dat, găsisem să închiriez o secerătoare-legătoare, care mi-a adunat grâul de pe tarlaua din faţa conacului unchiului meu. Din senin s-au adunat nişte nori vineţii pe cer, logofătul a dat alerta învoitorilor din Văleni să vină copiii la strânsul snopilor ca să nu-i prindă ploaia pe pământ şi, în nebunia mea, voind să dau curaj şi exemplu celor ce

veniseră în ajutor, m-am apucat să ridic snopii aşa cum eram, cu rochie de olandă. I mareară mâneci, espadrile în picioarele goale, fără să iau în seamă înţepăturile paielor ţanţoşe de pe câmp. Noroc că tarlaua nu era prea mare. Când munca era aproape terminată şi grâul la adăpost, mi-am dat seama că braţele mele până mai sus de cot, mâinile şi pulpele erau toate acoperite de sânge.

Câte prilejuri nefericite puteau să mă îndepărteze de această muncă grea şi ingrată! Ei bine, NU!

Se năştea în sufletul meu o dragoste necunoscută încă, pătimaşă, mă simţeam parcă născută din pământul acela şi înfrăţită cu el, pentru totdeauna.

În enumerarea evenimentelor nefericite, dar având cu totul alt ecou în inima mea, poate fi trecută întâmplarea ce vă voi povesti.

Câtva timp înaintea asasinării lui Iorga am fost arestată de legionari. Eram la ţară unde supravegheam construirea casei şi mă întorceam înfrigurată la moşia unchiului meu. unde locuiam. Văzând lumină în sufragerie am intrat să-mi regăsesc familia şi am avut o mare surpriză: camera era invadată de un grup de legionari în ţinută de gală, cu nelipsita diagonală pe piept. Veniseră să preia moşia văduvei unchiului meu, Vasile Oroveanu. care era jumătate evreică. Discuţii ridicole, insistente, despre inventarul agricol, au încărcat atmosfera Enervându-se. ne acuzau că nu erau de nici unele (doar eu, fiind singura bine gospodărită, aveam tot ce-mi trebuia).

Dintr-una într-alta. au ajuns să vorbească de cedarea Transilvaniei şi de *Dictând de la Viena* pe un ton acuzator, spunând că noi suntem vinovaţi de această hotărâre.

Ce m-a iritat cel mai mult a fost faptul că şeful echipei era unul din trepăduşii ocolului agricol Caracal, cu care eram în relaţii foarte bune: mă ajutase să obţin o rezoluţie pentru o livrare de seminţe – sau aşa ceva – iar eu îi mulţumisem pentru oboseală cu câţiva crăişori. Din nou, revenind problema Dictatului cu acuzaţii la adresa vechiului regim, îmi urcă sângele în cap şi îi spun domnului trepăduş: „Las-o mai uşor cu acuzaţiile că noi n-avem nicio legătură cu treaba asta şi n-avem decât de suferit. Şi mai ales, dacă nu mă înşel, la acel consiliu era prezent şi căpitanul dumneavoastră, Horia Sima”.

Dumitrescu se simte lezat de moarte, se ridică de pe scaun cu

maiestate şi, pe un ton cu care nu eram obişnuită să mi se adreseze cineva, clamează: „Eu nu mai pot sta într-o casă unde căpitanul nostru este acuzat! Dumneavoastră trebuie să părăsiţi această odaie*”. Mie îmi venea să râd şi nepierzându-mi firea îi răspund prompt: „Domnul meu. nu uita că eu sunt la mine acasă aici şi dacă cineva trebuie să părăsească această încăpere, aceia eşti dumneata şi nu eu. Dar, evident, pentru a pricepe acest lucru, trebuie să ai şapte ani de acasă”. Şi. ca să curm orice discuţie, am preferat să părăsesc eu odaia, ducându-mă să tricotez la mine în dormitor.

Pe la două noaptea, aud tropăit în curte, paşi greoi de militari în faţa geamului meu, şi intră la mine Aneta. credincioasa servitoare a unchiului meu, să-mi spună că legionarii au venit să mă aresteze.

Brusc nu s-a mai auzit nicio mişcare. Am dezlegat misterul puţin mai târziu, aflând că jandarmul adus cu forţa de la Brâncoveni, de care depindeam administrativ, a refuzat să execute ordinul legionarilor, aceştia neaducând nicio dovadă oficială de învinuire.

Deci, s-au întors drăguţii de ei la Caracal, ducându-se direct la poliţia legionară (că aşa era moda: să fie poliţie peste poliţie). Şi au revenit cu o maşină încărcată cu vreo cinei indivizi şi cu o hârtie cu emblema legionară – gardul de fier – ştampilată pe foaie, de data asta siguri de victoria misiunii lor. Iarăşi Aneta. Înnebunită, bate la uşa mea anunţându-mă; eu sar din pat. Îmi trec un pieptene prin păr, îmi pun un capot şi pun mâna pe clanţă să deschid uşa bătrânească în două canaturi înalte şi grele. Nu apuc să întorc cheia în broască şi simt o presiune puternică care împinge uşa Perfecta sincronizare între ei şi mine a provocat o situaţie hazoasă: cel care pusese mâna pe clanţă cade peste mine! Ridicându-se, mă înhaţă de mână şi-mi ordonă să-l urmez

Eu, imperturbabilă, îi spun apăsat: „Ia laba de pe mine (nu ştiam că parafraza acestei expresii va deveni celebră)! Unde vrei să merg?”

— La Brâncoveni, să daţi o declaraţie.

— Desigur, dar nu în ţinuta asta. Daţi-mi voie să mă îmbrac.

Cumnata mea, alertată de zgomot, mi se alătură. La rugămintea mea să vină şi ea cu maşina la jandarmerie, a fost împotriva ideii de a lua maşina (şi bine a făcut), aşa că ne-am îmbarcat cu toţii în automobilul legionarilor. Pe atunci maşinile aveau scăriţă la portieră

Pe scăriţă stătea agăţat cel mai simpatic din grupul lor, camaradul Păsărică Părăsind parcul unchiului meu, în loc să o luăm spre Brâncoveni, la dreapta, şoferul coteşte la stânga spre Caracal. Tot eu îmi exprim nedumerirea: „Da' unde mergem? Brâncoveni este la dreapta!"

Oprirea bruscă a maşinii face ca din zguduitură Păsărică să fie cât pe ce să cadă Uşa se deschide, o mână puternică smulge de lângă mine pe cumnata mea, aruncând-o în şanţ, invectivând-o cu: „Jos, femeie fatală! Camaradul Păsărică are guturai şi nu poate sta afară!", şi mă trezesc cu Păsărică pe genunchi! Noroc că era mic şi uşurel.

Cumnata mea se urcă la volanul maşinii noastre, zburând la fratele meu. L-a sculat din somn şi după explicaţii au plecat la Caracal, cu direcţia Prefectură

Ei, ce te faci acum cucoană, singură cu cinci legionari? O idee de geniu îmi apare în minte: „Pune-i să-ţi cânte imnurile lor!", ceea ce am şi făcut, spunându-le că nu puteam avea o ocazie mai fericită să aud frumoasele cântece atât de lăudate. Şi legionarii s-au pus pe cântat

Ca prin farmec, cerul părea că se înseninează a zori când am ajuns la centrul poliţiei legionare, unde am fost elegant poftită într-un fotoliu să aştept

Ce? Nu ştiam nici eu.

Camaradul de gardă m-a făcut să trăiesc cele mai dureros-ridicole momente din viaţa mea. Important, vorbea la un telefon care zbârnâia tot timpul, în vreme ce diverşi indivizi tot intrau şi ieşeau. Am cerut o explicaţie. „Doamnă, căpitanul Corneliu Zelea

Codreanu spunea: *Noi suntem ca păsările nopţii*, *niciodată* în *odihnă*".

Alt telefon schimbă atmosfera Era prefectul nostru, alertat de fratele meu care ajunsese la Caracal cu maşina mea şi cu cumnata

La cererea prefectului să fiu imediat eliberată, omul meu cu telefonul îi răspunde:

— Să nu aveţi nicio teamă, noi suntem „cavaleri medievali" şi ştim cum să ne purtăm cu o doamnă

Abia la opt dimineaţa a intrat fratele meu în birou. Ni s-a oferit o cafea şi am plecat acasă

Peste zi, nicio urmare, tăcere absolută Am grăbit spre conac ca

să fac dijma otavei din Oliver.

Îmi termin repede treburile, iau maşina singură, trec pe la nişte prieteni „Minai" ca să-i felicit pentru sărbătoarea care se apropia, şi, continuându-mi drumul, opresc să iau benzină la Roşiorii de Vede unde, spre norocul meu, se afla din întâmplare Doctorul Tyllo, care mă cunoştea şi aştepta o ocazie spre Bucureşti. Prezentându-se, spune:

— Doamnă, pe timpul ăsta nu pot să vă las singură Vă forţez să mă luaţi cu dumneavoastră!

Întâmplare foarte plăcută pentru mine.

Ajunsă în Bucureşti şi din fericire având agenda mea telefonică personală, chem pe Mihai Antonescu – la acea vreme Ministru de Justiţie – pe care îl cunoşteam din copilărie, şi îl pun la curent cu ceea ce mi s-a întâmplat

— Vino imediat, ca să luăm măsurile necesare!

Mă prezint la el, Mihai cere imediat pe generalul Petrovicescu – Ministrul de Interne legionar – lămurindu-l de cele întâmplate. Generalul răspunde că mă aşteaptă imediat.

Hai, iară ia drumul spre Banu Manta, unde îşi avea sediul, într-un birou foarte modest, având pe perete o imensă şi frumoasă fotografie a fostului căpitan cu sumanul pe umeri. După explicaţiile mele şi scuzele lui jenate, cere Caracalul, dând ordin ca în cel mai scurt timp să i se facă raportul celor petrecute la arestarea doamnei cutare: „dar vă precizez, *să nu fie evanghelie cu braga*!" (formulă pe care nu o mai auzisem şi nici nu am mai auzit-o vreodată).

Strângere de mână, mulţumiri, şi hai acasă.

Iubitul meu soţ, anunţat, mă aştepta cu nerăbdare.

Îmbrăţişări, sărutări.

— Ce bine, că ai venit la timp! Avem bilete la cinema

— Da, dar am ceva foarte important să-ţi povestesc!

— Bine, îmi spui pe drum, dacă aşa zici.

Când am terminat povestea mea, Gogu a rămas *bouche-bee* (!).

Cred că totuşi am intrat la cinema, pentru ca, întorcându-ne acasă ca doi îndrăgostiţi, pe la două noaptea, să fim scuturaţi, de un val de revoltă a pământului!

Sărim din pat, ne adăpostim sub o grindă ce inspira protecţie. Un al doilea val, de astă dată de jos în sus, saltă din cui candela de la

icoane. Dezorientaţi, ne părăsim adăpostul pentru altul mult mai puţin sigur, în cadrul unei uşi. Când totul s-a calmat, telefonând mamei, ne-am liniştit şi ne-am regăsit culcuşul în care am dormit ca doi buşteni după această a doua „noapte furtunoasă", care şi ea s-a terminat cu bine.

A doua zi, Gogu avea repetiţie, şi cred că a fost pentru prima dată în viaţa lui când a oprit maşina în faţa unei cârciumi şi a dat pe gât o ţuică.

Cumplitul cutremur din noaptea aceea din noiembrie a avariat grav Ateneul. După foarte scurtă vreme, Fabrizius, reprezentantul Germaniei la Bucureşti, a venit cu propunerea din partea statului German să se facă un lung turneu cu Filarmonica prin 16 oraşe din Germania şi din ţările anexate, ca o compensaţie pentru acest cataclism.

La aflarea acestei veşti, legionarii s-au opus categoric ca George Georgescu să plece ca şef al turneului (probabil pentru că naşul nostru fusese I.G. Duca, cel care semnase dizolvarea Gărzii de fier, fapt pentru care fusese asasinat în decembrie '33). În caz contrar, ameninţau cu spargerea geamurilor ministerului.

Fabrizius a replicat că ori pleacă orchestra cu George Georgescu. ori nu pleacă deloc.

În cele din urmă, plecarea noastră a avut loc în noaptea de revelion 1940 – 1941.

În acest turneu, George Georgescu îi face botezul străinătăţii lui Dinu Lipatti ce execută, în premieră, „Concertino"-ul lui, primit cu entuziasm de public. De la München, ultimul oraş al turneului, orchestra se întoarce în ţară, iar maestrul rămâne pentru dirijarea unui concert la Dresda Acolo, ne-a întâmpinat, la gară, consulul României, domnul Secăreanu (fratele celebrului cântăreţ de operă cu acelaşi nume), dându-ne o veste pe care nu şi-o explica: imnul de la Radio România fusese schimbat.

— Ce se cântă acum? întreb eu.

— Deşteaptă-te române!

Atunci sar ca o nebună de gâtul lui Gogu şi îi spun: „S-a terminat cu legionarii!"

Ion Antonescu, luând măsuri disciplinare, face ordine şi

restabileşte calmul. Prin îndepărtarea lui Carol al doilea care părăsise ţara cu trenul, în toamna anului 1940, printre alte măsuri urgente şi importante, ia o fericită hotărâre rechemând din exil pe Regina Mamă Elena să-şi reia locul lângă fiul ei, Regele Mihai, îndreptând astfel o dureroasă greşeală din trecut

Aceasta se întâmpla în mijlocul verii, când eram la ţară. Aud că trece trenul prin Piatra-Olt, asta era cam la 12 kilometri pe şosea de la casa mea Eu şi cumnata mea ne suim în maşină şi plecăm. Am rupt de pe câmp flori, în trei culori ca ale drapelului nostru, făcând un buchet mare de tot la gară era lume multă, ţărani, femei, copii, care voiau să vină întru întâmpinarea reginei lor şi a lui Mihai, care era frumos şi dulce şi cu surâsul lui, aşa incomparabil, pe care-l moştenise de la maica lui, cu prestanţă, cu distincţie. Regina Elena suferea de o boală de ochi foarte gravă şi era cu vedere slabă deşi purta lentile de contact din sticlă A fost printre primele persoane care a folosit astfel de lentile la noi; i le-a pus un doctor în România, profesorul Blatt, cu mare reputaţie. Ca să pot ajunge la geam şi să-i dau florile, m-a ridicat în braţe cumnata mea, care era foarte vânjoasă Regina îşi întoarce capul către Mihai şi întreabă: „Dar cine e?”. Şi el îi spune: „Tutu Georgescu”. Mă cunoştea din vizitele pe care le făceam vara, când el avea dreptul s-o vadă pe mama Sa, o lună de zile, în Italia. Ne întâlneam ori la Cortina d’Ampezzo, ori la Lago di Carezza, ori la Florenţa, unde, îmi pare că v-am mai spus, în trecere, el era preocupat mai mult de maşina noastră (aveam pe atunci un Graham Page, foarte rar în părţile noastre) în timp ce noi sporovăiam cu Regina care-şi vărsa focul. Am fost, după moartea bărbatului meu, confidenta ei în foarte multe lucruri dureroase pe care mi le-a spus cu lacrimi în ochi!

Atunci, în gara de la Piatra-Olt, i-am dat florile şi trenul a plecat mai departe.

Generalul Antonescu după o săptămână a schimbat foaia A spus că el o să-i dicteze atât persoanele care vor fi în preajma ei ca doamne de onoare cât şi oamenii din serviciul ei, ca să nu se mai întâmple ceea ce s-a întâmplat pe timpul Regelui Carol, să se formeze o camarilă şi să ajungem iar de râsul lumii. Această atitudine a lui Antonescu ne-a supărat foarte tare, dar cum era foarte căpos, nu puteai să te înţelegi cu el. Ce ştia el, nu ştia nimeni! Oricât de intimi fuseserăm, acum ne

vedeam mult mai rar căci avea conducerea ţării pe umeri. Ne întâlneam totuşi din când în când şi eram prea legaţi ca să nu ne spunem ce gândim. El spunea: „Las că aşa-i bine, să se înveţe minte şi să stea pe locul lor”. Era orgolios, subţire, elegant, întotdeauna impecabil. Mi-a-duc aminte cum, demult, într-o seară de revelion, eram la Sinaia şi el a spus că vine la noi să bea o cupă de şampanie. Cineva alunecase la biserică ieşind cu o sticlă în mână şi a spart-o chiar la intrarea vilei noastre, pe trotuar.

Cum era foarte rece, s-a făcut gheţuş şi generalul ieşind din maşină a alunecat şi a căzut şi vine sus, la noi la vilă, puţin şchiopătând, şi spune mamei mele: „Lili am căzut în faţa casei voastre”. Şi mama îi spune: „Lasă, dragă Ionel, când cazi în zi mare te însori”. Şi într-adevăr, în anul acela s-a căsătorit cu Maria, cu care cred că avea o legătură mai veche şi a oficializat-o, când încă nu reprezenta decât speranţa României într-un om de mare valoare morală, de mare valoare militară, un nume care impunea, apreciat de mareşalii de dinainte, în special de Prezan.

Curând după „revoluţia” din 1989 se zvonise că Statul ar avea de gând să restituie foştilor proprietari pământul ce le fusese confiscat Ţăranii au fost probabil înspăimântaţi de această perspectivă ca de un pericol ce trebuia îndepărtat cu orice chip.

S-or fi gândit că proprietarul unui conac atât de frumos, cu o magazie aşa de falnică (atât mai rămăsese din splendida mea gospodărie, pentru că restul fusese furat de mult), se va întoarce să-şi lucreze din nou pământul. Atunci le-a trecut prin minte un gând năprasnic: „Hai să dărâmăm casa şi tot ce mai este acolo, ca să nu aibă unde sta!”

Şi acum, în acel colţ de rai, clădit cu mâinile mele, cărămidă cu cărămidă, creşte dudăul şi se întind mărăcinii… Că de arat, le e prea lene să-l are!

Amintiri dintr-un secol

Tatăl meu adoptiv, Constantin Buşilă. Cină cu Ciano. 5 iunie 1944 la Madrid: nu vă mai întoarceţi! 23 august 1944, tăvălugul rusesc. Epurarea Maestrului.

Tatăl meu adoptiv, Constantin Buşilă, era un bărbat foarte atrăgător. Tânăr era subţire, cu ochii verzi. Avea un surâs discret, o

frunte luminoasă, o ţinută întotdeauna perfectă, desăvârşită După ce a terminat studiile cu o diplomă de onoare la Liège, An-ghel Saligny, Ministrul Comunicaţiilor pe timpul lui Carol I, îl ia ca mâna lui dreaptă pentru executarea portului Constanţa Această primă lucrare, la vârsta de 23 – 24 de ani, este *capul de pod* al unei cariere strălucite. La Constanţa, realizează prima uzină electrică în port

O carieră strălucită: 40 de ani profesor, apoi Decan la Politehnică, Administrator delegat la marile industrii metalurgice din ţară, contribuind la crearea AGIR-ului (Asociaţia Generală a Inginerilor din România) şi a IRE-ului (Institutul Român de Energie), precum şi la naţionalizarea societăţii germane ce devine centrul energetic cel mai important al României. Aici s-au făcut subdirecţii ca să se poată îngloba în ea tot ce se putea face în acest domeniu cuprinzând şi încurajând tinerele generaţii de politehnicieni care îşi făceau studiile la Bucureşti, căci atunci nu erau în ţară atât de multe politehnici, ca acum. Aceşti tineri ingineri, pregătiţi în cadrul IRE-ului au fost trimişi la congresele din străinătate, valoarea şcolii româneşti devenind astfel cunoscută şi apreciată graţie acestor reprezentanţi excepţionali ai ei. Pe lângă toate acestea, a instituit şi burse personale acordate tinerilor merituoşi, cum a fost Alexandru Proca, devenit ulterior mâna dreaptă a Mariei Curie. Şi să nu uităm că tot lui îi aparţin chiar şi proiectele marilor construcţii realizate mai târziu. Singura lui răsplată a fost izbânda visurilor lui.

Bogăţia lui s-a rezumat numai la ceea ce a creat şi a lăsat în urma lui, lucrări de pe care, însă, i-a fost şters numele cu un burete mişel şi mârşav, aşa cum s-a făcut în cei 60 de ani de groaza din viaţa noastră, în care nu s-a vrut să se respecte nici valoarea oamenilor, nici calitatea lor, nici sinceritatea şi devotamentul faţă de ţară

A avut o poziţie strălucită nu numai în România, unde dirija societăţi create de el însuşi, dar şi în toată Europa, unde a fost cooptat fie în consilii de administraţie, fie ca vicepreşedinte. A atras astfel concerne mari ale energeticii europene ca Brown Boveri, AEG sau World Power Conference, preocupându-se de o serie întreagă de lucruri, cum sunt marile căderi de apă sau barajele.

Dacă această carte va reuşi până la urmă să fie scrisă aşa cum am gândit-o, dintr-o pornire în care mi-am pus tot sufletul, poate că va

contribui ca generaţiile care sunt astăzi în curs de formate şi cele viitoare să cunoască aceste lucruri şi să ştie că în ţara asta au fost oameni de mare valoare, pe care ar trebui să-i cinstească aşa cum se cuvine.

În timpul celui de-al doilea război mondial, Constantin Buşilă a făcut parte din Guvernul Antonescu ca tehnician de drumuri şi şosele, fiind numit Ministrul Lucrărilor Publice şi asigurând, prin competenţa şi cinstea lui, căile de comunicaţie eu frontul, de la 21 iulie 1941 până la 6 octombrie 1943. La numirea sa în acest post de mare răspundere, a pus prietenului său Ionel Antonescu trei condiţii:

„1. Nu-ţi bagi nasul în treburile mele;

2. Nu mă obligi să fac politică, şi

3. Odată cu redobândirea pământului Basarabiei, pentru caic luptăm cu atât de mari sacrificii şi renunţări la sentimentele noastre naturale faţă de Ţările Aliate, DEMISIONEZ!”

Şi iată că ziua atât de aşteptată a împlinirii celei de a treia condiţii a venit şi o primă cerere de demisie a pornit către Statul Major al Mareşalului Antonescu. Această cerere a rămas fără răspuns, ca şi a doua şi a treia între timp, inundaţii nemaitrăite au devastat Transilvania Constantin D. Buşilă, încă Ministrul Lucrărilor Publice, căruia nu i se primise demisia, pleacă pe teren pentru a asigura cât mai rapid repunerea în circulaţie a căilor de comunicaţii.

Într-o bună zi aude la radio că a fost înlocuit de către Atta Constantinescu, liberal şi om de vază, fiul faimosului Alecu Constantinescu, zis „Porcu’”.

Acuma, este amuzant că pe când era ministru, a venit un om mai în vârstă care a vrut neapărat să vorbească cu el. Desigur că cei doi directori de cabinet – Prinţul Şerban Ghica şi Mitică Oro-veanu – au fost foarte intrigaţi şi i-au explicat omului: „Dar domnule, nu poţi să intri, aşa, la ministru, fără să ştim pentru care motiv!” la care omul răspunde: „Eu fac parte din ştafeta trenului de arme din Rusia din timpul primului război mondial”. Atunci a fost înştiinţat ministrul, care l-a primit cu bunăvoinţa cu care primea întotdeauna pe toată lumea, cu un surâs neaşteptat de blând şi de luminos, şi l-a întrebat:

— Domnule, cine eşti şi de unde vii? La care bătrânelul i-a replicat:

— Am venit să vă văd de aproape şi să vă spun că mai este unul care trăieşte din epoca aceea nenorocită a României, de pe timpul războiului din 1916.

Şi atunci, domnul Buşilă, cu o memorie care a uluit pe toată lumea, l-a întrebat:

— Dar în ce punct lucrai dumneata?

— În punctul X.

— Şi cine era punctul Y la care pleca trenul?

— Popescu.

Apoi l-a întrebat de unde venea trenul şi cine era responsabil acolo: „Ionescu!"

În faţa acestor detalii şi-a dat seama că omul nu era un far-seur, ci un om care făcuse parte din verigile lanţului de legătură între trimiterea vagoanelor şi primirea lor în România şi a fost foarte mulţumit şi i-a satisfăcut bătrânului cererea

Această mică anecdotă mi-a fost povestită de rectorul Politehnicii – inginerul Dinculescu – care a fost primul sub Ceauşescu ce a îndrăznit, într-un volum foarte impresionant, intitulat

„Energetica în România" să vorbească despre valoarea excepţională a lui Buşilă Prin conţinutul cărţii, Dinculescu a vrut să dovedească în primul rând că fără inginerul Buşilă energetica nu ar fi existat în România şi în al doilea rând că acest om îşi punea toată memoria lui uluitoare şi clarviziunea şi tot interesul pentru ridicarea ţării prin inginerii pe care îi forma, ca să-i trimită apoi la Congrese în străinătate, spre a fi cunoscuţi ca nişte oameni de calitate.

Toate aceste lucruri i se datorează acestui om al cărui sfârşit tragic mă obsedează, mai ales că sunt incapabilă, după atâţia ani de luptă, să pot şterge măcar calificativul injurios şi nedrept de „criminal de război" şi „duşman al poporului" atribuit lui Constantin Buşilă, tatăl meu, un om atât de luminos şi atât de minunat, ce şi-a închinat toată viaţa pentru România

Din nefericire, cartea inginerului Dinculescu a rămas fără ecou fiindcă ecou nu exista decât pentru vocea lui Ceauşescu.

*

Mi-aduc aminte că eram tânără şi când mergeam cu părinţii mei în Italia, aproape că nu puteai să laşi un geamantan pe peron ca să

cauţi un *Träger* pe care-l găseai sau nu-l găseai, că cineva ţi-l fura Dacă te duceai într-o călătorie de la Milano la Roma, de exemplu, şi voiai să te opreşti la Florenza sau la Pisa, sau în altă parte din Italia, şi trebuia să schimbi trenul, aşteptai ore întregi, în gări era mizerie; la hoteluri intrai pe un preţ şi ieşeai plătind de trei ori sau patru ori mai mult decât ţi se spusese în prima zi. Până prin anii 1925 era o dezordine care domnea peste tot, drumurile stricate, trenurile nu mai erau îngrijite. Şi deodată a venit acest „monstru genial" care se chema Mussolini, la început comunist, pe urmă şi-a dat seama de catastrofă şi a schimbat comunismul în fascism. Fascea ar fi ca o flacără şi pentru mine, care judecam numai superficial partea care era vizibilă şi nu am trăit în adâncime ca să-mi dau seama dacă poporul a suferit sau dacă societatea a suferit, eu vedeam rezultatele acestei mişcări (care mă entuziasmase). Vedeam pe Contele Puricelli care luase exemplul lui Todt din Germania şi s-a apucat de refacerea drumurilor. Autostrăzile acelea deveniseră divine, superbe, largi, luminoase. Via del Sol, Serenissima tăiau Alpii şi Apeninii până în sudul Italiei. Toate oraşele străluceau de frumuseţe, muzeele se împrospătau, se relustruiau. Nu vreau să fac aici apologia fascismului şi nu vreau să intru în politică, însă, judecând superficial, mă pasiona tot ce se crease în sprijinul mamei şi copilului. Şcolile în aer liber beneficiau de faptul că Italia are o climă deosebită, îmbogăţirea pământului, asanarea mlaştinilor pontine – pe care nici romanii, recunoscuţi ca cei mai extraordinari organizatori din trecut, nu reuşiseră să le asaneze, ceea ce Mussolini a reuşit, dând şi câte 20 de hectare veteranilor primului război mondial, pentru ca să-şi facă ferme model. Iar acele trei centre extraordinare ca: Litoria şi Monte Circeo, în care crease tot ce era necesar populaţiei locale: bănci populare, dispensare, teatre *dopolavoro* etc. erau o încântare. Când m-am dus şi am văzut grădiniţele aproape luxoase – eram atât de entuziasmată, încât directorul Institutului Italian, Bruno Manzone, un om minunat, mi-a dăruit o carte, / *Navigatori Italiani*, pe care îmi scrisese următoarea dedicaţie: „*Alia Signora Georgescu*, *fascista onoraria*", şi purtam cu mândrie profilul lui Mussolini în argint, pe piept Entuziasmul pentru el a scăzut brusc după nebunia care l-a cuprins să se înhăiteze cu Hitler, tocmai el, care reprezenta sufletul creştinismului. Aşa a pierit entuziasmul în faţa celui care a avut ideea

de a se năpusti în Vinerea Mare peste Albania şi de a invada Libia şi Abisinia, chiar dacă scopul lui era să „introducă civilizaţia în aceste ţări".

De aş putea publica fotografiile adunate în zeci de albume în urma vizitei în această regiune care m-a impresionat atât de tare, în tovărăşia scumpilor prieteni care, vai, azi nu mai sunt decât în amintirea mea, Prinţul Jean Calimachi, Contesa Corina Alievi şi atâţia alţii, aş face poate mai interesante aceste clipe de neuitat pe care le-am strâns cu grijă în desaga sufletului meu. Într-o seară, Alexandru-Duiliu Zamfirescu, ministru plenipotenţiar al României la Roma, ne-a invitat la un dineu unde am cinat cu Ciano, ginerele lui Mussolini, Contesa Titi Miniano, Dino Alfieri – ministrul Culturii – Emil Scheletti, ataşatul nostru militar (supranumit „Major", cu accent englezesc). Nu se putea găsi un mănunchi de bărbaţi mai strălucitori, mai seducători. Cântecele şi micul concert dat de Contesa Titi Miniano cu vocea ei irezistibilă au creat o atmosferă de neuitat.

Ceasurile treceau şi, la un moment dat, a trebuit să plecăm acasă îmi amintesc că purtam un palton de seară de catifea roşie cu mâneci foarte strâmte. S-a comandat un taxi care ne-a lăsat la hotel. În odaie, scoţându-mi paltonul, observ cu spaimă lipsa brăţării de platină cu briliante ce o purtasem în seara aceea în grabă am dat telefon lui Alexandru spunându-i valetului său să vadă dacă brăţara nu se afla căzută pe jos. Alexandru a avut ideea să ne dea numărul taxi metrului comandat prin telefon.

L-am rugat imediat pe portarul hotelului să trimită un băiat cu bicicleta în căutarea faimosului taxi. Era o iniţiativă disperată Dar, miracol! în Piazza del le Quattro Fontane, în momentul în care un nou client se urca în taxiul nostru, băiatul se precipită, deschide portiera maşinii şi găseşte brăţara pe covor. Triumfător, mi-o aduce, spre marea noastră încântare şi bucurie. A fost recompensat în consecinţă

Câte imagini fascinante răscolesc această mică şi neînsemnată evocare!

Fusesem invitaţi la un dineu somptuos cu oaspeţi de vază, dineu oferit de către ambasadorul nostru la Vatican, Petrescu-Comnen. Aveai impresia că iei masa la un împărat din Bizanţ: obiectele de aur care o garniseau erau depuse pe un covor de petale de roze.

Serata organizată în cinstea noastră şi a părinţilor mei, care erau în vizită oficială la Roma, a fost dată de Ambasadorul nostru, Ion Lugojanu, la Quirinal. Am ajuns la Ambasada României la 11 seara, când balul era în toi. Purtam o rochie albă de *moire*, foarte decoltată, acoperindu-mi umerii şi spatele cu un triunghi de dantelă neagră de Chantilly. Intrarea noastră a făcut senzaţie. Italienii sunt foarte inflamabili şi în scurtă vreme am fost înconjurată ca de un roi de albine care s-au năpustit spre mine. Nici nu mai puteam respira între două dansuri. Cel mai asiduu şi mai înflăcărat era Contele Galeazzo Moroni de Candelori, al cărui străbun e imortalizat chiar în Piaţa Capitoliului, în faţa inegalabilei statui a lui Marc Aurelia Păcat că nu mai sunt printre noi cei care au fost atunci de faţă la acea serată de neuitat, despre care au aflat şi cei de la Bucureşti prin scrisorile entuziaste ale lui Nicu Solacolu – ataşatul nostru de presă la Roma – adresate Lizettei Georgescu, o mare propagatoare de veşti senzaţionale.

Amintiri! Amintiri! care revin ca un suflu înviorător al unui vânt de primăvară peste o solitară, aproape centenară, care ar vrea să poată polei această lume amărâtă şi ameninţată, cu aurul acestor trăiri adunate de-a lungul vieţii.

*

Aşa cum lumina nu poate fi acoperită de obroc, şi după cum spun arabii: trei lucruri nu pot fi ascunse – bogăţia, frumuseţea şi dragostea, la care eu aş adăuga şi talentul, m-aş referi la valoarea lui Gogu Georgescu amintind încă un episod din turneele lui.

Cu ocazia „Anului Verdi" celebrat la Viena pe când i se încredinţase din nou direcţia Operei Române lui George Georgescu. a fost invitat împreună cu câţiva protagonişti printre care Valentina Creţoiu, Şerban Tassian, Dinu Bădescu, extraordinara doamnă Elena Bercescu, fete din balet, Ioana Livezeanu şi alte câteva stele ale operei noastre, să participe la festivalul închinat „Anului Verdi" cu una sau chiar două stagiuni de opere diverse din repertoriul pe care erau obişnuiţi să-l prezinte în România Elena Bercescu era o *Aida* de neegalat, pentru că glasul ei avea o calitate emoţională – nu pot să spun – neaşteptat de puternică şi de catifelată Poate că ea însăşi nu era o persoană aşa cultivată şi nu reuşea singură să-şi exploateze întreaga valoare a calităţii sale, dar era susţinută de Veturia Goga, care fusese

supranumită „privighetoarea Ardealului", interpretând cândva rolul uneia din „Fetele Rinului" la spectacolele de la Bayreuth. De atunci rămăsese în bune relaţii cu soţia lui Wieland Wagner şi a fost de mare ajutor Elenei Bercescu, atribuindu-se acesteia rolul Aidei. Or, cine putea să dirijeze mai bine acest spectacol, şi să-l pună mai bine în valoare decât Gogu Georgescu, care şi-a dat tot concursul şi a creat un spectacol senzaţional!

Importanţa „Anului Verdi" a făcut ca şi la Wieneroper, acolo unde era director Clemens Krauss pe Ring, să se dea tot *Aida*. dar sub conducerea lui Vittorio Gui – directorul Filarmonicii din Florenţa (Acolo, la el acasă, mă rog, o fi fost el cel mai bun dirijor pentru Florenţa, dar la Viena, de astă dată au circulat nişte comentarii amuzante, pe care, acum că Vittorio nu mai trăieşte, mă simt mai puţin legată să nu le spun: vienezii au rezumat în câteva cuvinte părerea lor spunând: „Oben, pfui! und unten, Gui!" Adică: pe scenă, sus, e vai de lume, iar jos în fosă dirijează Gui).

Astfel, succesul repurtat de George Georgescu la Staatsoper a compensat din plin faptul că el nu a dirijat la Wieneroper, unde lucrurile s-au petrecut aşa cum v-am spus. Acest succes s-a datorat şi ansamblului, pot să spun excepţional din care făceau parte baritonul Şerban Tassian şi Elena Bercescu; *Amneris* era interpretată de doamna Munteanu a cărei voce şi prezenţă scenică remarcabile au contribuit cu nota lor vijelioasă şi vibrantă la acel succes, provocând admiraţia tuturor spectatorilor.

Vittorio Gui, cu care eram prieteni, avea o casă tare frumoasă pe Fiesole, de unde am amintiri de neşters. Acolo veneau toţi muzicienii la festivalurile anuale „Maggio Musicale". Ne întâlneam cu cele mai celebre nume europene. Grădina imensă se confunda cu toate colinele din jur, străjuite de eleganta siluetă piramidală a chiparoşilor, de blândeţea aerului, de splendoarea întinderilor de portocali, care ne aduceau parfumul florilor în nopţile senine, în care doar licuricii săgetau liniştea întunericului, împerechindu-se într-un joc nebun prin aer.

Şi soţia lui Gui, Edi, era adorabilă Aveau copii mulţi şi fata lor se căsătorise, îmi pare, cu compozitorul Luigi Dallapiccola Rolul lor era puţin ca al nostru în România îi primeau la ei acasă pe toţi artiştii care

veneau la festivaluri.

*

Caut să-mi rememorez seara de 5 iunie 1944 care marca ultimul concert din seria spaniolă a lui Gogu. Avusese un neobişnuit succes, chiar în comparaţie cu celelalte de la Madrid. După spectacol am mers cu un mic grup la fosta vilă a Passionariei – Dolores Ibarruri – recuperată de Franco şi refăcută în toată splendoarea ei trecută, cu parc şi piscină, devenită un fel de casă de oaspeţi.

Am avut surpriza să regăsim pe doamna şi domnul Szembeck (el, fost ministru plenipotenţiar şi ministru de externe polonez). Desigur, anii marcaseră cu pecetea lor cuplul prieten lăsând aceeaşi vioiciune şi personalitate „panterei negre" (cum era supranumită contesa Szembeck).

Ne-am amintit împreună de timpurile destul de îndepărtate în care ei ne convocaseră la un prânz în ziua de 1 Mai. Era prima oară când vedeam o astfel de sărbătoare populară, de o amploare demenţială, umplând străzile oraşului Varşovia cu fanfare şi drapele.

Invitaţia era făcută cu scopul de a cunoaşte pe primul ambasador, Contele Raczienski cu soţia lui.

Era o onoare pentru ei să prezinte viitorului ambasador al Poloniei o glorie românească de notorietate internaţională în seara aceea de neuitat (nici luna nu lipsea de pe cer) erau: ambasadorul României Niki Dumitrescu – fratele lui Dorel Dumitrescu – de la Banca Naţională, colaboratorii ambasadorului şi câţiva nebuni pasionaţi de muzica lui Georgescu. Am petrecut de parcă ar fi fost sfârşitul lumii.

În zori ne-am reîntors la Madrid, unde în holul hotelului toate scaunele erau răsturnate, toate posturile de radio urlau… Cineva ne lămureşte: „A debarcat Eisenhower pe coasta Normandiei!"

Cea mai zguduitoare veste pe care o aducea cineva lumii, luminând ca un astru aducător de speranţă şi de pace atât de dureros de lung aşteptată!

Nu ne-am gândit nicio clipă atunci că partea luminoasă are şi reversul ei de întuneric. Acesta ne-a fost rezervat nouă!

Nu exista om de societate, politician sau diplomat care, aproape agresându-ne, să nu insiste spunând: „Nu mai plecaţi, rămâneţi aici, România este definitiv pierdută!"

Această veste şi aceste sfaturi erau greu de ascultat şi mai ales de acceptat ca soluţie.

Am lăsat să treacă câteva zile, plecând spre Portugalia unde ne aştepta invitaţia marchizei Pedros, preşedinta de onoare a Filarmonicii din Lisabona, care dorea să obţină un contract cu maestrul pentru stagiunea următoare.

Evident, evenimentul care cutremurase lumea a adus o înfăţişare nouă relaţiilor noastre.

Marchiza nu putea concepe să piardă această ocazie, oferind maestrului nu numai direcţia orchestrei ci şi punându-i la dispoziţie o întreagă aripă din imensul ei palat cu vedere spre Atlantic, pe toată perioada în care ar fi urmat să locuim la Lisabona.

Maestrul însă nici n-a vrut să audă!

Pangal, prietenul lui din tinereţe, având acum titlul cel mai mare în francmasonerie, Victor Cădere, ambasadorul român la Lisabona, marele profesor Mircea Eliade şi toţi foştii ambasadori, prietenii sau cunoscuţii din diverse colţuri ale lumii, ne copleşeau cu sfaturi şi rugăminţi de a rămâne în Occident

„Nu şi nu!" a fost răspunsul lui permanent.

Zadarnic au luptat cu noi.

Întorcându-ne la Madrid, aceleaşi insistenţe de a rămâne reveneau ca un laitmotiv. Sfătuiţi de ambasadorul Germaniei la Madrid (cumnatul Marthei Fabrizius), ne-am decis să zburăm direct spre ţară via Barelona-Berlin, cu toate că aveam la Paris blănuri, bani şi contracte, pe care a trebuit să le lăsăm în urma noastră, deoarece căile ferate, gările şi podurile din Franţa erau minate de cei din rezistenţa franceză

Ajunşi la Barcelona, Papahagi – ataşatul nostru cultural – ne-a cedat apartamentul său de la hotel, el rămânând să se plimbe toată noaptea pe „Rambla" în efervescenţa determinată de cele trei evenimente ce aveau loc în acelaşi timp la Barcelona: un târg internaţional unde erau expuse pentru prima oară produse venite din America (nescafe-ul şi ciorapii de nylon), corida cu cel mai mare toreador al Spaniei, al treilea eveniment fiind un meci de fotbal.

Din acea scurtă şedere m-am ales şi eu cu câteva pachetele de nescale şi cu două-trei perechi de ciorapi de nylon pe care îi păstram

cu sfinţenie pentru că păreau inuzabili chiar dacă nu erau atât de frumoşi.

Când am aterizat la Berlin pe aeroportul Tempelhoff, am constatat că realitatea era alta decât imaginea percepută de noi de la altitudinea de 4.000 de metri, văzând că Berlinul era în picioare şi că zvonurile distrugerii lui erau exagerări de presă. Cu exasperanta disciplină nemţească, după fiecare bombardament, aeroportul era curat ca o sală de bal. Dărâmăturile erau adunate şi îndepărtate imediat. Chiar pe ce mai rămăsese din vamă, tăbliţa indicatoare dispărută fusese îndată înlocuită cu o scândură pe care era scris clar, cu vopsea proaspătă: *ZOLLAMT* (vamă).

Zidurile caselor erau în picioare, ceea ce dădea iluzia că Berlinul mai exista întreg, restul (geamurile, uşile, fierăria) dispăruseră sub bombele de fosfor.

Întorşi la Bucureşti cu faimosul avion Barcelona-Berlin-Bucureşti, ne-am dus acasă, unde am găsit dezastrul bombardamentului. Primul telefon a fost la Mihai Antonescu, ca să-i dăm vestea întoarcerii noastre. Ne-a fixat imediat o întâlnire la Preşedinţie. Şi iată-l venind cu mersul lui legănat şi puţin aşa, de răţuşcă, cu amândouă mâinile întinse spre noi:

— Dragii mei, de ce v-aţi întors?

— Dragul meu, de ce n-ai plecat? l-am întrebat

— Mai am timp – zice el.

— Nu cred! – i-am răspuns eu.

S-a uitat la mine foarte mirat de răspunsul meu.

Se ştie că Ică (Mihai) Antonescu, cu sau tară consimţământul mareşalului Ionel Antonescu (cu care era foarte des în dezacord), organizase o reţea de tratative de pace cu englezii, care activa pe calea Constantinopol-Cairo. Din această reţea, condusă de prinţul Ştirbey făceau parte Alexandru Creţianu (nepotul lui Ştirbey), Elise Boxhall – fata Prinţului Ştirbey (care a devenit mai pe urmă doamna Creţianu), fraţii Grigore şi Radu Buzeşti şi o serie de alţi tineri. (O carte minunată despre această organizaţie a fost scrisă cu perfectă obiectivitate de Ivor Porter. E intitulată *Acţiunea anonimus* şi a fost tradusă din engleză atât în româneşte cât şi în franţuzeşte). Prin alt grup condus de Vişoianu, Ică trimisese bani în Elveţia, pentru un eventual viitor

guvern al exilului, întrebarea lui: „De ce v-aţi întors?” făcea aluzie la faptul că el conta foarte mult pe prezenţa lui Gogu în Occident, pentru ca prin arta lui, să fie chezăşia că această grupare politică avea ceva serios la bază şi nu era o formaţie hibridă, făcută ea să profite câţiva oameni de o stare mai bună sau de o situaţie oficială în cele din urmă, din păcate, Ică „a pierdut trenul”. Ionel Antonescu, de partea lui, crease o altă încercare de ieşire din război, prin Georges Duca (băiatul lui Jean Duca, fostul prim-ministru asasinat de legionari) care era în post în Suedia, unde şeful lui era Fred Nanu.

Georges avea misiunea de a lua contact cu doamna Kolontai, singura femeie ambasador sovietică, şi de a-i câştiga încrederea. Şi ea părea foarte doritoare de o schimbare generală Probabil însă că spiritul duplicitar al Kremlinului a făcut-o să joace teatru lăsând pe Georges Duca să creadă că este de acord cu el. În cartea lui de amintiri el face referiri foarte clare, spunând că de fapt ea tergiversa, pentru ca trupele ruseşti să avanseze şi să se apropie cât mai mult de graniţa românească, iar la ora H, doar să întindă laba ca să pună gheara pe România Ceea ce au şi făcut

După o scurtă şedere în Bucureşti, ne-am dus imediat la ţară, să-mi reiau activitatea acolo şi să pun lucrurile la punct Aveam şi probleme de sănătate care trebuiau rezolvate în aşteptarea lunii septembrie când Gogu trebuia să deschidă stagiunea Filarmonicii şi să-şi reînceapă activitatea lui obişnuită de director al instituţiei.

Într-o după-masă, fiind la ţară, pe terasă, văd căzând un avion pe tarlaua mea din vale.

Logofătul şi cu mine alergăm cu maşina şi găsim doi bieţi tineri americani, cam năuciţi, răniţi, dar nu grav. I-am urcat în maşină ducându-i acasă pentru îngrijire.

Aveau la ei o trusă sanitară, dotată cu pansamente, seringă cu penicilină şi un bănuţ de aur. Pansamentele lor mi-au fost de ajutor, bănuind că sunt mai sterile decât ale mele.

Nici nu mai ştiu dacă am apucat să le dau de mâncare, că ne trezim cu jandarmul!

La ţară, veştile ajung mai repede decât prin telefon!

În anul 1960, fiind la Cleveland, cu ocazia unei întruniri la „Clubul Olteanul”, văd un domn ce se îndreaptă spre mine,

bucurându-se că vin din România şi spunându-mi că în vara anului 1944 a căzut cu avionul pe o moşie, unde o doamnă tânără a venit cu maşina în ajutorul lor.

Pe mine m-a apucat râsul şi i-am spus: „Eraţi pe moşia mea şi eu v-am făcut pansamentul! Pe urmă nu a mai fost chip să aflu ce s-a mai întâmplat cu voi. Nădăjduiam totuşi că nu aţi fost prost trataţi!”

Iată o poveste insolită şi incredibilă şi totuşi adevărată.

Dar, bomba cea mare a fost ziua de 23 august după care, la ţară, a fost un vârtej demenţial de căruţe, de camioane, de soldaţi ruşi şi de rusoaice îmbrăcate militar, cu cizme scâlciate, cu cămăşi de nailon puse peste uniformă, cu puşca la spinare, neîndrăznind să intre în casă la mine pentru că li se părea că nu au ce căuta într-o casă aşa de curată şi de frumoasă. Se uitau doar cu mâna streaşină la ochi, căutând să străpungă cu privirea în casă.

Prin Radio, anunţul oficial al presei guvernamentale care ne ruga să primim pe soldaţii sovietici ca pe prietenii salvatori şi să-i îmbrăţişăm ca pe fraţi pe mine m-a făcut să plâng. Din fericire, era şi Gogu la ţară. Mama era la fratele meu, cu tatăl meu vitreg şi copiii lui. Aceste momente au fost urmate de răspunsul pe care eu îl simţeam că va veni: potopul ruşilor care a trecut peste noi. Prima pagubă, maşina furată, ţara ocupată, ţăranii ascunzându-se, urlând (cred că toţi care au mai rămas în viaţă nu au putut să uite momentele de groază şi de durere de atunci). Au realizat, în fond, că lumea s-a întors complet pe dos. Cine a reuşit să-şi găsească un echilibru, a rezistat; cei care nu, au fost doborâţi, acoperiţi de propria lor slăbiciune, pentru că nu şi-au adunat puterile ca să reziste. Dar cum puteai să reziști, când acest regim intra în sufletul tău ca un şarpe ce se furişează printre ierburi şi reuşeşte să-şi înfigă colţul otrăvit, te muşcă, te omoară?

Datoria noastră era, este şi rămâne pentru totdeauna să ridici fruntea sus şi să nu te laşi doborât! Dar cu blândeţe, cu corectitudine, cu cinste, nu doborând tu pe altul ca să-i iei locul, aşa cum s-a întâmplat Am văzut soţii trădându-şi soţii. Un foarte bun cunoscut de-al nostru, medic, şi-a băgat nevasta în puşcărie. Totul devenise posibil! Imaginaţia noastră nu putea să meargă atât de departe încât să creadă că este posibil ca o naţie lovită să nu se unească, să nu se solidarizeze, ca în faţa unui incendiu împotriva căruia oamenii se

adună unul lângă altul şi aruncă apă, de unde au, de unde nu au, ca să stingă incendiul. Aşa îmi închipuiam că se va face; dar de unul singur să aperi o ţară, este imposibil!

Şi apoi nu era numai un duşman trecător, era un sistem diabolic care a călcat peste orice principiu având timp să se înscăuneze din 1917 până în zilele noastre. Sunt ani şi ani de mizerie, de crimă şi de suferinţă pentru un popor întreg, un popor atât de înzestrat şi atât de nefericit cum era în Rusia, asuprit şi sub ţari, şi chiar cu acei blânzi şi luminaţi scriitori, cum a fost un Tolstoi, cu marile lui idei sociale, dar care în viaţa lui, în tot ce făcea, acţiona contrar teoriilor pe care le susţinea cu atâta căldură şi cu atâta măiestrie. În romanele lui, în discursurile lui, totul era o contrazicere! Rusia este o ţară a extremelor, o ţară care are la bază o duioşie şi o atracţie aproape irezistibilă şi în acelaşi timp este de o cruzime de neimaginat.

Când treceau ruşii prin sat, se auzeau nişte schelălăieli, totul era cuprins de un fel de nebunie, femeile alergau, se ascundeau în fân, fugeau în poduri, în pivniţe, unde apucau, înşfăcau copiii din leagăn ca să nu-i omoare, parcă ar fi venit iureşul cel năprasnic care ar fi copleşit lumea în jur.

La 23 august, când puhoiul armatei sovietice a inundat pământul românesc, veneau la noi pe toate căile, pe sus, pe jos, eu excepţia nopţii, când nu aveau voie să circule, de frică să nu-i omoare oamenii.

Făceam o comparaţie cu trecerea nemţilor, cu vreo doi ani înainte, când au ocupat Grecia. Treceau pe „Drumul lui Traian" de la capătul moşiei – mele, unde era o vâlcea în care Ianculescu, un liberal cu nume foarte cunoscut în regiune, făcuse o topitorie de in Acolo erau izvoarele din deal care marcau şoseaua, împiedicând trecerea convoiului de camioane, iar pe deal era o moară. Când ploua era o catastrofă fiindcă malul acela de pe dealuri era mai mult lut gălbui şi clisos, aşa că enormele camioane germane care treceau se împotmoleau. Într-o noapte, nemţii au venit cu materialul necesar şi dimineaţa, când ne-am dus pe câmp, am văzut un pod făcut peste băltoace şi peste noroaie. Treceau vehiculele ca pe Calea Victoriei. Mă uitam la camioanele nemţeşti, curate, spălate, cu prelatele impecabile, bine legate. Nemţii, la ora prânzului, (ora 12 fix), opreau camioanele pe

marginea drumului, se spălau pe mâini, deschideau lădiţa lor cu provizii, deschideau capacele conservelor, întindeau conţinutul pe feliile de pâine pe care le aveau şi acelea puse în cutii de metal. După ce luau prânzul, strângeau totul, puneau într-un coşuleţ resturile şi plecau mai departe ca să-şi împlinească misiunea

Şi nu ştiu prin ce miracol, în scrinul pe care-l adusesem să mobilez casa nou făcută de mine şi de care v-am vorbit cu multă durere şi cu multă dragoste, căutând un act, am găsit acel laissez-*passer* către vămile sovietice, dat nouă de domnul Ostrovski în 1936. Ne-a fost acum de foarte mare ajutor. Când veneau rusnacii la curte – foarte politicoşi trebuie să spun, neagresivi cu noi - li se arăta acest document, cu stema sovietică, cu steaua lor cu securea şi ciocanul, cu aurăreturi, în care citeau acolo pe ruseşte - *Tovarăşei director Georgescu* şi *hazaică*, nu ştiu ce – salutau drepţi, unii spuneau „*vî artista*, *ia toje artista*" (Era şi el acolo, cine ştie din ce cânta, dar se considera artist). Cu armata sovietică dând năvală peste România, ca un tăvălug, am avut foarte, foarte puţine incidente. Merită să fie menţionate doar ca anecdote. A venit un rusnac, s-a dus la administrator, la logofăt, şi l-a obligat să se culce pe pat, şi-i punea mâna pe tâmplă şi-i spunea „spiati, spiati" adică „dormi, dormi" şi acela se făcea că doarme, că tremurau toţi de frică şi se ascundeau.

Dar nu le-au făcut nimic. Au găsit ei ceva acolo, dar nu se atingeau de mâncare pentru că le era frică să nu pună oamenii otravă Totuşi au găsit un curcan pe care l-au furat şi s-au dus. Asta a fost una din micile pagube aduse de armata sovietică gospodăriei mele abia închegată

Moşia mea din deal era tăiată de şoseaua naţională (Drumul lui Traian) care urca de la Corabia până la Turnu Roşu. Din şosea până la casa mea un drum lateral şerpuia pe lângă pădure, aproape un kilometru. Trebuia să cunoşti cât de cât locurile ea să ştii unde s-o iei la dreapta spre conacul meu. Făcusem un gard viu de salcâmi ca să delimitez pământul care îmi aparţinea şi în acelaşi timp ca un semn că din punctul acela începea domeniul meu, ca să mă descurc eu însămi, când veneam cu maşina sau cu trăsura, de la telefon sau de la vreo treabă Am lucrat foarte mult la cei 946 de metri de şosea pe care am făcut-o puţin bombaţii, cu şanţ pe margini. Pentru impermeabilizarea

şoselei mi-au trebuit vreo cinci-şase vagoane de zgură de la Gara Vlăduleni (acolo unde se afla cel mai mare centru de fermentaţie a tutunului, o activitate foarte căutată de ţărani pentru că e bănoasă, dar foarte migăloasă, lucrătoarele trebuind să netezească cu palma fiecare frunză de tutun ca să alcătuiască superbele salbe înşirate la uscat). Pe marginea şoselei ce urca spre conac, am plantat salcâmi piramidali floriferi pentru albine, cu siluete frumoase în peisaj, comandaţi tocmai la Aiud, la Ambrozie Fisher. Cu puţină imaginaţie puteai să-i iei drept chiparoşi.

Azi, când mă gândesc, nu-mi vine a crede ce eforturi am depus!

Casa mea era sus, chiar la marginea pădurii, având o privelişte minunată, largă cât cuprinzi cu ochii, până departe la Olt.

Cum drumul era, pot să spun, puţin cam tăinuit, ne-am mirat să vedem totuşi un camion enorm cu prelatele fâlfâind prin aer. nelegate cu nimic, oprindu-se brusc în faţa bucătăriei.

Dând jos capacul din spatele camionului, zdup, zdup, zdup. sar jos vreo patru rusnaci. Eu îmi scot ceasul, inelul şi cerceii ascunzându-le în sân, îmi pun imediat un şorţ în faţa rochiei şi caut să le spun „bună ziua" cu un surâs cât mai prietenos. De data asta însă au venit să-mi ceară să le dau benzină Eu aveam la ţară un grup electrogen *Delkolight* care îmi asigura lumina şi motorul de scos apă de la mare adâncime. Afară erau două butoaie de metal în care se afla rezerva de benzină ca să pot alimenta motorul.

Translatorului lor i-am spus că nu pot să le dau decât o parte din rezerva de benzină, căci altfel nu mai pot scoate apa pentru nevoile casei.

Generalul Manoliu, şeful corpului de gardă al Armatei a IV-a, avea paza acestei regiuni, pentru că Ministrul de război, generalul Negulescu, dusese toată arhiva ministerului în judeţul Vâlcea, într-o grotă, ascunsă între stânci şi foarte bine păzită de armata organizată şi bine instruită. Regiunii noastre îi era distribuită o pază militară, aparţinând regimentului moldovenesc, al cărui comandant era generalul Manoliu. El însuşi era încartiruit la unchiul meu, care avea conacul cam la un kilometru şi ceva de mine. Casa era mai mare, gospodăria era veche de peste 150 de ani. Ruşii au spus: *Zdrasvuite tovarisci*, au luat jumătate din cantitatea de benzină şi au spus:

Dasvidania. S-au urcat rapid în camion, au trântit iar capacul de la spate, şi au pornit-o ca nebunii înapoi pe acelaşi drum. Eh, ne-am închinat şi am spus am scăpat iar cu viaţă într-o bună zi am fost anunţată de plantonul nostru că a doua zi la ora prânzului trebuia să sosească un colonel rus – un polcovnic. Era un fel de „vizită de curtoazie" la conace.

Eu aveam un bucătar – Costică – pe care îl strunisem să fie şi fecior în casă, să ne servească la masă Servea pe stânga, ca orice chelner, gătea admirabil; la masă, întâmplător, erau sarmale.

Rusul, când a văzut că-l serveşte pe stânga, că are în cupa de porţelan sarmalele, n-a ştiut ce să facă şi se uită disperat la Costică şi-l roagă să-l servească El i-a pus câteva sarmale în farfurie, dar mămăliga a fost refuzată A mâncat pâine şi a băut un păhărel de vin foarte modest Tocmai primisem un coş cu struguri minunaţi de la un vecin. îi pusesem într-un vas frumos, şi vine Costică cu strugurii iar pe stânga, la colonel, ca să se servească El ia un ciorchine. În faţa lui, sub pahare, era serviciul de prăjitură, cuţitul şi furculiţa şi atunci, ce s-o fi gândit el: „Măi, ăştia mănâncă cu furculiţa şi cu cuţitul, ia să tai şi eu strugurele cu uneltele astea".

A desprins bobul de strugure şi-l înţepa cu furculiţa şi-l băga în gură Noi abia ne mai ţineam să nu pufnim în râs. Însă era aşa de sfios şi de cumsecade omul, încât l-am privit cu simpatie şi cu oarecare sentiment de protecţie. Îmi venea să-i spun: „Uite, domnule, eşti om în toată firea, ai ajuns polcovnic şi nu ştii nici cea mai elementară atitudine socială şi nu ştii nici să mănânci la masă, după ce ai vrut cu politica ta nenorocită să impui transformarea omenirii şi reeducarea lumii după modelul sovietic". Eh, a plecat şi polcovnicul, s-au liniştit lucrurile. Seara deschideam radioul ca să mai ascultăm şi noi câte o veste înainte de culcare, când vine logofătul ţinându-şi pantalonii strânşi pe el, între coate, ca să nu-i cadă – încă nici n-a avut timp să-şi pună bretelele, strigând: „Coniţă, conaşule, vin ruşii!" Eh, atunci am spus: „S-a terminat cu noi". Ne-am închinat, am scos hârtia lui Ostrovski din sertar şi ne-am spus: „Acuma Dumnezeu cu noi, ce-o fi să fie!"

Au venit pe şosea, cu farurile aprinse, ştiau drumul, parcă veneau la ei acasă M-am gândit că sunt conduşi probabil de trădători

din sat care vor să se pună bine cu ruşii, să-şi împartă hoţia, dacă eventual fură Camionul face ocolul casei, trece prin faţa ei şi se opreşte brusc la bucătărie. Poc, iară capacul de la camion, iar puf, puf, puf, puf, patru care se dau jos, bat la uşă, iese bărbatul meu care era ca un mozaic, obrazul lui era când alb când roşu, numai pete de la sângele care îi zvâcnea pe tâmple. Eu ce să spun nici nu mai voiam să respir. Tovarăşul acela moldovean, care vorbea ruseşte ca vai de capul lui, zice: „Doamnă, v-au adus benzina înapoi!"

Domnule, a fost ceva atât de neaşteptat şi cred că e un fapt unic în România să vină nişte rusnaci după două-trei săptămâni, când şi uitasem că le-am dat benzină, să ne-o aducă noaptea ca să nu fie văzuţi că vin, când nu aveau voie să circule! Aşa că ne-am asigurat cel puţin cu lumina şi cu apa, nici nu s-a mai uitat la hârtie, dar ne-a cerut un antibiotic *prontosil*, căci asta era marea lor căutare. La ei în ţară nu existau doctorii şi ei ne cereau nouă Eu aveam întotdeauna o farmacie destul de bine asortată, pentru nevoile celor din sate, pansamente pentru eventualele răni, în sfârşit, aveam mica mea farmacie şi cartea de medicină alături, cu sfaturile utile şi cazuri uşor de rezolvat; oamenii aveau încredere în mine. Eram tânără, nici n-aveam 30 de ani, vorbeam cu ei omeneşte, iubeam copiii, îi botezam, de sărbători aduceam ţiganii din Tomeni, un sat reputat de lăutari angajaţi la toate nunţile, făceau hore, le dădeam ţuică, ca să mai uite şi ei de necazuri. Ruşii, când au plecat, ne-au strâns mâna cu căldură şi s-a terminat şi cu acest episod tragicomic din care am reuşit să scăpăm cu viaţă şi de data aceasta

Am uitat să spun principalul în legătură cu trecerea ruşilor. Era o zi frumoasă şi mă aflam în curte împreună cu câţiva dintre oamenii gospodăriei. După-amiază, s-au prezentat nişte rusnaci spunând că au nevoie de maşină ca să meargă până nu departe. Atunci eu m-am repezit şi m-am oferit să-i conduc eu. Moldoveanul, care era fricos şi de umbra lui, îmi spune: „Coniţă, ăştia vă omoară dacă mergeţi cu ei". Eu avem planul să conduc maşina şi în loc să o iau la stânga unde voiau ei, o iau la dreapta la unchiul meu unde era sediul comandamentului generalului Manoliu din Moldova, cu armata a IV-a El nu m-a lăsat şi atunci ruşii s-au urcat la volan şi au luat maşina şi dusă a fost Era un *Cryssler* aproape nou pe care-l menajam foarte mult ştiind că un al

doilea va fi foarte greu să mai cumpărăm în timpurile acelea După plecarea lor am trimis o ştafetă, un băiat, să treacă prin lanuri, pe scurtătură, la fratele meu şi să-l anunţe că ruşii sunt cu japca după maşini şi să ascundă maşinile lor, a mamei şi a lui, în porumb sau să le acopere cu fân ca să nu fie găsite. Aşa au făcut şi le-au salvat întotdeauna, cel care e bun şi are grijă de ceilalţi e uitat de Dumnezeu. Dar aşa e viaţa şi la urma urmei nu regret nimic, pentru că toate lucrurile pieritoare se pot înlocui. Pierderea celor ce nu pot fi înlocuiţi e cea mai grea

Evident că nu în toate conacele ruşii s-au comportat tot atât de sfios şi, hai să zicem, elegant, aşa cum s-au comportat cu noi personal, lucru pe care îl consider o întâmplare fericită. La unchiul meu nici nu au intrat în schimb, la Principesa Brâncovea-nu, la Cezieni, şi la domnul Lazăr, vecinul ei, au făcut jafuri, au dărâmat pereţii, au spart mesele, au împuşcat porcii în curte şi le-au tăiat pulpele cu cuţitul luându-le cu ei şi lăsând restul ani drogan, unde ne căsătorisem, aşa cum am mai spus, în anul 1933 şi unde a găsit o casă relativ organizată, cu confortul necesar şi cu un servitor la dispoziţia lui. Într-o seară, aude la uşă nişte bătăi insistente. A preferat să deschidă decât să fie sparte şi acolo geamurile. Soldaţii sovietici care au năvălit în casă au ridicat ce au găsit: pianul, fotolii, scaune, tablouri. Le-au trântit în camion. Pe urmă, au venit cu un furtun şi au început să spele parchetul acela superb de nuc amestecat cu stejar. Parte din cărţile din bibliotecă le-au luat şi pe ele şi le-au trântit talmeş-balmeş în camion. I-au ordonat soţului meu să părăsească imediat casă, căci dacă nu, va avea de suferit Lui nu i-a rămas altceva de făcut decât să-şi ia geamantanul şi să plece părăsind-o. El nu avea niciun fel de putere şi nu-l vedeam transformând bagheta lui de muzician, în baghetă magică, făcându-i pe ruşi să dispară Aşa că a revenit acasă, unde condiţiile nu erau tocmai bune: ploua în casă şi pe geamurile deschise intrau pisici. Au fost nişte momente foarte grele pentru dânsul. Eu eram departe, la Romanaţi, văzându-mi de treburile moşiei pe care nu le puteam abandona Era imposibil, căci altfel s-ar fi întâmplat aceeaşi dezordine şi aceeaşi nenorocire şi acolo. A trebuit să încropesc nişte materiale, să le adun de pe la vecini, de la vărul meu, de la mătuşa mea, de la unchiul meu, de la morar, care ne era devotat Pentru transport am folosit un camion

de ocazie în care am urcat tot ce adunasem şi pe omul meu de încredere. Florea Badea, ca să vadă ce se poate face în casă. Primul lucru a fost să repare acoperişul şi să găsească geamuri (nu ştiu de unde, poate de pe la case dărâmate care mai aveau geamurile întregi). Parchetul ars nu a putut fi înlocuit decât cu scândură, pentru că nu se găsea nimic altceva şi astfel, soţul meu a putut să locuiască decent în casa din strada Washington nr. 9.

*

A venit şi momentul pregătirii următoarei stagiuni muzicale a Bucureştiului. Când să se ducă la Filarmonică, lui Gogu Georgescu i s-a închis uşa în nas. Foarte mirat, s-a dus direct la minister, unde domnea în acel moment multicoloratul politic şi amator de putere – cu toate că era un om de o frumoasă cultură şi inteligenţă, dar lipsit total de caracter – Mihai Ralea Era un lucru mult prea grav, pentru că maestrului i se cerea demisia de la Filarmonică Eu nu m-am amestecat nici înainte, nici după acest eveniment în viaţa profesională a soţului meu. Mă duceam ca spectator în loja mea, unde stăteam cuminte pe scaun şi la asta se limita prezenţa mea la Ateneu. Nu dirijam nici din culise, nici de acasă Ralea locuia tot pe strada Washington, la patru case depărtare de noi. Mi-am luat inima în dinţi şi am bătut la uşă Nu ştiu dacă a fost mirat sau nu să mă vadă în faţa lui, intervenţia mea nu avea aerul unei concesii pe care i-aş fi cerut-o, ci era o propunere logică inspirată din însuşi cazul lui.

(Ralea fusese ministru sub legionarii care l-au dat afară, fără să i se ceară demisia şi l-au arestat împreună cu un grup important de politicieni dintre care voi menţiona pe bunul nostru prieten şi rudă, Argetoianu, care a găsit o mică consolare în faţa acestei ridicole şi injuste situaţii: domnul Ralea era un excelent bucătar. Apoi, în timpul lui Hitler, domnul Ralea este numit ministru „Kraft durch Freude".)

„De ce îi cereţi demisia şi nu îl daţi afară, dându-i o şansă să revină?" Ralea îmi răspunde: „Nu vă enervaţi doamnă Peste două-trei luni se aranjează lucrurile şi va reveni. Acum apele sunt tulburi şi e mai bine să-şi dea demisia şi să stea acasă".

Eu am fost indignată de această atitudine: „Domnule ministru, cred că peste câteva luni va fi prea târziu să mai luaţi dumneavoastră o măsură, pentru că probabil o să fie oameni mai cu inimă care se vor

gândi s-o facă". În sufletul fiecăruia dintre noi înmugurea speranţa, logică dar nebună, că americanii vor veni să repare greşelile pe care le-au lăsat să se înfăptuiască Am aflat cum a înţeles domnul Ralea spusele mele. L-a întâlnit pe Tudor Vianu, cu care era foarte prieten, şi i-a raportat: „Tu ştii ce mi-a spus Tutu Georgescu? Că vin nemţii ei!"

Şi încă o dată s-a văzut Gogu înfrânt de nedreptăţile vieţii şi oamenilor. Dându-şi demisia cu resemnare, cu inima sângerândă.

Îmi scrie la ţară: „Prietenii mă sfătuiesc să cer dreptate pe lângă Rege! Nu-mi plec genunchii decât în faţa lui Dumnezeu!"

Noi nu reprezentam persoane influente, ci doar un şef de orchestră. Nu am avut niciun avantaj de pe urma nemţilor. Absolut niciunul. Bărbatul meu a evitat să dea concerte în Germania, cu excepţia turneului care era oficial, deci impus de nevoi de stat şi de pacostea cutremurului care a distrus sălile de spectacol. De altfel, pe atunci, încă nici nu intrasem în război. Mai pe urmă toate telegramele care veneau din ţările dimprejurul şi nordul Germaniei erau filtrate şi controlate şi de nemţi, aşa că dacă ar fi acceptat să meargă în Anglia sau în ţările nordice să concerteze, nemţii l-ar fi putut invita ca în drumul său să dirijeze şi în Germania. Nu a vrut acest lucru ştiind cât a avut de suferit în primul război mondial.

Cu toate că a fost prizonier politic în timpul războiului din 1916 – 1918 (în închisoarea politică Mohabit) – prin renunţarea României la neutralitate şi trecerea de partea aliaţilor – soţul meu nu a optat pentru nicio atitudine politică îşi vedea de violoncel şi pe urmă de bagheta lui şi de persoanele apropiate. El şi-a văzut de treabă Nu se face meserie sărind din pom în pom şi din floare în floare. Talentul nu se face cu relaţii.

„Tribunalul suprem" era prezidat de Matei Socor – care în ochii mei avea o singură scuză, că a fost întotdeauna cu sentimente comuniste. îi purta sâmbetele directorului Filarmonicii pentru că nu putuse dirija niciun concert al acestei formaţii.

Or, opreliştea nu venea din partea lui George Georgescu, ci a Preşedintelui activ al Fundaţiei (aşa cum am mai spus-o), de la însuşi Regele Carol al II-lea, care a declarat: „Acest domn în frac roşu nu va dirija niciodată orchestra regală!"

A doua „vedetă" a acuzatorilor, Mircea Bârsan, cu o poziţie

foarte importantă în viaţa muzicală a laşului şi cu merite personale în muzică, invitase cândva la Iaşi pe George Georgescu pentru un concert Primind confirmarea, îi răspunde emoţionat printr-o scurtă scrisoare:

Prea stimate maestre.

Acceptarea dumneavoastră de a dirija la Iaşi, *dumneavoastră care sunteţi prinţul muzicii româneşti*, *nu va fi numai o sărbă*toare *muzicală ci şi o adevărată subvenţie putând dubla preţul locurilor*… etc, etc., etc.

Dumnezeu vrea câteodată să te ajute! Am găsit scrisoarea printre puţinele hârţoage rămase după incendiul casei noastre.

La proces, Gogu o scoate din buzunar şi cere permisiunea să se lămurească dacă domnul Mircea Bârsan, care i-a citit condamnarea, este unul şi acelaşi cu semnatarul scrisorii evocate mai sus. Imperturbabil, domnul Bârsan răspunde: „Sunt mirat că nu aţi surprins *ironia* acestor rânduri!"

Relatându-mi această scenă, „Leul" din mine s-a deşteptat şi l-am întrebat: „Nu ai luat scaunul de sub tine să i-l trimiţi în cap?". Ca răspuns, nu am avut decât un surâs şi o îmbrăţişare plină de tandreţe.

Sentinţa suna aşa:

„Lui George Georgescu îi este interzis pe viaţă de a participa la vreo manifestare muzicală românească, iar atingerea baghetei pentru un eventual concert îl va supune rigorilor legii".

Dezorientat, cu sufletul sfâşiat, nu era în firea lui să se plângă, să geamă, să bată pe la uşi. Singura lui armă era demnitatea Niciodată n-a avut un gest de revoltă

Scrisorile pe care mi le scria când eram la ţară (consemnate în cartea biografiei lui) erau triste. În jurnale se scriau tot felul de articole (pe care e mai bine să nu spun cine le semna) acuzându-l că este „dezertor" pentru că nu făcuse armata Or, nici nu ştiu dacă în 1910 armata era obligatorie pentru studenţi, mai ales că el era destul de vârstnic când a intrat la Academia de Muzică El plecase din ţară cu paşaport eliberat de o instituţie care controla situaţia socială

Eu fiind la ţară, nu avea cui să se destăinuiască decât mamei lui, care locuia la noi de la rebeliunea legionară, căutând un sprijin. (Când colo, cartierul nostru, străzile Roma, Londra.

Washington, fusese şi el ciuruit de gloanţele lor.) Gogu i-a spus

mamei lui că a trebuit să-şi dea demisia de la Filarmonică Bătrâna nu a scos niciun cuvânt, s-a retras la ea în odaie şi peste noapte a paralizat A durat mult această stare de inconştienţă Noroc că aveam o femeie din Transilvania, Maria Mircea de la Poiana Blenchi, extraordinar de devotată A fost o adevărată salvatoare. Dumnezeu s-o odihnească dacă nu mai este printre noi. Gogu s-a liniştii văzând că mama lui e îngrijită. Bătrâna a supravieţuit aşa, aproape un an de zile. Când s-a născut Ioana, în anul următor, la 21 august 1945, a trebuit s-o mutăm din odaia care era destinată copilului. Am văruit-o cât am putut, am adus preot să binecuvânteze încăperea şi am urcat-o un etaj mai sus unde şi-a dat sufletul în septembrie, la câteva săptămâni după ce am adus-o pe lume pe Ioana.

Am putut să-i găsim un loc la cimitir. Ne-am zbătut să găsim nişte italieni care erau tocmai în trecere. Sunt de meserie foarte buni zidari şi constructori. Am avut un noroc extraordinar pentru ea era printre ei un adevărat artist care ne-a făcut o împrejmuire scundă, foarte modestă, cu o cruce care în loc să fie verticală, e pe lăţime, cât ţine lărgimea terenului. A scris numele ei, l-a sculptat în piatră şi. şi acuma, după 50 de ani de existenţă, nu are o crăpătură. La căpătâiul ei, un tei îşi scutură floarea Odihneşte acolo biata bătrână, liniştită şi în pace. Probabil că veghează asupra noastră, pentru că şi fiul ei a vegheat asupra ei, cu tot dorul pe care i l-a dus timp de 20 de ani.

Şi astfel s-a văzut maestrul fără slujbă, fără pâine, fără leafă, singur, eu la ţară, cu un singur telefon la care trebuia să merg noaptea pe la 10, când terminam cu treburile şi când nu mai circulau ruşii. Mă duceam cu trăsura, cu vizitiul, tocmai la Osica Mare, destul de departe de conac. Cu maşina făceai câteva minute, dar cu caii mergeai mult mai încet La Telefoane, domnul Şoarec, foarte amabil, îmi tăcea legătura cu Bucureştiul. Se auzea destul de bine. Gogu ne-a pus la curent cu ce se întâmpla, noi fiind rupţi de evenimente pentru că nu puteam comunica normal prin poştă Scrisorile nu prezentau niciun fel de siguranţă, fiindcă ori nu-ţi ajungeau, ori se furau timbrele, ori nu ţi le dădeau, pentru că era prea multă oboseală să facă un kilometru în plus până la conac şi altul înapoi până la şosea Singura diferenţă faţă de perioada războiului era lipsa bombardamentelor. Nesiguranţa şi prezenţa ruşilor era o continuă spaimă, o permanentă obsesie: la fiecare

sonerie, la fiecare pas, la fiecare telefon stăteai tresărind că ţi se dă o veste proastă sau că se va întâmpla ceva rău.

Înainte de a se adăposti la ţară, Moco, de acord cu doamna Asan, proprietara frumoasei case din Piaţa Lahovary – devenită Casa Oamenilor de Ştiinţă – convenise ca ea să-i adăpostească vreo zece lăzi cu cărţile pe care probabil el le preţuia mai mult. Lăzile au fost depuse în superbul lor garaj din fundul grădinii, care, cândva, conţinuse cele mai frumoase automobile, trăsuri, căleşti, ale timpului, până la automobilul electric. Când m-am prezentat la apelul lor telefonic să vin să ridic cărţile, am găsit în Piaţa Amzei un cal chior şi o căruţă ca vai de capul ei, cu un ţigan, şi m-am dus să ridic lăzile. Dar tovarăşii care cenzurau cărţi pe care nu le ştiau citi, au spus că nu le-au controlat şi că ar fi bine să vin peste o săptămână, sau că mă vor anunţa ei. Începusem să-mi pierd speranţa de a mai vedea acele volume când am primit telefonul lor. Iar m-am prezentat, cu altă căruţă, eu cal chior şi cu roţile scâlciate; şi în loc să găsesc cărţi bune, am găsit toate superbele volume umflate şi putrezite, plutind pe o baltă făcută de toate robinetele de apă pentru spălarea trăsurilor. N-am putut să adun decât vreo zece volume, ca amintire, pe care de câte ori le ating cu mâna, mi se strânge inima şi mă gândesc la tata, cât a suferit în puşcărie şi a murit acolo, ca un câine. Măcar nu a văzut ce s-a ales de aceste cărţi – copiii lui – pe care le adunase cu atâta dragoste, cu atâta pasiune. Şi s-a dus pe drumul pieirii şi această bogăţie a ţării.

Şi aşa am rămas şi fără casă, şi fără cărţi, şi fără slujbă, şi fără pâine. Eu eram departe, muncind în condiţii de neînchipuit, eu greutăţile cele mai mari, cu împotrivire din partea administraţiei. Ţăranii din alte sate căutau să fure rămăşiţele găsite prin curte. Totuşi, am putut să conduc treburile după planul de însămânţare indicat de către ocolul agricol din Caracal şi executat de inginerul agronom din Brâncoveni de care depindeam noi cu Primăria

Tutu George Georgescu şi Notariatul. Pentru vârsta mea, am girat bine această moşie în condiţiile respective, cu puţina mea practică în agricultură – pentru că nu trăisem alături de tatăl meu. Cred că am reuşit să fac această muncă din atavism şi cred că a reînviat în mine spiritul străbunilor.

Înainte de a lua frâiele gospodăriei, se ocupase destul de puţin

fratele meu, preocupat de administrarea imensului domeniu al lui Argetoianu, de la Breasta, şi de moşiile de la Dunăre, de lângă Maglavit, care aparţinuseră contesei Talievici: una la Severin, alta în Dolj şi alta la Craiova Atunci poate că simţeam că e dureros să vezi că nu te ajută nimeni şi că eşti neglijat chiar de ai tăi, dar nu puteam să cer asta nici unchiului meu, care era vârstnic, se deplasa greu şi îi era frică să iasă cu caii de teamă să nu-i fie furaţi.

Vărul meu era un tipicar care mergea după fiecare semănătoare şi bătea cu un fel de ciomag în fiecare teacă, ca nu cumva să rămână vreun bob de grâu care n-a curs în pământ Scotea nişte recolte foarte bune. Înainte de a avea propria noastră casă acolo pe vârf de deal (cum zicea Ianculescu cu o vorbă frumoasă: „ţi-ai făcut casă pe zare / să sorbi răsărit de soare") făceam un kilometru şi jumătate ca să dorm la unchiul meu. A fost foarte greu. Dar am răzbit Pe urmă a început marea mişcare de confiscare şi a nu ştiu câta împărţire a pământului la ţărani. Şi evident, cele care se înfigeau în primul rând, erau femeile. Femeile erau groaza mea cu bărbaţii te puteai înţelege. Dar femeile erau rele, urâte, cu basmale negre, gălăgioase, hrăpăreţe, înfuriate! Dacă ar fi putut să-ţi smulgă ochii din cap, ar fi făcut-o.

După ce am născut-o în august pe Ioana, am plecat cu ea la ţară în septembrie, când trebuia să însămânţez grâul. Cu foarte mare greutate găsisem podzol. Aveam un fel de butoi podzolator în care se punea praf cu măsura şi apoi un sac de grâu. Învârteai cu manivela astfel încât praful acela se amesteca precum sarea în mâncare, peste tot, ca să apere sămânţa de rozători. Era un fel de otravă contra vietăţilor din pământ, pentru ca grâul să nu fie mâncat şi să se dezvolte în mod normal. Erau toţi sacii aliniaţi în magazie, erau semănătorile unse, era tractorul pus la punct Alăp-Tutu, acasă, 1940

Amintiri dintr-un secol tam fetiţa, când vine nevasta logofătului: „Coniţă, e jale, curtea e plină de căruţe, plină de oameni care vor grâu".

Când am auzit aşa ceva, a fost pentru mine ca o bombă, o injecţie de energie. Am luat copilul de la sân, l-am trântit în mijlocul patului din odaia noastră, am trântit o uşă, două, trei, palm. până am ieşit din casă, am mers în pas alergător până în fala magaziei, unde parcă era manifestaţie: un şir de căruţe se întindea până în şosea! 955 de metri

de căruţe, cu murdărie, cu cai, cu bălegar, cu tot ce vreţi, pe drumul meu frumos! Şi cine era în capul listei? Obraznicul domn inginer agronom, responsabilul planului de însămânţare.

Nu puteam să le dau grâu pentru că, dacă nu respectam suprafaţa de însămânţat din plan. puteam intra la puşcărie Tocmai inginerul care făcuse acest plan era capul răscoalei.

În faţa acestei situaţii îmi zic: ce fac, sunt prea mulţi, n-o să îndrăznească ei mare lucru. Şi atunci am chemat logofătul şi i-am spus să aducă cheile de la magazie. Aveam o diagonală mare de fier cu un lacăt enorm. Am trântit diagonala pe uşa dublă ştiţi că magaziile, la ţară, sunt făcute cu o podeaţă, cu patr i-cinci trepte, astfel încât sacul târât să poată fi luat de ţăran în spinare mai uşor, pentru a-l aşeza în căruţă şi a-l duce la destinaţie. Deci, urcată pe podeaţa asta, am luat cheia de la lacătul enorm şi am băgat-o în sân şi am spus logofătului să-mi aducă puşca lui de pază.

Luând aerul cel mai impunător, cu o privire fulgerătoare strig: „Ce vreţi de la mine? Aţi venit să mă ameninţaţi când şeful agitator este în fruntea voastră şi cunoaşte situaţia? Vedeţi că în curte totul este pregătit pentru ca mâine în zori să încep semănatul! Tot grâul de care dispun stă podzolat în saci. aşa cum bine ştie domnul agronom. Vă retrageţi frumuşel că dacă nu vă retrageţi, trag!”

Femeile încremenite şi-au luat tălpăşiţa, răfuiala dintre săteni şi agronom devenea din ce în ce mai gălăgioasă, iar eu am rămas neclintită pe poziţia mea, cu orice risc.

Atunci, încetul cu încetul, căruţele au început să se retragă; cei mai bătrâni rămânând în urmă l-am oprit ca să stăm la sfat.

„Oameni buni, eu nu vă vreau niciun rău, pacostea e tot atât de grea pe capul meu cât şi pe al vostru. Şi, ca să vă arăt câtă bunăvoinţă am pentru voi, vă propun următoarele: mai am în magazie orz de toamnă, selectat, pe care trebuia să-l vând la fabrica de bere. Renunţ la vânzarea lui şi vi-l dau vouă după nevoile pe care le aveţi. Batem palma?”

La acceptarea lor, am scos cheia din sân şi am deschis magazia. Ţăranii au intrat şi au văzut că nu mințeam; sacii erau legaţi la gură, au luat oamenii băniciorul. Logofătul meu a luat carnetul de lucru şi s-a început înscrierea sumelor şi cantitatea necesară fiecăruia.

Şi aşa s-au înseninat lucrurile, oamenii au înţeles, mi-au mulţumit cu „Sărut mâna!” şi fiecare şi-a văzut de treabă; eu m-am întors la copilă, care adormise cu degetul în gură, în mijlocul patului, aşa cum o trântisem eu.

Eu n-am tras în viaţa mea cu puşca o singură dată mi-a dat fratele meu un Holland-Holland pe care îl cumpărase atunci şi cu care se făIea Mi-a spus: „Trage dragă, nu-ţi fie frică, că eşti om în toată firea”. Pun puşca pe umăr şi, când trag, mă smuceşte patul puştii înapoi. Nu m-am mai putut controla şi am scăpat puşca pe jos. După cum ştiţi, e făcută din două bucăţi; una dintre ele s-a desprins de am crezut că s-a spart Nu vedeam decât stele verzi şi albastre. Dar superba puşcă englezească nu s-a stricat

Aşa că n-am mai tras niciodată, deşi eram nelipsită de la vânători pentru că îmi plăcea natura, îmi plăcea tovărăşia oamenilor care spuneau snoave, îmi plăcea mai ales iarna, era o minune, când veneau căruţele cu oalele acoperite cu ţoale de lână, calde, şi cu sarmale, şi cu ciorbă de perişoare, şi cu ciorbă de potroace şi când împărţeam mâncarea asta la toată lumea, în mod egal, fie că era ţăran, fie că era boier, fie vânător, fie orăşean. Eram acolo într-o perfectă armonie şi plăcere, aşa că nu lipseam aproape de la nicio vânătoare.

Odată, ne invitase Filip Lahovary, soţul Cellei Delavrancea, despre care voi vorbi mai încolo. Avea moşia la Slăviteşti, în nordul judeţului Vâlcea, într-un loc foarte frumos. Conacul era pe deal. dominând Valea Oltului; şi ar fi putut să fie minunat dacă

Filip ar fi avut bani să-l întreţină Sobele imense trebuiau alimentate de doi oameni toată noaptea, căci zidurile neîncălzite iradiau un ger de moarte. În noaptea aceea s-a organizat o pază de lup. Închipuiţi-vă ce era asta, ca în cărţile de vânătoare, ceva senzaţional. Regiunea Slăviteştiului era invadată de braconieri care vânau cu puşti foarte primitive. Pentru că erau săraci, bântuiau, şi ce găseau, omorau. Deci, pădurile erau total lipsite de vânat. Când vedeai un iepure sărind, era mare veselie; vulpi – numai în imaginaţie puteai să vezi, iar de lup, nici vorbă! Şi să mai stai şi de pândă!... Era o noapte din aceea, rece, de iarnă, fără zăpadă, în care stejarii bătrâni mai păstrau încă frunzele toamnei, roşii şi gălbui, atârnate de ramuri. Siluetele acelea măreţe ale arborilor dominau nişte văi dulci, frumoase şi blânde, ce se desfăşurau

până la marginea lumii, unde se întâlneşte cerul cu pământul. Era într-adevăr o linişte nemaipomenită, o frumuseţe, o emoţie pe care nu ţi-o poate da decât natura când ştii să te înfrăţeşti eu ea. Şi am stat de snoave toată noaptea şi lup n-am aflat. îi făcuseră capcană în toată regula, cu groapă cu miel înăuntru, eu crengi tăiate pe deasupra astfel încât mielul să behăie acolo şi lupul să fie atras, să cadă în capcană şi să nu mai poată ieşi. Veghea noastră a fost zadarnică. Însă ne-am îmbogăţit cu o imagine, cu o trăire de vânătoare, fie ea şi nevictorioasă, dar cu o amintire care, după atâţia şi atâţia ani (aproape 70) nu s-a şters încă din mintea mea

Una din vânătorile de neuitat pe care le-am trăit a fost la sfârşitul războiului, când deja avusese loc evenimentul nefast de la Yalta unde fusesem vânduţi ruşilor, lucru despre care noi încă nu ştiam nimic. Mulţi îşi făceau încă iluzii şi trebuie să spun că şi eu mă număram printre cei ce credeau că americanii îşi vor da seama de crima pe care au făcut-o şi vor veni să ne dea o mână de ajutor, salvându-ne de la înec. Colonelul Skyler, care locuia la Bucureşti, în casa lui Grigore Gafencu, a fost invitat la vânătoare la cumnata mea Marie-Jeanne Argetoianu, al cărei conac, foarte respectabil, era la patru kilometri de Craiova, la Breasta.

Seara, după vânătoare, Skyler ne-a spus: „Nu vă faceţi iluzii: nu aţi fost cedaţi pe 25 de ani Rusiei în schimbul cedării Greciei englezilor. Voi sunteţi vânduţi pe viaţă! Nu vă mai faceţi iluzii. Nu puteţi fi salvaţi".

Această ştire nu ne-a tulburat, ne-a sfârşit! Parcă ne-a dat cu ceva în cap.

Şi totuşi, omul, dacă n-ar avea acest grăunte de nebunie pe care nu-l poate controla nici cea mai înţeleaptă minte, n-ar putea să accepte că nu va ieşi din greutăţi şi că nu va putea găsi calea spre lumină revenind la un trai normal, ca mai înainte. Imediat după război şi până la seceta din 1946 urmată de foametea din 1947, România era încă bogată, un *Hule und Fühle* cum se spune, un chişleag, o bogăţie! Băcăniile erau încărcate de vânat, de purcei de lapte, de curcani, de fazani, de iepuri, de tot ce vrei, absolut ca într-o poveste, într-o ţară a minunii.

La Văcăreşti şi Aiud, pe urmele tatălui meu vitreg. „Doamnă, imprudenţa de a fi ministru se plăteşte" (Lucreţiu Pătrăşcanu). O lume

de puşcăriaşi. Rechemarea Maestrului la pupitru.

Tot în toamna anului 1944 a fost arestat inginerul Constantin Buşilă.

Am relatat anterior despre dureroasele clipe trăite de Gogu, căruia i s-a închis atât de brutal uşa dinspre un trecut de glorie, muncă, înfăptuiri şi decepţii, ca să se deschidă larg o alta, spre iadul prin care aveam să trecem noi toţi, la toate nivelele, la toate vârstele, cu mic, cu mare.

La Bucureşti, cei ce iluzoriu se credeau stăpâni pe situaţie încercau să organizeze o nouă orânduire.

Astfel, generalul Negulescu decide recuperarea arhivei Ministerului de Război, formând un lung şir de camioane, păzite de armată motorizată, plecând din judeţul Vâlcea via Bucureşti.

Dispusese ca atunci când convoiul va trece în drumul său prin faţa unor conace în care se adăposteau persoane marcante ale vieţii publice din Bucureşti, acestea să profite de protecţia militară pentru a se întoarce în oraş şi a-şi relua ritmul normal al vieţii. Nici nu ştiu dacă trebuie să mai amintesc de noaptea de pomină pe care am trăit-o în liniştitul meu conac, când m-am văzut invadată de români care ne-au cerut să poposească peste noapte pentru odihnă.

Ofiţerii superiori şi refugiaţii pomeniţi mai sus. m-au pus în situaţia de a face faţă, cu prisosinţă, obligaţiilor mele de gazdă. Printre altele, am dublat paturile, scoţând saltele, mărind numărul locurilor de dormit (Cei mai tineri, găsind cărţi de joc. probabil prin buzunarele lor, s-au apucat să joace poker, trăgând la tutun. Era o ceaţă în casă de nu se mai vedea om cu om).

În zori, convoiul şi-a urmat itinerarul fixat. În conac găsiseră pe părinţii mei, mama şi Moco, care erau destul de încrezători în reluarea unor activităţi de care am fost lipsiţi atâta vreme. Dar, socotelile de acasă nu se potrivesc cu cele din târg!

Întorcându-se la Bucureşti cu maşina, părinţii mei s-au îndreptat spre Aleea Modrogan cu speranţa de a-şi recăpăta locuinţa Dar nicio umbră de şansă nu s-a arătat şi ei s-au văzut obligaţi să se cazeze în Bulevardul Tache Ionescu, unde se afla sediul întreprinderilor „Electrica". Acolo, Moco dispunea de odaia lui directorială, o sală de conferinţe şi odaia secretarelor. Aceasta din

urmă a devenit dormitorul lor.

Cum s-a petrecut această primă noapte nici nu vreau să-mi amintesc. Încetul cu încetul, o viaţă modestă s-a organizat, activitatea curentă a reînceput şi, chiar în momente de relaxare, profilau de invitaţii la prieteni. Nu după mult timp, într-o seară, când nici nu apucaseră să se pregătească pentru noapte, au fost asurziţi de bătăi violente în uşa lor. În faţa insistenţei s-au văzut forţaţi să deschidă uşa: un grup compact de securişti a dat buzna peste ei, având misiunea de „a aresta pe inginerul Constantin Buşilă, fost ministru în guvernul Antonescu".

Toate încăperile aveau telefoane, mama a putut deci să beneficieze de un moment de neatenţie şi să înştiinţeze pe Maruca Enescu de grozăvia ce se petrecea o dată mai mult, această femeie de suflet, energică şi puternică şi-a făcut apariţia, intrând ca o furtună în locuinţa birou – vociferând, ameninţând, căutând să ceară ajutor din afară, dar fără niciun rezultat.

Odată ce şi-a pus paltonul pe el, Moco a fost înşfăcat şi înghesuit într-o maşină ce aştepta în faţa casei şi dus direct – ironia sorţii! – la Ministerul de Interne, clădire făcută chiar sub ministeriatul lui pe când era la Construcţii, desenată de arhitectul Duiliu Marcu şi realizată tehnic de marele inginer Emil Prager.

Ajuns în celulă, gândeşte că un lucru nu poate să dăinuie dacă nu are un temei solid. Părinţii mei aveau paşaport diplomatic de care ar fi putut uza ca să părăsească ţara, aşa cum toţi din jurul lor îi sfătuiau. Neclintit, Moco răspundea: „Nu am făcut decât bine în viaţă, îndeplinindu-mi datoria către ţară! Nu văd de ce să mă tem!"

Şirul nesfârşit de arestări îngrozea populaţia!

Mama rămăsese deznădăjduită, singură în birou şi, chiar a doua zi. unul din subdirectorii societăţii (ingineri valoroşi cu toţii, pot spune „creaţia inginerului Buşilă"), a venit în mod foarte puţin protocolar spunându-i că în 24 de ore trebuie să părăsească birourile, „situaţia ei politică nepermiţându-i să ocupe un local oficial".

Cine putea să-i deschidă braţele acestei femei disperate? Eram doar eu şi Gogu, care mai beneficiam încă de un acoperiş al nostru, cu toate sancţiunile luate împotriva lui.

Mama a primit la noi nu numai găzduire, dar a fost înconjurată

de un val de dragoste, de devotament, de protecţie, de caic avea atâta nevoie, noi neţinând seama de situaţia foarte periculoasă pentru noi.

Nu mai ştiu câte zile şi nopţi a rămas Moco la Interne, pană când primul lot de „criminali de război şi vinovaţi de dezastrul ţării" a fost selecţionat „după valoare", el fiind trimis la Spitalul Militar din strada Ştefan Furtună, unde, într-o cameră cu pairii paturi se mai aflau şi fostul ministru de finanţe, Mircea Cancicov (naşul Ioanei), fostul ministru al Economiei Naţionale, profesorul Ion Finţescu, şi fostul prim procuror Nicolae Manea cu restul grupului, printre care se aflau fostul ministru al Agriculturii, Nicolae Mareş, şi fostul ministru de Interne, generalul Popescu, nu puteau avea contact!

Acolo părea raiul în comparaţie cu pivniţa Internelor, unde nu putea lua legătura cu nimeni din exterior.

Zilnic, mama, cu un devotament admirabil, îi ducea la spital hrană şi cele trebuincioase (chiar şi un ziar sau o carte); dar ducea şi pentru soldaţii care îi păzeau ca să-i poată îmblânzi.

Fiecare din cei patru foşti demnitari avea colţul lui cu masă şi scaun. În inima lor încolţea un grăunte mic de speranţă că situaţia este pasageră Dar vremea trecea şi a venit iarna Mama. din cauza şocului, a făcut un accident vascular la ochi şi. astfel, drumurile zilnice deveneau din ce în ce mai anevoioase.

Georgette Cancicov (născută Giurgea-Negrileşti, verişoara scumpului prieten al copilăriei mele, Geórgica) păstrase strânse legături cu Maruca, fiind vecine de moşie în Moldova Rămăsese foarte apropiată de Bâzu, fiul Marucăi, aviator, pilotul Anei Pau-ker. În toate reuniunile noastre căutam o cale salvatoare. Bâzu ar fi fost acela care putea, la ora H (ora ridicolelor noastre iluzii că americanii vor veni să ne salveze) să ne trimită o maşină lângă gardul spitalului în care să-i înghesuim pe ai noştri şi să-i ducem la aeroportul X, unde ar fi găsit drumul libertăţii.

Unde-i greu, hop şi eu! Mama fiind incapabilă de iniţiative, am hotărât să adun halate albe să le atârnăm în cuierul din odaie. Astfel, la o eventuală evadare, deţinuţii noştri puteau să se confunde cu personalul spitalului. Aripa unde se aflau sub supraveghere era chiar lângă gardul de lemn al spitalului, de unde, fără mare greutate, pe o zi ploioasă, puteam să scot cuiele din scânduri.

A venit Crăciunul cu ninsorile. Hai cu sacoşe şi cu un pom mic de Crăciun, luând drumul spitalului spre a putea organiza o mică reuniune de familie. Dar, vai! Mircea Canciov îşi înfundase capul în pernă şi ca un copil a plâns ore întregi fără să ne adreseze o singură privire. Totuşi s-a produs un eveniment, dar nu cel dorit: în lipsa noastră, o dubă i-a ridicat pe toţi şi i-a dus direct la Văcăreşti. Acolo, alte probleme, alte greutăţi. A fost primul meu contact cu o adevărată închisoare. Vizitele, odată pe lună, se petreceau într-o sală mare, despărţită prin două grilaje de fier până în tavan. În spaţiul dintre grilaje circula un gardian, cu puşca în spate. Audienţa era comună Nici nu mai ştiu câţi erau la un loc. Fiecare căuta să vorbească mai tare ca să fie auzit, într-un vacarm infernal, din care nu mai înţelegeai nimic. Aşa că am dus nişte mănuşi de lână strecurând într-unul din degete un bileţel afectuos de încurajare. Din nefericire, mănuşile au fost verificate de gardian şi duse directorului închisorii, unde m-am văzut condusă de alt soldat Directorul găsise bileţelul şi pe un ton care ar fi vrut să mă înspăimânte m-a ameninţat cu reţinerea mea Nu ştiu cum mi-am găsit atâta sânge rece ca să-mi pledez cauza, vrând să-l conving pe director că un om de aproape 80 de ani avea dreptul la un cuvânt de afecţiune din partea familiei, când, nevinovat, se vedea închis pe nedrept în fioroasa temniţă Nu ştiu ce l-a convins, vorbele sau tinereţea mea M-a lăsat să plec. N-am ştiut niciodată dacă măcar mănuşile au ajuns la destinaţie.

Cei care ne cotropiseră ţara nu dormeau şi organizau cu geniul lor malefic faimosul proces judecat de aşa-numitul „Tribunal al Poporului”. Tot guvernul mareşalului Antonescu, care cuprindea elita ţării, trebuia să fie judecat de un zidar, un CFR-ist şi alţii de acest nivel.

Toate dosarele erau prezentate acestui „tribunal suprem” prezidat de un procuror cu înfăţişare de domn (devenind ulterior ambasador în Polonia), Nicolae Raicu.

Dosarele erau pline de dovezi ale înfăptuirilor, realizărilor fiecăruia în slujba României. Erau oamenii de mare valoare ai ţării care trebuiau să moară tocmai din cauza aceasta în timpul procesului, Moco împreună cu ceilalţi au stat la închisoarea Văcăreşti.

Mergeam la tribunal ca să vorbesc cu Procurorul general. Jenică Nicolau, omul lui Pătrăşcanu, care, având în vedere că fusese abonat la

concertele maestrului şi avea o adoraţie pentru el, ne făcea, indirect, această mare favoare de a ne da voie să aducem pe domnul Buşilă de la Văcăreşti ca să consulte dosarele. Or. pentru noi era, întâi de toate, un mijloc de a-l îmbărbăta, de a-i da încredere şi prin această uşurinţă pe care o aveam de a putea să-l vedem mai des, să îi susţinem moralul. îi dusesem un loden verzui căruia îi făcusem tiv jos, însăilat şi prins din când în când, lărgit, ca să-i putem strecura câte un pacheţel de nuci cu vitamine, o tabletă de ciocolată, o cutie mică de sardele, un supliment, ca să-i îndulcească puţin viaţa (ca pe copiii pe care-i primeşte bunica lui Delavrancea cu mâna în sân când le spune: „Stafide vrei? Alune vrei?...”). Aşa era şi el, puţin transformat într-un copil care aştepta momentul să vină la arhivă să-şi consulte dosarele şi să-şi facă iluzia că toată documentaţia aceea fantastică pe care o revedea, cu toate înfăptuirile lui. era chezăşia salvării lui.

De la Văcăreşti au fost transferaţi (din păcate nu cunosc data) cu toţii, cu lanţuri la picioare în înfricoşătoarea închisoare din Aiud.

Coborând din tren, cu bocceluţa în mână, târând lanţurile pe şosea, sleit de puteri, se prăbuşeşte, şi minune! Una din santinele s-a aplecat să-l ridice, ajutându-l să-şi care bocceaua.

Aş vrea să şterg din amintire relatările mamei despre înfiorătoarele deplasări cu trenul spre Aiud în condiţii mizerabile, împreună cu soţiile celorlalţi deţinuţi politici, care aveau o dată pe lună vorbitor.

În urma memoriului meu făcut către directorul închisorii pentru a-mi permite să-l vizitez şi eu pe Moco, am însoţit-o pe mama Nu am fost admisă înăuntru, argumentându-se că nu sunt fiica lui.

Procesul a fost mutat dintr-un tribunal în altul, până când a ajuns în clădirea fostului liceu catolic Notredame de Sion din bulevardul Pache Protopopescu, în faţa căruia, cu inima în dinţi şi cu pumnii strânşi, mă plimbam în lungul şi latul trotuarului, neştiind că scumpii noştri se aflau în pivniţă de unde, prin geamurile mici, mă vedeau patrulând. Alarma prezenţei mele a fost dată de minunatul doctor, fost ministru al Sănătăţii, Petre Tomescu, care le-a spus: „*Porte-bonheur*-ul nostru veghează şi o să fie bine! Bucuraţi-vă!”

A venit şi ceasul judecăţii! Cu toată truda pe care şi-au dat-o să hotărască soarta nevinovaţilor noştri, nu au reuşit să dea pedepse

grele la toată lumea Constantin Buşilă, Cancicov şi Mareş au primit minimum: şase ani de închisoare corecţională

Odată sentinţa anunţată, Bunaciu şi Voitinovici. zbirii puterii, au venit urlând pe sălile călugăriţelor, vociferând împotriva judecătorilor care nu ştiu să sancţioneze nişte „criminali vinovaţi de dezastrul ţării". Condamnările însă erau cu drept la recurs.

Evident, eu am luat iar copia dosarului şi m-am prezentat preşedintelui Raicu întrebându-l: „Cum se face, domnule preşedinte, că, deşi toată documentaţia pe care aţi studiat-o nu era decât mărturia unei activităţi pozitive şi constructive, şi în urma judecăţii, faptele, din albe, au devenit negre?"

„Doamnă, am avut trista misiune de a prezida un proces deja judecat".

M-am sculat de pe scaun ca un automat şi i-am răspuns pe un ton de gheaţă: „E cu atât mai regretabil pentru dumneavoastră!"

Văzând că lucrurile nu se clarifică, am cerut audienţă la Lucreţiu Pătrăşcanu, pe atunci încă ministrul Justiţiei. Acesta m-a primit fără să mă facă să aştept prea mult. Cu tot dezastrul adus magistraturii noastre, Pătrăşcanu era un om cultivat, cu o ţinută şi o educaţie aleasă, ceea ce m-a făcut să-mi deschid fără reţinere inima, adresându-mă lui astfel:

„Domnule ministru, nu vin în numele meu ci în numele generaţiei mele. Dacă inginerul Buşilă, care este un exemplu de cinste, muncă, devotament şi iniţiativă, trebuie să zacă la Aiud, noi în cine să mai credem?"

„Doamnă, imprudenţa de a fi ministru se plăteşte!"

Aceste cuvinte premonitorii s-au adeverit după scurtă vreme şi în ceea ce îl privea, prin înlăturarea lui de la guvern şi condamnarea lui la moarte.

Fiecare a simţit drama cutremurătoare pe care a trăit-o România Ultima pagină a procesului lui Moco, în care apărea şi mareşalul Antonescu, a avut loc pe strada Ştirbey Vodă, într-un tribunal special, de care nu putea să se apropie nimeni. Atunci s-a petrecut un fapt istoric, care, din păcate, nu a avut nicio urmare fericită

Iuliu Maniu, unul din martori, după ce a depus mărturie, s-a îndreptat spre banca acuzaţilor şi, cu ostentaţie, i-a strâns mâna

mareşalului Antonescu. Mareşalul, împreună cu câţiva colaboratori, au fost condamnaţi la moarte. Nu ştiu prin ce mijloc, am putut să intru în posesia unei copii a scrisorii lui adresată soţiei, scrisoare pe care o păstrez astăzi cu mult respect o asigura pe Maria că istoria va şti, într-o zi, să facă dreptate. O sfătuia ca, ne-maiavând mijloace de trai, să se retragă într-o mănăstire unde maicile vor avea milă de ea Dar soarta i-a rezervat Mariei Antonescu un adevărat calvar, în care nici chiar devotata prietenă, Veturia Goga, văduva marelui Octavian Goga, contând pe relaţiile sale cu Petru Groza, nu a putut să-i vină în ajutor.

Tatăl meu a avut nefericirea să moară la Aiud, după aproape cinci ani de întemniţare cu regim de exterminare: nu ţi se dădea mai nimic de mâncare, zidurile erau reci, mâncarea rece, patul rece, nu mai vorbesc de lapte; nu dădea apă sau zahăr. Pâinea, era un fel de cocă, aşa, pe care ţi-o trântea într-o ulcică cu un fel de supă de arpacaş. Dar ce să mai vorbesc despre lucrurile astea de care cred că orice român, care mai are norocul sau nenorocul să mai trăiască, îşi aduce aminte!

Până la un moment dat, aveau dreptul să primească lunar un pachet de cinci kilograme cu alimente. Foarte des, pachetele pentru Moco – care era condamnat numai corecţional – mi se retur-nau. Cu exasperare, căutam mijlocul să ajung în audienţă la colonelul Dulgheru de la Interne, responsabil de acel sector. Fiind în zilele de audienţă în faţa porţii, printr-o întâmplare (o discuţie între doi tineri), aflu numărul său de telefon. Cum nu aveam creion, scot repede rujul şi notez numărul pe buletinul de populaţie.

L-am chemat de la primul telefon public; Dulgheru, rămânând trăsnit cum de am putut afla numărul lui, m-a primit imediat

În urma lămuririlor pe care i le-am dat privitor la condamnarea corecţională, l-am întrebat de ce ne-au venit pachetele înapoi. M-a asigurat că lucrurile vor intra în normal. Era vară, Gogu era în vacanţă şi plecam cu el la mare, de unde telefonez mamei să aflu mersul lucrurilor. Din nou, răspuns negativ.

Ca scoasă din minţi, folosesc numărul scris pe buletin şi-l chem din nou pe Dulgheru de la Eforie, întrebându-l la telefon: „În ce fel înţelegi dumneata să-ţi onorezi cuvântul de colonel, privitor la un bătrân care nu-şi primeşte pachetul?” Vreau să cred că în fine, şi-a dat seama că a mers prea departe şi totul a intrat în ritmul normal, dar era

prea târziu!

Toată grozăvia prin care a trecut ţara noastră, atât personalităţi cât şi oameni modeşti, a durat ani şi ani de zile.

*

Se organizaseră în Bucureşti, în mai toate cartierele, asociaţii pentru pace. Eu am avut norocul să fiu în strada Washington unde aveam ca membre în comitet pe doamna Cassvan Pas, soţia scriitorului şi directorului Radioului şi cred, în sfârşit, că a fost ministru. Locuia într-o casă rechiziţionată, care aparţinuse unui vechi bătrân liberal, căruia i se spunea „Dovlecel". Această doamnă era foarte respectabilă şi foarte binevoitoare şi extrem de curtenitoare faţă de mine şi încântată că o fetiţă, pe lângă ea, se ocupa de lucruri serioase. Veneau doamna Ralea şi altele. Fiecare dintre noi aveam câte o iniţiativă în acest context. Eu m-am gândit şi am realizat organizarea unei conferinţe susţinută de dragul prieten şi sclipitorul om de cultură Ion Marin Sadoveanu la Sala Dalles. Ne adunam, sincer, şi vorbeam despic ce ar trebui să facem pentru ca să apărăm pacea şi până la urmă am spus: „Eu cu toată dragostea mă asociez acestei minútate idei de a menţine, a crea şi a susţine pacea, dar dacă. Doamne fereşte, ţara noastră ar fi cât de cât ameninţată de un duşman, toate teoriile noastre de aici din jurul acestei mese prieteneşti ar cădea, pentru că sentimentul de apărare a patriei, a gliei tale, a vieţii tale intime din care ţi-ai scos seva, toate cad, şi toate teoriile noastre sunt spulberate, şi luăm sabia, şi puşca, şi tunul şi plecăm la război, şi strivim oameni nevinovaţi. Aşa că toate teoriile acestea sunt foarte frumoase pe hârtie, dar sunt inaplicabile în viaţă". Şi am căutat altfel de preocupări, mai literare, mai poetice.

Recunosc că nu sunt proastă şi ştiu să păstrez distanţele şi proporţiile şi respectul, şi am un instinct în special pentru ceea ce este valoros. Aşa că, toate preocupările mele au avut o ţintă, alta decât cancan-urile mondene, localurile de petrecere, barurile. Şi astfel, în toţi anii petrecuţi de la moartea lui Gogu. m-am împărţit între România şi Franţa în România nu mai aveam decât casa în care locuiam şi aceea o ţineam cu foarte mare greutate şi cu foarte mari decepţii. Ca să pot să-mi echilibrez bugetul în străinătate, căutam s-o închiriez şi am fost trasă pe sfoară, am fost furată, am fost minţită Eu nu ştiu de ce oamenii

pot să coboare la un nivel unde nu mai există niciun sens moral sau respect al fiinţei omeneşti.

Sunt o credincioasă, dar nu o fanatică, nicio exaltată, însă nu pot să mă împiedic să cred că există o putere necuprinsă, o putere conducătoare care pune în noi un strop de divinitate şi asta am căutat să mi-o păstrez: să nu micşorez oamenii, ci să-i împociobesc; să nu-i disprețuiesc, ci să-i înţeleg. Să nu credeţi că fac aici un fel de discurs de Sfântă Filofteea pentru că nu e genul meu, sunt prea bătăioasă şi prea „leoaică" să pot să fac pe pisica blândă Nu, nu-i deloc genul meu. Dar când am văzut că în ţară nu pot să fac nimic pentru cei doi oameni pe care i-am iubit, soţul şi tatăl meu, când n-am putut să fac nimic pentru pământul meu care mi-a fost răpit, când n-am putut să fac nimic pentru prieteni, pentru că au plecat în străinătate fiind tot atât de săraci cât eram şi noi, dar cu mai puţină energie interioară decât am avut eu, am căutat să fac din casa mea un cuib de căldură sufletească, de muzică, de reuniuni prieteneşti, dacă aveam o odaie liberă o dădeam imediat cuiva care nu avea unde să locuiască, care ieşea din puşcărie şi nu găsea adăpost, nu mai găsea nimic, nu-şi găsea nici cămăşi să se schimbe. Am căutat discret să rămân om în sensul de ceva făcut din lut, dar de mâini divine. Şi să caut în pulberea asta care, cu rouă sau cu apă, a devenit lut şi din lut a devenit trup, şi din trup a devenit om, ca să pot da încredere semenilor mei şi să-i ajut şi acest lucru a fost foarte important, cu toate că nu am cules, pot să spun, decât foarte multe dezamăgiri. Cei pe care i-am ajutat cel mai mult, începând cu familia, mi-au dat cele mai mari dureri şi cele mai mari decepţii. Dar, familia nu ţi-o alegi, familia o primeşti de la Dumnezeu şi trebuie să o iei aşa cum este. Şi în adâncul sufletului meu ştiu că am făcut aproape mai mult pentru familie decât pentru propriul meu copil, care, fiind tânără, consideram că putea să mai aştepte ca să aibă satisfacţiile şi împlinirea nevoilor de om. M-am răscumpărat pe urmă cu vârf şi îndesat şi am fost recompensată peste aşteptările mele, peste orice imaginaţie. Copilul ăsta zburdalnic ca toţi copiii dornici dejoacă, fără să vrea să aibă răspunderi, a înţeles tot ce am învăţat-o, tot ce am infiltrat cu foarte mare delicateţe în sufletul ei: dragostea de frumos, aprecierea unui tablou, respectul unui muzeu, o floare pe balcon pe care s-o îngrijească, pentru ca să păstreze frăgezimea, duioşia copilului

şi sensibilitatea protectoare a femeii. Acest copil a devenit sprijinul meu, a devenit încrederea mea în viaţă, cu toată durerea de a nu putea corespunde suficient cu dânsa, din pricina obligaţiilor ei. Ea este bărbatul casei, ea este protectorul familiei. Şi generozitatea pe care o are în sufletul ei o împinge a se împrăştia poate prea mult şi a se gândi prea puţin la ea Totuşi realizează adevărate miracole. Cu aspectul ei puţin brutal, sensibilitatea ei este permanent vie şi trează Nu uită nimic! îşi aminteşte de cea mai uşoară aluzie făcută de cineva că ar fi dorit un lucru, sau că ar fi sperat în realizarea unui vis. După luni, după ani de zile. vezi că apare aşa pe neaşteptate din întuneric, aducând lumină şi aducând acelei persoane o consolare, o bucurie. Înseamnă foarte mult lucrul acesta pentru un sfârşit de viaţă şi, în acelaşi timp, foarte puţin pentru însingurarea mea

Cu toate că am nişte prieteni de mare sensibilitate, de mare gingăşie sufletească cu care am schimb scrisori, scrisori din ce în ce mai scurte, din ce în mai rare, pentru că timpul e greu, timbrul e scump, preocupările pentru viaţă, ca să-şi poată câştiga o existenţă cât de cât demnă, le răpeşte timpul blândeţii şi taifasului pe care-l aveam înainte, acel *dolce farniente*, acea comunicare afectuoasă, aşa, în care nu importa că o zi nu am făcut nimica şi nu am realizat nimica, pentru că lucrurile mergeau normal şi viaţa era bogată în cunoaşteri, în variaţii, în tot felul de activităţi importante sau neimportante, constructive sau neconstructive.

Şi mă gândesc iară, că am avut noroc să am un soţ mult mai vârstnic, pentru că toţi prietenii lui aveau nevoie de o mână de ajutor la sfârşitul vieţii după chinurile iadului comunismului care ne-a rupt, ne-a sfârtecat, ne-a închis în carceri, în mizerie. În foamete, în frig. Şi unii au avut destinul să moară şi să nu mai poată suferi, alţii au avut destinul să iasă întregi la minte, cu aceeaşi inteligenţă atrăgătoare, sclipitoare, cu memorie. Am regăsit un George Fotino, un Alexandru Constant, un Necşeşti, un Vianu, o Alice Voinescu excepţională, un Ion Petrovici.

Soţul meu mă punea în gardă: „Nu mai vedea veşnic oameni ieşiţi din puşcărie, c-o să avem alte plictiseli!” Şi am spus: „Da’ nu se poate, pentru că pe oricine aş frecventa tot din puşcărie ar ieşi! Chiar dacă aş fi prietenă cu Gheorghiu-Dej şi el a făcut puşcărie! Dreaptă sau

nedreaptă da' a făcut-o". Şi am găsit această consolare să pot culege ultimul surâs înainte de despărţirea definitivă la căpătâiul unui bolnav cum era bietul Paul Constantinescu, iubitul nostru Paulică, în suferinţele unui cancer cotropitor. La spital, la George Fotino i-am surprins în privire un licăr de fericire, revăzându-mă. I-a spus soţiei lui: „Ştii că a fost Tutu să mă vadă?" Şi a fost pentru mine o mare mângâiere. Pe doctorul Voiculescu, de asemeni, l-am vizitat la spital. Mi-aduc aminte de Barbu Slătineanu, mi-aduc aminte de toţi cei pe care căutam să-i mai apropii în casa noastră în care m-am luptat cu ghearele de fiară ca să păstrez curăţenie şi un aspect civilizat. Trebuia să faci sacrificii şi în alegerea lucrurilor care mergeau la talcioc sau la consignaţie, unde te furau pe cât puteau, şi îţi dau chiar şi la muzee nişte preţuri ridicole, de absolută lipsă de demnitate. Mi-aduc aminte de pictorul Maxy, om de cultură, comunist – treaba lui –, când m-am dus cu un dulap indian de colecţie, pe care l-am cumpărat la plecarea din România a lui Sir Robert Greg, ambasadorul Angliei. Dădusem atunci, adică dăduseră părinţii mei, o sumă foarte importantă pentru acest dulap de documente din lemn aurit pe fond roşu excepţional. Mi-a dat cinci mii de lei domnul Maxy la cumpărările Muzeului de Artă al cărui director era.

— Da' eu nu am coş de rufe să pun rufele murdare, dă-mi-l înapoi să-l transform în scopul acesta Cum să-ţi dau o aşa comoară cu cinci mii de lei?

— E inutil să insistaţi pentru că dumneavoastră nu puteţi s-o valorificaţi aiurea, nici nu puteţi s-o scoateţi din ţară, pentru că este patrimoniu!

Şi cu acei cinci mii de lei am cumpărat o rablă de pian care mai suna încă a instrument muzical, pentru nepotul meu Gheghe Balaban. El făcea conservatorul, total lipsit de mijloace şi iată că un obiect de artă a devenit un fel de drâmbă pe care şi-a făcut cariera, cu care a putut să-şi înjghebe o căsnicie, să aibă un copil, să-şi susţină mama

*

De George Enescu, cu care ne vedeam destul de des înainte de plecarea lui, ne legaseră aceleaşi decepţii şi amărăciuni. Era pe punctul de a-şi primi paşaportul diplomatic care-i permitea să părăsească ţara oficial împreună cu soţia sa, Maruca Persoana care l-a ajutat atunci a

fost ministrul de interne, Teohari Georges-cu, flatat de legătura cu care se putea făli. îi spunea „tovarăşă prinţesă", ceea ce era de tot hazul.

La plecare, Enescu s-a dus să-i mulţumească şi, cu acest prilej, i-a spus foarte ferm: „Dacă mai vreţi să aveţi muzică în România, redaţi-i bagheta lui George Georgescu".

Teohari Georgescu n-a spus nimic, dar după plecarea lui Enescu ne-am trezit cu vizita lui Mauriciu Vescan – compozitor de muzică uşoară, destul de talentat la timpul lui.

A venit să ne spună: „Maestre, noi avem foarte multă stimă, admiraţie şi respect pentru tot ce reprezentaţi. Dar vedeţi, sunteţi decorat cu *Vulturul Alb* al lui Hitler". Surâzând, Gogu l-a luat de mână până în biroul lui, unde era un scrin mare, în stil „Maria Tereza", foarte frumos, cu tabernacul şi trei sertare. Şi a tras primul şi al doilea sertar, foarte mari. Acolo era un mozaic de cutii de diferite dimensiuni: pătrate, lungulețe, mai mari, mai mici, de toate culorile, de piele, de carton, cu coroană şi fără coroană, reprezentând toate decoraţiile primite de George Georgescu până la vârsta de 52 de ani. I-a arătat că are şapte mari „cordoane" date de regi şi şefi de stat. Picant era că una dintre ele era de la Victor Emanuel „*Re d'Italia ed Imperatore d'Etiopia*", cu brevetul contrasemnat de Mussolini. Toate aceste brevete se află astăzi la Academia Română împreună cu toate documentele pe care le aveam în casă.

Vescan, ce era să spună? Nu putea să spună nimic; era mult prea mic în comparaţie cu ministrul care-l trimisese. El venise ca un *porte-parole* al acestei organizaţii politice pe care o reprezenta Totuşi, într-adevăr, după scurtă vreme, la începutul anului 1947, a circulat insistent un zvon în Bucureşti despre revenirea la pupitrul Filarmonicii a Maestrului. „E nemaipomenit! Maestrul Georgescu îşi reia bagheta! îţi dai seama? Va fi toată crema «reacţionarilor» din Bucureşti la Ateneu!" în sfârşit, era într-adevăr un eveniment trăit cu emoţie şi mai ales cu foarte mare speranţă că iarăşi ar putea, prin muzică, să cadă „zidurile Ierihonului"! Fiecare om, în naivitatea lui, speră că din orice vorbă bună, din orice rază de soare care pătrunde într-o temniţă, îi vine şi libertatea Ăsta e şi farmecul vieţii: să treci de la lacrimă la râs, de la tristeţe la bucurie… (Dar acuma s-au întors lucrurile pe dos, ceea ce e mult mai plăcut pentru cei care din săraci au

devenit bogaţi, şi mai puţin simpatic pentru cei care am pierdut tot. Nu? Dar asta este viaţa)

Şi foarte graţios, comitetul muzical al Ministerului Culturii şi Artelor – condus pe vremea aceea tot de Constanţa Crăciun – a fixat pentru ziua de 27 ianuarie 1947 revenirea lui Gogu la Pupitrul Ateneului, dar nu cu Orchestra Filarmonicii, ci cu Orchestra Radio. Se pare că sala, neîncăpătoare, dacă ar fi putut să fie elastică, ar fi primit tot puhoiul de lume care stătea pe scări şi care intra împingând cu umerii uşa de la intrare. Nu se mai putea face control. Era o seară de sărbătoare care depăşea chiar prima lui izbândă din 1921.

Programul concertului a avut ceva foarte semnificativ: Simfonia *Patetica* a lui Ceaikovski, simfonie care va reveni mereu de-a lungul activităţii maestrului Georgescu, ca un *laitmotiv*.

Rechemarea lui Gogu la pupitrul orchestral coincidea cu foametea cumplită ce a urmat după seceta care se abătuse asupra Moldovei. În anul precedent

Veneau oamenii sărmani, plini de păduchi pe ei, căţăraţi pe vagoane, vai de capul lor. Veneau până în Oltenia cu săculeţe peticite să cumpere grâu de la noi. Văzându-i în halul în care erau. m-am adresat uneia dintre ele: „Bine femeie, cum vii de aşa de departe cu copilul la sân. cu sacul rupt? Păi dacă eu îţi pun două bănicioare de grâu în sacul ăsta, până la Iaşi, Huşi sau Buhuşi, de unde ăi fi matale, ajungi fără nimic în el! Dă-mi-l să ţi-l cârpesc!" M-am aşezat lângă ea şi am cârpit sacii şi le-am dat grâu. Din păcate nu am putut să-l dau gratis pentru că aveam şi eu obligaţii foarte mari, gospodăria mea era abia la început şi fiecare bănuţ era foarte important Dar îmi plângea inima când povesteau femeile, amărâte, cu buzele arse de sete, de nemâncare, de sărăcie, că ung geamurile cu nămol întârziind cât mai mult somnul copiilor ca ei să nu vadă că s-a luminat de ziuă şi să înceapă să ceară de mâncare.

Maestrul Sadoveanu – trebuie mărturisit – mult inspirai de scumpul nostru Costache Popa, ginerele lui şi secretarul particular al lui Gogu, organizează un Comitet de Ajutorare a Regiunilor înfometate din Moldova (CARS), găsind un „sponsor" în persoana maestrului Georgescu, împuşcând astfel doi iepuri dintr-un foc: în primul rând urma ca maestrul să primească să dirijeze o serie de concerte

Beethoven (după trei ani de existenţă fără leafa, neavând nici măcar cu ce să-şi plătească o pâine), iar în al doilea rând, contând pe reputaţia lui Gogu. vrând să atragă un public generos care să cumpere bilete cu suprapreţ şi reuşind să adune astfel un capital pe care-l destina CARS-ului.

Ce putea să fie mai atrăgător decât cele nouă simfonii de Beethoven, cu clasicele lor tovarăşe, uverturile?

În urma imensului succes, a venit în fine şi prima serie importantă de înregistrări beethoveniene, demne de a rămâne pentru posteritate documentul memorabil al aceluia ce trebuie înscris în istoria culturii muzicale româneşti pentru valoarea şi meritele sale.

Din păcate, la acea epocă, nu exista stereofonia şi, astfel, tehnicitatea era privată de strălucire. Eu. În taină, complotam cu Costache Popa – fără să afle maestrul – să se înregistreze pe bandă şi repetiţiile, cu toate indicaţiile precise, minuţioase, preţioase. Lucru ce a avut loc!

Repetiţiile erau adevărate lecţii de dirijat, de înaltă şcoală, făcute cu blândeţe, cu dragoste, cu minuţie, cu atâta grijă pe care o avea pentru fiecare sunet, pentru „culoarea" sunetului. Toate erau explicate superb.

Ascultând acum, parcă îţi plânge inima de bucurie că a existat un om care să pună atâta forţă, atâta vigoare şi, în acelaşi timp, să rămână de o blândeţe, de o gentileţe, de o mângâietoare intervenţie în solicitarea muzicienilor.

Acele repetiţii ar fi putut sta alături de lecţiile excelente ale unui Leonard Bernstein, Sergiu Celibidache ş.a., documente pilduitoare de înregistrări similare.

Nu a trecut mult şi, imediat după ce maestrul ne-a părăsit, noul director a avut grijă ca odată cu scoaterea fotografiei lui din biroul directorial, să şteargă şi benzile imprimate, utilizându-le pentru diverse alte scopuri. Nu aveam mijloacele băneşti necesare pentru a le fi copiat „în întregime"; am doar o emoţionantă copie a simfoniei a VIII-a în care i se aude glasul, ca o pată de lumină aruncată peste orchestră, spunând: „Băieţi, cântaţi-o din inimă, este cea mai tinerească simfonie a lui Beethoven!"

În momentul reprimirii lui Gogu la pupitru, ministrul Franţei la

Bucureşti era Auboineau. El şi soţia sa, Alix, erau personalităţi marcante ale rezistenţei franceze. În seara de neuitat a revenirii lui Gogu la pupitru, amândoi erau prezenţi la concert Impresia asupra lor a fost atât de zguduitoare încât o apropiere puternică s-a produs între noi. Ne vedeam des şi prin ei am cunoscut-o pe Louise de Villemorin, prietena de suflet şi de o viaţă a lui André Malraux, care ne vizita de câte ori venea în Bucureşti.

Aflând de plecarea lui Gogu la Viena, într-un prim moment de reînnodare a firului întrerupt, Alix l-a implorat să nu se mai întoarcă în această ţară, de a cărei situaţie gravă ei îşi dădeau seama poate mai bine decât noi, românii.

Văzând ezitările lui Gogu, a intuit că legăturile sale cu familia sunt prea puternice şi că el nu ar putea fi fericit departe de ai săi. clar l-a asigurat că ea, având avion personal şi beneficiind de protecţie diplomatică, o poate trece pe Ioana fără nicio dificultate, într-un geamantan, iar de mine să nu-şi facă probleme.

După concertul din Viena, regăsind o serie de personalităţi importante şi mai ales direcţia orchestrei vieneze, cu toţii au insistat ca el să rămână acolo, având mare nevoie de el! Dar cum poţi să lupţi în faţa hotărârii unui om ce-şi urmează destinul?

Eram atât de strâns legată de el şi în toată această conjunctură dureroasă mă simţeam şi mai legată. Deci… am rămas amândoi în România

Rolul meu era de soţie şi de mamă şi mă străduiam ocrotitor să împlinesc, să vindec, să netezesc anumite cute ale durerilor trecute, dureri de ordin personal, familial, financiar, artistic; pentru că aşa cum spun francezii: „*nu se aruncă cu pietre decât în pomul încărcat de fructe*”, şi el era încărcat cu fructe! Şi multe pietre au fost azvârlite asupra lui, pe nedrept

Revin astfel la nedreptăţile pe care le-am trăit sub comunişti, care, pe de o parte îţi dădeau impresia că te înalţă până dincolo de nori, iar în spatele tău aplicau metodele lor obişnuite lipsite de eleganţă, cu o perversitate periculoasă. Într-o seară, Eduard Me-zincescu, pe atunci ministrul culturii, un om care adora muzica, inteligent, foarte mordant, venind dintr-o familie cu o educaţie deosebită, i-a telefonat lui Gogu: „Maestre, vreau să fiu primul care

să-ţi anunţe o mare bucurie! Nu-ţi spun ce”.

A doua zi, un grup de artişti fuseseră convocaţi la minister. Gogu credea că e vorba de o şedinţă de lucru obişnuită, dar se împărţeau titlurile de distincţie după modelul sovietic între „artişti ai poporului” şi „artişti emeriţi”. El, de unde fusese pus pe listă cu „artiştii poporului” a fost şters peste noapte şi trecui doar la „artiştii emeriţi”.

Asta ar fi numai o mică variantă a situaţiei caraghioase din 1950, când Gogu a făcut primul turneu în Rusia.

Pe lista invitaţilor figura şi dirijorul George Georgescu care nu uitase că în 1936 fusese forţat să refuze invitaţia de a concerta în URSS. Temându-se de posibile consecinţe neplăcute ale acestui refuz, a preferat ca din prudenţă să ceară audienţă ministrului Culturii, Constanţa Crăciun, rugând-o să înţeleagă situaţia: la vârsta lui şi având o afecţiune cardiacă gravă, se temea să plece singur, fără prezenţa mea ocrotitoare, într-o ţară cu un climat atât de rece, mai ales în timp de iarnă.

În loc să fie refuzat, pe loc i s-a aprobat şi plecarea mea, fără ezitare. Acest fapt a avut două consecinţe: prima minunată, de a fi lângă Gogu în această călătorie excepţională; a doua, exact opusă: fiind prima soţie admisă să-şi însoţească soţul peste hotare am devenit „ochiul Moscovei” pentru toate gurile rele care mă invidiau.

Soliştii cu care plecam erau unul şi unul, număraţi pe degete: Valentin Gheorghiu, Ştefan Gheorghiu, Radu Aldulescu. Petre

Ştefănescu-Goangă, Ioana Nicola. Zenaida Pally, Cornelia Ga-vrilescu ş. a Erau vreo 10 – 12 fruntaşi ai vieţii noastre muzicale. După obiceiul românului, căruia îi place să facă faţă cu bine situaţiilor sociale, erau cu toţii îmbrăcaţi foarte elegant: paltoane îmblănite cu gulere şi căciuli de vidră, atrăgând admiraţia chiar şi a trecătorilor care făceau cerc în jurul nostru la ieşirea din hotel. Se locuia la „Savoy”, un hotel foarte vechi, destul de modest, dar curat. Nouă ni se rezervase un apartament considerat *liux*, în care aveam sufragerie, pian şi frigider cu diverse băuturi alcoolice pe care nu le consumam niciodată

În vreme ce toţi băieţii aveau numele urmat de specificarea „emerit”, George Georgescu n-avea niciun titlu! Numele lui era absolut singur. Era feciorelnic!

Nu conta, de vreme ce calitatea artistului nu sta în titlurile scrise

pe cartea de vizită, ci în personalitatea lui, care s-a impus din prima clipă

Când a luat bagheta în mână, toţi cei din orchestră au ştiut cu cine aveau de a face! S-a creat un fluid de respect, de admiraţie, pentru că ruşii sunt un popor foarte dotat pentru muzică Au dat omenirii nume nemuritoare. Nu cred că toată nebunia ritmică şi urletele moderne din muzica de astăzi ar putea dărâma vreodată un Rachmaninov, un Ceaikovski sau un Borodin, un Musorgski, un Rimski-Korsakov, sau un Şostakovici, sau un Prokofiev. Nu!

Şi astfel, prima noastră vizită la Moscova a fost un mare eveniment, atât pentru noi cât şi pentru ei.

Ca orice femeie, unul din primele gânduri a fost „cu ce mă îmbrac?". De ani de zile nu îmi mai făcusem rochii de seară Mi se povestiseră minuni despre eleganţa serilor de la „Balşoi". Ei, am încropit o rochie à la Anna Karenina, de catifea cu blană; am scos din rezervele salvatoare o capă superbă de vulpi argintii, tocmai primisem de la doamna Mario Berlinguer o pereche de pantofi cu toc cui, ultimul răcnet Am mai găsit mănuşi şi o poşetă de seară, un mic echipament cu care puteam face faţă onorabil.

În timp ce Gogu avea de pregătit o operă nouă, cerută de impresariat, nu am putut rezista ispitei să merg fără el la baletul *Frumoasa din Pădurea Adormită*, fiind întovărăşită numai de translatorul nostru – un profesor universitar român – o prezenţă foarte occidentală

Inutil să vă descriu emoţia primului contact cu superba sală – care cred că împlinea atunci 125 de ani de existenţă. Cortina somptuoasă din mătase gălbui roşiatică (având ţesute discret în mat pe luciul mătăsos motivul secerii şi ciocanului!) se deschidea pe o scenă ce măsura 50 – 60 de metri. Mi s-a părut enormă!

Spectacolul se desfăşura scenic cu o fabuloasă tehnicitate, ca să nu mai vorbesc de corpul de balet, recunoscut în lumea întreagă ca fiind inegalabil.

Mă ciupeam singură de mână ca să văd dacă nu visez. Însoţitorul meu mă întreabă, la antract, dacă vreau să vizitez foaierele. Muream de nerăbdare să cunosc şi să văd tot! Galant, îmi oferă braţul şi ne strecurăm spre ieşirea din sală printre oamenii care se plimbau ca la ei

acasă.

Apariţia noastră în marele hol a produs o reacţie neaşteptată. Simplitatea elegantă a toaletei mele a fost imediat remarcată fiind singura în felul ei, şi deodată, mulţimea s-a despărţit în două. lăsându-ne să trecem, de parcă am fi fost un cuplu regal.

Concertele s-au bucurat de o adevărată revoluţie în stagiunea muzicală moscovită Era rândul maestrului să intre în scenă: prestanţa, magnetismul, profesionalismul şi cultura lui vastă ce îmbrăţişează toată muzica universală îi dă o libertate de mişcare mlădioasă şi cuceritoare, la care publicul nu rămâne insensibil, autodepăşindu-se în aplauze şi urale!

Vizitam cu nesaţ mirificele splendori ale Kremlinului, urniţi de incredibila bogăţie a podoabelor bisericeşti, de vasele bătute cu pietre scumpe şi mărgăritare, totul cuprins în cercul ce pare invincibil al zidului de un roşu intens ce înconjoară Kremlinul, care impune, dar te şi îngrozeşte, retrezind în amintire scenele de groază şi de sânge la care a fost martor de-a lungul secolelor.

Ca o înseninare ne apare, în afara lui. Biserica Vasilii Blaje-nâi. Coborând în Piaţa Roşie spre Hipodrom, te înmărmureşte şirul nesfârşit de fiinţe omeneşti supuse şi tăcute care îşi aşteaptă rândul să pătrundă în mausoleu.

Tutu George Georgescu

Nu am cunoscut nicio oficialitate, nu am pătruns în nicio casă a vreunui mare artist; ne-am mulţumit cu ambianţa tonică a tinerilor noştri solişti, apreciaţi la rândul lor ca reale valori internaţionale.

Ne înveselea verva lui Goangă, invidiindu-i apetitul în faţa micului dejun, cu care începea ziua, încărcat cu cupe de şampanie pline de icre negre şi roşii, pe lângă tot ce se poate imagina la un *breakfast*.

Dar toate aceste imagini sunt umbrite de amintirea alteia, ce nu o pot şterge din minte, avută la sosirea noastră cu trenul la Moscova: cu cel puţin 30 de kilometri înainte de terminus, am descoperit pe liniile de cale ferată moartă infinitul şir de vagoane ruginite şi mizere ce adăposteau oameni încă vii, cărora li se oferiseră aceste locuinţe acolo. Inima mea s-a strâns la gândul că din 1917 până în 1950, după 33 de ani de paradis făgăduit, cea mai fabulos bogată ţară din lume nu a putut asigura omului cel mai elementar drept al său: o locuinţă!

Fuga fratelui meu, Pierre. „Le train Schumann". „Se pune problema abdicării Regelui Mihai". Dezastrul unei ţări cândva binecuvântate. Cum am furat de la Aiud rămăşiţele tatălui meu. Dreptate pentru Constantin Buşilă. Confortul unei prietenii, Ovid Sachelarie.

După 23 august 1944, gospodăria fratelui meu de la Dobruni-Roşieni din judeţul Romanaţi, devenise o ispită pentru toată lumea Stau şi mă întreb dacă toate întâmplările n-au fost rodul uneltirilor notarului. N-aş vrea să acuz un inocent, dar am ajuns să văd înlănţuirea evenimentelor într-o altă lumină. Notarul, care se arăta extrem de prietenos şi devotat, l-a rugat pe fratele meu să dea cu împrumut maşina de scris şi nişte hârtie noii administraţii comuniste instalate în comuna lui. Evident, rugămintea notarului a fost împlinită. La scurt timp, când funcţionarii i-au restituit maşina, tot notarul a fost cel care l-a înştiinţat că aceşti indivizi au strecurat în biblioteca lui hârtii compromiţătoare, anticomuniste. Faptul că hârtia şi caracterele corespundeau maşinii lui, l-ar fi pus într-o situaţie primejdioasă încurajat de către notar, fratele meu a fugit Astfel, a lăsat de izbelişte o gospodărie perfect dotată, cu tractoare, crescătorie de animale, livadă, stupi de albine, cai de curse. Într-o noapte s-a hotărât să fugă la Bucureşti. Se strecura lipindu-se de uluci şi de pereţii caselor, dormind noaptea când la unul când la altul. Aflând ce s-a întâmplat, m-am întors grabnic de la ţară Eram foarte legată de Paulette şi de Coco Sturdza, precum şi de fiul lor Nicky. El era în relaţii foarte bune cu potentaţi germani printre care şi familia Krupp. Paulette avusese ocazia să-l cunoască pe un oarecare domn Dinescu, un tânăr foarte modest, care îşi organizase un fel de filieră pentru a scoate oameni din ţară Mă duc la dânsa, la maman Paulette cumnata colonelului Şuţu, cel cu mustăţile în vânt, din garda regală de roşiori. (Era o femeie cu un glas extraordinar. Avea un singur fiu. care acum locuieşte la Paris. S-a căsătorit cu Ileana, fata prinţului Henri Ghica. mare amator de muzică.) Paulette mi-a spus: „Nu mai plânge, îţi recomand eu omul care te va salva". Acela a venit la noi acasă să ia legătura cu fratele meu. Eu am plecat iar la ţară şi Pierre a părăsit România în lipsa mea Spre marea mea durere, nu mi-a lăsat niciun cuvânt de adio. Dar trebuie să ştim să iertăm în viaţă Poate că, cu toată bărbăţia lui şi cu tot curajul lui, în

inimă era un fricos. Singura care era la curent că pleacă şi că părăseşte ţara era mama A trecut târâş graniţa, prin arătură, cu un noroc fantastic, pentru că se pare că deja se minaseră frontierele. A ajuns la Budapesta unde îl aşteptau oamenii lui Dinescu. care l-au găzduit, l-au hrănit, l-au spălat şi l-au pus într-un camion cu militari americani; şi aşa a ajuns la Viena.

Acolo erau prietenii noştri, Fritz von Tarbruch. Unul dintre ei fusese cel care aflându-se în misiune în România, ne salvase locuinţa. Ei tocmai aveau în gazdă pe un domn care îşi pierduse paşaportu] şi anunţase faptul la poliţie. Era înalt, era brun, cam de vârsta fratelui meu şi printr-un hazard, pentru că în fond viaţa este aproape toată clădită pe hazard, căutând printr-o haină aruncată într-un colţ simte ceva tare în buzunar şi dă de paşaport Nu mai anunţă că şi l-a găsit şi i-l dă fratelui meu, care în aceeaşi seară se urcă în tren cu acest document via Elveţia

Norocul l-a întovărăşit peste tot, până la un punct când să ajungă la frontiera dintre Austria şi Elveţia, sărind siguranţa, lumina vagonului se stinge lăsând totul în întuneric, aşa încât controlorii paşapoartelor mergeau cu o lampă de mână Or, vă închipuiţi că până puneau lumina pe fotografie, până ajungeau la mutra deţinătorului paşaportului, era tot timpul ca să le scape anumite detalii de trăsături şi poate că nu-şi închipuiau că un om relativ tânăr, cam de 40 de ani, foarte frumos şi subţire, era un fugar. A trecut în Elveţia unde l-au primit cei mai buni prieteni (româno-greci) Constantin Embiricos, de care am mai amintit L-au găzduit, l-au plimbat, l-au încurajat, l-au ajutat băneşte. Cum era băiat frumos, avea foarte mare succes la cucoane. Toate se învârteau pe lângă el, şi cum era una care să-i placă mai mult îi spunea: „Eu plec în Canada, vii cu mine? Dacă vii în Canada, te iau de nevastă!" A spus-o la vreo trei-patru. Şi din acele trei-patru, a venit una din Lausanne, foarte drăguţă. Andrée, care era şi pictoriţă Fată distinsă, fină; cultivată, poetă, sensibilă, care nu văzuse agricultură în viaţa ei, nu jumulise niciodată o găină Dar iubirea te face să faci multe prostii în viaţă Fratele meu, în loc să asculte sfatul nostru, să se bage administrator la cineva şi să simtă pulsul, care este partea de agricultură, care este ocupaţia ce ar putea să-i dea cea mai mare satisfacţie, s-a apucat şi a cumpărat prima fermă care era pusă în

jurnal la vânzare. Cu banii pe care-i dăruise familia Embiricos, acoperea nevoile primei rate de cumpărare. Restul l-a luat pe credit. Pe acest pământ era o casă nu prea bine pusă la punct însă el ştia să facă şi tâmplărie şi sculptură în lemn, desena, făcea calcule, era viticultor, era apicultor, era horticultor, era tot ce vreţi. Se pricepea la crescătorie de vite, se pricepea la cai, se pricepea la toate. Şi-a pus casa la punct, avea şi vie. Ne povestea cum au fost începuturile lui. cât au fost de grele. Vai de capul lui Andrée! Ce a muncit femeia asta!

Când, în 1960, am fost în Statele Unite pentru un turneu de concerte, a venit şi Pierre la Cleveland să-l asculte pe Gogu la concert şi el şi Andrée aveau muşchi pe stomac şi pe umeri, aşa cum au atleţii. Aveau o crescătorie de găini, unde li se aduceau la două luni 30.000 pui de o zi care soseau cu avionul. În cutii de carton cu găurele. Aceşti pui trebuiau hrăniţi, necesarul zilnic depăşind puterea lui de muncă Puilor ieşiţi din ou nu li se dădea nimic timp de 24 de ore. Amenajase un *bam*, o tânărie cu două-trei etaje, pe care o transformase în crescătorie de găini; a făcut o instalaţie de hrană pe bandă rulantă; pe care urcau sacii, uştirându-le efortul de a-i căra în spinare. Instalase lumina electrică, instalase muzică ca să distreze găinile (pentru că se pare că erau mai inspirate să mănânce şi dădeau randament mai mare). Ne scria că, atunci când se coc strugurii, telefona întreprinderii specializate în viticultură care avea culegători organizaţi. Atunci avea impresia că este o mare reuniune, un *gard en-part y* la care veneau numai *Packard-uvi* şi *Caddiaeim*. Venea întâi un camion cu

5.000 de coşuri de aceeaşi dimensiune, care puteau să conţină fiecare zece kilograme de struguri. Instalau o platformă cu un cântar. Oamenii îşi luau o cantitate de coşuri pe numele lor, şi foarfecă de tăiat struguri. Erau plătiţi la cantitate, se puneau coşurile pe cântar, se scriau pe listă, se făcea plata. Încărcata camioanele cu acele 5.000 de coşuri sau 10.000, în funcţie de producţia anului respectiv şi, astfel, plecau după o zi de muncă, toată lumea încântată că a scăpat de belea, că şi-a luat banii, cu toţii mulţumiţi că au avut o zi bună; fratele meu că a scăpat de o sarcină şi îşi vedea mai departe de găini. Găinile urmau să fie predate la două luni şi jumătate, când ajungeau să cântărească aproape două kilograme.

Ne-a trimis o fotografie mare cu o farfurie americană pe care

erau doi pui jumuliţi ce depăşeau farfuria în dimensiuni. Americanii mănâncă în farfurii de masă mult mai mari ca diametru decât ale noastre din Europa. Puii trebuiau coborâţi de către ei doi de la etaj din tânărie, legaţi de picioare, şi depuşi în camioanele care veneau să-i ia Americanul nu venea să şi-i culeagă. Trebuia ca tu, producător, să faci această treabă. Pierre ne scria: „Voi, care mai aveţi încă servitori, pupaţi-le mâna şi picioarele zilnic! Noi aici facem totul singuri!" Desigur că era o muncă extenuantă, îşi făcuse un cerc, avea relaţii. Printre români era un tânăr, Greceanu, care, am aflat după un timp, a avut nenorocul să alunece de pe tractor şi să fie tăiat în bucăţi. Era Pierre Carp, care fusese inginer la fabrica de avioane de la Braşov, vecinul nostru. Erau câţiva români pe care îi vedea un popă român, însă restul mai mult americani. Fugise din România şi arhitectul Dan Boruzescu (fratele lui Radu Boruzescu, care împreună cu soţia sa, Miruna, decoratori, au făcut o frumoasă carieră în străinătate, colaborând adesea cu Lucian Pintilie, de a cărui reputaţie nu mai avem nevoie să vorbim!). Dan Boruzescu şi-a început exilul găzduit de fratele meu.

Pierre povestea despre diferenţa între modul de viaţă al canadienilor de origine franceză şi al celor de origine engleză. Francezii se pare că erau foarte murdari şi dezorganizaţi, iar canadienii din partea engleză erau mult mai buni administratori. Ne scria mici reflecţii, prea mici, pentru că toate scrisorile lui erau cam stereotipe, cu aceleaşi griji, aceleaşi găini, aceiaşi struguri, până la disperare pentru mama. care aştepta scrisorile lui ca pe o cuminecătură Şapte luni după moartea lui Gogu, când eu eram la Paris şi voiam să trec pe la Ioana, s-o văd la Londra, unde îşi făcea studiile, vine o prietenă şi mă ia în braţe, mă sărută Zic: „Dar tu m-ai mai văzut după moartea lui Gogu!" „Da, dar mai trebuie să-ţi mai spun o mare durere, Pierre a murit în Canada!" Pentru mine a fost un şoc îngrozitor, parcă s-ar fi prăbuşit pământul sub mine. Mă gândeam la mama, cum să facem să nu afle de pierderea marii ei iubiri.

Dau dispoziţii prin telegrame uneltite ca să se păstreze secretul că a murit, ca fetele să poată fi scoase din ţară pe motivul reunirii familiei. Aceasta formulă era unica posibilitate oficială.

Atunci am luat o iniţiativă care m-a costat teribil: să continui eu

să scriu scrisori ca din partea lui. Mi-am găsit mângâierea în faptul că menţineam pe mama în iluzia că adoratul ei fiu trăieşte. Consultam scrisori vechi, care în general aveau cam acelaşi subiect Viaţa lui, destul de chinuită şi dură, în asprul climat al Canadei. Deci sarcina mea era oarecum uşoară, că nu aveam nevoie să mint prea mult Mama, pierzându-şi vederea, nu putea verifica scrisul.

Ici şi colo, mai introduceam şi ceva din imaginaţia mea într-o bună zi, depanând amintiri cu dânsa, îmi spune: „E curios cum Pierre, de la o vreme, e mai tandru, mai apropiat de noi". Pe mine m-au năpădit lacrimile. Noroc că vederea mamei era atât de epuizată! Nu putea să surprindă detalii.

Au trecut ani. Mama împlinise de foarte curând 87 de ani. Sărbătorită de noi toţi, arăta superb. Am multe fotografii, mărturii din acea zi. Dintr-o gripă a femeii de serviciu care, ducându-i ceaiul pe tavă, la pat, a strănutat şi i-a transmis mamei virusul, un simplu guturai s-a transformat în bronhopneumonie. Doctorul Papadopol, cardiolog, mi-a spus cu multă durere: „La vârsta ei. doar o minune o mai poate scăpa". Tot ce s-a putut, s-a făcut Epuizarea o năpădise. I s-au făcut tratamente multiple, în urma cărora, la un moment dat, m-am bucurat că starea ei părea să se amelioreze, dar brusc, după câteva ore, a fost prăbuşirea definitivă, rămânând conştientă, rugându-mă chiar, „nu mă mai chinui, vreau să mor. sufăr prea mult". O ţineam de mână şi stăteam îngenuncheată la picioarele ei, înfundându-mi capul în pernă şi spunându-i în mare şoaptă, de taina ce ascundeam: „Mamă. să ştii că Pietre nu mai este printre noi şi cine ştie, poate că îl vei întâlni şi să nu ne faci reproşuri că ţi-am ascuns adevărul". M-a mângâiat pe cap spunându-mi: „Să ştii că tu ai fost mândria mea!"

Lume multă a întovărăşit-o la ultimul lăcaş. Preotul Grigorescu de la Biserica Boteanu, unde-şi avea scaunul rezervat, i-a făcut un elogiu emoţionant. Corurile ei preferate au întovărăşit-o până când ne-am despărţit de ea, alunecând sicriul în criptă alături de soţul ei martir.

Nu-mi dădeam seama că trăiesc. Toate acţiunile mele erau mecanice. Cu obsesia mea de ordine, nu voiam să las maldărul de flori, fără să le găsesc un loc în vase. Am închis uşa cavoului şi m-am

îndreptat cu paşi domoli spre ieşirea din cimitir.

Nu realizam prea clar această nouă despărţire de o parte din mine. Totul se petrecuse prea repede. Scriind aceste rânduri, în amintirea ei. mi-am dat seama că, încetul cu încetul, îşi relua locul în viaţa mea Dispoziţia mobilelor în odaia ei, cărţile din bibliotecă, pe care i le citeam, drumurile ce le făceam în minte când o întovărăşeam la biserică, la prietene, deveneau parcă realităţi.

Nu mai aveam eu cine sta de taină, cu cine depăna bucuriile şi durerile. Nu am făcut nimic ca să uit câte lacrimi şi cât de multe şi mărunte nedreptăţi am acceptat şi totuşi cred că nimic nu este mai aproape decât o mamă.

M-am trezit dintr-un vis bizar. Aveam multe probleme de rezolvat, prea singură acum, şi se făcea de parcă înotam într-un fel de mare neagră şi mâloasă. N-am ştiut niciodată să înot Dar în visul meu mă strecuram printre valuri, ajungând la liman; obosită, întindeam braţele, căutând parcă pe cineva Nu găseam decât nisip umed şi rece. Aveam nevoie fizică de o prezenţă, de un sprijin şi atunci mi-am auzit propria voce care spunea un singur cuvânt: mamă!

Când am ajuns la Paris, am avut norocul să fiu prietenă cu adjunctul de la Ministerul de Externe însărcinat cu problemele din Est Era un bun prieten de la Quai d'Orsay – Jean Basdevant pe care îl cunoscusem la Ambasada Franţei din Bucureşti, o persoană care iubea teribil România Soţia lui, Denise. scrisese o carte minunată *La Roumanie d'aujourd'hui*, plină de poezie şi de adevăruri. Mă duc la ei şi le spun: „Ce fac, a murit fratele meu în Canada Are două fete în ţară şi dacă nu profită acum, înainte de a se afla de moartea lui, nu vor mai putea părăsi ţara pe motivul reîntregirii familiei. Şi ei îmi spun: „Nu puteai să cazi mai bine, pentru că în momentul acesta pleacă prietenul nostru Maurice Schumann" (dispariţia lui a fost o mare pierdere pentru Franţa: evident, era un om în vârstă, avea peste 80 de ani, însă personalitatea lui rămâne totuşi un capăt de pod spre altă orientare a Europei, a Franţei).

Vizita lui Maurice Schumann la Bucureşti era atâta de aşteptată şi atâtea speranţe se agăţau de această unică şansă de a putea părăsi iadul în care trăiau foarte mulţi oameni, dacă nu majoritatea, dar intervenţiile lui în favoarea acestor deziderate au fost foarte slabe

pentru că lista era aşa de lungă încât se chema… /< *train Schumann*”. Deci îi era greu să scoată măcar un sfert din lista, din cât ar fi vrut el. În concluzie, trebuia să renunţăm la speranţa de a putea să le scoatem pe aceste fete din ţară înmormântarea fratelui meu nu mai putea fi întârziată A fost cu atât mai trist cu cât în ziua în care a murit era convocat la o adunare de fermieri din regiunea Ontario, unde, fiind apreciat de toţi ca un om de valoare şi un om de iniţiativă, urma să fie propus ca preşedinte. Soţia lui îl aştepta în maşină El se dusese să mai ia nişte hârtii din casă Văzând că nu mai vine, se întoarce după el şi îl găseşte mort în faţa holului, într-un lac de sânge. Niciodată n-am ştiut de ce a suferit, nu ni s-a scris niciodată Mă gândesc la cele mărturisite de el cu un an în urmă, când se pare că a trecut printr-un moment de mare anemie. Doctorul îi dăduse tot felul de fortifiante p; bază de fier şi de ficat. După acest tratament şi-a revenit oarecum, însă era foarte obosit Poate a fost o leucemie, pentru că a avut acelaşi sfârşit ca şi bietul Dinu Lipatti.

care tot pe la ora mesei a fost prins de o hemoragie şi a murit în câteva minute. Cu aceasta se închidea un alt capitol trist şi plin de decepţii din viaţa mea

A trebuit ca fetele lui să rabde din 1965 până în 1968 când a venit de Gaulle în România Atunci a fost zarvă mare prin birourile de paşapoarte. Cum românul face haz de necaz, circula un banc în legătură cu cei care plecau din ţară: „Pleci dacă ai noroc de înălţimea miliţianului. Adică cum? Păi, dacă e mic el nu ajunge decât la rafturile de jos şi ia dosarele de jos; dacă e înalt le ia pe cele de sus”. Hârtiile cerute de mine pentru „momentul” Mau-rice Schumann au rămas în dosar. Norocul a lucrat în favoarea lor şi, la venirea lui de Gaulle, în semn de generozitate, autorităţile române au eliberat mai multe paşapoarte, printre care şi ale lor.

Aşa că nu ştiu ce fel de miliţieni a avut Yvonne, fata cea mai mare şi cu bărbatul ei că s-au trezit poftiţi, prin telefon, la „Grădina cu cai” ca să-şi ia paşaportul. Au fost foarte miraţi: „Dar noi n-am făcut nicio cerere de paşaport”. Răspunsul a venit: „Veniţi şi luaţi-vă paşapoartele!” Crezând că era vorba de o glumă au trântit receptorul în furcă. Totuşi o voce a revenit insistând să-şi ridice paşapoartele. Sunt convinsă că tot graţie intervenţiei mele, în momentul Schumann,

au obţinut plecarea deoarece pe certificatul de găzduire, „*certificai d'he hergement*", figura numele prietenilor mei care le-o acordaseră iniţial.

Dina, sora cea mică, nu a avut acelaşi noroc. Presupun că Yvonne prezenta mai multe garanţii, lăsând în ţară un copil, pe când Dina nu era nici măritată. După un an, s-a descurcat prin propriile ei relaţii.

*

Răsfoind nenumăratele file de la editură, care mi-au mâncat sufletul, cad peste momentul împlinirii celor 60 de ani ai lui Gogu.

La Ateneu se organizase o festivitate patronată de prezenţa Regelui Minai şi a Reginei-Mamă Elena cu un concert dirijat de Gogu. La pauză a fost invitat în loja regală, unde Maiestatea Sa Regele i-a înmânat „Marele Cordon al Stelei României", ultima înaltă distincţie românească, care a urmat „Marelui Cordon al Coroanei României" conferită de Carol al II-lea Aplauzele şi ovaţiile sălii au mulţumit Regelui pentru recunoaşterea marilor merite ale dirijorului român.

Odată întorşi acasă, mi-a spus: „Mamă, asta n-am s-o port probabil niciodată, că noi de ruşi nu mai scăpăm. Dar, aşa pentru amintire, ia-ţi *Kodak-v*\\ şi fă-mi două poze ca să aibă mai târziu Ioana cu ce se mândri!"

Acel moment glorios şi emoţionant îmi aminteşte de o mărturisire teribil de comică povestită de însuşi pictorul Isachie. excelent portretist, modest şi cucernic. Devenind preot, trecuse la religia unită din care pricină avea mari dificultăţi financiare şi interdicţia de a mai sluji într-o biserică. Aşa că îşi făcuse o icoană pe pânză, pe care o derula duminicile, agăţând-o pe perete în sufragerie, făcându-şi slujba în prezenţa soţiei, nepoata marelui nostru pictor Mirea

În anul acela îl portretiza pe Gogu şi depanau împreună tot felul de amintiri. Printre altele ne-a povestit cum Petru Groza l-a rugat să-i facă un portret mare în ulei, îmbrăcat în frac. purtând „Marele Cordon al Coroanei României". Întinerindu-i chipul şi schimbând data, ca să pară a fi făcut anterior comunismului.

Vorbind de Petru Groza ne luminează un surâs, amintindu-ne de o figură celebră a epocii „Frontului Plugarilor" – Romulus Zăroni – pe seama căruia circulau o serie de „zăroniade", anecdote de tot hazul.

Nici măcar nu păreau să se fi liniştit lucrurile de pe urma războiului atât de greu de suportat şi sfâşietor care luase, totuşi, sfârşit.

Tot felul de ameninţări, piedici, lupte între clasele politice, ambiţiile nesăbuite ale oamenilor de a pescui în apă tulbure, situaţii care să-i înalţe cucerind puterea, ne făceau să trăim în permanentă neliniște.

Eu, la ţară, mă luptam cu toţi nebunii agitaţi de gânduri hrăpăreţe, dar păstrând totuşi faţă de mine o atitudine respectuoasă, nedându-mi niciodată ocazia să mă plâng.

O scrisoare, şi asta scrisă cu creionul de Gogu, şi pe care nu ştiu din ce lipsă de judecată am depus-o la Academie, cu micul teanc de documente care rezumau viaţa şi activitatea soţului meu, m-a îngrozit citind printre rânduri frământarea care-l tortura

Singura soluţie era să-mi pun lucrurile la punct pentru iarnă, să las dispoziţii scrise administratorului, răspunzător de bunul mers al gospodăriei, şi să fug la Bucureşti, acolo unde-mi era locul, lângă soţul meu.

Ar merita poate efortul de a regăsi scrisoarea, care dovedea o dată în plus clarviziunea şi bunul simţ de care Gogu era stăpânit şi care rezuma, după câte-mi amintesc, situaţia mai mult decât tragică care ameninţa ţara îmi revin clar în minte cuvintele: „Se pune problema abdicării Regelui Mihai. Eşti în miezul frământării, ai posibilitatea să fii informat, judeci cu propria ta minte, cu propriul tău creier, şi totuşi nu înţelegi nimic din ce se întâmplă lângă tine”.

Prea mare era iureşul, prea multe nume străine de ţara noastră, personalităţi autohtone răsărite din văzduh, grupări de toate culorile, ameninţări meşteşugite şi insolent aruncate persoanei regale, Mihai, care nu era decât un copil defavorizat de o soartă nedreaptă.

Dar câtă demnitate, putere de rezistenţă, eleganţă şi chiar respect faţă de duşmanii lui, care păreau mai mult balauri decât oameni.

Au reuşit, cu dibăcie, să-şi atingă scopul prin mărturii mincinoase şi ameninţări inventate convingând pe Regele nostru să abdice, reuşind să profite de puritatea unui suflet tânăr şi poate prea izolat de vârtejul murdarelor jocuri politice.

În sufletul lui a gândit că sacrificiul unei singure persoane poate salva o naţiune întreagă

Vestea acelei disperate hotărâri ne-a lovit în plin inima

El, Mihai, copilul nostru, plecând, a lăsat o ţară orfană. Ne aşteptam la orice şi, în faţa realităţii, eram total rătăciţi, pe drumuri necunoscute. Poate că şi în sufletul lui mijea o speranţă care domnea şi în fiecare dintre noi: salvarea de către o mână cerească.

Şi iată că a trecut o jumătate de secol şi ţara e poate mai întunecată ca oricând.

Toate ipotezele au fost epuizate. Din ce lut suntem oare plămădiţi ca să mai putem să ne mai bucurăm încă de un surâs al unei flori şi de o rază de soare?

Azi e 1 martie – zi de mărţişor – şi ziua celebră în care. În anul 1948, statul comunist a făcut populaţiei din România cel mai mare dar posibil pe care putea să-l facă La 2 noaptea, soldaţii au coborât din camioane şi au ridicat pe toţi proprietarii care aveau mai mult de 50 de hectare, aruncându-i prin toată ţara, pe acolo pe unde nu aveau nici rude, nici prieteni, fără un ban la ei, fără o haină, cu o pâine neagră sub braţ, înghesuiţi în camioane, pe o noapte ploioasă, întunecoasă şi rece de 1 martie. A început alt val de suferinţe, alt val de nedreptăţi, alt val de furturi. Au rămas casele pline cu rufe, cu haine, cu lucruri de-ale gospodăriei, magaziile pline cu grâu. cu porumb, curtea plină de u-nelte agricole la cine era mai gospodar. Şi cine era mai sărac putea să ţină totuşi nişte vaci, nişte boi, nişte cai. O populaţie întreagă s-a văzut jefuită oficial. Au descins aceşti soldaţi bine instruiţi şi au adunat spuma de pe lapte, care eram noi, şi ne-au aruncat pe unde a dat Dumnezeu.

Cu o lună înainte, avusesem o ocazie să pot transporta anumite lucruri la care ţineam foarte mult, de la ţară la Bucureşti. Totuşi, casa mea rămăsese mobilată boiereşte. Totul a fost distrus, tablourile au dispărut Eu nu mă plâng pentru că am avut norocul să nu fiu în noaptea de 1 martie la ţară, ci să fiu la Bucureşti, în schimb, toţi prietenii mei au fost ridicaţi, toate cunoştinţele, toţi cei pe care nu-i cunoşteam, dar auzisem vorbindu-se de ei. În unele cazuri unii s-au sinucis, alţii şi-au pierdut minţile. Uitaseră să scrie şi să citească Chiar mama cumnatei mele a fost în cazul acesta A trebuit să ia lecţii de scris

şi de citit, ca un copil de cinci ani.

Şi acesta a fost cadoul de mărţişor al marelui partid comunist care a dominat şi a stors ţara 50 de ani şi mai mult.

La câteva case de mine este locuinţa Oanei şi a lui Dan Sece-leanu. Pe el l-am pierdut după o lungă suferinţă Pe Oana o văd şi acum. ca în imaginea din amintire: o fetiţă cu fundă în păr, cu rochiţă scurta şi şosete. Şi-a păstrat şi azi aceeaşi prospeţime şi râsul perlat, copilăresc. Când era mică şi cădea pe stradă, îmi aduc aminte că Gogu o întreba: „Ce-ai găsit? Dă-mi şi mie!" şi ea venea râzând şi îi aducea puţin nisip – asta găsise pe stradă (acum ar găsi mai mult…!).

Oana este de un devotament şi de o puritate sufletească deosebită, probabil datorită credinţei pe care o are prin forţa dumnezeiască ce i-o dă Biserica. Duminicile este nelipsită de la slujba catolică.

Şi Dan Seceleanu era un băiat remarcabil, rafinat şi deştept Fusese foarte-foarte bogat

Cu ocazia unei vizite recente, Oana îmi spune:

„Nu ştii că acum câtva timp a fost inaugurat un muzeu agricol? Şi tot atunci a apărut un volum enorm despre marile proprietăţi româneşti, printre care se număra şi cea a familiei Seceleanu. Este o carte cât un ceaslov şi costă 300.000 – 400.000 de lei. La evenimentul sărbătorit de Asociaţia româno-americană au asistat diplomaţi şi oameni de vază".

Am răsfoit şi eu cartea: aşa prost cum văd eu, mai mult am ghicit, cu sufletul meu de fost proprietar de pământ Mi-a bătut inima cu atât mai tare când am văzut ce concepţie a avut străbunicul lui Dan Seceleanu, când a venit din Transilvania

În timpul revoluţiei din 1848, bunicul bunicului lui Dan a murit spânzurat la Budapesta Atunci, fiul lui s-a îmbrăcat în straie ţărăneşti şi cu mai mulţi ciobani au adunat un număr de 8.000 de oi şi au traversat munţii, stabilindu-se în Bărăgan, la Mărculeşti. Mai târziu, gara de acolo s-a numit multă vreme „Seceleanu".

Încetul cu încetul, vânzând oi, şi-a cumpărat pământ, ajungând la frumoasa suprafaţă de 14.000 de hectare, împlinite cu timpul, prin arendă, cu suprafeţe şi mai mari, începând o muncă de pionierat şi realizând în scurt timp adevărate minuni, pe o suprafaţă de 70.000 de

hectare.

Acest exemplu, aproape unic în ţara noastră, merită să fie menţionat Laudă unui om care, singur, a realizat o adevărată minune. A reuşit să creeze plantaţii de puieţi în peste 100 de hectare cu care s-au împădurit vaste terenuri: 64 de hectare de viţă nobilă pe spaliere; o zonă întinsă de irigaţii, pentru care a studiat în Olanda şi Egipt A creat lacuri artificiale pentru crescătorii de peşti, a făcut grădini de zarzavat, a plantat livezi de pomi fructiferi aducând din toate colţurile lumii varietăţi deosebite de diverse specii pe care, cu trudă, le-a aclimatizat.

A reuşit să aibă aproape 4.000 de cai lipiţani.

În această fermă şi-a construit o presă de ulei la rece, o moară (singura din regiune), un darac de scărmănat lână şi bumbac.

Locuinţa în forma literei *U* număra peste 14 încăperi pe fiecare latură. Separat, existau locuinţele pentru muncitori.

Era o adevărată ţară în ţară.

Neavând suficientă suprafaţă de păşune, oile erau duse la Azuga unde bătrânul închinase terenuri pentru păşunat. Vă puteţi închipui ce însemna această transhumantă!

Totul era ca în basme, ca un vis frumos. Dar toate visele au un sfârşit Marea epocă de glorie agricolă a ţării noastre a luat sfârşit odată cu 23 august 1944, culminând cu dureroasa şi atât de sperata schimbare din decembrie 1989 când. În inima noastră de români, se trezise nădejdea revenirii la adevărata viaţă, la creativitate. Tot ca într-un vis. dar de astă dată urât, s-a transformat totul într-un coşmar, un jaf distrugător cu un fel de ură duşmănoasă a tot ce se realizase în această ţară. cândva binecuvântată.

Bătrânul Seceleanu mai avusese satisfacţia să creeze, după explozia tehnică din agricultură, un imens centru de specializare în domeniu: a construit o şcoală de motocultură. O clădire cu patru nivele, cu dormitoare şi săli de clase şi alte trei case pentru profesori, cu gospodăriile anexe alcătuind aproape un mic orăşel în mijlocul Bărăganului.

„Norocul" bătrânului că nu a mai apucat să vadă jalea care domneşte acum peste acea gospodărie cândva înfloritoare.

Urmaşa lui, Oana Seceleanu, frecventând cercurile diplomatice,

a aflat întâmplător, de la soţia ambasadorului Elveţiei, că la

Mărculeşti s-a inaugurat în casa lor o şcoală pentru copii orfani şi cu probleme. S-au făcut diverse pavilioane iar şcoala numără aproximativ 100 de copii. În fiecare an, vara, timp de o lună. copiii. împărţiţi pe grupe, sunt întovărăşiţi de două instructoare care-i duc în Elveţia pentru vacanţă şi perfecţionarea limbii. Azi. gara se numeşte Perişor.

*

Pe când era încarcerat în terifica închisoare din Aiud, tatăl meu încerca să ne trimită veşti de câte ori se elibera cineva pe care putea să conteze. Aşa a venit la mine Radu Gyr (de care nu auzisem decât din reputaţia lui de poet). Acesta mi-a transmis rugămintea fierbinte a tatii – eu fiind singura persoană în care avea deplină încredere – de a nu-l lăsa acolo nici viu, nici mort!

Atunci mi-am făcut mie însămi jurământul de a-i îndeplini dorinţa. şi tic a aduce alinare suferinţei lui permanente. Dar cum nu se putea face dreptate pentru că eram sub comunişti, am împlinit acest jurământ abia după moartea lui.

În seara în care am primit telegrama prin care eram anunţaţi că viaţa lui s-a stins, am fost cuprinsă de un fel de nebunie în care nu mă recunoşteam. Urlam ca un lup în pădure de durere că a putut să moară în asemenea condiţii.

Făcusem nouă zile în şir rugăciuni la biserică, la ieslea lui Iisus, îngenunchind cu lacrimi în ochi: „Doamne, dă-ne putere să-l scoatem din acel chin. să vină măcar o zi, un ceas. lângă noi, să poată dormi într-un cearşaf curat, să poată avea o mângâiere, o vorbă bună, să poată simţi dragostea care nu poate pătrunde prin zidurile acelea reci ale închisorii!”

Şi rugămintea mea a fost ascultată, pentru că, exact când au trecut cele nouă zile, a murit şi sufletul lui e liber acum.

De 1 februarie ne-am dus la Aiud, pe un ger de crăpau pietrele – cum se zice pe românește.

A fost îngropat în condiţii lamentabile, cu un cal chior, cu mustăţile albe de promoroacă. O căruţă ce-şi târâia roţile neprinse bine în bucele, un sicriu foarte frumos, de stejar, de care m-am mirat că a putut să existe la Aiud. Ca să nu mă vadă nimeni pe Intrăzi, m-am dus

noaptea, pe la două, la doctorul închisorii, ca să al la ce s-a întâmplat cu el, cum a murit Acela, zăpăcit de somn. mai întâi n-a ştiut ce să-mi răspundă, dar nu mi-a închis uşa în nas, n-a avut curajul. Mi-a spus: „Eu nu puteam să fac nimic, a avut uree, trebuia să-i dăm doctorii, nu aveam; trebuia să-i dăm lapte, n-am putut".

— Dar ce, domnule, nu puteai să-i arunci măcar două bucăţele de zahăr?

— Doamnă, asta ar fi însemnat să-i iau eu locul.

Şi am stat în faţa închisorii, cu mama învelită în mai multe pături, cu două sticle de apă fierbinte ca să nu răcească, căci era în vârstă, tremurând tot timpul, şi cu fosta mea cumnată, Marie-Jeanne Argetoianu. Ne-am dus cu hainele până la poarta închisorii ca să le predăm şi sentinela a pus puşca pe noi şi a spus: „Plecaţi de-aicea – cu nişte înjurături de mare calitate – să nu vă prind că staţi în faţa porţii. O să vă chemăm când vrem noi".

Şi într-adevăr, după o aşteptare de dimineaţa de pe la şapte opt şi până la trei după-masa, au catadicsit să deschidă porţile închisorii şi să ne dea sicriul şi am putut să ne îndreptăm spre cimitir cu un preot din bisericuţa Aiudului (care servea şi de preot pentru cei care mureau în închisoare). Cimitirul avea pe o latură un fel de râpă rezervată deţinuţilor, cărora, totuşi, le dădeau încă la acea epocă posibilitatea de a fi îngropaţi creştineşte. Dar au murit atâţia încât cred că foarte mulţi au fost azvârliţi în groapa comună. Patru deţinuţi de drept comun au venit cu târnăcoape şi cazmale, dar nu puteau să spargă pământul, că ieşeau scântei de îngheţat ce era în sfârşit, au reuşit, cu muncă multă, să facă o groapă şi să putem coborî sicriul, pe care, înainte de a-l băga în pământ, preotul l-a deschis ca să binecuvânteze trupul. Am rămas încremeniţi pentru că am avut impresia că ni s-a dat un trup străin, care nu mai arăta a om. ci a stafie îmbrăcată în haine de om. Ochii erau deschişi, fruntea murdară cu un fel de jeg cafeniu-negru, unghiile crescute, murdare, gura întredeschisă în care se vedea un vag fileu mic de platină care susţinea dinţii din faţa (probabil o lucrare dentară, după care am putut să-l recunoaş-Mărculeşti s-a inaugurat în casa lor o şcoală pentru copii orfani şi cu probleme. S-au făcut diverse pavilioane iar şcoala numără aproximativ 100 de copii. În fiecare an, vara, timp de o lună. copiii. împărţiţi pe grupe, sunt întovărăşiţi de două instructoare

care-i duc în Elveţia pentru vacanţă şi perfecţionarea limbii. Azi. gara se numeşte Perişor.

*

Pe când era încarcerat în terifica închisoare din Aiud, tatăl meu încerca să ne trimită veşti de câte ori se elibera cineva pe care putea să conteze. Aşa a venit la mine Radu Gyr (de care nu auzisem decât din reputaţia lui de poet). Acesta mi-a transmis rugămintea fierbinte a tatii – eu fiind singura persoană în care avea deplină încredere – de a nu-l lăsa acolo nici viu, nici mort!

Atunci mi-am făcut mie însămi jurământul de a-i îndeplini dorinţa şi de a aduce alinare suferinţei lui permanente. Dar cum nu se putea face dreptate pentru că eram sub comunişti, am împlinit acest jurământ abia după moartea lui.

În seara în care am primit telegrama prin care eram anunţaţi că viaţa lui s-a stins, am fost cuprinsă de un fel de nebunie în care nu mă recunoşteam. Urlam ca un lup în pădure de durere că a putut să moară în asemenea condiţii.

Făcusem nouă zile în şir rugăciuni la biserică, la ieslea lui Iisus, îngenunchind cu lacrimi în ochi: „Doamne, dă-ne putere să-l scoatem din acel chin, să vină măcar o zi, un ceas, lângă noi, să poată dormi într-un cearşaf curat, să poată avea o mângâiere, o vorbă bună, să poată simţi dragostea care nu poate pătrunde prin zidurile acelea reci ale închisorii!”

Şi rugămintea mea a fost ascultată, pentru că, exact când au trecut cele nouă zile, a murit şi sufletul lui e liber acum.

De 1 februarie ne-am dus la Aiud, pe un ger de crăpau pietrele – cum se zice pe româneşte.

A fost îngropat în condiţii lamentabile, cu un cal chior, cu mustăţile albe de promoroacă, o căruţă ce-şi târâia roţile neprinse bine în bucele, un sicriu foarte frumos, de stejar, de care m-am mirat că a putut să existe la Aiud. Ca să nu mă vadă nimeni pe străzi, m-am dus noaptea, pe la două, la doctorul închisorii, ca să aflu ce s-a întâmplat cu el, cum a murit. Acela, zăpăcit de somn, mai întâi n-a ştiut ce să-mi răspundă, dar nu mi-a închis uşa în nas, n-a avut curajul. Mi-a spus: „Eu nu puteam să fac nimic, a avut uree, trebuia să-i dăm doctorii, nu aveam; trebuia să-i dăm lapte, n-am putut”.

— Dar ce, domnule, nu puteai să-i arunci măcar două bucăţele de zahăr?

— Doamnă, asta ar fi însemnat să-i iau eu locul.

Şi am stat în faţa închisorii, cu mama învelită în mai multe pături, cu două sticle de apă fierbinte ca să nu răcească, căci era în vârstă, tremurând tot timpul, şi cu fosta mea cumnată. Marie-Jeanne Argetoianu. Ne-am dus cu hainele până la poarta închisorii ca să le predăm şi sentinela a pus puşca pe noi şi a spus: „Plecaţi de-aicea – cu nişte înjurături de mare calitate – să nu vă prind că staţi în faţa porţii. O să vă chemăm când vrem noi".

Şi într-adevăr, după o aşteptare de dimineaţa de pe la şapte-opt şi până la trei după-masa, au catadicsit să deschidă porţile închisorii şi să ne dea sicriul şi am putut să ne îndreptăm spre cimitir cu un preot din bisericuţa Aiudului (care servea şi de preot pentru cei care mureau în închisoare). Cimitirul avea pe o latură un fel de râpă rezervată deţinuţilor, cărora, totuşi, le dădeau încă la acea epocă posibilitatea de a fi îngropaţi creştineşte. Dai au murit atâţia încât cred că foarte mulţi au fost azvârliţi în groapa comună. Patru deţinuţi de drept comun au venit cu târnăcoape şi cazmale, dar nu puteau să spargă pământul, că ieşeau scântei de îngheţat ce era în sfârşit, au reuşit, cu muncă multă, să iaca o groapă şi să putem coborî sicriul, pe care, înainte de a-l băga în pământ, preotul l-a deschis ca să binecuvânteze trupul. Am rămas încremeniţi pentru că am avut impresia că ni s-a dat un trup străin, care nu mai arăta a om, ci a stafie îmbrăcată în haine de om. Ochii erau deschişi, fruntea murdară cu un fel de jeg cafeniu-negru, unghiile crescute, murdare, gura întredeschisă în care se vedea un vag fileu mic de platină care susţinea dinţii din faţă (probabil o lucrare dentară, după care am putut să-l recunoaştem). Eu m-am uitat Mama nu şi-a dat seama Era într-o stare de şoc, într-o stare în care nu realiza că soţul ei este acolo, că a murit, că ea este la Aiud, că stă în frig. Era ca o străină care trecea pe acolo şi nu realiza ce dramă trăieşte.

În momentul în care slujba a luat sfârşit, soarele a alunecat după deal, revărsând o lumină trandafirie care a cuprins toată bolta cerului şi toată zăpada ce acoperea pământul în jurul nostru!… Acel moment a fost ca un semn de răscumpărare a atâtor ani de suferinţă.

Când totul s-a terminat, am plecat la Bucureşti cu trenul.

După şapte ani, ca să-mi ţin jurământul făcut, aşa cum îmi propusesem şi cum îmi jurasem mie însămi, am vrut să-i aduc rămăşiţele pământeşti de la Aiud la Bucureşti unde, între timp, cumpărasem o capelă mică, aproape de locul unde odihneşte acuma George Georgescu. Văzând că prin mijloace oficiale nu reuşesc, mi-a fost teamă să mă duc la Aiud aşa, într-o doară, şi l-am rugat pe soţul meu să apeleze la Groza cu o petiţie pentru a autoriza transferul.

Dacă am văzut că trec două zile şi nu primesc răspuns, am sărit în primul tren şi m-am dus la Aiud cu actul de deces, care dovedea că au trecut cei şapte ani reglementari. De la SANE-PID-ul din Aiud am obţinut autorizaţia de a deshuma rămăşiţele pământeşti ale tatălui meu, am chemat un preot, preotul a chemat doi oameni de la el din curte şi am săpat. Hainele erau neatinse, decoraţia pe care i-o strecurasem în butonieră era acolo, frumoasă şi nepătată. Am spălat osemintele, după datină, cu vin, le-am pus într-o faţă de pernă nouă şi totul a fost pus într-un geamantănaş de nuiele albe cu care, ca nişte hoţi, când amurgea, ne-am dus înspre biserica în care l-am lăsat peste noapte.

Eu am dormit la hotel şi dimineaţa m-am dus la preot, am luat geamantănaşul şi am plecat la Bucureşti în zori, cu trenul, ca să nu mai călătoresc noaptea, să mai păţesc alte bazaconii. Când am ajuns acasă, am primit marea plăcintă: refuzul guvernului de a-mi restitui rămăşiţele! Deci, pot să spun că am comis un furt Dar îmi pare foarte bine că am fost şi eu hoaţă odată, dar cu folos. Eh, l-am grijit după datina creştinească! Acum pot să mă duc – de câte ori îmi permit greutăţile prin care trec – să îngrijesc mormântul, să spăl marmura, să-i pun o floare, să-i aprind o lumânare. Şi astfel sunt liniştită sufleteşte, convinsă fiind că trebuie să fie o legătură pe undeva, în acest spaţiu imens care ne înconjoară, în care fluidul de dragoste se simte. Şi chiar dacă nu o fi, îmi place să cred că acest lucru există, deoarece mult l-am iubit şi preţuit. Dar mai am un „of (ca să nu spun chiar două) de împlinit!

Trebuie să mărturisesc că am avut toată protecţia lui, toate avantajele, toate marile şanse, că el a convins-o pe mama să mă ducă în străinătate ca să am un orizont mai larg decât cel din Bucureşti. Am cunoscut o lume internaţională interesantă, în care am constatat cu

emoţie locul de cinste pe care îl ocupa inginerul Buşilă şi în străinătate.

Puţini oameni se pot lăuda că au în familie persoane scrise cu litere de aur în mausoleul de la Plevna. El era fiul unui astfel de erou şi nu-şi cunoscuse tatăl care se jertfea pe front pe când el se năştea Acest om a muncit toată viaţa şi-a făcut o casă. O vilă mică cu două apartamente. Într-un cartier bun din Bucureşti. Şi tot ce a câştigat prin munca sa, a dat ca să adune cărţi. Avea 25.000 – 30.000 de volume. Şi a trebuit să vină armata sovietică să distrugă un patrimoniu naţional cu care nu ne vom mai putea vreodată întâlni! Primul procuror, mâna dreaptă a lui Pătrăşcanu, mi-a spus: „De ce nu vă duceţi să le răscumpăraţi de la anticariate?". „Domnule, eu nu am bani de pâine şi de ciorapi şi dumneata vrei să mă duc să cumpăr cărţi? Eu trebuie să-mi hrănesc familia care a fost nedreptăţită şi s-a adunat toată la mine în casă. Eu mătur şi spăl pentru ei, mă lupt ca să avem o faţă omenească şi să nu avem aerul unor învinşi moral".

Aşa că vă rog foarte mult să luaţi aminte la aceste cuvinte spuse cu violenţă, spuse cu durere, spuse cu sinceritate. Trebuie, trebuie să luptaţi ca să scoateţi la lumină această mare comoară de suflete mari şi de minţi creatoare, ce au lăsat în urma lor o Românie bogată, o Românie stimată: pe aceia ce au pus cu adevărat mâna în plămada de pâine care trebuia să crească în cuptoarele muncii româneşti, revărsând fermentul viu de iertare, bunătate şi iubire peste străfundurile de ură ce despart oamenii.

Trecură anii cum trecură… şi din mintea mea nu a ieşit nicio clipă preocuparea de a face dreptare lui Constantin Buşilă, omul căruia îi datorez atât de multe şi care a tăcut eforturi considerabile pentru modernizarea României, punând accentul pe importanţa energeticii şi a infrastructurii construcţiilor.

M-am luptat din răsputeri pentru a redobândi unicul bun realizat pentru familia sa după o viaţă de muncă, o casă, pe care am recuperat-o prin lege, am pus-o pe rol şi de cinci ani plătesc impozitele, neprimind nici măcar ridicola chirie lunară de 1200 de lei! Şi nu lupt la vârsta mea pentru folosirea acestui bun în interes personal ci pentru împlinirea unei dorinţe testamentare a tatălui meu: crearea unei burse de studii în străinătate pentru un student merituos, care s-ar întoarce în ţară, aducând tot prinosul de cunoştinţe dobândite.

Şi mergând nebuneşte de la Academie la Politehnică, de la Politehnică la dosare, de la dosare la procurori, de la procurori la fostele instituţii ale tribunalului poporului, ale sectorului penal al armatei, ale arhivelor care se ocupau de procesele antonesciene, n-am ajuns la niciun rezultat.

Dar, de curând am trăit două momente nebănuit de emoţionante: mi s-a semnalat că la AGIR apar lunar două numere ale revistei asociaţiei inginerilor în care se vorbeşte despre imensa activitate şi realizările tatălui meu, inginerul Buşilă, şi chiar despre tot ce a putut face pentru ameliorarea spiritului de colegialitate, de asociere, de amiciţie, de sprijin reciproc. De asemenea şi despre cum a apărat – cu orice risc şi fără să se sfiască de mareşalul Antonescu – o serie de evrei care erau nedreptăţiţi. De altminteri, dacă s-au întâmplat accidente (şi probabil chiar că s-au şi întâmplat), acestea nu au fost organizate în masă ca în Germania Eu am trăit acea epocă şi am văzut într-adevăr evrei măturând zăpada, dar am văzut români dându-le supă şi ceai şi vorbindu-le frumos. În România ei n-au purtat nici steaua lui David pe mânecă, n-au fost nici duşmăniţi de populaţie. De altminteri aici funcţiona un teatru evreiesc şi se creaseră şi şcoli deosebit de bine pregătite pentru tineret

E drept că mai târziu li s-au făcut dificultăţi când au vrut să plece din ţară. Dar parcă românilor nu li s-au făcut! Aşa că de ce să nu dăm dreptate tuturor?

Dar să revenim la AGIR, unde preşedintele acestei instituţii, domnul inginer Mihăiţă, m-a primit cu atâta căldură – şi afecţiune pot să spun – încât m-am simţit deodată cuprinsă de un sentiment de bucurie că mai există oameni care ştiu cu cine vorbesc. Ştia de strădania mea şi a răspuns atât de binevoitor şi de frumos apelului meu şi mai ales iniţiativei domnului inginer Paul Cartianu (o personalitate de neînlocuit, plin de elan şi tinereţe sufletească la cei 90 de ani ai săi. căruia îi voi rămâne veşnic profund recunoscătoare!), decizând împreună organizarea unei festivităţi comemorative şi susţinerea unui memoriu foarte frumos şi emoţionant, semnat de preşedintele AGIR-ului şi de mani ingineri actuali ai ţării – foşti studenţi ai tatălui meu –, cu scopul de a readuce în lumină numele acestui mare om care a fost Constantin Buşilă. Pe toţi cei care au

contribuit la această frumoasă iniţiativă i-am onorat cu recunoştinţă.

Ieşind în holul de la intrare al frumosului local al inginerilor, ne-am întâlnit întâmplător cu un domn în vârstă, uscăţiv, cu părul cărunt, pe care-l purta cu mândrie. Mi-a fost prezentat ca fiind dirijorul orchestrei inginerilor. (Trebuie să mărturisesc că spre marea mea ruşine, nu aveam cunoştinţă de existenţa acestei orchestre).

Când a auzit numele meu, nu ştia ce să-mi mai facă: mi-a strâns mâinile, aproape că m-ar fi îmbrăţişat A vorbit aşa de frumos de Gogu, spunând că interpretările lui nu pot fi egalate de nimeni şi că fiorul pe care-l degaja Gogu şi care se transmitea publicului din sală a rămas viu în amintirea lui…

Aşa de călduros, aşa de drept a vorbit despre Gogu, încât parcă-parcă mi-a venit mai mult sânge în inimă

Am plecat de acolo oarecum tulburată dar şi fericită!

Mi s-a semnalat, prin prietenul meu „Radiolultural", că Editura Enciclopedică a tipărit o carte a vocilor exilului, dintre care au fost enumerate câteva. din numele ce figurează pe prima pagină. Am recunoscut printre altele pe cele ale prietenilor mei din tinereţe: Radu Arion, Minai Fărcăşanu, Georges Duca, Grigore Gafencu, Alexandru Vişoianu, Tilea şi Ion Raţiu (chiar de două ori). Aşa că m-am zbătut să obţin cartea Dar totul se face aşa lent la noi. Cum mi-am dat seama că nu va fi uşor, am cerut numărul de telefon al Editurii Enciclopedice, pentru că aşa cum m-am descurcat o viaţă întreagă, am să mă descurc şi acuma pentru o amărâtă de carte!

Într-adevăr, însoţită de inginerul Lulu Constantinescu – o persoană excepţională – am fost la Casa Presei Libere (cum i se spune astăzi), unde la etajul al patrulea, a doua uşă pe stânga, am dat de o domnişoară foarte drăguţă care îmi păstrase cartea pe care o cerusem prin telefon. Mi-a prezentat pe redactorul şef. Şi el m-a copleşit cu complimente din cele mai călduroase, cele mai neaşteptate, reînviind amintiri emoţionante.

Este o bucurie mare să-ţi vorbească cineva de soţul tău atât de tulburător.

Şi iată că, în interval de două zile am avut două mari bucurii şi sentimentul că atâta timp cât va mai exista generaţia „fericită" care a trăit pe vremea de glorie şi de înflorire culturală a României din timpul

tinereţii mele, lucrurile de adevărată valoare vor fi încă apreciate!

*

Spre sfârşitul orei de ceai, pe când ascultam cu fidelitate „Radio Cultural", se vorbea de o aniversare a marelui gânditor rus Berdiaev.

Am sărit înapoi cu ani şi ani de zile: eram într-unul dintre momentele cele mai tragice ale existenţei mele, cu puţin înainte de moartea lui Moco. Atunci am cunoscut pe cel mai credincios prieten al meu, poate cel mai important, tocmai când, ajunsă la o vârstă matură, simţeam nevoia unei clarificări a personalităţii mele.

Dumnezeu m-a înzestrat cu multe daruri.

Nu le-am folosit, nu le-am cultivat destul. Viaţa mea a fost prea împrăştiată, risipindu-mă în ajutorul celor care aveau nevoie de mine.

După 23 august începuse o perioadă cumplită. Eram dezorientaţi, permanent în alertă la fiecare sonerie, la fiecare telefon, la fiecare pas care părea mai apăsat sau mai precipitat în urma noastră. Şi, ca să am o preocupare, alta decât cea de toate zilele, otrăvită de o anxietate care putea să alunece spre depresie, m-am înscris la cursurile de italiană de la Institutul de pe Calea Victoriei, în fosta casă Disescu (azi Institutul de Istorie a Artei). unde veneau foarte mulţi intelectuali de o calitate deosebită (academicieni, profesori, femei licenţiate, doctoriţe), printre care se afla şi viitorul meu mare prieten – Ovid Sachelarie – nepotul Generalului Rădescu (fratele mamei lui). Avea şi el o viaţă destul tic zbuciumată din cauza „originii", a poziţiei sociale, a studiilor, a numelui, a personalităţii lui.

Ne aflam împreună la aceste cursuri, minunat ţinute de directorul care i-a urmat lui Bruno Manzoni (cel de pe vremea lui Mussolini). Noi ne cunoşteam dinainte, aşa. vag, de la procurorul Paul Moscu, care avea curajul să reunească mai mulţi oameni mai vârstnici în saloanele lui din strada Maria Rosetti uncie se făcea muzică. Avea discuri excelente, casa era primitoare iar el era un om deschis culturii, un vorbitor agreabil, întrunind în jurul lui oameni pe care îţi făcea plăcere să-i întâlneşti. În plus, Le-nuţa, soţia lui, soră cu Dori Noica (vara prin alianţă a marelui filosof Dinu Noica), era o excelentă gospodină. Între mine şi Dori se crease imediat o legătură fără protocol, ea învăluindu-ne cu o afecţiune deosebită de care aveam atâta nevoie.

Acolo ne simţeam ca acasă! Dori era frumoasă ca o englezoaică. Aveam aceleaşi preocupări: copii, moşie… Viaţa ne-a despărţit, telefonul rămânând singurul mod de legătură, pentru că locuim foarte, foarte departe una de alta, iar vârsta ei, mult mai înaintată ca a mea, infirmităţile mele şi agitaţia vieţii de azi.

risipiţii în fapte mărunte, sunt piedici permanente de neînvins. Totuşi niciodată afecţiunea şi recunoştinţa ce-i port pentru toată mângâierea pe care ne-a adus-o în clipele noastre cele mai grele, nu se vor diminua niciodată.

Aceste două case erau pentru noi două oaze, mai ales că de curând, Gogu fusese epurat şi lumea ne privea ca pe nişte ciumaţi.

Tânărul Ovid (nici nu ştiu câţi ani o fi avut, poate că avea o vârstă apropiată de a mea) era mic, chel, foarte corect îmbrăcat; cu toată modestia garderobei lui, era impecabil. Remarcasem că la fiecare oră de curs se aşeza cu câte o bancă mai în faţă. până când a ajuns să fie în aceeaşi bancă cu mine. După exemplul faimos al lui Chamberlain, umbla întotdeauna cu umbrela la el când i se părea că vremea se întunecă. Întâmplarea a făcut ca în ziua în care s-au terminat cursurile, să fie tot cu umbrela la el. Afară ploua insistent

La ieşire, îmi propune, foarte amabil, să mă întovărăşească până acasă. Nu eram departe, pentru că Institutul Italian se alia peste drum de actualul Muzeu Enescu, Casa Compozitorilor.

Ajungem la destinaţie, ne spunem „La revedere", ne mulţumim unul altuia de tovărăşie, şi-i spun: „Dacă vă face plăcere să veniţi odată să luaţi ceaiul la noi, soţul meu are să fie încântat să vă cunoască mai bine". A fost o frază de simplă politeţe care s-a tradus foarte repede în înfăptuire, pentru că el nu a aşteptat o a doua invitaţie, a telefonat şi a întrebat dacă poate să vină să ne facă o vizită. Eram cu mama acasă. Mama era încântată să primească lume, adora să fie anturată, adora să mă pună pe jăratic ca să fac întotdeauna un sandviş mai aparte sau un ceai mai deosebit, pe care-l primeam din pachete, din străinătate. Şi iată că vine domnul Sachelarie, foarte drăguţ, şi se instalează. E omul protocolului, omul ceasornicului, omul corectitudinii. N-ar fi trecut înaintea ta, n-ar fi intrat în casă cu paltonul sau pălăria: chiar dacă trebuia să facă un singur pas şi să iasă după o secundă, îşi scotea paltonul. Era foarte, foarte protocolar şi foarte grijuliu să nu

depăşească regulile cele mai stricte ale relaţiilor de salon şi de lume. Ceea ce nu era dezagreabil pentru acest veac aflat la jumătatea lui. Dar se apropia un mileniu nou şi lumea era atât de transformată, încât ne simţeam zăpăciţi cu toţii. Această rigoare pe care şi-o impunea şi acest permanent control asupra comportamentului său făceau plăcere.

Ora de vizită pentru ceai era depăşită de mult, se întunecase serios afară şi Ovid Sachelarie mai stătea încă, parcă bătut în cuie pe fotoliu, când deodată coboară soţul meu şi foarte surprins să ne vadă la acea oră cu un musafir. îi spune un „bună seara" care l-a trezit din visarea lui, copilăresc prelungită, şi îl face să realizeze că a depăşit ora convenţională. S-a scuzat şi după câteva minute de conversaţie cu soţul meu, ne-a părăsit, făgăduind că dacă mama şi Gogu permit, va fi foarte fericit să revină. Lucru care a fost încurajat, deoarece era un om interesant.

Ioana era mică, nepoatele mele azvârlite din casa lor din cauza bunicului lor – C. Argetoianu, care fusese ridicat într-o noapte – locuiau la mine. Toate aceste întâmplări înspăimântătoare, toate ameninţările, grijile, preocupările tulburătoare ne-au apropiat pe noi toţi, cei care aveam o inimă caldă şi dornică de linişte, în acest timp – cu multă discreţie, cu multă băgare de seamă în ceea ce spuneam, în ceea ce făceam, pentru că totul era periculos – Ovid devenise un obişnuit al casei.

Trebuie să spun povestea vieţii lui, pentru că este foarte interesantă chiar din punct de vedere politic.

Unchiul lui, generalul Rădescu (un fel de de (ianiic al României), un om cu o înfăţişare distinsă, care fusese ataşat militar la Tokio şi la Londra (succedând generalului Ionel Antonescu), era o personalitate care făcea parte din acel grup condus de Ştirbey şi Vişoianu, alături de băieţii de la Externe care trebuiau să plece la Cairo. Avea, desigur, o misiune secretă şi i se pregătise un avion cu care să poată ajunge la destinaţie, la ora *H*, şi să-şi îndeplinească sarcina pe care i-o încredinţase ţara pe \ re-mea guvernului Sănătescu. El locuise un timp pe Bulevardul Ana Ipătescu colţ cu Povernei, în aceeaşi casă cu Ovid şi cu sora acestuia, Rietta Şerbănescu, o femeie foarte inteligentă şi de o profundă sensibilitate. Totuşi, văzându-se supravegheat şi. la un moment dat, simţindu-se o povară pentru familie, a preferat să plece şi

să locuiască pe strada Oiţelor, o străduţă perpendiculară pe magistrala Nord-Sud (actualul Bulevard Cantemir) care trebuia să se cheme Kennedy, unind Piaţa Mare de Liceul Şincai. Acolo locuia cealaltă soră a lui Ovid, nemăritată, care avea un apartament foarte frumos. Celălalt fusese al lui Ovid pe vremea când era căsătorit, dar împrejurările l-au făcut să accepte un fel de divorţ „pro forma", pentru ca soţia lui să plece în străinătate cu altcineva, care avea facilităţi de a obţine un paşaport, iar Ovid să plece mai târziu ca să se reîntâlnească la Paris. Toate acestea sunt detalii destul de intime şi picante. Generalul se mută deci în Oiţelor. În apartamentul lui Ovid. Era păzit de doi-trei soldaţi înarmaţi. Farmecul, simplitatea şi omenia ce le degaja întreaga lui persoană i-a cucerit pe oamenii aceştia simpli şi cu sufletul curat de ţăran. Le vorbea omeneşte, le dădea mâna, îi întreba dacă nu vor să mănânce ceva cald, să intre în casă. Era întotdeauna extrem de punctual pentru plecarea la plimbare şi pentru revenirea acasă. La început era întovărăşit, dar pe urmă oamenii l-au lăsat să meargă singur; până când. Într-o bună zi. generalul nu a mai venit acasă, deoarece avionul era pregătit pentru evadarea lui. Simţindu-se ameninţat, ceruse protecţie diplomatică americanilor care i-au înlesnit evadarea cu un avion militar. Din păcate, era un fel de cutie de conserve, ruginită şi prost pusă la punct, trebuind să decoleze de pe un aeroport militar secret. Avionul, probabil, nu a fost alimentat suficient şi nu a putut ajunse la destinaţie, tot programul lui de evadare fiind dat peste cap. În cele din urmă a ajuns totuşi în SUA unde s-a întâlnit cu restul echipei organizată de Mihai Antonescu (Ştirbey, Vişoianu şi valoroşii tineri de la Afacerile Străine care scăpaseră nearestaţi). Au fost momente foarte neplăcute pentru familie, Ovid s-a văzut el însuşi nevoit să ia o decizie eroică – să părăsească ţara, după ce fusese de două ori arestat.

Aceasta se petrecea când Ioana împlinea şapte ani, adică în 1952; ne vedeam foarte des, stabilisem ca mama să plece la Cheia, să se ascundă acolo la nişte ţărani, pentru că era vorba ca toate soţiile de „criminali de război" (de foşti miniştri antone-scieni) să fie şi ele arestate. Am urcat-o cu nepoatele ei într-o maşină a unui prieten, cu câteva cratiţe şi cu o saltea, ca să-i fie mai confortabil patul acolo unde urma să stea Toate s-au petrecut normal. Acolo nu a fost deranjată de

nimeni şi a petrecut o vară liniştită citind un roman pasionant de Galsworthy. *Forsyte's Saga*. Aveau distracţie destulă, priveliştea alpină era din cele mai seducătoare, clima plăcută.

În august, Ioana împlinea şapte ani şi în septembrie intra imediat la şcoală, în prima clasă primară. Am vrut să sărbătorim această mare zi din viaţa ei de copil care începe să devină responsabil: Hai să mergem să o petrecem la Cheia cu mama şi să ne întovărăşească, evident, „aghiotantul" şi protectorul nostru – Ovid. Între noi fie vorba, cred că eu eram mai mult protectorul lui decât el protectorul meu. pentru că era foarte temător iar eu eram foarte îndrăzneaţă, foarte sigură pe mine şi nu-mi pierdeam capul.

Am decis să luăm trenul din Bucureşti. Trenurile mergeau brambura; am pierdut 40 de minute aşteptând plecarea faimosului tren personal care trebuia să ne ducă la Ploieşti, de unde luam o legătură cu Măneciu. Evident, cele 40 de minute întârziere au fost fatale, pentru că am pierdut corespondenţa Trebuia probabil să petrecem toată seara, poate chiar şi noaptea în gară. Atunci am luat eu iniţiativa să ies la şosea şi să fac nişte semne disperate la toate camioanele care treceau, să-i întreb încotro merg. În sfârşit, am găsit unul care mergea la Măneciu. îi spun: „Domnule, ia-ne cu dumneata, te plătim!" Ala căra var. Camionul era descărcat, însă urmele de var rămăseseră foarte vizibile în vehicul. Şoferul a spus: „Doamnă, vă rog, când claxonez scurt de două ori, dumneavoastră vă culcaţi ca să nu vadă paza de pe şosea că eu duc oameni în camion, pentru că o păţesc. Dumneavoastră mai puţin, dar eu, sigur". Zis şi făcut

La un moment dat, pac, pac! claxonul! Ne-am trântit pe podea, am trecut de pericol, ne-am ridicat Eram plini de var, ca nişte brutari; ne-am scuturat şi am început să râdem şi să glumim. Ei, târâş-grăpiş am ajuns la Măneciu. Acolo trebuia să schimbăm vehiculul. I-am mulţumit cu căldură bietului şofer, om foarte de treabă, şi ne-am dus la gară, unde trebuia să aşteptăm un tren minune, pe şine înguste, „mocăniţa", în care, stând cu picioarele spânzurate afară din vagoane, ne mângâiau frunzele din pădure, în sfârşit, am ajuns şi la Cheia în gară ne aşteptau nepoatele cu urale, cu cântece, cu veselie că am ajuns întregi. Adusesem nişte pui de la Bucureşti, ne făcuse patul cum se nimerise, pe Ovid îl culcase în nişte paie, în podul casei, fetele au primit

pe Ioana între ele, că era micuţă, eu am dormit pe balcon, într-un fel de pat – vai de capul lui! – şi a doua zi, hai să mergem la pădure să facem un pui la frigare cu diverse legume pe care le găseam la gazda de acolo.

Deodată, ne trezim cu pădurarul! „Ah! vă pun amendă! daţi foc la păduri! ce-i asta?”

„Staţi domnule, fiţi liniştit! Suntem oameni de treabă, am venit să sărbătorim un copil de şapte ani care intră la şcoală! Linişteşte-te domnule şi vino şi ia un pahar de vin cu noi aici şi ai să vezi că nu facem niciun rău!”

În sfârşit, omul a înţeles, ne-a lăsat în pace. Am mâncat puiul fript (poate chiar doi!) cu foarte mult apetit şi ne-am întors acasă. A doua zi fetele au luat-o pe Ioana, au trecut-o pârâiaşul pe o punte cam şubredă; atâta au ţopăit pe punte, până a căzut Ioana în apă! Era toată acoperită cu un fel de lintiţă şi până am scos-o de acolo a răcit şi a doua zi a făcut 40°C. Mă rog, aveam un termometru – aveam nişte aspirină la noi, am pus-o pe balcon ca să aibă aer şi soare, am pus-o pe salteaua mea, am învelit-o, şi vreo trei zile am trecut prin toate spaimele ca răceala să nu se complice, că n-aveam doctor şi nu voiam să facem gălăgie în jurul prezenţei noastre acolo. Ei, copilul n-a avut mare lucru: probabil puţină durere în gât şi o febră care i-a trecut repede.

Ovid şi cu mine am început să ţesem planul cum să facă el ca să poată părăsi România, având în vedere dificultatea de a păstra mai întâi secretul şi pe urmă dacă persoana cu care va pleca este de încredere. În principiu, trebuia să plece cu doamna Bagdazar al cărei soţ era cel mai bun neurochirurg la Spitalul Central, ea însăşi fiind medic. Era o persoană frumoasă, deşteaptă, care voia şi dânsa să părăsească ţara, deoarece nervii ei nu mai suportau atâtea probleme, atâtea restricţii. Nu ştiu ce s-a întâmplat, dar pentru mine, o „visătoare pozitivă”, formula mi s-a părut ridicolă! Un avion descoperit căzut între stânci, căruia îi trebuiau piese de schimb, tehnicieni, bani, mi se părea un basm de adormit copiii.

Aşadar planul a căzut baltă, nu s-a mai plecat şi totul a reintrat în cotidianul plicticos, plin de emoţii, de tristeţi, de bucurii. Ea, ca orice femeie cu spirit practic, a intrat în politică, iar Ovid. fiind tară slujbă, lucra manual pe unde mai găsea de lucru.

În vechea casă a Generalului (în care mai rămăsese mobila

amintind de misiunea lui în Japonia) se mutase Ovidiu cu mama lui, cu Rietta şi cu cei doi băieţi ai săi. Pe Nicu (cel mai mare), lucrând la Căile Ferate, l-au prins între tampoane nişte vagoane în mişcare pe o linie moartă, l-au strivit şi a murit în fond, ne-am bucurat că nu ne despărţim, mai ales că nu ştiai niciodată dacă aceste plecări nu se vor termina mai tragic decât rămânând în România unde, de bine de rău. eşti în familie, eşti între ai tăi şi e normal că „fie pâinea cât de rea, tot mai bi-ne-n ţara ta".

Între timp a venit şi ziua fatală de 1 septembrie, în care am dus-o pe Ioana la Liceul I.L. Caragiale, în piaţa Dorobanţilor. În curtea cimentată, prăfuită, fără nicio floare, doar cu câţiva pomi care-şi scuturau prea timpuriu frunzele îngălbenite de secetă, a ieşit o profesoară, destul de austeră, care bătând clin palme a spus: „Clasa I-a primară intră în şcoală! Copii, aliniaţi-vă!"

Şi s-au aşezat în rând copilaşii noştri, cu şorţuleţele, cu de-săguţa la spinare, cu lacrimi în ochi; pe noi părinţii ne-a trimis departe, de parcă am fi fost ciumaţi. Copiii au intrat în localul liceului, iar noi am rămas cu ochii aţintiţi spre uşa care se închidea: trăisem parcă un moment de sfârşit de lume, aşa. când copiii noştri se despărţeau de noi şi intrau în noua lor viaţă

Mama s-a întors de la Cheia, fetele s-au dus la liceu. Ioana a urmat prima clasă primară iar eu am intrat la munca mea zilnica, la grijile unei case pline, în care singurul bărbat era Maestrul. Chiar îşi avea locul în capul mesei. Eu aveam grija curăţeniei în casă, a alimentaţiei, a bunului mers al gospodăriei. Singurul lux pe care mi-l puteam permite, mai ales din pricina prezenţei mamei, care avea o vârstă înaintată şi mari dificultăţi cu vederea, era faptul că am avut o bucătăreasă: de altminteri era de foarte multă vreme în casă la noi. Era unguroaică de la Miercurea Ciuc; o faţă de aceeaşi vârstă cu mine, foarte drăguţă, curată, o persoană agreabilă, puţin cam fâşneaţă (cum sunt unguroaicele) pe care ne-am putut bizui, până când noi evenimente au venit să distrugă toată armonia noastră, şi ne-am văzut iar înconjuraţi de această ceată care întuneca ultimele raze ale soarelui de speranţă. Şi iar cădeam în disperare, în aşteptări, în temerile astea permanente, în frica de propria noastră persoană, sau de un telefon care nu răspunde.

Astfel, ani de-a rândul, am fost foarte, foarte încordaţi. Însă eram fericiţi că în casă la noi domnea armonia şi dragostea şi trebuie să mărturisesc, fără falsă modestie, că toată această armonie era dirijată, de astă dată, nu de bagheta magică a Maestrului ci de mătura şi cârpa de praf mânuite de mânuţele mele, care păstram cu sfinţenie o disciplină, o ordine, o curăţenie şi o exactitate la orele mesei, ca şi cum n-ar fi fost război, ca şi cum n-ar fi fost ocupaţie, ca şi cum toate mergeau aşa cum ar fi trebuit să meargă.

Aceeaşi baghetă magică se ocupa şi de viaţa de familie. La trei luni de la moartea lui Moco (domnul Buşilă), la 29 iunie – de Sfântul Petru, familia fratelui meu a fost dată afară din casă şi transportată în faimosul cartier Dudeşti (cunoscut şi sub denumirea de „Crucea de piatră"). Neputând răbda să le ştiu în acele coşmelii insalubre, am luat la mine pe cele două nepoate şi am crezut că pot să le creez un cămin plin de afecţiunea pe care nu o mai puteau avea lângă propria lor mamă îmi amintesc cum, pentru Sărbătorile unui Crăciun, pe care îl imaginam cât mai frumos, mă autodepăşeam în idei şi în realizarea lor. După atâţia ani, îmi apar acum ca nişte imagini luminoase irepetabile. M-au marcat unele din acele seri în care, în calitate de regizor, organizam mici spectacole (aşa numite *tableaiix vivants*) de tot felul: cel mai frumos a fost „Adoraţia magilor". Atârnasem de grinzile din sufragerie un brocart verde de mătase italienească, superb, formând un fel de cadru, ca în tablourile primitivilor italieni. Maica Domnului era închipuită de Yvonne ţinând în braţe una din acele frumoase păpuşi „Lenei" reprezentând pe Copilul Iisus. Trei băieţi de 16 – 17 ani (Ion Fi-littibăiatul lui Manole, Andrei Magheru şi Matei Oroveanu) erau magii; Gaspar, arapul, era Ion pe care îl boisem cu negru. Toţi trei, îmbrăcaţi în fostele mele rochii de seară de catifele şi laméuri ca să pară bogaţi, îngenuncheau în faţa Copilului Sfânt, în dreapta. Ioana mea, mică, desculţă în sandale franciscane, acoperită cu o blană de oaie fumurie, purta în mână o trestie cu o cruce în vârf: reprezenta pe Sfântul Ioan. Era aşa de drăguţă cu părul ei buclat! în alt an a fost o piesă de teatru, un *lever de râdeau* de Georges Courteline. Ce a fost pe capul meu să le învăţ să danseze, să râdă! L-am chemat în ajutor, pentru a-mi da indicaţii tehnice, pe Ginel Teodorescu, proaspătul regizor abia ieşit din Conservator, care, curtenitor cum îi era firea,

foarte prietenește mi-a spus că nu aveam nimic de învăţat, pentru că eram foarte inventivă şi reuşeam minunat singură. Altă dată, o seară literar-muzicală: Yvonne trebuia să recite *Les Parenthèses*, o lungă tiradă de Edmond Rostand. Foarte emotivă din fire, am ajutat-o să-şi depăşească tracul şi eforturile expresive. Pe Dina, care avea voce. am luat-o cu mine la scumpul nostru prieten. Constantin Stroescu, seducătorul tenor de la „Teatrul liric" din Paris, cu minunata sa acompaniatoare, Iolanda Zaharia; au învăţat-o trei cântece: *Les Roses de Saadi* de De zbor des Valmore cu muzica de Reynaldo Hahn, *Monsieur* le *Coucou* şi *Ma poupée chérie* – marele succes al lui Stro\ cu care a cucerit nu numai sala, dar şi nenumărate femei. Îmi amintesc cum tot el, când mama a fost operată de ochi, în Elveţia, i-a cântat, prin telefon, *Florile dalbe*. Devenise o tradiţie de fiecare Crăciun, până când el ne-a părăsit.

Atâta inimă şi zbucium puneam ca să iasă totul bine şi să îndulcesc pe cât puteam soarta nepoatelor mele, lipsite de viaţa de familie, prin plecarea tatălui lor, şi despărţirea de mamă impusă de evenimentele politice după arestarea lui Baba (Constantin Argetoianu), bunicul lor. Lungi ani de-a rândul ele au fost copiii casei noastre.

Dar ele nu-şi mai aduc aminte.

Pe Ovid Sachelarie îl rugasem să se ocupe de cultura lor, în timp ce eu mă ocupam de traiul zilnic. şi de viaţa practică, de felul în care trebuie să se descurce în piaţă, la cumpărături şi toate celelalte.

Din casa noastră au intrat la facultate, s-au măritat, au avut copii.

Dar să revenim la emisiunea de la Radio Cultural, unde se anunţa sărbătorirea lui Berdiaev şi pe care am întrerupt-o ca să fac o largă paranteză vorbind despre bunul şi credinciosul prieten, de neînlocuit, care era Ovid Sachelarie. Aşadar, să ne întoarcem la Berdiaev!

Într-o bună zi vine Ovid triumfător, cu nasul lui puţin în vânt şi cu veselia care nu-l abandona niciodată – cu toată tristeţea şi preocuparea sa îngrijorată pentru familie – aducând în mână o carte: *Le Nouveau Moyen Âge*. Am început să citim cu aviditate această capodoperă a filosofului rus, în care îşi exprimă convingerea că „Marea

Rusie" nu va putea fi salvată *decât prin ea însăşi*, în momentul în care poporul asuprit până la sufocare nu va mai răbda suferinţele ce i se impun şi îşi va rupe singură cătuşele. În câteva cuvinte stângace am făcut un rezumat prea scurt al unei lucrări admirabile, care a fost oxigenul nostru o bună bucată de vreme. Acest Berdiaev mi-a dat o mână de ajutor, mi-a întins o ramură solidă de care să mă prind şi să ies din vâltoarea mâloasă în care înotam cu greu. Luptam ca cel puţin în exterior să dau impresia că sunt tare şi bine înfiptă pe picioarele mele, când numai sufletul meu ştia prin câtă deznădejde treceam şi câtă jale simţeam pentru cumplita sărăcie, tristeţe şi în special lipsă de speranţă din acei ani.

Acest Berdiaev a fost pentru mine cel care m-a salvat în acel moment şi binecuvântez ziua de azi, când la radio s-a vorbit de acest om care, în noianul de nume ce apar în librării, răsare iar ca o scânteie de speranţă, dându-ne din nou gustul visării.

Deseori, preocupările noastre, ale lui Ovid şi ale mele, erau viitorul României şi speranţa demenţială că Generalul Rădescu se va întoarce în ţară, că lucrurile vor reintra în normal, că speranţele noastre vor fi toate realizate, că România va deveni acea ţară minunată pe care am cunoscut-o şi pe care o iubeam din toată puterea fibrei noastre!

Şi astfel aveam cărţi serioase pe care le consultam. Găsisem un volum foarte impresionant, de nu ştiu câte sute de pagini, dacă nu o mie, cu toate staţiunile balneoclimaterice, cu toate sursele de apă minerală, cu toate bogăţiile solului şi subsolului României. Plănuiam ca atunci când vom intra în normalitate. să organizăm în ţară nu numai partea intelectuală, de care se ocupase Ovid în echipele conduse de Dimitrie Gusti, create pe vremea regelui Carol al II-lea, dar ne gândeam că trebuie să valorificăm şi toate comorile acestea materiale excepţionale, variate, bogate, care erau ale pământului românesc şi să facem din această ţară un centru nu numai turistic, dar şi un colţ de lume care să fie frecventat aşa cum în Cehoslovacia (evident, în condiţii optime) devenise Karlovy Vary (adică Karlsbadul). Marienbadul şi Pestany. Nu vedeam de ce n-am fi putut reuşi în România, ale cărei frumuseţi naturale erau greu de egalat de ţările dimprejur.

Amintiri dintr-un secol în câmpul muncii. Wilhelm Kempff în copertă roz. Serile „Paranteza”. Vacanţe „la nivel înalt”. Vechi case şi colecţii.

Visele sunt frumoase, dar realitatea este crudă şi neiertătoare! Nu eram în câmpul muncii! Cine oare să primească o „bestie moşierească”, o „duşmancă a poporului”? Tot biata Rietta s-a luptat să-mi găsească un loc de muncă voluntară în cooperativa „Ada Marinescu”.

Localul se afla între Ateneu şi Jockey-Club, având multe ateliere de confecţionare a efectelor spitaliceşti (halate, şorţuri, bonete, pijamale etc.) gata croite, ce ni se dădeau acasă pentru finisare.

Într-o bună zi am fost chemată la „cadre” – părându-le pasămite că nu arăt tocmai ca o cerşetoare – ca să fiu întrebată de ce m-am încadrat acolo, când probabil că de fapt nici nu lucrez eu însămi acasă. Atât mi-a trebuit! Nu aveam nimic de pierdut! Am urlat la şefa cadrelor, cerându-i lămuriri: cum de îşi permitea să mă acuze de un astfel de subterfugiu fără să fi făcut nicio cercetaula mine acasă şi fără a verifica temeiul unor astfel de afirmaţii false.

— Aveţi un soţ cu situaţie!

(Superbă situaţie! Gogu, după epurare, avea o leafă de 1.200 de lei pe lună!)

— Aflaţi, tovarăşă, că soţul meu a fost felicitat de persoane oficiale care m-au dat ca exemplu că m-am încadrat benevol la o *muncă de jos*!

A trebuit să vină 1950 ca să plecăm la Moscova! Şi în loc să fiu acuzată de şefa cadrelor, colegele de muncă îşi dădeau coate când m-au văzut revenind la lucru: „Uite, ochiul Moscovei!”

Directoarea, fiind la curent cu ce se întâmpla în culise, m-a invitat la ea şi, cu un ton protector, având aerul că mă sfătuieşte, mi-a spus că sunt prea elegantă pentru profilul atelierului.

Cum. clin nenorocire, am replica rapidă – ping-pong – i-am răspuns rece: „Unica rochie cu care vin la atelier să-mi iau materialul de lucru pentru acasă este un vechi pardesiu transformat în *robe-memteau* căruia i-am pus un guleraş de pichet, pe care am bunul simţ să-l spăl şi să-l calc, ca să fie curat! Cred că ar fi un exemplu de urmat! Foarte mulţi se duc la birou nebărbieriţi şi rău mirositori ca să

facă pe proletarii!”

La scurtă vreme am realizat că orice efort este inutil şi m-am rezumat la treburile mele casnice, care erau destule.

Este ştiut că în vremuri de restrişte şi la supărări mari. dintr-un reflex nervos, unii oameni mănâncă fără control, îngrăşându-se tară rost

Ca să-mi ocup timpul în mod plăcut şi util am adunat din diverse surse material documentar, graţie căruia am întocmit o carte de regim dietetic, recomandând o alimentaţie săracă în calorii şi uşor de realizat.

Cel mai bun dietetician al nostru, doctorul Săhleanu m-a onorat cu o prefaţă plină de laude.

Studiul prezenta o analiză serioasă a valorilor calorice necesare, în funcţie de vârstă, înălţime şi greutate, recomandând activităţi paralele: gimnastica, sport, mişcare, ca la urma sa propun 200 de *menu-un* ce pot fi realizate uşor, ţinând seama de oferta pieţei.

Cartea manuscrisă a fost citită de mai mulţi medici dintre care amintesc pe doamna doctor Ioana Bruckner, specialistă în diabet, care a primit frumoase titluri la congresele din Occident, şi pe marele profesor Nicolae Gheorghiu, care m-a şi întovărăşit la Editura Medicală, dându-şi girul pentru editare.

După doi ani de aşteptare, m-am dus să văd ce se întâmplă cu cartea mea Secretara de resort mă întreabă cu aerul cel mai senin clacă sunt dietetician. „Păi bine domnişoară, asta trebuia să mă întrebaţi când aţi primit lucrarea, nu acum după ce aţi avut timp să vă inspiraţi din munca mea! Vă rog să-mi restituiţi imediat manuscrisul! *”.

Acest lucru s-a întâmplat şi cu altă instituţie de cultură, care, după un an, mi-a răspuns că trebuie bani pentru aşa ceva!

Atunci am renunţat la ştiinţă profilându-mă pe artă.

Îmi amintesc că aveam acordul lui Wilhelm Kempff să fac traducerea cărţii sale autobiografice *Această notă gravă* în care, cu foarte mult rafinament, poezie şi muzicalitate. Îşi evocă tinereţea, începând chiar de la copilăria lui până în anii în care a început să-şi facă serviciul militar.

Evident, am luat diplomă de traducător, traducând cartea cu autorizaţia ministerului, cât şi a celor de la Editura Muzicală.

Au venit o serie de cenzori, au citit-o şi au spus că autorul vorbeşte prea mult de Dumnezeu, că trebuie înlocuit „Dumnezeu”. „Domnule, zic, înlocuiţi cu cine vreţi, cu *Sfântul Duh*, cu *ăl de Sus*, cu Ăl *Mare*, cu *ăl mic*, ori cu nimic, dar trebuie să iasă cartea pentru că m-aţi pus în corespondenţă cu Kempff de vreo patru ori ca să-i cer veşnic o modificare nouă şi el a fost de acord cu totul. Chiar şi să nu primească drepturi de autor: să nu-i daţi nimica. N-are nicio pretenţie, pot să fac ce vreau şi să reduc din carte cât vreau”.

Acelaşi lucru l-am păţit cu Henry Troyat care a fost extraordinar! Chiar că am fost mirată cum un om atât de ocupat, cu o creaţie prodigioasă de aproape două romane pe an – cărţi de excepţie, de mare importanţă şi valoare, nu nişte cărţi care se vând la kilogram. În Piaţa Victoriei – mi-a răspuns prin curierul de a doua zi, autorizându-mă să fac orice reducere vreau, să sar un capitol, sau orice, ca n-are nicio pretenţie, nici pentru bani, nici pentru nimic şi că este foarte fericit că mă gândesc să fac această traducere, mai ales că, de curând, Ceauşescu şi soţia lui tăcuseră o călătorie în lumea Americii Latine. Cartea lui Henry Troyat se chema *Din lumea zgârie-norilor în lumea cocotierilor*. urmărind aproape acelaşi traseu pe care îl făcuse cuplul Ceauşescu în acea parte a lumii. Cartea a trecut iar prin furcile caudine… Când a fost gata. directoarea editurii din strada Diana îmi spune: „Păi, doamnă, vreţi să intru la puşcărie cu cartea asta?”

„De ce doamnă?”. „Păi e o carte politică!” „Unde vezi dumneata politică? E o singură şi unică aluzie de două cuvinte pe care pot să le scot şi nu se cutremură pământul dacă le scot!”

Bine că nu mi-a mai cerut să mai iau legătura cu autorul. Şi a rămas şi cartea asta neterminată, cu o muncă pe care am făcut-o cu plăcere, cu toate că n-a fost uşor, pentru că felul de a se exprima al autorului şi limba aceasta rafinată, care este limba franceză, corespunde cu greu unui limbaj atât de modificat în ultimii 50 de ani de comunism, regăsind anevoie frumuseţea limbajului românesc din cărţile copilăriei mele şi din cărţile marilor noştri scriitori, al căror grai era frumos, nobil şi elegant.

Aşa că, pe o parte am fost mulţumită că am scăpat de angarale şi am lăsat-o şi pe aceasta în voia sorţii. Dar, chestia cu Kempff a fost foarte gravă, deoarece a durat şapte-opt ani până când a apărut şi,

culmea-culmei, i-au pus o copertă nici măcar cartonată: o hârtie proastă, roz-bombon! E posibil ca unui artist de talia lui Kempff, cu textul pe care îl propune, să-i fie învelită cartea într-o coajă roz? Parcă ar fi fost o carte de copii mici de trei ani. cu poveşti de păpuşi şi de furnici!

Azi. la Radio-Cultural. s-a vorbit de dramaturgia românească şi a fost amintit numele lui Mircea Ştefănescu. Din negură, mi-a apărut un cap rotund, cu ochii mari şi cu sprâncene stufoase, grizonante şi cu un surâs foarte plăcut şi blând. Deodată parcă am întinerit cu zeci de ani. Ne vedeam adunaţi când la Tudorel Muşatescu, când la Sică Alexandrescu, când la doamna Procopiu. unde erau întruniri mai selecte, mai serioase şi unde se prezenta în primă audiţie ultima creaţie, ultimul roman, ultima piesă de teatru. Veneau Sorbul, Paul Prodan, Camil Petrescu; veneau Ion Marin Sadoveanu, Victor Eftimiu. Minulescu şi erau nişte seri numite „Paranteza" – cum v-am mai povestit –, în care puteai să întrerupi pe cititor ca să-ţi spui părerea. După lectură, seara se încheia printr-o conversaţie prietenească, de salon. Se bea o calea sau nu se bea nimic. Cei prezenţi erau atât de deosebiţi ca personalitate, atât de fermecători, fiecare în genul lui; Victor – cu emfază, Minulescu – cu stilul lui inegalabil, Ion Marin – cu se dosul şi cu constructivul. Toţi aceşti oameni au alcătuit universul meu, climatul în care mă simţeam bine. Aşteptam reuniunile acestea cu plăcere, să mai aflu ceva, să contactăm pe unul sau pe altul…

Mai târziu, după 23 august, s-au organizat „vacanţele la nivel înalt" unde se întâlneau „vârfurile" culturii: pictori, sculptori, dramaturgi, actori, interpreţi, compozitori, muzicieni. Era într-adevăr o idee excelentă pentru că toate aceste ramuri ale culturii creşteau pe pomi diferiţi şi acum, parcă-i altoise pe acelaşi trunchi şi porneau din acelaşi pământ Ne întâlneam pe plajă, jumătate goi, pârpălindu-ne la soare, jucându-ne cu mingea în apă precum copiii. Pe Ioana mică, care adora marea, n-o mai scotea nimeni din valuri. Birlic, care era fermecător. împreună cu Siegfrid, cu Boris Caragea. cu Baraschi, săreau în apă s-o scoată şi trebuiau să se lupte cu ea… Niki Atanasiu, încercând şi el s-o scoată, s-a trezit muşcat cu furie. La trei-patru ani le scăpa printre degete ca un şarpe, ca o anghilă. Şi spun drept că aceste reuniuni erau încântătoare! Mi-aduc aminte de serile pe dig la

Mangalia, unde bărbatul Sandinei Stan, Radu Stan, arhitect, om încântător, fin, cultivat, ne recita din Eminescu şi din alţi mari poeţi români… La lumina lunii… pe marginea mării… auzeam numai valurile venind alene, aşa, să mângâie plaja, să umezească puţin nisipul. Mai auzeai câte un strigăt de pescăruş, când şi când. Mirosul de petunii îmbăta cu casele luate de la bieţii proprietari, unii erau grijulii, alţii nu. Era destul de trist să vezi că cei de la care te aşteptai cel mai mult erau cei mai indiferenţi la avutul ţării.

Se creau serate! Era, mi-aduc aminte, la Mangalia, un regizor rus care a avut ideea să ne machieze şi să facem un fel de bal costumat Cum să te costumezi, pentru că nu aveai cu ce? La plajă aveam costume de baie, un halat, un cearşaf mare ca să nu se lipească nisipul pe tine… Dar, fiecare, cu imaginaţie şi cu foarte mare rafinament a reuşit performanţe absolut excepţionale!

Sandina Stan, actriţă de primă mână a Teatrului Municipal, s-a transformat în bucătăreasă: şi-a pus nişte coliere de ceapă şi de usturoi în jurul taliei, şi-a atârnat de şorţ un spumător, pe cap şi-a pus un coif care în bucătărie se cheamă *le chinois* – prin care strecori anumite legume – linguri, furculiţe atârnate în jurul gâtului. Era frumoasă, fardată, blondă; pe urmă era [rina Răchi-ţeanu, cred că proaspăt căsătorită cu Rusu Şirianu. Amândoi au reuşit o performanţă remarcabilă – el se costumase în indian: Carmen Răchiţeanu – sora [cinci, era măritată atunci cu Holfman căruia i se spunea *îngerul*. El făcea pe cocota. îmbrăcat, fardat, cu bucle, cu o rochie foarte decoltată care îi aluneca pe umăr şi lăsa să se vadă un sân fardat roz. Plin de haz dar nu indecent, era numai amuzant… Carmen îşi făcuse o pieptănătură din zeci de codiţe cum îşi fac negresele, şi se fardase în negru, cu brăţări sclipitoare, cu fuste multicolore. Eu mi-am luat două fele de masă, una am pus-o pe umeri, una am pus-o pe cap: am luat un coş de nuiele care se punea pe mese pentru pâine, l-am umplut cu roşii şi ardei verzi şi l-am pus pe cap… regizorul mi-a pus un zbenghi în frunte, mi-a prelungit ochii şi am intrat cu coşul în mână, ca o indiancă la bal, în seara de spectacol. În sfârşit. În marea sufragerie amenajată special, aşa ne-am mai amuzat şi am râs! Era acolo Mihai Paxino, un tânăr foarte frumos, nepotul Catinei Paxino, marea tragediană grecoaică, care făcea furori în Grecia, în spectacolele de vară, la

teatrele mari de la Pireu, Atena şi Epidaur. Peste tot unde se puteau face spectacole, ea era vedeta principală. Mihai nu avea obiceiul să bea Or. rusnacul îl luase ca ajutor şi-i dădea câte un păhărel de vodcă spunându-i: „Ţine fardul ăsta, ţine pensula”. Şi el săracul mai bea un păhărel de vodcă… până la urmă era aşa de beat că n-a mai putut face nimic şi stătea mort într-un fotoliu, de credeam că nu se mai trezeşte niciodată.

Astea sunt amintiri hazlii!

Pe urmă erau vedetele superbe ale plajei, femei de o frumuseţe rară cu un trup extraordinar. Nataşa era în flirt cu doi concurenţi: cu Ginel Teodorescu şi cu Mihai Brediceanu. În mare competiţie fiecare, nu ştiau cum să ajungă mai repede s-o cucerească; pe urmă era frumoasa Adriana Georgescu, tinere, frumoase; era Dina Cocea, foarte sculpturală… Dar cine nu era! Chiti, nevasta lui Tudorel Muşatescu, cu Bobiţă, un băieţel foarte, foarte dulce: toată lumea îl iubea Nu se făcea deosebire, eram cu toţii acolo, foarte respectuoşi, foarte drăguţi unul cu altul. Superba Olga Porumbarii, sculptoriţă şi ceramistă, soţia lui „Leu”. Leu era Baraschi. Ea cu ochii verzi, părul roşu, o femeie admirabilă, de o frumuseţe fascinantă. El era foarte îndrăgostit de ea şi totuşi reuşea să o înşele. Această înşelăciune a produs o mare dramă. Ea nu putea să-şi imagineze că un om care e gelos şi o pândeşte la fiecare pas şi o urmăreşte, poate să aibă altă preocupare decât persoana ei. Când a descoperit că o înşela cu toate femeile din jur, a luat decizia să se despartă.

În acea epocă el făcea portretul soţului meu şi simţea că înnebuneşte, îi spunea: „Gogule, nu mai pot! Trebuie să-l chem pe Sergiu Stoicescu să-mi facă o injecţie, mă simt rău, mi-e rău cu inima! Nu pot suporta ideea că Olga m-a părăsit! Nu se poate, nu suport ideea asta! Nu pot să trăiesc fără ea!”

Era o adevărată dramă. Pe urmă s-a liniştit, a apărut altă femeie… alt gen de frumuseţe. Frumoasa Ela, vară primară cu Xe-nachis, compozitorul de muzică modernă de renume internaţional – îndrăzneaţă, cu care a avut o fată. Mă rog, amorurile se cam încurcau, şi se împleticeau pe acolo, la mare, şi odată ajunşi la Bucureşti se desfăceau. Amoruri de vacanţă!

Astăzi, 14 iulie, e dublă sărbătoare pentru Franţa: mai întâi

pentru că este ziua naţională a Franţei şi apoi pentru că aseară s-au terminat marile concursuri mondiale de fotbal şi Franţa a ieşit învingătoare cu 3-O contra Braziliei (ceea ce a produs reacţii puternice şi violente pe străzi: lumea dansa, vocifera, urla, plângea de bucurie, jurnalele comentau, radio-urile urlau, televizoarele scânteiau).

Asta îmi aminteşte că tot atunci, la mare, au vrut să dea oarecare importanţă acestei zile şi l-au rugat pe Ion Marin Sadoveanu să ţină o conferinţă la Constanţa despre însemnătatea ei şi mai ales de legătura culturală dintre România şi Franţa, care exista deja de multe decenii, ca să nu spun de secole. Ion Marin avea odaia lângă a noastră şi, din când în când, intram la el să văd ce face şi dacă are nevoie de ceva, că era singur. îl vedeam că pe o foaie de hârtie enormă iscălea cu un toc foarte fin, cu caligrafia lui frumoasă, egală, aliniată, aşa, ca o pagină cu note de muzică: „Ion Marin Sadoveanu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Marin Sadoveanu" din ce în ce mai mic, din ce în ce mai mare, umplea o pagină, umplea două pagini... Zic: „Bine. Ioane, tu ce faci aici. te gândeşti la conferinţă sau te joci?" Şi el îmi replică: „Lasă-mă dragă, aşa mă concentrez!"

Într-adevăr, a doua zi am plecat cu toţii, care cu ce am găsit, ba cu trenul, ba cu maşina şi am ajuns la Constanţa Conferinţa s-a ţinut la Cazinou, în marea sală de festivităţi şi trebuie să spun că ne-a cucerit total: construise o frescă de o culoare, de un relief extraordinar... Era într-adevăr unul din spiritele cele mai organizate, de cultură germană şi rafinament franţuzesc, era un om de o mare inteligenţă. Sigur că între omul public (omul de ştiinţă, omul de litere, omul de la cursuri) şi omul de toate zilele era o mare prăpastie. Erau doi oameni care parcă nici nu se cunoşteau.

Atunci era în căutarea unei noi pasiuni. Fusese căsătorit de mai multe ori; avusese o atracţie pentru o femeie foarte distinsă, deşi nu era frumoasă, însă el nu avea nevoie de o femeie frumoasă. El avea nevoie de o femeie cultivată, care să-l completeze în viaţa socială, să-i creeze o atmosferă demnă de personalitatea lui şi să aibă o casă deschisă: o femeie din societate era ce-i trebuia Lili era exact ce îi trebuia!

Farmecul mării, răsăriturile de soare, scânteierile lunii pe Marea Neagră l-au făcut să vadă în Lili Bilianu o doamnă, l-au făcut să creadă

că o iubeşte mai mult decât o iubea într-adevăr. A cerut-o în căsătorie, s-au cununat Aveau o casă plăcută în Bucureşti, primeau, şi dacă el ar fi fost un om rezonabil, ar fi căutat să o menajeze, pe cât se putea Ce-i lipsea lui era tocmai posibilitatea de a întreţine în jurul lui un cerc de intelectuali şi prieteni, la care celelalte soţii nu au corespuns. De exemplu, Marietta-Anca, o bună artistă, era repezită, mai necioplită: frumoasă, ochii verzi, temperament, dar nu, nu era femeia care-i trebuia lui Ion Marin Sadoveanu. Marietta fusese demult, demult în viaţa lui, cred că rămăseseră prieteni, nu ştiu de ce s-au despărţit.

poate întâlnirea cu Haig Acterian a fost ceva definitiv în viaţa ei. Mi-aduc aminte cât a suferit din cauza lui când a fost închis, ca şi ea. N-aş putea să jur. dar cred că a simpatizat cu mişcarea le-gumară şi a fost arestată A suferit în închisoare foarte mult când a ieşit era de o slăbiciune cumplită: de-abia se ţinea pe picioare. I se confiscase totul din casă, nu mai avea nimica, aproape că nu-şi mai găsea cărţile. Marietta era o intelectuală, nu numai o bună regizoare şi o fină interpretă. Poate că avea cusurul de a aduce spectacolul prea mult înspre ea Nu căuta să diversifice, să coloreze autorul după simţămintele şi după felul cum concepea el piesa Dar tot ce făcea ea era bine şi inteligent structurat.

Mi-amintesc că aveam o serie de rochii pe care i le-am dat cu plăcere ca să poată să facă faţă şi să poată să iasă în lume. Ne vedeam mai ales la mare, pentru că la Bucureşti vieţile noastre erau atât de deosebite: ea avea cursurile la Conservator, teatrul. Eu eram umbra soţului meu, cu obligaţii sociale, poate prea numeroase, prea obositoare, dar utile. Însă acolo, la mare, întâlneai o grămadă de oameni dintre care unii făceau parte chiar din guvern şi îţi uşurau raporturile cu ei. În loc să le ceri o audienţă sau să aştepţi o zi în care sunt mai liberi ca să-i contactezi pentru a rezolva o problemă (de ordin administrativ, a Filarmonicii, sau a unui teatru, sau o problemă de turnee), era un mijloc de a-i întâlni într-o atmosferă agreabilă şi destinsă. Când omul e bine dispus devine mai înclinat în a rezolva repede şi generos problemele zilei. Astfel, viaţa noastră mondenă în ţară, ca toate vieţile mondene de peste tot, întrunea personalităţi: era o lume amestecată, însă de calitate.

Odinioară nu oricine şi-ar fi permis să frecventeze societatea

asta înaltă a Bucureştiului care într-adevăr îţi oferea o paletă foarte variată, colorată, de femei frumoase, elegante, şi de doamne în vârstă, durdulii, chiar prea durdulii şi prea mâncăcioase în faţa bufetelor prea încărcate de bunătăţi şi minuni. Dar seratele bucureştene au rămas în sufletul şi în amintirea străinilor care au trecut prin Bucureşti, indiferent de ţara din care proveneau şi de posturile pe care le-au primit după România Pe vremea aceea, cineva care fusese la Bucureşti nu putea să fie trimis într-un post de mâna a treia, trebuia să meargă într-un post important, pentru că Bucureştiul era privit cu consideraţie prin viaţa lui politică şi prin anumite vedete, cum era Titulescu. un spirit sclipitor. Nu degeaba a fost ales de două ori preşedintele Societăţii Naţiunilor la Geneva!

Erau şi alte personalităţi, oameni de mare anvergură, într-adevăr cei foarte, foarte mari – cum era Ionel Brătianu –, care nu apăreau în public, la baluri. Ei se mulţumeau cu reuniunile de familie şi erau atât de ocupaţi eu politica încât le rămânea foarte puţin timp să frecventeze societatea Dacă aveai norocul să-i cunoşti, erai primit cu foarte multă căldură şi te simţeai bine în casele lor frumoase, cu bucătăria aleasă, tablouri, cărţi, bibelouri, lucruri de primă calitate. Toate aceste case au pierit aşa. Într-un fel de văl fumuriu de cenuşă.

Eram încă foarte tânără când pe bulevardul Bălcescu se afla vechea casă a Brătienilor. A fost dărâmată ca să se lărgească bulevardul şi pe locul ei a fost pusă o mică placă de marmură cu cruce sub care scria: „Aici a fost casa lui I.C. Brătianu".

Şi am constatat cu tristeţe că în toate timpurile s-au dărâmai case istorice, case frumoase!

Pe urmă, sub regimul comunist, a venit marele doliu al dărâmării preţiosului Muzeu „Simu", o clădire cu coloane, în stil neoclasic, un fel de templu grecesc în care bietul Anastase Simu reuşise să achiziţioneze tablouri de Monet, Manet, pictori francezi şi sculpturi valoroase de Bourdelle. Zic „bietul" pentru că era un om bogat, dar lipsit de un spirit prea selectiv în alegerea operelor din colecţia sa cu toate acestea avea piese valoroase, iar iniţiativa lui de a-şi pune întreaga colecţie la dispoziţia publicului amator de artă era demnă de toată admiraţia şi recunoştinţa noastră în loc de asta. a venit o zi în care toate operele de artă din muzeul lui au fost înşfăcate şi trântite

talmeş-balme. Şi în clădirea Bibliotecii Brătianu, fără nicio ordine sau rost, mai înainte ca muzeul însuşi să fie dărâmat Mai târziu au fost transportate în fostul Palat Regal devenit Muzeul Naţional. În acel moment nu a

Tutu George Georgescu

Amintiri dintr-un secol existat nici măcar spiritul elementar de recunoştinţă şi respect prin care să se menţioneze pe o plachetă proveniența acestor opere de artă: „din colecţia Anastase Simu”! Din păcate, la fel ca toată strădania acestui om, şi familia lui s-a stins în condiţii toarte triste.

Ar trebui să fie oarecare ordine în dezordine, pentru că poţi să te răzbuni pe oameni, dar nu poţi să te răzbuni pe ce au adunat ei, opere care fac parte din patrimoniul mondial. Noi nu suntem o ţară atât de bogată încât să putem participa la marile vânzări cu licitaţie din străinătate, cum sunt muzeele din Paris, Londra, America, Germania Mi-aduc aminte că în copilăria mea se făceau vânzări în Italia Asta era una din marile preocupări ale societăţii înalte de la Roma, de la Florenţa, de la Veneţia, de la Milano: să se adune în anumite seri în sălile de licitaţie, în care toată protipendada şi băncile şi toţi amatorii mondiali de pictură şi de alte opere de artă îşi aveau locul de întâlnire.

Cei mai mari cumpărători erau americanii. De altminteri, dacă cineva are norocul să meargă în America, poate să descopere că imensa producţie artistică mondială, care a dominat prin nume inegalabile în Italia, se găseşte în muzeele excepţional de bogate ale SUA. Sunt admirabil puse în valoare şi întreţinute cum este întreţinută o argintărie sau o bijuterie.

De aceste mari întâlniri pentru licitaţii se vorbea şi în romane, îmi amintesc voga pe care o avea Anatole France când eram eu copil. Toată lumea citea cărţile lui. Cred că în *Le Lys Rouge* în care acţiunea se petrece la Florenţa, Miss Bell, o mare colecţionară englezoaică, era una din persoanele asidue ale acestor vânzări cu licitaţie. Stau şi mă întreb de ce oare un romancier atât de important şi un atât de bun mânuitor de limbă franceză, un stilist de mâna întâia, a căzut în uitare?

Când iei o carte de Anatole France ţi se pare că treci cu un secol sau cu mai multe înapoi: ori nu mai corespundem noi, ori nu mai corespunde el? Nu aş putea să mă lămuresc prea bine. Aveam în

biblioteca tatălui meu toată opera lui într-o colecţie de lux, foarte frumoasă, un *in-octavo*. Toate volumele erau îmbrăcate în piele bej, de căprioară, cu litere de aur. Cât de greu ne-a fost să ne despărţim de cărţile acestea preţioase, care erau bucuria ochilor şi a minţii.

*

Au trecut prea mulţi ani de când eu m-am retras din arenă, unde întâlneam oameni de spirit şi cultură şi am dus o viaţă personală poate mai egoistă, în care am profitat de comorile altor ţări, de căldura prieteniei care mi s-a oferit, de voiaje şi deplasări în Europa, în apropiatul Orient, în America, în Africa şi am trăit o viaţă a mea, în care nimic din trecut nu se mai aseamănă cu actuala mea existenţă.

Trăim pe diverse planuri, cel mai vast fiind sigur ocupat de afecţiune şi prietenii.

Pentru mine, anumite persoane m-au marcat foarte profund şi. cum sunt o fidelă în relaţiile mele cu oamenii, chiar dacă trec ani şi ani, sentimentul care m-a legat de ei rămâne, pot să spun nealterat, în ierarhia afecţiunii ce le-o port.

Amintiri dintr-un secol

Incomparabila Alice Voinescu. Destine. Prietenii şi regretabile neînţelegeri. Vladimir (Waldemar) Streinu, Sanda Stolojan, Dinu Noica.

Alice Voinescu a fost una dintre acele persoane care au mar: cât viaţa mea sufletească de la vârsta de 16 ani, cu mica întrerupere a studiilor făcute la Paris pentru bacalaureat. Revenind în România, evident, m-am căsătorit şi curând am reluat cursurile cu Alice Voinescu. care era pentru mine întruchiparea farmecului absolut, inegalabil. Nu era frumoasă dar frumuseţea ei interioară, seninătatea ei, maniera ei de a se exprima, mâinile acelea… Da! Alice avea ceva extraordinar, excepţional – MÂINILE!

Erau nişte mâini cu degete fine, expresive, care grăiau cu o fracţiune de secundă înainte de a-i auzi glasul. Simţeai cuvântul care va veni, prin mişcarea degetelor ei şi prin felul cum se deschidea în evantai şi cum ridica sau cobora palmele în jos sau în sus, intuiai fraza care va veni. Vibraţia ei interioară ni se transmitea ca prin nişte unde nevăzute. Le apropii de gestica şi mâinile lui Gogu. care păreau să deschidă porţile muzicii care curgea de la sine. Ele erau un fel de uvertură la muzică! Şi la el simţeai ce va veni din atitudinea lui fizică.

Ei bine, mâinile lui Tante Alice – cum o numeam toţi cei care o iubeam – erau un lucru excepţional!

La cursurile de Estetică şi de Istorie a literaturii dramatice pe care le ţinea la Conservatorul de Artă Dramatică, se ocupa foarte mult de mitul lui Oedip, de Sofocle, Shakespeare, Goethe, aşa că într-adevăr, cursurile ei nu erau o reuniune de snobism: te duceai cu caietul, cu creionul şi însemnai tot Pe vremea aceea scriam frumos, ordonat, clar. Acuma n-aş mai putea face nimic din tot ce-am făcut atunci şi nici măcar nu mai am bucuria să pot reciti ce am scris ca să retrăiesc acele clipe de neuitat

Alice era *rensorcelleu.se de la parole* – o vrăjitoare a vorbirii, era modestă şi, în acelaşi timp, măreaţă. Gândirea ei era de o noblețe deosebită, abordarea literaturii pe care o prezenta studenţilor şi publicului ei era bine studiată Era profund ataşată de text. de personalitatea scriitorului, de înfăţişarea şi personalitatea eroului sau eroinei. Un teatru cu un singur personaj, ea însăşi, reflectată în mii de faţete ale tuturor personajelor evocate. Mi-aduc aminte de farmecul pe care-l răspândea când ne vorbea de *Faus*tul lui Goethe, de personajele lui Shakespeare, de minunea lirismului violent al lui Racine… Era o femeie la care nu puteai să bănuie. şti clocotul ei interior, ca un vulcan ce nu a erupt încă. Trăia într-însa atâta pasiune, iubirea cărţii, iubirea culturii, iubirea omului pe care-l crea autorul şi pe care voia să ni-l redea, să-l facă să renască sub ochii noştri.

Toate acestea le-am privit poate mai serios şi mai adânc după ce nu mai puteam fi auditoarea ei pentru că anii au trecut, viaţa m-a despărţit de legăturile mele de aici din ţară, m-am măritat, călătoream mult, vedeam lume diversă care mă îndepărta de această bucurie intimă şi mai mult decât preţioasă Erau o adevărată comoară acele ore petrecute în preajma ei.

Alice Voinescu a fost, din păcate, o persoană prea sensibilă cu toată preocuparea ei intelectuală şi cu tot rafinamentul ei. se îndrăgostise de un soţ care nu era la înălţimea sentimentelor ei. Şi am fost foarte surprinsă că poate să fie atât de zdrobită, de îndurerată, de sfâşiată de acest sentiment pe care l-ar fi vrut mai intens din partea lui şi el nici măcar nu sesiza suferinţa ei.

A apărut de curând o carte voluminoasă, de 800 de pagini.

Jurnalul lui Alice Voinescu pe care o prietenă mi-o lăsase ca să citesc cele vreo opt pasaje în care tăcea referiri la mine. Le-am căutat împreună, şi într-adevăr, ici-colo, face aluzii la prezenţa mea în cercurile pe care le frecventam: cel mai adesea revine la salonul de muzică, foarte modest, dar plin de atâta farmec, atâta vrajă, al maestrului Enescu care primea în apartamentul Marucăi. din strada Lahovary, astăzi George Enescu, peste drum de Biserica Albă:

Tutu Georgescu e splendidă şi plină de viaţă şi o cred plină de suflet. Este primăvara, tinereţea. Frumuseţea ei era la locul potrivit în valurile muzicii triumfătoare. (7 decembrie 1941);

Tutu, foarte drăguţă, a sosit încărcată cu flori şi glaseuri şi e foarte tandră. Aş vrea să pot fi şi eu drăguţă pentru ea. (26 decembrie 1941)

Adesea îl evocă pe maestru la pian: *... au concert splendid la Enescu*; *m-a răscolit Schumann. i-am spus că operează o vindecare şi mi-a răspuns*: *„Chiar asta este misiunea muzicii*!*" Enescu stă cuvios în faţa pianului, cu ochii închişi. Niciodată nu am avut revelaţia mai netă a nohleţii lui care îl ridică peste toţi ceilalţi*.

Îl evoca pe Enescu la pian de câte ori îl auzea De-a lungul anilor l-am auzit şi eu, de nenumărate ori. interpretând aceeaşi şi aceeaşi obsedantă frumuseţe a morţii Isoldei, în care punea atâta suflet, atâta fantezie, atâta putere de a se transpune, de a te încărca de poezie, de zbucium, de frumuseţe, de dragoste, de tensiune a apropiatei despărţiri a celor două fiinţe otrăvite de cupa dragostei, băută tară de ştire şi care le-a hărăzit fericirea unei dragoste legendare şi a unui sfârşit ce i-a unit în veşnicie.

Şi tot răsfoind cartea lui Alice, am retrăit vraja pe care o răspândea ea, o fiinţă foarte feminină dar pe care, în acelaşi timp, nu o puteai considera femeie. Femeile sunt de mai multe feluri: femeia ispititoare, care te incită la dragoste, care te cheamă spre dânsa cu o forţă magică; femeia frumoasă pe care o admiri chiar dacă tace şi îţi umple sufletul de bucurie privind-o; femeia elegantă, ale cărei mişcări graţioase te cuceresc; femeia pe care o iubeşti; femeia cu care-ţi împărţi viaţa; femeia care este mama copiilor tăi; sunt zeci şi zeci de ipostaze ale femeii. Alice era o femeie fără copii, o femeie care îşi iubea soţul – poate că o iubea şi el dar într-un fel foarte bizar – în orice caz,

era femeia care suferă de lipsa de dragoste, femeia care tară să aibă un glas prea sonor, sau prea colorat, avea în el ceva atât de liniştitor, atât de luminos.

După ce fusese dată afară din învăţământ, micul nostru grup care îndrăzneam să ne adunăm la Alice să ne vorbească, noi având bucuria de a o auzi, a avut ca scop să facem o chetă absolut discretă pentru a o ajuta cu lucruri de primă necesitate. Pe urmă a venit catastrofa arestării ei, în primăvara anului 1951. A fost, pentru noi, un trăsnet! O mirare pe care n-am putut s-o lămuresc niciodată. Cum a putut Alice Voinescu să ajungă în puşcărie? De ce? De ce? Pentru care motiv? S-a insinuat că se exalta pe probleme platoniceşti, imateriale. S-au spus foarte multe lucruri despre un domn care venea la conferinţele ei şi care era cu dublă faţă.

Îmi povestea primele seri de puşcărie la Jilava, în care marea realizare era să fii culcat cât mai aproape de uşa care se deschidea spre culoarul unde circulau gardienii pentru că pe sub uşile acelea vechi, unele dintre ele cu crăpături, se filtra puţin aer mai răcoros care venea poate din răcoarea nopţii sau din geamuri uitate deschise sau sparte. Pe urmă alt miracol care s-a petrecut a fost că într-o sală extrem de mică, în care puteau intra decent, să zicem. 20 de persoane, era un număr dublu sau triplu de femei şi una dintre ele a născut un copil. Paznica mai avea un dram de suflet în făptura ei şi a adus apă caldă pentru îngrijirea copilului. Acel moment a corespuns cu o foarte puternică criză de angină pectorală de care Alice suferea şi dacă nu ar fi fost apa caldă şi acea infirmieră improvizată, oarecum iniţiată în diversele aspecte ale manifestărilor cardiace, şi nu ar fi avut ideea să înmoaie nişte cârpe în apa fierbinte şi să i le pună pe inimă ca să-i lărgească oarecum arterele, să degajeze circulaţia, să o facă să revină la normal, Alice ar fi murit acolo ca o persoană tară căpătâi, despre care nu ştia nimeni cine este. Cu părul ei grizonant. cu trăsăturile ei liniştite, fără personalitate marcantă şi cu mâinile acelea pe care nu mai putea să le mişte, să le facă să vibreze, ca să ne comunice nouă emoţiile ei intime.

A urmat o perioadă destul de lungă în care era foarte nenorocită, când femeile erau scoase câte o jumătate de oră pe zi afară Deţinutele prostituate, la vederea paznicilor ce patrulau pentru a

menţine ordinea, erau atât de exasperate de a vedea un bărbat şi de a nu putea să se apropie de el încât aveau crize de isterie şi urlau. Erau lucruri pe care ea le-a privit cu multă jenă şi ruşine. Ruşinea de a fi om care nu se poate controla şi, în acelaşi timp, mila aceasta profundă faţă de natura umană care are atâtea momente de elevaţie şi poate fi dublată de clipe de animalitate primitivă şi de lipsă de stăpânire de sine.

După 19 luni de puşcărie petrecute la Ghencea şi la Jilava. Alice Voinescu a fost trimisă cu domiciliu forţat într-un sat din Moldova. Costeşti, lângă Târgu-Frumos, de unde îmi trimitea lungi scrisori îndurerate. Iată câteva din cele pe care le păstrez şi acum:

Costeşti. 24 aprilie 1953 Draga mea Toutoit.

Azi sunt doi ani de când ne-am despărţit. Era în seara zilei de Sfânta Elizabeta, după un ceas bun de prietenească şi meritată conversaţie. Nimic nu mă făcea să cred că aş putea să ispăşesc „idealismul" meu cinstit şi constructiv, ca pe o crimă. Iar dacă nu aş fi nădăjduit că mi se va (ace dreptate în scurt timp, cred că nu suportam primele săptămâni. Dacă ne vom revedea – cândva îţi voi povesti prin ce deznădejde am trecut, cât de aproape am fost de a-mi face seama, din revoltă şi scârbă şi ură pe mine însămi. Căci mi-am dat seama cât de vinovată e naivitatea şi lipsa grijii şi lipsa de prudenţă în viaţă şi de toate aceste păcate am fost vinovată. Dar să lăsăm acest autorechizitoriu pentru o zi cu mult soare, când nici chiar amintirile cele mai dureroase nu izbutesc să te întunece. Az. i e cerul greu de nori şi e frig şi pomii înfloriţi paio grea imprudenţă în această primăvară zgribulită.

Azi e nevoie de căldura nădejdii – nu de fiorii amintirilor. Îţi citesc şi recitesc scrisoarea. Toutou dragă, şi-mi vine a surâde la gândul malale, că m-aş fi îndoit de afecţiunea şi fidelitatea matale vreodată! Fiul rătăcit a meritat viţelul cel nun gras dar fiica nerătăcită merită să o iubesc ca întotdeauna.

De ce m-ar fi bântuit gândul că m-ai uitat când purtam în bucuria trecutului atâtea amintiri şi dovezi de caldă dragoste. N-ai scris, dar sun! încredinţată că te-ai gândit la mine şi cred în dorul nostru pentru că îl simt pe al meu, cumplit.

La începutul aventurii mele eram convinsă că mata vei face tot ce.

Se *poate ca să mă scoţi din necaz. După puţină experienţă am înţeles că nimeni nu poate scoate pe bietul condamnai din Purgatoriu. „Lasciate ogni speranz.* al*" mi-am zis destul de curând, dar de abia de la I noiembrie 1952. când am fost trimisă la Costeşti – am pierdut şi convingerea că sunt termene fixe în Purgatoriu. A fost bine că am trăit tot timpul cu această încredinţare, a sentinţelor exact respectate. De la 9 august trăiesc într-un provizorat – eu, în conştiinţa mea cel puţin, căci în marele catastif, poate sunt date precis înscrise, poate suni pusă şi pe lista celor care trebuie uitaţi până dispar – poate, ce ştim noi din minele puterii atolhotărâtoare. Fu. una. am învăţat în fine – să mă las cu totul în grija lui Dumnezeu*! *Credeam. Foiitou dragă, că sunt o credincioasă fervent*ă*, pe vremuri, când discutam împreună anume chestiuni. Acum îmi vine să râd de mine şi de pretenţia mea de a fi o solidă creştină*! *Crizele, revoltele năpraz. nice mi-au dovedit ce „luciferică" sunt sau mai bine z.is am fost, căci sper. sper cu ajutorul Domnului, că m-am supus, în fine. Voinici Lui. Dar ce ştim noi ce zace în străfundurile firii noastre. Nu voi mai spune*: *„fontaine, je ne boirai pas de ton cau" ci numai „Doamne fereşte-mă*!*" Acum. că s-au împlinit (la noapte) doi ani întregi de încercări şi-mi fac un bilanţ intim, trebuie să recunosc că am intrat în aventură cu un suflet de adolescent şi că am atins, abia acum, vârsta primei maturităţi. Mi s-au deschis ochii pe realitatea cea mai cruntă peste care privirile mele. veşnic purtate înspre tărie* şi *soare, şi stele, trecuseră uşuratic. Acum, Toutou dragă, mă interesează tot, tot, tot – până şi murdăria glodului – şi iau seama la lot şi mi-s dragi lucruri mici pe care le ignoram. Poate voi fi în stare cândva – dacă mai trăiesc – să scriu pentru voi „scene din ogradă" – ca un complement la „Aspecte din theatrul contemporan"*! *Ce vrei? Mi-a fost dat să-mi construiesc întâi turnurile şi belvederile casei mele intime şi de abia. la sfârşit, să-mi clădesc pivniţele şi să* le *boltesc frumos*! *Şi unde pui că trăiesc cam aproape de Cotnari – că vinişorul roz din*

Costeşti e delicios, că gospodarii, prietenii mei, îl beau, adesea în loc de cafea cu lapte! *Gata eram să mă dedau şi eu la acest regim răzăşesc, dacă nu-mi-ar aduce aminte tensiunea să mă las păgubaşă de asemenea noi deprinderi. Plutesc între noutăţi atrăgătoare, simple, vii, sănătoase – şi atitudini vechi, cuminte aşez. ale în nune*! *Dar ca să te conving că e un rost în soarta noastră, îţi voi istorisi că, pe când eu*

aveam veleităţi să curăţ cu grebla livada (de un verde triumfător) pe care aveam ambiţia să o văd curăţată ca hall-ul matale, sau, pe când aveam a mai bună intenţie să ajut pe Coana Profira la pus „păp şoi" în grădină, semănând cu gravitate şi conştientă de seriozitatea gestului – pe când, prin urmare, vreau să mă „ralizez" şi să mă adaptez complet mediului, ei bine, soarta mea de dascăl m-a tras de ureche din iluzia ultimă şi m-a aşez.at pe prispă, în preajma unor z. arz. ari înfloriţi cu pasiune, în faţa mea aşezând doi, apoi trei mici „intelectuali" din ciclul II *din sat. care îmi cer cuviincioşi, sfioşi şi aşa de palizi mititeii! ca „Doamna" să le explice cine a fost… Oedip! La toate m-am aşteptat dar că voi povesti trilogia lui Sofocle (căci pe aceasta au cerut-o), la Costeşti, la asta nu! Cum notele le-am oprit de când aveam „colloqui". Milu, Mihai şi Victor s-au abonat la „explicarea istoriei". Cu alte cuvinte am fost promovată la gradul de „lector şi corepetitor". Nu te îndoieşti, desigur, de imensa bucurie ce-mi procură de trei ori pe săptămână aceste lecţii de istorie în care primul care învaţă lucruri noi, sunt eu. Căci nu vreau să mă depărtez de pe linie şi trebuie să recunosc sincer, că sunt evenimente din istoria română pe care cartea nucilor mei studenţi mi le arată într-o lumină mai clară şi mai justă decât le ştiam. De altfel, trebuie să recunosc multe lucruri foarte bune în domeniul şcolii şi al căutării sănătăţii maselor. Chiar aici e un dispensar unde se fac cu stricteţe anumite injecţii şi se caută bolnavii mai uşor. Din păcate, mie n-are ce-mi face Coana moaşă, nici ajutorul sanitar – doctorul care vine în inspecţie mi-a făgăduit să-mi ia tensiunea, aducând aparatul de la Târgu-Frumos.*

Cum, totuşi, nu sunt decât un „cal priponit" fără posibilitatea de a ieşi din Costeşti, în caz de o boală gravă…

Alţii au fost priponiţi prin oraşe, cu spitale, radio, cinema. Fu, O biată curcă plouată, inofensivă, am fost surghiunită într-un sat. Din fericire sunt aici oameni adorabili, plini de humor şi omenie. Marietta ţi-o fi povestit de gazdele mele. de găinile şi viţeii, şi mieii, şi purcica, şi Puffy, căţelul, şi toţi prietenii mei umani şi subumani. Am şi o mare prietenă spirituală şi frumoasă. Biserica din vremea lui Ştefan cel Mare, în care am găsit icoane minunate şi ceasloave foarte vechi. Stau „megieşă" cu ea şi cu cimitirul cel cu cruci de 400 de ani! Mă plimb acolo zilnic (când nu e ploaie sau viforniţă) căci e singurul loc fără glas şi

veşnic verde – chiar sub zăpadă. Şi citesc şi scriu, scriu acasă – şi zilele trec şi viaţa trece. Toutou dragă, am luat condeiul ca să-ţi scriu pentru a-ţi mulţumi pentru scrisoare şi ananasul (!) *şi jurnale – pentru a le săruta pentru gestul şi gândul, şi dragostea matale – dar mă găsesc la capătul unei lungi scrisori ego-centriste*! *Te vrei iertată. La rândul meu cer iertare că nu ţi-am scris cât m-a înduioşai intrarea în Şcoală a Ioanei*! *Am înţeles sentimentul matale de pom părăsit de păsărele – şi am gustai ca o impenitentă iubitoare de frumuseţe, încărcătura imaginii*! *Că mi-e dor de muzică – junia la suferinţă. Uneori nu te îndoieşti şi că vă invidiez, pentru concerte şi pentru… Sheringiil" lui GogU* (*dă-mi voie să-i spun pe nume şi să vă trimit dragostea mea.*

Tante Alice

13 decembrie 1953 Toutou dragă.

Scrisoarea matale mi-a venit ca o ţudă de aer curat unui om care se luptă cu asfixia.

E atâta frumuseţe, atâta de înaltă cultură, în paginile scrise cu dragoste către o biată oropsită, încât am participat, cilindii-le, la emoţiile şi entuziasmul publicului din Timişoara, când a ascultat Simfonia a IX-a *şi a văzut* Othello *interpretat atât de magistral*!

Ton ton droga, îţi mulţumesc, din adâncul inimii, pentru cele ce-mi dăruieşti cu atât elan cald al inimii şi te asigur că asemeni dovezi de afecţiune corectează profilul aspru al soarlei mele! *Îmi pare că ai şi intervenit în numele meu pe lângă foruri superioare. Aştept cu înfrigurare răspunsul. Nu ştiu, dacă ţi-au spus surorile mele sau Florica, despre scrisoarea pe care am trimis-o în octombrie tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej şi care a fost depusă în biroul său, după spusele persoanei căreia i-a fost încredinţată. Niciun răspuns*! Între *timp, unul dintre coltregii mei, care vegeta, ca şi mine, într-un sat din apropierea Târgului-Frumos, a fost eliberat şi, tot astfel, alţi patru sau cinci din Vaslui. Mişcarea a început, prin urmare, dar când mă va întâlni şi pe mine, în drumul ei? Sunt răbdătoare şi încrez. Ătoare în voia lui Dumnezeu. M-am hotărât să suport fără să mai crâcnesc şi să-mi trec în faţa propriei mele conştiinţe examenul tăriei sufleteşti. Dar azi am fost iar pusă la grea încercare. Închipuieşte-ţi că doi tipi de la Sfat, dintr-un soi de curiozitate bolnavă, cer cu insistenţe şi ameninţări factorului ca să le dea lor corespondenţa mea. Factorul, om integru şi care-şi cunoaşte*

datoria, se pare că refuz. a energic să calce legea – aşa mi s-a transmis. Dar cât va dura şi răbdarea acestui om de treabă? Fu, pentru a nu-i provoca lui neplăceri, mă fac că nu ştiu nimic şi deci, nici nu mă pot adresa Raionului şi Miliţiei, ca să-mi apere dreptul meu de om liber, deşi fixat! Astă-vară, tot din capricii particulare, am fost închisă în ogradă – până când pierzând răbdarea m-am adresat Raionului, care nu avea nicio cunoştinţă de cele întreprinse de tovarăşii localnici. Imediat mi s-a făcut dreptate, dar am trecut prin zile cumplite de deznădejde? Am plătit cu tensiune colosală şi cu alterarea vederii ochiului drept. Am plătit, iar tipii inconştienţi şi duşmănoşi se agaţă acum de mine, pe calea asta. Toulou dragă, prea mulţi ani am fost de o candoare neverosimilă crezând pe oameni buni şi de treabă. Acum m-am lecuit de acest iluzionism. Din fericire că cei pe care îi cunosc eu. şi *mi i-am ales în viaţă, sunt de calitate. Dar să lăsăm capitolul acesta spinos – sunt lucruri prea frumoase în lume ca să ne pierdem vremea cu cele josnice. Aş dori ca mica escapadă, nu doar artistică! dar şi sentimentală, în tovărăşia Maestrului, să-ţi fi priit din plin. Uneori, zile frumoase compensează toate greutăţile prin care treci timp de luni şi ani! Am recitit scrisoarea matale de mai multe ori, pătrunzându-mă de parfumul ei şi de proaspătă şi bogată emotivitate şi, când am visat.* În *prelungire, la toate frământările descrise, m-am trezit (daturi de Stei Io la Paris, în faţa Venerei şi în faţa perspectivelor de la Versailles. Dar mai ales, în faţa minunii de la Chartres! Au trecut 26 de ani – ne-a despărţit o voinţă severă, prea severă pentru mine – şi lotuşi – stau ascunse, dar vii, bucuriile acelea trăite, nu în singurătate egoistă ci în reciprocă dăruire. Cu asemenea amintiri – biruieşti până şi nedreptăţile sorţii! Nu-ţi pot spune, îndeajuns de clar, Toulou dragă, cât îţi datoresc pentru scrisoarea aceasta a matale! Te văd în mijlocul florilor frumoase pe mata. strălucitoare de fericire, alături de Maestrul transfigurat de fericire,* şi *a artei ce răspândeşte în jurul său. dar şi de fericirea de a se simţi atât de înţeles şi admirat de femeia frumoasă şi mândră care e a lui! Vă văd la mai bine de 900 km distanţă şi uit că la Costeşti bat numai „tobele" ce se exercită pentru ajun şi că armonia simplă, pe care o bănuiam printre oameni simpli, s-a preschimbat în ură de clasă crede-mă, te rog, că veleitatea de control la care râvnesc să mă supuie doi nemernici… unul n-are decât 23 de ani. Nu mă jigneşte atât pentru mine, cât în*

simţământul meu de româncă. F dureros să constaţi cât se pot deforma românaşii noştri.

Te-ai întors la Bucureşti, ai reintrat în tratamentul de la policlinică, ai reluat peria de parchet şi rândul la coadă. Dar ai trăit o săptămână minunată, care dă un sens adânc zilelor cenuşii.

Despre zilele mele. ce să-ţi mai scriu, Toutou dragă? Sunt la fel – identice – unele cu altele. Numai bucuria veştilor de la mata şi prieteni pun lumină pe fondul monoton, cenuşiu şi întunecai. De trei săptămâni mă lupt cu urmele rebele ale unei gripe. Tuşesc până obosesc şi nu scap de guturaiul cel mai violent ce am cunoscut. Din pricina asta ies foarte puţin la aer – îmi petrec zilele scriind – mai puţin citind, din pricina luminii nefavorabile. Nici nu mai am lucruri noi de citit. Îmi închipui, uneori, vai, că am fost osândită la schimnicie, fără voie. Dar m-am hotărât să nu mai reflectez nici la cauze, nici la efecte – să trăiesc clipa aşa „seaca, goală sau plină, (iun se brodeşte. Cu o disciplină de Carmelită şi de trappist, reuşesc, uneori să întrevăd o înseninare posibilă. Lucrez la un Sofocle, foarte des fără entuziasm, uneori mă las răpită de frumuseţe şi atunci totul se schimbă în jurul meu.

Toutou dragă, aş vrea să petreci Sărbătorile într-o atmosferă ca cea de la Timişoara, sau poate Moş Crăciun ţi-a făcut darul lui. anticipat. Ştiu că *în schimb, mata eşti cea care pregăteşti acum. pentru toţi dragii matale, daruri şi bucurii.*

Doamnei Buşilă şi Maestrului cele mai calde urări de bucurie, pe fetiţe le sărut şi le doresc un Moş Crăciun foarte generos. Prietenilor gânduri calde şi pline de dor.

Ce rău îmi pare. că eu nu mai am în tolba mea nimic de dăruit. Nimic – decât asigurarea că dragostea şi încrederea voastră, acelora care mă iubiţi, mă susţine. Tolba mea totuşi e plină cu mulţumiri şi *cu dragoste.*

Tante Alice

Şi alt fragment de scrisoare:

Iar mi te îndoieşti. Şi că bănuieşti ce dureros se suportă lipsa de comerţ intelectual când surghiunitul nu e o fire de pustnic.

Toutou dragă, trebuie să ispăşesc odată. Îţi mulţumesc şi pentru veştile despre interesantul voiaj în U.R.S.S. unde, sunt sigură, sunt multe, multe lucruri de văzut şi de învăţat.

Te rog, spune tuturor din jurul matale cele mai bune şi calde gânduri din exil şi vorbeşte-le şi de marele meu dor de acasă şi de ai mei toţi!

Dacă ai vreme – căci îmi închipuiesc ce zile împovărate ai – scrie-mi iar şi anume, că e primăvară şi că eşti fericită lângă dragii matale.

Te sărut cu veche dragoste veşnic pesimistă.

Tante Alice

P.S. Vidi s-a întors din aventură? *Aş fi încântată pentru el şi dragii lui*.

Te rog sărută pe Doamna B., şi pe Lala, şi pe toate prietenele şi chiar pe prieteni, căci la vârsta mea toate sunt îngăduite… Nu uita să săruţi dragul trio Balaban.

Mai înainte de a pleca în străinătate. Însoţind pe Gogii în turneele sale, am fost poftiţi la una din faimoasele mese anuale date de Petru Groza (singurul membru din guvern care invita oameni din cultură). Acolo se aflau şi Ion Dumitrescu şi Mariana, soţia lui. Ca şi mine, şi ea era foarte ataşată de Alice Voinescu. Eu mi-am luat inima în dinţi şi am intervenit pe lângă Petru Groza să o scoată pe biata Alice din azilul ei obligatoriu, deoarece este bătrână, bolnavă şi fără bani iar în Bucureşti se aflau surorile ci care o aşteptau şi o puteau ajuta Am rugat-o pe Mariana ca în absenţa noastră să insiste şi să-i amintească de tăgăduiala făcută

Alice a avut voie să se întoarcă la Bucureşti abia în ultimele zile ale lui ianuarie 1954. după 13 luni de surghiun adăugate celor 19 de temniţă în vara următoare, mă aflam cu Gogu şi cu Ioana la mare. unde am primit scrisoarea următoare:

Bucureşti, 3 august 1955

Toutou dragă.

Printr-o fericită întâmplare am…

Un apel de telefon, din care mă întorc, dezminte ce vreau să-ţi scriu şi *anume că am reuşit să pun la o parte patrafirul pe care-l port de dimineaţa până seara, de multe zile*! *Patrafir şi ceasloave traduse, de controlat, la asta se rezumă viaţa bătrânei matale prietene*! *Ca să-mi dau iluzia singurătăţii – mai bine zis a liniştii fug cu ceasloavele în pai cui de peste drum unde verdeaţa, copacii minunaţi şi florile îmi umplu*

ochii de frumuseţe şi sufletul de bucurie. Şi zilele trec. Şi viaţa trece. Şi mă apropii de marea aventură pe care vreau să o întâmpin cu seninătate, dar şi cu nădejdea că-mi va oferi neprevăzutul.

Toutou dragă, constat că *duhovnicul din mine ia aspecte de pastor protestant care n-are barbă. În schimb îi rade pe ceilalţi. Să încercăm să scot din mine, pentru mata, aspectul celălalt: de veşnică, impenitentă iluzionistă! Adică îţi voi mărturisi că mă războiesc cu alt telefon! Spuneam că mă războiesc cu pesimiştii, cu deznădăjduiţii, cu scepticii, cu toţi cei cu iz. amar! Mă străduiesc să le arăt că viaţa e frumoasă, chiar când eşti bătrân sau fără franc, sau amândouă – că natura e minunată, chiar când plouă din două în două ore – chiar când mori de dorul muntelui, fiind la mare – în fine, Toutou dragă, tocmai fiindcă ai privilegiul să mori de dor, după ceva, după cineva, după realităţi sau chiar după himere! Chiar dacă aş resimţi invidie, numai pentru voi care staţi în faţa mării, care vă puteţi împinge dorul tot mai departe, în z. area fără fund. Aci, când dai să-l scoţi din tine se loveşte cu fruntea de stopuri de tot felul, dintre care cele mai multe ţi le opun tocmai cei dragi – că peste indiferenţi te avânţi cu dezinvoltură – şi încă! îmi e năpraz. nic dor de mare, Toutou dragă, îmi scrii că îi întorci spatele uneori, căutând verdeaţă şi flori. Pesemne că e în ceasurile când eşti obosită de a fi alergat prea mult printr-lui viitor de imaginaţie, în care te rătăceşti printre necunoscute. Mulţumeşte lui Dumnezeu şi pentru astă putere de căutare, de neastâmpăr, pentru tot. Dar mai cu seamă pentru Ioana! îmi închipui ce fericită trebuie să fie ea, că e toată ziua şi toată noaptea lângă mata! îi văd mutrişoara cu ochii mari, deschişi spre lume şi concentraţi cu patimă asupra dumitale. Cred că-ţi scoate sufletul uneori, cu pretenţia de a fi mica prezenţă în sufletul şi în atenţia malale dar ce fericire, Toutou, să te vezi proiectată astfel în viitor, să creşti cu ea, prin ea, într-o realitate nouă. din care cei fără copii suntem excluşi. Dacă ai şti ce complet frumoasă eşti; când o ai lângă mata! Tinereţea şi frumuseţea ţi se intensifică, ţi se multiplică, parcă dintr-o undă se fac nenumărate unde – care se duc spre larg. Toutou dragă, zadarnic încerc azi să vorbesc aşa cum i se cade unei doamne bătrâne: liniştit, treaz şi practic. Pesemne, că apropiindu-mă de mare chiar numai cu închipuirea – se deşteaptă în mine freamătul de viaţă. Am în mine sânge de pirat grec – Sleriades – fiu de pirat. Trebuie să fi hoinărit pe mări vreo*

două-trei mii de ani şi să fi adulmecai toate zările îndepărtate şi să-mi fi eroii pentru viilor o soartă de navigator printre nori şi stele! *Toutou dragă, adu-mă jos. pe pământ. Închide-mă în cameră – maximum deschide ferestrele şi pune-mă să-ţi povestesc de prin viaţa mea zilnică*! *Ce*? *E aşa cum o cunoşti*: *cu dichisitul cămăruţei de student sărac, cu lucrul minor de – „confruntator" de texte traduse de alţii, cu dejun la „Universitari", între sute de necunoscuţi, în faţa aceluiaşi menii, iar seara – de pe la ora 7 – încep să curgă vizitele care ar vrea una câte una, să treacă sub patrafir şi să se uite strâmb una la alta, aşteptând momentul să rămână singură cu pastorul*! *Luni mi-am făcut o mare plăcere*: *am plecat cu Ovid spre doamna Buşilă, pe care am găsit-o frumoasă, plină de graţie şi de dragoste. Am. stat liniştită de vorbă până s-a întunecai şi am plecat iar cu Ovid, nu spre casă ci spre „fele", adică spre surori. Compania unor suflete atât de echilibrate şi de bune m-a dispus grozav – scoţându-mă din neliniştea şi agitaţia altor mulţi. Ieri, marţi, m-a oprit o furtună cu fulgere şi trăsnete să mă duc la prietenii noştri Barbu şi Pici. dar am tras o şuetă cu ei, la telefon. Sâmbătă, sunt invitată de Voiculescii să mă duc la el cu Barbu şi cu Vladimir, ca să citim toate sonetele lui, pe care mi Le-a trimis zilele trecute. Unele din ele sunt şi>lendide deşi s-a strecurat în ele o melancolie gravă de om foarte bolnav. Acum e mult mai bine, mă bucur de această întâlnire în sanctuarul poeziei. Am aflat luni că Maestrul se întoarce în Bucureşti, pentru repetiţii, că vă pregătiţi pentru Praga, Leipz. m şi Moscova şi. deşi eu stau nemişcată, toată această mişcare şi activitate de nou an care se simte în toate casele artei, mă poartă, parcă, cu ani în urmă, când mă pregăteam şi eu pentru un nou an de lucru,* îi *bine când ai de ce te bucura în fond pentru toţi se găsesc bucurii, numai dacă deschizi ochii şi vrei să le găseşti. Vestea schimburilor culturale cu Franţa, anunţată luni, m-a izbit ca o pală de aer proaspăt. Toutou dragă, am început să-ţi scriu pe la ora 4 – acum e 12 noaptea, întreruperile au fost lungi. Trebuie să închei – vreau să*

ŢUTiJ GjORGE Georgescu

Amintiri dintr-un secol *plece scrisoarea mâine – să te găsească la mare. Doresc să te revăd la întoarcere, frumoasă, plină de viaţă şi de haz*! *Vreau să contrazic pe Marictta care a descoperit un sâmbure romantic, probându-i că acesta s-a transfigurat în umor.*

Când intri în valuri, ia-mă cu mata măcar în gând!

Barbu, firește, ți-a savurai misiva și am constatat în glasul lui, la telefon, o duioasă prietenie, care te urmărește cu căldură și la depărtare. Toți te iubim, Toutou, draga noastră!

Din inimă, Jante Alice

Gândul la scrisorile ce le-am păstrat mă încătușează și parcă îmi pune, așa, un fel de nod în gât. Nu pot să spun, nu pot să scot din minte tot ceea ce simt. tot ce aș vrea să spun. ca să aduc ca omagiu amintirii acestei femei excepţionale, care a fost Alice Voinescu.

Ultimele medicamente de angină de piept pe care le întrebuința și Tante Alice și soțul meu, i le-am trimis când plecam la Paris. În 1961. prin Ovid Sachelarie. El a fost unul din ultimii ce au avut fericirea să aibă o convorbire mai importantă și mai prelungită cu dânsa, când își trăia ultimele zile.

Am fost departe de ea când ne-a părăsit

Rămăsese doar acel colțișor din cimitir. În spatele capelei, unde te urci pe niște scări. Dar. din cauza deplasărilor mele, n-am putut să mă duc în mod regulat și cimitirul era din ce în ce mai puțin îngrijit și nu am mai găsit pe nimeni în stare să-mi spună unde se află mormântul ei. Nici la administrație, pentru că nu știam exact dala morții, habar n-aveau. Cândva, doamna Alice Magheru. soția lui George Magheru, scriitorul, făcuse un plan interesant al cimitirului cu personalitățile cele mai marcante ale acestui lăcaș de veci și evident că comuniștii au găsit de cuviință să-l scoată. În schimb, unde se afla singuratic Minai Eminescu, sub teiul lui. au adus pe Sadoveanu, pe Coșbuc, pe Ralea și puțin mai departe pe Rebreanu și tot felul de alți scriitori. I-am numit „trustul literaturii”. Mă deranjau oarecum: au fost oameni care trebuie să rămână izolați ca să poată să se apropie de ei multă lume fără să fie deranjat de prezența altora, care nu au nimic comun cu acel pe care-l venerai și pe care îl cauți în taină și le regăsești în durerea lui și te mângâi cu blândețea limbajului, cu lirismul natural care curge ca o apă limpede.

Astfel, iată, un lung pasaj despre Alice Voinescu. Nu pot să spun că din cât mi s-a citit din *Jurnalul* ei am avut imaginea exactă a celei pe care o păstram în adâncul sufletului meu. Dar. În același timp. a apărut și o altă carte, mai puțin importantă ca dimensiuni, volum dedicat copiilor ei de suflet. Acolo o găsești cu adevărat pe Alice Voinescu, cu

preocupările ei religioase, cu înalta ci proslăvire a bisericii, a credinţei, a transfigurării, a prezenţei lui Dumnezeu în viaţa noastră. În cuvinte obişnuite, de lemeie care plânge, suferă, e geloasă, o doare capul. În sfârşit, care trăieşte o viaţă de om ca noi toţi.

Acolo este Alice Voinescu cea înaltă, cea care domină oamenii mărunţi, cea prin care partea bună din om se simte transformată, transfigurată şi atrasă ca de un magnet, fără să-şi dea seama. Şi ieşi din acea lectură încremenit, ca în faţa unei opere de artă! Şi parcă nu-ţi mai vine să părăseşti locul şi ai vrea să rămâi multă vreme în contemplarea ei, ca un omagiu adus creaţiei în care simţi harul divin.

Pe urmă au mai fost momente deosebite, mângâietoare, de apropiere de Alice. Acele ale confidenţei. Era duhovnicul nostru când treceam prin stări sufleteşti de exaltare, sau de tristeţe, sau de nedumerire. Veneam spre dânsa, ea asculta cu curiozitate, cu înţelegere, cu blândeţe şi cu oarecare voluptate. Împărtăşea vibraţiile sufleteşti ale celor care veneau spre dânsa şi pe care nu le-n-cercase, sau cel puţin noi credem că nu le încercase în viaţa ei.

Mai erau şi momentele extraordinare pe care le trăiam la cenaclurile de la Barbu Slătineanu. care. suferind de inimă. îi primea bucuros în propria casă-muzeu pe studenţii interesaţi. Nevasta lui, Picci, fata ambasadorului nostru la Paris. Alexandru Lahovary, era o femeie extraordinară: micuţă, activă, făcea de toate: sculpta, gătea, făcea papuci pentru bărbatul ei. Purta un fel de halat à la Marcello (pictorul din „Boema") cu care îşi acoperea hainele ponosite şi peticite. Băiatul, Stroe. poet, lua şi el parte la cenaclu. Eu eram cea mai tânără, prâslea, şi pot să spun că aduceam un suflu de aer proaspăt Acolo ne întâlneam cu Ion Barbu, cu Şerban Cioculescu. cu marea mea iubire doctorul Vasile Voiculescu (care iarna îşi lăsa barba să crească, ca să-i fie mai cald). Vladimir Streinu, Alice Voinescu, doamna Hann, şi ea poetă; şi ne întruneam marţea, din două în două săptămâni. Primirea era foarte călduroasă şi fiecare îşi citea ori o nuvelă nouă, ori una veche, ori o poezie.

În casa Slătineanu am ascultat în premieră sonetele lui Voiculescu în stil shakespearian. Altă dată, *Hamle*tul tradus în versuri de Vladimir Streinu, ne-a ţinut aşa, într-o atmosferă de fericire, de poezie, de uitare a mizeriei din jurul nostru, încât, toată lumea era

fascinată trăind aceste momente unice!

Când am plecat de la Barbu, cădeau primii fulgi de zăpadă. Tramvaiele veneau rar. Ne-am aruncat în ele cu Alice şi cu Vladimir. Cioculescu a spus: „Uite-i, parcă ar fi un cuplu clandestin! Vladimir e întinerit de fericire!"

Moto:

„// /. v *June în January*..."

Pe urmă. această seară a fost decisivă în raporturile noastre şi s-a transformat într-un fel de *amitră amoureuse*, într-o nevoie de a transmite optimism unui om înfrânt de viaţă pe nedrept, unui om care suferea în sărăcie, aproape în mizerie, locuind într-un spaţiu care nu-i corespundea Era, cum spune poetul, cu aripile prea mari pentru cuib. Mi-amintesc că nu avea bani nici de tramvai. Cum luam amândoi tramvaiul 26 şi mergeam spre Obor, veneam cu nişte Ness Cafe de acasă, intram într-o cârciumă murdară şi rece, dădeam un bacşiş cârciumarului ca să ne fiarbă apa Acolo îmi citea el traducerile lui din Edgar Allan Poe şi din alţi poeţi.

Ne entuziasmam şi îl simţeam cum întinereşte şi cum, fără să-şi dea seama, viaţa lui îşi schimba culoarea Nu mai simţea atâta apăsare în viaţa lui de fiecare zi. Era foarte îndrăgostit de soţia lui. de fata lui, dar acum era altceva: era un vânt de primăvară, un iureş răscolitor care venea spre el cu o putere de întinerire care a avut şi un episod extraordinar de amuzant. Cum nu avea nicio sursă de venituri, m-am gândit la prieteni care ar fi putut să-l ajute. Graţie lui Mihail şi Valericăi Sadoveanu i-am găsit un post de paznic la sala de expoziţii de pe insula din mijlocul lacului Herăstrău, în faţa restaurantului „Pescăruş". Mă duceam deseori să-i duc câte ceva de mâncare şi mai făceam câteodată şi pe secretara Aşa ne-a găsit Ion Biberi, în privirea căruia am deslușit o înduioșată mirare.

Cerul noros dar încă fără ploaie ne-a îndemnat să poposim pe o bancă. Tot sporovăind vrute şi nevrute, ne-a prins un potop nebun. Pălăria lui se transformase într-un jgheab spart din care curgeau şiroaie de apă de-a lungul picioarelor lui. În nişte ghete destul de ponosite. Şi hainele erau ude pe noi... Dar parcă era o adiere caldă, nu o ploaie glacială de toamnă care anunţa apropierea iernii. Când i-am povestit lui Alice, ea s-a uitat aşa. dojenitor, la noi şi a spus: „Dar am

impresia că sunteţi îndrăgostiţi!”

Am fost şi eu înduioşată de euforia de care a fost cuprins Vladimir când a primit prima lui leafă, după ani de „secetă”! Mi-a spus cu ochii strălucitori de fericire: „Am acoperit tot patul lui Lolişor (soţia lui) cu bancnotele curate, primite la prima mea leafă, din care ţi-am adus şi ţie o amintire: un leu”. Un leu mititel, frumos, curat, pe care s-a iscălit „Waldemar” (aşa cum îl numeau unii prieteni) şi a pus data Un leu pe care îl păstrez şi astăzi, în amintirea lui.

Toată această superbă poveste s-a terminat aşa de urât, aşa de meschin, atât de neaşteptat, atât de trist, încât mi-a lăsat un guşi foarte, foarte amar. Fiind plecată în străinătate, am trimis lui Barbu Slătineanu o scrisoare, la care îmi răspunde:

Tutu draga.

Scrisoarea ta mi-a făcut multă plăcere. Te-am urmării cu gândul prin locurile unde erai. De când ai plecat parcă un văl de tristeţe s-a lăsat peste adunările noastre care sunt din ce în ce mai rare. Prietenul nostru abia îşi mai face apariţia. E foarte schimbat, ceea ce mă face să-mi amintesc de versurile:

„Triste, triste était mon âme.

À cause, à cause d’une femme…”

Cum îl ştii orgolios, n-am îndrăznit să atac subiectul…

Singurul lucru de care am putut să mă bucur în ultima vreme a fost prietenia ta.

Barbu

La întoarcerea mea am simţit lipsa lui Vladimir şi m-am dus să-l văd la expoziţia unde era paznic. Nu l-am mai recunoscut. Fusese o persoană pe care o admirasem şi mi-era dragă; inspirându-i încredere, devenisem confidenta lui: mă chema în fiecare seară la telefon de la el de acasă, făcându-mi confidenţe pe care mi le făcea doar mie. Între noi se crease un fel de complicitate, în absenţa mea intervenise o furtunoasă dispută de familie care a spulberat frumoasa noastră reverie. Acum era scheletic; nu mai rămăsese decât jumătate din ei. Acest om suferise şi parcă şi-a impus această suferinţă, din care eu am ieşit rănită, pentru că mă simţeam total nevinovată. Fusesem chiar fericită că am putut să-i aduc un val de tinereţe în suflet şi o nouă încredere în viaţă. Şi totul, ca foarte multe lucruri în care am crezut, s-a

ofilit şi a murit ca cel mai frumos trandafir, care nu rezistă şi îşi pleacă capul…

După ce Alice Voinescu nu a mai putut să prezideze cenaclurile în care ne vorbea doar ea, fermecându-ne cu vorba ei, am prins curaj să fac un cenaclu la mine acasă Aici veneau să-şi citească operele proprii doar cei mai apropiaţi din grupul animat de Potopin la cenaclul „George Călinescu”.

O apariţie deosebită era Sanda Stolojan, născută Alexandra Duiliu Zamfirescu, care la prima ei apariţie în Bucureşti mi-a produs o impresie de mare bucurie, descoperind în ea „o domnişoară din lumea bună”. Vehicula cu uşurinţă în multe limbi străine. Călătoriile lângă tatăl ei, diplomat, o îmbogăţiseră cu multiple trăiri şi imagini. Nu era frumoasă, dar fermecătoare, un glas cât se poate de melodios, un râs perlat, moştenit de la adorabila ei mătuşă, Corina. contesa Alievi. Talentul ei poetico-literai. timid încă, s-a dezvoltat şi şlefuit prin contactele ce le-a avut la Paris, acolo unde a decis. În 1962, să-şi aleagă exilul motivai. Relaţiile şi posibilităţile ei intelectuale i-au permis contacte excepţionale, fiind aleasă să întovărăşească în România pe de Gaulle ca traducătoare. La fel pe Giscard d’Estaing şi, nu demult, pe Chirac, în Basarabia, trăind astfel o mare emoţie.

Cu părinţii ei. Lucie şi în special cu Alecu, tatăl, diplomat, muzician, literat şi fermecător, eram în strânsă legătură, atât în România, cât şi în străinătate. Hazardul a continuat în favoarea Sandei, când am putut. Întâmplător, să aflu că viaţa ei şi a altor câţiva era în pericol. Evident, am făcut ce trebuia şi am pus-o în gardă atât pe ea cât şi pe ceilalţi. Dar răstălmăcirea, lipsită de logică a Sandei mi-a adus mari şi dureroase prejudicii.

În cercul nostru intrase şi Mariana Dumitrescu, statuară şi efebică, de un puternic talent poetic, de o frumoasă cultură, pe care o exprima în faţa noastră destul de des. Reuşea să ne înduioşeze şi să ne încânte prin sensibilitate şi putere de trăire.

Marea ei pasiune, pe lângă poezie, era fetiţa lor alintată Piki şor, care dovedea talent la pian şi mai ales o încăpăţânare de perfecţionism, care ne minuna şi ne impresiona pe toţi.

Între Mariana, Ion şi noi existau relaţii mai mult decât amicale (îmi amintesc că de un revelion la noi. ea făcuse o serie strălucită de

răvaşe de plăcintă).

Cenaclul se împlinea cu Crevedia, Lizette Georgescu, Barbu Brezianu, Alex Constant, Sanda Diamantescu, Radu Hâncu. Pan Vizirescu şi alţii.

Au trecut anii şi, nu ştiu ce demon a putut să împingă pe Mariana să ia o atitudine de neînţeles şi fără temei, care a împins-o printre alţii spre Barbu Slătineanu. Dar Mariana nu ştia că bătuse la o uşă greşită

Barbu Slătineanu m-a convocat la el, în prezenţa lui Cioculescu şi Streinii, spunându-mi cu multă afecţiune: „Noi le considerăm ca un copil al nostru, purtător de noroc, ceea ce ne îndreptăţeşte să te punem la curent cu un fapt inimaginabil: Mariana Dumitrescu ne-a pus în gardă să nu te mai primim pentru că eşti spioana Moscovei". În acel an, Floriile coincideau cu Sfântul Gheorghe, când aveam de datină să întrunim prieteni la noi acasă. Evident trioul de la Slătineanu era convocat cu soţiile respective şi, printr-o mică perversitate din partea mea, am invitat şi pe Ion şi Mariana Dumitrescu. Barbu Slătineanu a venit special (el, care nu ieşea din casă pentru niciun eveniment) ca să marcheze afecţiunea lui pentru mine.

Mariana şi Ion şi-au făcut apariţia într-un moment care părea regizat: Barbu instalat pe un fotoliu, iar cuplurile Cioculescu şi Streinii mă înconjurau ciocnind un pahar. Mariana dând cu ochii de ei a pălit, dar a ştiut să facă faţă situaţiei.

A fost ultima oară când Mariana şi Ion Dumitrescu mi-au călcat pragul.

Pe alte căi. Ion Dumitrescu infiltrase zvonul că eu aş fi fost cea care am pricinuit arestarea lui Alice Voinescu. Aflându-ne împreună în turneu la Praga, am căutat să lămuresc ce l-a determinat să răspândească o astfel de ştire defăimătoare, mai ales că pretindea că are o mare stimă şi afecţiune pentru Gogu. Plimbându-ne odată de-a lungul VItavei i-am pus întrebarea direct Mi-a răspuns:

— Păi aşa mi s-a spus.

— Şi crezi orice ţi se spune? Cum poţi să crezi aşa ceva despre solia omului pe care spui că-l preţuieşti atâta?!

Din fericire. Dumnezeu mi-a ajutat să găsesc scrisorile pe care mi le adresase Alice din domiciliul obligatoriu şi pe care aţi putut să le

citiţi. Le-am dus la Uniunea Compozitorilor, arătându-i lui Dumitrescu dovezile sentimentelor reciproce dintre mine şi Alice. Am fost prea mirată că un om de valoarea lui se lăsase influenţat de un zvon pe care nici nu-l verificase.

Mi-amintesc că soţul meu era din nou directorul Filarmonicii când, din nu ştiu ce iniţiativă, nu ştiu ce monstru, ce creier de degenerat a putut să provoace o adunare în marea Facultate de Drept din Bucureşti în care erau convocate toate vârfurile culturii româneşti din toate colţurile ţării, printre care şi bietul meu soţ. care s-a simţit obligat să răspundă acestei chemări. A luat loc în bancă acolo, ca un student cuminte şi a aşteptat să vadă ce se întâmplă. Or, erau agitatori acolo – al căror nume prefer să nu-l dau – dar violenţa acuzaţiilor aduse unor oameni nevinovaţi, care aparţineau unei elite a intelectualităţii româneşti, profesori universitari (un profesor fiziolog Nasta, soţia lui, o femeie deosebită care a fost pângărită, coborâtă şi împroşcată cu invective), oameni din teatru, din operă, din facultăţi. Au fost loviţi aşa. cu o bardă în cap, încât Constanţa Crăciun, care superviza atmosfera, de acolo de la catedră, şi-a oprit ochii înspăimântaţi pe George Georgescu văzându-l alb la faţă. Probabil că în sufletul ei. nu putea să fi murit absolut orice fel de sensibilitate şi i-a trimis un bilet în care îi spunea că dacă se simte prost, poate părăsi sala şi într-adevăr, i s-au descuiat ferecaturile cu care era închisă sala şi a plecat acasă.

Când a intrat la noi am crezut că vine un cadavru. Era verde, alb, galben, nu mai îndrăznea să vorbească, nu putea înghiţi un pahar cu apă şi nopţi întregi n-a putut să închidă ochii de spaimă, de groază. Înspăimântat cum era de toată monstruozitatea şi cruzimea acuzaţiilor nedrepte, de toate minciunile pe care le-a auzit. Nu putea suporta violenţa împotriva unei societăţi paşnice care îşi reprezintă cu demnitate ţara şi-şi apără cultura, îşi apără limba, îşi apără relaţiile cu lumea civilizată.

Revin la timpul faimosului proces al lui Dinu Noica. când scrisese o carte despre Hegel. S-a dus la fostul lui profesor, Mihai Ralea, ministru în acel timp:

— Uitaţi, am terminat studiul care mă preocupa de mult şi am venit să vă cer părerea!

Mihai Ralea i-a răspuns:

— Cartea e minunată dar e scrisă într-o epocă în care felul dumitale de a gândi nu se poate tipări.

Atunci, iubita lui. care îi scria la maşină toate manuscrisele, trimitea prin diverse persoane sau prin poştă în străinătate, câte unul sau două capitole. Marieta Sadova, artista, fosta soţie a lui Ion Marin Sadoveanu. găsea că este o carte filosofică, care nu poate avea nicio implicaţie anticomunistă sau profascistă A considerat că nu face un act de eroism trecând două-trei capitole în străinătate, la Paris, cred. Evident, românul vorbeşte şi femeia a fost arestată şi. odată cu arestarea ei. năvodul comunist a fost aruncat în locul paşnic din Câmpulung, unde se reuniseră o serie de rude şi prieteni binegânditori (vreo 60 de persoane). Din liniştea lor s-au văzut fărâmiţaţi în morişca proceselor ucigătoare şi aruncaţi în temniţă; Dinu Noica, fiind în capul listei, a primit o pedeapsă de 16 ani.

Intrase un fel de groază în noi: acest eveniment ne bulversase într-atât încât abia îndrăzneam să primim prietenii cei mai intimi. Teama tuturor era să nu se infiltreze unul din ai noştri, binecunoscut dar ameninţat sau slab de înger, devenit informator. Eu mă ocupam de cei zece membri ai familiei care locuiau la noi, păstrând numai bucătăreasa, pentru că ar fi fost imposibil să fac şi piaţa, şi masa şi casa. Atunci mi-am îmbolnăvit şira spinării, suferinţă pe care o mai am şi astăzi. A fost un martiriu din cauza muncii fizice enorme pe care am depus-o ca să pot face faţă obligaţiilor familiei găzduită la noi jonglând cu un buget extrem de icdus.

Soarta m-a făcut să întâlnesc pe copiii lui Noica în Anglia, acum doi ani. la biserică, la Balh. unde m-am dus cu ginerele meu la slujba de duminică. Mama lor, Wendy. fiind bolnavă, nu a putut asista. Adunarea a fost urmată de un dejun, ca o chermeză, într-un cadru verde şi înflorit pe care cu greu îl poţi întâlni aievea.

Am petrecut o vară de neuitat la Covasna cu Ionel Petrovici, conferenţiarul care mi-a încântat tinereţea Evocam împreună anii de groază pe care i-a petrecut în închisoare, regăsind în bezna vremii prieteni care s-au chinuit şi au murit acolo.

Este minunată puterea speranţei! Aceşti oropsiţi ai sorţii, când se aflau îngrămădiţi în aceeaşi celulă nenorocită, reuşeau să

organizeze zile de conferinţe, gen cursuri, vorbind pe rând fiecare despre specialitatea lui. cei ce ascultau luându-şi partea lor de bogăţie spirituală, uitând pentru o clipă mizeria fizică impusă de soartă între surâs şi lacrimi îmi povestea întoarcerea lui la senuli-bertate. fixându-i-se domiciliul obligatoriu în Bărăgan.

Avea norocul că în sătucul în care locuia se găşca şi o bisericuţă, unde duminicile ajungea – cu greu – să ia parte la sfânta slujbă Omul acela Inimos şi elegant era azi ca un biet cerşetor în haine ponosite. Din cauza slăbiciunii fizice nu putea sta prea mult în picioare, şi localnicii îl lăsau să stea pe un colţ de bancă Pălăria şi-o ţinea pe genunchi. Când ieşeau oamenii de la slujbă, unii mai miloşi îi aruncau câte un bănuţ, crezând că e cerşetor.

Tudor Vianu – fie ca Dumnezeu să-şi aducă aminte de el – s-a luptat mult ca să-i îmbunătăţească starea Lui i se datorează aducerea profesorului Petrovici în Bucureşti într-o primă etapă

A fost găzduit de sora lui. doamna Gatoski. soacra marelui sculptor Ion Vlad care se afla la Paris şi prin care i-a putut procura cu multă generozitate mijloacele de trai.

Vreau să îndepărtez de mine imaginile trenurilor încărcate până pe acoperiş şi pe tampoane în care se îndreptau spre închisori soţiile celor închişi; multe dintre ele au dovedit un devotament ieşit din comun.

Ce umilinţe sufeream aşteptând în faţa închisorilor unde santinelele ne bruscau şi îşi băteau joc de noi! Şi totuşi, viaţa e mai tare! Oricât de mare ar fi prăpădul, dorinţa de libertate păstrează în ea o doză de magie care are puterea să transforme deznădejdea în speranţă, la fel ca prima rază de soare care te face să uiţi de gerurile iernii.

Amintiri dintr-un secol

Iarăşi în lume. Varşovia, Praga, Berlin-Est, Roma. America, Grecia. Dispariţia Maestrului. Plecări şi întoarceri.

1956. Mare eveniment muzical: Varşovia îşi deschide porţile cu o premieră mondială: Festivalul de Muzică Contemporană. Au venit orchestre din Londra, Berlin şi alte capitale ale Europei. Programul cuprindea numai muzică contemporană, fapt ce mă îngrozea. Efortul pe care îl făceam să rămân trează în timpul execuţiei mă obliga, firește,

ca din precauţie, să beau ceşti întregi de cafea Nu vedeam niciun fel de legătură între riscul abuzului de cafea şi eventuala declanşare a unei hipertensiuni oculare, o boală moştenită din familia mamei. Îmi amintesc că unul dintre colaboratorii lui Parhon a scris o lucrare foarte interesantă despre apariţia glaucomului la descendenţa de sex feminin a Muşatinilor. Prin străbunica mea coboram din Petru Rareş. Ea avusese, ca zestre, o jumătate din lacul Brateş. Foaia ei de zestre m-a amuzat prin enumerarea ţiganilor robi daţi pentru munca câmpului, a bijuteriilor (metri întregi de perle), a celor trei moşii Jorăşti, Vârlezi şi Căueşti. pe care au ctitorit biserici. Din tot acest trecut nu a mai rămas decât o vagă amintire în mintea mea în programul unuia dintre concertele orchestrei din Kiev, avându-l ca dirijor pe Ivanov – o apariţie destul de neaşteptată – a losi introdusă o simfonie de Ceaikovski (un nume nu prea contemporan!). Nu-mi aduc aminte să mă fi scăldat în atâta bucurie sonoră auzind în sfârşit melodie, vals, veselie, suferinţă! Ieşind din învălmăşeala de neînţeles a invenţiilor sonore, Gogu a dirijat, în primă audiţie, o lucrare foarte interesantă a unui tânăr polonez, Lutoslavski. Compozitorul şi-a auzit simfonia interpretată ca niciodată până atunci: George Georgescu îl făcuse să descopere în propria sa operă nuanţe şi intenţii nebănuite.

Evident, simfonia a doua de Haciaturian a fost dată ca noutate, producând asupra publicului o impresie de măreţie puţin sălbatică, dar care te atrage în tumultul ei.

Orchestra moscovită a făcut şi ea parte din cadrul programului. Anosov, profesor de dirijat la Conservatorul din Moscova, urmaş al unor ruşi albi (bunicul şi tatăl lui fuseseră amirali în timpul ţarilor), avea pentru Gogu o admiraţie fără margini. În timpul unei repetiţii a orchestrei noastre, curiozitatea l-a făcut să se furişeze în sală A ieşit de acolo tulburat, declarând prietenilor din jur: „Dacă ar fi un concurs, desigur că Georgescu ar fi marele câştigător! Are darul de a însufleţi orchestra şi de a o conduce pe culmi nebănuite de executanţii înşişi, indiferent ce orchestră ar dirija”. Ne vom întâlni cu astfel de aprecieri în cronicile muzicale de pe toate meridianele lumii.

În 1957, după acel Festival de Muzică Contemporană de la Varşovia, starea ochilor mei devenise îngrijorătoare. Ajunsesem în sfârşit în faţa „tribunalului suprem” al oftalmologului, care într-o

oarecare măsură, m-a reconfortat, dându-ne de înţeles că o intervenţie chirurgicală ar fi o formulă binevenită.

Timpul trecea şi se apropia data întâlnirii de la Praga pentru *Praszky Jaro* (Primăvara de la Praga), cel mai strălucit festival de primăvară care, în plus, se desfăşura într-unul din cele mai frumoase oraşe din centrul Europei.

Gogu, înnebunit, neputând suporta ideea că la vârsta mea aş putea să rămân oarbă, se duce la doamna Constanţa Crăciun să-l sfătuiască ce poate să facă: Oare s-ar putea să merg în Elveţia pentru a consulta un specialist?

Doamna Crăciun, ieşind din rezerva ei obişnuită. îi mărturiseşte lui Gogu că, încă din studenţie, i-a păstrat în inimă „un sentiment nepartinic" şi este de acord să primim paşapoartele pentru a pleca la Zürich. N-aş fi bănuit că din această catastrofă, survenită pe neaşteptate, viaţa noastră să ia o astfel de întorsătură!

La Festivalul *Praszky Jaro* avusesem bucuria de a revedea pe vechiul prieten, marchizul de Gontaut-Biron. invitat la toate concursurile internaţionale din Europa ca oaspete de onoare.

Iii urma acestei întâlniri, doamna Crăciun primise o scrisoare de la el prin care îi cerea îngăduinţa de a-l lăsa pe George Georgescu să prezideze din nou concursurile Marguerite Long – Jacques Thibaud de la Paris. Acest lucru a însemnat pentru noi redeschiderea frontierelor spre Vest

După 13 ani. contactul cu lumea vestică a retrezit emoţiile estetice de care fusesem lipsită atâta vreme! Descinderea la Zürich, în hoteluri de tip vestic, cu vitrine expunând ceasornice, bijuterii şi blănuri chiar pe Bahnhofstrasse, lângă gară. ne-a produs un şoc. Dar seara, când am intrat într-un local oarecare să cinăm, citind meniul, constatăm că localul avea un nume rusesc „Troika", iar orchestra cânta „Occi ciornîi". Nici acolo nu scăpasem de obsesia rusească!

Vitrinele măcelăriilor expuneau flori superbe, carnea era prezentată pe tăvi de marmură, iar zarzavaturile şi fructele erau aranjate cu un mare rafinament. Nu puteam să nu ne gândim la „apro/. arurile" noastre, cu legume pe jumătate alterate.

Au urmat consultaţii nereconfortante, apoi plecarea grăbită spre Praga, unde Gogu era aşteptat la Festival. (Căutând un dosar în

bibliotecă, pipăi şi dau de un volum foarte mare, puţin aspru şi deodată îl smulg din raft, iau lupa şi aprind lampa: era un album cu Praga E curios câtă jale mi-a picurat în suflet să deschid foile acelea minunate cu imagini din acel „oraş de aur" pe care l-am privit de atâtea ori de pe înălţimi sau de la balcoane. Acel oraş de dantelă şi de piatră brăzdat de fluviul întunecat şi puternic ce se umflă până la marginea podurilor, acele acoperişuri de smalţ şi de aramă lucitoare. Pentru prima oară vezi Madone care nu sunt rigide ci puţin torsionate, purtând încă copilul în pântec, ceea ce în alte ţări nu am remarcat şi este destul de surprinzător.)

Marele eveniment al Festivalului întrunea orchestrele şi soliştii cei mai reputaţi din lume. Nu se putea un cadru mai nimerit, întrunind atâtea frumuseţi naturale şi arhitecturale ca acest oraş: turle strălucitoare, poduri aruncate de la un mal la altul al Yltavei tumultuoase cântată de marele Smetana – unul din numele glorioase ale muzicii cehe. Podul Carol al IV-lea, cel mai bogat ornamentat, e străjuit de statui. O abundenţă de frumuseţe de palate baroce înconjurate de parcuri domină oraşul de pe înălţimi; altele mărginesc bulevarde largi, cu trotuare mozaicate. În apropierea palatului de pe deal. „*Praszky linul*", se află mănăstirea-muzeu Strahov. Strada Alchimiştilor te duce până la Biserica Romanica, un adevărat giuvaier din piatră gălbuie. Impresia pe care ţi-o dă acest oraş este atât de puternică încât te urmăreşte ani şi ani de zile. Când te gândeşti la Praga, vezi o simfonie de roz-uri pe un fond întunecat. Clădirile sunt superbe, toate acele palate în care au avut loc premierele operelor lui Mozart sau în care Beethoven a dirijat, palatul Lobkovitz sau Wallenstein. sunt minuni. Îmi amintesc de palatul cel mare din centrul oraşului, cu o curte interioară a cărei galerie amintea de *Loggia clei Lanzzi* din Florenţa De altfel, tot palatul este superb, cu odăi foarte înalte. Este un castel în mijlocul unui parc imens. Plafonul, pictat minunat, pare cerul însuşi. Acolo era găzduită o expoziţie despre evoluţia industriei sticlei cehe. reputată în Europa întreagă. Cehia fiind una din ţările exportatoare. Ştefan cel Mare îşi comanda paharele la Praga, ceea ce înseamnă că el era şi un rafinat, cu toată sălbăticia vieţii impuse de năvălitori prin atâtea războaie, atâta mizerie, atâta sânge. N-am să uit niciodată frumuseţea sticlăriei expuse: erau foarte multe

panouri: reprezentau în alb şi negru. În aqua forte, toată evoluţia cuptoarelor în care se topea materia din care se sufla sticla cu fiecare secol tehnica devine mai complicată, obiectele mai frumoase, mai fine, mai expresive, fabuloase. Totul era expus în vitrine de cristal, de la începuturi şi până la faimoasa sticlă cunoscută în lume sub numele de Cristal de Boem ia, albastră sau roşie şi a faimosului cristal mov, care se numeşte *Ale-xander* care ajunge la un fel de beţie de culoare. şi frumuseţe.

Pe urmă am vizitat şi Muzeul Sticlei care nu se deschisese încă. Şi acolo, alte nenumărate vase din sticlă fină. Pleci încărcai de bucurie că există o ţară serioasă, o ţară în care s-a muncii şi în care oamenii au fost pasionaţi de munca lor. E o ţară cu castele pe înălţimi, ca santinele care veghează Cât cuprinde ochiul, vezi grădini imense pline de flori. Există un castel dedicat. Sfântului Gheorghe, în care absolut tot ce era expus îl reprezenta pe acesta: de la vasul cel mai preţios, la oglinda cea mai strălucitoare şi până la scrumiera cea mai mică.

Îmi aduc aminte că era o primăvară ploioasă întotdeauna am avut mania să mă uit prin geam într-un muzeu, să văd ce se află în afara acestor încăperi pline de comori. Acolo se vedea o civilizaţie foarte influenţată de spiritul german de ordine, de disciplină şi de rigoare, dar, în acelaşi timp, şi de rafinament în Praga oamenii fac foarte multă muzică Toate casele care ni se deschideau erau absolut serafice! Cu emoţie am călcat în Palatul Lobkovitz, unde Beethoven a dirijat, în premieră, simfonia a II l-a *Eroica*, cu vreo 30 – 40 de muzicieni, când începuse deja să-şi piardă auzul.

Patru castani străjuiesc poarta de intrare în biserica ce adăposteşte altarul închinat micului Iisus care a salvat oraşul de ciumă. Creştini de pretutindeni i-au trimis în dar veşminte brodate cu aur şi pietre scumpe, mereu reînnoite spre bucuria celor ce vin să i se închine.

Întotdeauna sălile de concerte erau frecventate de un public venit din toată lumea Era cel mai important festival de primăvară Nu putea rivaliza cu cel de la Saltzburg, pentru că erau diferite şi ca spirit, şi ca atmosferă, şi ca anotimp. Plimbându-te pe străzile acestor două oraşe, nu găseai trăsături asemănătoare, în timp ce severitatea Pragăi era impunătoare, oraşul austriac era vesel şi gălăgios, animat de

grupurile de fete care treceau îmbrăcate în pitoreştile lor costume „dimdel" (tiroleze) cu codiţele pe spate, iar Saltzah este un râu ce nu se compară cu Vltava

De câte ori veneam la Praga. oraşul ne primea cu preţuire. Ne limitam la recepţiile nenumărate şi măgulitoare ale oficialităţilor care nu ştiau cum să ne răsfeţe, plimbându-ne la castelele din Boemia Pot să mă mândresc cu grija ce mi-au purtat-o: în urma unei grave dereglări intestinale, vindecată la Viena de profesorul Epinger, dietetician faimos, am fost trimisă în munţii Tatra, unde atmosfera este mai ozonată şi mai uscată decât în alte zone muntoase. Pentru tratarea reumatismelor mele, au fost prelungitele şederi la Pestany. reputat în lume pentru nămolul radioactiv. Nu mai vorbesc de splendidul Karlsbad unde mergeam cu părinţii pentru a-mi îngriji ficatul. Pe atunci. În staţiune erau parcuri foarte îngrijite.

Noi locuiam la Hotel Pupp, vestit încă din vremea imperiului habsburgic. În staţiunile din jur: Marienbad, Johannesbad şi Joa-kimov, se tăceau tratamente radioactive pentru diferite tumori. Era o ţară de ordine, cu păduri de basm. şosele minunate, oraşe şi sate curate. Ne bucuram de atenţia deosebită a preşedintelui Slovaciei, Monseniorul Tiso. Bratislava fiind despărţită de ţară prin Dunăre, dădea prilejul lumii să spună că „Slovacia e singura ţară cu capitala în străinătate!" Pământul era brăzdat de râuri cu alură de fluvii străjuite de castele feudale. Nu ştiu cum de s-au păstrat aceste bogăţii aproape intacte.

Mă gândesc cu melancolie la ţara mea. unde abia dacă poţi să mai găseşti urma celor câteva cetăţi de scaun din Moldova sau din Muntenia Toate sunt lăsate în voia timpurilor şi a oamenilor care le pângăresc, inconştienţi de valoarea lor.

Talih, cel mai mare şef de orchestră ceh, era un om delicios, un bătrânel aşa de simpatic, aşa de drăguţ! Nu mai spun de cei tineri, care aveau pentru Gogu o adevărată adoraţie: Smetacek. tânărul dirijor al orchestrei radioului de la Praga, s-ar fi făcut covor ca Maestrul să treacă peste el. Nu ştia ce să mai facă să-i organizeze, să-i pregătească orchestra Dar nu era nevoie, pentru că Gogu era omul cel mai modest, cel mai puţin pretenţios. Ştia să mânuiască acest ansamblu, făcuse parte din el şi ştia cât de greu este şi cât de dură e viaţa unui muzician, mai ales în momente în care oamenii trec prin greutăţi sufleteşti. (Asta

mă face să mă gândesc ki unul dintre ansamblurile orchestrale de la Paris. În care Gogu, ca să tnU întrerupă elanul frazei muzicale, a ridicat puţin tonul ca să fie auzit de cei din spate – o atenţie pentru un cornist sau o tobă Atunci a remarcat că primul violonist era puţin contrariat la pauză, îl bate pe umăr şi îi spune: „Dragul meu. iartă-mă dacă tonul meu te-a surprins. Îmi pare rău, dar nu ţi se adresa dumitale". „Vai, Maestre, dar noi vă adorăm! Dar aşa este sufletul meu: detest muzica!" Gogu, foarte surprins. îl întreabă: „Atunci de ce eşti violonist în orchestra asta minunată?" „Pentru că altceva nu ştiu să fac!" a fost răspunsul).

Smetacek a fost ultimul străin care l-a vizitat pe Maestru la concertul dat în Berlinul de Est Gogu era istovit de regimul sever impus de insuficienţa cardiacă şi în special de efortul supraomenesc ce-l făcuse cu două săptămâni înainte, când fusese primul român solicitat să dirijeze orchestra din Berlinul de Vest în magnifica sală modernă unde vrăjea Herbert von Karajan cu farmecul lui cuceritor. În decurs de trei săptămâni făcuse trei programe cu trei orchestre diferite.

Este impresionant cum, cu acest triplu concert, se încheie cercul vieţii lui de şef de orchestră! în 1919 îl dirija pentru prima oară la Berlin cu aceeaşi orchestră. A doua oară a fost solicitat să-l dirijeze la Leipzig în fastuoasa sală „Gewandhaus". toată în aur şi brocard roşu. A treia oară. iată-l în 1964 dirijând acelaşi triplu-concert în Berlinul de Est, când se împlineau 100 de ani de la naşterea marelui Strauss. E de remarcat faptul că George Georgescu a fost invitat ca unul din cei mai mari dirijori, specialist în interpretarea muzicii genialului său mentor şi prieten.

La Berlin-Est am fost găzduiţi într-o casă de oaspeţi, *Gast-haus*. Apartamentul nostru avea vedere spre Berlinul de Vest de care ne despărţea faimosul „Zid al Berlinului" cu foişoarele de lemn pentru santinele. Pe acest zid se căţărau amărâţii ce încercau să-şi vadă, prin binoclu, rudele din partea liberă a oraşului lor, agitând batiste. Seara puteam vedea dincolo de zid forfota maşinilor de lux, pe bulevardele scăldate în lumină, pe când Berlinul de Est era înecat în întuneric, cu vitrine mizere. Mai era totuşi, încă aceeaşi sală de concert, cu aceeaşi orchestră, evident întinerită, în care muzica triumfătoare părea că

înăbuşă adânca suferinţă a acestor fiinţe nevinovate.

Cu acest ultim turneu în străinătate, făcut în Germania, care ne leagă tainic de primul concert ca şef de orchestră în 1919 la Berlin, s-a închis cercul magic al activităţii artistice a acestui „mare senior al baghetei".

Oare cum o fi găsit energia de a rezista unui efort de asemenea anvergură, când nu avea voie să se hrănească decât cu două linguri de orez şi un păstrăv fiert, fără sare?!

Smetacek, care asistase la concert, a intrat în cabină să-l salute. Văzându-l, s-a uitat înspăimântat la mine, întrebându-mă din privire dacă poate să înainteze şi să-l îmbrăţişeze. Au fost câteva clipe de mare emoţie pornite din partea unui valoros muzician, care purta Maestrului un sentiment de adevărată evlavie.

Am rămas în corespondenţă cu el şi cu Milla, soţia lui. Cu rând însă, s-a stins şi el, încă în plină putere creatoare.

Aceste amintiri sunt ca nişte spoturi.

Scrisoarea lui Taddei, consulul francez la Roma. adevereşte atmosfera care pregătise revenirea maestrului în Italia după 13 ani:

…Aflu cu emoţie de apropiata voastră venire la Roma. Parcă mi-e teamă de această dublă emoţie, ce simt în adâncul inimii mele, că voi trăi. Una, ar fi să vă revăd, să vă aplaud din nou. A doua, ar aduce după ea valul amar al amintirilor care-mi străpung inima răscolindu-mi imaginile acelei Românii pe care am iubit-o atât şi după care plâng încă…

…De când am părăsit Biiciireştiul şi *m-am îndepărtat de Ateneu, nu am mai găsit nicăieri, până acum, ambianţa deosebită a acelei săli de concert…*

…Revăd silueta maestrului înălţându-se, îl văd desfăcându-şi braţele ca să însufleţească orchestra.

Când am plecat la Roma în ’57, după 13 ani de comunism la noi nu mai exista nimic. Mi-am spus: „Doamne, plecăm cu trenul, n-o să găsim nimic de mâncare, hai să căutăm un pui măcar. să-l avem fript şi nişte pâine cu diverse, ca să nu rămânem nemâncaţi. Dar n-am găsit niciun pui.

În schimb, aveam impresia că toată lumea cealaltă trăia o viaţă normală, prăvăliile erau pline de mâncare sănătoasă, de fazani, de

purcei de lapte, de icre negre, de nisetri… care. parcă au dispărut şi nu se mai găsesc decât în cărţile de zoologie.

La Roma, hotelul – nostru – „Excelsior", era lângă Porta Pinciana pe via Venetto, una clin arterele cele mai elegante ale Romei, cu hotelurile reputate unde barurile etalau mese pe trotuar şi în care forfoteau femei cu blănuri de vizon, de o eleganţă uluitoare, lăsând o undă de parfum în urmă Coborai spre Piazza di Spania, pe nişte străduţe mici, unde erau prăvălii ca la Bucureşti, pe vremuri în spatele Ateneului. Acolo atârnau milioane de lucruri bune. fructe exotice, ispititoare. Trăiai într-un fel de ţară incredibilă Dar omul se obişnuieşte foarte repede cu binele (poate mai repede decât cu răul). Şi-mi aduc aminte că ducesa Vittoria-Regina Capece, soţia unui adjunct la Externe, a dat un mare dejun şi pe urmă m-a luat cu ea la o casă de modă, unde trebuia să-şi încerce nişte rochii. Mi-a plăcut un vizon, eram foarte atrasa de blănuri şi foarte lipsită – pentru că tot ce-am avut s-a vândut. Casa de modă era în Piazza di Spania, care are o scară monumentală, încărcată de dughene cu flori, până sus la Trinita dei Monti. Pe via dei duc Macelli a avut loc şi prima expoziţie de pictură, a doamnei Celibidache, cu numele simplu de… Ioana", în care expunea o serie de 20 – 30 de tablouri de mică dimensiune, foarte ingenios înscrise pe catalog. (întâlnind-o de curând la Paris, după 40 de ani, Ioana Celibidache a rămas înmărmurită de precizia cu care îi vorbeam de tablourile ei).

Era o lume nouă, modernă, marcată în special de străini, de nemţoaice care se entuziasmau şi voiau să arate că sunt în pas cu moda şi cu modernitatea Ioana Celibidache abandonase poezia ermetică şi începuse să picteze. Chiar dacă nu înţelegeai mare lucru din pictura ei, nu puteai să nu fi impresionat de calitatea asocierii culorilor, de rama care diferea de la un tablou la altul. M-am dus de câteva ori, ca să înţeleg mai bine şi să văd dacă afluenţa publicului nu se datora zilei vernisajului. Succesul era acelaşi şi a rămas şi acuma când o văd la Paris expunând cel puţin o dată pe an într-o expoziţie. Primăria cartierului 16 în care locuim amândouă îşi oferă saloanele tuturor pictorilor din acest cartier. Ea este întotdeauna prezentă cu două-trei pânze. Am observat că sunt mai multe femei pictoriţe decât bărbaţi. Tot la aceeaşi primărie a fost o expoziţie de icoane realizată de români.

Acolo a strălucit un pictor, Anania, cu icoane care sunt demne să stea într-un muzeu alături de o şcoală toscană sau din Umbria Icoanele au fost vândute la un preţ foarte, foarte ridicat, dar meritau, pentru că erau absolut superbe şi mă bucur că activitatea românilor în străinătate, în multe domenii, a fost remarcată Din păcate, sunt foarte mulţi care au ieşit în evidenţă negativ, dar mai bine pe aceia să-i uităm.

Cât despre concerte, şi de astă dată cronicile muzicale din jurnale ridicau în ceruri pe Gogu, regăsind marea artă

La ultimul concert dat de Gogu în sala Ateneului, înainte de plecarea noastră în turneu în America, publicul îi tăcuse maestrului o manifestaţie delirantă, vrând parcă a-l încărca cu toate speranţele de dezlegare a durerilor pe care, naiv, credeau că e în măsură să le poată transmite, plecând ca o solie a României. Dar. odată ajunşi acolo, ne-am dat seama că doar câţiva au ştiut să discearnă nedreapta soartă în care ne aruncase Occidentul, realizând existenţa unor valori reale ce reprezentau puternic sufletul acestei ţări prin strălucitele seri de muzică oferite publicului nord-american.

În departamentul Ohio ne aştepta la aeroport un grup mare de români, în frunte cu reprezentantul lor. un avocat al cărui nume regret că nu mi-l mai reamintesc, reţinând doar că era înalt şi brun. Alături de el se afla directorul ziarului românesc din Cleve-land, un ardelean plin de haz. Acesta ne-a fost şi călăuză la vizitarea marelui ziar local.

În ziua de *Thanksgiving* suntem la o masă de tineri – băieţii Alimăneşteanu – copiii prietenilor noştri a căror plecare din ţară merită amintită ca o dovadă de mare îndrăzneală şi spirit de inventivitate: trei fraţi frumoşi, tineri, cu studiile terminate au decis să părăsească România Dar cum, când aparţineau unei familii din societatea aleasă, bunica lor – Sarmiza Alimăneşteanu – fiind prima femeie cu doctoratul în Drept luat la Paris?

Băieţii au plecat toţi trei la malul Dunării instalându-şi un cort lângă pichetul de grăniceri. În dreptul Serbiei. Şedeau în costume de baie, cu pălării de paie – gen Maurice Chevalier – ca să-i apere de soare. Se împrieteniseră cu grănicerii, mai trăgeau câte o ţuiculiţă cu ei, mai o glumă, şi astfel, le-au cerut grănicerilor permisiunea de a se scălda şi a înota în Dunăre pe orice vreme, fie soare, fie ploaie, având pălăriile pe cap ca puncte de reper. Până într-o zi – dar asta n-au

bănuit grănicerii. Băieţii aveau în rucsacul lor cu rufe nişte bucăţi de plută, pe care, în ziua fixată le-au prins în fundul pălăriilor. Până la jumătatea Dunării au înotat cu pălăriile pe cap. de acolo le-au lăsat să plutească în urmă – chezăşie a prezenţei lor – ei înotând pe sub apă, ca şerpii, până la malul sârbesc. Din Iugoslavia au ajuns apoi la New York.

Băieţii plini de iniţiativă au reuşit să se impună: Constantin – cel mai vârstnic – a făcut parkinguri deasupra pământului, la înălţime. În care maşina pusă pe rotile era condusă automat la boxa liberă, tu primind tichetul cu ora şi numărul maşinii. I. a plecare, o reluai, evident plătind taxa corespunzătoare. Cel mic – Călin – a făcut un lanţ de hoteluri *Holiday Îmi*.

(Prin unchiul lor. Dumitru Alimăneşteanu, avusesem veşti despre ei. Era un bun prieten care scurtă vreme făcuse parte din guvernul de coaliţie cu partidele istorice, după 23 august, şi care, şi el tăcuse câţiva ani de puşcărie. Când a fost eliberat, eu plecând în străinătate, l-am găzduit mai multe luni până şi-a găsit un rost şi mijloace de existenţă. De la el aflasem şi de îndârjirea celor doi ingineri de a-l pune pe inginerul Buşilă pe lista primului lot din procesele „tribunalului poporului" care l-a avut în frunte pe Ionel Antonescu.)

În seria de concerte nord-americane, concertul de la Philadelphia a marcat, desigur, una din serile memorabile la care am avut bucuria să pot invita în loja mea pe Eddy Feder, venit special din New York. Tatăl lui, Jean Feder, marele impresar, se putea lăuda că a adus în România tot ce era mai bun ca muzicieni în Europa, evident susţinut de marea garanţie pe care o reprezenta tânărul nou şef de orchestră George Georgescu, abia sosit din Germania Eddy îşi făcuse educaţia muzicală la repetiţiile Filarmonicii din Bucureşti şi rămăsese marcat de fascinaţia care pusese stăpânire pe el la lecţiile de mare ţinută pe care le audia, trecând prin marii compozitori ai tuturor timpurilor, asistând la repetiţiile şi concertele maestrului. Pentru Eddy prezenţa noastră la Philadelphia era o întoarcere în timp căreia nu-i putea rezista A sosit cu soţia lui. născută Contăreanu – fiica avocatului parizian care inspirase o pasiune frumoasei doamne Cotty, soţia celui care crease parfumurile de renume mondial, proprietarul „Figa-ro"-ului şi, dacă nu mă înşel, foarte important în consiliul unei mari industrii automobilistice a timpului.

Eddy stătea în spatele meu în lojă. Maestrul urcă la pupitru şi. la ridicarea baghetei, primul acord răsună în sala în care lumina se stinsese, iar eu simt ca un bolid care îmi striveşte umărul şi-l aud pe Eddy izbucnind într-un hohot de plâns înăbuşit. Era răscolit de aduceri aminte din copilărie şi tinereţe pe care timpul nu reuşise să le şteargă din sufletul lui. Abia ajunşi în Bucureşti am aflat, indirect şi foarte discret, că a fost intens interogat de către organele CIA, care erau legăturile lui cu Maestrul George Georgescu.

La un moment dat, prin 1940, Jean Feder nu mai avea activitatea rodnică din trecut şi apăsarea regimului legionar îi dădea o stare de spirit greu de suportat, mai ales că fiica lui, doamna Wappner, se simţise foarte ameninţată. Modest şi discret – cum a fost toată viaţa – venise spre Gogu să-l întrebe dacă ar putea să-l ajute să i se elibereze fiicei lui un paşaport de emigrare. Gogu ştiind de prietenia mea de când eram copil cu Mihai Antonescu, care ocupa două sau trei ministere în guvernul nou. s-a gândit că aş putea obţine această favoare. Cum din fire sunt o persoană care nu uită binele ce i s-a făcut sau care i s-a tăcut lui Gogu, m-am adresat lui Mihai Antonescu, care fără ezitare a dat dispoziţii de rezolvare pozitivă A fost pentru mine o foarte mică compensare de recunoştinţă faţă de Jean Feder, care avusese pentru Gogu, din prima zi a revenirii lui în România ca tânăr dirijor, o protecţie părintească în faţa multiplelor probleme şi nedreptăţi, care deseori fulgerau în cerul însorit al reîntoarcerii lui în Patrie.

Reîntâlnirea cu fetele lui Toscanini. În special cu Wanda. a răscolit amintiri din trecut care păreau neşterse nu numai din minte dar şi din inimă, deoarece conversaţia avea un ton de caldă duioşie. Ne-a povestit despre cutremurătoarele zile în care marele, imensul Vladimir Horowitz căzuse în depresiune şi părea că a uitat că e pianist. Prin insistenţa şi materna dragoste a Wan-dei reuşise să găsească calea de scăpare, schimbându-i impresarul şi luând o altă firmă de discuri (Viktor, cred, sau CBS), care nu ştiu prin ce miracol a redeşteptat ecouri mute şi i-a redat gustul manifestărilor în public. După o scurtă perioadă a urmat şi întoarcerea lui zguduitoare în Uniunea Sovietică, unde cred că şi-a cântat „cântecul lebedei".

Wally, fiica cea mare a lui Arturo Toscanini – contesa de

Castelbarco – ne luase în braţe ca pe vechi prieteni. Din păcate aveam prea puţin timp şi ne-am dat întâlnire în viitor, în Italia

Pentru sărbătorile Crăciunului, Statele Unite sunt în delir şi are loc o explozie de fantezie în decorări fabuloase, mirifice, împodobind vitrinele cu expoziţii de tot felul de păpuşi şi animale articulate venite din faimoasele fabrici germane din Nürnberg. Nu există bar. cafenea, restaurant, hol. În care să nu fie difuzate discret colinde de Crăciun. Coroane de beteală aurie şi argintie, dau acestei sărbători o dimensiune pe care bătrâna Europă nu cred că va reuşi vreodată să ajungă s-o imite.

De pildă, la un mare magazin, gen Galeries Lafayette, dar de proporţii americane, care avea în centru un spaţiu gol pe patru etaje, era amenajat pe dreapta un decor care reprezenta o catedrală gotică, de sub ogivele căreia ieşeau efluvii de acorduri de orgă, în faţă. la zeci de metri distanţă, era o estradă ornamentată cu trei pomi de Crăciun, de mulţi metri înălţime, în care licăreau jucăuş sute de becuri multicolore. Între brazi, fântâni arteziene, la rândul lor scăldate în fascicole luminoase colorate. Din tavan atârnau fire invizibile de nylon terminate cu clopoţei de sticlă, care la cea mai mică adiere provocată de schimbul de aer, te învăluiau într-o muzică vrăjită, ce-ţi amintea de clopoţeii lui Papageno din *Flautul fermecau*

Am avut bucuria de a petrece Crăciunul la Ionel Perlea, pe care nu-l mai văzusem din 1957 de la Florenţa, când întâlnirea a fost neînchipuit de tulburătoare, regăsindu-ne după atâţia ani de despărţire. Pentru noi trecuseră 13 ani în spatele Cortinei de fier şi beneficiam de prima ieşire în lumea liberă. Perlea ne-a povestit atunci cutremurătorii ani de suferinţă în lagăre, de singurătate, de foame, de frig, de nesiguranţa zilei de mâine – şi apoi fericita întorsătură a vieţii lui, când a putut să-şi exercite măiestria trecând prin teatre de operă celebre – n-ar fi decât să amintim Scala – lăsând mărturie materială în discuri care şi-au avut zilele de glorie.

Închizând această lungă paranteză, ne aflam în seara de Moş Ajun, la Lisette şi Ionel Perlea acasă, unde convocaseră câţiva prieteni printre care Vintilică Brătianu – băiatul lui Vintilă. Dr. George Palade, a cărui soţie, Irinel Malaxa, fiind bolnavă, nu a luat parte, şi alţi prieteni. Au venit coruri de colindători români acasă la Ionel Perlea şi am trăit

astfel clipe de intensă emoţie în care parcă o punte aurie lega trecutul de prezent, făcând să piară tot ce era întunecos şi lăsând lumina bucuriei, a regăsirilor, să fie învingătoare.

Cred că era prin 1961, când UNESCO organizase, în Grecia, o conferinţă internaţională despre „Teatrul în aer liber pentru popor". Grecii, se ştie. au fost cei care au iniţiat această practică de teatru *al aperto*.

Preşedintele din partea Greciei al acestei conferinţe era arhitectul Chiţichis – cel care invitase de fapt Filarmonica şi pe Gogu Georgescu. El era şi animatorul acestui concurs prezidat de Regele Paul al Greciei, fratele lui George care abdicase în favoarea lui. Au făcut nişte sărbătoriri extraordinare.

La Atena, la picioarele Acropolei, se află superbul teatru Herod Atticus într-o formă graţioasă, încăpătoare, mare; sub cerul acela divin grecesc, ţintuit de stele. Era într-adevăr un loc de vis pentru a face muzică într-o acustică impecabilă; dacă de pe ultimul scaun tăceai să sară un bănuţ pe unghie, se auzea pe scenă, ca de altminteri şi la Epidaur. Nu ştiu cum calculau ei, cu ştiinţa lor rafinată, ca în amfiteatrele lor să realizeze o asemenea acustică în cartea mea despre George Georgescu spun cât a fost de sărbătorit maestrul în Grecia. îl rugasem să insiste să meargă cu noi şi Ioana care acuma avea aproape 17 ani, ca să poată să profite de o călătorie excepţională şi să-şi dea seama că tatăl ei este marele, imensul Vladimir Horowitz căzuse în depresiune şi părea că a uitat că e pianist Prin insistenţa şi materna dragoste a Wände i reuşise să găsească calea de scăpare, schimbându-i impresarul şi luând o altă firmă de discuri (Viktor, cred, sau CBS), care nu ştiu prin ce miracol a redeşteptat ecouri mute şi i-a redat gustul manifestărilor în public. După o scurtă perioadă a urmat şi întoarcerea lui zguduitoare în Uniunea Sovietică, unde cred că şi-a cântat „cântecul lebedei".

Wally, fiica cea mare a lui Arturo Toscanini – contesa de Castelbarco – ne luase în braţe ca pe vechi prieteni. Din păcate aveam prea puţin timp şi ne-am dat întâlnire în viitor, în Italia

Pentru sărbătorile Crăciunului. Statele Unite sunt în delir şi are loc o explozie de fantezie în decorări fabuloase, mirifice, împodobind vitrinele cu expoziţii de tot felul de păpuşi şi animale articulate venite

din faimoasele fabrici germane din Nürnberg. Nu există bar. cafenea, restaurant, hol, în care să nu fie difuzate discret colinde de Crăciun. Coroane de beteală aurie şi argintie, dau acestei sărbători o dimensiune pe care bătrâna Europă nu cred că va reuşi vreodată să ajungă s-o imite.

De pildă, la un mare magazin, gen Galeries Lafayette, dar de proporţii americane, care avea în centru un spaţiu gol pe patru etaje, era amenajat pe dreapta un decor care reprezenta o catedrală gotică, de sub ogivele căreia ieşeau efluvii de acorduri de orgă, în faţă, la zeci de metri distanţă, era o estradă ornamentată cu trei pomi de Crăciun, de mulţi metri înălţime, în care licăreau jucăuş sute de becuri multicolore. Între brazi, fântâni arteziene, la rândul lor scăldate în fascicole luminoase colorate. Din tavan atârnau fire invizibile de nylon terminate cu clopoţei de sticlă, care la cea mai mică adiere provocată de schimbul de aer, te învăluiau într-o muzică vrăjită, ce-ţi amintea de clopoţeii lui Papageno din *Flautul fermecat*.

Am avut bucuria de a petrece Crăciunul la Ionel Perlea, pe care nu-l mai văzusem din 1957 de la Florenţa, când întâlnirea a fost neînchipuit de tulburătoare, regăsindu-ne după atâţia ani de despărţire. Pentru noi trecuseră 13 ani în spatele Cortinei de fier şi beneficiam de prima ieşire în lumea liberă Perlea ne-a povestit atunci cutremurătorii ani de suferinţă în lagăre, de singurătate, de foame, de frig, de nesiguranţa zilei de mâine – şi apoi fericita întorsătură a vieţii lui, când a putut să-şi exercite măiestria trecând prin teatre de operă celebre – n-ar fi decât să amintim Scala – lăsând mărturie materială în discuri care şi-au avut zilele de glorie.

Închizând această lungă paranteză, ne aflam în seara de Moş Ajun, la Lisette şi Ionel Perlea acasă, unde convocaseră câţiva prieteni printre care Vintilică Brătianu – băiatul lui Vintilă. Dr. George Palade. a cărui soţie, Irinel Malaxa, fiind bolnavă, nu a luat parte, şi alţi prieteni. Au venit coruri de colindători români acasă la Ionel Perlea şi am trăit astfel clipe de intensă emoţie în care parcă o punte aurie lega trecutul de prezent, făcând să piară tot ce era întunecos şi lăsând lumina bucuriei, a regăsirilor, să fie învingătoare.

Cred că era prin 1961. când UNESCO organizase, în Grecia, o conferinţă internaţională despre „Teatrul în aer liber pentru popor”.

Grecii, se ştie. au fost cei care au iniţiat această practică de teatru *al aperto*.

Preşedintele din partea Greciei al acestei conferinţe era arhitectul Chiţichis – cel care invitase de fapt Filarmonica şi pe Gogu Georgescu. El era şi animatorul acestui concurs prezidat de Regele Paul al Greciei, fratele lui George care abdicase în favoarea lui. Au făcut nişte sărbătoriri extraordinare.

La Atena, la picioarele Acropolei, se află superbul teatru Herod Atticus într-o formă graţioasă, încăpătoare, mare; sub cerul acela divin grecesc, ţintuit de stele. Era într-adevăr un loc de vis pentru a face muzică într-o acustică impecabilă; dacă de pe ultimul scaun făceai să sară un bănuţ pe unghie, se auzea pe scenă, ca de altminteri şi la Epidaur. Nu ştiu cum calculau ei, cu ştiinţa lor rafinată, ca în amfiteatrele lor să realizeze o asemenea acustică în cartea mea despre George Georgescu spun cât a fost de sărbătorit maestrul în Grecia îl rugasem să insiste să meargă cu noi şi Ioana care acuma avea aproape 17 ani, ca să poată să profite de o călătorie excepţională şi să-şi dea seama că tatăl ei este noastre, l-am văzut pe regele Mihai fotografiat într-o revistă mondenă, pentru că el a dus o viaţă extrem de retrasă şi modestă Această reuniune de regi nu era o mondenitate. Era aproape o obligaţie de sânge, de tradiţie. Şi astfel, regele Paul a spus: „Ca să inviţi atâţia oameni trebuie să ai pe ce să-i aşezi!” Şi Levidis a avut o idee grozavă: „Facem nişte scaune pliante, de catifea, frumoase, şi după recepţie le vindem în folosul unui scop umanitar şi astfel pot recupera banii investiţi”. Eh, Regele a fost de acord cu propunerea şi atunci desigur că mareşalul a luat o bună parte din aceste fotolii de care am beneficiat stând la mese mici rotunde. Încărcate cu flori, cu fructe, cu un menu deosebit de rafinat.

Cu această ocazie Ioana a putut să-l cunoască pe Chiţichis. care a apreciat-o în mod deosebit pentru puritatea, drăgălăşenia, modestia şi spontaneitatea ei, hotărând să devină invitata conferinţei şi oferindu-ne maşina sa pentru vizitarea diferitelor obiective turistice.

Am fost la Epidaur, am fost la Delphi cu maşina, cu şoferul şi ne-am dus peste tot unde era aproape de Atena ca să nu ne depărtăm prea mult de orarele fixe şi imperative ale congresului. Am continuat cu o scrie întreagă de prieteni pe care i-am regăsit după ani de zile de

despărţire. Fostele doamne de onoare ale reginei, ale regelui Constantin, preşedintele celui mai mare ziar grecesc. *Regine Vlasto* care avea o casă excepţional de frumoasă, cu foarte multe antichităţi, vase. urne. artă grecească şi din toată partea de sud a Europei. O fată superbă măritată cu băiatul doamnei Serpieri, ce avea un palat… *Taur la Reinc*". O bătrânică foarte simpatică, ne-a poftit la recepţie la dânsa Ligia (nu mai ştiu cum) era foarte frumoasă, campioană de tenis amator la Atena Casa ei era minunată, cu teren de tenis şi piscină.

Aveam 18 ani când părinţii m-au luat în primul voiaj în Egipt, oprindu-ne în Grecia şi coincidenţa face ca Ioana să aibă aproape 17 ani când participă cu noi la turneul Filarmonicii. Atunci. Grecia a fost ţara care mi-a provocat un şoc transfigurator. Aş fi dorit mult să pătrund acum în adâncul sufletului copilului meu desluşind trăirile intime în faţa descoperirii unei lumi noi.

Am trăit iară basmul pe care l-am trăit tânără măritată când eram sărbătoriţi ca nişte regi şi regine. Nu se mai terminau plimbările, recepţiile, picnicurile, deplasările, când în nord, când în sud, plimbare cu vaporul mare, cu vedete rapide, cu o viaţă să zicem ca la noi însă sub cerul grecesc, cu marea aceea infinită, albastră, cu coloanele mândre şi elegante ale templelor.

Ce chip nou. de mică metropolă occidentală, luase acum Atena! Hoteluri noi. luxoase, şosele minunate bordate cu leandri roz, restaurante cu orchestre bune. Unde sunt maghernițele acoperite cu coceni de porumb care ne apărau cândva de soare?

Pe atunci era un singur mare hotel, „Megalos Bretania"; acuma era un lanţ de hoteluri „Xenia", din ce în ce mai elegante, mai frumoase, toate în traverlin, în marmură, cu băi excepţionale.

Mi-aduc aminte de Rege. când a venit Teatrul era foarte frumos, dar cam dărăpănat şi mobila stricată ca tot ce poate să fie după tot felul de revoluţii şi mai ales într-o ţară săracă; acolo exista capra, pe lângă dealuri, şi măsline şi gata! Grecia nu e o ţară bogată decât prin poziţia ei geografică excepţională şi prin trecutul inegalabil de cultură, ca un far al antichităţii care luminează încă lumea modernă. Totuşi regele a venit la concert şi, când m-a văzut intrând în sală (el era în loja regală), s-a ridicat de pe scaun şi m-a salutat, gest care a fost remarcat evident de publicul care era cu ochii pe el la fiecare pas. După concert

i-a trimis vorbă lui Gogu că suntem aşteptaţi a doua zi la palat ca să luăm ceaiul împreună şi ne-am simţit ca şi cu un vechi prieten. Ne-a spus: „Uite vedeţi, ceainicul ăsta l-am găsit furat de revoluţionari şi l-am putut recupera!" Şi văzându-l că e destul de stingherit să servească, l-am întrebat dacă pot să servesc eu ceaiul şi mi-a sărutat mâna şi apoi mi-a spus: „Vai, cu cea mai mare bucurie".

Am stat mult de vorbă despre trecut. Despre viitor mai puţini A fost cu adevărat o călătorie de glorie pentru care mă bucur, o călătorie în care am fost înconjuraţi numai de oamenii cei mai de vază. Sunt fericită că am avut ideea şi am putut să o realizez.

Ioana a putut trăi un moment de viaţă cu care e puţin probabil să se mai întâlnească vreodată!

*

În timpul turneului în Anglia, în 1963, când însoţisem pe Gogu cu Filarmonica şi câţiva din cei mai buni solişti ai noştri, extrăsesem, spre norocul Ioanei, dintr-un morman de pliante, şcoala cea mai bună: *Belle Schtidl for Lartguages*, unde speram să pot să o înscriu obţinând din ţară o bursă pentru ea.

Întorşi în ţară, sezonul supraîncărcat, o gripă recidivată şi iureşul închiderii stagiunii ne-au luat într-un vârtej care pe mine mă înfricoşa

Să fie oare coincidenţă? Să credem că babele în horoscoape, preziceri şi vise?

Afară era primăvară, tăgăduitoare de viaţă nouă.

Mă visez mergând pe stradă cu privirea spre casa noastră. Totul era ca de obicei, doar geamurile dormitorului nostru erau arse. Dimineaţa m-a trezit Marie-Jeanne la telefon, [-am spus: „Gogu închide stagiunea, vino la concert neapărat. Va fi pentru ultima oară când îl vom putea auzi! Gogu moare anul ăsta!" M-a tratat de nebună. Am insistat

Două persoane diferite, total neintime casei, au visat ceva asemănător: casa dărâmându-se, Ioana şi cu mine eram salvate, dar Gogu rămânea sub dărâmături.

În vara anului 1964. mai precis pe 30 iunie. Gogu şi cu mine o întovărăşim pe Ioana la aeroport Pentru prima dată, pleca singură către un Occident total necunoscut Călătorea la Cambridge via Londra.

Despărţirea, la Bucureşti, a fost foarte emoţionantă. Gogu închisese stagiunea cu un festival de muzică franceză, al cărui solist era Cristian Ferras în concertul de Lalo. Obosit de foarte multe solicitări în afară de programul obişnuit al Filarmonicii, nu a putut recupera un bun echilibru în urma unei gripe foarte rele. Slăbit, destul de palid şi cu lacrimi în ochi, parcă presimţind un adio, îşi flutura mâna în aer, salutând-o pentru ultima oară. În momentul în care ea urca scările avionului ce o ducea fără ştirea ei, fără ştirea noastră, spre noua ei viaţă.

Noi, rămaşi în Bucureşti, reţinuţi de probleme menajere pentru mine şi închiderea stagiunii pentru Gogu, nu ştiam cum să-l reţin cât mai mult la Bucureşti, dându-mi seama de starea sănătăţii lui. Avea nevoie de o strictă supraveghere medicală.

Din nou destinul şi-a spus cuvântul: cu o energie pe care nu i-o cunoşteam, a decis să plecăm la Sinaia Avea nevoie de odihnă şi linişte. Printr-un concurs de împrejurări nefericite, a mâncat dintr-o salată de roşii în care se pusese sare, ce-i era total interzisă. Chiar din acel moment edemele cardiace şi-au reluat apariţia, starea generală înrăutăţindu-se cu fiecare zi.

Medicii veneau din Bucureşti, dar depărtarea şi obligaţiile lor spitaliceşti erau o problemă.

Pe 13 august, situaţia devenind critică, a fost anunţat de la minister că i se reţinuse o cameră la Sanatoriul Otopeni. Sanatoriul era supraluxos, dar total lipsit de spirit practic. Printr-o neglijenţă regretabilă a infirmierei, fiind trecut pe scaunul rulant de la sala de tratament la odaia lui prin culoarele în plin curent, a contractai din păcate o răceală puternică ce a evoluat spre bronhopneu-monie. Directorul spitalului, doctorul Georgescu, un om excepţional, făcând exces de zel, a chemat mai mulţi medici în ajutor. Aceştia i-au dat prea multe medicamente care, dereglându-i inima, l-au epuizat şi în seara ele 1 septembrie 1964, la orele 22, a trecut în nefiinţă.

Fusese o zi plină de emoţii. Dimineaţa, la radio, se transmisese, chiar sub conducerea lui, poemul simfonic *o viaţă de erou* de Richard Strauss. Emisiunea înregistra ropotele de aplauze; am văzut că-i curgeau lacrimile pe obraz şi am închis repede radioul. Spre seară, în fotoliu, ascultam *Moartea holdei*, eu pe jos, cu capul pe genunchiul lui.

Depanam probabil fiecare firul vieţii noastre. Mângâindu-mă pe frunte mi-a spus: „Nu-mi pare rău că mor, am avut tot ce am vrut în viaţă! Trebuie să ştii că tu ai fost totul pentru mine”. (Am revăzut cu ochii închişi două rânduri dintr-un bileţel scris tot cu creionul: „*Jeh liebe Dich bis in die Ewichkeit1*, *Te voi iubi în veşnicie*.) „Mi-e teamă să te las singură pentru că te vor mânca precum ciorile şi nu te voi mai putea ocroti!”

Ultima vizită primită a fost a lui Madeleine şi Ion Voicu, în drum spre Bucureşti. Întovărăşindu-i la plecare, le-am spus cu inima strânsă: „Copii, cred că maestrul nostru ne părăseşte”.

Inforcându-mă lângă el, deschide ochii, mă priveşte de pe pernă şi mă întreabă:

— Ştii cine a fost la mine?

— Da Madeleine şi Ion!

— Nu. Profesorul Danielopol.

Mi-a îngheţat inima! Fusese primul lui medic cardiolog ce i-a diagnosticat maladia de cord şi al cărui mormânt se află la Bellu, pe aceeaşi alee cu locul unde odihneşte bunul meu tovarăş de viaţă.

Odată aşezat în pat. a fost cuprins de o cumplită criză de tahicardie. Doctorul de gardă, buimac, trezit din somn. i-a dat pentru calmare o casetă enormă pe care nici nu ştiu cum a înghiţit-o şi i-a făcut o injecţie intravenoasă, paralizându-i braţul. Cu disperare în priviri, îmi spune: „S-a terminat cu mine, nu voi mai putea dirija”. Încercând să mişte degetele de la mâna stângă. Îmi spune: „Tu nu vezi că *ga craque de partouti*

Criza s-a amplificat. Până să ajung să-i dau Trinitrina ocolind patul, i-am văzut capul înclinându-se ca într-un ultim „Adio”. Era prima oară când asistam la sfârşitul unui om. Devenisem un automat

Eram atât de încremenită! Am înghiţit două comprimate de Miltown, calmantul la modă. Infirmiera i-a aprins o lumânare. Am vorbit cu Voicu ca să-i anunţ sfârşitul şi să-l rog să facă ce trebuie. Am cerut voie să comunic trista veste Ioanei, telefonând în Anglia

Convorbirea s-a rezumat la două-trei cuvinte… am desluşit, acolo, departe, ca un hohot de plâns… Noaptea, şi mii de kilometri mă despărţeau de ea Parcă nu eram eu.

După ce am strâns lucrurile noastre, a venit doamna Crăciun cu

secretara ei, m-au luat şi m-au dus acasă, unde am intrat tiptil, ca să nu audă mama şi, în odaia noastră, am căzut pe pal ca un plumb.

Tutu George Georgescu

A doua zi, văzându-mă, mama a înţeles. Cuvintele sunt absolut inutile. Reuşeam să mă ţin dreaptă.

Cum fusesem întrebată dacă am vreo dorinţă, am cerut să mi-l dea, pentru a petrece ultima noapte în casa în care ne-am iubit atât.

A fost o veghe liniştită, vorbindu-se în şoaptă. Singură Sanda Cipăianu, o scumpă prietenă a Ioanei şi a mea, nu s-a dezlipit, petrecând toată noaptea cu noi. la căpătâiul lui. A doua zi mi l-au luat ducându-l la Ateneu, unde şi-a reluat rolul vieţii lui „oficiale”…

Discursuri, flori, coroane, oficialităţi, diplomaţi, soliști din toate ţările veniţi pentru al III-lea Festival Enescu, care ar fi trebuit să înceapă chiar sub bagheta lui a doua zi!

Nopţile treceau pentru a aduce o zi nouă pe care o petreceam la cimitir, lângă el: ore întregi dimineaţa, ore întregi după-amiază.

Toate detaliile biografice ce ar putea interesa le-am scris în cartea dedicată lui şi care, sper, va fi reeditată, îngemănată cu aceasta.

Cad întâmplător pe o scrisoare primită postmortem de la dirijorul Corului Madrigal. Marin Constantin. Ţin să inserez aici textul acestei scrisori, ca o dovadă de rară preţuire a maestrului Gogu Georgescu din partea unuia dintre cei pe care i-a ajutat o rară excepţie de recunoştinţă!

Dincolo de figura luminoasă şi unică a culturii interpretative româneşti, dincolo de titanicul artist al cărui har se revărsa necontenit sub cupola Ateneului Român, dincolo de omul jovial, sclipitor şi plin de solicitudine, maestrul George Georgescu a însemnat pentru noi acel înţelept vizionar care, din perspectiva talentului şi a strălucitei sale cariere muzicale, ne-a insuflat trăinicia şi splendoarea înaltelor speranţe şi ne-a dăruit fericirea împlinirii visului nostru madrigalesc.

Practic. „Madrigalul” luase fiinţă în aprilie 1963. Un an mai târziu, în mai 1964, cântam la Sala Mică a Palatului, într-un concert de Muzică şi Poezie. Noi eram programaţi în partea a doua.

Amintiri dintr-un secol

*Neputând rămâne după pauză, maestr*ul *a urcat în foaierul de la*

etaj, unde ne făceam „încălzirea", manifestându-şi dorinţa de a vedea şi auzi de aproape pe membrii corului nostru. îmbujoraţi şi sufocaţi de emoţie, i-am cântat un madrigal, pentru ca apoi, la solicitările dânsului, să cântăm încă şase miniaturi renascentiste. Au urmat acele neuitate clipe de emoţie supremă, în care maestrul a exclamat: „Dragii mei madrigalişti, sunteţi o floare rara a muzicii camerale româneşti. Munciţi împreună cu dirijorul vostru, pentru că eu deja vă prevăd un viitor neobişnuit, minunai". A doua zi, la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, a depus zălog întreaga sa competenţă şi autoritate întru programarea noastră din toamna aceluiaşi an la Festivalul Internaţional „George Enescu", ediţia a III-a.

I-am urmat cu înfrigurare sfatul, dorind fierbinte să ne reasculte în cadrul acestei mari sărbători a muzicii, fără să ştim că nu avea să mai vină la acea întâlnire, şi nici la vreo alta. Opiniile sale din micul foaier de la Sala Palatului s-au confirmat, au înflorit şi au dat roade în cronicile şi aprecierile atâtor mari muzicieni de pretutindeni, prezenţi cu acest prilej în Bucureşti.

Iar iubirea şi admiraţia maestrului nostru pentru „Madrigal" ni-l păstrează tuturor în inimi ca pe un scump, bun şi adevărat părinte.

Marin Constantin întotdeauna maestrul Gogu Georgescu a simţit talentele care se nasc şi le-a susţinut: la Berlin a făcut „botezul" lui Claudio Arrau; la Varşovia l-a lansat pe Henryk Szeryng, copil minune, care ne-a rămas credincios până la moarte. Şi tot astfel pe mulţi alţii, de care am mai pomenit.

Observ acum, în anul 2000 – 2001, aceeaşi atitudine negativă care a început odată cu dispariţia lui în 1964. Este totuşi o faţetă a constanţei să rămâi ferm pe o poziţie!

Acum câteva zile a fost sărbătorit, cu multă căldură, simpaticul şi inegalabilul maestru Emanuel Elenescu, la împlinirea de 90 de ani. Cum sunt o sentimentală cu memorie, nu m-am putut împiedica de a telefona pentru a-i ura „la mulţi ani!" şi a-i dovedi nestrămutata mea afecţiune.

Dintr-una într-alta am ajuns şi la George Georgescu, mirându-se şi el, ca şi mine, de tăcerea care domneşte în jurul numelui lui. L-am întrebat: „De ce oare, maestre?". „Probabil pentru că nu are discuri!" a fost răspunsul.

Unii care au revenit în ultima vreme din Paris la matcă jurau pe amintirile lor neşterse şi pe recunoştinţa ce i-o datorau, că vor face o sărbătoare din readucerea la lumină a dirijorului de neînlocuit care a fost George Georgescu.

Unul din aceşti simpatici domni, întrebat fiind care este situaţia, a răspuns: „Avem alte priorităţi"…

La Paris, intrând în faimosul supermarket „FNAC & Virgin" de pe Champs Élysées – magazin monstruos de discuri şi de CD-uri – am fost atrasă magnetic de o casetă cu titlul: „Great Forgotten Conductors" – care cuprindea piese dirijate de George Georgescu. Investigaţiile mele nu au avut niciun rezultat, existând o singură concluzie: era un CD pirat, realizat în Italia. Discul cuprindea *Burlesca* de Richard Strauss cu Sviatoslav Richter, două lucrări de Hnescu şi *TUI Eulenspiegel* tot de Richard Strauss.

După un an, pe când eram încă la Bucureşti, îmi telefonează Ioana: „Mama, stai pe scaun, să-ţi spun o veste extraordinară! A apărut un CD cu cele nouă simfonii, plus trei uverturi de Beetho-ven, sub bagheta lui tata, cu o fotografie pe care nu o văzusem niciodată! Textul prezentării dezvăluie numele realizatorului Jean-Charles Hoffele. Voi căuta să-l scot din pământ – din iarbă verde!"

De Paşte am sosit şi eu la Paris. Prima cină la Ioana a fost cu el: un foarte tânăr domn, cu o memorie şi o informaţie uluitoare! Ne-a cucerit prin spontaneitatea şi interesul ce ne-a dovedit

Spicuind din recenzia lui Jean-Charles Hoffele, citez:

A venit vremea să redescoperim pe acest şef de orchestră „mitic", care, cu toate vicisitudinile politice, a domnit în viaţa muzicală din România începând din 1920 şi până la moartea sa (în 1964).

Interpretările sale ale lucrărilor lui Brahms şi Beethoven au devenit în scurt timp piese de referinţă pentru cei mai mari dirijori – el însuşi fund unul din cei mai de seamă dirijori ai timpurilor noastre.

După înmormântarea lui Gogu. În ajunul deschiderii celui de al III-lea Festival Enescu, am primit vizita lui Egizio Massini, scumpul, bunul şi devotatul prieten – singurul pe care am acceptat să-l văd. Cu accentul lui profund italienesc m-a întrebat:

— Ce pot să fac pentru tine. Tutu dragă?

— Singurul lucru pe care l-aş vrea. şi asta nu se poate, este să

mi-l redai pe Gogu. Dar dorinţa lui era ca Ioana să-şi poată continua studiile în Anglia

— Lasă, dragă, că aranjez eu.

Egizio era foarte legat de o personalitate a guvernului – Bârlădeanu – supranumit „eminenţa cenuşie", un om cult, sensibil la tot ce este artă. Era un mare admirator al Valentinei Massini, fermecătoarea noastră balerină de la Operă.

După două zile am fost chemată la Preşedinţie împreună cu Ioana, unde domnul Bârlădeanu m-a primit cu o ceremonioasă, dar călduroasă atenţie, decizând de îndată să-i ofere Ioanei o bursă de patru ani pentru studiu în Anglia A statuit-o să plece imediat ca să-şi dea examenele la cursurile de vară, tăgăduindu-i că va primi bursa lunar, prin Middle Bank.

Ioana, năucită de evenimente, când a trebuit, în grabă, să facă un calcul estimativ al nevoilor ei modeste de student, a declarat o sumă mult sub nivelul realităţii. Din păcate, bursa a venit abia după patru luni, perioadă ce a fost pentru ea o încercare grea, dar hotărâtoare pentru viaţa ei.

Unde erau odaia caldă, micul dejun servit, tandreţea mamei, ocrotirea şi sfatul tatălui? îmi trimitea veşti disperate, că moare de foame şi frig.

A ieşit totuşi victorioasă şi dreaptă din furtuna care o smulsese din cuibul cald. Se trezise pe o insulă unde aproape nimic nu semăna cu bătrâna Europă: clima, limba, religia, protocolul, educaţia, mentalitatea, mâncarea, totul era diferit

Am alertat două prietene foarte bine situate la Londra (moment în care iar degetul destinului a jucat un rol. făcându-le să mă ajute). Le regăsisem şi reînnodasem legătura cu ele cu un an înainte, cu ocazia triumfătorului nostru turneu britanic cu Filarmonica Ele au găzduit-o, au strunit-o şi au ajutat-o băneşte. Ioana promiţându-le că, în momentul când îi va veni bursa, se va achita faţă de ele.

Şi iată cum degeaba spun unii că nu cred în prezicători. „Viitorul este previzibil, şi sunt persoane care cu certitudine au acest dar. această sensibilitate în plus. Horoscopul Ioanei prevedea clar că „nativa va face studii în străinătate şi că atât ea cât şi familia ei vor avea o viaţă deosebită".

O prietenă, vizionară şi poetă, a prevăzut că va face teatru; dar nu pe scenă, doar în culise, adică regie. Cine se putea gândi vreodată că în situaţia mea. voi putea trăi realizarea acestor previziuni, cu toate tinichelele pe care mi le atârnase regimul comunist!

Ajunsă la Londra, cade o nouă bombă peste mine: aflu că Ioana s-a înscris la „London Drama Center". Din nou soarta revenise pe calea horoscopului! Şcoala pe care o alesese era condusă de doi tineri, un norvegian şi un englez, care închiriaseră o biserică dezafectată, ce devenise atelierul lor de lucru.

Veneau câteodată să predea cursuri suplimentare Peter Brook, Laurence Olivier şi alţi mari actori.

Din păcate, nu simţeam că Ioana ar fi special de dotată pentru o astfel de meserie, susţinând-o totuşi să profite de orice curs, de orice sfat, comparând viaţa cu o vastă scenă în care trebuie să fii pregătit să dai replica Pentru că în viaţă suntem nişte actori care, aparent, acceptăm un rol, dar în fond rămânem noi înşine. Faptul de a interpreta diverse roluri îţi măreşte capacitatea de a face faţă multor situaţii.

După şapte luni de la despărţirea de Gogu, mi-am luat zborul spre Londra ca să-mi dau seama pe viu de situaţia ei şi de evoluţia studiilor. Am văzut-o interpretând diverse roluri din *Fuente Ovehuna*, *Omul care aduce ploaia* şi altele. Ochiul meu, bun observator, descoperea calităţile ei dar şi slăbiciunile, datorate educaţiei oarecum riguroase primite la noi în casă şi lipsei de experienţă de viaţă.

Am avut bucuria să fiu primită în casa profesorilor ei într-o ambianţă de mare rafinament şi să înţeleg de ce reuşeau cu atâta uşurinţă să modeleze tinerele elemente care veneau să se iniţieze în arta dramatică.

Odată aceste probleme lămurite în sufletul meu chinuit, ca o recompensă, norocul ne-a răsfăţat prin neaşteptata invitaţie a lui Constantin Drăgan pentru o vacanţă El locuia cu soţia lui – o italiancă pasionată şi poetă – într-o vilă de vis pe marginea insulei Mallorca, dominând întinderea fără limită a unei Mediterane de un albastru ce nu am mai regăsit nicăieri. Iaht personal, plimbări pe urma paşilor furtunos dureroasei iubiri dintre George Sand şi Chopin.

Gazda noastră ne-a oferit cu generozitate apartamentul rezervat

oaspeţilor, pe care îl avea la Madrid, şi posibilitatea unui circuit turistic la cele mai incredibile frumuseţi ce am găsit pe întinsul Andaluziei, unde predomină înalta cultură maură Opt secole au stăpânit arabii acest colţ de lume! Aici găseşti contraste copleşitoare trecând de la tulburătoarea şi parfumata linişte a Sevilliei, la tumultuosul torent ce cobora din Sierra Nevada mereu acoperită de zăpezi, transformând Alcazarul într-una din marile minuni ale lumii.

Nu vom uita niciodată farmecul nopţilor din Toledo, regăsind urmele marelui meu „amor" – El Greco şi incredibila moschee, a doua din lume. Acolo am rămas încremenită de stupefacţie în faţa frumuseţii şi bogăţiei altarului catolic înfipt ca un pumnal în inima ei, marcând astfel victoria catolicismului impus de Isabela de Castilia şi Ferdinand de Aragon.

Vacanţa de Paşti a Ioanei luând sfârşit, iată-ne revenite la Londra, unde din nou norocul ne surâde. Întâlnindu-ne cu dragii Sir Charles şi iubita Judith Mackerras. Desigur, fascinaţia pe care o provocase asupra lor arta lui Gogu a fost un element hotărâtor. Ei aveau două fete de aceeaşi vârstă cu Ioana şi o vilă superbă cu parc, unde am luat contact cu Anglia profundă: păduri de nuci cum n-am mai văzut în viaţa mea, sau clubul de „babete" în uni

3J0 Tutu George Georgescu

Amintiri dintr-un secol formă, jucând un fel de crokel. Din prima clipă Charles şi Judith au adoptat-o pe Ioana Am căutat să-i aranjez un pic odaia, amintindu-i cu câteva fotografii pe cea lăsată în ţară. Şi… viaţa, ca un fluviu, a mers înainte.

Dar câtă linişte pentru mine, la noua despărţire, să o ştiu înconjurată de afecţiune şi prietenie!

După trei ani de studii am asistat la spectacolul de diplomă cu piesa „Wozzeck" regizat de ea

Am constatat cu satisfacţie o serie de calităţi pozitive în concepţia regizorală, dar această meserie este mult prea grea ca să poţi să tragi nişte concluzii definitive.

*

Nu a trecut mult şi trăiesc pe pielea mea o nouă „Hiroshimă": Ioana decide să nu mai urmeze cursurile în Anglia ca să meargă în Franţa, contând pe faptul că mai avea bursa asigurată pe încă un an.

(Contactul cu ţara era strâns datorită numeroaselor articole de critică teatrală la spectacolele ce se jucau atât în teatrele londoneze cât şi la Stratford, articole pe care le trimitea la „Contemporanul”.) Aflând de noua ei decizie am rămas fără grai: bursa nu era transmisibilă în altă ţară!

Paşaportul fiindu-i în regulă. Ioana s-a transplantat totuşi în Franţa, înscriindu-se, culmea! la IDHEC (Institutul de înalte Studii Cinematografice) … Alt pumn în capul meu!

Eu locuiam la Paris la o prietenă într-un apartament foarte frumos pe Rue Marbeuf. Cu toate relaţiile mele foarte restrânse în lumea cinematografiei, am reuşit să reunesc la un cocktail un grup de cineaşti. Printre invitaţi, persoana cea mai importantă era Henry Langlois, zis „Dragonul”, creatorul cinematecii franceze, de reputaţie mondială. Mai veniseră şi directorul Operei din Paris – Marius Constant cu soţia sa, care şi ei ocupau posturi importante în viaţa muzicală; Nicolas Pillat – întemeietorul CIDALC-ului cu filme culturale de scurt metraj; Jean şi Denise Basdevant; marele creator de filme rus Leonid, şi Jean D’Ormes-son, fiul fostului ambasador al Franţei la Bucureşti – azi, academician şi mare om de litere, a cărui carte *Au plaisir de Dieu* aveam s-o citesc şi s-o „ascult” după cum voi povesti.

Probabil că această mică reuniune a fost foarte reuşită, aşa încât am rămas în contact cu ei, iar relaţiile, care puteau să fie doar trecătoare, s-au transformat într-un fel de prietenie afectivă. Efortul n-a fost zadarnic, dar nu simţeam în el o garanţie de succes pentru viitor.

Nu sunt o materialistă, dar sunt o realistă, care nu visează cu ochii deschişi. Viaţa trebuie să o înfrunţi cu seriozitate. Noul drum al Ioanei nu mă satisfăcea deloc.

Dumnezeu a fost iar bun cu mine, dar nu cu Franţa! A venit acel „mai 1968” când a izbucnit cutremurătoarea revoluţie studenţească reclamând drepturi absurde şi imorale şi provocând o cumplită dezordine în viaţa parizienilor: caldarâmul de pe străzi era scos, băncile la fel, tot gunoiul menajer şi comercial neridicat se adunase în mormane, făcând bucuria şobolanilor care se simţeau mai bine ca la ei acasă

De Gaulle se afla atunci în România Revenit rapid la Paris, a luat

taurul de coarne, făcându-ne să trăim prin această explozivă izbândă o seară de neuitat: toate automobilele Parisului se încolonaseră şi defilau în infernale sunete de claxon urcând spre Arcul de Triumf, fluturând drapele cu Crucea Lorenei.

Această mişcare studenţească a fost ca un cutremur, din care Franţei i-au trebuit ani lungi ca să-şi regăsească o ordine, măcar aparentă. Deseori îmi spun că „mai 1968" nu-i atât de departe de zilele noastre, unde pare că lumea a înnebunit.

Concluzia fericită pentru mine a fost că examenele s-au anulat şi anul de studii a fost pierdut! Micile mele rezerve se epuizaseră, dar hotărârea mea s-a întărit ca o stâncă Trebuia să iau frâiele în mână o convorbire serioasă cu Ioana a determinat-o să ia viaţa în serios şi să se înscrie la o facultate cu perspective pozitive. Mă aştepta o nouă ghiulea în cap: se înscrisese la *École Française des Attachés de Presse*.

Noul drum ales de ea nu mă satisfăcea pe deplin, cunoscându-i caracterul şi posibilităţile. În aceste condiţii a trebuit iar să mă închid în mine şi „să nu fac valuri".

Dar, probabil că acolo sus „Cineva" totuşi veghează asupra mea întoarsă la Bucureşti am avut nespusa bucurie să primesc o scrisoare de la Ioana, în care mă întreba ce părere am, dacă să se înscrie sau nu la secţia de marketing, o disciplină nouă introdusă în cursuri de Rectorul Institutului Huysmans.

A fost pentru mine ca o binecuvântare. I-am răspuns imediat să se pună pe învăţat şi să urmeze marketingul, care începea să-şi găsească loc pe calea triumfului.

Nu a fost uşor, dar calităţile ei native s-au potrivit cu practica inteligentă pe care o imprima şcoala, trimiţând-o să facă stagii în cele mai neaşteptate domenii. N-am să enumăr decât câteva: o fabrică de rulmenţi din Suedia şi Casa de Discuri „CBS" (unde iarăşi norocul a protejat-o, directorul fiind un ungur care avea o adoraţie pentru Gogu). Pe urmă a trecut la o galerie de artă cu picturi de mare calitate, pe teme erotice, într-un încântător local din secolul XIV, condusă de un remarcabil şi sensibil cunoscător de artă, Jean D'Halluin, şi de soţia sa, Albine, care au rămas şi azi prietenii ei cei mai apropiaţi, fiind şi primii ei patroni. Ultima etapă de practică a fost casa „Rochas", celebra casă de parfumuri şi cosmetice, care i-a marcat destinul. De curând, un mic

interviu luat la Paris de un post de televiziune, trece în revistă activitatea ei de 30 de ani în domeniul parfumurilor şi al rafinamentelor pariziene, evocând trei emoţionante momente de succes, dintre care Premiul „Oscar" pentru publicitatea parfumului „French-line" a renumitei case de modă „Revillon".

După şapte ani glorioşi petrecuţi la Payot, despărţirea a fost cu discursuri şi lacrimi, cei de acolo numind-o „îngerul lor păzitor". „Vânătorii de capete" – o instituţie prodigioasă care te ia în colimator când descoperă că eşti o persoană interesantă – au răpit-o de la Payot pentru a o readuce la locul ei de debut în parfumuri, la Rochas, dar ce diferenţă, că pe atunci era la prima treaptă iar acum este directoarea internaţională de marketing!

Viaţa ei de fetiţă răsfăţată de acasă a intrat într-un vârtej de cunoştinţe noi şi de călătorii, străbătând globul, de la Tokyo la New York, trecând prin toate capitalele lumii.

Chiar acum, când scriu aceste rânduri, pleacă la Lisabona la un congres ce reuneşte 150 de personalităţi din lumea pariu-murilor, a luxului şi a frivolităţii. Dar, sub acest aspect atrăgător's. fascinant, câtă muncă, efort şi răspundere, inventivitate şi dârzenie!

Şi nu pot să nu-mi aduc aminte ce mi-a mărturisit Ioana de curând: „Tata, pentru care aveam o adoraţie, mi-a spus: *Viaţa e ca o gamă muzicală în care urci mereu, notă cu nota. Land ajungi sus. totul e să te menţii. Capitalul meu în viaţa a fost munca*

Amintiri dintr-un secol

Destin început la Fontainebleau. Istoria unei prietenii. Comedie cu vameşi şi paşapoarte. În vizită la Veturia Goga. Cella. Centenarul Maestrului. Fără casă şi fără bani.

Poate că v-am povestit deja că sunt beneficiara unui abonament la una din numeroasele biblioteci de la Paris create pentru nevăzători, graţie căruia pot să audiez gratuit lectura unor cărţi imprimate pe casete, indicând cartea dorită dintr-un catalog ce cuprinde aproximativ 5.000 de titluri.

Aşa am reluat pasionantul roman *Au Plaisir de Dieu* al lui Jean d'Ormesson – azi membru al Academiei Franceze – fiul prietenului nostru, fostul ambasador al Franţei la Bucureşti.

Este o frescă, plină de umor, a unei familii ce şi-a avut obârşia

acum o mie de ani. Concentrând fapte de glorie, de lupte şi de eroism, îmbogăţindu-se de-a lungul vremii cu castele, cetăţi fortificate şi pământuri întinse, urmaşii trăiau din veniturile lor, fără să mai ştie ce este munca.

Istoria are multe feţe şi răstoarnă tradiţiile cele mai înrădăcinate. Una din descendentele acestui neam a perturbat tradiţia, căsătorindu-se cu un industriaş – primul om din familie care muncea Cum avea foarte multe fabrici şi întreprinderi, şi-a putut permite cumpărarea unor hoteluri particulare din Paris, ca de pildă faimosul „Hotel Matignon" din Rue de Varenne, azi sediul primului ministru.

Localul, ca multe altele din Paris care fac parte din patrimoniul Franţei, poate fi vizitat de populaţie o dată pe an, într-o anumită zi.

Recitind cartea lui d'Ormesson şi vizitând castelul – căruia, graţie Cinematografiei Franceze, i s-a putut reda strălucirea din trecut numai într-o mică aripă – am înţeles cum, după Revoluţia Franceză, s-a prăbuşit o lume, năruindu-se tocmai societatea care făcuse grandoarea acelei ţări. Franţa, far al culturii şi al rafinamentului.

De-a lungul vremii, în spatele Cortinei de fier s-au prăvălit atâtea peste noi, încât menţinerea echilibrului nu a fost uşoară pentru nimeni!

S-ar putea crede că umblu din cărturăreasă în cărturăreasă, ceea ce nu era deloc cazul! Dar frecventam un cenaclu numit „Atelier literar4 animat de doamna Virginia Şerbănescu – talentată, inteligentă şi cu un oarecare farmec. Secretar era domnul Rocco, ginerele faimosului principe Charles Adolphe Cantacuzene.

Virginia avea două fete. Una măritată cu băiatul generalului Pantazi, iniţial condamnat la moarte ca fost ministru antonescian, pentru ca apoi pedeapsa să-i fie comutată la închisoare pe viaţă. Soacra fetei ei era sora lui Radu Irimescu, ajuns în America, căsătorit cu o femeie foarte bogată şi prieten de şcoală cu Gogu la Galaţi.

Virginica mă omora cu fiica ei cea mare, ghicitoare în cafea! Până la urmă m-am lăsat convinsă. Spre stupefacţia mea, zaţul cafelei „mi-a relevat" un viitor cu precizii uluitoare privitor la Ioana mea (deci, revin predicţiile, care toate s-au adeverit), spunându-mi apăsat că foarte curând Ioana se va căsători cu cineva pe care-l cunosc din renume şi va fi fericită din multe puncte de vedere.

Eram cu Ioana, Sanda, mama lui Andrei Meţulescu, un tânăr arhitect român venit pentru înmormântarea tatălui său la Paris, sfâşiat între decizia de a rămâne acolo sau de a se întoarce în România Am hotărât să-i luăm cu maşina la Fontainebleau. Fiind ora mesei, palatul era închis. Îi vine Ioanei în gând să le arate ultimul răcnet în materie de arhitectură universitară, institutul INSEAD, creat de Olivier Giscard d'Estaing, fratele preşedintelui Franţei.

Beam o cafea la barul Institutului vorbind româneşte între noi. Pe uşa facultăţii intră un tânăr cu ochelari, ciulind urechile la auzul graiului românesc. S-a îndreptat spre noi:

— Vorbiţi româneşte? a întrebat cu un puternic accent englezesc. Şi eu vorbesc româneşte. Sunt Indrei Raţiu.

Din una în alta. Ioana urmând şcoala de marketing, iar Indrei (cu toate că avea aceeaşi vârstă ca ea), fiind asistent universitar loc mai în economie, ea. prin telefon. îi cerea sfaturi…

El a fost foarte surprins de iuţeala de gândire şi înţelegerea fetei, relaţiile lor devenind mai apropiate şi invitând-o în weekend-uri la Chartrettes. unde Henric al IV-lea construise un mic castel pentru marea lui iubire. Gabrielle d'Estrées.

În această vilă veneau prietenii lui din Paris: englezi, francezi, nemţi. Ioana a avut norocul să-i cucerească pe toţi, din prima seară, prin prospeţimea şi veselia ei, spiritul de gospodărire şi iniţiativă, strângând cercul în jurul ei.

Bărbaţii sunt foarte sensibili la efectul produs de o femeie asupra societăţii.

Pregătindu-şi doctoratul, ca tot englezul ce se respectă, Indrei îi dă a înţelege Ioanei intenţiile serioase pe care le are, dar îşi îngăduie un timp de gândire pentru a-şi decide propriul viitor.

Pleca pentru două luni în Africa (Etiopia şi Kenya) asigurând-o că, în pofida tăcerii ce va urma, gândul lui va rămâne lângă ea Pe vremea aceea „cordonul ombilical" nu fusese încă tăiat între noi două! Ea mă mai ţinea la curent.

La întoarcerea lui, după două luni, primul telefon a fost pentru Ioana, invitând-o la unul din cuplurile de prieteni de la Chartrettes. Această seară a fost decisivă, planurile de viitor urmând o formă aproape definitivă

INSEAD-ul atrăgea studenţi din toate colţurile lumii. Prin tradiţie, diploma M.B.A. era decernată într-o ţară străină în acel an a fost ales Iranul.

Prin telefon, aflu că cuplul îndrăgostiţilor făcea parte din comisia oficială Sângele meu de burghez, înfipt în solul tradiţiei, nu a văzut decât foc şi pară!

În noaptea de 13 spre 14 iunie 1974 visez un fel de nuntă, Ioana purtând o rochie albă brodată sub o pălărie imensă cu flori, la braţul lui Indrei, în jurul lor, coşuri încărcate de merinde şi fructe, semn vădit de abundenţă Traversam un parc ce-mi amintea cu emoţie de excepţionalul roman *Le Graiul Meaulnes*.

Mă trezesc brusc la trei dimineaţa şi mă duc direct la biroul lui Gogu să-i povestesc Ioanei visul. Nu mai înţelegeam nimic! Planul oficial al cununiei era stabilit *à la maniere* de Ioana, cununia civilă – la Londra, cea religioasă – la Paris şi recepţia la castelul Gabriellei d'Estrées.

Ajung în septembrie cu maşina la Geneva, unde mă aşteptau Ioana şi Indrei. Ajunşi la Paris, după obiceiul meu. pun lot ce am în geamantane la locul cuvenit, să nu văd dezordine în jurul meu.

O dispoziţie imperativă, transmisă prin telefon, de la furtunoasa mea fiică: „Du-te la coafor dacă mai ai timp. că trebuie să mergem la biserică să ne citească preotul slujba de logodnă, ca să scurtăm prea lunga ceremonie de cununie la ortodocşi!"

— Ioana, nu mai înţeleg nimic! Ai renunţat să faci cununia civilă la Londra?

Tăcere.

— Să nu fii supărată de cele ce-ţi voi spune, dar în noaptea în care ne visai în haine de sărbătoare făceam cununia civilă în strictissimă intimitate la primăria din Chartrettes.

Martori fuseseră grădinarul parcului şi femeia de serviciu. Nici părinţii lui Indrei nu au fost înştiinţaţi.

…Parisul era scăldat de ploi şi asta a ţinut vreo patru zile. Uf! Partea tehnică revenea lui Indrei, care a tipărit planul traseului ce trebuia parcurs de către invitaţi după ceremonie, iar Ioana s-a ocupat de bufet, angajând două imense corturi (alb cu bleu) plasate în sublimul parc al castelului, adăpostind astfel. În caz de ploaie, bufetul

occidental şi românesc (din care nu lipsea mielul la frigare).

Ei bine, Dumnezeu a ţinut cu noi!

Noaptea, un vânt puternic a îndepărtat norii, a uscat străzile. Când a intrat mireasa în biserica Saint Julien le Pauvre. una din cele mai vechi din Paris, nava şi absida străpunse de vitralii ogivale erau săgetate de raze puternice, albe, vaporoase, transformând atmosfera bisericii într-un fel de beţie luminoasă.

Naşi trebuiau să fie marele pianist Sviatoslav Richter cu soţia lui, Nina d'Orleac. Dar el trecând printr-o gravă criză de depresie nu a putut face faţă invitaţiei, iar Nina nu a primit viză de la autorităţile sovietice.

În ultimul moment, bunul şi strălucitul nostru sculptor Ion Vlad, împreună cu Eve Pilkington, una din cumnatele lui Ion Ra-ţiu, au preluat rolul celor absenţi.

Ar fi prea multe de povestit, toate amănuntele picante şi duioase ale acelor zile, intensitatea orelor trăite. Le las Ioanei pentru când şi-o scrie ea memoriile.

*

Din nevoia regăsirii trecutului au dat năvală amintirile. Era o zi de vară prin 1973 – 1974.

Parisul se golise de parizieni. Largile bulevarde nu mai foşneau de automobile. Doar hoardele de turişti din lumea largă năvăliseră asupra urbei, parcă înfometaţi de a cunoaşte, de a vedea, de a privi de sus sau de jos, de-a lungul Senei, nesecatele izvoare de negrăite frumuseţi ce parcă au fost create să te ia în vârtejul lor ameţitor.

Să fiu oare înamorată de acest oraş?

Ani de-a rândul am străbătut, pe jos sau cu maşina, acelaşi drum care coboară de la Trocadero spre Saint Germain, trecând pe lângă Turnul Eiffel. Niciodată priveliştea nu era aceeaşi. Lumina, cerul, strălucirea zilei, ceaţa, ploaia, vântul, prieten sau potrivnic, te făceau de fiecare dată să descoperi ceva nou.

Într-o după-amiază, aflându-mă prin cartierul Operei, privind vitrinele în splendoare, am fost atrasă irezistibil de nişte afişe mari ale Oficiului de Turism Turc.

(Din pruncie şi tinereţe nu cunoşteam decât fascinantul Istanbul pe care îl şi vizitasem. Ţineam minte minaretele zvelte săgetând cerul

albastru, culoarea zidurilor, aspectul oriental al siluetelor şi mersul legănat al oamenilor, chiar şi străzile murdare, pline de câini tară stăpân, care nu reuşeau să te smulgă farmecului negrăit pe care îl avea oraşul şi prin poziţia lui în faţa Bosforului, şi prin prezenţa monumentalei biserici bizantine Sfânta

Sofia – devenită azi moschee-muzeu – făcând faţă Moscheii Albastre şi Hipodromului.)

Am intrat automat în Oficiul de Turism, de unde, în foarte scurt timp, am ieşit cu un bilet de avion Paris-Istanbul-Paris.

Mă întreb acum, când este prea târziu să mai pot schimba ceva, de ce am respins întotdeauna ispitele ce veneau spre mine? Nu bănuiam că ele pot aduce atâta bucurie, estompând dureri, suferinţe, nedesluşiri!

Ei bine, nu regret că de astă dată m-am lăsat pradă ispitei. Am decolat în zorii unei zile – nu mai ştiu care. Mă simţeam ca o frunză călătoare.

Aterizând pe pământ turcesc am intrat în dansul ameţitor al celor mai contrastante imagini ce se desfăşurau în faţa mea

Organizarea excursiei era foarte bună din toate punctele de vedere. Autobuzul confortabil, plin până la refuz, dar având aer condiţionat. În rând cu mine, dincolo de culoarul de trecere, un cuplu de francezi de vârstă mijlocie: ea brună. Înaltă şi subţire, cu cozi lungi şi groase care îi dădeau un aer feciorelnic; soţul ei, mat insipid, puţin chel, puţin grăsuţ. Am remarcat imediat în el un pasionat fotograf (îi dădusem numele „Ţac-Ţac”!).

Doamne! Am văzut toate mările dimprejur, toate ţărmurile! Anatolia cu incredibilele capele rupestre şi cercul magic al „Hornurilor zânelor” – stânci erodate de vânturile aprige venind dinspre mare, în formele cele mai ciudate.

Am vizitat moscheea (un fel de Saint-Dénis al Turciei) unde odihnesc – sper fără şansa reînvierii – Baiazid, Soliman, Murad… toate aceste cutremurătoare figuri care ne-au cotropit ţara. jefuindu-ne de atâtea comori, atâtea fete frumoase, atâţia mândri feciori, fără să uite, în grabă, să ia şi cenuşa din vetre!…

Acum ei stau liniştiţi sub lespezile lor, străjuiţi doar de nişte enorme turbane.

Mi s-a strâns inima gândind la biata soartă a ţării noastre care a auzit tropotul vijelios al cailor lor brăzdând câmpiile noastre înflorite, peste care fremăta aleanul dulce al doinei cântată din fluier.

La Troia m-am simţit un al doilea Schliemann; mi-am încântat sufletul lângă zveltele siluete ale pomilor ce înconjoară ruinele din Pergamon; am rămas uimită de neaşteptata privelişte a cascadelor din Pamukalé, încremenite în propriul lor calcar, formând largi terase albe scânteind în soare.

Reîntorşi la Istanbul, ni se rezerva incredibila frumuseţe a… Sfintei Sofia" în sunet şi lumină (noua atracţie a turismului mondial).

Acolo, Hélène – franţuzoaica aceea cu cozile pe spate – şi cu mine am explodat în faţa incredibilului spectacol ce ni se oferea!

Aşa s-a legat o prietenie neaşteptată, care mai durează şi astăzi.

Povestea căsniciei lor este o poveste lungă, pe cât de romantică, pe atât de tristă: o căsătorie trainică, o fericire exemplară care dura de 30 de ani. a fost curmată de o întorsătură neaşteptată.

La Paris ne vedeam. M-au invitat să fac cu ei un salt de neuitat în Israel. Însemnând pentru mine una din cele mai emoţionante călătorii, întrebându-mă dacă am meritat să calc pe urmele celei mai neînchipuite Fiinţe Dumnezeieşti care a fost Iisus, de la naştere până la moarte, adică de la Nazareth până la Ierusalim, unde am aprins o lumânare sub bolta apăsătoare a Stâncii Golgota

Timp de peste 45 de ani am avut obiceiul să sărbătorim Bobotează în casa noastră din Bucureşti. Acelaşi preot, bunul şi devotatul părinte Gălăţeanu, ne-a fost întotdeauna alături. Adunam în jurul nostru toată familia şi prietenii cei mai apropiaţi ca să împărtăşim împreună emoţia purificatoare a Botezului Domnului.

Trecuseră ani de când nu mai sărbătorisem această zi, şi câte se petrecuseră între timp!

Nu mai era nici Gogu. nici mama; plecase din casă şi tinereţea, copila noastră, pe meleaguri îndepărtate, iar acum, la Paris, căsătoria Ioanei şi sănătatea mea mă reţineau mai multă vreme. Relaţii noi mă antrenau în altă lume decât cea a muzicii, îndrumându-mă spre vechea mea pasiune, literaturii în ce priveşte întorsătura pe care o luase viaţa Hélenei. era acum un fapt împlinit: soţul ei având 50 de ani (vârstă „periculoasă" pentru bărbaţi!) a luat-o razna subit şi a părăsit casa.

Mi-a explicat că vrea să divorţeze.

Eu, pe cât am putut, l-am dojenit, spunându-i că nu strici o căsătorie atât de frumoasă pentru o nebunie, probabil trecătoare. Dar. după un an, situaţia nu se îndreptase.

Singura persoană care a rămas alături de Hélène cu o prietenie protectoare am fost eu. Amânându-mi întoarcerea în România, am antrenat-o în toate cercurile pe care le frecventam, fiind şi ea interesată de cultură şi de artă.

Şi iată că se apropie ajunul Bobotezei.

M-am gândit că era un prilej să aduc ceva nou în viaţa Hélènei (şi cu aceeaşi ocazie să mă răscumpăr. cumva, faţă de gentileţea câtorva români), cerându-i voie să fac slujba religioasă în apartamentul ei, studioul meu fiind neîncăpător.

Printre invitaţi am chemat pe tânărul scriitor Georges Astaloş - de curând exilat la Paris – pe care îl vedeam destul de des ajutând-o pe Ioana să traducă în franceză două piese de teatru ale lui, împreună cu Pierre Lamy, om cu mult farmec, regizor, poet. familist

Aceste piese urmau să fie în curând montate la Paris – în premieră, având ca scenograf-decorator un alt scump şi bun prieten, fost angajat al Teatrului Municipal din Bucureşti, tânărul Bubulac - zis „Bubu”.

Pentru Hélène şi Georges, întâlnirea din ziua Bobotezei a fost fatală! Parcă consfinţită de această mare sărbătoare!

Georges era o furtună binefăcătoare: sănătos, radios, gălăgios, având o minte ascuţită şi o memorie deosebită. Poet prin excelenţă, om de teatru premiat în România de Uniunea Scriitorilor – înainte de plecarea lui – şi încurajat de un alt premiu oferit de Franţa la concursul internaţional de poezie de la Split. pe coasta Dalmaţiei, înmânat de academicianul Pierre Emmanuel.

Hélène a fost pentru el şi muză şi solid punct de reazem. Ploua cu piese de teatru, volume de poezii traduse în diverse limbi, premiere în diverse ţări ale Europei şi Americii de Nord, Georges asociind-o pe Hélène la toate deplasările lui, împărtăşind succesele cu ea.

Casa ei a devenit un fel de „Bucureşti 2”. Poeţi, ziarişti, sculptori, pictori, sportivi, cineaşti. Mă rog! Nu numai români, ci şi străini, persoane eu nume răsunător, veneau ca la ei acasă să petreacă serile,

până târziu. Aceste reuniuni erau agrementate de o bucătărie excelentă pe care o pregătea Georges şi o denumise… Dracula". Domnea o voie bună ce se găseşte destul de rar prin acele părţi ale bătrânei Europe.

La Paris erau şi întâlniri foarte serioase, cu scriitori de vază. frecventând tot împreună „La Maison de la Poésie" aflată în noile Hale. azi superbe (de unde, la dărâmare, hoarde de şobolani au părăsit lăcaşul lor multicentenar, grăbindu-se spre alte orizonturi).

Odată explodată „bomba 1989" în România, Georges nu şi-a mai putut stăpâni dorul de ţară şi au pornit amândoi în aventură spre Bucureşti.

În tot timpul absenţei sale. având harul prieteniei şi peniţa uşoară. Georges întreţinuse corespondenţa cu cei din ţară. Desigur că a fost primit cu braţele deschise şi chiar foarte larg deschise.

Nenumărate cereri pentru piesele lui de teatru au venit din Bucureşti şi din provincie, începând cu Iaşi, unde, sub patronajul Ambasadorului Franţei la Bucureşti, am fost invitate, Hélène şi cu mine, să luăm parte la primul mare succes al piesei *Robespierre* şi la emoţiile revenirii lui Georges printre ai săi.

În ce mă priveşte, amiciţia lor a fost neclintită, luându-mă cu ei la multe premiere reprezentate în Basarabia noastră sau la Satu-Mare, la Galaţi sau Brăila, ajutându-mă să fac abstracţie de beteşugurile cu care vârsta m-a împovărat M-am trezit chiar şi vedetă în emisiunile de televiziune alături de Georges, el făcând din mine un fel de Cécile Sorel al micului ecran. Cred că m-am descurcat „navigând onorabil".

De atunci a urmat un du-te-vino permanent între cele două ţări. subiect de animaţie plăcută pentru prieteni şi colegi.

Trec zilele şi anii de la Bobotează din 1986, în care mă simt ca o minge cu care se joacă o pisicuţă şi pe care o împinge cu lăbuţa, rostogolind-o pe un covor magic, pe care se agaţă uscături şi floricele: şi-n păr mi s-au prins fire de beteală. Seara vin şi le adun. le ascund în sertarul scrinului bunicii. Bunica, refugiul copilăriei mele fericite. Şi aş vrea să destram fir cu fir, şi să ţes cu ele o pânză impalpabilă, pe care aş desfăşura-o peste hăuri, peste păduri, peste munţi. Un văl uriaş, mai mare ca cerul, în care ar pătrunde o lumină nouă. din care să se nască o viaţă mai bună. O viaţă de iubire, de dăruire, înmiresmând văzduhul cu

un balsam care să adoarmă ura, minciuna, nedreptatea şi să rămână ca o pajişte înflorită din care, ici şi colo, răsare câte o amintire din visul nostru trăit aievea. Să ne amintim numai de acele clipe minunate care ne-au îmbogăţit sufletul. Melodii triumfătoare: „Toţi pe lume fraţi noi suntem". Să vedem un răsări! de soare de pe faleza Mării Negre ale cărei valuri domoale se joacă cu „globul de aur" umplând văzduhul de raze…

*

Trei ani după căsătoria Ioanei am pornit din Paris cu maşina mea, cu hidrei la volan, încărcaţi ca o trupă de circ ce se deplasează din oraş în oraş. Eu, rezemată de ţeava de eşapament ce trebuia schimbată, odată ajunşi la Bucureşti, eram îngropată între şoşoni şi cutii de pălării.

Când am ajuns la Viena, ca să-mi facă plăcere, ne-am oprit la Hotel Sacher unde, mai demult. Gogii şi cu mine ne opream toarte des.

Au luat bilete şi la Operă. Atunci am auzit pentru prima oară pe viu pe Placido Domingo cântând în *Boema* cu un succes de public chiar supărător, pentru că, dacă s-ar fi manifestat la sfârşitul actului, ar fi fost bine. Dar la mijlocul unui act cu scene pline de emoţiile acestei tulburătoare vieţi boeme care te umple de duioşie şi te face să trăieşti atât de puternic sentimentele de iubire ale personajelor principale interpretate desăvârşit, aprecierile zgomotoase şi aplauzele oricât de meritate sunt deplasate şi denotă o totală lipsă de respect pentru opera în sine.

Când am ajuns în România-la vamă, jos cu bagajele! Dacă au văzut paşaport englezesc şi încă cu „Raţiu" pe deasupra, au scos până şi pernele pe care stăteam, în speranţa găsirii unor arme sau poate a unor Biblii. Am întrebat aşa. În glumă: „Dumneata crezi că am venit să facem revoluţie sau război în România?"

Singurul lucru care le-a plăcut, cu siguranţă – pentru că odată ajunşi acasă nu Le-am mai găsit – au fost tabletele de ciocolată!

Ninsoarea se lăsase pe tot întinsul Transilvaniei. Apropiindu-ne de Ciucea, îi spun Ioanei: „Hai să trecem pe la Mimi (cum îi spuneam noi Veturiei Goga) să-i facem o vizită!" Ioana spune: „la lasă-mă mamă acuma! Vrei să mergem la toate prietenele tale". „Hai, Ioana, că este o personalitate: este un fel de edec al României. Trebuie să mergem! Şi

pe urmă, ai să vezi şi tu „castelul" lui Goga, o vilă foarte, foarte frumoasă şi frumos mobilată, caic o să-ţi facă plăcere".

Ei, sigur. Ioana întotdeauna se opune şi pe urmă, când insist, îi pare bine şi-mi mulţumeşte.

Veturia era foarte bolnavă şi portarul mi-a spus că n-o să ne primească.

Am insistat: „Te rog. trimite-i vorbă şi spune-i cine sunt şi ai să vezi mata ce răspuns îţi dă". A telefonat de la poartă tocmai sus la vilă şi răspunsul a fost că mă aşteaptă cu entuziasm.

Am intrat la ea în odaie. Spre sfârşitul vieţii era foarte bolnavă şi cu toate că era o mare căldură în casă, ea era acoperită cu plăpumi şi pufoaice şi eu broboada pe cap.

Când a văzul-o pe Ioana, i-a făcut o primire extraordinară! A scos braţele de sub plapumă şi a îmbrăţişat-o cu dragoste! Pe Indrei, pe care nu-l cunoştea, l-a întrebat de unde vine şi el a răspuns în româneşte: „De la Paris, din Franţa". Şi ea, cu vocea ei timbrată de „privighetoare a Ardealului" a spus: „A, ha, ha! Ce amuzant! Parcă eu nu ştiu că Parisul e în Franţa!"

Într-adevăr. Ioana a fost încântată să o revadă pe „Mimi" şi totodată să admire lucrurile alese care erau în casă: o colecţie de jaduri, cărţi foarte frumos legate, mobila *Biedermaier* veritabilă. Locuinţa şi mobila fuseseră cumpărate de la Ady Endre, poetul maghiar, prieten bun cu Goga

Veturia, prin mareşalul Antonescu – pe care-l flata aproape indecent nescoţându-l din „arhanghelul meu" şi „îngerul meu" –, obţinuse acordul să aducă mozaic de la Veneţia pentru mausoleul lui Goga, pe care, în nebunia devotamentului ei pentru „Tavi". I-a lucrat aproape singură.

A realizat mari panouri pe peretele capelei închinată amintirii lui Goga: unul la exterior, „înălţarea lui Iisus" cu mult aur, galben şi albastru: la interior, două morminte eu lespezi mari. unul pentru Octavian, celălalt pentru ea însăşi, unde va odihni pentru vecie lângă el. Pe perete este un alt mozaic reprezentând „Naşterea Domnului" de toată frumuseţea

Avea o voinţă extraordinară şi dragostea şi preţuirea pe care i le păstra lui „Tavi" i-au dat puterea să realizeze această operă ca un

omagiu adus marelui român care a murit în condiţii dureroase datorate Regelui care] al II-lea Partidele politice erau în mare dezacord datorită dezorganizării provocate de acesta. În vederea creării unui partid unic. „Frontul Renaşterii Naţionale".

Din acea clipă a început destrămarea României prin anularea tuturor partidelor, dându-i lui Goga şefia guvernului (pe care o dorea de mult, dar pentru care nu era încă pregătit).

A fost luat prin surprindere în momente politice grele, cu legionarii, cu mari tulburări între liberali şi ţărănişti. Ştiu că avea dificultăţi să găsească prefecţi pentru toate judeţele şi a trebuit să recurgă la legionari ca să completeze lipsurile. După două luni de zile, ce a tăcut regele Carol cu dânsul nu ştiu – pentru că eram în străinătate – dar a trebuit să-şi dea demisia, lucru care ne-a uimit pe toţi. L-am întâlnit la Viena (noi locuiam la „Hotel Bristol" iar el la „Grand Hotel"). Era un om îmbătrânit. Doar ochii îi rămăseseră albaştri şi senini într-o figură trasă şi suptă de suferinţă şi decepţie. Durerea i-a adus moartea după câteva luni de zile. Este cert că a murit de inimă rea la 6 mai 1938.

Carol al II-lea a fost acela care a pornit descompunerea României, lucru de neînţeles pentru un om cu calităţile intelectuale deosebite pe care le avea Poate să ducă cu el şi povara morţii lui Octavian Goga, marele rapsod al suferinţei fraţilor noştri români din Ardeal.

*

Iar sar cu mulţi ani în urmă, când venise Indrei cu Ioana să sărbătorească Crăciunul cu mine la Bucureşti. Mare bucurie, că nu ştiam cum să pregătesc mai bine şi mai frumos: pomul să-l împodobesc, masa să fie îndestulată şi. ca surpriză, s-o chem pe Cella Delavrancea, cu prietena ei, ca să ne înveselească şi să ne cânte la pian. Pregătisem şi o casetă să o înregistrăm, veneau oameni şi mai maturi, şi mai tineri. În ultimul moment, Lisette (Zoşca) Balamaci – prietena Cellei – ne telefonează că are febră şi nu se simte bine şi că nu va putea veni, ceea ce m-a pleoştit foarte tare. Şi când au sosit toţi invitaţii aud sunând încă o dată şi cine apare pe uşă? Cella! care nu a putut să reziste ispitei să vină între tineri. A fost primită cu o explozie de urale, luată în braţe de toţi, sărutată şi a fost o seară încântătoare. Era bine

dis-pusă. Avea întotdeauna un apetit reconfortant, totu-i plăcea, toată lumea o înconjura cu dragoste. Caseta, nu ştiu ce s-a întâmplat cu ea, n-a fost bine înregistrată şi n-a rămas decât în sufletul meu această amintire foarte duioasă. Mai ales că lângă Cella şi cu Cella, am trăit ani şi ani de zile din prima mea tinereţe: mergeam la că ne cânta, ascultam interpretările ei din Chopin. Conferinţele le ţinea în propria-i casă (casa părintească) vizavi de Biserica Precupeţii Vechi, pe Mihai Eminescu. Acestea erau exemplificate cu muzică. Aveau scopul, ca prin contribuţiile noastre ale celor care o ascultam, să-i uşureze existenţa în viaţa ei s-a ivit o prietenă, Lizette Balamaci, al cărei soţ, un om înstărit, putea să o ajute material. O dramă intervine în căsnicia acestui cuplu protector al Cellei. Lisette, fiind brusc despărţită de soţ şi de cele două fete de a căror soartă nu a ştiut nimic timp de 20 de ani, scrie mai târziu cartea *Xenia şi umbrele ei* în care îşi povesteşte viaţa.

Cella, pe lângă un scris extraordinar de frumos – parcă erau litere chinezeşti desenate aşa superb – avea o manieră de a se exprima pe care probabil că a moştenit-o de la taică-său, care era un mare orator şi excelent scriitor. Avea o pasiune în tot ce scria, o ascuţime de inteligenţă, o pricepere muzicală; făcuse studii foarte avansate. Câteodată era poate injustă pentru că nu era bine dispusă, nu-i plăcea o interpretare a unui om pe care-l admirase până atunci, dar întotdeauna criticile ei erau interesante din punct de vedere muzical şi din punct de vedere literar.

Cella era foarte comunicativă, foarte tandră. Când ne-am întâlnit în străinătate, mi-a recomandat-o pe croitoreasa ei; ea se îmbrăca cu foarte mult bun-gust. De la Salzburg, ne scria o scrisoare din care vă voi reproduce din memorie un pasaj în care spune cu foarte mult haz: „*La festivalul din Salzburg*, *Moz*. *art este portarul în propriul lui oraş*, *deschizând porţile lui Richard Strauss care acoperă aproape tot programul de opere şi simfonii cu geniala lui producţie*…" pentru că se făcea foarte puţin Mozart şi foarte mult Strauss şi pentru că c'lemens Krauss era foarte apropiat de marele vrăjitor componist al secolului nostru. Şi toate amintirile acestea… Bayreuth, Salzburg, Paris, restaurante, plimbări, parcul de la Versailles, amintiri din Egipt – unde fusese cu soţul ei, Pilip Lahovary, în post diplomatic – toate se leagă de Cella: Cella mai tânără. Cella mai matură şi pe urmă Cella cea vârstnică,

când venea în ultimii ani la Paris şi locuia într-un hotel lângă gara Saint-Lazare. O femeie interesată de tot ce era în jurul ei. Asta i-a păstrat tinereţea îmi pare că am spus că la cei 100 de ani am fost la Dan Grigore, care o diviniza, o adora şi cântau amândoi la pian, compuneau, făceau giumbuşlucuri, ghiduşii componistice, pline de haz, de vervă. Ce mai! Era cea mai tânără cu toţi cei 100 de ani pe care-i număra pe răbojul ei. La această aniversare, evident, era prezent şi băieţelul de şase ani al cuplului Grigore. Apropiindu-se de ea îi spune cu o voce mică de pui: „Doamna Cella, e adevărat că aveţi 100 de ani?" „Da!" „Şi mai aveţi picioare?" Atunci, Cella îl roagă pe Dan să cânte la pian un vals, aproape că sare de pe scaun, cu zvelteţe, înconjoară cu braţele pe copil şi – l antrenează în vârtejul dansului. Uitându-mă la ea cu mare admiraţie, observ că începe să piardă echilibrul. Mă ridic precipitându-mă, şi o prind în braţe, ca să nu cadă. Am avut o senzaţie stranie, tulburătoare. În braţele mele nu se afla un trup de femeie, îmi părea o mică pasăre căzută din cuib şi înfăşurată în haine de om.

*

Încă de la sfârşitul primăverii anului 1987 începusem să pregătesc o „Carte a Centenarului*" care pe 12 septembrie trebuia să marcheze o sută de ani de la naşterea maestrului George Georgescu.

M-am gândit la personalităţile care au avut norocul să trăiască în acelaşi timp cu un artist născut pe acest pământ, ce a adus oamenilor, vreme de aproape o jumătate de veac, trăiri exaltante, făcându-i să uite de monotonia ceasurilor ce se aseamănă toate", pentru a-i introduce într-o lume transfigurată de muzică.

Cui puteam să mă adresez mai nimerit decât sensibilului şi iniţiatului într-ale muzicii. Viorel Cosma? Am luat legătura cu el, propunându-i să selectăm din arhivă – de care, desigur, el avea cunoştinţă mai bine ca nimeni altul. pigulind împreună documentele din depozitul de acte ce-mi rămăseseră şi pe care-l dăruisem Academiei Române, urmând ca eu să-i traduc textele pentru a-l ajuta A fost o muncă migăloasă şi grea, dar care îmi dădea încredere că păşesc pe drumul cel bun în împlinirea scopului urmărit.

Toate documentele veneau spre mine cu atâta putere! Eu am intrat târziu în viaţa lui Gogu, dar atâtea mărturii scrise m-au luat în vârtejul lor, dându-mi intens senzaţia trăirii acelor clipe…

O primă surpriză, pe cât de neașteptată, pe atât de supărătoare: cartea urma să fie încredințată unei debutante în ale muzicologiei, care nu semnase încă niciun articol! (între timp s-a dovedit a fi o persoană foarte capabilă.)

Supărarea mea s-a transformat în violență și pe un ton ferm – pe care l-am vrut cât mai convingător – am insistat, spunând clar profesorului Viorel Cosma că retrag cartea, considerând că George Georgescu merită, dacă nu o dragoste profundă, măcar considerație pentru felul în care a știut să servească gloriei României, atât în țară, cât și peste hotare, prin măiestria artei sale!

Când să fie cules textul, mă lovesc de o problemă absurdă, din cauza căreia cartea nu putea să apară: nu se găsea carton pentru copertă!

Dar iată că vine. seara în care Corina și Floria Andreescu mă invită la Ateneu la un concert dirijat de el. Era pentru mine o mare bucurie găsind că adesea înariparea înflăcărată ce-l stăpânea îl ridica pe culmi.

În loja de alături stătea ministrul Culturii, domnul Dulea! Era într-adevăr persoana la care trebuia să ajung. După ce Corina Andreescu a tăcut prezentările și în urma schimbului de amabilități de rigoare (care au avut și ele farmecul lor), reușesc să obțin audiență pentru prima zi a săptămânii următoare.

Luni, telefon la cabinet: audiența, din motive neprevăzute, se amână…

A fost o lovitură, ca și cum un sloi de gheață ar fi căzut peste mine… Concluzia mea era că „intram într-o serie neagră".

Spaima a fost inutilă, fixându-se audiența pentru a doua zi – marți – când. Într-o atmosferă destinsă, ministrul, găsind ridicol și de necrezut faptul că nu se găsește carton de copertă pentru cartea mea, a dat dispoziții energice, și ca urmare am obținut într-un timp record ceea ce solicitasem. Acest gest nu-l voi uita niciodată!

Trec acum ușor peste multiplele piedici tehnice: greșeli de tipar, hârtie de cea mai proastă calitate și altele, lucruri care atunci luaseră pentru mine proporții cutremurătoare. Dar mar-casem un punct

Dragul și bunul meu prieten, Minai Bredieeanu. În acel an directorul Filarmonicii, îmi spune, pe cât de jenat pe atât de contrariat

că până în acel moment nu primise aprobarea ministerului cu privire la concertul „in memoriam" pentru centenar:

— Draga mea. dacă nu te duci chiar tu. mi-e frică de un refuz şi atunci se compromite toată iniţiativa noastră.

Nu puteam să-mi imaginez că trebuie să insist eu însămi într-o problemă ce privea direct autorităţile Ministerului Culturii: însă, având în vedere personalitatea ce trebuia sărbătorită, mi-am luat inima în dinţi şi m-am dus la minister, în „Casa Scânteii", unde am dat de llegheduş, un domn foarte-foarte amabil, foarte respectuos, cu aspect fizic plăcut, într-un birou civilizat. Pe etajeră, două busturi: Enescu şi Bartók. Pentru încălzirea atmosferei, am profitat să evoc prietenia dintre ei, dar şi nobila personalitate a lui Bela. În sfârşit am ajuns şi la problema centenarului.

— Doamnă, vă dau cuvântul meu de onoare că această comemorare va avea loc.

— Da, dar trebuie aprobarea dumneavoastră scrisă. Trebuie o hotărâre oficială!

M-a asigurat din nou, cu surâsul cel mai plăcut, dându-şi din nou cuvântul de onoare.

— Domnule Ministru, o persoană care poate să surâdă atât de plăcut nu poate să-şi calce cuvântul! Contez pe dumneavoastră!

Zis şi făcut. Mă întorc la Brediceanu, îi spun povestea.

Concertul a avut loc, însă de la Minister nu a venit nicio hârtie autorizându-l, iar pe afiş nu-mi amintesc să fi văzut menţionat „*in memoriam*".

Tot cu prilejul acestui eveniment, bustul lui Gogu executat de sculptoriţa Milita Petraşcu a fost oferit de mine Filarmonicii, pentru ca, pus în cabinetul directorial, să amintească de prezenţa luminoasă, timp de aproape o jumătate se secol, a aceluia ce a dat o valoare nouă, internaţională, acestei orchestre.

Acum. În Aula Ateneului se află un bust realizat de alt sculptor.

Dar nu am terminat de înşirat perlele negre ce au format şirul mătăniilor patimilor mele: mai trebuie menţionată a patra etapă ce se leagă de această dată.

Din nou, tot eu, a trebuit să fac lumină în problema adunării festive în cadrul Academiei.

Obişnuită să vorbesc întotdeauna cu cei ce-şi aveau locul cel mai sus, m-am adresat preşedintelui de atunci, inginerul Radu Voinea. căruia îi păstrez o vie recunoştinţă pentru ajutorul ce mi-a dat, dovedind afecţiune, devotament, respect, privitor la amintirea tatălui meu, inginerul Constantin Bu. şilă – care-i fusese profesor –, consacrându-mi câteva ore de cercetare personală a dosarelor Politehnicii şi mergând până la a copia cu mâna lui tot ce era legat de activitatea profesorală şi profesională a lui Moco, cercetând minuţios ca toate să fie trecute în perfectă ordine în computerele instituţiei (o noutate în Politehnică la acea vreme).

Aceasta este o lungă paranteză prin care vreau să îi dovedesc – o dată mai mult – că nu ştiu să uit, mulţumindu-i încă o dată pentru ajutorul dat.

Acum scopul meu era, după cum am mai spus. adunarea festivă Curtenitor şi cu multă blândeţe. Radu Voinea mi-a comunicat că de problemele organizatorice ale Academiei nu se ocupă el, dar mă pune în prezenţa directorului serviciului de protocol.

Mă duc aşadar la directorul protocolului Academiei, ca să punem la punct problema centenarului maestrului George Georgescu.

— Având în vedere că a fost membru al Academiei v-aş ruga să rezervaţi sala mare de conferinţe.

— Doamnă Georgescu, au trecut 23 de ani de când a murit maestrul! Lumea e preocupată de probleme personale, e plecată la mare, la munte. Poate că ar fi mai bine să aveţi o sală mică şi să fie plină, decât o sală mare şi să fie – în sfârşit – nu tocmai plină Cred că şi dumneavoastră sunteţi de aceeaşi părere.

— Domnule, uite ce e: vremea pare să se fi stabilit pe timp foarte frumos şi curtea Academiei va fi locul de întâlnire al tuturor în acea zi de 12 septembrie, ora I 1. Să vedem atunci câte persoane răspund invitaţiei.

La data fixată şi la ora programată, un lung şir de invitaţi umpleau curtea Academiei. În faţa evidenţei, directorul protocolului n-a mai avut „motiv de îngrijorare" şi a deschis uşile marii aule care s-a dovedit şi ea neîncăpătoare, parte din public neavând loc nici în picioare.

Asta a dovedit, o dată în plus. că atunci când vrei să realizezi un

lucru necruţând niciun efort, sfârşeşti prin a obţine ceea ce doreşti.

Totul a fost la înălţime şi totul s-a petrecut perfect: şi concertul a avut loc, şi reuniunea la mine. de asemenea, cu foarte mulţi oameni drăguţi, şi din trecut şi din prezent.

A fost o mare emoţie şi în acelaşi timp a fost şi încheierea unui fel de cerc, pe o tristă şi dureroasă hotărâre a mea de a mă despărţi de casă

M-am străduit din răsputeri să învingă această durere, care devenise o durere fizică: despărţirea de această casă în care am trăit peste 60 de ani momente atât de extraordinare de înălţare şi al-Tutu George Georgescu tele cu atâtea lacrimi de durere pentru atâtea despărţiri sfâşietoare.

Viaţa pe care ne-o oferă Dumnezeu când venim pe lume este plină de lumină şi umbre. Casa asta mi-era şi mai dragă pentru că îi era teribil de dragă lui Gogu. Când se întorcea din străinătate, din orice *palate* ar fi venit, parcă se întorcea într-un castel, nu într-o modestă vilă! Aici îşi regăsea lucruşoarele, partiturile, biroul, radioul, fotoliul lui. Era fericit că este acasă!

Iar eu am făcut această crimă: să vând casa! Nu ştiu din ce nebunie, ce demon m-a împins. Poate prea multă corectitudine pe care am avut-o în viaţă: gândul să nu dispar şi Ioana să nu poată face faţă făgăduielii mele de a răsplăti persoanele care îi veniseră în ajutor.

*

Vă veţi mira probabil că vă vorbesc cu atâta căldură de casa în care soţul meu şi cu mine ne-am început viaţa, unul alături de celălalt, şi pe care a trebuit totuşi să o vând!

Regimul Ceauşescu era categoric: fiicei mele i se refuzase prelungirea paşaportului românesc – din motive pe care niciodată nu le-am înţeles – fiind astfel obligată să ceară cetăţenia franceză. Şase luni am stat şi eu pe ghimpi la Paris, pentru că nu-mi venea nici mie prelungirea propriului meu paşaport. Cum nu eram prea tânără, am fost forţată să vând casa cu gândul că, dacă eu mor, fata mea, pierzându-şi cetăţenia română, nu va avea dreptul de moştenire.

Am vândut-o cu o sfâşietoare durere, după ce am încercat, prin toate mijloacele, să o păstrez, fiindcă iubeam această casă, ea însemnând pentru mine punctul meu de reazem, punctul meu vital de

reculegere şi de aducere aminte.

De altfel, toată lumea care venea la noi avea acelaşi sentiment: în modestia ei era atât de primitoare, atât de luminoasă, de *gemiitlidh* (confortabilă), încât într-adevăr despărţirea de ea a fost pentru mine ca un doliu.

Cu George Bălan şi Emil Cioran. „Revoluţia din România". Timpul descălecătorilor: vizita Regelui. Iancu Raţiu. Infernul nostru cel de toate zilele. Miracol la Tulcea.

Am avut bucuria într-o zi să primim un telefon din Paris de la George Bălan. Asta ne-a aruncat cu ani în urmă, când Ioana era încă la noi în casă şi nu puteam rezista să nu fim prezenţi la minunatele conferinţe ale lui George, completate cu muzica compozitorului pe care-l evoca

Plecarea lui bruscă din România ne-a lăsat un mare gol în suflet atât nouă cât şi altora. Stabilindu-se în Germania, a trecut prin multiple metamorfoze, fixându-se la un gen nou şi foarte apreciat în acea ţară atât de cultivată. Încât pare că trăieşte prin muzică. Avea o seară liberă şi ne-a oferit-o dorind să ne demonstreze noua lui concepţie despre cerinţele muzicale.

Pe cine să invităm ca să împărţim această neaşteptată bucurie?

Emil Cioran a fost primul la care ne-am gândit să-l convocam, împreună cu rafinatul om de cultură Dorel Cazaban, cu frumoasa lui soţie, Solweig; regalul prezentat era cvintetul de Schu-bert, cel cu două violoncele. A fost o adevărată plutire în spaţiu şi timp de care-mi voi aminti întotdeauna cu emoţie.

Apartamentul ajuta prin atmosfera ce degaja, cu foc în cămin, lămpi difuzând o lumină discretă ce părea să se oprească lung pe vasele pline de flori. Am surprins vibraţia lui Cioran la muzică, ceea ce m-a încurajat ca să-l invit la concertul excepţional ce-l dădea Dan Grigore în cadrul Sorbonei. Program: Bach. Schubert. Schumann, Chopin, în care Dan s-a depăşit pe el însuşi.

Apartamentul de două odăi mari de la etajul I, sub apartamentul Ioanei – spre cu tea interioară – a fost cumpărat de tânăra contesă Caroline d'Estut D'Assay, restauratoarea de tablouri a muzeului Luvru.

Prietenia s-a legat din prima zi, devenind un fel de familie. Ea aparţinea, prin originea ei. zbuciumatei îndepărtate istorii a Franţei.

Din toate bogăţiile trecutului ce rămăseseră, i-au revenit mamei ei două castele pe fluviul Loira, cu un donjon din 1300, Ca-roline având ea însăşi un castel în Normanclia

Ne aflam în preajma Crăciunului şi cuvântul de ordine era să profităm cât mai mult de această vacanţă mirifică într-unul din castelele de pe Loira Am pornit din Paris, ca ţiganii cu şatra, încărcând maşina Ioanei cu Indrei şi cu mine, înghesuindu-ne. ca să aibă loc „maiestatea sa" Alexandru care abia împlinise doi ani şi care avea nevoie de foarte multe lucruri ca să se simtă în largul lui.

Priveam cu tristeţe starea dezolantă a pădurii şi a parcului caic nu mai puteau fi îngrijite ca în trecut, ceea ce se întâmplă cu nenumărate castele ai căror proprietari nu mai dispun de fonduri pentru întreţinere. La venirea noastră se făcuse focul în toate sobele imense, iar sufrageria păstra urmele unui trecut glorios.

Vinul era asigurat de podgoriile proprii trecute în „evanghelia" vinurilor celebre ale regiunii.

Totul părea un basm povestit de bunica Televizorul aducea imagini din toate colţurile lumii, când o bombă explodează pe ecran, cu vestea cutremurătoare despre „revoluţia din România"! Imagini ale palatului din Calea Victoriei, Ceauşescu gesticulând, cu căciula pe cap şi nelipsita lui tovarăşă prezentă lângă el, înconjuraţi de inchizitorii care ne-au răvăşit ţara. Aparenţele erau pervers mediatízate. Discursul întrerupt, primele focuri de armă. mulţimea de oameni alergând bezmetic. Biblioteca Universitară (Fundaţia Carol 1) în flăcări, urlete, ţipete, morţi seceraţi de mitralierele securi şi i lor, sânge, tragicomedia elicopterului pe acoperişul clădirii Comitetului Central, geniala regie a celui ce şi-a pus piciorul în gips, Haşuri furate de obiectivele aparatelor de filmat aducând în faţa ochilor noştri diverse colţuri ale oraşului, ca să culmineze în zilele următoare eu dureros-ruşinosul „proces" intentat familiei dictatorului.

Planul fusese probabil de mult pus la punct, dar regizorul şi însufleţitorii acestei monstruozităţi ruşinoase ne aduceau imagini ce aveau prospeţimea neprevăzutului. Consternarea noastră în faţa acestei tragedii, căzută ca un trăsnet dintr-un cer de vară. ne-a strâns foarte aproape pe unii de alţii. Cu toţii am izbucnit în plâns: plâns de groază şi de nădejde în acelaşi timp.

Filmul cu judecarea şi cu execuţia ne-a dat prilejul nu numai să trăim momente de ruşinoasă groază dar şi să descoperim figuri ce ieşeau din umbră atrăgând tot mai mult. şi mai repede toată puterea reflectoarelor asupra lor.

Nu am trăit niciodată momente mai zguduitoare, emoţionante, mişcătoare privind elanul popular a 23 de milioane de români doritori de a-şi exprima descătuşarea după 50 de ani de robie Cel mai modest om depunea cei câţiva bani pe care îi avea. strângea o bocceluţă de rufe, înghesuia alimente în cutii ca să le ducă la unul din numeroasele centre ce se formaseră ca prin miracol în diverse puncte ale Parisului şi în restul Franţei, de unde plecau camioanele spre România, ducând darurile oferite de poporul francez.

Bucuria a trecut însă ca un ropot de ploaie, căci a explodat o nouă bombă, o bombă cu repetiţie: mineriadele! Aceleaşi spoturi pe ecranele TV mărturiseau ruşinoasele scene, brutalele acţiuni care au îngrozit opinia publică Mă antrenasem în diverse grupări catolice de caritate care apăreau ca ciupercile, peste tot. susţinând elanul ce se născuse spontan, cu puţin înainte, în favoarea României. Aceleaşi persoane din comitet cu care aveam contact mă strângeau în braţe spunându-mi: „Nu îmi mai vorbiţi de România! Mineriadele au fost cele mai josnice iniţiative, prin care încrederea şi optimismul nostru au fost zdruncinate şi înăbuşite cu brutalitate”.

Îmi era ruşine şi milă de mine că nu găseam cuvinte prin care să pot explica această grozăvie ca fiind opera unui nucleu purtător de morbul morţii pe care o răspândea din nou peste o naţiune nevinovată, făcând să răsune iarăşi zgomotul lanţurilor ce o încătuşaseră vreme de o jumătate de secol.

Reţinută de un control medical la Paris, nu m-am putut întoarce în ţară decât după doi ani, ca să constat cum vălul iluzoriu, la care visase o naţiune întreagă, se destrămase, lăsând să atârne zdrenţe peste câmpul de luptă

Am regăsii de-a lungul drumului, de-a lungul străzilor, clădiri noi, uriaşe, ce avuseseră timp să crească în aceşti doi ani, de te întrebai „cu ce bani?” * când toţi cei ce năzuiau spre un răsărit de soare s-au văzut jefuiţi şi amăgiţi.

Mulţi îşi plângeau morţii nevinovaţi şi se întrebau pentru ce se

jertfiseră oare? Iar în tineret zvâcnea încă încrederea dârză că lumina va sfărâma obrocul care de prea multă vreme înăbuşea nădejdile.

Unde? în ce văzduhuri s-au spulberat glasurile copiilor care strigau „Vom muri, dar vom fi liberi! *”? în sufletele noastre moartea pare a pune o tristă stăpânire pe avântul tineresc cu care mai găseam puterea să strigăm „Libertate!”

Şi iar trec anii, strecurându-ne prin păienjenişul de sârmă ghimpată, prin care, ce e drept, se putea zări cerul şi o rază de soare pe care nimeni nu ne-o va mai lua.

Hotărâsem reîntoarcerea mea în ţară, dar nu am găsit loc în avion, ratând poate cea mai înălţătoare clipă ce aş fi putut trăi dacă ajungeam cu o săptămână mai devreme în Bucureşti: Săptămâna Mare, cu reînvierea firii, cu învierea Domnului şi cu minunea venirii Regelui Minai, coborând parcă din ceruri şi punând din nou piciorul pe pământ românesc, după 45 de ani!

La Paris am revăzut de zece ori filmul făcut cu atâta dragoste de Frederic Mitterrand, cu speranţa fermă că această peliculă care este o mărturie vie a visului nostru ghemuit adânc în subconştient va contribui la transformarea acestui vis în realitate, aşa ca în prima zi, la facerea lumii, când Dumnezeu a zis: „Să se facă lumină!”

Din văgăuni, din scorburi de copac, din corole de flori năpădea bezmetică o lume nebună, strângând rândurile, adunându-se de te miri de unde. împânzind şoselele încă de la aeroport, de-a lungul căilor şi bulevardelor, înlăturând lanţurile care interziceau trecerea pe sub Arcul de Triumf pentru ca maşina regală să poată trece pe sub mărturia marii victorii a eroismului românesc. Înfăptuind visul nostru dintotdeauna

Mulţimea ieşea ca din vizuini, uralele mă asurzeau ca un imn pornit din trâmbiţe de alamă triumfătoare. Şi au atins culmile când mulţimea, într-un elan nestăvilit, a ridicat pe umeri maşina regală acoperită de flori, în faţa Bisericii Sfântul Gheorghe. ca încă o chezăşie a unei noi victorii a Sfântului asupra balaurului.

Cele câteva zile în care Regele a colindat pe plaiurile României păreau o revenire a timpurilor descălecătorilor care prin vijelioasa lor credinţă au reuşit să pună pecetea de foc a stemei noastre pe care străluceşte deviza: „Nimic fără Dumnezeu!”

Nu degeaba se spune „lacrimi de fericire”. Acea mulţime topită în bucurie a fost darul cel mai minunat pe care o ţară îl puica aşterne la picioarele Alesului hărăzit de Cer să domnească peste un popor însetat de dragoste şi lini şic.

Privind acel film. Ioana a fost înmărmurită să descopere un Bucureşti pe care nu-l imagina A scăpărat în mintea ei ulcea de a-mi sugera scrierea poveştii vieţii mele, care, după cât ştia ea. trecuse prin multe vâltori şi lumini.

Şi aşa a început totul!

Bunul şi bătrânul meu prieten finlandez, Roger Lindberg, un om de mare vază în ţara lui nordică, mereu atent faţă de mine. mi-a trimis un radiocasetofon ca să-mi servească de „secretar”. Şi iată cum „ce omul îşi face…”! M-am văzut aruncată în cea mai zbuciumată aventură ce nu puteam nici măcar gândi.

La Paris nu puteam găsi persoane care vorbeau româneşte şi în care aş fi avut sprijin. M-am aruncat în altă aventură venind în România, dar aici am întâmpinat alte greutăţi insurmontabile. Nici nu vreau să-mi mai aduc aminte de zilele şi nopţile prin care am trecut, de la venirea mea şi până acum.

*

24 ianuarie 1990! O zi marcată cu litere de foc pe numele şi viaţa lui Ion Raţiu, după 50 de ani de trăire în exil, eu gândul. şi sufletul mereu alături de ţară

Destinul este mai tare decât orice intenţie omenească Nu ştiu dacă am spus vreodată cât de îngrozită am fost când mi-a ajuns la ureche zvonul că Iancu Raţiu dorea s-o cunoască pe Ioana, el. marele „pescuitor” de români împrăştiaţi pe tot globul, mulţi dintre ei purtând adânc în sufletele lor dorul de ţară şi durerea de a nu reuşi să înfăptuiască ceva pentru ea.

Fata mea era exponenta unei familii care, de-a lungul dureroşilor ani ai războiului, şi-au îndeplinit doar datoria de cetăţeni onorabili ai ţării, fără a face concesii de niciun fel.

Toţi cei ce îmi erau apropiaţi au plătit prea scump această atitudine fermă de a rămâne în ţară ca să o poată servi ca în trecut.

Şi mai trecură anii… Şi iată-ne în 24 ianuarie 1990, ziua în caic Ion Raţiu împreună cu soţia şi fiii săi, Indiei şi Nicolae, coboară din

avion pe pământul patriei sale.

Cred că numai emoţia mea se putea măsura cu cea a lui Ian-cu, imaginând acea clipă cutremurătoare şi înălţătoare!

Am fost deseori confidenta şi martora strădaniilor multora care. În zbuciumul luptei cu adversitatea, înţelegeau prin „românism" o coroană ce şi-ar fi pus-o pe cap fără să fi mişcat vreun deget

Deseori – mai ales la Zermatt, în liniştea peisajului măreţ al Alpilor înzăpeziţi, când poţi să stai de taină la gura focului, ţesând o pânză luminoasă cu care să învălui atâta suferinţă, aducând o rază nouă pe ţară iubită – Iancu mă întreba dacă am încredere că s-ar putea schimba ceva în România

Judecând după sufletul şi avântul dorinţelor mele ar fi imposibil de crezut că toată omenirea asta care acoperă pământul nostru strămoşesc să nu se unească „dând mână cu mână", umăr lângă umăr, pentru a reclădi în voioşie şi dragoste o ţară nouă şi frumoasă din ruinele răvăşite în care a transformat-o istoria unei jumătăţi de secol.

Am avut destule răgazuri în acest răstimp să visăm la minunea că se poate totuşi realiza!

Iancu Raţiu nu era atât de comunicativ pe cât de organizat, cu sânge dârz, ardelenesc, plecându-şi fruntea la nevoie, dar nevânzându-şi sufletul.

În timpul nenumăratelor vizite în Anglia, unde eram invitata lor, am cunoscut numeroase personalităţi, am pătruns până şi în Camera Lorzilor, am auzit, citit, văzut, activitatea lui neîntreruptă, dominată mereu de o singură idee: ROMÂNIA.

L-am urmărit cu gândul prin toate ungherele globului pe unde l-au dus paşii, întovărăşii pretutindeni de credincioasa lui soţie. Răscolea cărţile telefonice în căutarea numelor cu rezonanţă românească pentru a-i cunoaşte şi a şi-i apropia, a le reaprinde lumina în suflet – lumina unei flăcări care la mulţi abia mai pâlpâia

— Şi a-i convinge să facă parte din Uniunea Mondială a Românilor Liberi (UMRL) al cărei înfăptuitor şi animator a fost timp de 50 de ani.

Am asistat cu durere şi indignare la intrigile şi ponegririle – pornite din invidie – care puteau fi fatale acestei organizaţii dacă n-ar fi fost ţinuta neclintită a ideii urmărite de Iancu Raţiu.

Şi iată-l aşadar în ţară!

Cred că nu îi mai încăpeau în braţele întinse dorurile şi visele de împlinire pe care le aducea în dar patriei lui.

De curând s-au împlinit 60 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu. Un vorbitor înflăcărat a pronunţat o frază care mi-a rămas în amintire:

„Era un om prea mare pentru o ţară aşa de mică".

Acelaşi lucru cred că l-aş putea spune despre Ion Raţiu.

Deşteptase în sufletul mulţimii atâta speranţă, atâta vâltoaic adormită şi atâta bucurie. Încât reacţia anumitor grupări mărunte

— Având alte ţeluri şi alte preocupări decât readucerea gloriei pierdute – a fost să lupte cu mijloace nedemne pentru a încerca să spulbere toată dorinţa lui de a-şi vedea visul împlinit Ceea ce n-au izbutit, pentru că Ion Raţiu nu era un om pe care să-l dărâmi cu una cu două

Şi iată-ne în ziua de 16 ianuarie 2000. când acest mare iubitor de ţară a plecat din această viaţă, după o scurtă, dar neiertătoare boală, fără bucuria victoriei.

V-am mărturisit că sunt o idealistă fără leac care visează să înfrumuseţeze totul şi pe care realitatea o trezeşte brutal. Şi de astă dată am avut durerea să constat că toţi oamenii pe care i-a ajutat – făcând parte din marea lui familie politică – au răspuns sub orice aşteptare generozităţii şi devotamentului său.

Rămăşiţele pământeşti i-au fost aduse eu avionul din Anglia, fiind primite cu cinste de Patriarhie, ca să-i fie împlinită dorinţa de u se odihni alături de părinţii, strămoşii şi neamurile lui, oameni care au participat şi ei eu jertfa lor închinată reînvierii acestei ţări.

În piaţa din faţa bisericii din Turda, după ultima slujbă religioasă au urmat discursurile de rigoare.

O mulţime nesfârşită de oameni veniţi din toate colţurile Ardealului se adunase pe plaiurile înzăpezite aducându-i dragostea şi prinosul lor de recunoştinţă.

Ca încheiere, preşedintele PNŢCD-ului şi-a început cuvântarea cu aceste încremenitoare cuvinte: „Îmi pare destul de rău că a murit Ion Raţiu..."

Nu am mai putut suporta să ascult mai departe, şi am părăsit

adunarea sprijinită de braţul fratelui Elizabethei Raţiu, strecurându-ne prin mulţime.

(a şi la moartea tatălui meu, Dumnezeu a vrut să împodobească pomii, câmpiile şi pădurile de-a lungul drumului Turda-Bucureşti cu zăpadă şi chiciură, ca un dar adus fiului credincios.

*

Căldura din Bucureşti în vara anului 1999 este toridă, străzile îmbâcsite de praf, de resturile de frunze căzute, răscolite de ultima vijelie, putreziciunile neridicate, gunoaiele lăsate, părăsite, grădinile neeultivate, nicio floare nu întinereşte puţin atmosfera oraşului. Încep să înflorească ierburi nebune care dau năvală pe trotuare, oamenii nu taie lăstarii din jurul pomilor care dau o impresie de sălbăticie şi de abandon dovedind lipsa celui mai elementar sentiment estetic! Şi astfel te întorci acasă şi eşti nemulţumit pentru că tot ce aştepţi nu se împlineşte.

Vrei să faci cel mai mic lucru, ei bine, este imposibil!

Vreau, de exemplu, să-mi redobândesc pensia mea de urmaş, după o lună şi jumătate de când m-am întors. E cu neputinţă să imaginezi atâta rea-voinţă, atâta indolenţă din partea funcţionarilor! Nu ştiu cum s-o numesc, pot să spun numai atât, pentru că n-are rost să mă răzbun jignindu-i.

Am cerut pensia mea de drept acolo unde se cuvenea să mă duc. Am fost la primărie, la centrul din Piaţa Amzei – devenită un fel de iarmaroc. Fusese un spaţiu frumos în clădirea Studioului Teatrului Naţional, unde se dădeau spectacole interesante, cu actori de mâna întâi. Acum l-au închiriat la diferite prăvălii. Nu mai arată a primărie: e dezordine, murdar, trist Urci două etaje fără bară la scară! Bieţii pensionari – în cazul meu fără vedere, alţii şchiopi, vai de capul lor, cu mâinile cocârjate, eu ghebă în spate, câţiva ţanţoşi şi bine dispuşi.

Te primeşte dispreţuitor o funcţionară lipsită de cel mai elementar sentiment de respect faţă de omul care urcă cu greu cele două etaje şi când îi ceri pensia începe să-ţi povestească, acolo, că-ţi trebuie actul cutare, şi actul cutare, şi actul cutare… Or. cu întâmplător aveam paşaportul vechi de stil socialist şi cum expirase, rugasem pe o prietenă – eu fiind la Paris – să-mi facă unui nou, în Bucureşti, de tip modern. Dintr-o neglijenţă regretabilă, pe paşaport m-a trecut ca

românca cu domiciliul în străinătate, lucru care m-a tulburat peste măsură! M-am agitat, am dat faxuri am fost la consulat aproape cu lacrimi în ochi am spus:

— Domnule, dar eu de 50 de ani mă lupt să rămân românca: am buletin românesc, am casă în Bucureşti, locuiesc în subsolul propriei mele case, în condiţii mizerabile, într-o atmosferă de nesuportat, îndur toate înjosirile şi jignirile pe care le primesc aproape zilnic, trec peste toate pentru că vreau, şi vreau, şi vreau să rămân românca aşa cum a fost tatăl meu, mama mea, bărbatul meu. Cu toate mizeriile pe care le-am suferit, cu toate înjosirile, cu toate strivirile pe care le-am primit în această ţară, am vrut să rămân românca Nu e nicio glorie din asta! O fi poate o prostie, că multă lume îmi spune: „A… de ce nu devii franţuzoaică?! Ai avea atâtea avantaje!" Nu mă interesează avantajele, mă interesează ţara în care m-am născut şi nu fac din asta nicio glorie şi nici nu plec cu drapelul pe stradă ca s-o strig în gura mare.

Evident, în urma acestei agitaţii pe care am provocat-o, prietena mea s-a dus în strada [orga unde se eliberează paşapoartele. Ei au înţeles greşeala, văzând buletinul doveditor că locuiesc în Bucureşti, strada Washington numărul 9, au anulat cu o ştampilă foarte importantă foaia cu „locuitor în străinătate", iar pe foaia următoare au pus „locuind în Bucureşti" strada cutare, numărul cutare. Am acceptat şi această pecete, ca o palmă scrisă pe frunte şi am mers înainte. Ei, toate trebuiau să fie în ordine. Corect ar fi fost să mi se facă un nou paşaport Nu, nu au făcut-o. Când mă prezint la ghişeul de pensii îmi spune:

— Dumneavoastră nu aţi venit un an să vă ridicaţi pensia. Trebuie să veniţi cu paşaportul!

Trimit o fetiţă care se ocupa de mine puţin şi cu care făceam piaţa, Greta, o fină de la ţară, o trimit cu paşaportul. Acea nenorocită de funcţionară se uită şi vede „anulat":

— Ah! Şmecherie! Vreţi să furaţi ţara, vreţi să fiţi cu paşaportul în străinătate şi să luaţi banii României! În sfârşit, urlete, ţipete… Un domn canadian intervine, o ia pe fetiţa asta de mână. O duce la directoarea oficiului. Aceea consultă paşaportul, consultă buletinul, o cheamă pe funcţionară, îi spune:

— Dar, doamnă, persoana este în regulă! Dumneata trebuie să

respecţi cele scrise în acest paşaport şi să eliberezi pensia!

Aia nici nu vrea să audă şi spune că ea trebuie să scrie centralei din strada [orga şi cei de la paşapoarte să-i dea lumina verde că pot să ridic pensia, pentru că într-adevăr sunt româncă Or, de atunci a trecut o lună! Am pierdut pensia de un an, am pierdut pensia de o lună, sunt fără bani, mă împrumut în dreapta şi-n stânga (ceea ce e foarte jenant), pentru că viaţa e exorbitantă şi că suta de mii de lei se duce ca o picătură de apă expusă la soare. Toate intervenţiile pe care le-am făcut la centrul de paşapoarte, toate telefoanele date, toate audienţele fixate de către colonelul respectiv, telefoane personale, un domn devotat care se duce să insiste, vine la mine disperat, cheamă la telefon; nu-l găseşte niciodată, se duce la centru din nou, caută dosarul meu… Dosarul nicăieri! în sfârşit, cu dârzenia acestui om, vârstnic, dar tenace, cu dorinţa de a te servi şi mai ales cu ambiţia pe care şi-o pusese să mă servească, caută din birou în birou, din funcţionar în funcţionar şi dă nu de un dosar, ci de şase! pierdute, uitate, răvăşite prin colţuri. Şi se duce cu dosarul meu la colonelul care-i spune:

— Da, dar eu nu pot să rezolv astăzi; pentru că nu semnătura mea contează, ci a celuilalt coleg al meu. Veniţi dumneavoastră mâine!

Se duce a doua zi, acelaşi răspuns: „Veniţi joi!” Acum aştept: e miercuri şi să vedem joi ce-i mai răspunde! Acest om, devenit erou prin dârzenia şi devotamentul lui, nu este altul decât bunul şi simpaticul George Ionescu, adevăratul meu înger păzitor pământean.

În aşteptare, a trecut ziua de pensie care era 15 iulie şi trebuie să aştept 15 august Or, eu am luat un bilet de avion pe trei luni care expiră în a doua jumătate a lunii august şi sunt în situaţia ori de a pierde biletul de avion, ori de a renunţa la pensie, ceea ce nu pot, pentru că e dreptul meu şi la urma urmei mi s-au luat destule bunuri pe nedrept, ca să nu pot să nu fiu foarte tenace astăzi să-mi dobândesc dreptul meu, după ce că e o mizerie de 280.000 sau 300.000 de lei pe lună, care se duce, într-o jumătate de oră cumpărând fasole verde, mălai şi nişte fructe. Nu mai vorbesc de carne, care de la o zi la alta a sărit de la 50.000 lei la 70.000 şi o tai în bucăţele mici şi mănânci acolo o ciozvârtă pe un grătar şi te mulţumeşti şi eşti fericit că ai încă dinţi ca să le mesteci.

Aşa că în toate domeniile, în toate sectoarele. În toate întâlnirile

cu oficialităţile române, te loveşti numai şi numai de rea-voinţă, de lasă-mă să te las.

Vreau să pun lucrurile la punct să nu le las încurcate înainte de moarte. Am un teren la cimitir pe care-l cumpărase soţul meu pentru mama lui care a murit acum 52 de ani şi fără să se gândească l-a luat pe numele lui. Evident. În corpul succesoral suntem trecute Ioana şi cu mine ca moştenitoare. Am făcut actele de rigoare, Ioana rămânând în Franţa, mi-a dat o hârtie legalizată, tradusă oficial – dar asta de mult – că a trebuit să o refac acum doi ani şi să vând acest teren sau să-l cedez unei persoane din familie care să aibă grijă de rămăşiţele pământeşti ale mamei soţului meu, pentru că nu ştiu, este din datină, din sentiment sau din respect, dar nu pot să-mi imaginez că după moartea mea. din lipsă de taxă către Bellu, aceste morminte au să ajungă o paragină S-a vândut terenul aleilor şi aproape că nu mai poţi să ajun-Tutu Georgegeorgescu

Amintiri dintr-un secol şi la mormântul tău şi nu mai poţi să treci cu coşciugul ca să înmormântezi pe cineva.

Aşadar, du-te până la Bellu, cu toate dificultăţile, ajungi în piaţa aceea plină de pericole mortale, pe unde trec sute de camioane, de autobuze, de tramvaie, de automobile care merg zev-zece, în toate sensurile, pline de lume care vrea să ajungă ba la cimitirul Bellu, cel mai important lăcaş de veci al capitalei, ba la cel militar, ba la cel catolic şi e un miracol că scapi cu viaţă din vâltoarea aceasta.

Ajungând în sfârşit, găseşti mereu câte o coadă de balaur în faţa ghi. şeului pentru achitarea taxelor anuale. De multe ori funcţionarele ies. amintind că: „Azi nu e zi pentru aşa ceva, veniţi mâine”. Deci, mâine trebuie să o reiei de la cap, să te duci cu metroul, să retraversezi această piaţetă a morţii şi a pericolelor, şi să găseşti o funcţionară pe care poate o doare capul în ziua aia şi nu are chef de lucru. Şi toate astea pentru un nenorocit de act pe care trebuie să-l autentifice, adică să-i dea un fel de existenţă oficială (să pună „terenul cutare, din figura cutare, valorează atâta” şi să confirme după actele doveditoare că este posesia mea şi pot să fac ce vreau cu el!).

Nu găsesc aşa de interesantă această paranteză făcută cu cimitirul, pentru că astăzi mi-am pierdut alt ceas şi jumătate la CEC ca să fac nişte hârtii, ca până la urmă să-mi spună că nu erau necesare,

pentru că pot să pun pe acelaşi CEC cu al meu şi numele fiicei mele. În sfârşit, sunt lucruri de detaliu care te enervează, o căldură de 38°C cu soarele care venea la asfinţit drept pe ceafă. Înnebuneai, nu puteai să răsufli.

La piaţă – piaţa era urâtă, uscată – nu găseam fructele pe care le căutam, şi m-am întors acasă. Dar tot timpul mă urmărise gândul la Berdiaev.

Iată că după zeci de ani de la lectura aceea dătătoare de viaţă, care ne făcuse să respirăm puţin mai calm, şi într-o seară aflasem că faimosul Gorbaciov – acel rus cu alură occidentală, îmbrăcat foarte corect, cu o înfăţişare plăcută şi un fel de a vorbi civilizat – anunţase căderea „zidului" de la Berlin, simbol al „cortinei de fier". În sfârşit, prorocirea lui Berdiaev se împlinise într-o oarecare măsură.

Avusesem impresia, în seara aceea, că vălul din templu s-a despicat, ca în momentul când Iisus şi-a dat sufletul pentru omenire. Poate că acel moment a fost crucial pentru viitorul planetei. Dar va putea oare o putere omenească, chiar multiplicată prin mai mulţi miniştri sau oameni cu minţi bine organizate să stăvilească puhoiul de dezastre în care se îneacă, se răsuceşte, se învârteşte poporul acesta care nu-şi găseşte echilibrul – ca într-un vârtej ce te soarbe în adâncul unei ape?

Nu auzi peste tot decât miliarde şi miliarde de dolari care se dau pentru salvarea Rusiei. Parcă ar fi nişte cerşetori.

Oare vom trăi – cel puţin eu, la vârsta mea înaintată, trăi-voi oare – să apucăm ziua aceea fericită a împlinirii viziunii lui Berdiaev?

Putea-voi oare eu să văd omenirea luând o cale nouă spre alte orizonturi? Evident cu munca fiecăruia, deoarece fără asta nu poţi să realizezi absolut nimic. Fără muncă şi fără dorinţa la de a răzbi şi de a putea învinge greutăţile şi toate nenorocirile caic te urmăresc ca nişte năluci nebune, făcându-te să-ţi pierzi minţile şi să nu mai ai repaus! Când vezi desfrâul din jurul tău: când asculţi radiourile şi nu auzi decât orori şi crime, asasinate şi murdării, furturi şi minciuni, te întrebi: Mai e posibil să fie şi o zi senină, o zi frumoasă, un suflet curat care să ne salveze? O minune care să poată să vină înaintea noastră, să ne ia de mână. să ne tragă afară din acest nămol, din acest nisip care ne suge spre adâncuri fierbinţi la chemarea inexplicabilă a pământului care se

deschide ca să ne înghită! Toate acestea sunt gânduri care mă chinuiesc şi mă obsedează

Totuşi, Berdiaev al meu m-a făcut să mai trăiesc un timp. Astăzi mă îndoiesc că puterea mea mai este destul de mare. destul de rezistentă, destul de trainică, să pot să mai aştept schimbarea atât de dorită Câteodată, când dau caseta înapoi, ca să cont role/ dacă funcţionează bine mecanismul. Îmi aud vocea aşa de schimbată, aşa de îmbătrânită, aşa de lipsită de vlagă, de elan! Mă simt sufleteşte atât de obosită, parcă nici nu-mi vine să ies din casă. Ştiu că poate afară sunt colţuri în care mai adie vântul, poate o mai fi şi o floare care creşte în vâlvătaia sălbatică a peluzelor necosite şi nestropite. Şi ştiu că atâtea minţi se chinuiesc să scoată un gând frumos, să-ţi aducă o bucurie, să asculţi o muzică şi să te facă să uiţi că nu este numai urâţenie în jurul tău! Ascultam simfonia lui Strauss cu acele splendori de imagini ale Alpilor, cu câmpiile acelea infinite acoperite de flori de toate culorile, cu munţii cu pălăriuţe de nori. cu vântul care mângâia crestele, cu râpele înspumate de râuri şi de izvoare care coboară abundent, zglobii, către câmpii unde vin să pască mieii, şi spun: „Doamne, toate frumuseţile astea nu pot să dispară! Nu pot”. Şi aceasta este încă ultima mea picătură de energie pe care vreau s-o strâng pe cât pot în ghiocul palmei mele şi să implor Cerul să-mi dea curajul să pot să mai trăiesc măcar un pic ca să văd altceva decât mizerie, tristeţe şi disperare.

Ei bine, tocmai azi de dimineaţă se vorbea despre un apostol, un om rătăcit care se pierduse în deşert în căutarea unui adevăr de care avea nevoie ca să poată să se descătuşeze de atâtea temeri, de atâtea zguri. Şi tocmai acel călător singuratic în pustiu vede un pom. parcă ar fi un piersic, şi se întreabă: „Doamne, ce caută piersicul ăsta în deşertăciunea arzătoare a nisipului?” „Tu ce crezi pomule? Mai există Dumnezeu?” Şi deodată pomul a înflorit.

Da, aceasta este minunea de care trebuie să ne agăţăm cât putem cu toate degetele, cu toată mâna, cu toţi muşchii, ca răspuns dat celui ce-şi pierduse credinţa: „Şi pomul a înflorit!”

*

Iată că atunci când eşti mai deznădăjduit, te simţi mai singur şi fără niciun sprijin: lipsită de vedere, lipsită de o prezenţă care să te ajute la citit, la reamintit anumite pasaje care îţi redeşteaptă în

memorie alte şi alte amintiri importante. Pentru că orice detaliu de viaţă este lămuritor pentru construcţia unui personaj, a identităţii unui om lângă care ai trăit şi pe care crezi că îl cunoşti; dar sunt o grămadă de lucruri care îţi scapă. Oricât de pătrunzător ar fi spiritul tău, oricât de învăluitoare ar fi dragostea ta. nu poţi să pătrunzi în adâncul firii lui, ci trebuie să pândeşti cu discreţie ca una din manifestări să se trezească şi să deschidă o fereastră noua asupra fiinţei iubite, asupra gândirii şi sensibilităţii ei.

Şi într-o bună zi. fata mea îmi spune că pleacă într-o călătorie de reprezentanţă a firmei ei din Spania, în Canare, în insula cea mai mare, cu capitala la Tenerife: „O, Ioana, este ceva extraordinar! Acolo, la Tenerife. se află fosta secretară a lui Gogu, Ioana Surdulescu, măritată cu fostul prim-violonist al orchestrei, Mircea Opreanu, care mi-a făcut un dar neînchipuit cu totul şi cu totul neaşteptat": două cărţi despre maestrul George Georgescu. tocmai la timp ca să spulbere, să îndepărteze parcă, vălul de uitare organizat şi voit aşternut peste personalitatea artistului George Georgescu:

Primul. *Am cântat sub bagheta maestrului George Georgescu*, a apărut la Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din România. Bucureşti 1993. iar al doilea. *Bagheta magică*, s-a tipărit la Casa Cărţii de Ştiinţă, 1994.

Spicuiesc câteva rânduri din aceste cărţi:

„*… Şi înfăţişarea maestrului Georgescu impunea respect şi admiraţie, îmi stăruie în amintire apariţiile sale cotidiene la Ateneu, când venea la repetiţii. Înalt, cu un aer distins. îmbrăcat îngrijit, cu pălăria în ton cu costumul, dar întotdeauna cu borurile arcuite în sus şi uşor aşezată într-o parte – ce trăda o discretă cochetărie pe care nu şi-a ascuns-o toată viaţa – în pantofii săi negri, care luceau ca oglinda, păşea domol prin rotonda Ateneului spre biroul directorului unde îl aşteptau colaboratorii. Saluta, scoţându-şi pălăria cu amabilitate în faţa femeilor care formau personalul administrativ, dacă îi ieşeau în cale. repeta gestul cu aceeaşi complezenţa la intrarea în secretariat, unde îl întâmpina secretara, salut la care n-ar fi renunţat, oricare ar fi fost starea lui de spirit…*

…Deşi anii încercau să-i apese umerii, îşi păstra încă zvelteţea şi eleganţa când înainta în fracu-i impecabil pe podiumul de concert.

Apariţia sa prestanţă, aureolată de gloria miei strălucite curiere, producea de fiecare dată o stare emotivă în public…

…Pe de altă parte, maestrul Georgescu era înzestrai şi cu o putere de atracţie căreia greu îi puteai rezista – nu numai asupra muzicienilor, ci şi asupra altor persoane în mijlocul cărora se afla. Avea un farmec al său. un fel de a vorbi oamenilor, fără cuvinte, ce cucerea de la primul contact. Era îndrăgit de toţi marii muzicieni ai epocii de la noi şi din afara ţării. Prin simpla sa apariţie în faţa orchestrei îşi *impunea voinţa fără să recurgă la vreun autoritarism extrem. Prezenţa lui la pupitru îţi insufla o nemărginită încredere în instinctul său muzical şi vedeai în el pe nunele dirijor care le conduce spre izbândă. Avea puterea însufleţirii şi simţeai cum ţi se deschid toate supapele resurselor tale pentru a da tot din tine şi a-l urma în ceea ce-ţi cerea. Avea o extraordinară putere de captare a atenţiei şi voinţei orchestranţilor…"*

Şi Ioana mea a ajuns la Ioana Surdulescu care a devenit şi mai discretă. Aproape că dacă ar fi putut să se şteargă de pe suprafaţa pământului şi să fie numai o umbră protectoare, eu cred că ar fi făcut-o. Pentru că aşa e firea ei: să nu lupte decât ca să menţină echilibrul familiei.

Ioana mea a invitat-o la Paris pentru o mică vacanţă în amintirea anilor petrecuţi lângă Gogu, în calitate de secretară a lui la Filarmonică. Acest suflet cinstit şi devotat s-a oferit să-mi dea o mână de ajutor. A venit să fie ochii mei, să poată redeschide cartea vieţii mele, să poată asculta benzile astea şchioape, neprofesionale. E prima oară când fac acest lucru. Şi cât de mult aş vrea să fiu puternică şi să găsesc energia de a duce la capăt această nebunie: să fac o carte a acestor două cărări paralele şi totuşi foarte strâns împletite, viaţa lui Gogu şi viaţa mea Am 85 (suntem în 1997) de ani şi asta contează enorm, pentru că tinereţea care a rămas înfiptă eu dârzenie în străfundurile mele este strivită de pierderea aproape totală a vederii (ceea ce mă face să fiu dependentă de alţii) şi rănită de foarte multe lovituri primite în viaţă, de oameni egoişti care te jignesc sau nu au timp să te ajute chiar dacă ar vrea

Şi deodată a apărut această fetiţă – cu toată vârsta ei înaintată – blândă, de o simplitate de soră regăsită. Cu ea am trăit ceea ce îmi lipsea atâta: un schimb de sentimente, de gânduri.

Dar ce facem cu distanţa de mii de kilometri care ne desparte, când colaborarea părea un lucru firesc, care trebuia făcut mână în mână. până la capăt?

O nouă prăbuşire a iluziei şi iar o nouă căutare.

*

A venit luna noiembrie şi de la începutul ei. În Franţa, se ţin lanţ sărbătorile: 1 – 2 noiembrie este… Ziua Sfinţilor". „Ziua Morţilor", pe urmă vine „Ziua Armistiţiului" şi mai e o sâmbăta şi o duminică. Atunci Ioana, care nu venise în România de şase luni şi rămăsesem numai în comunicaţii telefonice, s-a rupt tic munca ei, deseori istovitoare, concentraţia fiind absolut necesară şi permanentă. Răsplata din partea celor cu care colaborează şi a conducerii instituţiei este recunoaşterea muncii ei.

Mă aşteptam ca în aceste câteva zile pe care le vom petrece împreună, ea va acorda, evident ca întotdeauna, jumătate din timp Sinaiei, amintirilor copilăriei şi fericirii de a trăi în frumuseţea aceea deosebită parcă desprinsă de restul lumii. Ioana simte nevoia absolută de a se regăsi înconjurată de munţi, de brazi, de şoapte de izvor.

De data asta mi-a spus: „Ia manuscrisul şi am să-ţi citesc, să te ajut puţin!" Mie mi-a săltat inima de fericire însă realitatea nu corespunde întotdeauna intenţiei, nu din rea-voinţă, ci din împrejurări potrivnice care parcă vin dintr-adins, să întârzie şi să-mi curme elanul, să mă deprime, să mă facă să mă îndoiesc de mine şi de puterile mele.

Locuiam la „Casa Economatului" aparţinând complexului Pe-leş, regăsindu-ne în trioul obişnuit împreună eu Sanda Cipăianu, care ne făcea să profităm întotdeauna de maşina ei în toate deplasările.

Ioana ne-a citit cu emoţie câteva pagini şi am rămas un moment tăcute la evocarea unui turneu balcanic (cred că de prin 1961) având ea punct terminus Atena Preşedintele din partea Greciei al acestei conferinţe era arhitectul Chiţichis – cel ce invitase de fapt Filarmonica şi pe Gogu Georgescu. În călătorie o asociasem şi pe Ioana ca să realizeze că tatăl ei nu este doar „marele şef de orchestră al României", ci este un mare şef de orchestră al lumii, aşa cum sublinia presa elenă după concertul susţinut la *Herod Atticus*: „Execuţia de aseară a lui George Georgescu nu a fost a Artistului Poporului ci a Artistului Popoarelor". „Trecerea Filarmonicii noastre în acel festival a lăsat cea

mai vie şi profundă impresie. Cum spuneam, la evocarea acelor momente am rămas cu toţii pe gânduri. Dar să revenim la Sinaia!

La Cazinou nu am putut intra şi mi-a părut rău; am părăsit repede hotelul „Palace" din cauza dezordinii, urâţeniei şi atmosferei apăsătoare. Ne-am retras încet-încet, cu paşi foarte liniştiţi spre castelul nostru de vis, spre Peleş, unde totul a potolit furtuna din noi (din mine, cel puţin!).

Cauţi zadarnic o regăsire a ta proprie, a tinereţii tale, a României de atunci, a oamenilor primitori şi drăguţi… S-au deschis restaurante mici, unul chiar foarte plăcut, al unor greci cu nume spaniol (mai mult argentinian) „EI Gaucho". De mult n-am mai văzut un chelner civilizat, cu cămaşă impecabilă, un serviciu atent, o masă corectă, un preţ acceptabil. Într-un interior mic, dar bine organizat.

Apoi neam urcat cu maşina la „Stâna Regală", pe o zi absolut excepţională de sfârşit de toamnă, cum numai în munţii noştri poţi să o găseşti, aici toate culorile sunt intense şi contrastante, cerul albastru, soarele tic un auriu glorios, pajiştea verde – presărată cu oiţe, mioriţe albe care pasc cu câte un clopoţel la gâtul lor – întinzându-se până la perdeaua de brazi întunecos] din munţi. Şi totul, totul se transformă într-un moment prelungit de emoţie şi de linişte, de echilibru între tine şi sufletul tău, atât de zbuciumat de problemele vieţii, care – Doamne! – nu lipsesc nici în momentul de faţă şi nu au lipsit niciodată din existenţa noastră.

Căutam un avocat, ca să putem redobândi vila noastră – plină de amintirile despre căsătoria mamei, a căsătoriei mele, a lunii de miere, a ei şi a mea – răpită din mâinile noastre (cu o dibăcie şi cu o incorectitudine cu care nu eram încă obişnuiţi pentru că era abia la începutul celor 50 de ani ai comunismului) de către Ana Pauker, care a smuls de pe uşă documentul de protecţie pus de ambasadorul Italiei, care preluase vila pentru vară de la ambasadorul Suediei, Patrik de Reuterswerdt, când acesta părăsise ţara Fusese cel mai vechi ambasador în România

Ana Pauker şi-a însuşit casă, iar oamenii ei au distrus tot ce au găsit: au tăiat pielea de la scaune, şi-au însuşit o grămadă de lucruri mărunte, cărţi foarte frumoase, covoare. În sfârşit, totul.

Pe urmă, ea a căzut de la putere, regimul s-a menţinui şi au fost

introduşi militari; după militari au intrat civili. Civilii au păstrat, într-o oarecare măsură, casa curată în interior, dar nu s-au ocupat deloc nici de întreţinerea acoperişului, nici a gardului, nici a llorilor. Au dispărut trandafirii aceia frumoşi care făceau mândria oraşului Sinaia; era vila cea mai fotografiată: gardul a putrezit… Mă întreb ce o fi cu enormele terase de lemn expuse zăpezii şi intemperiilor, neîngrijite de atâţia ani. netratate cu materiale chimice care dau duritate şi impermeabilitate lemnului.

Dar dacă nu am reuşit să intrăm în vila noastră, am căutat să-i arăt Ioanei casa copilăriei mele, vila directorială a Societăţii Electrica condusă de tatăl meu.

Casă modestă, dar foarte frumos plasată la picioarele Piscului Câinelui, cu o pădure destul de importantă de brazi în spate. În parc aveam faimosul teren de tenis, cum am mai spus-o evocând trăirile mele la întoarcerea din străinătate după terminarea studiilor.

Călăuza noastră era Mihai Cosmanschi, venit să ne întâmpine la Sinaia Graţie lui am putut desface lanţul care lega o poartă cam dărăpănată şi cam ruginită. Am urcat pe aleea curată şi frumoasă, cândva bordată de flori, care ducea spre vilă. Terenul de tenis era năpădit de buruieni şi de pomi crescuţi anapoda: scările

Ioana ne-a citit cu emoţie câteva pagini şi am rămas un moment tăcute la evocarea unui turneu balcanic (cred că de prin 1961) având ca punct terminus Atena Preşedintele din partea Greciei al acestei conferinţe era arhitectul Chiţichis – cel ce invitase de fapt Filarmonica şi pe Gogu Georgescu. În călătorie o asociasem şi pe Ioana ca să realizeze că tatăl ei nu este doar „marele şef de orchestră al României", ci este un mare şef de orchestră al lumii, aşa cum sublinia presa elenă după concertul susţinut la *Herod Atticus*: „Execuţia de aseară a lui George Georgescu nu a fost a Artistului Poporului ci a Artistului Popoarelor". Trecerea Filarmonicii noastre în acel festival a lăsat cea mai vie şi profundă impresie. Cum spuneam, la evocarea acelor momente am rămas cu toţii pe gânduri. Dar să revenim la Sinaia!

La Cazinou nu am putut intra şi mi-a părut rău; ani părăsit repede hotelul „Palace" din cauza dezordinii, urâţeniei şi atmosferei apăsătoare. Ne-am retras încet-încet, cu paşi foarte liniştiţi spre castelul nostru de vis, spre Peleş, unde totul a potolit furtuna din noi

(din mine, cel puţin!).

Cauţi zadarnic o regăsire a ta proprie, a tinereţii tale, a României de atunci, a oamenilor primitori şi drăguţi… S-au deschis restaurante mici. unul chiar foarte plăcut, al unor greci cu nume spaniol (mai mult argentinian) „EI Gaucho". De mult n-am mai văzut un chelner civilizat, cu cămaşă impecabilă, un serviciu atent, o masă corectă, un preţ acceptabil, într-un interior mic, dar bine organizai.

Apoi ne-am urcat cu maşina la „Stâna Regală", pe o zi absolut excepţională de sfârşit de toamnă, cum numai în munţii noştri poţi să o găseşti, aici toate culorile sunt intense şi contrastante, cerul albastru, soarele de un auriu glorios, pajiştea verde – presărată cu oiţe, mioriţe albe care pasc cu câte un clopoţel la gâtul lor – întinzându-se până la perdeaua de brazi întunecoşi din munţi. Şi totul, totul se transformă într-un moment prelungit de emoţie şi de linişte, de echilibru între tine şi sunetul tău, atât de zbuciumat de problemele vieţii, care – Doamne! – nu lipsesc nici în momentul de faţă şi nu au lipsit niciodată din existenţa noastră.

Căutam un avocat, ca să putem redobândi vila noastră – plină de amintirile despre căsătoria mamei, a căsătoriei mele, a lunii de miere, a ei şi a mea – răpită din mâinile noastre (cu o dibăcie şi cu o incorectitudine cu care nu eram încă obişnuiţi pentru că era abia la începutul celor 50 de ani ai comunismului) de către Ana Pauker, care a smuls de pe uşă documentul de protecţie pus de ambasadorul Italiei, care preluase vila pentru vară de la ambasadorul Suediei, Patrik de Reuterswerdt, când acesta părăsise ţara Fusese cel mai vechi ambasador în România

Ana Pauker şi-a însuşit casă, iar oamenii ei au distrus tot ce au găsit: au tăiat pielea de la scaune, şi-au însuşit o grămadă de lucruri mărunte, cărţi foarte frumoase, covoare, în sfârşit, totul.

Pe urmă, ea a căzut de la putere, regimul s-a menţinui şi au fost introduşi militari; după militari au intrat civili. Civilii au păstrat, într-o oarecare măsură, casa curată în interior, dar nu s-au ocupat deloc nici de întreţinerea acoperişului, nici a gardului, nici a dorilor. Au dispărut trandafirii aceia frumoşi care făceau mândria oraşului Sinaia; era vila cea mai fotografiată: gardul a putrezit… Mă întreb ce o fi cu enormele terase de lemn expuse zăpezii şi intemperiilor, neîngrijite de atâţia ani,

netratate cu materiale chimice care dau duritate şi impermeabilitate lemnului.

Dar dacă nu am reuşit să intrăm în vila noastră, am căutat să-i arăt Ioanei casa copilăriei mele, vila directorială a Societăţii Electrica condusă de tatăl meu.

Casă modestă, dar foarte frumos plasată la picioarele Piscului Câinelui, cu o pădure destul de importantă de brazi în spate. În parc aveam faimosul teren de tenis, cum am mai spus-o evocând trăirile mele la întoarcerea din străinătate după terminarea studiilor.

Călăuza noastră era Mihai Cosmanschi, venit să ne întâmpine la Sinaia Graţie lui am putut desface lanţul care lega o poartă cam dărăpănată şi cam ruginită. Am urcat pe aleea curată şi frumoasă, cândva bordată de flori. care ducea spre vilă. Terenul de tenis era năpădit de buruieni şi de pomi crescuţi anapoda: scările nu se mai vedeau; intrarea în casă, de izbelişte! Dar casa era încălzită, parchetul lustruit şi dat cu glanţul acela protector; lumina mergea. Şi după atâţia şi atâţia ani – pot să spun 60 – în care nu mai fusesem în acea casă. parcă intrasem ieri! Ştiam tot: puneam mâna pe clanţă, ştiam unde-i uşa pe dreapta, unde-i uşa pe stânga…

Dar unde sunt zilele noastre de fericire? Unde sunt râsetele acelea cristaline, începuturile de dragoste, pasiunea fratelui meu cu Marie-Jeanne, câte şi câte întâmplări pline de veselia proaspătă a tinereţii. Încă atât de vie în amintirea mea!

*

Vreau să vă vorbesc despre situaţia penibilă şi dureroasă pe care o trăiesc în România după moartea soţului meu, situaţie pe care o simt parcă şi mai puternic dispreţuitoare de când a avut loc această – să-i zicem – „revoluţie”.

La Bucureşti, singura mea distracţie este să am două aparate de radio, unul în dormitor şi unul în sala de mâncare, pe masă. ca să pot asculta şi eu veştile din lumea întreagă şi să nu fiu total ruptă de realităţile care ne înconjoară şi ne ameninţă, sau ne consolează puţin de toate necazurile zilnice şi de lipsa de speranţă. Această speranţă se spulberă ca nisipul de la marginea mării risipit de vânt

Ascultând într-o dimineaţă „Culturalul”, prietenul meu fidel, aud că domnişoara X a primit premiul întâi la Concursul de vioara „George

Georgescu*" din oraşul Tulcea Evident, prima mea reacţie a fost să mă interesez pe lângă cei ce erau în drept să ştie ceva despre acest faimos concurs: Când s-a făcut? Cine a avut această iniţiativă? Cine îl finanţează? Nimeni nu ştia nimic: nici [osif Sava, nici Doru Popovici, nici Petre Codreanu, nici Cosma (care le ştie pe toate). Absolut nimeni nu ştia nimic despre acest concurs.

Frământându-mă în tot felul, mi-aduc aminte că am o prietenă al cărei nepot este inginer la Tulcea îi dau telefon într-o doară şi o întreb:

— Horia mai lucrează la Tulcea? îmi răspunde:

— Da, cum de nu! Are o situaţie foarte bună şi e foarte mulţumit cu lucrul pe care-l face. Dar de ce mă întrebi?

— Uite, ştiu că dânsul e foarte descurcăreţ şi drăguţ. Ar putea să se informeze despre un concurs de vioară „George Georgescu*" în oraşul lui?

— E cel mai simplu lucru: îi voi telefona şi sunt sigură că voi avea un răspuns destul de rapid.

Cu asta am terminat conversaţia, am sărutat-o prin telefon şi într-adevăr, după câteva săptămâni – pentru că nu a fost chiar aşa de simplu – prietena mea vine la mine cu un plic mare, plin cu „material documentar". Una dintre broşurile aduse era despre al cincilea Concurs de Vioară „George Georgescu", o alta ilustra proslăvirea personalităţilor născute în judeţul Tulcea – unde se născuse şi George Georgescu, la Sulina

Am fost absolut înmărmurită să văd câtă străduinţe şi câtă muncă de organizare au fost necesare pentru acest concurs internaţional, unde vin copii destul de mari, până la 17 – 18 ani.

Am aflat şi că iniţiativa a pornit de la directoarea Liceului de Artă, doamna Aurelia Vasile, propunând pe domnul Cosma, vicepreşedintele Uniunii Compozitorilor, să prezideze juriul concursului. L-am căutat imediat prin secretara domniei sale, anunţându-l că eu sunt încă în viaţă şi că aş dori foarte mult să-l cunosc. Aveam două probleme de rezolvat: mai întâi să-i mulţumesc pentru iniţiativă, şi apoi să mă sfătuiesc cum aş putea să contribui şi eu cu un premiu.

Alte documente aduse de prietena mea priveau „Aleea Gloriei Tulcene" străjuită de busturile marilor personalităţi ale României

născute în acest judeţ, purtând nume sonore ca Grigore Antipa, Ion Jalea, George Georgescu, Jean Bart, Panait Cerna, Ciucurencu, Constantin şi Grigore Moisil (tatăl şi fiul), Giurăscu şi alţii – prezidate, ceea ce o să vă mire, de bustul Regelui Carol I!

Tot în acele broşuri, am văzut că acest concurs „George Georgescu" era, în 1997, la al cincilea an de existenţă

Şi tot acolo, în diverse fotocopii ale unor articole din ziare, se vorbeşte despre personalitatea dirijorului, despre activitatea lui, de faptul că ar fi împlinit 110 ani. Foarte bine venită este şi o critică fantastică, de la centenarul morţii lui Brahms, un articol dintr-un ziar vienez de atunci, în care este binecuvântată ţara care are un şef de orchestră de calitatea lui George Georgescu, cel ce a putut să redea Simfonia I de Brahms aşa cum şi-ar dori-o orice muzician de calitate, nu dirijând ca un dirijor oarecare, ci ca însuşi Brahms, intrând în muzica lui, redând însăşi vibraţia şi emoţia compozitorului, execuţie cum nu se mai auzise de multă vreme, la Viena!

Or, aceste lucruri sunt pentru mine un balsam pe rana permanent deschisă a inimii mele, rană pricinuită de faptul că nu pot să realizez nimic pentru marele maestru George Georgescu!

Revin acum la întoarcerea mea la Paris cu aceste documente îmbucurătoare la mine.

Încurajată de doamna de la Radio Bucureşti, care mă îndemna să iau legătura cu Dan Hăulică – pe care îl cunosc de ani de zile şi care întotdeauna mi-a arătat o deosebită stimă – cer telefonic o audienţă la UNESCO, spunând secretarei că nu vreau să cer nimic domnului Hăulică, ci doar să-l informez de nişte lucruri foarte importante.

Mă bucurasem că România găsise în persoana domnului Hăulică omul de vastă cultură, al cărui *Weltanhschauung* nu se compara cu a celor care vorbiseră după el la şedinţa deschiderii festive de la UNESCO, contribuind la reliefarea evidentă a personalităţii domnului Hăulică

Mă bucurasem aşadar, pentru România, că în sfârşit era reprezentată de cineva care să ne facă cinste.

Soţia lui, Cristina, o încântătoare blondă, prietenă din copilărie cu fiica mea, este o persoană de un farmec şi de o drăgălăşenie irezistibilă; i-am telefonat acasă şi am lăsat pe *repondeur* numele meu.

Auzisem că Hăulică suferise un accident de automobil (nu ştiu cât de grav, pentru că niciodată nu eşti informat de realitate), nu am insistat, dar i-am urat sănătate şi am adăugat că o rog foarte mult să fie amabilă ca, în momentul când soţul ei va putea să-şi reia activitatea, să nu mă uite. Ei, au trecut 2 – 3 săptămâni; şi mă întâlnesc cu Ambasadorul României la Paris care îmi spune: „Păi nu! Hăulică a plecat la Bucureşti pentru trei zile"! Deci nu era nici muribund, nici grav rănit de acest mic accident de automobil.

Şi mai las să treacă un timp şi din nou o caut la telefon pe secretară, foarte drăgălaşă şi amabilă – absolut tipul secretarei care face cinste unui birou de diplomaţie internaţională, mai ales în oraşul curtoaziei – şi o întreb:

— Domnişoară, domnul Ambasador Hăulică a murit?

— Nu, doamnă, de ce?

— Păi e posibil ca un reprezentant al României, care mă asigură de preţuirea, de afecţiunea, de admiraţia pe care o are pentru mine, după 10 apeluri la telefon să nu aibă un minut să mă primească? Mai ales că am precizat că nu vreau să-i cer nimic, ci vreau să-i ofer ceva. care se va lega de numele lui şi de care va beneficia în viitor foarte mult".

Ducându-mă la o recepţie dată într-o ambasadă (nici nu ştiu de cine, cum şi ce fel). Întâlnesc pe Cristina Hăulică:

— Draga mea sunt absolut copleşită de această tăcere din partea soţului tău. Ce s-a întâmplat ca să nu aibă timp să mă primească?

— Dar despre ce era vorba?

— Uite de ce era vorba Ţi-o spun acuma, pentru că încă nu e târziu: Ateneul Român, care este unul din monumentele de fală ale culturii şi arhitecturii Bucureştiului, este încă acoperit de schele. Intrarea este penibilă. Se apropie festivalul Enescu. M-am gândit că prin UNESCO domnul ambasador are competenţa de a lansa un timbru cu Ateneul, fapt ce ne-ar aminti de îndemnul domnului Exarcu din 1880: „Daţi un leu pentru Ateneu". Acest îndemn a avut răsunetul pe care îl cunoaşteţi. În urma căruia s-au strâns fonduri pentru construcţia clădirii eu care ne mândrim astăzi!

Intervenţia mea nu a avut niciun efect Lansarea timbrului ar fi

fost un gest de românism, un prilej de a atrage atenţia asupra patrimoniului românesc. Emisiunea unei serii de timbre comemorative ar fi subliniat importanţa pe care această clădire a avut-o în momentele de glorie ale României.

Am fost invitată la Institutul Francez să iau parte la festivitatea reluării relaţiilor culturale între România şi Franţa cu acel prilej a vorbit un arhitect român profesor la *Sorbonne* II făcând o scurtă prezentare – cu diapozitive – a Ateneului Român realizat de arhitectul francez Galleron.

La sfârşitul conferinţei am vrut să-l cunosc pe cel care vorbise spre a-l felicita, neputând totuşi să nu-mi exprim regretul că nu a profitat de această ocazie pentru a face o retrospectivă a oamenilor de cultură şi muzică ce s-au perindat pe podiumul acestei instituţii de-a lungul a 110 ani. Acest lucru ar fi fost un omagiu atât pentru Franţa şi pentru România, cât şi pentru arhitectul conferenţiar. Era o ocazie rară de a vorbi de bine despre ţara noastră. Cât de regretabil este că niciodată nu ştim – sau nu vrem – să punem într-o lumină favorabilă această ţară, atât de ponegrită azi, în toată presa internaţională!

Mă reîntorc însă la amărâta noastră ţară la moartea soţului meu în 1964 sculptorul Baraschi dăruise oraşului Sulina bustul pe care-l făcuse lui Gogu născut aici, şi am profitat de această ocazie şi de faptul că eram foarte dispusă să las această amintire a lui, dacă nu pot în Bucureşti, măcar la Sulina îmi iau curajul în mâini – pentru că trebuie să ai foarte mult curaj ca să faci turism în România şi ajung la Tulcea Hotelul foarte „relativ". Singurul vapor-navetă spre Sulina pleca la 5 dimineaţa! Nu se putea să ai un vapor la o oră mai decentă

Şi ajung şi la Sulina, un orăşel pe care nu-l mai văzusem de când a murit tatăl soţului meu, la începutul căsătoriei noastre, în anul 1934. L-am găsit tot atât de prăfuit, tot atât de amărât, tot cu ţânţari, tot cu omizi în sălcii, dar tot cu Dunărea care curge şi cu un părculeţ în formă de semicerc, cu pomi falnici, şi chiar cu câteva flori care mai reuşeau să iasă din buruieni. Pe un soclu destul de corect, important, sub bustul soţului meu scria: GEORGE

GEORGESCU, şi data naşterii şi a morţii. Am fost total şocată de lipsa de cea mai elementară cultură de a scrie: *Sulina* – data naşterii şi *Bucureşti* – data morţii. Mă duc la domnul primar care era un fel de

terchea-berchea să-i sugerez să indice înainte de data naşterii – oraşul Sulina şi înainte de cea a decesului – Bucureşti, precum şi să discutăm modalitatea rezolvării unei Case Memoriale.

— Domnule eu sunt văduva maestrului Georgescu…

— Dumneavoastră?! Cum o să fiţi?! Sunteţi prea tânără! Zic:

— Asta mă priveşte pe mine, vrei actul de naştere, eu ţi-l dau. Dar am venit aici ca să vorbesc cu dumneata despre lucruri serioase, nu să discutăm copilării. Soţul meu s-a născut într-o casă aici, în Sulina Aş vrea, evident, cu concursul dumneavoastră şi cu aprobarea ministerului de resort, să fac o casă memorială

— Doamnă, nu se poate, pentru că imobilul e locuit de nişte tovarăşi care au făcut cerere să ia un apartament în bloc şi nu prea sunt bani ca să se termine blocul. O să dureze poate un an.

— Nu face nimic, domnule primar, eu pot să aştept chiar mai mult de un an. Am venit aici ca să pun bazele unui proiect care ar fi pentru dumneavoastră un punct de atracţie în plus pentru oraşul Sulina: „Casa Memorială George Georgescu". Mă ofer s-o fac pe cheltuiala mea Vor fi documente importante, decoraţii, fotografii, jurnale, pagini de cărţi, pagini de critici, eventual mobila în care a trăit George Georgescu. În orice caz vă garantez că aş face în amintirea soţului meu maximum de efort ca această Casă Memorială să fie demnă de numele şi mai ales de contribuţia lui culturală la faima României.

Primarul n-a înţeles nimica Parcă vorbeam cu luna de pe cer. Inutil să spun că m-am întors de acolo „cu botul pe labe", pentru că aşa e în România: cine vrea să facă un bine nu primeşte decât răspunsuri negative.

Recent, iarăşi îngeraşul meu protector a ieşit din întuneric, luând glasul directoarei Liceului de Artă din Turcia, doamna Aurelia Vasile, care după o lungă introducere, foarte emoţio-Tutu George Georgescu nantă, mă întreabă cu sfială dacă aş fi de acord ca Liceul de Artă să poarte numele lui George Georgescu. Am rămas întâi mută, apoi, cu mare bucurie şi elan, am fost de acord. Prelungind conversaţia, am primit foarte multe amănunte despre acest fabulos concurs, ţinut într-un orăşel în plină dezvoltare. Am aflat şi de ameţitorul număr de concurenţi care anul acesta (suntem azi în 2001) la a XI-a ediţie, depăşeşte 300.

Am primit şi vizita unei tinere „ambasadoare”, din partea doamnei directoare a liceului. Tânăra muzicologă, Monica Buhai, cu care am avut o foarte lungă convorbire, prilej cu care mi-a citit cuvântul de deschidere a concursului, atât de călduros şi răscolitor, încât nu m-am putut împiedica să am lacrimi în ochi. E un strop de rouă pe arşiţa din jur, reînviind speranţa că nu totul e pierdut, ci că mai sunt suflete animate de dragoste de ţară şi de dorinţa de mai bine.

O avalanşă de regrete. Despre Iosif Sava. Lisette Georgescu. Arta Florescu. Marta Joja. Rapsodia spaniolă.

Sunt evenimente neaşteptate care vin ca un trăsnet într-o zi de vară (şi ce vară toridă!) şi care te descumpănesc.

La radio s-a anunţat cu foarte multe cuvinte de laudă şi de regret moartea lui Iosif Sava. Se chinuia, pare-se, de mulţi ani cu o boală necruţătoare pe care părea că o învinge continuându-şi neîntrerupt activitatea prodigioasă cu energia, elanul şi tinereţea gândirii lui. Avea mereu proiecte noi care îi răsăreau în minte chiar în decursul emisiunilor de la radio sau televiziune, când, lovindu-se de un cuvânt, spunea: „Ah! Uite un subiect de care va trebui să vorbim data viitoare!” Era veşnic în căutarea unui lucru nou, unei teme proaspete, ca un tânăr sportiv care voia să-şi autodepăşească performanţele: parcă simţea că nu avea timp suficient şi că ar fi vrut să aibă posibilitatea să vorbească la trei microfoane deodată Era un om absolut deosebit.

Puteai să-i reproşezi anumite lucruri – care chiar pe mine personal m-au durut, dând crezare şi neverificând anumite afirmaţii calomnioase la adresa maestrului George Georgescu. M-am mirat cum un om atât de avertizat, cu o cultură atât de minuţioasă, poate să lase să fie publicate neadevăruri jignitoare. Nu doar spunându-le ci, mai rău, scriindu-le, negru pe alb, fără să controleze măcar dacă acea informaţie falsă, scornită de invidioşi defăimători, putea fi posibilă!

Dar îl iert, pentru că ce contează aceste lucruri, chiar dacă te-au lovit pe nedrept, faţă de ce a dăruit acest om mulţimii, ani şi ani de zile în şir! Aşteptam cu nerăbdare şi cu emoţie emisiunea de sâmbătă seara când apărea la televizor Iosif Sava, întotdeauna cu idei noi, îndrăzneţe, împrospătând clasicul şi eternul cu viziunea epocii în care trăim. Cu vocea lui tunătoare – căreia personal îi reproşam că era prea modulată,

cuvintele scăpându-mi mai ales când tonul scădea la sfârşitul frazelor – ne transmitea cu generozitate din cultura sa universală: ştia tot, cunoştea tot, iubea tot, comunica cu toată lumea, se înconjura de personalităţi din cele mai interesante, în marea lor majoritate.

Timpul consacrat emisiunilor lui părea foarte scurt pentru că îşi propunea un program atât de dens şi de interesant, probabil colosal de greu de realizat în minutele ce i se acordau. În schimb, ori de câte ori apăsam pe câte un buton al radioului, auzeam vocea lui Iosif Sava Aveam iluzia că este etern, că va dura cel puţin cât vom dura şi noi – şi plecarea lui este inacceptabilă Cine ar putea să-l înlocuiască? Cine ar putea să umple golul pe care l-a lăsat plecând? Este de neînlocuit! Poate că patru-cinci persoane la un loc ar face o parte din ce era capabil să facă Iosif Sava singur.

Ne-a părăsit la vârsta de 65 de ani, foarte tânăr în secolul nostru.

Grigore Constantinescu şi alţi muzicologi i-au adus omagii şi mulţumiri înaintea momentului de reculegere cuvenit în clipa despărţirii.

Iosif Sava ne-a părăsit, lipsindu-ne de una din puţinele mari bucurii pe care ne-o procura la acea întâlnire săptămânală aşteptată cu atâta emoţie.

În acelaşi timp cu dispariţia lui Iosif Sava eu trăiesc şi altă mare durere pentru apropiatul sfârşit al Lisettei Georgescu. Avea un cancer după ureche care i-a deformat complet figura o intervenţie chirurgicală (care trebuia făcută sau nu) i-a împuţinat elanul ei nestăvilit, temperamentul ei arzător în dorinţa de a te simţi aproape. Era o femeie atrăgătoare prin multiplele ei aspecte.

Pe lângă calităţile de muzician rafinat, de pianistă atât serioasă cât şi frivolă – excelând şi în muzică uşoară – care se acompania în canţonetele la modă de pe vremea noastră (o modă sensibilă, elegantă, folosind cuvinte alese şi melodii care îţi umpleau sufletul de bucurie şi duioşie), avea şi o deosebită conştiinciozitate în munca ei. Era o gospodină desăvârşită. Întotdeauna primind prietenii cu o impecabilă dăruire. În jurul ei totul era curat, strălucitor; tot ce îţi oferea era bun, tot ce povestea era cu haz, tot ce trăia era resimţit cu o puternică sensibilitate.

Trăise emoţii mari prin muzică; în viaţă făcuse eforturi mari de a se păstra pe linia de plutire după falimentul (cu totul şi cu totul neaşteptat) prin care tatăl ei îşi pierduse toată averea Fusese un om foarte bogat şi foarte generos eu comunitatea armenilor din care făcea parte, fiind respectat şi iubit de confraţii săi.

Lisetta fusese alintată de viaţă, având posibilităţi materiale toarte mari. Se căsătorise cu Radu Georgescu, omul vieţii ei, care tăcuse studii în Anglia, o persoană absolut remarcabilă nu numai fizic (era foarte atrăgător); firea lui o completa pe a Lisettei: era discret, profund, cultivat şi sensibil, cu foarte multă înţelegere, şi în acelaşi timp modest, dându-ţi un sentiment agreabil în tovărăşia lui.

Şi iată că acest cuplu se vede deodată în faţa unor probleme materiale foarte grave, din care Lisette a fost salvată de acest dar pe care i l-a dat Dumnezeu – talentul imens pentru muzică: s-a angajat corepetitoare la Operă Prin educaţia muzicală pe care o primise la Dresda – unde îşi făcuse studiile – şi prin inteligenţa ei şi darul de a şti cum să o folosească, a ştiut să devină foarte apreciaţii Avea foarte mult rafinament în muzică şi tot ce făcea era logic, era frumos. Spectacolele pe care le pregătea erau aşa cum era şi persoana ei: întotdeauna pusă la punct. Avea un păr superb, nişte ochi strălucitori.

O mulţime de nenorociri fizice s-au abătut asupra ei: şi-a rupt piciorul, o artroză deformantă a mâinilor şi a picioarelor o împiedica să ţină un toc sau o ceaşcă de ceai şi nu mai putea să calce cum trebuie. Nu mai vedea bine, maşina de scris o obosea. Totuşi, cu puţinii bani de care dispunea, Lisette întreţinea o strânsă corespondenţă cu toată lumea din Europa pe care o cunoştea şi care o iubea şi o aştepta când putea să călătorească o scrisoare de la ea – greu descifrabilă – îţi aducea mereu o noutate, un semn de afecţiune, o încurajare în depresiile sufleteşti prin care trece fiecare din noi atunci când este departe de ţara lui, când nu a rezolvat nimic, când sfârşitul se apropie şi toate rămân în dezordine.

Un astfel de om, cum tiu întâlneşti în fiecare zi, lasă, prin plecarea lui, un gol dureros în puţinele relaţii pe care le mai avem astăzi, cu oamenii atât de împovăraţi de griji şi de greutăţi zilnice.

Faptul că am cunoscut-o pe Lisette Georgescu a fost un prilej de îmbogăţire sufletească şi trebuie să păstrăm amintirea ei proaspătă,

aşa cum era şi personalitatea ei, atât în vorbire cât şi în cântec şi în scris; călduroasă şi directă

Şi uite că şi această „duminică a sufletului" se stinge, şi rămânem încă mai singuri, mai săraci. Fatalmente viaţa îţi impune anumite despărţiri, fiindcă singurul lucru de care suntem siguri când venim pe lume este că există un termen, şi că mori.

Tocmai când Lisette şi-a dat sfârşitul, urca pe scări preotul de la Biserica Armenească Nu ştiu dacă venise prea târziu, dar este o coincidenţă o făcuse membră de onoare a bisericii şi asta o măgulea şi o alina sufleteşte, gândindu-se la tatăl ei care pusese averea sa la dispoziţia celor nevoiaşi din comunitatea armenească! Eu nu am cunoscut-o decât pe mama ei. doamna Goylav-Manisalian, o persoană fermecătoare.

Aş fi vrut să adaug aici pasajul din schiţele Lisettei „Amintire de o viaţă" pe care l-a citit la Radio-Cultural Grigore Constantinescu cu multă emoţie. Lectura lui m-a răscolit şi pe mine. Se vedea că şi el resimţea cu durere această despărţire cu care nu ne vom obişnui uşor.

Viaţa noastră pare să fie făcută din cicluri: puţin după dispariţia Lisettei a murit şi Arta Florescu, care a avut momentele ei de strălucire pe scena Operei Române.

Ca un alt trăsnet a venit şi vestea morţii sensibilei Marta Joja, pe care am avut bucuria să o am profesoară de pian pentru Ioana, cu durerea că nu-i ofeream o elevă demnă de talentul şi delicateţea ei. S-a dus şi ea în plină floare… Părea atât de tânără şi de fragedă! Cu două zile înainte, vorbea cu prietenii, era înconjurată de colegi şi de elevi, şi nimeni nu a înţeles de ce a murit.

Cu Marta Joja s-a stins încă o figură luminoasă care îţi aducea momente de bucurie în viaţă

*

Zi şi noapte, o lipsă de noroc, căldura care m-a copleşit, singurătatea care mi-a omorât sufletul, depărtarea de toţi cei dragi mie şi, într-o oarecare măsură, poate indiferenţa pe care o resimt să fiu sau să nu fiu în mijlocul lor, moartea celor apropiaţi care ne dădeau bucurii, casetele acestea nenorocite pe care. ascultându-le, le găsesc atât de prezumţioase. cu gândul că vor putea îi puse vreodată pe hârtie să am posibilitatea să le citesc, sau să mi le citească cineva Dar sunt

neputincioasă să fac un lucru cum trebuie când mi-e capul răvăşit, când mi-e gândul împrăştiat, din dreapta în stânga, sărind cu zeci de ani înapoi sau înainte, tremurând de emoţie la evocarea unui anume moment care îmi reaminteşte clipe foarte puternice, pe care le-am trăit într-o viaţă destul de lungă acum: iată, împlinesc 89 de ani). Sunt pierdută în faţa acestei mici casete negre, care ar trebui să închidă tot sufletul meu, toată dragostea mea pentru trecut, pentru toţi cei pe care i-am întâlnit, pe care i-am preţuit, care mi-au adus multă bucurie şi multe lacrimi. Poate pentru că am rămas o sentimentală incorigibilă, într-un fel puţin demodată, o romantică totuşi în pas cu vremea

Ioana nu m-a încurajat deloc să mă întorc la Paris. Şi ce aş fi făcut eu la Paris? Ce mai îmi pasă de Paris şi de frumuseţile lui, când sufletul meu şi viaţa mea sunt aici, închisă în casă zile întregi, chiar singură între patru pereţi, din care nu îndrăznesc să ies. Şi mă simt bine că sunt la mine acasă. În ţara mea. cu ai mei. pe care îi caut la telefon, îmi răspund; unii sunt foarte drăguţi, alţii mă decepţionează, unii mă caută Oamenii sunt neaşteptat de binevoitori, dar nu au timp şi înţeleg perfect, pentru că nici eu nu am timp pentru alţii. Bine, dar eu am scuza că nu văd.

Şi iată, am renunţat la biletul de avion, care s-a prelungit până la un an de la data în care am plecat din Paris. După toate grijile legate de această prelungire care mi-a dat destulă bătaie de cap, m-am liniştit şi am intrat în ritmul meu de viaţă domolită şi singuratică.

Şi acum, cu surle şi fanfare, se anunţă la radio, de nu ştiu câte ori pe zi, cu probabil câteva măsuri dintr-una din operele lui Enescu, deschiderea celei de a XIV-a ediţie a Festivalului Enes-cu, la Bucureşti. Anul acesta s-a făcut un efort gigantic, nu ştiu dacă atât calitativ, cât scump şi foarte variat, foarte bogat în numărul de orchestre venite din toate colţurile lumii, de la Ierusalim până la Chicago, de la Budapesta până la Köln şi Zürich. Sunt multe programe, de la ora 17.00, când începe, până la ora 22.00, când se termină. Sunt două-trei concerte pe zi: unul la Ateneu – camerate, şi două recitaluri (ale lui Lupu, de exemplu şi este anunţată şi Barbara Hendrix); iar altul la Sala Mare a Congresului făcută de Gheorghiu-Dej şi inaugurată cu al doilea Festival „Enescu". Pe acela l-am trăit sub preşedinţia lui Gogu şi sub farmecul lui, sub căldura cu care primea oamenii. Acum, parcă trăieşti între

sălbatici: nu vezi pe nimeni, nu cunoşti pe nimeni, nu întâlneşti pe nimeni, nu te cheamă nimeni, nu te invită nimeni. Noi îi invitam acasă pe cei ce veneau să participe la festival, îi primeam, stăteam împreună, ne sfătuiam, râdeam, ne aminteam de trecut.

De astă dată, ca să spun drept, nu am fost la primul concert; era „CEdip" de Enescu, cântat în franţuzeşte, cu Opera de la Paris şi cu câţiva cântăreţi români, totul în franţuzeşte. Şi n-am avut puterea să mă duc să ascult o operă atât de lungă, pe nişte scaune inconfortabile şi n-am găsit pe nimeni să mă întovărăşească. Iar a doua seară, a fost un concert oarecare, aşa de oarecare că nici nu-mi aduc aminte cine era, cu toate că a fost acum trei zile. În schimb am fost la Sala Palatului la „Parsifal". Era prezentat în oratoriu. Dar cum nu exista niciun „program" ce ar fi lămurit subiectul foarte încărcat de idei şi pe deasupra fiind cântat în limba germană, publicul nu a înţeles nimic. În pauză, lumea crezând că s-a terminat a plecat

Sala se golise şi rămăseseră doar vreo două sute de persoane, poate iniţiate. Doi tineri urmăreau muzica pe partitură. Întâlnindu-mă în foaier cu tânărul Moroianu, îi împărtăşesc bucuria de a fi remarcat acest lucru. Tânărul îmi răspunde timid: „Eu eram unul din cei doi".

Şi asta m-a bucurat, pentru că rafinatul critic muzical Grigore Constantinescu a făcut un comentariu destul de sever. Întrebat fiind dacă publicul românesc este pregătit pentru Wagner, sau dacă Wagner este pe gustul publicului românesc, răspunsul a fost dureros: de 50 de ani noi nu mai avem contact eu Wagner. Poate că se cântă „Vasul fantomă" la Cluj sau la Timişoara, dar atât. Şi este foarte trist ca publicul să fie lipsit de cunoaşterea operei unui asemenea geniu. În programe nu se mai introduc nici măcar uverturi; cât despre cântăreţi cu voci wagneriene, nu ştiu să mai fie.

Primul meu… Parsifal" a fost la Bayreuth când aveam 17 ani. fiind în compania lui Octavian Goga Tot spectacolul era senzaţional şi deşi eram cu totul novice în ceea ce privea creaţia lui Wagner, mai resimt încă şi azi fiorul momentului înălţător al slujbei Graalului, când emoţia cuprinsese atât de puternic sala, încât ţi se părea că auzi bătaia inimilor celor prezenţi!

Gogu a făcut un „Parsifal" sub direcţia sa la Opera din Bucureşti. Tot pe atunci ansamblul operei din Stuttgart a vizitat România, dând

tot ciclul „Ringului” („Inelul Nibelungilor”) pe aceeaşi scenă

Astă seară a dirijat Foster un spectacol de muzică spaniolă cu orchestra de la Barcelona El este de origine din România, acum canadian, căsătorit cu o româncă din Transilvania A pus multă inimă în propagarea muzicii lui Enescu. Cred că a contribuit şi băneşte ca sponsor al acestui festival uriaş, invitând vreo 20 de orchestre. Îmi pare că nu figurează niciun dirijor român. E foarte curios. Doar soliştii Valentin Gheorghiu şi Dan Grigore, care încheie festivalul.

O bună prietenă, Vilma G, foarte mirată că ministrul Culturii nu-mi rezervă bilete la festival, l-a cam scuturat, amintindu-i cine a fost George Georgescu. Biletele au sosit acasă în ultimul moment, ca să le pot oferiutora, să se bucure de acest mare eveniment Eu avusesem norocul ca bunul şi scumpul meu prieten Dan Angelescu – nepotul direct al profesorului Paulescu, marele savânt – să mă fi invitat cu mult înainte, să merg la festival cu el şi cu soţia lui.

Spectacolul de muzică spaniolă, cântată astă seară de orchestra din Barcelona dirijată de Foster, a întors o pagină din viaţa mea – o pagină în care am închis foarte multă durere şi foarte multă bucurie –, retrezind toate senzaţionalele momente pe care le-am trăit cândva Nici n-aş fi crezut că fără Gogu aş mai fi putut vreodată participa atât de intens şi de bogat!

Solista, Tereza Berganza – *sur le retour* – are, în acute, o voce puţin obosită.

A fost o seară de *Promenadekonzert*, cu uvertura la „Se-miramida” de Rossini şi nişte ariete din „Arleziana” de Bizet. Berganza le-a cântat corect, poate puţin prea dulce, mai mult în formă de lied decât de arii de operă. „Habanera” din „Carmen” nu mi-a dat nici emoţii, nici satisfacţie: o voce care se vedea studiată şi bine pusă la punct cândva Nu mai avea frăgezimea vocii care să te emoţioneze. N-am putut să urmăresc mişcările dirijorului. După sunete, era foarte bine. Orchestra e bună, sonoritatea clară.

După pauză a revenit cu muzică pe placul publicului, care nu este obişnuit să asculte muzică serioasă şi nu ar fi priceput prea mult dintr-un Mahler sau Bruckner. Şi atunci fireşte că muzica nu m-a interesat Dirijorii, nu zic că nu sunt foarte buni, nu discut valoarea lor – nici nu am pretenţia să o fac –, dar nu mă ispiteşte deloc să mă duc în

nişte săli în care am trăit cândva zile de sărbătoare şi din care, acum, ies cu sufletul cernit

Sălile sunt triste, lumea neglijent îmbrăcată. Au îndrăznit să vină la marele Festival George Enescu în cămăşi cu mâneci scurte şi fără cravată! Eu i-aş fi dat afară Dar asta se petrecuse în monstruosul „palat al poporului".

Îmi aduc aminte că la Monte Carlo era un cinematograf, în port, frecventat numai de marinari şi de oameni de rând, unde mergeam şi noi pentru că erau filme bune. La casa de bilete era un afiş: „Ţinuta de seară obligatorie". Asta însemna să ai cravată; altfel nu erai lăsat să intri.

Ca bis, Foster a avut ideea să execute „Rapsodia spaniolă" de Ravel. M-am lăsat furată de titlul acesta, de *Rapsodic espagnok* care m-a dus cu ani în urmă, când Costi Silvestri era tânăr şi când concertele, nu ştiu din ce motiv, se făceau la ARO. Aveam locurile într-o lojă, sus, şi Costi a făcut o „Rapsodie spaniolă" atât de plină de fantezie! O expresivă coregrafie. Era extraordinară, nu era muzică, era mişcare, era lumină, era căldură Costi. când o nimerea, o nimerea ca nimeni altul. Avea el ţăcănelile şi trăsnăile lui, obrăzniciile şi minciunile lui, pe care, dacă. îl iubeai, le acceptai şi, vorba aceea, făceai şi haz de tot ce putea să inventeze un băiat inteligent ca el. Singurul care-i mai ţinea piept era Egizio Massini. Îl vedeam, tânăr, la pupitrul Filarmonicii, în sala ARO-ului aceea mare, nouă, cu pereţi de catifea albastră, făcută de Societatea de Asigurări Româneşti, un cinematograf cu fotolii, cu confort, cel mai luxos din Bucureşti.

În timpul audiţiei de azi m-am lăsat furată parcă de un viscol de zăpadă caldă, care m-a înconjurat ca un fum care produce asupra omului un fel de beţie interioară

M-am lăsat dusă pe firul gândului înapoi, la tot ce am trăit în Spania, când am fost prima dată cu Gogu, după războiul civil. Consultând ghidurile „Baedeker", îi spuneam: „Hai să mergem azi în cutare loc" dar nu mai găseam aproape nimic din ce era indicat cu stele mai multe sau mai puţine. Nu ştiu din ce motiv. Franco, un om excepţional (nu iubit de toţi, pentru că nimeni nu e iubit de toată lumea), nu a mers cu timpul destul de repede ca să refacă toate ruinele acestui război fratricid, devastator.

Rămăsesem cu gustul acela amar, pe care l-am regăsit cu măiestrie scris de Collins şi Dominique La Pierre cu o emoţie care te subjugă să nu mai laşi cartea din mână: „Or, mâine îmi vei purta doliu" – povesteşte despre seara în care cele două avioane zboară spre Canare ca să-l ia pe Franco în secret, să nu se ştie în ce avion este, ca să evite un atentat. A venit în taină la Madrid, să preia cu titlu de „generalissim", toate armatele unificate pentru ca să lupte împotriva comunismului şi a rebelilor.

În aceeaşi noapte se năştea un erou naţional al Spaniei, „EI Cordobes", dintr-o familie foarte săracă, foarte umilă, dar care a avut norocul să se nască sub semnul luptei cu taurul. Nu-şi găsea liniştea şi nu era nicio noapte să nu se ducă pe furiş, să intre în rezervaţiile taurilor, unde paznicii care le dădeau de mâncare veneau pe când animalele dormeau, ca să nu fie văzuţi de ele; căci animalul care apărea în arenă nu trebuia să cunoască chip omenesc, ca să fie în toată puterea sălbăticiei şi a forţei lui uriaşe. Pericolul în faţa matadorului era eu atât mai impresionant eu cât animalul era mai vioi, mai puternic, mai violent, mai crud. Erau scene penibil de suportat, când taurul intra cu coarnele pe sub pântecul calului, spintecându-l, în pofida faptului că acesta era protejat de valtrapuri brodate. Calul trebuia scos cu mare greutate din această vâltoare. Publicul urla, fremăta, erau momente de o încordare teribilă.

De la arenă am fugit la toate splendorile pe care mi le-a oferit Spania, cu toate ruinele, cu toate cutremurările, cu toate durerile ei. Anumite poduri, anumite clădiri nu puteau să fie reparate: trebuiau dinamitate. Mi-aduc aminte că am intrat în Alcazarul de la Toledo, unde ghidul ne povestea toată grozăvia războiului: femeile se adăposteau ca să nască între zidurile acelea reci, fără mâncare: se mulţumeau cu un şobolan, cu o pisică intrată pe furiş pe geam. În sfârşit, lucruri de neimaginat. Tocmai în timpul vizitei noastre se punea dinamită la podul de la El Cântară, peste Tajo. Momentul corespundea cu clipa în care ne aflam în jurul unei mese cu un telefon „istoric". În faţa noastră, pe zid stătea scrisă cu litere de sânge convorbirea dintre generalul Moscado şi comuniştii aflaţi în afara Alcazarului, deţinând ca zălog pe unicul său fiu, şi ameninţând cu omorârea acestuia dacă tatăl nu predă Alcazarul.

„Înainte de a fi tată, sunt spaniol! Şi nu predau Alcazarul comuniştilor!” a fost răspunsul.

Un foc de armă pocneşte brutal, zidurile răsună, copilul cade mort o scenă ce uşor îmi puteam imagina după ce văzusem înfiorătoarele momente surprinse de penelul inspirat al marelui Goya reproducând scenele de groază din trecut

Toate aceste amintiri se amestecau, pe urmă, cu scenele extraordinar de colorate, ale „Ferriei” de la Sevilla, cu zeci de femei călare, cu rochii în sute de volănaşe roşii brodate cu dantelă, cu coafuri prinse în piepteni înalţi, cu dantele pe spate, pe umerii goi, cu flori în păr. Femei frumoase, care dansau în piaţă sau în localuri, femei cu degete extraordinar de fine şi expresive. Spaniolii au un fel de cult al mâinii. Mâna lor. pe lângă glas şi mişcarea unduioasă şi provocatoare a trupului, este un complement de emoţie la tot ce se petrece pe scenă.

Şi aşa vedeam imagini peste imagini: femei în stradă, lumini, palmieri, covoare atârnate la balcoane, publicul care se înghesuia pe străzi, amestec de populaţie cu oameni din înalta societate, tot fastul acesta şi viaţa populară, cu pasiunea pe care o au ei în faţa sărbătorilor, cu urletele care se aud în arenă când sunt luptele eu tauri. Sunt scene pe care nu le găseşti în altă ţară; poate aşa. prin sudul Franţei, înspre Spania, o dată pe an când se lasă taurii să fugă pe străzi şi lumea se fereşte, se ascunde prin case, pe după porţi – unii oameni sunt chiar omorâţi. Dar este un eveniment care se desfăşoară doar o dată pe an; pe când în Spania este o tradiţie sfântă, ca mersul la biserică în Portugalia, nici nu pot să compar. Nu-ţi dă emoţii, pentru că acolo Societatea pentru Protecţia Animalelor nu permite sacrificarea taurului; aşa că acesta apare ca o vedetă bătrână, care abia îşi târâie picioarele şi nu mai ai niciun fel de palpitaţie când se apropie de toreador. Matadorul este un nobil şi apare în veşminte luxoase, dantelate, care te fac să te gândeşti mai degrabă la turnirurile din Renaştere, decât să te cutremuri ca în faţa „alenelor însângerate” din Spania, cu matadori din pătura populară. Când se termină şedinţa de tauromahie (care durează un anumit număr de minute, ca o repriză de foot-ball), pentru a-l scoate pe taur din arenă vine un *campesino* – un ţăran, îmbrăcat foarte frumos, având boneţică cu ciucure şi un bici lung. introducând în arenă o cireada de vaci. Taurul, atras de femele,

părăsește incinta în urma lor.

În Spania, după uciderea taurului, vin grapele, mătură, curăţă, pun la punct pentru a doua, a treia, a patra până la a şasea şedinţă. Pe toate aceste scene le ştiţi din filme, din cărţi, din descrieri, din istorisirile oamenilor care, din curiozitate, merg în Spania şi trebuie să aibă în program o zi de luptă cu taurii.

Am revăzut toate drumurile pe care le-am colindat, toate mările, toţi palmierii, toate bisericile, toate catedralele, toate universităţile, toate palatele, toate *paradorele* – hotelurile de supra-lux – pe care Franco le-a comandat Ministerului Turismului spunând: „Fără limită de cheltuială Cele mai frumoase hoteluri!" în Leon era „San Marco", de un lux – un rafinament mai mult decât lux – al mobilei, în pielea faimoasă, reputată, de Spania – nu cea de „Córdoba", pentru că ar fi fost prea încărcat Covoarele de pe culoare nu erau mochete cum sunt în celelalte hoteluri, ci covoare ţesute la Santa Barbara. Pe console stau lămpi unicat, cu abajururi frumoase; fotoliile sunt încăpătoare şi confortabile; barurile au baldachine de catifea sau de mătase, cu mese din lemnul cel mai fin, cu cea mai fină lucrătură Personalul – de un lux nebun; cartea de oaspeţi în care te înscrii este pe un stativ ca pentru Evanghelie într-o biserică sunt lucruri pe care numai Spania poate să ţi le ofere. Am văzut mulţimea de sărbătorile Paştelui – femei în dantele veritabile, cu pieptenul enorm din care atârnă mantila de dantelă neagră, umblând cu picioarele goale, urmând cu umilinţă trupul lui Iisus – purtat pe o platformă plină de lumânări şi de flori, susţinută de spinările oamenilor ascunşi sub perdele de postav. E un fast care nu poate să nu te fascineze, să te zdruncine şi, în special, să te marcheze pentru tot restul existenţei.

Am văzut peisaje de munte, unde torentele sunt oprite cu scânduri care se pun într-un fel de jgheab în faţa porţilor ca apa să nu năvălească în case. Am văzut locuinţa în care a murit Carol Quintul, marele cuceritor habsburgic pe al cărui imperiu nu apunea soarele. Andaluzia aceea unică, cu muzica plină de mişcare, barurile în care vezi dansatori, care sunt foarte înalţi şi subţiri: n-au şolduri, sunt prinşi în talie cu un brâu de mătase strâns legat, ce parcă îi împiedică să respire. Sunt specialişti foarte cunoscuţi în Spania, nu merg aşa, pe toate străzile, pentru că trebuie o forţă şi o concentrare atât de enorme

ale gândului, ale mişcării, ale muşchilor, când execută ceea ce se cheamă *punto y tacon*, un joc făcut pe vârful ghetei şi pe toc. În timpul acestui dans, tensiunea creşte până la paroxism ca în „Bolero"-ul lui Ravel: o aceeaşi şi aceeaşi frază muzicală într-un ritm din ce în ce mai rapid, până crezi că înnebuneşti! iar omul care dansează devine livid, parcă slăbeşte văzând cu ochii… Extenuat, opreşte dansul brusc, cu o mişcare de trup de o supleţe şi de o eleganţă inegalabile.

Toate acestea le-am revăzut cu ochii închişi, ascultând acea muzică unduioasă, bis-ul pe care îl oferea Foster, drept mulţumire pentru aplauzele primite de la public.

Toată această vâltoare m-a transportat cum poate niciodată în viaţă nu m-am simţit „dusă ca pe o undă magică". împresurată de amintiri, de muzică, de gânduri, de trăiri, de momente extraordinare. Orchestra era cea din Barcelona.

Încă nu eram cununaţi. Gogu şi cu mine, când el fusese invitat de către Casals să-i dirijeze orchestra lui, *Liceo*, de la Barcelona la sfârşitul concertului, succesul pe care l-a avut i-a determinat să-i ofere lui Gogu o diplomă de onoare într-un cadru de lemn aurit, declarându-l artistul care a trecut prin faţa orchestrei lor cu cel mai mare succes şi cu cea mai mare calitate".

Şi toate acestea, amestecate cu muzica, cu parfumurile care îmi reveneau (de portocal, de trandafir, de chiparos, de tot felul de plante care la noi nu cresc), cu şerpuirea muşcatelor pe pământul acela arid, cu drumurile fascinant de frumoase, trecând peste munţi, peste dealuri, prin faţa unui Escortai sever şi întunecat, cu zbor de vulturi peste stânci. Toate acestea au revenit cu puterea copleşitoare a amintirilor. Şi m-am simţit aşa de transportată într-o altă lume că nu îmi venea a crede că sunt tot eu cea care trăiesc aceste momente.

O invitasem pe Elizabeth Raţiu să meargă în locul meu în loja oficială Locuia singură, în casa aceea în care Iancu, soţul ei, venise cu atâta speranţă să poată să dăruiască ceva ţării lui pe care a iubit-o cu durere în cei 50 de ani de exil în Anglia Evident, nu exil nenorocit, pentru că a fost un om activ şi înfăptuitor. Prinosul de dragoste pentru ţară a venit să-l ofere neprihănit, neştirbit de nimic. Şi a fost primit cu pietre, i s-a ars casa. i s-au furat maşinile şi banii, a fost primit cu minciuni, cu fotografii obscene. Iar ea, în casa asta – care a ars de trei

ori şi unde au intrat minerii peste ei – era acum singură şi ea, în vârstă, cu oarecare dificultăţi la articulaţiile şoldurilor. O femeie de o bunătate şi o mare dăruire. Voia să introducă grefa de măduvă; s-a dus în America, a vorbit cu doamna Clinton ca să poată să facă nişte fabrici de medicamente aici, pentru ca medicamentele să fie mai ieftine, şi mai ales să se găsească atunci când îţi trebuie. Pentru asta s-a făcut un sondaj al poluării atmosferei din ţară care a dat un rezultat îngrijorător pentru mai multe zone; şi atunci cred că nu s-a mai făcut nimic, fabrica de medicamente rămânând o problemă nerezolvată.

Pe lângă paturile pentru leucemici, ea a reconstruit o clădire care era destul de dărăpănată, transformând-o într-o casă pentru nevăzători. Toate acestea le-a făcut cu atâta discreţie, încât aproape nimeni nu ştie. Nu e firea ei să-şi facă reclamă. I-am reproşat: „Voi aţi venit să schimbaţi ceva, să îmbunătăţiţi situaţia în România, dar v-aţi gândit să vă schimbaţi întâi pe voi? Voi aveţi o mentalitate care vine dintr-o ţară cu un trecut social şi istoric foarte puternic. Între voi şi o ţară bântuită de toate urgiile şi de pacostea de cincizeci de ani de comunism este o diferenţă tot atât de mare ca cea din fundul unei prăpăstii până la vârfurile Himalayei.

Am condus-o acasă după spectacolul care a fost cu foarte multe peripeţii: biletul pierdut; persoanele care mă invitaseră, mă aşteptau şi pe urmă nu m-au mai aşteptat; m-am dus cu ea, am pierdut-o pe drum; am stat ca pe ace pe o bancă infernal de proastă, un fotoliu din Sala Congreselor, cu numai jumătate de trup aşezat pe bancheta foarte mică, iar coatele nu puteam să mi le pun pe rezemător, pentru că era prea scurt Mi-a făcut plăcere să mă întâlnesc cu fete de la Televiziune, care m-au îmbrăţişat cu foarte multă dragoste. Dar ce folos să cunosc o grămadă de oameni dacă nu pot să le disting faţa! Stau în faţa lor şi nu ştiu cine sunt în sfârşit, după faimosul concert spaniol, am dus-o acasă pe Elizabeth. Stă la Lacuri, cum ar fi peste drum de Pescăruş, în casa care a fost a prietenului meu de juneţe, Dimitrie Gusti, marele nostru sociolog şi intimul prieten al tatălui meu vitreg.

— Hai să luaţi un pahar şi să vă dăm ceva de mâncare!

Masa s-a redus la un lucru foarte, foarte simplu: salată de vinete pe nişte pâine prăjită englezească (din aceea *toast*) şi un pahar de vin delicios. Eu n-am obiceiul să beau vin, dar am băut o jumătate de

pahar, foarte bun, un vin vechi de Jidvei de Târnave, care mi-a făcut însă foarte rău, pentru că acasă ficatul meu s-a revoltat M-am trezit cu o senzaţie de plumb în cap. Dar n-am putut să rezist să nu intru în salonaşul meu. să iau acest magnetofon şi, cu toată ora înaintată, să încerc să vă transmit vouă, care mă veţi citi, impresiile care clocoteau în mine (că nu-mi pierd speranţele să poată să fie scrise cândva!).

Dar n-am terminat cu Spania.

Moartea lui Gogu a fost pentru mine ca o retezare, ca atunci când cade ghilotina pe capul cuiva: mi s-a sfărâmat viaţa, mi s-a distrus echilibrul sufletesc. Stăteam ore întregi în cimitir. În faţa mormântului, la care, cum se obişnuieşte la noi, nu se umblă 40 de zile pentru netezirea mormântului. Vedeam cum se veştejeau florile în fiecare zi tot mai mult şi se uscau şi îmi venea să desfac pământul, să deschid sicriul, să-l fur, să plec… Dar unde. cum, cu cine? Eram absolut pierdută. Spuneam „Doamne, stau în faţa ta, aici, şi tu nu-mi faci un semn, nu-mi spui nimic, să ştiu că este o legătură între noi?" Şi-n momentul acela se desprinde dintr-un pom o frunză de aur care îmi cade pe gât, ca o pecete, ca un sărut cald din partea lui. Am fost atât de impresiónala, m-a zguduit atât de tare. I-am povestit şi Ioanei, care n-a putut nici ea să uite şi vorbim, din când în când, de această clipă extraordinară.

Şi viaţa, totuşi, continuă… Au trecut luni de zile – din septembrie, până în ianuarie – când primesc o scrisoare din pârlea unui domn pe care-l cunoscusem în Italia, în vremea în care Gogu avea concerte la Scala din Milano: domnul Iosif Constantin Drăgan. Era pe vremea aceea un foarte bun român şi gândea româneşte, simţea româneşte şi punea bani în tot felul de Fundaţii, de tipărituri despre originea tracă a românilor, într-un centru juridic la Strasburg. şi se zbătea foarte mult pentru România Avea idei bizare: el locuind în Italia cu o soţie catolică, dorea o apropiere între bisericile noastre. L-am făcut să înţeleagă că fiecare doreşte întâietatea şi se consideră mai îndreptăţită decât cealaltă. Cu secole în urmă, doamna Clara, catolică, ar fi vrut să realizeze acest lucru, care totuşi nu s-a putut înfăptui, cu toate că ţara era mai mică; iar acum, am impresia că ortodoxia este foarte puternic ancorată în fiinţa noastră, chiar dacă oamenii nu sunt pica lămuriţi despre credinţa lor proprie. Chiar şi eu, cu toate că

frecventez mai mult biserica catolică, din cauza comodităţii fizice şi a ordinii care domneşte, nu mi-aş schimba religia pentru nimic în lume. Nu sunt o mare credincioasă, nu sunt un „şoarece de biserică*", dar respect această credinţă de care sufletul nostru are nevoie. Şi dacă oamenii ar pătrunde măcar o secundă în acest mister, un minut pe zi, poate că lucrurile ar putea să se mai îndrepte şi pentru ţara noastră. Dar ei sunt atât de preocupaţi de clipa pe care o trăiesc şi de dorinţa de căpătuire, încât toate aceste lucruri frumoase şi minunate, care ne-au fost date la naşterea noastră, cad în uitare.

Şi acum să revin la viaţa mea Aşadar, Drăgan îmi trimite, printr-un prieten de-al lui rămas la Timişoara, coleg de şcoală din pruncie, o scrisoare foarte drăguţă. În care îşi reînnoieşte părerile de rău pentru moartea marelui maestru care a făcut glorie României şi a lăsat o dâră de lumină peste tot pe unde a trecut în sfârşit, foarte frumos. Îmi spune că el posedă case personale în mai multe ţări din Europa, că are o vilă foarte confortabilă pe malul mării, în Insula Mallorca şi are două iahturi şi că, dacă vreau să-l onorez cu prezenţa mea şi a fetiţei – despre care ştie că e la şcoală la Londra –, vom fi primite cu toate onorurile ce ni se cuvin şi cu toată afecţiunea pe care le-o inspirăm.

Nu-mi venea să cred! Noi n-aveam relaţii diplomatice cu Spania, nu aveam nici reprezentant spaniol în România şi nici român în Spania, nu mă prea pricepeam la politică şi nu ştiam nici pe ce picior dansează politica noastră externă. Şi totuşi, „am încercat marea cu degetul", cum se zice în limbaj popular; mi-am luat inima în dinţi şi am cerut o audienţă la doamna Constanţa Crăciun, ministrul de resort al soţului meu.

— Uitaţi care este situaţia (evident, nu i-am spus nici unde, nici la cine; nu m-a întrebat, dar probabil că cenzura o informase deja şi a avut inteligenţa şi delicateţea să nu mă întrebe). Putem. Ioana şi cu mine, să mergem în Spania la nişte prieteni care ne-au invitat pentru Paşte?

Nu a fost deloc surprinsă. A spus: „Da, de ce nu?" A chemat la telefon biroul care se ocupa de minister, pentru eliberarea paşapoartelor şi spune:

— O să vină doamna Georgescu la dumneata, să-i dai un

paşaport pentru Anglia şi pentru Spania

Nu mai aveam nimic de spus, decât să îi mulţumesc cu emoţie şi cu căldură, să-i telefonez Ioanei, să-i spun că totul e-n ordine şi că ea n-are decât să ia măsurile necesare pentru ca persoana care ne invită să scrie la Consulatul spaniol din Londra, ca să putem să ridicăm viza

Mama era foarte emoţionată, pentru că mă vedea într-un hal de deznădejde şi de tristeţe pe care nu puteam să le înving. Nu-mi găseam liniştea, eram total dezorientată, nu mai aveam nicio preocupare decât să merg la cimitir, să pun ordine în lucrurile lui Gogu, să îi împart, după datină, tot ce-i aparţinea

Pe de-o parte eram sfâşiată şi pe de alta simţeam nevoia să nu fac caz de prea multă rigoare, de prea multă duritate vizavi de mine însămi. Şi astfel, toate au decurs în ordine şi a venit şi ziua plecării. Eram îmbrăcată cu un mic taior de şantung verde, pe care îl vopsisem în negru. Am plecat cu un băgăjel foarte, foarte mic şi foarte modest, via Londra, unde mă aştepta Ioana, care rezervase o odăiţă lângă şcoala ei. Noaptea, când m-am băgat în pat, am avut impresia că intru într-un sicriu de gheaţă şi m-a apucat un hohot de plâns, pentru că eu ştiam că în Anglia, în hotelurile în care fusesem, era o încălzire perfectă şi chiar indicaţii că poţi să măreşti căldura dacă vrei. Mi-am luat paltonul din cui, l-am pus pe mine şi m-am învelit într-un pled, m-am înfăşurat şi pe cap. Tremuram toată Nu ştiam că, dacă pui bani într-o

Tutu George Georgescu

Amintiri dintr-un secol maşină electrică, (un fel de calorifer mic cu sârme care se înroşesc, un fel de grătar), camera se poate încălzi. Aşa că am tremurat de frig toată noaptea Mă gândeam că mor pe-acolo de pneumonie.

Câţiva prieteni pe care îi aveam la Londra, cei pe care îi cunoscusem cu puţin timp înainte, cu ocazia concertului lui Gogu cu Filarmonica, mi-au deschis braţele şi m-au primit foarte bine. Ne-am regăsit şi cu Charles Mackerras, cu Judith şi copiii care o invitaseră pe Ioana să locuiască la ei.

Casa lui Charles era foarte frumoasă, cu o grădină imensă, ca un parc pierdut între pomi seculari. Aveau pisici; Judith mi-a spus că o pisică a ei, pe care o iubeşte foarte mult, este foarte grav bolnavă şi pentru că ea n-are curaj să meargă la doctor *to put în out*, (să o omoare

printr-o injecţie) mă roagă să merg cu ea, pentru că mă vede bravă şi stăpână pe mine. N-am putut să o refuz. Ne ţineam de mână şi am văzut doctorul cum ia o seringă şi împunge pisicuţa aceea care abia mai deschidea ochii de obosită ce era şi. Într-un spasm rapid, ca un fulger, a căzut din viaţă în moarte. Asta m-a zguduit şi a tăcut să vină din nou valurile negre din trecut să mă inunde. Am spus:

— Aşa a murit şi Gogu! Când mi-a spus: „*Mă doare dar nu mă mai întreba nimic*", şi am trecut din partea stângă a patului pe partea dreaptă să-i dau *Trinitrina*, era deja prea târziu – îşi dăduse sufletul…

De la Londra am plecat mai departe în viaţă, cu Ioana de mână. la Palma de Mallorca Ne aşteptau la aeroport domnul Drăgan cu soţia Am intrat într-o casă excepţional de frumoasă, cu privelişte spre marea infinită, cu un parc frumos. Tereza era mult mai tânără decât Constantin şi puţin cam dură; îi spuneam „femeia crocodil", pentru că avea foarte mulţi dinţi în gură, avea glas frumos, scria poezii. Nu putea să aibă copii şi în toate poeziile ei se vedea deznădejdea sfâşietoare a femeii care nu e capabilă să dea viaţă şi asta o obseda Asta a creat multe probleme în căsnicia lor, dar nu intră în domeniul care poate să intereseze pe altcineva decât pe ei doi. El avea, în Madrid, o firmă foarte importantă de distribuţie a gazului, care se numeau „Drago-gaz"; găsise chiar un orăşel în Spania care se numea Lugo (el e din Lugoj), iar el. care fabula şi întotdeauna vedea români peste tot. s-a agăţat de acest lucru şi i-a dat denumirea de „Drago-gaz".

Am locuit la ei în casă. unde a venit şi un bun prieten. Aurelio Răuta, matematician, profesor la Salamanca Acesta se ocupa şi de afacerile lui acolo, să supravegheze ca să nu fie furat (spaniolii sunt puţin cam hoţomani, ca românii). El avea relaţii la externe şi ne facilitase, uşurase chiar mult, căpătarea vizei spaniole pe un paşaport românesc (de care nu mai văzuseră vreunul în ţara lor de la marele război civil). Eu luasem viza la Londra, la consulatul ambasadei spaniole.

I-am spus că în scurtul timp ce-l aveam la dispoziţie, vrem să facem un turneu în Spania, în Andaluzia, cu un autocar: să umblăm, să vedem cât se poate mai mult Drăgan a fost drăguţ, ne-a pus la dispoziţie pe secretara lui şi chiar un domn dintre funcţionari care avea maşină, să ne ducă pe unde puteam să vizităm, să regăsim muzee.

Eu nu mai fusesem în Spania din momentul debarcării lui Eisenhower în Europa Deci trecuseră mulţi ani. şi nu mai puteam găsi pe nimeni, decât vreo doi-trei foşti ambasadori, prieteni spanioli, care fuseseră în post la Bucureşti, cum era Perico de Prat y Souzo cu soţia lui franţuzoaică. Lily de Nan-touillet. Am regăsit-o pe Julie Ghika, de care v-am spus că a fost protectoarea tinereţii mele atunci când am venit de la şcoală. Le-am găsit pe fetele contelui de Casarojas, care fusese în post la Bucureşti. Familia ambasadorului Barzallayana, a cărui fiică era toreador pe terenurile lor foarte vaste. În sfârşit, şi alţi oameni cu titluri importante. Dar mie nu-mi ardea de vizite, mă interesa să vadă copilul un lucru mirific: Spania influenţată de arta maură, unde arabii se întrecuseră pe ei înşişi, vrând să arate puterea lor de creaţie, puterea lor de dominaţie. Făcuseră oraşe extraordinare, unde amprenta lor puternică de pe vremea în care dominau Spania se vede şi azi. Aceasta a fost o revelaţie de neuitat.

În sfârşit, bunul meu prieten, profesorul de la Salamanca, ne-a arătat o grijă paternă şi ne-a dat un ajutor foarte preţios: calcula când autobuzul putea să ajungă în oraşul respectiv, telefona la hotelul în care reţinusem camere. Hoteluri modeste, nu de lux; nu aveam posibilitatea să „ne plătim hoteluri mari. După glasul meu el a înţeles că hotelurile nu corespundeau nici măcar unui confort modest şi atunci a luat iniţiativa, „pe barba lui", cum s-ar zice, şi ne-a telefonat când eram seara la masă, la restaurant, în Sevilia, ca să ne spună să ne luăm geamantănaşele, să comandăm o maşină, şi să ne ducem la hotelul „Alfonso al XIII-lea", cel mai grandios hotel din Andaluzia, cu tavanele toate sculptate în aur, cu lemnărie preţioasă, cu o sufragerie fastuoasă. Eu, în taioraşul meu, fost verde, şi cu pantofiori foarte uşori (ziua aveam espadrile), şi Ioana, care avea şi ea două-trei rochiţe de vară. Când urcam scările hotelului, o aud pe Ioana ţipând: „Mei Ferrer"! Era marele actor, în plină vogă atunci, care urca şi el scările.

Eram absolut cucerite, fermecate de frumuseţile care se deschideau sub ochii noştri. Conduse de o doamnă foarte cultivată, am văzut Spania. Spania aceea fabuloasă. La „Muzeul Hispano-American", ne-a arătat „monstrul" acela de mapamond pe care l-au dominat spaniolii cu atâta cruzime şi, pot să spun, chiar cu barbarie. Toţi conchistadorii care au trecut răspândind groaza în jurul lor au distrus

civilizaţii, vieţi, culturi, monumente. Tot acest trecut care se repetă ca o bătaie de tobă la o paradă, bat, bat, apoi tac şi iar încep să bată. Aşa este în lumea aceasta – un moment de calm alternând cu un moment de revoltă, şi iar un moment de calm şi un moment de revoltă… Uneori a fost scurt, alteori a fost de opt secole, cum a fost pentru Spania cucerirea arabă. Cea a spaniolilor a fost deşi mai lungă durată. De altminteri, tot continentul sud-american vorbeşte spaniola cu excepţia Braziliei, unde se vorbeşte portugheza

Pe urmă am trecut dintr-o minune în alta, dintr-o încântare în alta, prin nişte orăşele mici, superbe, având curţile interioare – acele *patio* – împodobite cu flori la dorinţa generalului Franco, care a spus să se facă concursuri cu cele mai frumoase astfel de curţi. Aşa că spaniolii, care sunt foarte ambiţioşi şi orgolioşi, se luau la întrecere. Pereţii erau acoperiţi de ghivece de flori, pe care reuşeau să le „adape" printr-un mecanism destul de primitiv, dar simpatic – o prăjină lungă, cu un fel de ulcică pe o axă. Umpleau căldăruşa cu apă şi când o aplecau spre flori, apa se vărsa şi aşa, puteau să ude sus, pe ziduri. La Toledo, oraşul lui Manolete, seara auzeai serenade; era veselie pe stradă, erau serenade, cupluri îmbrăţişate, priviri fugare, perdele care se agitau uşor şi discret dinăuntru în afară, tineri care poate suspinau sub geamuri, în sfârşit, lucruri pe care nu le desluşeam prea mult, eu fiind prea preocupată, iar Ioana prea tânără.

Apoi am trecut iar în Anglia, unde ne aşteptau prietenii noştri. Am văzut din nou altă cultură, altă mentalitate. Oamenii au fost extrem de drăguţi şi de atenţi.

Când am revenit la Paris, găsisem un mic hotel, la câteva numere de casa unde locuise Elencuţa Văcărescu. (Ce deosebire de cel în care stăteam cu Gogu!) Se chema „Palais de Chaillot": nume pompos, dar hotelul era foarte, foarte mic şi avea numai 20 – 25 de camere. Era lângă Trocadero, foarte bine plasat, foarte curat, foarte drăguţ, cu telefon în cameră, cu tot ce trebuie, dar la un preţ într-adevăr ridicol – eram în 1965 – cam 13 franci camera Azi, cu 13 franci nu iei nici măcar o cafea într-un hotel, iar pe Champs-Élysées trebuie să plăteşti 25 sau 30 de franci dacă te aşezi la o masă. În barurile în care stai în picioare, acum cred că trebuie să fie vreo 5 – 6 franci o ceşcuţă de cafea

Şi aşa, la Paris, unde avusesem mulţi prieteni, am regăsit pe cei

care mai rămăseseră dintre ei, reluând relaţiile chiar şi cu cei mai tineri, după o întrerupere de atâţia ani de comunism, cu timpul care trece, cu viaţa şi preocupările fiecăruia, cu menirile lor diverse. Culturi, religii deosebite, totul, totul ne despărţea şi, mai ales, ce ne separa cel mai zguduitor era ocupaţia sovietică, din care nu ştiu cum am scăpat! Cred că aşa a vrut Dumnezeu cu mine, să nu mă clintească din cele pe care le aveam în sufletul meu. Eu stăteam în colţul meu. Am fost respectată, a fost respectată şi mama mea, şi familia care mi-a stat în casă şi pentru care m-am devotat poate prea mult pentru recunoştinţa pe care o culeg astăzi. Dar nu-mi pare rău. Se spune: „Fă un bine şi aruncă-l în mare".

Încetul cu încetul, viaţa şi-a reluat mersul aşa ca după un incendiu, când tonii este ars şi crezi că pământul acela nu va mai rodi; dar încet-încet se depune praf, vin ploi, vin primăveri şi vezi, ici-colo, un ram de floare încolţind, un pârâiaş care se naşte din te miri ce. Aşa a fost şi cu viaţa mea, treptat şi-a recăpătat drepturile. Aveam cincizeci de ani dar sufletul meu şi acum îmi contrazice vârsta Nu sunt bătrână decât prin infirmitate, iar puterea mea interioară, de care mă mir singură, s-a refăcut

Am reintrat, să zicem. În hora vieţii normale. Dar singuratică, trăind în amintiri, pentru că fiecare colţ, fiecare prăvălie, fiecare restaurant, fiecare hotel, fiecare afiş, fiecare sală de concert sau teatru îmi amintea de Gogu. Când mergeam cu el şi când alegeam o cravată, când întâlneam prieteni, când ne plimbam, când admiram, când aşteptam la cafeneaua *Fouquéts*, pe Champs-Élysées să se aprindă reflectoarele din jurul Arcului de Triumf. Eram aşa de pătrunsă în adânca mea fibră, încât pot să spun că nu mă despărţeam de el nicio clipă, indiferent de bucuriile şi emoţiile, de noutăţile pe care le descopeream alături de Ioana, care era şi ea doritoare să cunoască lumea, să vadă, să înmagazineze, să adune „bani albi pentru zile negre", impresii puternice din tot ce a văzut. Pe atunci ea nu era atât de expansivă. Acum, când s-a mai copt, are o expansivitate de care mă mir, dublată de o duritate pe care i-a dat-o viaţa şi marile încercări şi greutăţi prin care a trecut A răzbit singură, fără ajutorul nimănui, numai prin propriile ei calităţi şi mijloace.

Şi într-o bună zi, regăsesc un vechi prieten, Nicolas Pillat –

fratele lui Ion Pillat. poetul –, căsătorit cu o franţuzoaică, cu care avea o fată, Nicole. În timp ce Parisul era sub ocupaţie germană, când am stat un an, sau chiar mai mult acolo, ieşeam în fiecare zi cu ea: ne duceam la plimbare cu o trăsură, cu o doamnă îmbrăcată în vizitiu, eu joben, madame d „Orange. Ne duceam la cărturăresc să vedem cât va mai dura acest coşmar, războiul şi ocupaţia germană care te crispa totalmente cu interziceri la fiecare pas. Spiritul de frondă al francezului, imaginaţia aceea fecundă, puterea acestei naţiuni de a trece peste greutăţi explodau în fiecare clipa Pălăriile pe care le creau erau nebuneşti, înalte.

Dar toate acestea le-am mai spus, sau poate doar m-am gândit la ele.

Nicolas Pillat, împreună cu Elencuţa Văcărescu, făcuse o asociaţie care se chema CIDALC; se ocupa de filme culturale de scurt metraj, cu subiecte artistico-istorice. Din iniţiativa lui s-au inspirat şi alţii. Nu voi vorbi decât de Pialat, cunoscut cineast francez de o frumoasă reputaţie, de al cărui nume se leagă o aventură minunată din viaţa mea

Am fost invitată la o serată la care trebuia să i se acorde lui Dominique Le Louche un nou premiu – de astă dată în ţara sa – după ce primise „Gondola de Aur" la Veneţia unde îl întâlnisem.

Claude Lelouch are, în felul lui, genialitatea sa. În vreme ce Dominique avea geniul scurtmetrajului. Era un băiat foarte drăguţ.

Dacă nu mă înşel, locul rezervat special acestui club al cineaştilor era în Rue Washington. Serata a fost foarte reuşită. La un moment dat se apropie de mine Pialat – abia îl cunoscusem – era înalt, *bien bâti* (bine legat) şi mă întreabă fără altă introducere:

— Aţi vrea să mergeţi în Spania, la Bilbao. pentru concursul internaţional de scurtmetraj?

Eu, mai mult încremenită decât mirată, mă uit la el – şi îl întreb:

— Despre ce este vorba? Mi-a răspuns:

— Este destul timp să discutăm despre acest lucru, vreau să ştiu numai dacă sunteţi disponibilă sau aveţi alt program.

Mă duc la Nicolas:

— Cine este omul acesta? Cum mă consideră pe mine, că îmi propune să merg cu el în Spania?

Nicolas:

— Nu, dragă, nu o lua așa! El nu poate să meargă în Spania, fiind ocupat cu filmarea unei noi producții care trebuie să iasă neapărat până la sfârșitul anului și te-a văzut, te cunoaște prin mine, știe cine ești. Probabil că i-ai plăcut ca mod de a gândi și ca înfățișare și vrea să te roage să-l reprezinți, nu să mergi cu el. Este un om prea bine crescut ca să-ți facă o astfel de propunere.

Și, în același timp, profit și eu să-ți dau împuternicirea să mă reprezinți și pe mine cu CIDALC-ul (în care mă numise membră de onoare).

Iată-mă îmbarcată într-o aventură absolut nebănuită. Și, pentru că aveam o dată precisă pentru a mă afla la Bilbao, un prieten portughez foarte bogat – Cisou Freiher de Andrade, care fusese la București, și pe care îl revăzusem la Paris și îl regăsisem în Elveția, unde ierni întregi mă invitase la ei, în vila superbă de pe Lacul Leman – mi-a spus:

— Dacă pleci la Bilbao, am un foarte bun prieten, un marchiz (al cărui nume iar îmi scapă, pentru că sunt 35 de ani de atunci) și o să fie încântat să te primească. Este un om adorabil și are o casă minunată, plină de lambriuri aduse din Franța, din castele. O să vezi că o să-ți placă. Și băiatul meu va veni din Lisabona să te vadă…

Îmi făcea un tablou foarte colorat și foarte luminos ca să mă încurajeze să plec.

Problema festivalului fiind aranjată, trebuia să organizez mijlocul de transport Mașină aveam: după moartea lui Gogu, primisem de la Fritz von Tarbruck, un prieten din Viena, un Ford toarte frumos, pe care îl luasem de la Köln; conduceam liberă și plină de încredere, străbătând singură toată Europa (cu excepția Angliei, pentru că circulația era pe stânga și nu voiam să risc).

Cu cine să plec eu?

Îmi rămânea numai găsirea unui tovarăș de drum, distanța fiind de peste 1.000 de kilometri până la graniță. Bunul și bătrânul meu prieten, Pick Urlățeanu, care era și bun șofer, a primit cu entuziasm propunerea mea. O altă problemă – foarte importantă pentru o femeie – este alegerea toaletelor pentru un astfel de eveniment

Mai trebuia să iau viza spaniolă!

Întâmplător, prietenul care îmi făcuse în trecut intrarea mie şi Ioanei în Spania, mi-a telefonat în seara acestei fabuloase propuneri şi m-am agăţat de el ca să-mi obţină viza Era, cred, o zi de joi; nu aveam înaintea mea decât vinerea Miracolul a fost că uşile Consulatului spaniol s-au deschis, special pentru mine, într-o sâmbătă – graţie intervenţiei prietenului meu – şi mi s-au aplicat ştampilele pe paşaport

Mi-am adus aminte că Andrade îmi vorbise cândva de Bilbao şi de bunul şi bătrânul său prieten Marchizul de… personalitate marcantă a oraşului, unde poseda cel mai important şantier naval. Chemându-l pe Andrade ca să reiau acest fir care mi-ar fi putut fi de folos, el mi-a mai dat o veste extraordinară, că bătrânul era chiar preşedintele acestui festival! Totul pare neverosimil, dar acesta a fost purul adevăr.

Ajungând noaptea la graniţă la Irun, am provocat stupefacţia vameşilor când le-am întins paşaportul meu românesc, caic era pentru ei o noutate. Eram singură. Pick luase trenul de noapte pentru a se întoarce la Paris, iar eu voiam să dorm la San Se-bastian, ca să mă apropii cât mai mult de Bilbao, punctul final al călătoriei mele.

Vameşul învârtea paşaportul în mână. obligându-mă să fac un efort de memorie a vocabularului meu spaniol şi să-l întreb: – *lestoy para usted el diablo rohoi*

Am trecut şi de hopul ăsta Noaptea am ajuns la San Sebastián. În zorii zilei, în faţa imensităţii oceanului înconjurat de un zbor de pescăruşi gălăgioşi, am pornit-o, cu harta în mână, spre Bilbao. La staţia de benzină am dat de un automobil cu însemnele *CD*. Întrebând şoferul cum să ajung la Bilbao, mi-a răspuns că are aceeaşi destinaţie, ceea ce mi-a dat o mare linişte. El servindu-mi de călăuză, eu nu mai aveam nicio problemă, rămânându-mi numai plăcerea de a mă îmbăta de fastuoasa privelişte ce se desfăşura de-a lungul drumului, prin păduri, pe culmi şi prin văi.

Am ajuns cu bine şi la timp la Bilbao, unde, la portarul hotelului am găsit dosarul meu, cu toate cartoanele de invitaţie. Şi, cu Dumnezeu înainte, am intrat în joc. Bătrânul marchiz a fost salvarea mea, luându-mă din prima clipă sub protecţia sa.

A început vizionarea filmelor, ameţitor de frumoase, de care pot să-mi amintesc foarte clar. „Maioul galben" al lui Dominique Le Louche, o ameţitoare filmare a parcursului ciclist „Le Tour de France", a fost

premiat în unanimitate. Eu am dat premiu filmu'

3S4

Tutu George Georgescu

Amintiri dintr-un secol lui german „Las Paletas de las Moda", care trecea în revistă fabricarea unor ţesături fluide, divers colorate, din materiale de ny-lon, adevărate minuni, prezentate pe manechine în jocuri de oglinzi; o adevărată feerie!

O cină senzaţională la marchiz mi-a adus altă surpriză extraordinară, reîntâlnirea cu familia Calvino din Barcelona.

Cu doamna Calvino fusesem colegă la călugăriţe la Paris. Aflase de urma mea prin Julie Ghica. stabilită la Madrid. Într-o dimineaţă, la Bucureşti, mă trezisem cu un telefon. Persoana se prezintă, şi izbucneşte între noi, prin firul telefonic, o bucurie ca un foc de artificii. José, soţul ei, mare avocat din Barcelona, era şi sponsorul „Real Madrid"-ului, echipa de elită a fotbalului spaniol. Meciul de fotbal dintre echipele României şi Spaniei avea loc la Bucureşti. Regăsirea mea a decis-o pe Consuella, prietena mea, să-l întovărăşească pe soţul ei.

— Vrem să te vedem! Suntem cu toată echipa la Bucureşti.

— Şi vreţi să veniţi cu toţii la mine?!

Am rămas fără cuvinte. Bineînţeles, m-am întâlnit doar cu ei doi, organizând un mic cocteil la mine.

La dejun i-am invitat la Capşa, eu, în inocenţa mea, crezând că restaurantul rămăsese cum îl ştiam eu. Când am intrat cu ei în local, am găsit o atmosferă de cârciumă. Niciodată nu m-am simţit mai umilită! Pereţii de la intrare erau coşcoviţi şi pe jumătate mucegăiţi; un preş de cânepă şerpuia pe mochetă; o femeie cu aspect îndoielnic ne servea apa şi vinul; apetitivele erau servite în nişte vase lungulețe ca la cantină. Noroc de verva şi bucuria care domnea şi de buna lor educaţie făcându-se că nu observă nimic.

Stabilisem să ne reîntâlnim în Europa, cu prima ocazie a mea, şi ocazia a fost festivalul de la Bilbao. îmbrăţişări, entuziasm! M-au invitat să merg la Barcelona Eu nu prea sunt aventuroasă, şi am găsit un pretext, că sunt aşteptată la Madrid Au fost încântaţi, spunând că vin şi ei acolo.

Câteva zile petrecute în tovărăşia lor a fost o adevărată nebunie.

El fiind o personalitate cunoscută, avea acces la toate cluburile cu circuit închis şi foarte snoabe. M-au dus deci la „Jockey

Club", la „Golf Club", la restaurantele cele mai elegante. Fără să vreau, imaginile Spaniei de după războiul civil mă transportau într-o lume de lux. Importanţa turismului aduce circa 30 de milioane de turişti pe an, lăsând o bogăţie considerabilă în vistieria statului. Franco a reuşit să transforme ţara într-un paradis: autostrăzi, trenuri de lux, lanţuri de hoteluri, muzee refăcute. Niciun metru pătrat necultivat Peste tot plantaţii de măslini şi de vii şi irigaţii pe mii de hectare.

Plecarea lor mi-a lăsat un mare gol, de care hazardul (sau bunul meu îngeraş) m-a consolat, văzând pe străzi afişe enorme cu concertul lui Wilhelm Kempff.

Venise la Madrid cu Helen, soţia lui. I-am căutat şi i-am găsit, şi cu ei am făcut un mic circuit turistic – pe care nu-l cunoşteau – răspunzând vrăjii create la concertul lui. prin priveliştile mirifice ale Spaniei, culminând cu vizitarea incredibilei realizări a monumentului închinat eroilor spanioli în urma războiului fratricid, „*Valle de las Caidos*" (Valea celor căzuţi), săpat în stâncă, cu o deschidere asupra Castiliei care se pierdea în infinit. Porţi uriaşe din grilaje de fier cu vârfuri aurite se deschid spre un fel de tunel enorm, împodobit pe laturi de tapiserii cu subiecte religioase, care se termina în faţa unui altar acoperit de o cupolă smălţuită cu mozaic de aur, prevăzută cu o deschidere prin care lumina cădea exact pe crucifixul de pe altar. Marginea de jos a cupolei era decorată cu infinit de multe mici piramide sângerii, dând iluzia unor flăcări care nu se sting.

Am reuşit şi eu să epatez pe Wilhelm şi pe Helen pe care i-am eternizat în mici fotografii ce le privesc cu multă duioşie.

Amintiri dintr-un secol

Sinaia, fericirea copilăriei mele – suferinţa bătrâneţii mele. Alţi oameni, alte destine. Sviatoslav Richter: „l'Apache du clavier". Dintr-un secol de viaţă, ce să smulgi amintirilor?

Aflându-mă la Bucureşti, am avut bucuria să aud glasul lui Gheorghe Costinescu prin telefon, aproape de miezul nopţii. Profitând de „anul sabatic" pe care i l-a acordat Universitatea din New York – unde este profesor – a venit în România, fiind invitat de Uniunea Compozitorilor.

Anii care trec aduc totuşi unora mângâieri consolatoare. Acum nu mai era micul pianist foarte dotat, care avea harul să transpună la pian o partitură de orchestră, de la prima vedere. A fost distins cu titlul de „cetăţean de onoare" al oraşului Sinaia Coincidenţa face ca în aceeaşi zi şi Maiestatea Sa Regele Mihai I să primească acelaşi titlu!!!

Nu m-am putut deplasa la concertul oferit de el municipalităţii ca mulţumire, în cadrul Cazinoului din Sinaia de curând refăcut somptuos. Gheorghe pare un băiat prea rezervat, care totuşi nu uită nimic, amintindu-şi de zilele tinereţii, când locuia în Bucureşti la noi şi când am luat iniţiativa să-l prezint unei persoane remarcabile, doamna Sonia Teodoreanu – mama celebrilor băieţi Ionel şi Păstorel – pentru a-i deschide o largă fereastră spre marea lume a muzicii.

Sonia Teodoreanu era o rafinată muziciană, neobosită – la 75 de ani cât avea atunci – în cucerirea unor noi comori ale culturii: îşi recita singură, în odaia ei, cântul al VII-lea din „Divina Comedie", pentru care învăţase, la acea vârstă, limba italiană

Apoi, am retrăit bucuriile copilăriei lui şi durerile momentului când fuseseră alungaţi – el şi familia lui – din toate proprietăţile lor, şi lăsaţi în voia sorţii.

Se stabiliseră tot la Sinaia într-o vilişoară de pe Calea Codrului. La primele viforniţe ce anunţau iarna, s-au trezit că nu au nici lemne de foc, nici bani cu ce să le cumpere. Doamne, cât de repede a trecut timpul de când, împreună cu Ioana şi cei trei fraţi Costinescu, adunam vreascuri uscate din pădurea de peste drum de casa lor, ca să aibă cu ce-şi aprinde focul.

Pentru că Gheorghe ardea de pasiunea muzicii. Marie – mama lui, fosta mea confidentă din timpul şcolii mele la Paris – îi găsise, nu ştiu la cine, un pian amărât căruia îi lipseau mulţi „dinţi de fildeş" la clape. Iar pentru lecţiile de pian, pe care i le dădea gratis un dentist de la Buşteni, el trebuia să meargă pe jos până acolo.

Mare miracol! Aud la radio o voce sonoră, declarând răspicat şi tunător că pe lume nu există ceva mai sfânt decât „PROPRIETATEA". Şi nu a spus-o o dată. ci de trei ori în aceeaşi zi!

Mi-a săltat inima de emoţie! Dar cuvintele s-au dus cu vântul iar noi am rămas cu avocaţii.

Lui Gheorghe i s-a restituit vila Costineştilor din centrul Şina-iei.

Cândva, în faţa casei lor – care avea înfăţişarea unui *chdlet* elveţian – era o grădină cu flori, foarte îngrijită Acum este un fel de parking betonat, tară o floare, cu maşini garate alandala în sfârşit!…

Sinaia, care reprezenta pentru mine fericirea copilăriei mele. a devenit azi suferinţa bătrâneţii mele. Dacă reuşesc să închid ochii şi să trec prin Sinaia aşa, ca prin somn, ca printr-un vis, simt că urc, urc spre mănăstire şi că redevin copilul de şase ani, apoi nouă, zece, douăzeci de ani. Mă văd măritată în casa cea frumoasă, locuită acum de zeci de persoane indiferente la ale trecutului, lăsând-o în paragină

Adio gard, adio trandafiri urcători! Aleile nu mai sunt alei desenate, iarba nu mai e tunsă, garajul e în părăsire, pereţii odăilor de servitori curg, coşcoviţi de mucegai şi putreziciune.

Bogăţiile ţării nu le luăm cu noi, le lăsăm în urma noastră ca o mărturie a eforturilor noastre, a dorinţei de a lăsa ceva frumos în ţară, de a împodobi un oraş!

Sinaia, pe timpul Regelui Carol I, era o a doua capitală: ministerele funcţionau acolo, în perioada de vară, ca şi cum ar fi fost în Bucureşti. Înalta societate şi miniştrii îşi clădiseră vile, fălindu-se să fie în preajma Castelului Peleş – minune creată de Carol 1. Era o înşiruire de vile superbe: după vila noastră era vila primului ministru Mironescu; vila Gianni, vila Tache Ionescu, vila marelui avocat Roman, vila Argetoianu, vila lui Constantin Angelescu – bătrânul vechi liberal – vila lui Xeni – marele avocat din Bucureşti, vila Eremie, vila lui Henri Catargi cu o grădină superbă şi un teren de tenis… Casele erau una mai frumoasă ca alta, grădinile se întreceau în bogăţia culorilor şi a frumuseţii florilor în clima atât de prielnică, umedă şi răcoroasă a Sinaiei.

Toate splendorile astea au devenit în realitatea de astăzi un coşmar: nu mai recunoşti nimica Nu mai găseşti bucuria aceea de a te refugia pe terasa mică a lui Kalimţakis ca să ceri o îngheţată bună sau o prăjitură; nu mai vezi vitrina marelui fotograf Weiss, unde erau expuse frumuseţile timpului.

Unde sunt concursurile de maşini conduse de femei frumoase întâmpinate de buchetele de flori din loja comitetului care premia cel mai frumos automobil?!

Unde este emoţia curselor de maşini *à la Monte Carlo*, de la Parc

până sus pe Furnica? Acolo, aşezaţi pe peluze, aşteptam, cu inima la gură, învingătorul!

Unde sunt concursurile de tenis în care adesea Bâzu Canta-cuzino – marele cuceritor de inimi – era campionul?

Adio apetitivele de la „Terasa Capsa" de sub „Palace-Hotel", punctul de întâlnire al elitei Sinaiei!

În copilăria noastră, Cazinoul reprezenta ceva fascinant, pentru că noi nu aveam dreptul să intrăm decât la cinema, care era cam părăsit şi cam rece: mergeam chiar cu câte o pătură cu care să ne învelim în timpul filmului. Sălile de joc erau rezervate persoanelor adulte. Foarte mulţi oameni veneau de la Bucureşti la sfârşit de săptămână (pe atunci se numeau „plezirişti", aşa cum acum se numesc „weekendarzi"). Se pare că au reînceput jocurile de cărţi. Nu ştiu dacă se mai joacă toate jocurile de noroc sau ruletă, nu sunt la curent cu activitatea cazinourilor româneşti. Mă interesează cu totul alte domenii care sunt total lăsate la o parte. Am fost la gară să aştept un prieten care venea de la Brăila unde tatăl lui era pe moarte. Ne-am trezit că un tânăr ne-a atacat, vrând să spargă geamurile maşinii. Avea o pungă din care inhala aurolacul ăsta care se pare că îi îmbată, le omoară tinereţea, le distruge plămânii şi-i face din om, neom.

Toate astea sunt durerile ţării, rănile pe care nu putem să le tămăduim decât dacă ne unim cu toţii în voinţa de a reveni la timpurile luminoase din trecut.

Acum, când evoc Sinaia, îmi amintesc parcă de fiecare potecă pe care păşeam, de fiecare murmur al cascadei Peleşului, de freamătul de frunze, de primii fagi şi ultimii brazi, de la limita cărora se înălţau, pleşuve, vârfurile Carpaţilor de unde poţi vedea în zare, departe-departe spre Transilvania, care este acum a noastră, spre pământul acela pentru care românii au plâns, s-au luptat şi au murit Toate acestea sunt amintiri care au rămas înfipte în inima mea în mâinile mele, în palmele mele simt încă prospeţimea tijelor de brusture pe care le rupeam ca să facem cornete pentru fragi…

Mă bucur că toate amintirile astea nu s-au şters din mintea mea şi că sunt vii, ca în ziua în care le-am trăit.

Mi-e dor, mi-e dor de România mea, de o Românie în care eram fericiţi. În care aşteptam ziua de mâine ca să vedem ceva frumos, ceva

nou: o uzină care se deschide, o cascadă care se revarsă lăsând apa să curgă din munţi ca să dea energie şi să lumineze oraşele, străzile şi casele.

Poate că eu înfrumuseţez lucrurile prin amintire, poate pentru că eram mică şi tot ce mă înconjura mi se părea mare şi frumos… Dar toată viaţa mea se leagă de Sinaia, locul în care am trăit atâtea emoţii, atâtea clipe extraordinare, atâtea excursii, atâtea plimbări, atâtea jocuri, atâtea vise, atâtea clipe de bucurie, de veselie şi de râs sănătos; şi, mai târziu, de dans, de flirt) de atracţie, de sentimente, poate chiar o dragoste care mijea ici-colo de credeai că este o dragoste definitivă, şi în fond nu era decât o rază de soare trecând prin geam şi luminând o clipă un tablou pe un perete întunecat.

Viaţa trece şi vine clipa când ajungi la o vârstă la care te simţi neputincios şi inutil. Şi cu sfârşitul vieţii nu vei mai şti nimic din ce se petrece pe aceste meleaguri de care te-au legat atâţia ani, atâtea doruri, atâtea bucurii.

4 August! Cum trece vremea! S-au scurs şapte luni din an şi astăzi, 4 august, se împlinesc 60 de ani de la moartea Reginei Maria: scumpa, superba, minunata noastră Regină Maria!

Eram tânără… Cu ochii amintirii revăd gara Sinaia şi mulţimea care aştepta trenul regal ce venea din Germania, aducând-o pe Regina noastră din sanatoriul unde fusese internată.

Au coborât-o cu mare grijă într-un cărucior. Era slabă şi palidă.

Un camion acoperit cu covoare şi încărcat cu flori a primit-o pe platformă, pornind imediat spre Peleş.

S-a stins chiar în aceeaşi zi, pe pământ românesc, aşa cum i-a fost dorinţa

Convoiul funebru a urmat protocolul, Regina fiind expusă publicului la Bucureşti, de unde a fost dusă pe ultimul drum la Curtea de Argeş. Regele Carol al II-lea, parcă vrând să răscumpere toate durerile pe care i le pricinuise a făcut din această ceremonie o trăire de neuitat Toată România era sub flamură mov – culoarea ei preferată!

În cortegiul format din multe capete încoronate, copiii ei au apărut, pentru ultima oară, uniţi în aceeaşi emoţie, toţi în jurul ei.

Gogu a venit de la înmormântare la ţară, cu sufletul încărcat parcă de sentimentul unui sfârşit de lume. Pentru el, Regina Maria

reprezenta o epocă importantă din viaţa lui. Era femeia care vibra la tot ce era frumos şi măreţ, la tot ce era o trăire sinceră. Când a sosit la ţară era răscolit de toate amintirile, cu inima cernită de toată durerea şi duioşia spectacolului grandios pe care îl trăise cu atâta intensitate la Curtea de Argeş: omenirea aceea simplă, ţăranii, îmbrăcaţi în haine cernite de sărbătoare plângând în jurul reginei lor, bucheţelele de flori aduse de copii, arătând dragostea şi, în acelaşi timp, minunea curăţeniei sufleteşti a acestui popor ataşat sincer de femeia care îi fascinase prin apariţia ei în clipele fugare ale numeroaselor ei călătorii brăzdând ţara

Ce îşi făgăduise, a împlinit – România! O ţară mare şi puternică, adunând toţi fraţii într-un mănunchi, o Românie pe care a realizat-o din iubire şi din ambiţia ei de femeie crescută într-o ţară puternică.

Umplea sufletele prin frumuseţea, prin măreţia şi totodată prin simplitatea ei extraordinară.

Poate prin faptul că era o pasionată şi-a trăit intens viaţa ei de femeie, cu dureri mari, despărţiri dureroase, momente cumplite datorită copiilor ei! Primul născut – Carol – în care se puneau atâtea speranţe, ar fi putut fi un mare rege, un demn urmaş al bunicului şi tatălui său; dar pe toate le-a spulberat prin comportamentul său necontrolat Toată grandoarea care năştea din spiritul lui era înjosită de pasiuni fără eleganţă, fără noblețe. Mare păcat!

Toţi copiii Reginei ar fi putut fi nişte stele în lume. Erau frumoşi, erau minunaţi, erau copii buni. Şi în fond n-a rămas nimic de pe urma lor. Totul s-a nimicit! Tronul Greciei s-a dus; al Iugoslaviei la fel; Principesa Ileana şi-a pierdut doi copii în accident, Prinţul Mircea a murit de mic, Carol s-a despărţit, Minai şi-a pierdut tronul de două ori…

N-au fost decât ca un fel de castele minunate ce s-au năruit brusc şi fără putere de revenire.

Aşa că, odată cu moartea reginei, parcă cerul nostru s-a întunecat, n-a mai fost şi nu va mai fi niciodată România noastră ca pe timpul Reginei Maria.

Toate aceste amintiri au revenit din acea zi de 29 august în care s-a deschis expoziţia ce comemora cei 60 de ani de la moartea Reginei Maria în superbul Palat al Poştelor din Calea Victoriei – devenit

„Muzeul de Istorie” – o clădire grandioasă, sobră, de un gust desăvârşit

Lumea adunată acolo era plină de respect. Expoziţia dovedea multă dragoste şi gust Ultima evocare a fost scurtă dar profundă şi răscolitoare, rostită de Radu Ionescu – sufletul acestei reuşite expoziţii. Ne-a lăsat o imagine splendidă a Reginei Maria la Bal-Tutu George Georgescu

Amintiri dintr-un secol de acea superbă femeie în văluri albe înconjurată de crini în faţa mării albastre, infinite.

*

Trec şi eu aşa… sărind de la una la alta de teamă să nu uit ceva care mi se pare important şi, în stupida mea naivitate, îmi imaginez că voi trezi, totuşi, un mic zgomot de clopoţel de alarmă în inimile cititorilor mei şi în special ale tinerilor şi mă gândesc fa ponegrirea care a continuat şi continuă şi astăzi, aruncând asupra unor oameni nevinovaţi şi paşnici tot felul de neadevăruri, de murdării şi de minciuni.

Alt bun român – dar cu alt profil decât cel al lui Ion Raţiu –, profesorul Aurelio Răuta din Salamanca, a iniţiat Conferinţa Exilului, împlinindu-şi visul de a-i reuni cu acest prilej la Paris pe toţi românii împrăştiaţi în toată lumea Cunoscând situaţia financiară precară a românilor din ţară a avut discreţia de a invita vreo 12 personalităţi pe contul lui, pe tot timpul şederii lor în Franţa Evident, în frunte stătea, cu perfecta-i ţinută şi discreţie, Corneliu Coposu alături de sora sa, nedezlipitul său înger păzitor. Din grup mai făceau parte, între alţii. Emil Constantinescu, Octavian Palier, Banu Rădulescu – ocrotitorul amintirii celor dispăruţi în închisori având iniţiativa înfiinţării revistei „Memoria”, pentru editarea căreia a întâmpinat incredibile dificultăţi.

Au fost trei zile de mare freamăt şi emoţie în care totul era organizat cu eleganţă şi grijă. Dorinţa lui cea mare era să tipărească un volum cu toate discursurile celor prezenţi. O persoană rău intenţionată a făcut tot posibilul ca acest volum să nu poată apărea niciodată.

Această conferinţă românească a fost o adevărată reuşită, fiecăruia revenindu-i partea lui de merit

În ziua Sfinţilor Constantin şi Elena, în amintirea părinţilor mei, m-am strecurat din incintă ducându-mă la biserica noastră din Rue Jean de Beauvais, unde era deja în strană, singur, Cornelii! Coposu. Sobru, îngândurat şi cucernic, având poate şi el nevoie de ajutorul

Celui de Sus pentru a câştiga apriga luptă pentru o adevărată eliberare. Am păstrat o perfectă discreţie, stând în umbră şi depanând fără vrerea mea multiplele imagini, adeseori sfâşietoare, trăite în ultimii 50 de ani. La fel şi el, un om aparte care a petrecut 18 ani în închisoare, din care mulţi, izolat într-o celulă, fiindu-i teamă că-şi uită graiul. Îşi vorbea singur şi se întreba dacă întrebuinţează cuvintele cu şir.

La terminarea conferinţei, lumea s-a împrăştiat şi românii noştri s-au întors acasă.

Zvonurile, mai ales când sunt defăimătoare, ajung repede, sfidând depărtarea M-a durut disensiunea vădită şi de neînţeles care s-a ivit între Coposu, Raţiu şi restul grupării politice abia înjghebate şi deja bântuite de vijelia dorinţei de parvenire.

Trecusem şi eu prin multe nedreptăţi, dar nimic nu poate fi comparat cu chinuitoarele suferinţe, calomniile şi acuzaţiile neîntemeiate adresate bunului prieten Coposu.

Fiind la Paris, hazardul îmi întinde iar mâna găsind în sertarul meu de acte, rugăciunea Sfântului Francisc de Asissi – pentru mine un minunat summum de înălţare sufletească, uitare de sine şi adevărată bunătate creştină. Începe aşa:

Doamne, *fă din mine unealta Păcii tale*… *Acolo unde este durere*, *să aduc bucurie*; *să caut mai mult să iubesc decât să fiu iubit*, *să iert mai mult decât să fiu iertat*.

Cum se apropia Crăciunul, am profitat de prilejul sărbătorilor ca să-i scriu câteva rânduri lui Cornel. Aveam încă vie imaginea lui în strană şi am realizat că amândoi – pe căi diferite – ne apropiem de capătul drumului, căutând înseninarea prin graiul iubirii, îndepărtând gândurile rele şi jignitoare care vin înspre noi. Am alăturat rugăciunea ştiind că nu va fi insensibil la lectura ei şi că va găsi în ea o putere nouă în lupta ce duce.

A apărut de câţiva ani la Bucureşti o carte despre Corneliu Coposu şi despre eleganţa cu care ştia să simtă românește şi să apere interesele României. Astfel, domnul Tudor Călin Zarojanu. În cartea „Viaţa lui Corneliu Coposu" (apărută la Editura *Maşina de scris*, Bucureşti, 1996) a luat iniţiativa de a povesti (atât cât se poate povesti) despre acest om. Autorul înserează şi o listă incompletă – pe care o prezintă ca un omagiu – a celor care au avut de suferit direct sau

indirect pentru faptul de a fi avut o legătură, fie şi ocazională, cu el. Am fost emoţionată să constat că, la pagina 146, figurează şi numele meu: Toutou Georgescu.

Nu mă sfiam să-l invit de câte ori erau zile de sărbătoare sau onomastice. Venea întotdeauna cu dragoste, cu o floricică şi cu bunăvoinţa lui, cu memoria lui extraordinară, cu şarmul acela discret şi ţigara de care nu se despărţea niciodată.

Soţia lui murise în închisoare. Ea fusese sora după mamă, a verii mele primare, care avea o adoraţie pentru el.

Primeam atâţia oameni consideraţi „periculoşi" pentru regim, ca doamna general Ilie Macici – nevasta fostului şef al Statului Major – sau ca Ovid Sachelarie, sau atâţia alţii de care nici nu puteam să bănuiesc că sunt urmăriţi, deoarece vorbeam o aceeaşi limbă, nutrind aceleaşi speranţe.

Dar starea lui de sănătate s-a înrăutăţit, el respingând cu încăpăţânare ideea de a nu mai fuma A fost operat şi îngrijit, speranţele renăscând în noi. Şi totuşi. Necruţătoarea a bătut la uşa casei lui.

Aflându-mă la Bucureşti în acea tristă zi de doliu a înmormântării lui, am avut mulţumirea sufletească de a putea fi prezentă la ceremonia din Piaţa Palatului. Atunci s-a adunat atâta omenire, încât o scânteie de speranţă nouă s-a aprins în inima mea. că poate prin moartea lui a deşteptat conştiinţa şi solidaritatea în poporul român, lucru pentru care luptase atâta, acesta fiind unicul său scop.

După slujba religioasă au urmat cuvântările.

Ultimul care a vorbit a fost un tânăr student (din Timişoara, cred) care, după un scurt elogiu, cu vocea strânsă şi emoţionată, a citit o parte din testamentul lui Coposu. M-am simţit cutremurată de emoţie la auzul evocării parţiale a rugăciunii Sfântului Francisc pe care o înserase între ultimele lui dorinţe:

să iertăm mai mult decât să fim iertaţi, *să iubim mai mult decât să fim iubiţi*".

Întorcându-mă acasă, am chemat-o la telefon pe sora lui. Am vizitat-o împreună cu doamna Moisil şi mi-a confirmat că el primise scrisoarea mea şi că a fost foarte emoţionat M-am simţit alinată sufleteşte de o blândeţe pe care n-o mai simţisem de mult în mine.

După un timp, a venit în Bucureşti preşedintele Franţei, Jacques Chirac. S-a dus şi a depus flori la statuia lui Corneliu Coposu care a fost ridicată în Piaţa Palatului. Dar ce m-a mişcat când m-am dus la cimitirul catolic, a fost să văd că preşedintele Franţei i-a depus personal pe mormânt un buchet în trei culori (roşu, galben şi albastru), dovedind nu numai respect, ci şi o sensibilitate deosebită care îi face cinste lui Jacques Chirac.

*

Acum îmi par atât de îndepărtate acele vremuri când viaţa mea se îndrepta spre alte orizonturi. Nefiind în ţară, nu ştiu cine a luat iniţiativa de a reabilita grupul de scriitori şi ziarişti implicaţi în „Procesul ziariştilor" condamnaţi prin 1945 la mulţi ani de puşcărie. Ca întotdeauna, cei ce erau judecaţi în lipsă primeau condamnările cele mai grele. Acesta a fost cazul lui Pan Vizirescu. Un altul despre care pot să confirm cu precizie că făcea parte din acel lot, este marele poet religios Nichifor Crainic, eliberat abia după 16 ani (la vârsta de 73 de ani) de care m-am ocupat cu tandreţe, pentru suferinţa şi valoarea lui.

Pan Vizirescu colaborase ani de-a rândul cu el la revista „Gândirea" şi îi păstrase o stimă ce aducea a veneraţie; debutase pe lângă Tudor Arghezi la „Bilete de Papagal". Cu discreţie, dar cu multă dârzenie a reuşit o frumoasă carieră cultural-literară. Ajunsese aproape la 100 de ani când şi-a văzut realizarea visului nesperat: recunoaşterea valorii sale.

L-am cunoscut cu ani în urmă la Cenaclul „George Călines-cu" din cadrul Academiei Române. 11 îndemnam mereu să lase poezia la o parte şi să scrie despre oamenii pe care i-a cunoscut şi pe care România de astăzi îi ignoră sau îi ştie sub o lumină cu totul falsă Ar trebui să ne fălim cu valorile pe care le-am avut, multele valori pe care nu am ştiut să le punem în evidenţă.

Mergeam împreună la Mogoşoaia sau la lacuri. Pan se încadra într-un sector aparte: era tratat ca un prieten al casei, ţinându-mă la curent cu noile lucrări pe care le elabora în speranţa tipăririi.

Îl luam cu mine la micile reuniuni prieteneşti de la Valerica (Mihail) Sadoveanu sau la Cella Delavrancea, unde se simţea fericit că după lunga, prea lunga izolare – pe care singur şi-o impusese pentru a scăpa de puşcărie – trăia acum o viaţă nouă

Prin Valeriu Râpeanu – cel care se devotase cu mult respect Cellei Delavrancea editfându-i două valoroase şi impozante volume – m-am gândit să fac ceva pentru Pan Vizirescu, vechi „gândirist", care dorea atât de mult să-şi vadă cărţile tipărite înainte să moară, având în vedere vârsta lui înaintată.

Nu vreau să mă flatez, dar am avut norocul să-i fiu „muză" – fără voia mea – el dedicându-mi mai mult de o sută de poezii, de un delicat romantism, pe alocuri eminescian.

Propunerea editării acestor poezii l-a entuziasmat pe V. Râpeanu, care întrevăzuse, pentru prima oară sub comunişti, posibilitatea tipăririi unor poezii de dragoste. Astfel, a apărut la editura *Eminescu* micul volum intitulat… Călătorie de taină".

Din acei ani de mult trecuţi îmi revin imagini duioase şi dragi, răscolite de ochii minţii, evocând excepţionala prietenie ce m-a legat vreme de 20 de ani de poetul Pan Vizirescu, care, în ziua de 27 ianuarie a anului 2000, s-a stins din viaţă, înconjurat de puţina familie rămasă la Slatina, locul lui de obârşie, pe marginea Oltului.

A plecat dintre noi nu numai poetul, omul de carte, dar şi un prieten, cu credinţă în Dumnezeu, cu respect în faţa marilor figuri ale neamului, un om de o modestie lăudabilă, mereu gata de a-ţi aduce o alinare.

Am avut mângâierea să fiu atunci în ţară şi să pot să-l întovărăşesc pe ultimul său drum, printre câmpiile acoperite de zăpadă imaculată, şi să-l las să se odihnească în cavoul familiei, străjuit de un mănunchi de chiparoşi.

*

Când Gogu a fost reabilitat, în 1947, a venit la mine faimosul Dinescu (care îl ajutase pe fratele meu să plece). Era un om foarte „bine" şi m-a rugat în genunchi să plecăm, spunându-mi:

— România e pierdută, iar eu, în august, plec definitiv pentru că pe urmă nimeni nu va mai putea ieşi din ţară

I-am răspuns:

— Domnule, maestrul nu vrea să plece, iar eu tară el nu plec. N-avem cu ce trăi în străinătate, nu putem să mergem în aventură

— Dar bine doamnă, dacă maestrul are mâinile şi capul lui, şi dumneavoastră sunteţi cine sunteţi, cum puteţi să mai ezitaţi un singur

moment?

— Domnule, eu fac ce spune bărbatul meu, nu fac ce vreau eu. El a decis să rămânem orice s-ar întâmpla.

Mă duc la ţară, muncesc ca o nebună; logofătul meu care se chema Tudor Moţ era din judeţul Arad. îl descoperisem printr-un anunţ la *Universul* şi imediat am avut un *coup de fond re* pentru felul cum s-a prezentat cu soţia lui: mici amândoi, curăţei, ea cu şorţul scrobit, cu basmaua impecabilă neagră, el cu cizma lustruită l-am dus la ţară, le-am arătat moşia, ne-am plimbat peste tot Era o moşie îmbucătăţită de toate exproprierile, începând de la 1918 până în ziua în care am luat-o eu în posesiune, adică am luat eu hotărârea să conduc personal treburile moşiei. Aşa că abia mă descurcam eu în tarlale, că treceai nişte ape, treceai nişte gârle, treceai prin Olt. treceai prin pădure, te urcai în deal. iar traversai Oltul, mergeai în alt sat… Deci, pentru un om care vedea pentru prima oară moşia, era destul de complicat să se descurce şi-mi spune: „Coniţă, staţi un pic, spuneţi-mi şi mie, îmi daţi voie, care este moşia noastră?” Am fost aşa emoţionată că după jumătate de oră de când ne plimbam prin pământ necunoscut pentru el, îmi spune „moşia noastră”, încât i-am spus: „Tudore. Îmi dai voie să te sărut?”. Bătrânelul, săracul, s-a tăcut mai mic decât era.

Mi-a fost extraordinar de credincios! A fost un om integru, muncitor, plin de devotament, cum rar se găseşte azi un om. A avut un sfârşit tragic: a murit de un cancer la ficat

Şi vine imensa zi a ultimei exproprieri, până la 50 de hectare sub Gheorghiu-Dej, când eu eram într-o situaţie tragică, pentru că de pe cele 50 de hectare într-o ţară agricolă organizată cum e Franţa, Germania sau Italia, scoţi minuni. Dar când eşti organizat pe mii de hectare, să ajungi la 50 de la o zi la alta, e puţin cam descumpănitor! Eu nu puteam să mă urc pe tractor de dimineaţa până seara, să ar şi să semăn. Ca să plăteşti un om, trebuia să ai o recoltă suficientă. Or, 50 de hectare nu puteau să aducă destui bani ca să poţi să acoperi cheltuielile de administraţie ale unei gospodării.

Pe atunci, în România, toate cooperativele care existau în satele mai mari erau total lipsite de orice obiect, orice nevoie a ţăranului. Lipsea până şi sarea în bloc care se punea în staule pentru ca s-o lingă vaca, să-i dea poftă de mâncare şi să dea gust laptelui. Nu mai spun de

cuie sau fiare de plug, pentru care trebuia să alergi ca un disperat până le găseai! Era o muncă absolut infernală să conduci singur 50 de nenorocite de hectare. Şi notarul nostru era un om, aşa, de vârstă medie, mai mult spre 60 de ani, care nu ştiu ce prostie făcuse, că l-a prins cu nişte arme; şi era foarte grav în momentul acela să păstrezi arme fără să ai permis. Şi a venit la mine: „Coniţă, ce mă fac?". Zic: „Lasă Domnule Ancuţa, că te acopăr eu. Spun că sunt ale mele, că eu am acoperirea armelor pentru pază". Şi l-am salvat în fond de la o situaţie foarte, foarte delicată. Vă spun asta ca să puteţi judeca cum e cu recunoştinţa oamenilor când le faci un bine atât de important, şi cum îţi răspund.

Planul de însămânţare era probabil pornit şi el dintr-o idee că anumite regiuni ale ţării sunt mult mai favorabile unei anumite culturi; iar noi, trebuia să cultivăm diverse lucruri sub regim de asolament, proporţional cu suprafaţa pe care o posedam. Asta era în fond marca cultură de bază a României. Şi s-a întâmplat ca într-un an floarea soarelui să nu fie prevăzută, şi rămăsese sămânţa depusă la intrarea în magazie. Când veneau ţăranii să stea de vorbă cu mine – mai aveau nevoie de un fier de potcovită, de ceva, luau căciula din cap, puneau sămânţă, o striveau între dinţi, o scuipau – câteodată în magazie, câteodată în palma lor, cum se nimerea. Eu, în loc să o vând, m-am supus legilor impuse şi am păstrat sămânţa.

Când a venit notarul (tot el) să mă scotocească şi să mă întrebe de ce am floarea soarelui în magazie, atunci am încărcat-o în căruţă, am dus-o la Caracal şi am vândut-o.

La întoarcerea mea acasă, pe şosea, mă întâlnesc eu domnul notar, care îmi spune „Cuconiţă, am luat iniţiativa să facem un fel de bibliotecă, ceva cultural, în sat şi pentru asta ne trebuie bani. „Uite, că tot îţi stătea dumitale în gât floarea soarelui a mea: ia banii pe care i-am luat pe ea. Ia-i dumneata pentru această iniţiativă foarte lăudabilă. *" Evident, nu i-am cerut nicio chitanţă. „Bună ziua" „Bună ziua" M-am dus, am şi uitat (erau totuşi câteva mii care contau!).

Şi vine noaptea de 1 martie când, la trei dimineaţa toate camioanele României au fost mobilizate. Credeam că numai nemţii sunt în stare de o aşa organizare, ca la ora H să pornească toate spre conacele proprietarilor care mai posedau încă 50 de hectare de

pământ, să-i ridice din pat, unde dormeau liniştiţi, să le dea o pâine neagră sub braţ şi un picior în dos şi să-i trimită cu domiciliu obligatoriu (D.O.) împrăştiaţi în sate foarte îndepărtate Mama cumnatei mele şi-a pierdut minţile atunci: nu mai ştia nici să scrie, nici să citească!

După vreo şase luni, mă trezesc cu o invitaţie la tribunalul de la Romanaţi, unde sunt obligată să plătesc o amendă de sabotaj de 50.000 de lei (pe atunci o sumă colosală), pentru că nu am respectat planul de însămânţare. Evident, am luat un avocat de acolo din Caracal şi nu am ajuns la niciun rezultat. Vă închipuiţi că oricât de bun ar fi fost, ce putea el să lupte împotriva partidului! Ăia voiau să mă condamne la un an de închisoare. Până la urmă l-am dat pe avocat la o parte şi am spus: „Domnule, discut eu, că văd că nu înţelegeţi nimica! Nu vă daţi seama că noi am fost scoşi la trei noaptea din domiciliul nostru rural şi trimişi unde a dat târgul şi norocul, şi tot ce ne-a rămas în casă. avutul nostru şi proviziile clin cămară şi sacii din magazie, şi grânele din depozite, tot. tot a rămas între mâinile statului? Şi au rămas şi actele noastre, au rămas planurile, ordinele de însămânţară Cum pot eu să dovedesc că în acel an statul nu m-a obligat să semăn floarea soarelui? Am martor pe domnul Ancuţa, notarul de Brâncoveni!" El nici nu a vrut să se prezinte la proces. A făcut pe uitucul. Cei de la partid fuseseră legionari înainte şi acum deveniseră foarte mari şi au vrut să se răzbune condamnându-mă la un an de închisoare, dar cel care prezida împreună cu judecătorul a spus: „Cred că nu e cazul (nu ştiu dacă mi se spunea „tovarăşă" sau „doamnă"). Nu se cade ca fata unui moşier ca Iancu Oroveanu să sufere o pedeapsă atât de aspră, când aduce atâtea argumente. Dânsa are dreptate. Femeia o să plătească amenda de 50.000 de lei şi o să lăsăm povestea aşa". În sfârşit eram foarte mulţumită în primul rând că am scăpat de cheltuiala enormă de a mă deplasa de la Bucureşti la Caracal.

Mă duc la Bucureşti… Soţul meu, abia dezepurat, dirija: i se dăduse şi lui acolo să roadă un colţ de pâine la Cluj, cu o leafă de 1.200 de lei. Crezând că are succes la Bucureşti doar pentru că bucureştenii îl cunosc, l-au trimis la Cluj, zicând că cei de acolo – mă rog, mai şcoliţi, mai învăţaţi în alte regimuri, altă atmosferă universitară – o să-l pună cu botul pe labe. Entuziasmul a fost atât de grozav încât, după concert,

studenţii l-au luat pe umeri şi l-au plimbat pe sus, de credea că i se rup oasele (studenţii erau unul mai înalt, unul mai mic!). Asta a dat unora de gândit

Mă trezesc că mai aveam câteva zile până la scadenţa plăţii de 50.000 de lei amendă. Mama locuia la noi pentru că tatăl meu era deja închis la Aiud, în temniţă (una din cele mai înspăimântătoare temniţe ale României, construită pe vremea Mariei Tereza). Bucătăreasa noastră, care era de sânge unguresc – frumuşică şi mai fâşneaţă, primea câteodată câte un vizitator nocturn – aude sunând. Se duce la uşa ei de intrare şi cineva pătrunde în casă punând un genunchi în uşă, forţând-o şi spune: „Vreau să vorbesc cu doamna Georgescu". „E aproape 12 noaptea, nu ştiu dacă nu cumva coniţa nu doarme". „Trebuie neapărat să-i vorbesc!"

„Mă rog, urcă sus". Tocmai coboram de la etajul întâi la parter, unde locuia mama, ţinând-o de braţ ca să nu se împiedice pentru că vedea foarte prost şi când intru în dormitor, văd un ţâştibă. şti. aşa, un individ de două parale, cu ţigara în gură. care nici nu spune „bună seara".

Nu ştiu ce inspiraţie divină mă împinge şi îi spun: „Cum îndrăzneşti dumneata la mine în casă să fumezi în faţa mea?" Omul a fost atât de surprins încât, după ce că era mic, s-a făcut şi mai mic. a stins ţigara în palmă şi mi-a spus: „Am venit să vă arestez". „Cum? Cum? Vrei te rog să repeţi? De ce vrei dumneata să mă arestezi?" „Pentru că nu aţi plătit amenda procesului de la Tribunalul Romanaţi". Zic: „Stai un moment, domnule. Stai frumos, aşa. O să te lămuresc îndată". Mă duc la noi în dormitor unde era şi biroul bărbatului meu, iau calendarul de modă veche, din acela cu fier şi cu găuri căruia i se putea întoarce foaie cu foaie şi văd că mai aveam cinci zile până la faimoasa scadenţă la care trebuia să plătesc banii strânşi cu mare, mare greutate, dar care erau în casa de bani iar cheia era la bărbatul meu caic se afla la Cluj. Şi chiar dacă aş fi avut-o la mine. nu era să i-o încredinţez unui derbedeu care vine noaptea la 12 să mă ameninţe că mă arestează pentru că reprezintă puterea (pentru mine puterea este legea şi a rămas această idee eronată, dar a rămas în mine, şi nu poate să o clintească nimeni). Văzând că insistă. îi spun: „Ascultă domnule, să ştii că dumneata nu mă scoţi din casă decât moartă, cu picioarele

înainte. Vie, din casa mea, nu mă scoţi. Îţi iei această răspundere?" „Eu vreau să execut ordinul şefilor mei". „Eu cred că şefii dumitale nu ţi-au dat ordin ca la 12 noaptea să vii să mă ridici aşa, că nu sunt nici borfaşă, nici criminală". Şi atunci am avut o inspiraţie cerească: ridic receptorul telefonului şi cer la *Informaţii* numărul de telefon al tribunalului. Evident, nu l-am utilizat, dar am format imediat numărul vărului meu care-mi cunoştea foarte bine vocea şi, dând impresia că vorbesc cu telefonista, cer legătura urgentă cu procurorul de serviciu. Vărul meu a înţeles că sunt în pericol. După un minut m-am făcut că vorbesc chiar cu procurorul şi, recomandându-mă, îi spun: „Domnule, aici este doamna cutare, soţia maestrului

George Georgescu. Am un individ la mine. venit de la Prefectura Capitalei, care s-a prezentat fără mandat să mă aresteze pentru că nu am plătit o taxă impusă de Tribunalul de Romanaţi într-o poveste de moşie. Termenul de plată este peste cinci zile". Văzându-mă foarte angoasată. vărul meu spune: „Vă rog treceţi-mi-l la telefon". Şi lui: „Ascultă domnule, cine te-a autorizat pe dumneata, fără ordin de arestare, să vii noaptea la un cetăţean cinstit? Dacă nu părăseşti imediat casă, trimit duba, de urgenţă, te ridică şi vai de pielea dumitale!" Nu a avut încotro, a închis telefonul şi a plecat.

A venit bărbatul meu de la Cluj, mi-a dat banii şi. În ziua în care mă pregăteam să mă duc la Prefectură să plătesc, mă cheamă la telefon o prietenă din copilărie, pe care o iubeam foarte mult (fetiţa faimoasei familii Arapu din Moldova). Prietena mea, Simina, îmi comunica în hohote de plâns că-i murise soţul în închisoare şi mă ruga insistent să mă duc la ea

Aici trebuie să deschid iar o paranteză: bunicul ei, Ilie Radu, fusese un inginer de foarte mare importanţă pe vremea Regelui Carol I, când oameni de valoare şi-au pus tot sufletul şi toată râvna în slujba ţării. În dorinţa de a vedea cât mai repede realizat visul Regelui de a face din biata ţărişoară pe care a primit-o în dar de la Providenţă o ţară respectată, aşa cum şi devenise: o ţară cu care ne puteam făli oriunde. În acea vreme diplomele universitare dobândite în România erau recunoscute în orice ţară. oamenii noştri de cultură erau acceptaţi şi respectaţi şi leul nostru era cotat mai bine decât francul elveţian. Foarte curând. România devenise a doua ţară agricolă din Europa.

Şi atunci. îi spun guvernantei fetiţei mele: „Te rog. du-te la prefectură, în sala cutare (etajul şi camera); dar nu dai banii din mână până nu ţi se eliberează o chitanţă de primire, cu antetul şi ştampila Prefecturii capitalei, având următorul text: *Am primit de Ici doamna X suma de… reprezentând hotărârea tribunalului Romanaţi din dosarul cutare*, *în procesul cutare*, *pe ziua cutare*. Zis şi făcut. Femeia a predat banii, a venit cu hârtia acasă şi eu am răsuflat liniştită.

Trec câteva luni de zile, când ne pomenim cu o invitaţie de la Prefectura Miliţie Bucureşti. Stăm. ne uităm unul la altul: „Măi. ce să fie? Cred, omule, că e ceva tot cu moşia: aşa-mi miroase mie că e ceva în neregulă. Ce să fac? Mă duc singură, m-or aresta – zic eu. Iau copilul de mână. poate or avea obrazul să nu mă aresteze văzând copilul de patru ani". Gogii nu a fost de acord cu asta… Nu poţi să iei copilul, e mult prea riscant. Eu merg şi mă fac că nu ne cunoaştem şi observ ce se întâmplă cu tine şi acţionez în consecinţă".

Vă închipuiţi că momentul nu a fost deloc agreabil. Sunt introdusă la un colonel care mă pune la curent cu faptul că omul însărcinat cu executarea amenzilor care nu erau plătite la timp era un om uşuratic care avea o legătură cu o femeie foarte frivolă ce îi cerea foarte mulţi bani. Atunci el recurgea la lista de persoane amendate juridic, ameninţându-le noaptea – că şi pe mine şi astfel, îi executa înainte de termen şi le lua banii pe care îi dădea acestei femei care îi cheltuia foarte repede.

Le-am zis: „De ce îmi spuneţi mie asta. domnule colonel. Asta vă priveşte pe dumneavoastră: e funcţionarul dumneavoastră, nu e al meu. Eu am plătit, am chitanţa cu ştampila Prefecturii". „Da, doamnă, dar trebuie să mai plătiţi o dată".

Zic: „Domnule colonel, cred că dumneavoastră vreţi să râdeţi pentru că ceea ce-mi spuneţi mi se pare o poveste de adormit copii. Eu am plătit. Şi cui am plătit? Unui reprezentant al Prefecturii, care e pornit din Securitate, deci, este crema cremelor armatei ţării, e armata politică Nu? Dacă ar mai fi un Rege în România aş merge până la Rege. Dar eu a doua oară această sumă nu o plătesc pentru că nu am de unde. Şi chiar dacă aş avea, nu văd de ce trebuie să mai plătesc un lucru pe care l-am plătit odată" „Doamnă, faceţi cum credeţi, dar de plătit tot trebuie să plătiţi".

Plec de acolo disperată Mă îndrept spre Procurorul general din Tribunal (care a devenit curând după aceea Ministrul Justiţiei) şi avem acelaşi dialog. Caut printre toţi prietenii mei la telefon dacă îl cunoaşte cineva pe Teohari Georgescu ăsta. oare este ministru de interne. Nimeni nu era în măsură să mă ajute să capăt o audienţă.

Aşa. În disperare, după câteva zile, obsedată de această idee care nu mă părăsea nici zi nici noapte, nici pe bărbatul meu. nici pe mine şi nici pe mama (toată casa era într-o surescilaţie nemaipomenită), mă duc într-o după-amiază la Nicuşor Chirculescu care era căsătorit cu o prietenă, vecină de moşie, o fată fermecătoare, frumoasă, dulce, entuziastă, veselă, amuzantă, tot ce vrei! (A avut un sfârşit oribil: cancer la şira spinării.) Nicuşor Chirculescu – mare crai, cunoscut în Bucureşti ca un excelent compozitor de muzică uşoară şi chiar de lucruri serioase – iată ce-mi spune: „De ce eşti aşa de enervată? Eu pot să te ajut. ** „Cum poţi să mă ajuţi?" „Vino n cea să vorbim între noi". Şi mă ia la o parte şi-mi spune: „Draga mea, eu am un mic colţ, aşa, personal, unde mă duc din când în când. În aceeaşi clădire, la acelaşi etaj, vine pentru aceleaşi scopuri directorul de cabinet al lui Teohari Georgescu (mi-a spus numele lui, dar nu l-am reţinut). Prin el, o să-i spun cine eşti, cum şi ce fel, şi sunt convins că nu mă va refuza".

Eu am rămas îndoită: pe de o parte fericită că s-a găsit cinela care să mă ajute, pe de alta mă întrebam „Măi, cum un secretar să-l convingă pe ministrul de interne să mă primească?" îmi pierise din minte ce rol avusese el la dezepurarea soţului meu şi că deci ştie cine sunt. Rezultatul: m-a primit

De o politeţe aproape exagerată, s-a sculat în picioare de la birou şi m-a poftit să iau loc pe un fotoliu de piele foarte confortabil: apoi s-a aşezat şi el şi m-a întrebat dacă vreau să iau o cafea. I-am spus: „Da, cu plăcere". (m-am gândit: oare ce mi-o pune în cafea?). Şi i-am expus cazul la care el îmi spune: „Este într-adevăr imposibil să mai plătiţi încă odată. Şi, mai mult decât atât, având în vedere că a fost un abuz, o să vă dăm banii înapoi. Vă rog să treceţi la directorul meu de cabinet". Eu. când am auzit formula asta, în loc să mă bucur, am îngheţat pentru că mi s-a părut de necrezut: e prea mult şi prea neaşteptat. Directorul de cabinet era faimosul domn care mi-a făcut

„trampa” (cum se zice) să pot ajunge la ministrul de interne. Am scris o hârtie în sensul sugerat de ministru, am depus-o, am intrat la el şi i-am mulţumit şi nu l-am mai văzut ani de zile.

În 1964. din păcate, moare soţul meu în condiţii dureroase şi de epuizare, în urma eforturilor cerute de meseria lui şi oarecum impuse de împrejurări, pentru că odată ce ai răspunderea unei instituţii, trebuie să mergi până la capăt, nu poţi să te derobezi. Pentru că altfel, ori nu mai eşti om. ori nu mai eşti demn de încrederea celor ce ţi-au încredinţat acea sarcină. Şi. după moartea lui. mă gândesc să fac o carte biografică pe care am. şi început-o în 1965, la un an după ce ne-a părăsit.

Mă retrag aşadar la ultimul etaj al casei noastre. Îmi iau două mese de jos: una pe care să scriu şi una pe care să am toată documentaţia, toate concertele (în număr de 700) pe care le-a dirijat personal (scrise cu foarte multă grijă de Lucian Voiculescu. directorul programărilor Filarmonicii) de la început şi până la urmă, tot ce a dirijat el. cu toţi soliştii. Acest lucru a fost pentru mine de un mare ajutor, pentru că era scheletul pe care am putut să construiesc toată activitatea şi viaţa lui, cu momentele mari în care veneau la Bucureşti numele cele mai strălucite ale epocii noastre, atât compozitorii şi interpreţii români cât şi cei mai mari ai lumii. Toţi erau trecuţi pe listă şi am constatat că aproape toţi (80% din ei) au fost invitaţi în casa noastră! Am vreo trei „Cărţi de Oaspeţi” – *Guesi Books* – în care iscăleau toţi cei care ne păşeau pragul: ambasadori, miniştri, solişti, scriitori, lume importantă. Şi evenimentele de familie, toate sunt trecute, fără ostentaţie, aşa, ca o aducere aminte. Am luat exemplu de la doamna Procopiu, doamna de onoare a Reginei – am mai spus-o –, care primea foarte des şi foarte mult, mereu cam aceeaşi lume. şi totuşi semnam întotdeauna în cartea ei. Adesea venea şi Regina Maria Am găsit că este o idee foarte bună pentru că amintirile se şterg şi avem nevoie de anumite puncte de sprijin de care să ne prindem amintirile. Şi e o bucurie să răsfoieşti aceste pagini şi să retrăieşti clipele acelea de mare mulţumire şi bucurie petrecute alături de oamenii atât de remarcabili ai lumii. Pe lângă toată

— FTT-L.

Tutu Georgiz Gborg-jscu

documentaţia asta am folosit şi criticile de epocă, din care mie mi-au rămas foarte puţine după incendiul provocat de bombardamentele englezeşti, când bomba a căzut tocmai în odaia de lucru a bărbatului meu.

Şi am muncit intens patru luni de zile, mirându-mă cum de această carte se scria singură. Pe măsură ce înainta, citeam din ea bunului nostru prieten Ovid Sachelarie: era ca un preot căruia i te spovedeşti; întotdeauna extraordinar de respectuos. Aveam nevoie să cunosc părerea unui om atât de cultivat. Căutând un editor, am ajuns la editura muzicală. Dar. Înainte de a mă prezenta acolo, a venit cenzura de la minister, reprezentată de domnul muzicolog Vasile Tomescu. un domn respectabil, care arăta o mare admiraţie pentru maestrul Gogu Georgescu. Ei bine, mi-a forfecat cartea cum nu se poate mai rău. Ajunsese biata carte ca o găină de la ţară căreia i se taie aripile ca să nu mai poată zbura. Nu mai era aproape nimic personal în carte şi domnul Tomescu îmi spune într-o bună zi: „Dumneavoastră vreţi să faceţi *ostentaţie* cu maestrul Georgescu". Zic: „Domnule Tomescu, eu nu vreau să fac nicio *ostentaţie*! Ce spun aici nu e nicio minciună, nicio invenţie. Ce scriu este cuvânt cu cuvânt purul adevăr. Am trăit 32 de ani lângă omul acesta şi daţi-mi voie să spun că îl cunosc mai bine decât îl cunoaşteţi dumneavoastră care veneaţi sau nu veneaţi la concerte. Acestui om nu i se poate reproşa nimic: nicio intenţie de răzbunare, nici ură, nici insuccese, nici necinste. A avut o atitudine socială perfectă. Nicio plecăciune în faţa nimănui. Aceste calităţi sunt destul de rare pentru ginta noastră latină căci, trebuie să recunoaştem, că oricât de mare a fost trecutul din care ne tragem, sunt foarte multe lucruri regretabile. Dar acestui om pot să spun că nu pot să-i reproşez nimic altceva decât că a avut încăpăţânarea să rămână în România, să continue să vrea să trăiască într-o ţară care n-a ştiut să răsplătească valoarea lui cum se cuvenea. Atât".

Cenzurile repetate au zădărnicit apariţia cărţii timp de şase ani. Domnul Tomescu a revenit cel puţin de şase ori pentru a revizui această carte.

A venit în sfârşit şi momentul fericit în care s-a dat „lumină, verde" pentru „bun de tipar".

Când a venit momentul să fie lansată cartea, aveam impresia că cei de la Editura Muzicală aproape că nu voiau să o prezinte. Se temeau probabil că nu o să vină nimeni. Atunci am aranjat cu cei de la Magazinul Muzica să nu se fixeze o zi pentru prezentarea volumului, publicând în schimb în jurnale data acestui eveniment Acest lucru a făcut ca toată lumea din Bucureşti interesată de cultură – artişti, actori dramatici, muzicieni, persoane din societate – să vină să cumpere cartea

Era destul de onorabil tipărită, cu fotografii (pe care şi pe acelea mi le cenzuraseră: de pildă, nu a vrut să o pună nici pe a mea singură nici pe a fetiţei). Dar scopul meu fusese atins: această carte era mărturia despre un om care, în momentul când a închis ochii, a avut o înmormântare imperială, nu regeasca. Extraordinară! Explicabilă, fără îndoială, nu numai prin faptul că avea loc în ajunul deschiderii celui de al treilea festival Enescu. pe care îl pregătise cu minuţie şi cu dragoste. Veniseră. Într-adevăr, atâţia străini încât „partidul" – care în acea vreme făcea din artă una din armele sale de propagandă cele mai importante – putea spune: „Uitaţi-vă cum ştie partidul nostru să onoreze un artist". Şi tot el trăgea foloase pentru că atât sportul cât şi arta şi literatura erau trei arme foarte importante cu care oricine era impresionat Porneam în străinătate cu elemente care culegeau întotdeauna coroane de lauri. Cu eforturile pe care le făceau, s-au realizat şi lucruri extraordinare: în multe oraşe din ţară s-au înfiinţat Opere şi Filarmonici, s-au făcut conservatoare, s-au înmulţit corurile, s-au făcut şcoli de balet, s-au făcut foarte, foarte multe lucruri. Şi toate astea pentru că partidul se îmbogăţise strângând toată averea ţării, aşa că avea bani să-şi urmărească scopul propagandistic.

Nu ştiu ce s-a întâmplat pe urmă. că văd că acuma vor să închidă filarmonici, că nu mai au bani să le plătească. Lucrurile s-au schimbat Dar cam asta era situaţia atunci.

Cartea a avut foarte mare succes: s-a vândut în două zile Cred că tirajul era ridicol de mic şi nu e de mirare că s-a vândut

Tutu George Gkorgescu

Amintiri dintr-un secol

H im atât de repede. O mai găseai aşa, prin provincie, într-o librărie; ţi-o mai trimitea câte un prieten: „Ştii că am găsit cartea Ţi-o

trimit, vezi că poate ai nevoie de încă un exemplar".

*

În line am în faţa ochilor mei culegerea notelor mele de o \ iată care luaseră un aspect definitiv.

M-am luptat mult cu tot felul de colaboratori rămânând cu doi. cei mai buni, care au fost în parte sufletul meu şi total ochii mei.

Respiram liniştită, când, pe neaşteptate, îmi parvine un teanc de documente, copiate probabil din arhiva mea încredinţată Academiei Române în urmă cu 30 de ani şi spicuite de un prieten pe care-l bănuiesc capabil de a cerceta arhiva ca să-mi adune mărturii, consider eu, foarte preţioase.

Evident, ar fi fost minunat să le fi avut puţin mai devreme, înainte de alcătuirea oarecum cronologică a evenimentelor, şi şi-ar fi găsit locul mai confortabil în text, subliniind relaţiile cu anumite personalităţi din viaţa noastră.

Au fost însă şi cronici muzicale în limbi diverse, din care a trebuit să elimin multe, negăsind traducătorul corespunzător.

Cum v-am mai spus, în toată învălmăşeala piedicilor şi greutăţilor ce mă întâmpinau, am avut permanent norocul ivirii unei raze de lumină.

Mai ieri. din nou această rază m-a învăluit protector, în persoana cea mai fermecătoare, mai sensibilă, gata oricând să-mi vină în ajutor (de n-ar fi decât să amintesc numeroasele convorbiri telefonice) Alice Teodorescu.

Prietenă pe care o admir şi o preţuiesc ca pe o persoană deosebit de rafinata, cultă, care de un an de zile şi-a pierdut tovarăşul de o viaţă – scumpul nostru Ginel – pe care-l cunoşteam de aproape 60 de ani. Am împărţit cu el atâtea bucurii, atâtea succese, atâtea emoţii, atâtea injustiţii pe care şi el şi noi le-am suferit. Ei doi formau un cuplu exemplar, complementar, împărtăşind aceleaşi preocupări, idealuri şi scopuri. Au i<— în/ai împreună spectacole remarcabile în diverse teatre şi la iipi i.i

Nu puteai închipui pe unul fără celălalt. Păşind pe un BU 1 duce de la stradă la intrarea blocului lor. am simţit o iun. u i inimă dureroasă, ştiind că la etajul VII nu-i voi mai gă i pl amândoi, ci numai pe ea împătimată de amintirea lui. gruţiou I elegantă în sobrietatea ei,

într-un cadru demn de amândoi în i un au trăit chinuitorul şi prelungitul episod ce am avut de sulei u. u toţii. Ei îndeosebi, purtând mereu o faţă senină şi demnă, animali numai de crearea preafrumosului.

Ea m-a ajutat la traducerea câtorva cronici ce nu s-au panii demne de luat în seamă, în amintirea soţului meu care a dovedit din prima clipă a noii sale cariere aceeaşi strălucire. Este de notat că de-a lungul a peste 40 de ani închinaţi celor mai minunate şi irepetabile creaţiuni. critica a folosit aceleaşi cuvinte independent de latitudinea geografică, doar datele variind.

Trandafirul îşi dezvăluie taina

La radio se transmite un play-back de la începuturile Festi valurilor „Enescu", care m-a tulburat profund auzind pronunţat numele soţului meu. Amintiri pe care de mult tânjeam să le retrăiesc, după prea mulţi ani de tăcere.

Radio transmite, totuşi, glorioasa seară a celui de al II le-a Festival „George Enescu" în care S. Richter – rugat special din timp de Gogu să înveţe „Burlesca" de R. Strauss apărea nu preună cu dirijorul în faţa publicului bucureştean.

Audiţia a fost răscolitoare – din tumultul de note. acrobaţii violenţe, duioşie hazlie, ale pianului, cele o sută de capele ale la laurului orchestrei se furişau insinuându-se cu o măiestrit uhutoare, împletindu-se într-o nemaiîntâlnită complicii ai.

La al treilea ciclu Enescu, maestrul meu dia trei u… pragul lumii acesteia, spre cea necunoscută, lăsând în animi în <.i. i incomparabilă măreţie!

După un an, a revenit Richter la Bucureşti, cerând Iniuttnt îi facă un recital „pro memoria" iubitului sau prieten Otorgi Georgescu.

Tutu George Georgescu

Amintiri dintr-un secol

Cum puteam să-i mulţumesc!?

I-am depus pe claviatură un trandafir roşu, gest pe care l-am repetat ori de câte ori am avut prilejul binecuvântat de a mă afla în oraşul în care susţinea un concert

Acelaşi trandafir îl aştepta pe Slava, care părea vădit emoţionat,

la Stresa, la Veneţia, la Roma, Paris, pretutindeni; nu mai vorbesc de faimosul festival de vară de la Grange de Meslay în Tourainne, de la care eram nelipsită când mă aflam în Franţa Hazardul a făcut să fiu prezentă la a treizecea ediţie. Cu Fidelitate, misteriosul trandafir, a cărui proveniență nu o ştia decât Slava, apăruse pe pian.

Răsfoind albumul făcut special cu acest prilej, găsesc fotografia lui Richter cu trandafirul în mână. Pe pagina ce urmează vedem pe Richter aşezat în faţa pianului, cu trandafirul veghind pe portativ, iar el cu privirea spre înalt îşi întinde mâinile pregătindu-se să ne vrăjească… Am avut un şoc descoperind acest document preţios.

A trecut lungă vreme, când Slava a decis, după cinci ani de absenţă de pe podiumurile pariziene, să dea un recital în sala „Theatre de la Ville", care va fi, „Helas!", şi ultimul.

„L'Apache du clavier".

Un trandafir de culoarea sângelui odihneşte pe fildeşul clapelor în clipa în care publicul dă năvală în Theatre de la Ville, miercuri după amiază, spaţiu invadat de o mulţime ce ţinea pancarte „Cumpăr bilet la preţ mare"… Cu toate acestea, pianistul rus Sviatoslav Richter nu este un artist care caută reclamă. Se mulţumeşte să fie cel mai mare pianist în viaţă şi unul dintre fabuloşii muzicieni ai secolului…

Uriaşul păşeşte în singura rază de lumină pe care o acceptă; din nou acelaşi mers greoi şi nonşalant, acelaşi chip demn de Jean Genet mergând la supliciu. Zăreşte trandafirul, îi miroase parfumul, îl aşază în faţa lui; masca lui Leopardi a schiţat un surâs. Se aşază, dând bustul pe spate, îşi desface haina şi îşi întinde mâinile căutând adâncurile clavirului. Pentru el, pianul se confundă cu toată fiinţa lui…

gie universelle de co jou constamment mapire af şi fidèle aux moindres intentions du compositeur. C'eet le jeune Prokoflov qui ouo par sol doigts, à la lois novateur et fascina par lu' tradition. Avec Scriaoïne. l'arc să tend en direction du Ravel a venir: la toile's illumine ca mille paillettes. Ce n-a sont que grlilures. geysers, un formidable Jaillissement du clav-k-l brûla par la flamme de l'arrw russe 0X10 xi be

Pour Richter. les Va/şes de Ravel ne doivent rien au chichi de celles de Schubort: c'est l'Implosion de la valse don't loi débru. volant épara autour du caviar, rythmer, suspendus, trilles interrompus, notes surréalistes. Le petit homme de Montfor M Amoury, grand amateur de

jouets d’entant, les brise ave>e sadisme, démontant les mécanismes du în>’5 temps. quelle fulgurante intuition de l’intelligence i vrais *Taoloaux* (*J’une exposition* a i orchestration superflue parcH qu’incluse dans la palette de Richtar, les *Miroirs* sont le sommet du récital, îl y montre Ravel tente par ses amis «Apaches – Ravel briseur d’idulvs. lu’] lu’ méticuleux Iorgnant vers I improvisation! mi în ar «at cher lui dan» cette souvarame ambiguïté.

Équilibrant comme porsonne dos dhfé rentes voix, îl matérialise la surface du – miroir», Jouant à cacha-cache das deux côtés Sublima: on écoute incrédule, la tête ontro nM rrulna, les *Oiseaux tristes* à pleurer, le divin balancement de la *darque sur l’océan*, les fureurs d’Alborada avant de fondre dans la *Vallée* des *cloches* qu’il porte aux Irontières du silence. il peut souare du cădeau qu’il *a* fait» Pana. Merçi M.R. chinr jacques doucelin

Tutu Georgb Georgescij

Amintiri dintr-un secol

Ne cunoşteam de mai bine de 40 rf.

flet nu a fost niciodată întreruptă *

cuiJ – uy j. t/ai-*JLU a.ae*, *de Voiţi fi*? *UM i-l*. – & M*> *X-eM* & *L.Q<MJLMI Mi*. *GM* & *Lj*

— ftlcă. % *CL* & *fe* \ ram.

7994, Se? «7, 25/4 *Dragă Toutou*.

Ni nu a răspuns scrisorii voastre, dar astăzi am să inc ere eu să vă scria în franceză. În timpul lungului meu turneu în Asia, am cântat foarte mult şi nopţile, uneori, mă gândeam la timpurile trecute.

Amintirile mele au sosit la Bucureşti în casa voastră, îmi amintesc de o zi însorită când împreună cu dragul, neuitatul Maestru primeali invitaii. Între ei, Nadia Boulanger, aşezată pe trepte, Szering îndrăgostit de Dumneavoastră toată viaţa lui. ca toţi ceilalţi şi. bineînţeles, ca mine. Eraţi într-un tailleur alb ca zăpada; ce timpuri fericite, mai ales că iubitul Maestru era printre noi. Îmi amintesc de întâlnirea noastră la Mondsee în Austria, într-un frumos restaurant spaniol, înainte de spectacolul cu „Flautul fermecat" la Salz. burg.

Eu nu uit, totul se desfăşoară în faţa ochilor mei – îmi place să colec (ionez impresiile. La Moscova, la Praga, la Veneţia… Mulţumesc pentru tot.

Mă gândesc la Dumneavoastră.
Întotdeauna al vostru, Sviatoslav Richter
Tutu George Georgescu
Amintiri dintr-un secol
Toate radiourile, ziarele, televiziunile anunţă dispariţia marelui vrăjitor. Eu primesc de la Nina următoarele rânduri (în franceză):
Dragă Toutou
*Mulţumesc pentru scrisorile voastre. Nu ani puterea de a răspunde nimănui. Mă gândesc zi şi noapte la Slava şi nu pot uita ultimele momente de la spital; ultimele sale cuvinte, când privi*ndu-*mă mi-a spus*: *„sunt obosit". Doctorii l-au dus la reanimare, unde nu am avut acces, am rămas în faţa uşii ca după un ceas lotul să fie sfârşit.*
Sunt disperată, nu pot face nimic, nimic nu mă mai interesează, privesc fotografiile lui, vorbesc cu el lată, dragă Toutou, aceasta este tot. Te îmbrăţişez.
NINA

Era la 2 august 1997 la Moscova.
Vârtejul sunetelor pare a se fi oprit.
Toată vraja răspândită peste întregul glob amuţise.
„Le grand Dieu Pan est mort!"

*

Am trăit, înainte de data fixată de astrologi, o eclipsă a soarelui mult prea strălucitor pentru îndurarea noastră.

Ce putere diabolică, otrăvitoare, care ne-a îngenuncheat pe noi bieţi muritori neputincioşi, lăsându-ne pervers doar ochii, ca să urmărim o hoardă de venetici şi năpârci, lăfăindu-se în casele noastre, tolănindu-se provocator pe canapelele cazinourilor, în care se scurg ca într-un fel de cavernă a lui Ali Baba bogăţii al căror izvor nu am reuşit să-l lămurim. Cu aceiaşi ochi vedem cum cresc aglomerări de construcţii răsărind ca prin farmec, automobile de lux dispreţuind pietonul necăjit.

Restaurantele şi supermarketurile rivalizează cu cele mai frumoase ale Occidentului. De-a lungul trotuarelor, prin anumite cartiere, fete tinere se despoaie în plină zi sub priviri ce nici măcar nu mai sunt lacome, sătule de câtă marfă li se oferă. Unde ne sunt grădinile şi şoselele tivite cu trandafiri multicolori? Unde ne sunt lanurile nesfârşite de grâu din care ţâşneau, ici colo. capete roşii de maci? Unde ne sunt conacele, care azi ar fi putut fi bogăţia acestei ţări primitoare? Unde ne sunt falnicii codri, fraţii românilor în timpurile de prigoană? Un jaf nesocotit a descumpănit însăşi straturile milenare ale pământului, care la primul potop porneşte la vale, înăbuşind sate, case, oameni, copii. vite.

Ce greu se desparte sufletul de trup! Sunt cuvinte auzite de atâtea ori la căpătâiul unei fiinţe dragi care ne-a părăsit

Ce uşor mi s-ar părea să pun singură capăt acestui lung şirag făcut din mii de mărgele de toate culorile. Dar parcă te reţine o teamă de a intra în necunoscut şi de a pierde puţinele imagini din peisajul din care faci parte. Sunt în faţa geamului meu cu deschidere spre o grădină unde primăvara şi-a recâştigat drepturile atât de ameţitor de repede, încât fiecare dimineaţă îmi aduce o incredibilă noutate de culoare, de formă, de mişcare. Crengile fumurii uscate şi triste au erupt deodată într-o nebunie de muguri şi frunzuliţe.

Nu ieşisem din casă de aproape patru săptămâni. În urma unei congestii pulmonare, care nici nu ştiu de unde şi cum mi-a venit.

La Bucureşti sunt aproape singură, sechestrată după două rânduri de uşi, plus un gard sinistru de beton, cu poartă de fier, neprietenoasă. Febră nu aveam, doar o toropeală în care mi se topise toată vlaga, amorţindu-mi toate reacţiile.

Trăiam sub teroarea unui zbârnâit de sonerie vestindu-mi o

prezenţă prietenoasă căreia trebuia să-i deschid poarta, lucru imposibil de realizat Policlinica din care fac parte este situată peste drum de spaţiul ce-l locuiesc. Noroc că am reuşit să chem echipa de salvare. Înfofolindu-mă, m-au dus până la radiologie unde au. constatat o bronhopneumonie. Un pumn de doctorii, un săculeţ de bani, un program tiranic fixându-mi orele în care trebuia să-mi administrez medicamentele. O tuse tenace şi o stare de prostraţie, au făcut din mine un mototol. Nu mai eram om.

Am încredinţat un rând de chei unei prietene – venind de foarte departe – care îmi impunea să beau şi să mănânc un fel de hrană pe care o pregătea la bucătărie; şi rămânând singură mă târam ca să o reîncălzesc după orarul prescris.

Am refuzat spitalizarea, cunoscând condiţiile neprielnice şi simţindu-mă incapabilă de efortul de a părăsi colţişorul meu de viaţă şi marea mea singurătate.

Şi iată cum, zilele trecând, am simţit seva urcând în bătrânele mele „ramuri" şi încetul cu încetul mi-am revenit.

Primul contact cu viaţa au fost câteva crenguţe aurii de forsitia şi primele lalele, flori de primăvară care-ţi dau impresia că vin spre tine cu braţele întinse, plecându-şi tijele şi dăruindu-ţi cupele cărnoase. Şi astfel nu am mai fost singură.

O mână prietenă m-a smuls din casă într-un sfârşit de amiază, în prima zi caldă, şi m-a obligat să regăsesc rostul picioarelor mele – până atunci amorţite – şi să reiau firul vieţii, plimbându-mă pe străzi cu nume de capitale, sărind din Anglia în Franţa, din Franţa în Japonia, de-a lungul străzilor Londra, Haga, Paris, traversând piaţa Dorobanţilor săgetată de maşini şi autobuze, pentru ca, spre marea mea mirare, să ajung în micul parc al „Patinoarului Florească".

Doamne! Cum am putut uita că există sute de pomi în floare, precum cei ce creşteau anapoda pe peluza de un verde crud de iarbă nouă!

Copiii alergau după mingi, câinii se smuceau din zgărzi… Vai, câtă lume creşte câini! E poate o nevoie nelămurită de a simţi că există totuşi prietenie…

Şi iar s-a răcit văzduhul, scormonind de prin colţuri toţi fiorii reci de vânt. Bietele petale smulse nu mai aveau putere să-şi reverse

mireasma o ploaie torenţială, frământând crengile, a acoperit iar trotuarele găunoase abia măturate de o surprinzătoare iniţiativă a primarului (se vede că se apropie ceasul alegerilor!). N-are noroc, şi pace: iar va trebui să ia mătura de coadă!

Nu mă lămuresc ce am în faţa mea: frunzele minuscule ude sunt aurite de soare şi crengile se agită frenetic, amintindu-mi de inepuizabila energie a acelui dement cu numele de Michael Jackson care cucerise lumea într-un spectacol grandios (şi exorbitant ca preţ de intrare). M-am simţit obligată să-mi impun să privesc la TV desfăşurarea aceea isterică, regizată cu o imaginaţie ieşită din comun. Totul era fantastic. Am vrut să urmăresc până la sfârşit acel spectacol, ca să văd până unde poate merge frenezia, colectivă, cu urlete, bluze smulse şi sâni dezveliţi, fetişcane proaspete, firave, leşinând şi fiind scoase din sală pe targa. Dureroasă trăire, care te pune în faţa unor întrebări pe care nu ştii dacă ţi-e ruşine sau teamă să le descifrezi.

Şi iată, ghemul vieţii mele se mai rostogoleşte încă un pic ca să înfăşoare pe el şi restul firului hotărât de soartă.

În faţa unui mare pericol, o inundaţie, un incendiu, un cutremur, te gândeşti ce să aduni ca să iei cu tine.

Eu ce să iau? Poate ideea mângâietoare că mă voi regăsi lângă marea iubire care m-a învăluit, chiar dacă au fost momente de umbră în lumină. De astă dată însă, în drumul nostru nicio piedică nu va mai putea să ne despartă.

Puterile mele sunt atât de mici şi trăirile atât de grele de comoara ce poartă în ele! Toate se zbat în tâmplele mele, ca vrăjitoarele, care de care să ia locul din frunte!

Dintr-un secol de viaţă ce să smulgi amintirilor?

Bucuria primei păpuşi? Legănatul mângâietor al bunicii care mă freeţiona cu oţet aromatic ca să-mi stingă febra? Sfâşietoarea despărţire cu dorul chinuitor şi nedesluşit când am fost trimisă la şcoală în străinătate? Prima întoarcere la Bucureşti, coborând prin Polonia, unde fusesem cu părinţii mei la un mare congres? Primul meu bal, în imensa salină de la Vielicika, unde se afla şi o capelă imensă, sculptată în sare cu imaginile Drumului Crucii? Primul vals (probabil foarte stângaci)? Prima sărutare pe mână? Noaptea de nesomn, la gândul că, părăsind Zakopane – minunatul orăşel turistic – voi ajunge

în sfârşit în ţara mea, acasă?

Primele călătorii? Primul „Parsifal", la Bayreuth? Vraja ameţitoare a Parisului? Apusul de soare la picioarele coloanelor din Cap-Sunion pe stâncile care coborau spre Marea Egee? Noaptea cu lună, pe Partenon? Aplauzele tulburătoare după concertul lui Gogu la amfiteatrul… Herod-Atticus"? 27 aprilie 1933 – data căsătoriei noastre? Imaginea luminoasă a Mariei Pavlovna de o inegalabilă expresivitate în evocarea Maiei Plisetkaia? *Missa Solemnis* la Muzik Verein din Viena sub bagheta lui Gogu?

Vârtej ameţitor al caruselului vieţii în care soarta mă trimisese! Sărbători, despărţiri, morţi, satisfacţii, dezamăgiri, războaie, rebeliuni, închisori, recepţii fastuoase, partere de regi şi mai-mari ai lumii, plaiuri înflorite, vârtejul horelor şi cosiţele înflorate ale fetelor, aromind a busuioc, naşterea Ioanei, lupta permanentă cu greutăţile în pofida aparenţelor, eforturile de a menţine un echilibru în iureşul continuu al vieţii!…

Despărţirile de locuri, de oameni, de peisaje, atâtea eforturi, atâtea încordări, atâtea clipe de fericire întrerupte brutal, atâtea încrederi dezamăgite…

Tulburătoare acorduri, vibrante sunete de pian, de vioară, de violoncel, glasuri de neuitat…

Furtuni şi vijelii, oceane şi mări, clipe liniştitoare în inima pădurilor, murmur de izvoare, cuvinte de dragoste, îndemnuri la ispită… Şi bucuria victoriei asupra ta însăţi, că nu te-ai clintit, fără să laşi loc răzbunării în inima ta în toată vijelia – care are şi ea clipe de răgaz – te-ai văzut încărcat, copleşit de toate darurile ce ţi-a rostogolit vântul la picioare. Să lupţi din toată puterea să păstrezi drumul drept, chiar dacă văpaia nedreptăţilor te-a jefuit de tot ce te-ai străduit să aduni numai pentru a avea bucuria de a împărţi celor dragi roadele acestei străduanii.

Să uiţi durerile şi nedreptăţile pricinuite – cu sau fără voie – de cei mai apropiaţi! Sau, adunând tot ce a fost urât, să poţi să faci din el o stâncă pe care să te înalţi, pentru a privi cu încredere spre acea frântură de cer, unde – poate – nu vor mai fi nici lacrimi, nici suspin.

Când am luat hotărârea poate prea îndrăzneaţă pentru vârsta şi infirmitatea mea – care-mi frânează elanurile – să las colilor albe

câteva trăiri din foarte lunga mea viaţă, m-am dojenit că nu sunt la înălţimea scopului urmărit să fie oare un destin faptul că tot ce am înfăptuit a fost obţinut cu trudă şi luptă?

De mai bine de trei ani încerc să reînvii frânturi de viaţă atât de variate; sunt în cumpănă în faţa lectorei mele recitindu-mi numeroasele fascicole în care împărtăşesc cu voi bucuriile şi durerile mele.

Mi-e sufletul greu că nu pot însufleţi făpturile pe care am avut bucuria să le cunosc, să le iubesc, să le admir. Îmi reproşez lipsa atâtor nume dragi şi înălţătoare pentru ţara şi secolul nostru. Atâtea figuri au strălucit pe ecranul vieţii mele din pruncie şi până la acest început de mileniu – pe care nu mi-am închipuit că-l voi trăi!

Cuprins

Cuvânt înainte

Copilăria. La marginea Dunării. În refugiu la Iaşi. Seri CU Enescu. Regina Maria trecând în caleaşca. De la Noi re Dame de Sion din Galaţi, la şcoala de călugărite din Paris.

Primele seri dansante cu gramofon. „Desen în zece minute" cu Jean Steriadi. „Les deux princesses Brâncoveanu ont un nouveau nez. Imagini din Bucureştiul meu iubit. Apariţia Maestrului".

George Georgescu. Începuturile. Berlin. Student, violoncelist şi dirijor. O idilă fără urmări şi o dragoste imposibilă: Prinţesa Elizabeta. Prima căsătorie. Muzicii, marea sal care. Cu Regina Maria, în Lumea Nouă.

„Maestre, da' nu găseşti că eşti prea în vârstă pentru Tutu?" „Nu. ea e prea tânără pentru mine. dar nu pot să trăiesc fără ea!" „Bine, domnule, ia-o!"

Ultima întrevedere cu Jean (I.G.) Duca. Un ceai la Iii an cu Regina Maria Martha Bibescu şi seratele de la Palai Destinul familiei Brâncoveanu. Principesa Alexandrina Cantacuzino şi Dispensarul Florească. Eforie. Ferma din Tunari.

Istoria unei stânjenitoare invitaţii în U.R.S.S. Regele Carol. doamna Lupescu şi domnul Urdăreanu. Întâlniri CU Regina-Mamă. Povestea unei case. Vremuri tulburi

Tatăl meu adoptiv, Constantin Buşilă. Cina cu e unu 5 iunie 1944 la Madrid: nu vă mai întoarceţi! 2.< QUgust 1944, tăvălugul rusesc.

Epurarea Maestrului.

La Văcăreşti şi Aiud, pe urmele tatălui meu vitreg. „Doamnă, imprudenţa de a fi ministru se plăteşte” (Lucreţiu Pătrăşcanu). O lume de puşcăriaşi. Rechemarea Maestrului la pupitru.

Fuga fratelui meu, Pierre. „Le train Schumann”. „Se pune problema abdicării Regelui Mihai” Dezastrul unei ţări cândva binecuvântate. Cum am furat de la Aiud rămăşiţele tatălui meu. Dreptate pentru Constantin Buşilă. Confortul unei prietenii, Ovid Sachelarie. 217

În câmpul muncii. Wilhelm Kempff în copertă roz. Serile „Paranteza”. Vacanţe „la nivel înalt”. Vechi case şi colecţii. 248

Incomparabila Alice Voinescu. Destine. Prietenii şi regretabile neînţelegeri. Vladimir (Waldemar) Streinu, Sanda

Stolojan, Dinu Noica 260

Iarăşi în lume. Varşovia, Praga, Berlin-Est, Roma America.

Grecia Dispariţia Maestrului. Plecări şi întoarceri. 285

Destin început la Fontainebleau. Istoria unei prietenii. Comedie cu vameşi şi paşapoarte. În vizită la Veturia Goga

Cella Centenarul Maestrului. Fără casă şi fără bani. 314

Cu George Bălan şi Emil Cioran. „Revoluţia din România”.

Timpul descălecătorilor: vizita Regelui. Iancu Raţia Infernul nostru cel de toate zilele. Miracol la Tulcea 333

O avalanşă de regrete. Despre Iosif Sava Lisette Georgescu. Arta Florescu. Marta Joja Rapsodia spaniolă. 359

Sinaia, fericirea copilăriei mele – suferinţa bătrâneţii mele. Alţi oameni, alte destine. Sviatoslav Richter: „FApache du clavier”. Dintr-un secol de viaţă, ce să smulgi amintirilor? 386

Timbrul literar se virează la Uniunea Scriitorilor din România cont 8248793/ROL BCR – SMB